HRADY
ZÁMKY A TVRZE
KRÁLOVSTVÍ ČESKÉHO.

POPISUJE
AUGUST SEDLÁČEK,
C. K. ŠKOLNÍ RADA A KONSERVÁTOR,

ILLUSTRUJÍ
KAREL LIEBSCHER A V. KRÁL Z DOBRÉVODY.

DÍL DVANÁCTÝ.

V PRAZE
NÁKLADEM F. ŠIMÁČKA
1900

ČÁSLAVSKO.

Zámek v Poděbradech.

Zámek Poděbradský z náměstí.

Zámek Poděbradský.

PODĚBRADY.

I. Popis a dějiny.

Málokterý hrad v království Českém má takové, každému Čechu milé jméno, jako zámek Poděbradský. Neboť nehledíc k tomu, že mnozí slavní hradové mají německá jména, což u Poděbradského nikdy nebylo, věčnou památku si zachoval tím, že jeden z největších Čechů svá mladá léta v něm strávil a odtud se prvního místa mezi vrstevníky a koruny královské domohl. Také krajináře zámek tento v rozkošné rovině při Labi ležící, běloskvoucí a daleko viditelný hmotou svého stavení, ze zeleného okolí vynikajícího, mile pobaví.

Sice jest zámek Poděbradský v příčině své stavitelské a umělecké úpravy chudší, nežli mnoho jiných takových památek. Ze starého hradu, který bezpochyby rozmanitostí svých tvarů vynikal, zbyla jen velká věže a něco hlavních zdí; ostatek jest velkolepé sice, avšak střízlivé způsoby stavení, jež jen ohromnou svou hmotou působí, ale rovnými frontami a dlouhými řadami oken o nic více nezajímá, než kterékoli velké moderní stavení. které nad to má výhodu nového upravení a svrchovaného pohodlí.

Z města Poděbrad, které každý cizinec v milé paměti zachovává,[1]) jde se do zámku dvojí cestou, totiž buď přes bývalý příkop do předhradí tak zvanou mlýnskou branou okolo mlýna

[1]) Vděčně budiž připomenuta laskavosť pp. Dra. Boučka a lékárníka Hellicha, kteří spisovateli radou a skutkem nápomocni byli.

aneb z rynku *Mlýnská brána* jest kulatá, štukovím obložená a nahoře orlem ozdobená. Za ní stojí pivovár, stavení v 16. století postavené, o čemž svědčí nejen starodávné rýsování, nýbrž i letopočet 1544 na jednom čtverci se nacházející. Mnohem pěknější a úpravnější jest *hlavní brána*, kterou se do zámku z města vchází. Pěkná tato památka ještě celkem zachovala touž úpravu, kterou mívala za těch dob, když se z ní zvodití mostové spouštěli; neboť má kromě brány pro jízdné určené a do půlkruhu sklenuté ještě branku pro pěší též podobně sklenutou, avšak kromě vrátek zdí vyplněnou. Na obou ještě viděti, jak mosty do pěkného obložení, z tesaných kamení způsobeného, zapadávaly. Nad branou jsou tři erby, ve věncích umístěné a bezpochyby z minulého století pocházející. V prostředním a něco větším věnci jest císařský orel, jak vyobrazován býval až do r. 1806, v pravo jest erb království Českého, v levo království Uherského, oboje pod královskými korunami a ozdobami tehdejšímu slohu přiměřenými. Nad tím jest pěkné kamenné zábradlí. Památné jsou také staré zámky na vratech.

Brána tato nachází se ve stavení dlouhém v přízemí s mansardovými střechami, které *předhradí*, nyní prázdné prostranství, na severní, západní a východní straně zavírá a na ten čas kanceláře panství a byty obsahuje. Nápisy na dveřích kancelářských jsou veskrze české. Prvotně tu byly prosté hradby s nějakými dřevěnými přístavky, avšak po r. 1548—1554 postaveno tu nízké stavení pro umístění těch věcí, které do vlastního zámku, jakožto královského sídla nepatřily. Jdouc totiž od města, byli po pravé straně pokojové, ve kterýchž hejtman se svou čeládkou bydlíval, po levé straně světnička pro vrátného s světničkou nad ní, kuchyně, ve které se hejtmanu a čeládce jídla strojila, spižírna, lednice, pekárna, konice pro královské koně a kovárna, vše v jedné řadě za sebou. Po zrušení kovárny zřízena tu hospoda řečená na kovárně, avšak i ta později zrušena.

Vlastní zámek jest vysoké stavení nepravidelných základův, protože jedno k druhému podlé potřeby přistavováno, které na čtyřech stranách vnitřní dvůr čtverhranatý zavírá. Jak již dotčeno, opatřeno jest stavení toto mnohými a pravidelně rozdělenými okny beze všech stavitelských ozdob; i obruba oken nevykazuje tu umělosť, jako mívají stavby ze 16. století. Kromě pokojů nádherně zřízených jsou tu mnohé místnosti ze starší doby (16. a 17. století) pocházející. Z dob pánů z Kunštátu v něm nic nezbylo, leč bychom jim přičetli dvéře se špičatým obloukem, které se v jednom sklepě nacházejí. Ze 16. století pocházejí bezpochyby mnohá klenutí; za těch asi dob byla na zdech pěkná sgraffita, z nichž jen malý kousek zbyl na půdě kolny na kočáry; tu se spatřují ovální vzorky s paprsky a rozličnými závitky. Ze sklepů v přízemí se nacházejících pěkného podívání poskytuje jeden z nich, u něhož jediný sloup uprostřed postavený klenutí nese. Prvotně to byla vysoká místnosť, ale později překlenutím povstala jedna místnosť v přízemí a druhá nízká nad tím.

Na dvoře zámeckém spatřuje se *druhá* nebo *vnitřní brána*, která jest též štukovím pěkně obložena. Nad ní jest deska, v níž vytesán císařský orel, avšak tak, že na prsou má obyčejný tehdejší štít ze štítů hlavních zemí sestrojený, barokovými ozdobami kolem okrášlený a řádem zlatého rouna ovinutý. Štítky království Českého a Uherského drží si orel svými drápy.

Velká věže zámku Poděbradského do kruhu založená a nejstarší jeho stavení prvotně stála o sobě, avšak při založení nynějšího zámku část k ní přistavěna, tak že nyní jen jedna strana věže do dvora vyniká, tvoříc tu roh. Stavěna je tak, že po výšce prvního poschodí jest odstavec a věž, ač zůstává okrouhlou, o něco se súžuje. Tato vrchní část jest novější a spodní jest prastará; buď totiž byl svršek dřevěný aneb svrchní část zděná, jsouc špatná, před tím zbořena. Když po r. 1752 zámek přestavován a věž pro zvýšení sousedních stavení špatně viděti bylo, povýšena r. 1753 o 26 stop a pokryta nynější čepičkou, pod níž se nacházejí hodiny. Nejvýše dána makovice a do ní vloženy české a německé listiny, ta však od té doby zase obnovena. Vnitřek jest od založení nynějšího zámku přizpůsoben moderním potřebám. Po bývalém vězení, které tu bývalo, není ani památky. Zrušeno totiž úplně, v přízemí prolomeny skrze sáhové zdi vchod a okénka, aby tu byla komora, a nad tím zřízeny světnice. Co se psávalo, že by v tomto vězení byli seděli Menhart Hradecký, Jindřich Plavenský a legat Fantini, nesrovnává se se zvyky oněch dob, za nichž se dávali takoví lidé do rytířského vězení.

Ve stavení naproti věži, tedy v jižní části zámku bývala *kaple*, nyní pustá místnosť, v níž stojí malý mramorový oltář (z vlaského mramoru). Kaple zasvěcená sv. Třem králům měla v 16. století tři oltáře. Původní oltář r. 1754 zaměněn nynějším při přestavování zámku a v červnu toho roku posvěcen. V 18. století sloužila se tu mše každý týden, to však přestalo za císaře Josefa II., který kapli zrušil.

O počátku Poděbrad je málo známo a jen tušiti lze, že Poděbrady jsouce prvotně vesnicí teprve k větší platnosti se dostaly za vlády královské. Okolí prvotně ke knížecímu hospodářství v Libici (později na Havrani) patřící dostalo se pod způsobem dědičného úřadu rodině mocné, jejíž předkové prý r. 1158 při obležení Milana první vylezli na hradbu a proto zlaté žebří na modrém štítě si vysloužili. Z tohoto rodu

pocházel *Sezima*,[1]) jenž r. 1179 u Loděnice padl, zůstaviv syny *Hroznatu* a *Arnošta*, kteří se ke konci 12. století několikráte připomínají. Od Arnošta Sezemice (r. 1189—1207) pocházeli potomní páni z Poděbrad, od Hroznaty snad ti, kteří seděli na Kostomlatech. Roku 1224 totiž se připomíná *Sezima* z *Kostomlat*, po našem smýšlení Sezimův vnuk, jenž pečetil znamením žebří. Týž odevzdal tehda klášteru Vilemovskému ves Opočnici a svědkem toho darování byl *Hroznata Arnoštic*, jenž se tu poprvé z Poděbrad nazývá. Týž žil ještě r. 1237, od r. 1243 připomíná se jeden jeho syn *Vilém* a *Beneš*, kteří byli toho rodu posledními pány na Poděbradech. S Vilémem se v tehdejších pamětech až do r. 1262 často setkáváme. Asi tehda se stalo, že král Přemysl dychtiv jsa statky komorní z držení mocné šlechty vybavovati, potáhl Poděbrady na sebe a zřídil tu královské hospodářství. Potomci jejich postavivše hrad Choustník psali se po něm.[2])

Skutek ten od panstva tehdejšího pokládán za násilí. Také v pozdějším majestátu (z r. 1362) se dovozuje, že Poděbrady prvotně královstvím nebyly, nýbrž po smrti jednoho Českého pána na krále spadly. Jestli tomu tak bylo, spadly Poděbrady na krále po smrti Vilémově, a tak by se i vysvětlil odpor ve zprávách letopisců. Jeden totiž praví, že král je vzal Vilémovi, a druhý, že Benešovi, a to po našem domnění proto, že Vilémovi patřily a Beneš se k dědictví připovídal jako bratr. Roku 1268 byly již v držení Přemyslově. Tehda se tu totiž Oldřich kníže Korutanský s Albrechtem hrabětem Gorickým a Tyrolským a mnohými pány z Říše a Čech zdržoval. Tu dne 4. prosince dán list, jímž Oldřich krále Přemysla svým dědicem učinil. Souditi také můžeme z množství svědků v témž listě jmenovaných, že tehda stál v Poděbradech hrad tak rozsáhlý, že k ubytování tolika pánů stačil. Králová Kunhuta zdržovala se tu r. 1269 a král Přemysl nejednou tu přebýval, zejména r. 1272 a 1277. V tomto roce stěžoval si odtud na neplnění smluv, které s ním učinil král Rudolf, přijímaje k sobě zpronevěřilé poddané a stálým pokořováním jej k boji doháněje. Protože s hradem Poděbradským spojena byla poprava v kraji, dáván úřad purkrabský osobám rodu panského. Roku 1284 byl tu purkrabí Smil z Nových Hradů.

Král Václav II., jak svědčí listy jím dané, někdy na Poděbradech se zdržoval,[3]) zejména to také bylo roku 1294, kdež některé vesnice „ve vladařství" Poděbradském právem zákupným vysazoval.[4]) Vladaři provozovali moc svou také nad lidmi, kteří králi přímo poddáni nebyli. Když Rulek (z Bibršteina?), vladař okolo r. 1297 poddaného Řehoře, biskupa, trestal, tento zle si u krále stěžoval, a král zase Purkartovi komorníkovi svému nařizoval, aby domnělou křivdu napravil.[5]) Z prvních let panování krále Jana skorem nic o Poděbradech nevíme. Z krátkého poznamenání dovídáme se, že se tu král r. 1312 zdržoval, a z r. 1315 máme list, který tu vydal. Okolo r. 1320 měl *Hynek Berka* z *Dubé*, purkrabě Pražský, vladařství Poděbradské na jistý způsob odevzdané, poněvadž marnotratný král pořáde peněz potřeboval. I za něho šly od duchovenstva ustavičné stesky na vladaře, že jich poddané nutí k vozným a ženným robotám. Když takové stesky i od opata Břevnovského přednášeny, Berka jeho poddané ode všech takových robot osvobodil. Roku 1323, jak se zdá, měl král zase Poděbrady ve

Plán zámku Poděbradského.

[1]) Font r. Boh. II 458. [2]) Podlé Regest. [3]) O tom hledej v Regestech. [4]) Zápisy v Praž mus. [5]) Loserth, S. Pauler Formelbuch 79.

Zámek v Poděbradech. (Pohled z parku.)

svém přímém držení. Tehda vysadil vsi Velyni a Kel právem zákupným a r. 1328 dotčené poddané kláštera Břevnovského v kraji Kouřimském bydlící opět ze vší pravomocnosti vladařů vysvobodil. [1])

Okolo r. 1339 převzal vrchní zprávu Poděbrad *Frenclin Jakubovic*, před tím rychtář Starého města Pražského, výtečný hospodář, jenž zadluženého krále penězi zakládal. Psával se popravcem Poděbradským (judex provincialis), čemuž rozumíme tak, že měl i vladařství i úřad neb cudu v zástavě a jako držitel královského hradu ovšem také popravu v kraji vykonával. Půjčiv králi peníze tím sám se zadlužil, a proto bedlivě se staral, aby mu zisku neubývalo. Tehda jezdívalo se jen vysazenými cestami, aby králi aneb držiteli neucházelo clo, avšak Nymburští udělali si novou cestu skrze lesy, kterou vozili dřevěné uhlí do Kutné Hory. Frenclin věc tu těžce nesl, protože ježděním se zvěř plašila. Když Nymburským v té příčině překážky dělal, tito se bránili, žalujíce naň u Jindřicha z Lipého, hejtmana království, a bouříce proti němu Horníky. Avšak Frenclin se jich nebál; zajisté jim vyřizoval, až na tu věc svolá soud hostinský, že se zardí, až jim křivdu jejich dokáže. K soudu tomu volal kmety čili přísedící, avšak není nám známo, jaký konec měl. Na Poděbradech měl Martina vladaře, Beneše purkrabě a Mikuláše písaře. Martinovi, který mu žaloval, že podsedkové neb chalupníci, kteří dříve platy své před časem dávali, nyní tak činiti nechtí, psal neznámého roku, aby jim pohrozil, že kdyby upadávali budoucně v pokuty, jim odpuštěny nebudou. Také mu nařídil, aby z nich bral platy a pomoc (mimo obvyklé povinnosti) dvakráte do roka, jako činívali předešlí purkrabě. Na jeho otázku, co má činiti s lapkami (loupežníky), odpovídal, že by bylo marné poháněti je k soudu, protože by nestáli, ale že bude lepší popraviti nad nimi, kdyby při skutku byli postiženi. Dolování odříkal se na dobře, avšak podnikatele přece chránil. S Benešem jednal, aby si od něho hrad s užitky najal. Frenclin totiž zavedl se tak, že povinnostem svým sám dosti učiniti nemohl. Založiv krále penězi nedostával od něho nic jiného, nežli psané sliby a spečetěná ujištění, že mu bude zaplaceno. Tištěn jsa věřiteli zastavil Poděbrady, aby je trochu spokojil. Nějakému svému příznivci psal, by ho u krále odporučil, sice kdyby mu půjčené peníze placeny nebyly, že by mu nezbývalo nic, než z království odejíti a v cizině služeb hledati, aby za jeho přítomnosti dluhy z těch

[1]) Shledej v Reg.

Radnice v Poděbradech.

královských panství, která v zástavě držel, zaplaceny byly. Není nám známo, kdy Poděbrady zase od krále vybaveny byly.

Jako každý královský hrad měl i Poděbradský hrad svoje přikázané *služebníky* neb *many*. Králové chudým zemanům vysazovali statky na takovou výminku, aby v čas zavolání přišli ozbrojeni na hrad a tu službu konali. Služba byla buď s koněm nebo bez něho, avšak vždy s předepsanou zbraní. Kdo nemohl sám jíti, poslal za sebe pacholka. Obyčejně byla služba mezi pánem a služebníkem při udělení statku zvlášť vyminěna. Služebníci Poděbradští prý byli skrze časté střídání purkrabí obtíženi nezvyklými službami, a proto si u krále Mikeš Havránek jménem ostatních stěžoval. I stalo se to, tuším, za Frenclinova držení, že je král zavázal jen k takovým službám u zástavních držitelův aneb purkrabí, u kterých by jim za všecky škody stáli. Od krále zastaveny Poděbrady (tuším, po Frenclinovi) panu *Štěpánovi ze Šternberka*, ale za nějaký čas je zase vybavil. Ale poněvadž mu *Vavřinec* a *Pešek* bratří z *Janovic* 600 kop grošů půjčili a on byl jim povinen kromě toho ještě Vimberk navrátiti, který jim byl odňal a zase někomu jinému zastavil, zavadil jim hrad Poděbradský se všemi platy z vesnic a z lesů a slíbil jej vyvaditi 600 kopami, až by jim Vimberk byl navrácen.

Po vyplacení nezůstaly Poděbrady královskými, nýbrž postoupeny *Hynkovi* z *Lichtenburka* a *ze Žleb* za statky, které Hynek králi odevzdal, totiž hrad Ronovec a Hory stříbrné na Puperku, avšak Hynek přijal r. 1345 od krále hrad Poděbrady a vsi Žitomíř, Dobřichov, Pečky, Chrast, Velyni, Sadskou, Hradištko, Písty, Zvěřinek, Zdebudice, Polabce, Kluk, Sokolčí, Osek, Zboží, Poděbrady, Kouty, Pátek, Chotětice, Křečkov, Větostráže, dvůr Babín a Nový dvůr v ušlechtilé manství. [1]) Z působení Hynkova jen tolik víme, že byl r. 1347 přítomen při korunování Karla IV. [2]) Nedlouho potom zemřel. Z manželství jeho s Eliškou z Landšteina zůstaly tři dcery Markéta, Anežka a Eliška, které se dělily o otcovskou pozůstalosť, pokud k ní práva měly. Při tom dostaly se Poděbrady Elišce, vdané za pana *Bočka* z *Kunštatu*, Takovým způsobem přesazena sem ze štěpu moravského větev, která teprve na české půdě vydala své nejkrásnější ovoce.

Když v 15. století Zdeněk ze Šternberka „Viktoryna ze Cvailinku" (t. j. syna Jiřka z Poděbrad) letacími listy haněl, bájeno cosi, že Boček pojal za manželku nemanželskou dceru královu a že s ní dostal Poděbrady. [3]) Naproti tomu soudobými listy královskými jest dokázáno, co jsme již svrchu pověděli. Jisto jest, že si Boček držení Poděbrad zabezpečiti hleděl, poněvadž jako manství z nedostatku mužských dědiců náležeti měly králi. Avšak Karel IV. chtě odměniti věrnosť Bočkovu dal mu r. 1351 dne 6. listopadu Poděbrady v ušlechtilé léno. [4]) Roku 1352 dne 28. ledna znova jemu a potomkům jeho mužským uděleny v manství a přidáni jako jeho společníci tři páni proto, kdyby na př. synů neměl, aby za ně nebo jejich syny

[1]) Jacobi codex epist. Reg. IV. 639. [2]) Pelzel. [3]) Archiv kapitolní. [4]) Arch. DZ.

své dcery vdáti mohl. Opatrný Boček na tom dosti nemaje vymohl si k tomu i souhlas Jana bratra králova, kdyby snad tento se králem stal. [1]) Učiniv Karel Bočka svým číšníkem, přičinil milosť r. 1353, aby žádný z poddaných jeho pro vinu neb dluh obstavován býti nemohl, dokud by Boček žalujícímu práva neodepřel. [2]) I v pozdějších letech dostával v příčině panství Poděbradského rozličné milosti, zejména se to stalo, když r. 1358 ves Velyni odprodal, že v dovolení k tomu daném výslovně bylo poznamenáno, že Poděbrady na Bočka dědictvím přešly. Ještě r. 1362 mu majestátem opakováno, že Poděbrady nikdy nebyly komorním statkem, nýbrž spadly na krále po smrti jistého pána, vyměněny od Hynka Žlebského a spadly na Bočka jako jeho zetě, pročež mu znova v ušlechtilé manství uděleny. [3])

Boček byl výtečný hospodář a kromě Poděbrad vyzískal panství Litické a na Moravě držel Prostějov, Obřany a Bučovice. Roku 1371 ještě žil, avšak r. 1373 byl již mrtev. Zůstavil syny *Bočka*, Hynka (r. 1375, 1376) a Jana (r. 1375—1393), z nichž tito dva k žádné platnosti nepřišli.[4]) Dědicům jeho nezletilým poručníkem byl Sezima z Dobrušky, a Eliška vdova pomáhala při správě panství sama, pak později Kovanice a Kří držela. Mladý Boček vyskytuje se v pamětech od r. 1374, stal se pak místokomorníkem a naposled nejvyšším komorníkem království Českého. Ačkoliv něco svých statků na Moravě prodal, přece zase jiných tamže a v Čechách získal. Elišce, manželce své, zapsal r. 1377 zboží Podštatské a r. 1381 obdržel od krále povolení, aby mohl synům a dcerám svým poručníky zřizovati. Okolo r. 1396 dorůstal syn jeho Boček, a otec zval se odtud Bočkem starším. [5]) Roku 1394 přidal se k tomu sdružení vládychtivých pánů, které se nazývalo jednotou panskou.

Přes toto nepřátelské smýšlení obdarován Boček od dobromyslného krále rozličnými milostmi. Mezi jinými obdržel od něho úřad nejvyššího písařství (okolo r. 1404) napřed do královy vůle a r. 1406 do života. Stalo se to bezpochyby za prokazovanou věrnosť r. 1402, začež král Zikmund se svými Uhry okolí Poděbradské nelítostně plenil. Ke konci života svého měl kromě nemalých statků na Moravě v Čechách Poděbrady, Litice a Náchod, který si vyměnil za Bechyni, v to nepočítajíc rozličné malé statky. Kromě toho zaopatřil dobře nejstaršího syna svého *Jana* jinak *Bočka staršího*, který s Eliškou z Vartemberka panství Kostské vyženil (r. 1398), ale nejstarší tento syn zemřel ještě před otcem asi r. 1408 nebo 1409, nezůstaviv synů, leč jediné dcerušky Škonky. Z těch příčin vyprosil si Boček na králi spolek s tímto sirotkem, aby po něm dědil, pokud by sirotek před časem zemřel (r. 1410 [6]).

Páni z Kunštatu byli rodem přísně česky smýšlejícím. První list, který byl psán českým jazykem, psán byl za nich (r. 1370) v kanceláři hradu Poděbradského. I v příčině napravení kázně v církvi a polepšení mravů byl starý Boček s českým národem za jedno. Proto také r. 1414 sám třetí krále Zikmunda žádal, aby zjednal Mistru Janu Husovi slyšení v konciliu, „aby nebyl pokoutně pohaněn k hanbě jazyku jich a země české". Stížný list ke sboru Kostnickému (r. 1415, 2. září) zpečetil Boček jakožto třetí mezi předními pány zemskými, jakož vůbec stál tehda v čele nového ruchu [7]) a také své syny k tomu vedl. Roku 1416 na jaře podával ještě faráře ke kostelu zdejšímu a zemřel asi v podletí téhož roku. [8]) Z purkrabí, kteří za něho byli na Poděbradech, znám jest Jurglin, r. 1408 již vysloužilý. [9])

Po Bočkovi zůstali synové *Boček mladší*, *Hynek* a *Viktoryn*; tomuto se v domácnosti však nikdy tak neříkalo, nýbrž zván byl *Vítkem*, [10]) ale nezřídka se mu také pan Boček říkávalo. Jsouce všichni již při letech brzo po smrti otcově se rozdělili. Boček dostal Buzov, Pyšelec a jiné statky na Moravě, Hynek Poděbrady a Vítek Litice; dopodrobna ovšem nelze tyto díly vylíčiti. Hynek a Vítek platné měli účastenství v tehdejších bězích válečných, a byť nebyla píseň o bitvě u Ústí v podrobnostech pravdiva, přece jen verše

„Viktoryn Kunštat, pan Boček,
Věz, žeť byl každý pravý rek,
Kteří jsou na to hleděli,
Tiť by o nich pověděli."

dokazují, že ohlas o jejich mužnosti rozléhal se daleko a široko. Za svoje přesvědčení zkoušeli zase velkou škodu. Roku 1420 král Zikmund s Uhry plenil tak okolo Poděbrad, že některou krajinu v poušť obrátil. Také utrpěl Hynek o vánocích téhož roku zlou porážku od žoldnéřů královských, kteří proti němu z Nymburka vytáhli. Věc se obrátila k dobrému, když na jaře r. 1421 Nymburk a jiná města okolní spojenému vojsku podobojích, při němž také byli páni Poděbradští, podlehla. Hynek a Vítek jmenují se od té doby mezi předními pány družstva Orebského, a z té příčiny byli také věrnými přáteli Žižkovými. Když tento r. 1424 s Pražany válčil, jat jest Hynek mezi vyjednáváním od pánů spolčených s Pražany a odnesen

[1]) Arch. Svatováclavský. Ještě pak jeden majestát též z r. 1352 jest v Praž. museu. [2]) Arch. Olešnický. [3]) Arch. c. k. dvorský. [4]) Lib. conf. Dsky zemské Moravské. [5]) Arch. Olešnický, DZ. Morav., lib. erect., XII. 461. [6]) Regesta pánů z Poděbrad. (Můj rukopis.) [7]) Arch. č. III. Tomek, Děje Prahy. [8]) Regesta pánů z Poděbrad. [9]) Lib. erect. VIII. 19 [10]) DD. 15. f. 30; 19, f. 373.

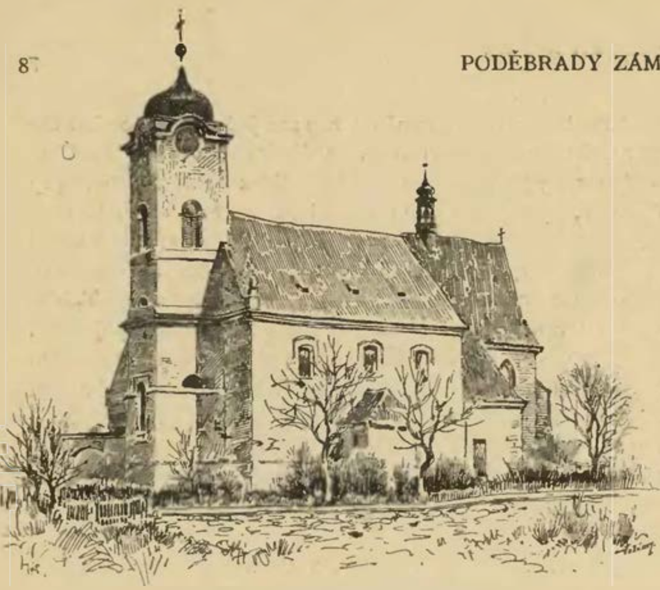
napřed do Nymburka a potom na Mělník. Propuštěn byv potom pomáhal r. 1425 jednotě Táborské, ale ještě téhož roku nucen byl odříci se jich a Sirotků a přistoupiti ke straně Pražské. Při ní stál bojuje u Ústí, ale tato příchylnosť jeho k ní vedla k rozepři s Tábory, jejíž podrobnosti nám nejsou známy. Tábořì prý by ho byli málem zabili a odtrhše od vojska českého, vytrhli do pole vedeni jsouce Prokopem Holým, Kunšem a Kralovcem a položili se u Poděbrad. K nim přitrhli také Sirotci, a obojí po třinácte neděl hrad Poděbradský marně obléhali. Neboť Hynek mužně a vytrvale se bráně na střelbu jich z ohromných praků a pušek odpovídal též střelbou prudkou a na ně z hradu vypadal. Jednoho dne, když seděli Táboři na kázání v poli podlé obyčeje svého, padla mezi ně rána z pušky, která jich zabila jedenáct pojednou. Ztrativše několik set lidu upustili od obležení a odtrhli s hanbou okolo 10. dne měsíce října (1426). Po jich odtažení pokusil se Hynek o sv. Havle (16. října) o získání blízkého Nymburka, který držel se Sirotky. Když však vpadl do předměstí před Velelibskou branou, postřelen tu smrtelně i se svým písařem. Před branou totiž byly dřevěné sruby, které se šraňky zavíraly. Jedni pravili, že když Hynek se svým písařem mezi šraňky vskočil, že po něm Nymburští šraňky zavřeli a panoše jeho opustivše jej utekli. Jiní pravili, že měl tvrdoústého koně, který s ním bezděky vběhl mezi šraňky. Jisto jest, že od rány nedlouho potom zemřel, jsa bezpochyby v moci nepřátel svých. [1])

Ani Boček ani Hynek neměli mužských dědicův, a proto se všechna zboží jich dostala třetímu bratru Vítkovi, tak že tento držel pak Poděbrady, Litice, Buzov a jiné statky. Avšak čacký tento pán zemřel již r. 1427 dne 1. ledna. Dědicem jeho stal se syn *Jiřík*, který se narodil r. 1420 na den sv. Jiří, t. j. 23. dubna. [2]) Sedmiletého pána ujal se jako poručník strýc jeho *Heralt* z *Kunštatu* a psal se odtud pánem na Poděbradech. [3]) Poněvadž vláda jeho přes rok 1434 trvala, zvykli se někteří panu Jiříkovi dávati jméno mladý Heralt, jako i otci jeho Boček po dědu říkávali. [4]) Jako čtrnáctiletý mladík účasten byl bitvy Lipanské, přidav se ke straně Pražských pánův, a uznal pak Zikmunda za krále. Za to zapsal mu tento (r. 1437) 14 vesnic duchovních, příležitých k panství Poděbradskému. Za to propustil králi Semice a jiné vsi, kterých byl od posledních válek v držení. [5]) Osmnáctiletý Jiřík stál potom při straně východočeské (n. Sirotčí) a vyznamenal se r. 1438 při obléhání Tábora. Neboť táhna k Táboru náhodou vrazil na křídlo jízdy krále Albrechta a sveda s nimi bitvu porazil je. Byl to první jeho skutek v řadě rekovných činů, a odtud pán tento byl na slovo vzat.

Není tuto místa, abychom se podrobně rozepisovali o Jiříkovi, jenž věhlasem svým záhy překonal všechny své vrstevníky v Čechách a na Moravě a jakožto král po vší Evropě chvalné pověsti nabyl. Podrobné vypravování, patřící do dějin zemských, vymyká se mezím tohoto článku, a bohatosť životopisu Jiříkova nutí obmeziti se pouze na místní jeho skutky. Roku 1442 dal obdarování Beneši, mlynáři, na vystavění mlýnu v Třebestovicích, k čemuž Jan Liška z Sudic, purkrabě Poděbradský, svou pečeť přivěsil. [6]) Asi v ty časy oženil se s Kateřinou ze Šternberka, dívkou šlechetnou, která jen dobré činila. V Poděbradech učinila nadání na vychování mládeže, stavění školy, špitálu, na vychování vězňův a posla právního, že na ty všecky věci $1\frac{1}{2}$ lánu rolí (bylo by nyní za dva sedlské statky hodné) odevzdala. [7]) Když za krátký čas, jen 23 let věku svého doplnivši, zemřela (r. 1448, 13. října), napsáno jest na její náhrobek, že byla chudých máti a milovala vše dobré. [8]) Jiří oženil se potom s Johankou z Rožmitála, paní výtečných vlastností, která mu byla věrnou družkou až do smrti.

Když Jiřík jsa v čele východních krajů r. 1448 města Pražská ztekl a tak své straně k vládě pomohl, Menhart z Hradce, dosavadní nejvyšší purkrabě, podezřelý z neupřímnosti v příčině víry podobojí, jat jest na Starém městě, kde se skrýval, a přiveden na radnici k Jiříkovi. Ač se tento jako mladý vítěz ke starci a ujci šetrně měl, avšak poradiv se s předními pány jednoty své poslal jej na hrad svůj Poděbrady do vězení, dokládaje, že chce na příštím sněmu s ním veřejně souditi se a podlé nálezu sněmovního i jemu práv býti i od něho právo přijímati. S Menhartem i v Poděbradech zacházeno šetrně, jako s předním pánem zemským. Syn jeho Oldřich ve psaních svých k Bedřichovi ze Strážnice pilně se doptával, „kterak jest o panu otci mém, kterak se má anebo rytířsky a pansky-li jeho chovají, jestli který komorník při něm a blázen mužík.“ I poněvadž o propuštění Menhartovo se mezi Jiříkem a Oldřichem jednalo a tento nikdy onoho z nějaké tvrdosti k otci nenaříkal, za bezpečné lze jmíti, že Menhartovi na Poděbradech kromě samé svobody nic nescházelo. Oldřich napřed prosil, a když prosbami nic nedokázal, s přáteli svými zdvihl válku. Mezi tím, co se válka jednáním o mír protahovala, upadl Menhart na duši

[1]) Tomek, Děje Prahy IV. díl, staří letop. [2]) Obyčejně se za to má, že se pan Jiřík narodil na Poděbradech. Zpráva tato vyskytuje se u V. Břežana („v hodinu téhož dne 11. v minutu 38. na zámku řečeném Poděbrady“). Ačkoli možnosť toho nepopíráme, přece chceme některé odpory proti tomu uvésti. Starší letopiscové (Lupáč, Adam a j.) udávají za jeho rodiště Hořovice. (Věc tuto bychom snad vysvětlili, kdybychom manželku Vítkovu z pevných pamětí znali.) Také sluší při tom nezapomenouti, že Vítek po rozdělení bratří ani nebyl pánem na Poděbradech, a kdykoliv se podlé sídla svého píše, vždy jest psán seděním na Liticích. [3]) Arch. č. VI. 422. [4]) Viz Tomkovy Děje Prahy IV. 642. [5]) Arch. č. VI. 443. [6]) Kopiář v arch. gub. [7]) Arch. gub. [8]) Posud na zdi kostela sv. Kříže psáno.

Chrám v Poděbradech před přestavěním.

a těle sklíčený v těžkou nemoc. Jiří obávaje se smrti jeho nastrojil jednoho z panoší svých, aby zajda k předním služebníkům Menhartovým pobídl je pokusiti se, zdali by mohli sprostiti pána svého aspoň na závazek. Když to učinili, povolil jejich žádosti, kteráž potají byla jeho vlastní, a Menhart propuštěn na svobodu r. 1449 dne 1. února; ale jeda z Poděbrad na Karlštein na cestě v Říčanech již třetí den dokonal život svůj. Pan Jiří čeho se byl bál, neubál se; Oldřich zajisté rozeslav do všech krajů listy žalobné, zjevně ho vinil otrávením otcovým.[1])

Roku 1450 vypravil se pan Jiří v čele vojska z celého království proti Míšňanům, aby je donutil k vydání zemí od Čech odcizených. Když Čechové dobyli Gerova, jat tu Jindřich hrabě Gerovský a poslán na Poděbrady, kdež zemřel.[2]) Když pak r. 1452 Táborští donuceni, aby se s ostatními podobojími ve víře srovnávali, zajati jsou při tom přední kněží jich; Mikuláš Biskupec, duchovní hlava Táborských, s dvěma jinými kněžími zavezen na Poděbrady a tu smrti dochováni.[3])

Když se stal Jiří králem (r. 1458), zdá se, že Poděbrady odevzdal synu svému *Viktorynovi* ne-li dědičně, aspoň zajisté ke správě. Nasvědčuje tomu odpor, jenž jménem Viktorynovým činěn proti provolání Kovanic a Chvalovic.[4]) Od r. 1463 vyskytují se také *Jindřich*, *Boček* a *Hynek*, mladší synové Jiříkovi, jako držitelé Poděbrad, neboť téhož roku vyměnili si od biskupa Olomouckého ves Chotouň.[5]) Purkrabě tu měli tehda Václava Hrůzu z Chelčic, po němž r. 1471 Prokop z Vojslavic následoval.[6]) Pokud víme, král Jiří za svého panování hradu zdejšího jen jednou jako vězení potřeboval. Když Dr. Fantin, posel papežův, při veřejném slyšení všechny podobojí přijímající nazval kacíře, počínání královo odbojem proti papeži a pohrůžky přičinil, král celý rozechvěný promluvil k pánům: „Pánové milí! vy jste volili nás sobě za krále a za obrance; aj tu již slyšeli jste, že ne vám, ale někomu jinému náleží dávati panovníky této zemi! Člověk tento nešlechetně dotýkal se cti naší: a věru, kdyby neslul poslem papežovým, nedožil by ani té hodiny! Nám vždy o česť více bylo činiti, nežli o život, aniž vídáno kdy jaké bezectnosti na trůnu království tohoto, kdežto vědomo, kolik jí bývalo na stolici Římské. Však Fantin pro křivdu takovou neujde zaslouženého trestu; my pak důvěřujeme se vám, že co věrní poddaní pomůžete litovati uražené cti krále svého.“ Zavolán tedy Fantin do rady královy, avšak nikoliv již jako posel papežův, nýbrž jako nevyčtený prokurator a úředník, protože král jej byl r. 1459 k papeži poslal, aby s ním jednal o dobré královo a provedení kompaktat, ale Fantin zapomenuv se nad svou povinností nejen dobré královo neobjednával, nýbrž i papeže na něho popuzoval. Radou královou nalezeno, že proto hrdlo propadl, avšak z ohledu na papeže, jehož je poslem, že se v kázeň béře. Odveden napřed na Staroměstskou radnici a odtud zavezen na hrad Poděbradský. Tu seděv dva měsíce propuštěn na žádosť císařovu a Ludvíka Bavorského.[7])

Pomník krále Jiřího z Kunštatu a Poděbrad v Kunštatě na Moravě.

Ves Poděbrady byla se za vlády pánů z Kunštatu tak zmohla, že se z ní stalo městečko; kdy a kým na městečko byla povýšena, není známo, avšak první svobody obdržela od krále Jiříka. Zdvihl a sňal s nich starodávné platy obtížné a vysadil jim nové, tak aby měštěnín platil 2 groše ročně a slepici. Kromě toho jim uložil, aby města hlídali a opatrovali brannými a ponocnými a cla okolo města z mostů a v branách vybírali. Za to jim přidal obec podlé Labe jdouc k Novému dvoru[8]) k pastvám dobytka jich a udělil jim svobodu, aby mohli o statcích říditi. List na to jim nedán, poněvadž mezi tím král zemřel (r. 1471), avšak poněvadž synové jeho o těch milostech věděli, r. 1472 dne 4. března obci list na to vydali

[1]) Palackého dějiny. [2]) Staří letop. 158. [3]) Palackého dějiny. [4]) DD. 16, f. 86. [5]) Arch. Kroměřížský. [6]) Stará kniha Kouřimská. [7]) Palackého Dějiny. [8]) Stál tam, kde je nyní Vystrkov.

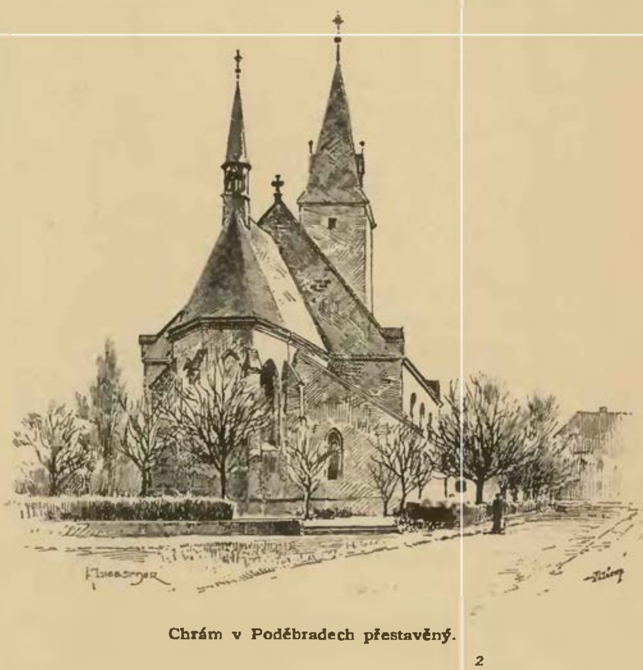

Socha havíře z r. 1665 z kostelíka P. Marie za mostem v Poděbradech.

a z rozkázání otce svého obdařili město erbem takovým, že žádné z jejich měst jemu rovného požívati nesmělo.[1]) Za purkrabě ustanovili Zicha z Bítova.[2]) Pátý den po udělení výsady městu dotčení páni, totiž první tři, od císaře na *knížata Minstrberska* povýšení, a Boček rozdělili se na hradě Poděbradském o všechna svá zboží. Při tom dostal Viktoryn knížectví Opavské a v Čechách Kolín, Jindřich řečený starší dostal knížectví Minstrberské, hrabství Kladské a v Čechách Homoli, Náchod, Visemburk a Kunětickou horu se vším, co se k těm hradům drželo, Jindřich mladší neb Hynek hrady Poděbrady a Kostomlaty, a Bočkovi konečně zanechány Litice s rozsáhlým panstvím, Veliš a Postoloprty.[3])

Za knížete Hynka byl zdejším hejtmanem Jan z Dobřenic r. 1481—1486, po němž r. 1486 Otík Kamýcký z Tropčic a r. 1488—1492 Jan z Labouně následoval.[4]) Roku 1487 učinil kníže smlouvu s králem Vladislavem prodav mu práva svá ke Kolínu, který byl Matyáši, králi uherskému zastavil, a tento Vladislavovi postoupil. Král vyplativ mu 6000 fl. uher. potvrdil mu duchovní vesnice, které byly drženy k Poděbradům, a připsal mu na nich 11.000 fl. do jeho a bratří jeho živnosti.[5]) V ty doby král Matyáš usiloval o to, aby všechna zboží knížat na sebe převedl. Roku 1485 donutil Viktoryna, že mu postoupil Opavska za pět panství v Uhrách. Když pak dravě si počínal ve Slezsku, nastal tu odpor proti němu; k nespokojeným dal se Jindřich, a bratr jeho Hynek pomáhaje mu poslal Matyáši též list odpovědný. Ve válce potom následující sklíčen Jindřich tak, že musil Matyáše prositi za milosť. Minstrberk dříve mu odňatý navrácen, a všechno úsilí Matyášovo obrátilo se k tomu, aby Hynkovi vyrval jeho jmění a převedl je na *Jana Korvina*, svého syna přirozeného.

Roku 1489 dne 6. února napsán ve Vídni list, jímž vyznává kníže Hynek, že smířen jest s králem Matyášem, kterýž mu má 20.000 fl. na uplacení dluhů jeho položiti a kromě toho dluh (400 neb 4000 fl.) odpustiti. Z těch peněz zavazuje se kníže, že si má vyplatiti Lichtenburk a že seznav skutečnou lásku a milosť královu a za to, že ho při statku otcovském zachoval, postupuje jemu a synu jeho Poděbrady a Kostomlaty, proti čemuž král svoluje, aby na těch zámcích do smrti zůstal a jimi vládl jako svým vlastním. Kromě toho slibuje kníže, že penězi svrchupsanými má vyvaditi všechny statky, které od Poděbrad zastavil, úředníky ke králi jako dědici ukázati, lid králův, kdykoli by chtěl, na ty zámky pouštěti, králi se za služebníka přikázati a na jeho dvůr ke službě jezditi. — O zajímavém tomto listě mluví kníže Hynek, že ho nikdy neviděl, aniž o mnohé kusy, kteréž jsou v něm, jednal, ani zmínky s kým měl, než že zápis ten, řádům země odporující, pokládá za neplatný, ruší, kazí a moří. Vše to kníže, leže na smrtelném loži, bral na svou víru a svou duši, a nelze za to míti, že by byl lhal. Záhadnou tuto věc lze vysvětliti jen tak, že buď byl od Matyáše obelstěn nějak aneb kníže Jindřich tak vehnán do úzkých, že zápis jménem bratra svého spečetil.[6])

Chrám v Poděbradech přestavěný.

[1]) Arch. městský v Poděbradech. [2]) Arch. č. V. 521 r. 1472. [3]) Arch. č. I. 300—306. [4]) Arch c. k. dvorský, DD. 17, f. 61, 62, str. 562 a arch. gub. Pam. arch. I. 309. [5]) Arch. Olešnický [6]) Zápis ten (v DD. VI. 208—213) jest celý inkoustem zamazán, tak že některá místa nelze čisti, v kvaternu DD. 62 taky byl vepsán a týmž způsobem zamazán, avšak tu popsaná část jsouc inkoustem vyžrána vypadla. Viz též Palackého Dějiny Va. 334.

Kníže Hynek vysadil r. 1492 manství v Libici (Chalupovské) a v Koutech takovým způsobem, že držitelé byli povinni s samostřílem v lebce, plechu, pancíři a jiné zbroji, jak na střelce sluší, na hradě Poděbradském sloužiti. Byl tehda purkrabí ještě Jan Labounský. Téhož roku dne 23. června kázal kníže Hynek napsati svoje poslední pořízení. Statky své hrad Poděbrady se zbožím Havranským a s vesnicemi, které mu od Kolína zapsány byly, odkázal knížeti *Jindřichovi*. Hrad Kostomlaty odkázal Bedřichovi, synu svému přirozenému a Kateřině ze Strážnice, mateři jeho, avšak aby k nikomu jinému zření neměli, než ke knížeti Jindřichovi, v potřebách svých se k němu utíkajíce, a byla-li by toho potřeba, aby týž hrad knížeti Jindřichovi otevřen byl; kníže také měl po nich děditi Kostomlaty i duchovní vesnice u Poděbrad, které jim kníže rovněž odkázal. [1])

Následující způsob, jak Poděbrady staly se zbožím královským komorním, patří k nepěkným stránkám povahy krále *Vladislava*. Jan Korvin totiž byl králi postoupil domnělé a liché právo své k Poděbradům, a král kázal ihned zápis psaný na knížete Hynka z r. 1489 ve dsky dvorské vložiti. Po tom vloženo také v též dsky přiznání Janovo, že všechno právo své k Poděbradům vedlé téhož zápisu převedl na Vladislava.[2]) Kníže Jindřich, jenž se byl r. 1488 nákladnou válkou v Slezsku zavedl a panství mnohá rozprodal, měl nyní připraven býti o Poděbrady, staroslavné dědictví svých předků. Bránil se jak mohl, a ujímal se ho šlechetný Vilém z Pernšteina, který se u krále a stavů na sněmě shromážděných za to přimlouval, aby knížeti dána byla náhrada. Roku 1495 dne 28. dubna stala se v Budíně při dvoře královském smlouva, podlé níž kníže na ukončení všech sporů a soudů zavázal se, že Poděbrady a Kostomlaty se vším příslušenstvím postoupí králi Vladislavovi na den sv. Prokopa; proti tomu král slíbil knížeti Olešnici a Volov s knížectvím v manství dáti a 5000 kop grošů českých přidati. Svrchky na zámku a ve dvoře ponechány knížeti, tak že tento měl králi svrchků jen vedlé slušnosti zanechati, avšak puška veliká Vratislavská, kteráž na Frankštein odvezena, a druhá puška veliká, která na Poděbradech ležela, měly při králi zůstati. Umluveno také, až blata a rybníky Poděbradské vyloveny budou, že se mají o ryby děliti, a konečně i to, že zápis knížete Hynka (z r. 1489) má z desk zemských a dvorských býti „vymazán". [3]) Posledním purkrabí pánů Kunštatských byl Zich z Bítova (r. 1494. [4])

Zámky královské za panování Vladislavova smutně prosluly jako vězení a mučírny. Roku 1490 v červenci srotili se havíři u Kutné Hory, jsouce tísněni nevěrností a zlým hospodářstvím úředníkův horních. Tudíž Horníci obeslavše Kolínské, Čáslavské a hejtmana Poděbradského obklíčili je na Špimberku u Kaňku. Tu znamenitější mezi nimi nechtice, aby se stalo krveprolití, dali se dobrovolně u vězení, té jsouce naděje, že budou míti slyšení před králem; ale nestalo se tak, než zjímavše deset havířů čelnějších (jichž jména se čtou u Dačického), vězeli je na Poděbradech. Králi podána o tom zpráva ve smyslu úřadův, pročež kázal buřiče trestati na hrdle. Tudíž ačkoli na mučení nic neseznali a řádného soudu nadarmo dovolávali se, sťati jsou dne 5. srpna všichni pravým násilím. Z pozdějších pamětí jde na jevo, že odpravení uznáni byli za nevinné. Na popravišti u Poděbrad postaven brzy kostel na památku neblahé té události a mezi znameními soudu božího, které duch lidu pobožný seznávati se domníval, bylo i to, že prý od té chvíle hory (Kutnohorské) nešly dobře za dlouhá léta. [5])

Asi v ty časy zastavil král Poděbrady nějakému svému věřiteli. Dovídáme se o tom jen odtud, že obec Kutnohorská králi (r. 1497) 300 kop půjčila „na výplatu Poděbrad". [6]) Jakožto hejtman tu byl r. 1499 Matěj Libák z Radovesic. [7]) Král pak jsa v ustavičných závadách zavadil r. 1501 Poděbrady v dluhy. Dlužen jsa Kateřině kněžně Saské 20.000 fl. uh. a nemoha jich zaplatiti učinil o to smlouvu, aby mu plný rok bylo čekáno, a zaručil se panstvím Poděbradským, že bude zaplaceno. [8]) Kateřina pak, kterou trpělivosť přecházela, převedla právo své r. 1502 na *Mikuláše mladšího Trčku z Lípy*,[9]) a králi nezbývalo nic jiného, nežli tomuto bohatému pánu v jeho dluzích Poděbrady, Kolín a Hradištko zastaviti. Téhož roku (1502) potvrdil král obci Poděbradské list jí r. 1472 daný a přidal i tu milosť, poněvadž obec jich podlé Labe, jim tehda darovaná, se zavodňuje a ryby na ni vycházejí, aby jí i s rybami užívali, aby na panství míli vzdálí od Poděbrad piva cizí se nevozila a nešenkovala, začež měšťané zavázáni, aby slušná piva vařili. Konečně přidal, kdyby si les (dříví na stojatě) koupili, že si je mohou splaviti bez překážky Kolínských.[10]) Po trojletém držení Trčka splacen. Král chtě míti Poděbrad, zase se k nim jinak dostati nemohl, nežli že se dlužil. Peníze půjčili Albrecht z Kolovrat a Bernart z Valdšteina, kteří zase nemajíce grošův širokých s Trčkou se teprve smlouvati musili, v jaké minci mu dluh zaplatí. Zase pak král, poněvadž se na to 7500 kop vydlužili, slíbil je vyvaditi a prozatím ukázán na ně úředník Poděbradský, aby jim úroky vydával (1505). Následujícího roku zase Albrechtovi dána byla jistota, aby si 3000 fl. uh. z důchodů

---

[1]) DD. 62, str. 200—206. [2]) DD. VI., str. 213. [3]) Originály (v arch. c. k. dvorském a Olešnickém) vloženy i ve DZ. i ve DD. (62, str. 194). [4]) Manual v Kolíně. [5]) Palackého Dějiny Va. 389. [6]) Lib. memor. r. 1495 v Kutné Hoře. [7]) Manual Kolínský z r. 1494. [8]) Arch. Hradecký. [9]) DZ. 84. G. 22. [10]) Arch. Poděbradský.

Poděbrad, Kolína a Hradištka až do vyplnění vybíral [1]) Po vyvadění panství zůstal Hynek Baderský z Újezda hejmanem (byl tu již r. 1502), a jemu podřízen purkrabě Jan z Jelenice (r. 1506—1508); po tomto pak následoval r. 1509—1510 Jiří Opit z Maličína.[2]) Roku 1510 odstoupil hejtman na jaře, a stal se hejtmanem Jan Bílský z Kařišova,[3]) jenž tu něco přes čtyři léta hejtmanoval. Následovali pak r. 1506—1519 Jiří Želenský z Sebuzína, r. 1522 Jindřich Horyna z Honbic a r. 1524—1525 Zikmund Vyšehněvský ze Solče, purkrabí pak byl r. 1519 Albrecht z Lipan a úředníky r. 1527 Aleš Podvinský z Lerojid a r. 1528 Pavel Vlaský ze Sionu.[4]) Král Ludvík prohlédaje k tomu, že město Poděbrady pustlo a obyvatelé v něm chudli, obdařil je milostí, aby se stěhovati mohli, kterým by se zde bydliti nezdálo, a odjinud aby se lidé sem volně stěhovali.[5]) Od sv. Jiří r. 1527 až do 17. dubna r. 1529 spravoval Poděbrady Delfin z Haugvic a když odstoupil, dáno mu od komory pojištění za pořádné spravování.[6]) Následoval pak r. 1539 Jan Okrouhlický z Kněnic, jenž brzo potom odstoupil.[7]) V ty časy byl Jan Semechovský z Semechova po několik let důchodním písařem panství. Ač mu r. 1534 odbytí dáno za řádné vedení počtů, přece proskakovaly pověsti o něm, že mnoho lidí zřejmě pokrádal a králi drahně ryb a peněz pobral, že totiž ryb měně psal do rejster, nežli prodal, a „peníze sobě do tobolky sypal, maje do truhlice neb do pušky sypati". Byla to slova utrhačná, o nichž není dokázáno, jestli vyplynula z pravdivého přesvědčení nebo pouhého hubařství.[8]) Tehda král Ludvík ustavičnými závadami k tomu byl donucen, že zase Poděbrady zastavil. Zastaveny (r. 1530, 16. dubna) *Albrechtovi z Gutšteina* kromě lesů, červené a černé zvěři (tak že jen za 100 kop lesů prodávati mohl) na šest let na způsob hejtmanského úřadu a tak aby do komory 3500 fl. rýnských ročně odváděl, zámek a dvory opatroval a odtud válek nezačínal. A poněvadž stav panství nebyl takový, aby Albrechta úplně uspokojoval, dovoleno mu r. 1531, aby z peněz, které ročně odváděl, 100 kop na zámku prostavěl a nový pivovár vystavěl.[9]) Co tedy králové na škodu obce nedělali, to nyní zástavnímu držiteli dovoleno. Nad to Albrechtovi r. 1534 ještě 4500 kop dluhu na panství Poděbradském připsáno.[10]) Hejtmanem tu měl Šimona Firbasa z Husince.[11])

Roku 1536 vypršela doba zástavy, a není nám známo, jak Poděbrady byly vyplaceny, ale zastaveny hned zase. Král byl totiž již r. 1532 *Zdeňkovi Lvovi z Rožmitála* listy dlužní na 26 248 kop grošů vydal, kteréžto peníze se r. 1533 měly splatiti, ale pro nedostatek královské komory nezaplaceno mu nic více nežli jenom 150 kop, tak že ve zbývajících penězích mu panství Poděbradské na neurčitou dobu zastaveno, avšak poněvadž se Zdeněk († r. 1535) vykonání zástavy nedočkal, dáno synu jeho Adamovi pojištění na to teprve r. 1540 dne 23. dubna.[12]) S pojištěním pak se ještě chvátalo, protože Adam dluhy a závadami tísněný nakvap panství prodati hleděl. Koupil je od něho r. 1540, 18. května *Jan starší Trčka z Lípy* za 33.455 kop a prodávajícímu ponechal Adam co měl svezeného na Poděbrady od čalounův, kobercův, šatův lehacích a hákovnic a což mimo inventář bylo.[13]) Trčka zemřel ještě téhož roku a poručníci dětí po něm zůstalých z Poděbrad neměli potěšení. Shořel mlýn (u zámku) a též vodárna, kterou se voda na zámek a do města hnala. Na prosbu jich připsal jim král. r. 1542 dne 7. února přes 1021 kop na stavění mlýnu.[14]) Hned po tom zápisu hleděli se poručníci Poděbrad zbaviti a nemohouce jich, tuším, zaplatiti, odevzdali je zase Adamovi. Tomuto král dne 10. března na opravu zámku a panství připsal,[15]) a to tuším proto, že již s Adamem súčtováno. Když totiž král r. 1542 dne 16. ledna s Kašparem Pluhem z Rabšteina smlouvu učinil, že mu ponechal Bečov, který měl propadnouti, vymínil si, že má při sv. Jiří Poděbrady od Adama vyplatiti.[16]) K tomu také došlo, a marné bylo namáhání Albrechta z Gutšteina, aby mu byly Poděbrady zase zastaveny.[17])

V pondělí svatodušní r. 1542 odevzdán zámek se všemi svršky, totiž kravami, sviněmi, obilím a chmelem královskému hejtmanovi Janovi Frejnarovi z Branova.[18]) Potom král (r. 1543, 9. června) na prosbu poslů z města Poděbrad vyslaných potvrdil svobody města, zejména list krále Vladislava, kterým Poděbradským trh téhodní a výroční vysadil, avšak oba trhy na jiné dni převedl.[19]) Roku 1543—1544 hejtmanoval tu Krištof Strupin ze Stropin, a r. 1543 přijat Hanuš Minvic z Minvic za forštmistra na Poděbradech a Křivoklátě, aby zvěř a lesy opatroval. Dostal služby 160 fl. rh. a obroku na 2 koně. Měl k sobě pacholíka (forštknechta), avšak když mu r. 1545 také Kolínské lesy poručeny, dostal druhého pacholíka a naň půl kopy platu, tak že měl odtud dva pacholíky, jízdného a pěšího. Ti každého dne na lesích bývali, a forštmistr měl poručeno, chtěl-li by kdo z nich zaháleti, aby jim toho netrpěl.[20]) Roku 1544 dne 3. května odevzdán zámek Mikuláši Nahorubskému z Nahorub, hejtmanu, jenž k inventáři pečeť přitiskl, ale že neuměl psáti, podepsal ho purkrabě Matěj z Kornperka. Odevzdány mu svrchky a nábytky

[1]) Arch. gub. a Kutnohorský. [2]) Arch. mus. a Kutnohorský. [3]) Arch. mus. reg. kom. soudu. [4]) Reg. kom. soudu. [5]) Arch. Poděbradský. [6]) Rukopis bibl. Roudnické. [7]) Reg. kom. soudu. Roku 1532 dostal odbytí z počtu od komory. (Kopiář arch. gub.) [8]) Pam. arch. VIII. 497. Kopiář arch. gub. [9]) Arch. gub., rukopis Roudnický. [10]) Rukopis Roudnický. [11]) Zejména r. 1531. (Reg. kom. soudu.) [12]) DZ. 1. C 10. [13]) Arch. DZ. [14]) Arch. gub. [15]) Tamže. [16]) DD. 25, f. 265. [17]) Arch. gub. [18]) Tamže. [19]) Arch. Poděbradský. [20]) Kopiáře arch. gub.

v čeledni světnici, kanceláři při ní, sklepě purkrabském, v světnici nad Labem, bílém pokoji, sklípku, kuchyni, spižírně, u klíčníka a v pekárně, u sladovníka, ve mlýně a dvořích. V kapli přejal přikrytí na tři oltáře, dva svícny mosązné a soudek jahel, na věži tarasnici, zvonec ke stolu zvoniti a provaz věžňův spouštěti. Sice byly v zámku stoly, židle, almárky, svícny ve zdi a mnoho věcí rybničných. Knih bylo také drahně, totiž správní, purkrechtní, pamětní, gruntovní, sirotčí, sirotků přístavních, potoční, rukojemské, zbrojní a mošna kožená, se kterou se chodilo k soudům.[1]

Po odstoupení Mikulášově (po r. 1545) zdá se, že Beneš Bukovský z Hustířan, hejtman Kolínský, nějaký čas (r. 1546) také panství Poděbradské spravoval. Pak následoval r. 1547—1548 Adam Muchek z Bukova.[2] Roku 1548 rozkázal král Ferdinand oboru dřevěnou u Poděbrad dělati, ale poněvadž někteří poddaní na panství měli vozy a koně mdlé, aby všechno dříví na Poděbrady svezli, poručeno Kouřimským, aby koňmi obecními a forberečníkův pomáhali.[3] Zároveň také přikročeno k tomu, aby zámek přizpůsoben byl tehdejšímu vkusu a při tom rozšířen. Se stavbou začalo se r. 1548 a trvala ještě r. 1554. Ze starého hradu zbyla jen věž a spodek paláce při Labi. Nad hradbami předhradí postaveno nízké stavení k umístění služebnictva, koňstva a dílen zámeckých, neboť zámek sám měl býti jen pro krále. Stavitelem byl Jan Baptista Vostalis de Sala, obecně Jan Baptista Vlach řečený, k jehož ruce přidán r. 1549, aby stavba rychleji pokračovala, Jiří z Lugana s bratrem svým, kteří až do svého příchodu na Poděbrady o stavbě hradu Pražského pracovali.[4] Hejtman Černín měl se stavitelem, kterému roku 1550 na podzim 300 kop mimo předešlá vydání vydal, velké potíže, stěžoval si na Baptistu, že za chladných a mrazovitých časův na zdech dělají, ježto to nic bezpečného a stálého býti nemohlo. Lekal se velikého nákladu a ptal se komory, má-li se to dílo zastaviti, poněvadž jest obava, aby to stavení nečasně postavené nepadlo, jako se v jednom místě při předešlém díle přihodilo. Vostalis měl později v městě dům a zemřev r. 1575 pohřben v kostele sv. Kříže, kdež se posud jeho náhrobek spatřuje.

Nádvoří zámku v Poděbradech.

Stavba se protáhla až do hejtmanování Věnka z Černína (r. 1550 až 1554.[5]) Za něho r. 1553 z poručení královského skrze Kryštofa Skuhrovského z Skuhrova a Baltazara Čišvice z Geberstorfu sepsán urbář Poděbradský, jenž se k dílům těm a takovým důstojně druží. Po Černínovi následovali v hejtmanství r. 1555—1556 Filip z Vildenšteina a r. 1556—1561 Arnošt z Ichtryc.[6] Po Ichtrycovi následoval v témž důstojenství Kryštof Prog z Velnic (r. 1561—1568). Tomuto nařídil arcikníže Ferdinand r. 1563, aby se velmi sešlý dům v Poděbradech, kdež se sokoli chovali, opravil. (Arcikníže i v letech 1552 až 1557 na Poděbradech býval.[7]) Roku 1565 doneslo se do Vídně, že v lesích Poděbradských, a to kdež nejvíce zvěř stává, příliš se mýtí; císař proto žádal arciknížete, aby bedlivě nahlédl a tomu bránil. O mostu na Labi psal Kryštof Prog r. 1566 do královské komory, že velmi zlý jest a se obávati jest, aby ho povodeň na jaře nesebrala. Prosil, aby mu na stavbu nového mostu asi kopu dubův vykázali. Ze současných pamětí dovídáme se, že Vostalis r. 1564 o zámku stavěl, a hejtman město dlážditi dal.[8]

---

[1] Arch. gub. [2] Arch. gub. [3] Arch. mus. [4] Výpisky p. J. Hellicha; Borový, Akta konsist. pod jednou 133. [5] Arch. gub. [6] Hist. sbor. 1883, str. 350, arch. gub. Purkrabě byl r. 1586 Matěj ze Saxendorfu, r. 1561 Jakub z Vinoře. [7] Arch. gub. Březanův Vilém 52, 124. Purkrabě byl v letech 1561—1567 Jan Chaberský z Baště. [8] Arch. gub.

Za měsíc leden byl Arnošt z Ichtryc „správcem“ panství Poděbradského. Zastupoval bezpochyby Proga, který i napotom byl hejtmanem. Tento pak psal r. 1576 radám komory, že mu není možno, aby v tak veliké práci (hejtmanské) trval a panství s tak málo pomocníky spravovati mohl. Dal proto půl roku napřed věděti, aby byl ze služby propuštěn. Komora jej nějak uchlácholila, a Prog zůstal. [1]) Asi v ty doby se na panství pilně stavělo. Opravovaly se zámek, dvory, jez, most, obora, rybníky a jiné, a zakládala se zahrada. Roku 1580 na konec února vysláni do Poděbrad Michal Khek, písař při stavbách, Mat. Pořický a Oldřich a Vostalis stavitel, aby spatřili vykonané dílo, vyměřili ještě pozůstávající a budoucí stavení a s řemeslníky sečetli. Prog mezi tím pilně dal sekati na horách Trutnovských a plaviti dříví do Poděbrad dílem k dotčeným opravám, dílem k pivováru a k pálení cihel; ale r. 1580 najednou forštmistr Trutnovský sekati nedal. Prog vydržel v hejtmanství až do r. 1586, a tu na jaře dosazen sem Kryštof Metych z Čečova, posavadní hejtman Křivoklátský; avšak protože přišel v Poděbradech na menší deputát, prosil, aby mu posavadní byl ponechán. K novému hejtmanu (r. 1586 na podzim) vznesli Poděbradští prosbu, protože při chrámu větším tu při městě Poděbradech štít jeden zadní, ze dřeva udělaný a šindelem pobitý, velmi sešlý a zetlelý jest, tak že na klenutí od dešťův veliké škody se dějí, a oni pro chudobu nový stavěti nemohou, aby se u císaře přimluvil, aby jim asi 6000 pálených cihel na pomoc dal. Bezpochyby přímluva ta byla platná. [2])

Parkán v zámku Poděbradském.

Na panství ustavičně zlepšováno. Císař dozvěděv se, kterak Krčín, vrchní regent Rožemberský, velmi dobře na rybnících rozumí se, vyhledával toho při Vilémovi z Rožemberka, aby od pána odpuštěn byl na panství Poděbradské, rybníky tu spatřil a Hertvíkovi Zejdlicovi, vrchnímu hejtmanu, rady udělil.[3]) Roku 1588 rozkázáno Metychovi, aby oboru zdí obehnával, a kde se zeď dělati bude, aby starými plaňky opravoval. Metych téhož roku kamení svážel a chtěl r. 1589 se zdí začíti, ale forštmistr se na tom zastavoval, řka, že zvěř danielská, kdy velké vody jsou, skrze téměř polovici zatopení dotčené obory s stanoviště svého vytlačena bývá, pročež že by obora rozšířena býti měla. Hejtman to uznával, ale mrzelo ho, že se lidem z Přední Lhoty rolí ubíralo, protož se raději u komory přeptal. Asi od r. 1591 spravoval Metych také panství Kolínské a nástupcové jeho také tu měli vrchní dohled. [4])

Od r. 1599 spravoval oboje panství i s Přerovem Jan starší Habartický z Habartic. Za něho stala se škoda na zámku tržením zdi v jednom úhlu nad palácem, kterou (r. 1603) komora z důchodu panství opraviti kázala.

Roku 1604 v měsíci dubnu propuštěn Habartický z povinnosti hejtmanské, a za hejtmana dosazen Vilém jinak Bohuchval Růt z Dírného, jenž ještě r. 1606 hejtmanoval a téhož roku nebo následujícího zemřel.[5]) Tedy r. 1607 ke konci srpna nebo na počátku září dosazen za hejtmana Mikuláš Klusák z Kostelce u přítomnosti služebníkův a čeládky svolané. Nový hejtman byl přítelem městu. Neboť poněvadž před tím Charvát forštmistr na obecním sekal, ujal se hejtman Poděbradských, tak že od komory vyšel dekret, že jim to sekání nemá býti na ujmu (r. 1612). Nedlouho potom dosáhla také obec při císaři Matyáši potvrzení svých svobod.[6]) Tehda byl Klusák nerad v povinnosti hejtmanské a r. 1613 v březnu opětně prosil, aby byl o sv. Jiří z povinnosti propuštěn. Komora chtěla, aby byl propuštěn a panství aby zatím spravoval purkrabě Jakub Tatecký. Zdá se, že se tak nestalo; neboť teprve r. 1616 v máji propuštěn Klusák, a dosazen nový hejtman Jan Obytecký z Obytec. Tento dostal téhož roku dne 28. září od komory rozkaz, aby obci vrátil krčmy v 16 vesnicích. Ty totiž před tím obci byly odňaty

[1]) Arch. gub. Císař Rudolf II. potvrdil r. 1578 svobody obce. [2]) Arch. gub. [3]) Březanův Vilém 277. [4]) Arch. gub. [5]) Arch gub. a Boleslav. Purkrabě byli roku 1597 Jan Kůl z Begendorfu, roku 1605 Jiří Sokolský a r. 1607 Ondřej Žlutický ze Žlutic. [6]) Arch. obecní.

a do nich pivo ze zámeckého pivováru vybýváno. Lze za to míti, že Obytecký Poděbradským byl na ruku, sice poddaným nedovolil ubližovati. Tím si vysvětlíme, proč Pavel Viktoryn, děkan Poděbradský, o něm mluvil (r. 1617) v Praze na ulici, že jest buřič bouře poddané císařovy.[1]) Odjinud jest známo, že byl Obytecký císaři věrným a v povinnosti své až do obsazení Poděbrad skrze vojsko direktorů zůstával.

Stavové dosadili za hejtmana Heřmana Varlycha z Bubna, jenž tu jen do r. 1620 zůstával. Jakmile totiž bitva na Bílé Hoře vybojována, přišel sem vojenský lid císařský a zapálil město, při čemž radnice i s knihami městskými shořela.[2]) Hned potom navráceno hejtmanství Janovi Obyteckému, jemuž r. 1621 dne 21. ledna od místodržitele poručeno, aby Poděbradských při várce a svobodách do císařského nařízení zachoval.[3]) Po Obyteckém následoval hejtman Petr Štirnský ze Štirnu, a forštmistrem byl Mates z Loo. Mezi oběma nebylo srozumění, anobrž v letech 1626—1628 mnohé hádky. Loo stěžoval si na hejtmana, že když r. 1626 spolu se vraceli ze Sadské, kdež úřad konšelský obnovovali, Štirnský ho pral, že čtyři neděle choditi nemohl, a nechav jej zbitého na cestě pryč odjel. Za to přišli Mates a syn jeho Jan některý den v lednu před zámek Poděbradský, tloukli na dvéře a Petra skrze mnohá hanlivá slova vyvolávajíce k bitvě pobízeli. Když Petr jako hejtman přede dvéře pro přetržení takového neřádu vyšel, Jan jej kordem dobytým pozadu přes plece ťal, až na zemi upadl. Věc tu viděli kuchař a pekař zámecký a také před soudem komorním vysvědčovali.[4]) Štirnský byl tu hejtmanem ještě r. 1631 a obdržel tehda titul císařského rady.[5])

Za vpádu saského r. 1631 vložena na zámek Poděbradský posádka císařského vojska. Když však císařští poraženi u Nymburka, také Poděbrady od Sasů opanovány.[6]) V letech 1637—1646 následoval jako hejtman Havel Gotthelf z Freudenberka, za něhož Poděbrady vpády vojenskými trápeny;[7]) pod ním byli purkrabími r. 1645 Jan Maximilian Hořovský a r. 1645—1652 Bartoloměj Bava Hermštatský. V letech 1647—1648 byl prý hejtmanem Tomáš Karel Putz z Adlersthurnu,[8]) r. 1650 pak purkrabě Bava panství jako hejtman spravoval. Ferdinand III. potvrdil r. 1648 svobody obce Poděbradské a učinil hejtmanem Václava Vitavského z Manšvertu, jenž tu v letech 1651—1669 hejtmanoval.[9]) Roku 1666 císař Leopold na prosbu obce staré výsady potvrdil, avšak články o vystavování městských piv do vesnických krčem, vybírání cla z mostu a užívání práva Magdeb. zrušiv vyhradil vystavování piva a soli králům a nařídil, aby se město právy v království obvyklými spravovalo. Za to jim potvrdil vaření piva (pro město), tak že žádný dům nesměl býti od vrchnosti na vyzdvižení krčmy kupován, osvobodil je od cla a mýta, odpustil jim dluhy do důchodu a potvrdil obec a jarmarky.[10]) V hejtmanství následovali pak (r. 1669—1672) Jakub Bohuslav Lysander z Ehrenfeldu, po němž (zejména r. 1676) Tobiáš Ludvík Cviker z Dosperku na obou panstvích (totiž Kolíně) hejtmanoval.[11]) Roku 1681 vyhořelo město i se zámkem a v tomto mnoho obilí shořelo.[12]) V hejtmanství následoval později Jan Těšovský a byl tu ještě r. 1703. Čím dále tím více mizela důležitost zámku, který již dávno pevností nebyl, nýbrž jen prostým bytem úřednickým; jen zřídka někdy dodávalo se mu lesku návštěvami panovníkův a jen pro ty veliké stavení zámku v dobrém stavu udržováno.

Císař Leopold jsa v závadách pro dlouhotrvalé války vypůjčil si r. 1703 milion zlatých od společnosti, v jejímž čele byl Gothart Jindřich hrabě ze Salburka, president dvorské komory. V těchto penězích jim zapsány Pardubice se statkem Smrkovským, Poděbrady s Kolínem a Brandýs se Přerovem. Od 1. července r. 1705 odevzdána tato panství Františkovi Karlovi Přehořovskému z Kvasejovic v nájem, aby společnost úroků svých docházela.[13]) Nájem tento trval několik let a obnoven společnosti r. 1713. Tehda k ní přibrán nový věřitel Jan Václav hrabě Gallas.[14])

Roku 1723 po oznámení, že císař Karel VI. s císařovnou Alžbětou do Prahy pojede a v Poděbradech se zastaví, všechen zámek byl důkladně opraven a na věž zámeckou nová makovice měděná a pozlacená pořízena, která pak u přítomnosti císařovy zasazena byla. Když se r. 1731 dne 5. září hrozné povětří nad Poděbrady strhlo, byla tato makovice hromem zkroucena, tak že druhý rok v Praze opravena a pak zase na věž vyzdvižena byla.[15]) Karel VI. podržel Poděbrady v laskavé paměti a všechny staré svobody potvrdil (r. 1725), když toho obec skrze královskou a c. k. dvorskou komoru žádala.[16]) Byl tu hejtmanem tehda František Vilém Logdmann von Auen, po němž následoval jakožto administrátor Maximilian Clanner, jenž r. 1740 zemřel.[17])

Císař František I. ustanovil, že každý druhý rok na česká panství komorní přijede a tak zvané Rajské honby účasten bude. Nejprve byl r. 1748 po tři dni v Poděbradech a zastřelil v šesti lovech 6110 kusů zvěře. Po druhé pobyl tu r. 1750 čtyři dni. Protože byl zámek opustlý a k obývání pro

---

[1]) Arch. gub., reg. kom. soudu. [2]) Arch. gub. Shořely snad i svobody městské, protože starých listů v Poděbradech není. [3]) Arch. v Poděbradech. Obytecký tu hejtmanoval ještě r. 1623. [4]) Arch. gub., reg. kom. soudu. [5]) Reg. královská. [6]) Rezek, Dějiny saského vpádu 116. [7]) Arch. gub. [8]) Hist. sborník 1883, str. 351. [9]) Tamže. V letech 1663—1668 byl hejtmanem Libor Lamers. [10]) Arch. Poděbradský. [11]) Arch. gub. Hist. sborník. [12]) Beckov. Poselk. II. 3. 522. [13]) DZ. 410. F 22. [14]) DZ. 491. F 6. [15]) Z výpisků pana J. Hellicha. [16]) Orig. na radnici. [17]) Hist. sborník, arch. gub.

vznešené hosty nezpůsobilý, ustanoveno na radu svobodného pána Františka Josefa Toussainta, císařského říšského kabinetního tajemníka, a Karla Moravce, vrchního regenta všech císařských a komorních panství, aby byl zámek přestavěn. Stavbu řídil Jan Michael Oppelt z Werthenfeldu, vrchní ředitel panství, Josef Jedlička, stavitel z Kolína, sdělal plány a dohlížel k stavbě, a Josef Hübner, zednický polír z Prahy, a Hanuš Jiří Rüttig z Prahy pracovali o stavbě Tato začala r. 1752 a trvala do r. 1757. Obě poboční křídla zámku, která byla nižší než čelo zámku, povýšena až do výše čela, vše krovem přikryto a všechno stavení upraveno v tom střízlivém slohu, jak se dnes spatřuje. Při tom také věž povýšena a opatřena novou makovicí, která i se spisy do ní vloženými r. 1753 dne 30. ledna vyzdvižena. Při této obnově, jak již dotčeno, zmizela všechna ozdoba zevnější, a zdi prostě omítnuty a obíleny. Roku 1754 upravena také kaple a zřízen nový oltář, který téhož roku před příchodem císařských manželů, když v srpnu na hony přijeti měli, zasvěcen. Císařovna Marie Terezie později zřídila fundaci pro 22 důstojníků, kteří na zámku vším potřebným opatřováni byli.[1]) Táž paní potvrdila r. 1762 všechny svobody města a udělila nový výroční a dobytčí trh. Císař Josef II. potvrdil také (r. 1784) všechny svobody, ale nedovolil, aby byly trhy o svátcích, a zapověděl krutou výminku v předešlých obdarováních, aby nekatolíci nebyli účastni těchto svobod. Posledního potvrzení dosáhlo město r. 1796 od císaře Františka.[2])

Úmrtím císaře Františka pozbyl Poděbradský zámek i poslední své důležitosti jako lovecký zámek. Až do r. 1777 byl také středem Kolínského panství, avšak tehda i toto dostalo svou zvláštní správu. Kromě toho bylo hospodářství na statcích komorních takové, že pramálo vynášely. Tak se stalo, že jedno po druhém prodáno. Poděbradské panství prodáno r. 1840 svobodnému pánu Sinovi, jehož potomstvu po přeslici posud patří.

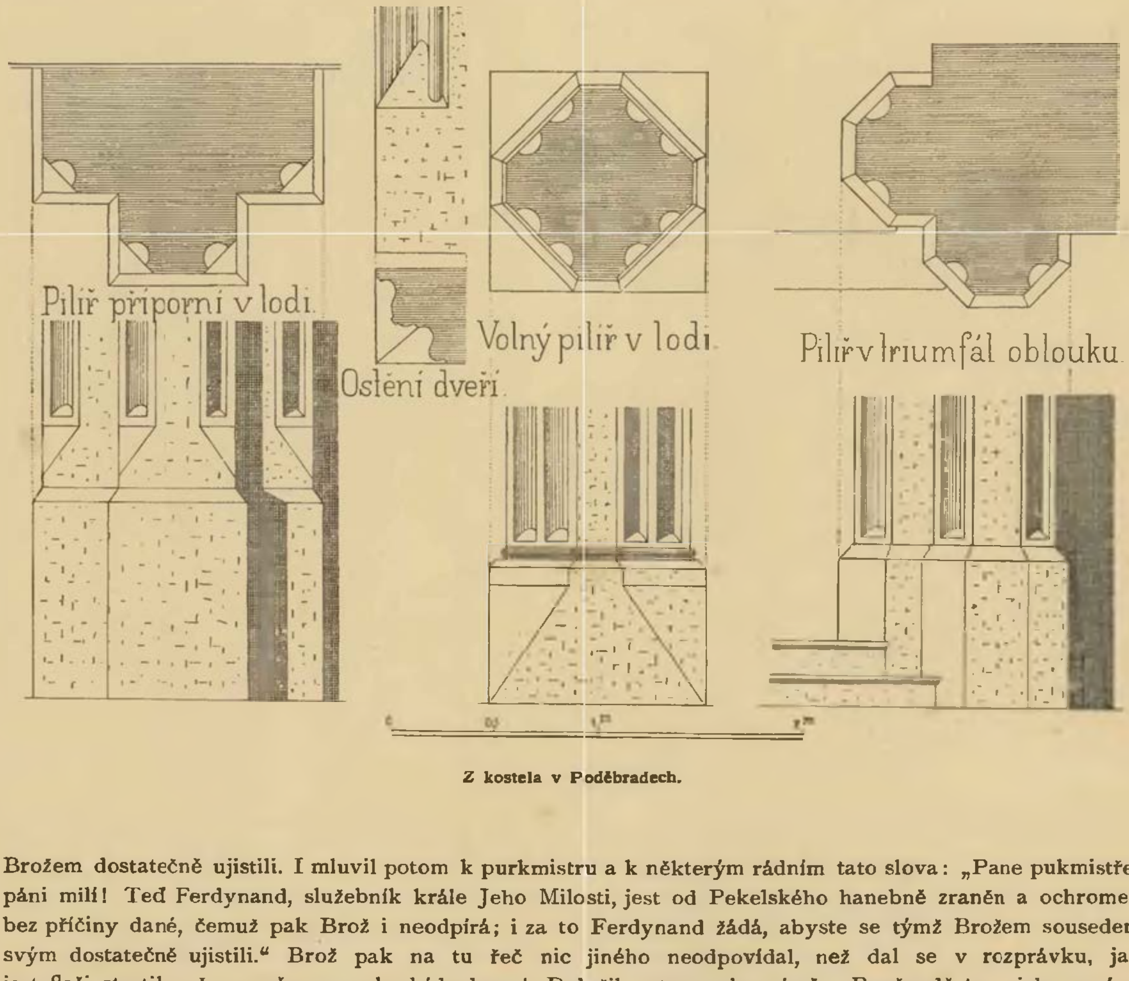
2. Paběrky hejtmanské.[3])

Na takových velkých panstvích, jako byly Poděbrady, býval prvotně jen purkrabě (někdy i s ním místopurkrabě), který všechny záležitosti panství, pokud jich pán před se nebral, obstarával. Na královských panstvích byl purkrabě větším pánem, nežli na panských, protože samostatně působil. Od té doby, co se staly Poděbrady komorním panstvím, bývali tu hejtman i purkrabě. Onen (později i vrchní řečený) řídil věci poddaných a měl ve všem vrchní správu, tento přihlížel k věcem hospodářským, pročež se i skladišti, kdež měl věci k hospodářství patřící, sklep purkrabský říkalo. Nelze upříti, že někteří z nich, jakož i písaři, při důchodu a obročnictví zaměstnaní, byli řádní mužové, prospěchu pána a poddaných svých dbající. Všichni sloužili, aby si něco vysloužili a svého statku ušetřili, ale nezřídka bývali lidé, kteří k důchodům svým vysazeným nespravedlivě ubírali panského aneb jak se říkávalo, majíce sypati do pušky (schránky na peníze) strkali do kapes. O některých se přímo říkávalo, že jsou zloději a krále okrádají. O hejtmanovi Vildenšteinovi psal purkrabě, že poslové často v kabelích a mošnách pryč roznášejí to, což jim pokoutně do nich našpehují. Nebude od místa k posouzení těch a takových lidí položiti tuto příběh, doslova ze starých pamětí opsaný:

Jedné chvíle (asi roku 1543) jel Valentin, písař na Poděbradech, „z Limburka“ s purkrabí Poděbradským a s Ferdynandem z Antorfu služebníkem a s lovcem královským. Jeli tři spolu mluvíce německy a Valentin jel před nimi, asi hony odmísiv se od nich. Mezi tím jel „od Limburka“ Brož Pekelský, soused Nymburský, i přitočil se k Valentinovi na té cestě mezi Bahýnkem a Mrlinským mostem, rozprávěl mu, že nějakou láhvici s vínem ztratil, při tom dost obšírná slova o synu svém a o jiných věcech rozprávěl. Mezi tím potom Ferdynand přijel také k nim a řekl: Pověz Brožovi, že tomu rozumím, že nějaké flaše hledá, a Pán Bůh ví, že jest jí on neviděl.“ A v ten rozum poroučel písaři pověděti, kdyby tu flaši s vínem nalezl, bylo-li by dobré víno, že by víno vypil a flaši že by mu rád vrátil. Brož také, že by mu toho rád přál, aby jedné flaši zase měl. Mezi tím potom mluvil Ferdynand s písařem mnoho německy, a písař z mnoho slov jednomu nerozuměl, poněvadž málo aneb nic německy neuměl. Mezi tím odjel od nich zase zpátkem Brož tam, kde za ním jeli purkrabě a lovec. Po krátké rozprávce řekl purkrabě: „Pravíš-li ty, že jsem já tu flaši ukradl, v hrdlo lžeš.“ A tak Ferdynand obrátiv se řekl: „Woz ist?“ I běžel tam. Také písař chtěl s koněm obrátiti, ale ten skočil a spadl mu klobouk, tak že se opozdil Vzav si klobouk svůj klusal za nimi nazpátek k Nymburku. A bylo již tma. Dohonil nejprv Ferdynanda, an pěšky stojí raněný, potom nalezl lovce, an za sebou kůň vede a také pěšky, naposléze nalezl purkrabí. Poněvadž purkrabě česky uměl, ptal se ho, jak se to zběhlo, že jest tento tak hanebně raněn. Pověděl,

[1]) Z výpisků pana J. Hellicha. [2]) Orig. na radnici. [3]) Nemíníme tuto opakovati, co bylo uveřejněno v Historickém sborníku r. 1883 na str. 347, nýbrž jen dodati k předešlému některé obrázky.

že jest mu Brož učinil a že utekl. Dal písař tu radu, aby se zase za ním k městu obrátili a barvířem ho opatřili, aby ho krev neušla, sám že pojede napřed k městu a bude volati, aby jim otevřeli. Přijev ke bráně, nalezl u ní dva koně, rozuměl, že byl Pekelského jeden a něčí druhý. Volal, aby jej do města vpustili, oznamuje příčinu, a hlásní pověděli, že Brož Pekelský také volal, že vás spolu pustí. Potom přišel Brož Pekelský se švakrem svým, kterého tu na předměstí měl, mluvil s písařem o tom zranění slova dosti pokojná. Potom pak šel purkrabě a lovec s tím raněným k městu, a Pekelský šel proti nim dobyv tesáku; ptal se: „Kdo jste? a co jste? mluvte!“ A volaje „páni sousedé, vstaňte, chtí mne teď někteří zamordovati.“ Tu řekl písař: „Kdož tě chce mordovati, anť žádný příčiny k tomu nedává, a tak dobře se do města voláme, jako ty.“ A oni sousedé: „Pane Broži! chcete-li, kážeme k šturmu udeřiti.“ A písař je okřikl, že toho není potřeba žádná. A tak potom dost těžce jsou do města puštěni. Když raněný u „barvíře“ (ranhojiče) byl, pravil k písaři purkrabě, že žádá, aby šel k purkmistru a žádal, aby se týmž

Z kostela v Poděbradech.

Brožem dostatečně ujistili. I mluvil potom k purkmistru a k něterým rádním tato slova: „Pane pukmistře! páni milí! Teď Ferdynand, služebník krále Jeho Milosti, jest od Pekelského hanebně zraněn a ochromen bez příčiny dané, čemuž pak Brož i neodpírá; i za to Ferdynand žádá, abyste se týmž Brožem sousedem svým dostatečně ujistili.“ Brož pak na tu řeč nic jiného neodpovídal, než dal se v rozprávku, jak jest flaši ztratil a že se něco s purkrabí hadroval. Doložil potom toho písař: „Poněvadž to z jeho zprávy ráčíte slyšeti, že jest Ferdynand s ním se nic nehadroval a jest od něho zraněn, jakž prve i nyní toho žádám, aby byl ujištěn; udělal-li pak jemu purkrabě co, že ho můž dobře viniti.“ Tu jim kázali páni odstoupiti a radili se dosti dlouho, potom pak udělali tuto řeč, zavolavše je zase: „Pane Broži, slyšel jsi žalobu, kterak jest Valentin od služebníka krále Jeho Milosti mluvil, že jsi ty ho zranil a ochromil, a ty tomu neodpíráš.“ V tom Brož pověděl, že odpírá tomu, aby toho ochromil. Mezi tím učinivše konšelé omluvu obšírnou vzali ho na závazek konšelský, aby na soudě stál.

V noci potom byli někteří sousedé u Brože na víně. Když vstoupil Brož do světnice v noci, řekl mu prymas Jan Kloboučník: „Pane hospodáři, dlouho to!“ A on řekl: „Však dlouho. Stala mi se příhoda na silnici, že pan purkrabě s pomocníky chtěl mne zamordovati, než já vida, když jsou láli a kordův

Kostelík P. Marie v Poděbradech.

dobývali, prchl jsem na valachu a valach se mnou upadl; tak jsem brzo vstal, že mi na nohu neupadl. Tak jsem se jim bránil i dobyl tesáku." Ukázal na něj a v tom tesáku byl karboz (udělal se zub na noži) vyražen, a na tesáku krev byla. A on pověděl: „Bráně se nevím, než tuším; ztěžka jsem někoho neuťal." [1])

Kromě nepoctivosti bývala také jiná věc velikou vadou při hospodářství. Míníme totiž buď neschopnosť nebo lehkomyslnosť toho kterého. V tom smyslu asi pan Jáchym z Hradce (okolo r. 1560 císaři Ferdinandovi své dobré zdání o hospodářství na Poděbradsku dával. Pravil, že roční výdaj 353 tolarů na kuchyni a sklepy jest příliš veliký, protože se veliká část potravy z hospodářství shledati může. O mlýnu praví, že roční náklad naň, totiž 166 tolarů, více než veliký jest, a aby se z toho mlýna, který jest třetí v celém království, o 250 tolarů více vytěžiti nemohlo, že by bylo s podivením. Srovnávaje výnos dvorů (483 tolarů) s nákladem na ně (295 tolarů) praví: „Chudý zeman na špatném dvoru, jestliže pilně pracuje o hospodářství svém, vytěží mnohem více než zde." [2]) Že se náprava v tom nestala, svědčí počet z r. 1564, podlé něhož se sešlo příjmův přes 5326 kop, avšak výdajů bylo 6157 kop, tak že komora eště připlácela. [3])

Roku 1568 bylo služebníků, řemeslníkův a čeládky při zámku 41 osoba, na něž služby 265 kop vycházelo. Byli tu totiž hejtman, purkrabě, fišmistr, důchodní písař, rybničný písař, pojezdný, rybář, jkuchmistr, kuchař, maštalíř, vrátný, dva hlásní, klíčnice, pekař, sládek, starší sladovník, podstarší, třetí sladovník, bednář, mlynář, kovář, pověžný, holomci, tovaryši, děvečky, voláci a jiní. Ve dvoře předměstském bylo 21 osob, ve Velínském tolikéž a v Novém dvoře 15 osob, na něž okolo 200 kop padlo. Ke stravě byli hejtman s manželkou a dítkami (9 osob), Vostalis sám sedmý, 5 osob ve mlýně a kromě toho dávala se strava 5 osobám do špitála, čtyřem do školy, celnému u mostu a poustevníkovi. Na tyto lidi potřebovalo se z panství drahně žita, hrachu, ječných krup, jahel, hovězího masa za 120 kop, asi 30 telat, asi 40 skopců, 30 jehňat, 16 vepřů, 50 selat, 40 hus, 17 kop slepic a kačic, 2½ kopy kuřat, 16 kop kaprů, 4 kopy štik, 20 džberů drůbeže (rybiček), za 5 kop herynků, koření, medu, petržele, křenu dosti a 70 věder vína. Výdaje činily 1600 kop, ale hospodářství neslo jen 1228 kop; schodek se uhrazoval jinými důchody (r. 1568). Z cedulí kuchyňských r. 1559 dovídáme se podrobností všelijakých, které v předešlém počtu vynechány jsou. Podlé nich utratilo se 21 volů, 3 býci, 19 krav, 42 telat, 6 skopců, 8 vepřů, 5 kop

[1]) Reg. svědomí 6 G k. s. DD. 4. [2]) Arch. Hradecký. [3]) Arch. gub. Podrobný počet, ale jiného roku v Historickém sborníku na str. 352.

drobův (vnitřností) koupených, maso koupené u řezníků, 10 slanin, 18 prostic soli, 25 prasat (selat), 37 hus, 4 kopy a 29 kačic, 105 slepic, 2 kohouti, 107 kačat, 11 kapounů, 31 věder másla, 9 věder sádla, 136 kop vajec, $5^1/_2$ kopy kaprů, 3 kopy štik, 8 džberů drůbeže, $18^1/_2$ korce hrachu, $18^1/_2$ korce ječných krup, 9 korců jáhel, chleba po 4 kopách 19 korcích.[1])

Zajímavých obrázků poskytuje urbář panství r. 1553 sepsaný (a nyní v kanceláři knížecí uložený). Při zámku byl pivovár, v němž se čtyřikráte i pětkráte za týden k vystavování do vsí vařilo. Na var se dávalo 12 korců pšenice, z čehož bylo 14 korců sladu, a vystavovalo se po každém varu po 16 sudech. V zámku byly chlévy, v nichž se ročně 30 volů na prodej krmilo. K užitku zámeckému počítaly se také dvě vinice u Sadské, z nichž se v takových letech, když se víno obrodilo, asi 200 věder sklidilo, štěpnice velká, při níž byl zahradník, bydle v domě nákladem královským vystavěném, dvě chmelnice, cihelna, haltýře a sádky, řeka Labe, dva mlýny a j. Ve mlýně pod zámkem bylo 11 moučných kol, při něm stupník s kolem stupním, kteréž táhlo 20 stup, 10 tanečných a 10 ležitých. Každý týden sešlo se

Poděbrady v Bydžovském kraji.

výmelného 4 korce pšenice, 20 korců žita, 20 korců prachu, 6 korců tluči, každé té věci více nebo méně. Ze stupníku vycházelo za týden 2 korce krup, korec jáhel, 3 korce halspánů a 10 korců opišků. Každého roku se ve mlýně 80 vepřů na dvoje zasazení po 40 vepřích vykrmilo. Při témž mlýně byly dvě pily na řezání prken a kolo vodní, kterým se voda na zámek i do města hnala. K zámku patřily též dům, v němž sokolníci královi bydlili, a obora plotem dřevěným obroubená, v níž se 300 daňků ke zvláštní zvůli královĕ chovalo. Obory a zvěři hlídal a opatroval oborník.

Ke třem dvorům patřily dědiny s pěti neb osmi lány, kteréž se dvojími nebo trojími koňmi obdělávaly. Vysévalo se na nich na ozim dosti pšenice, ale málo žita (u Poděbrad 8 korců, u Nového 30 korců, u Velyně 27 korců, pšenice nejvíce u Velyně, totiž 32 korců), na jaro vysévalo se něco červené pšenice, ječmene a hrachu, ale hodně ovsa. Luk zvláštních k Poděbradskému dvoru nebylo, než klidily se louky u Vrbové Lhoty a Hořatve, z nichž se svářelo do roka 120 vozů sena a 50 vozů otavy. U ostatních dvou dvorů sklidilo se tolikéž.

K obraně zámku vysazena byla odedávna *manství*, jichž držitelé byli povinni na zavolání na zámek přijíti a tu službu konati. Služba byla stejná, avšak ozbrojení manovo řídilo se výminkami, které bývaly položeny v manském listě. V 16. století byla taková manství v Chvalovicích, Chotěticích, Pňově, Libici, Velenicích a Koutech. Něco jich ubylo; tak na př. bývalo v Libici dříve dvoje manství, a manství

[1]) Arch. gub.

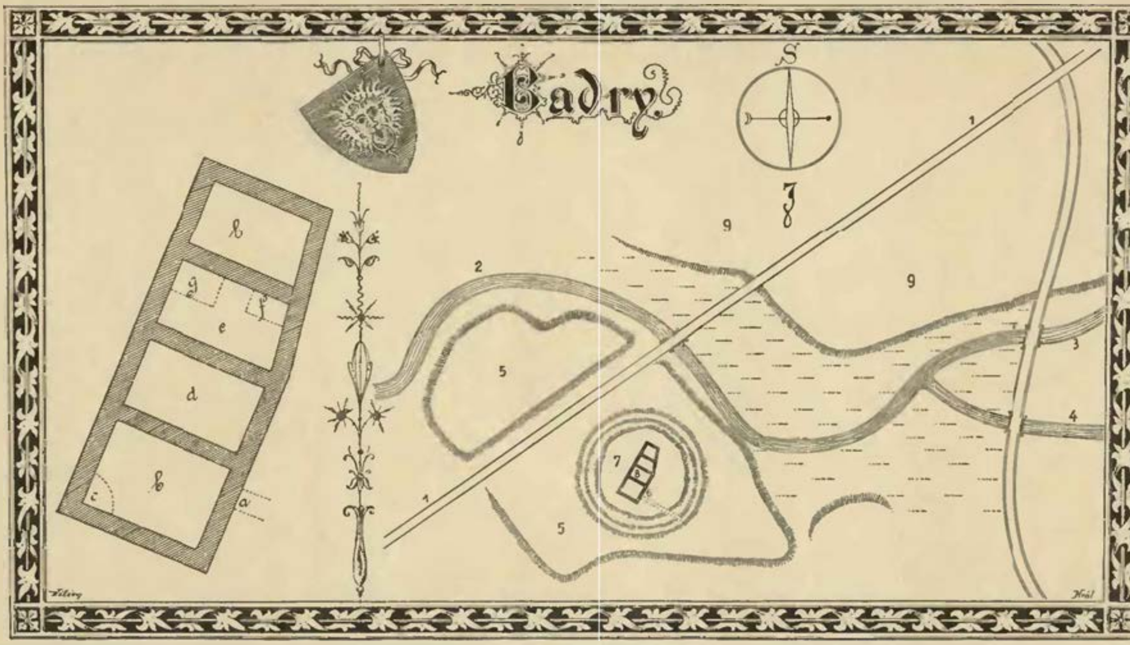
u Kout lidé ze vsi koupivše mezi sebe rozdělili. Listy a všelijaké zápisy na ta manství zapisovány v zámku do knih, které se však nezachovaly.

V městě Poděbradech s předměstím Nymburským a kostelním bylo 78 osedlých, kteří se živili orbou a řemesly. K živnostem jich patřilo pivovárství, na které měli měšťané výsady od bývalých vrchností, vaříce ve dvou pivovářích, které však k zámku náležely. Až do 17. století vystavovali pivo také do vesnic. Osedlí hospodáři platili na zámek úrok stálý dvakráte v roce (o sv. Jiří a sv. Havle), pak plat z kopanin a louky obecní a o vánocích 59 úročních slepic Z obzvláštních živností kromě toho ještě obzvláštní platy dávány Z každé várky piva platívalo se po 6 groších (za týden asi 30 grošů). Řezníci prodávající maso v sedmi krámech platili z každého krámu po 2 kamenech loje přepouštěného, začež krámy ty na náklad králův se opravovaly. Též řezníci byli povinni ze všeho hovězího dobytka, cožkoli ho tepali, prodávati na zámek droby, totiž játra, plíce, drštky a hlavu, a platilo se jim za to od jednoho hovada od Velikonoc do sv. Trojice po 4 groších a od sv. Trojice do postu po $2\frac{1}{2}$ groších českých. Všichni forberečníci (držitelé dvorců) a sousedé, kteří na Nymburském předměstí bydlili, povinni byli každý po fůře dříví na zámek o Vánocích přivézti, tak že se takového dříví najednou 19 for svezlo. Kromě toho byli tito sousedé povinni všechno seno z louky Komošína do stodol k Poděbradům nebo do Nového dvora svážeti. Všichni rybáři byli povinni všechny ryby, co jich kdy lapili, do města na trh nositi a tu z místa tržného po 2 denárech (ročně přes kopu to vynášelo) dávati; kromě toho měli povinnosť každého roku z jara stříž na Labi stavovati, začež se každému po půl korci žita dávalo. Konečně byli povinni ze všech bobrů, které chytili, ocas a nohy na zámek přinésti, a tu se jim za každý po groši platívalo a přidávala se jim konev piva. Který ocas a nohy jinam prodal, propadl pokuty kopu grošů. Povinnosti *poddaných po vsech* řídily se starodávnými zvyklostmi. Lidé, kteří od starodávna k Poděbradům poddáni, z pravidla platívali úroky polouletní o sv. Jiří a Havle a úroční slepice. Někde také odváděli kuřata, a jinde dávali za slepice několik kapounů, avšak byly i vesnice, kdež se úroční kury nedávaly. Robot z pravidla nebylo, avšak někde se přece vyskytují. Tak na př. lidé ze Sokolči všichni měli povinnosť, aby spřáhnouce se dva spolu fůru dřev o Vánocích na zámek přivezli, což činilo sedm for ročně. Sadští platili buď peníze ženné nebo robotovali; když robotovali, dávalo se jim denně po groši, avšak byli také povinni na louce Osí seno svézti a na hřády složiti, ze dvou jiných luk stohy svézti a, když by potřeba byla, do Prahy voziti, začež se jim od fůry po 18 groších platívalo. Také povinni byli hnůj na vinici svážeti a na lov choditi, ale platilo se jim od zabití zvířete velikého (jelena) po 3 groších, od vlka po 3 groších, od zajíce po $\frac{1}{2}$ groši a od lišky po 1 groši. Zajímavé byly povinnosti Žitomířských. Povinni byli žernovy ke mlýnu Poděbradskému voziti tolikráte, kolikráte potřeba kázala, a dělo bořící se 24 koňmi vézti až na pomezí Česká. Lidé z Polabče povinni byli cesty a trati opravovati ke Lhotě, lidé z Kluku jabloně a habří voziti ke mlýnu Poděbradskému. Čtvery Lhoty buď byly vysazeny na panství Poděbradském anebo převzaty se statkem Třebestovským. Obyvatelé kromě úroků a slepic povinni byli k ženným robotám po 24, 20, 7 a 14 dnech u jednotlivé vesnice, ale mohli se grošem za robotu vyplacovati. Z Přední Lhoty kromě toho zavázáni byli dříví na zámek svážeti. Obyvatelé bývalého statku Předhradského platili úroky a odváděli slepice a kuřata, avšak robot nekonali.[1])

[1]) Výpisky z urbáře jsou vzácným příspěvkem p. J. Hellicha.

Kachel z XV. století, nalezený v Badrech.
(Majetek p. J. Hellicha, lékárnika v Poděbradech.)

Plán tvrze Badry. (Příspěvek p. J. Hellicha.)

Vysvětlení plánu: 1. Trať Severozápadní dráhy k Libňovsi 2. řeka Cidlina; 3. starý její tok; 4. nová řeka; 5. výspa, na níž dvůr a předhradí (nyní pole); 6. cesta do tvrze; 7. tvrziště (kopeček); 8. stavení: *a*) brána, *b*) jižní největší oddělení (7 a 5 metrů zdélí a zšíři), *c*) nález vápna, *d*) druhá místnosť (4 metry zšíři), *e*) třetí místnosť (4 metry) s *f*) kamny a *g*) chlebovou pecí, *h*) čtvrtá místnosť (severovýchodní, zeď 6 metrů zdélí); 9 pole se známkami osídlení.

BADRY TVRZ.

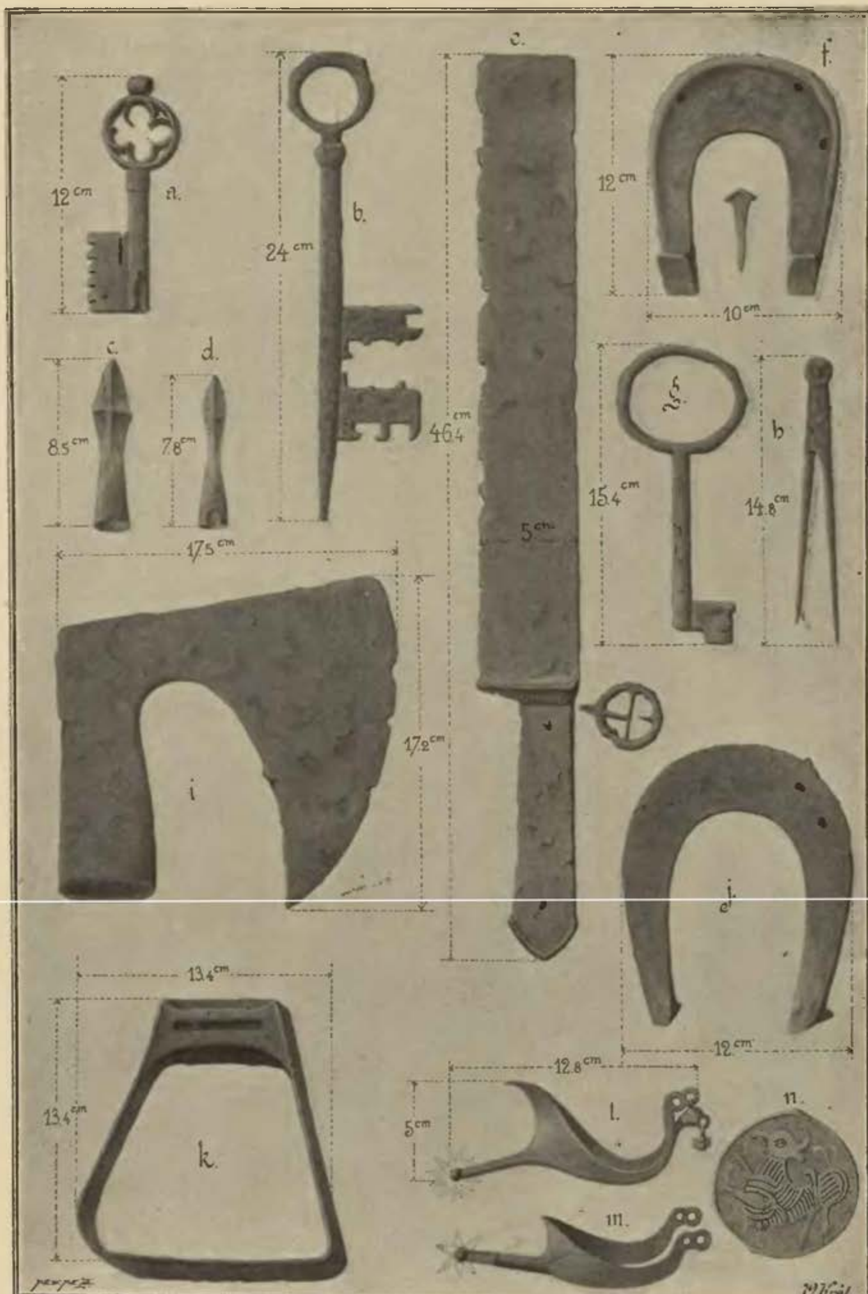
Zaniklé Badry patří k tvrzím, jichž vnitřní rozdělení — díky neunavným badatelům — dobře se poznalo a potomstvu dochovati mohlo. Vesnice Badry rozkládala se mezi Sany a Opolankami až skorem k Opolanům. V těch místech jest místo řečené na zámkách a známky bývalé tvrze ještě před 10 lety byly zřejmé, až je ruka hospodářova se zemí tak srovnala, že pouze oko zkušeného znalce místo to ještě rozeznati dovede. Hospodářská stavení bývalého dvoru rozložena byla kolem tvrze na výspě, kterou nyní Severozápadní dráha jdoucí k Libněvsi protíná. Tvrziště samo, k jižnímu kraji výspy povydané, tvořilo kruh otočený příkopem a náspem.[1]) Stavení obdélné však s východním rohem usečeným (22 metrů dlouhé) vystavěno bylo od kamene z opuky, dobývané bezpochyby na blízkém Oškobrhu, zdí mohutných, asi metr silných. Rozděleno bylo na čtyři místnosti, z nichž jižní byla největší. V druhé místnosti od severu v rohu severním byla nejspíše chlebová pec, jak oblázky vodorovně uložené a mazaninou slepené patrně svědčí. Vedlé toho ve východním rohu stávala kamna, z nichž se něco ozdobných kachlíků nepolévaných zachovalo. Kachliky, výborně modelované, obsahují vyobrazení erbův s Českým lvem uprostřed a v rozích dvěma štítky, totiž Kunštatskými a Slezskou orlicí, a nad erbem jest nápis, kterýž nelze rozluštiti. Na jiných kachlících jsou buď erby nebo příběhy lovecké, stromy se lvem, rytířská panna atd. Lze za to míti, že dělány byly v posledních letech panování Jiříka Poděbradského pro potřebu na panství a prodávány také manům, služebníkům jeho a věrným poddaným. Střepy kuchyňských nádob ukazují zřejmě známky ze 14. a začátku 15. století. Ve veliké jižní místnosti v rohu nalezeny asi dva korce hašeného vápna v jámě, které snad z pozdní doby pochází. Na tvrzišti a v okolí nalezeno množství železných předmětů, jako meče, ostruhy, nože, střely a j.[2]) V místech bývalé vsi nacházejí se takové a ještě starší památky.

---

[1]) Průměr od koruny náspu zase ke koruně 40 metrů, průměr kopečku vnitřního asi 30 metrů. [2]) Slušná jich sbírka u p. J. Hellicha v Poděbradech.

Zámek v Poděbradech.

Z nálezu z Opolanky a tvrze Baderské u Poděbrad.

(Majetek p. J. Hellicha, lékárníka v Poděbradech.)

Velikosť přesně poloviční, kromě ozdoby *n*.

a, *b*, *g* klíče; *c*, *d* šípy; *e* meč krátký; *f*, *j* podkovy; *h* kružidlo železné; *i* sekera; *k* třmen; *l* ostruha bronzová; *m* ostruha železná; *n* okrasa měděná neznámého účelu.

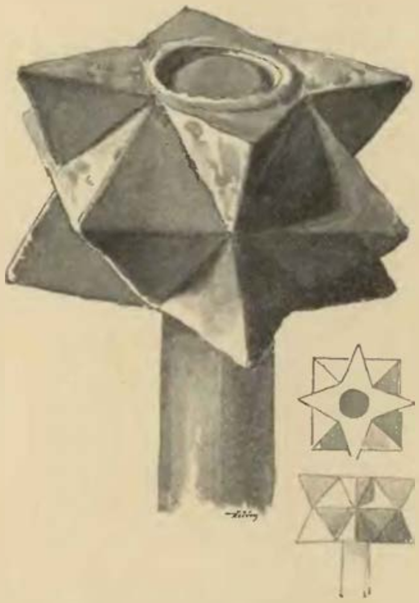
Nynější samota Badry východně od Opolanek jest stavidlo, kterým se voda z Cidliny do Lánské strouhy nahání, a nemá se starými Badry, jsouc dobře čtvrť hodiny cesty vzdálena, pranic činiti.[1]) Jméno své má od bývalého rybníka Baderského.

Badry nebyly prostou zemanskou tvrzí, která se skládala z jediné věže, nýbrž hrádkem s nemalým hospodářstvím. Byly to proto, že byly hlavou statku, který patřil *klášteru Hradišťskému*. Až do počátku 15. století byly v přímém jeho držení a z některých vesnic k nim robotováno.[2]) Klášter jsa v závadách pustil Sany okolo r. 1390 Beneši z Choustníka a asi r. 1403 prodal tvrz Badry s dvorem a poplužími, louku Otočnici, mlýn nad rybníkem, lán lesa Sanského a vsi Lhotu a Podbřezí *Přibíkovi* a *Čeňkovi bratřím* z *Obědovic* do jich a Kateřiny, mateře jich, života.[3]) Buď ti bratří nebo Jan, syn jednoho z nich, přečkali klášter a zůstali v držení Bader; ty pak od Jana postoupeny *Janovi Čelákovi* z *Mečíře*, jenž je r. 1454 držel.[4]) Roku 1464 patřily dětem jeho Janovi, Čeňkovi, Jindřichovi a Markétě. Král Jiří dal jim všechno své odúmrtní právo po komkoliv, a oni Badry drželi, jakoby klášterství nebylo.[5]) Král Jiří totiž r. 1466 změnil to tak, aby držitelé byli many k zámku Poděbradskému a s koněm zbrojným tu sloužili. Téhož roku převedeny Badry na *Diviše ze Smědovic*. Když pak r. 1488 syn jeho Hynek zemřel, vyprosil si kníže Hynek na králi všechno právo odúmrtní a dostal ve své držení tvrz Badry se dvorem poplužním a ves pustou (tuším r. 1420 vypálenou).

Kníže Hynek udělil Badry (r. 1492) v manství služebníkovi svému *Hynkovi* z *Újezda*, jehož potomci se odtud Baderskými z Újezda zvali,[6]) avšak propustil jej r. 1493 ze všech manských služeb. Jan, syn jeho, prodal Badry *Mikuláši Hlaváči* z *Vojenic*, ale odevzdání statku stalo se teprve r. 1541 skrze syny Janovy.[7]) Již r. 1553 patřily Badry k panství Poděbradskému. Dvůr byl pust, tvrz opuštěna a na dědinách zarostlých (9 lánů) pásl se dobytek královský, něco se osívalo a ostatek se pronajímal. Veliký užitek nesla louka Baderská. Také tvrziště se připomíná.[8])

---

[1]) Popis a plán děkujeme vzácné ochotnosti p. J. Hellicha. [2]) Emler, Urbář Hradišťský 8. [3]) Kopiář Přemyšlovský. [4]) Arch. č. II. 444. [5]) DD. 16, str. 367. [6]) DD. 17, str. 162, rukopis Roudnický. [7]) Rukopis Roudnický. [8]) Urbář r. 1553.

Měděný řemdih v Poděbradech nalezený.

(Skutečná velikosť.)

Kachel z XV. století, nalezený v Badrech.

Kachel nalezený v Badrech.

(Majetek p. J. Hellicha, lékárníka v Poděbradech.)

TVRZE NA PODĚBRADSKU.

HAVRAŇ.[1]

Havraň, starodávná osada, s knížecím svým hradem dala název kraji Havraňskému a jsouc sídlem úřadův krajských byla ovšem prvotně jměním zemským královským. V 13. století byl hrad opuštěn a přešel s okolím v držení *kláštera sv. Jiří.*[2]) Nejstarší nám známý držitel Havraně *Jan z Labouně a z Havraně* žil na počátku 14. století; r. 1325 se pychu proti Vokovi z Rotšteina dopustil a proto do soudu zemského pohnán.[3]) Na konci 14. století nacházíme Havraň v držení *Bernarta z Havraně.* Týž se r. 1375 připomíná,[4]) ale r. 1389, když daroval plat kostelu v Konařovicích, seděl již na Sedlišti.[5]) Po něm drželi Havraň vladyky *Švábové z Jikve. Hening* či Henik odtudž, jenž ještě r. 1361 žil, zůstavil 5 synův *Jana, Markvarta, Jakuba, Petra* a *Jindřicha.* Jan byl obdržel r. 1361 od císaře Karla Krněvice, Výkleky s kostelem[6]) a díl v Rašovicích. Od r. 1364 až 1385, kdež jej často co podacího pána na Výklecích nacházíme, nazýval a psal se z Jikve; jak se tudíž zdá, Havraň ještě nedržel, než koupiv ji asi r. 1385—1389 změnil heslo své a postoupil potom Krněvic bratru svému Markvartovi.

Když byl asi r. 1407 Pohanec z Kratonos zemřel, provoláno est odumřelé po něm zboží Kratonoské v městě Nymburce; tuť Jan skrze Slacha z Mezilesí odpíral provolání nabízeje se spravedlnosť svou provésti dskami úřadu Nymburského, ale neprovedl.[7]) K r. 1411 dovídáme se, že plat 5 kop grošů určený pro oltář sv. Kateřiny v Předhradí přenesen byl na zboží našeho Jana,[8]) jenž byl v jakýchsi blízkých svazcích s pánem Předhradským Kunšem z Olbramovic. Toho roku tedy ještě žil, ale r. 1412 byl již mrtev a zboží jeho Havraňské bylo r. 1412 v Nymburce provoláno jako odúmrť. Nicméně sobě právo k dědictví pokládali Kuneš z Olbramovic, ostatní čtyři bratří Janovi a sestra jejich Anna, vdova po Janovi z Duban; ti všichni odpírali u soudu dvorského nabízejíce se dskami zemskými a nálezem panským provésti odpor svůj proti právu královu. Čtyřikrát si prodlužovali lhůtu ke stání vždy k novému zasedání soudu dvorského, až v říjnu r. 1413 opomenuli opraviti sobě zase rok, následkem čehož při svou ztratili. Ves Havraň dána Alšovi z Břchor a Prokopovi ze Soběšina pod léno se službou manskou ke hradu Vyšehradu a zůstala od těch dob lénem. Jak se zdá, zůstala však ves přece v držení Švábův, kteří snad výprosníky odbyli penězi, ale na poměru manském již nic měniti nemohli.

Z bratří Janových žil potom Markvart na tvrzi své Krněvské, a *Jakub* a *Petr* drželi, tuším, Havraň. Tento měl manželku Váňu, v jejímž jméně Jakub r. 1415 odpíral, když byl plat 2 kop grošů v Zlatém dole a Rokytničce po smrti Bětky z Hubojed, co zboží odumřelé v Nymburce provolán.[1]) Na počátku husitských válek přidal se Petr ke straně katolické, začež mu císař Sigmund (r. 1420) ves duchovní Chleby blíže Havraně ležící zapsal. Brzo potom zemřel, zůstaviv syna *Jana Švába z Havraně.*[2]) Tento také se přidal na stranu katolickou, a to nám snad vysvětluje, proč jej r. 1420 v kraji Podbrdském a mezi šlechtou katolickou nacházíme; byltě snad Jan s posádkou na Karlšteině.[3]) Poněvadž tehda Havraň nedržel, psal se prostě z Jíkve; po otci zdědil potom Havraň a Chleby, tuto však pustil obci Nymburské, která ji r. 1454 držela. Plat svůj na Výklecích 5 kop méně 6 grošů a 2 haléře s dvěma dvory kmecími (což tu měl na díl od Krněvských) prodal r. 1437 Janovi Všechlapcovi ze Všechlap za 42 kop grošů.[4]) Jan stojí také v zápise na mír zemský kraje Boleslavského ujednaném na sjezdě krajském v Nymburce r. 1440, 10. března. Jan se nazývá také r. 1443 seděním v Havrani; připomíná se posledně r. 1451 co svědek a byl již r. 1459 mrtev. Vedle něho se připomíná co pán Havraňský již r. 1443 (12. března) *Absolon z Jíkve* (snad syn Jakubův), jenž téhož dne prodal jisté dědiny k Výklekům příslušející, jež drželi lidé

---

[1]) Pomůckou: Pam. arch. X 488—492. [2]) Viz Reg. I. 312. Nr. 677, kdež se vedle mnohých zpotvořených názvů i název Luceran čte, jejž Dr. Kalousek na Havraň vykládal; my vykládáme na Loučeň. [3]) Tabul. vetust. n. 384, 386 [4]) Rel. tab. I. 449. [5]) Lib. erect. XII. f. 45. [6]) U Chleb; viz Pam. arch. X. 488. [7]) DD. 14, f. 68. [8]) Libri erect. IX. K 11.

---

[1]) DD. 15, f. 57. [2]) Roku 1430 se připomíná ještě Petr Šváb co rukojmě, snad tedy náš Petr, jenž na ten způsob vysokého stáří dosáhl. [3]) Arch. č. III. 493. [4]) DD. 20, pag. 90.

v Ch'ebech, Bohuslavovi z Budčevsi.[1]) Když bylo zboží Krněvské r. 1459 po smrti Jana Švába za odúmrť provoláno, náš Absolon se k žádným nárokům nehlásil, snad tedy také již byl mrtev. Také Havraň mezi zbožími po Janovi odumřelými nečteme, a to nás vede k domněnce, že Jan zboží to do smrti nepodržel, nýbrž již dříve (asi r. 1451—1459) spolu s Absolonem prodal.

Havraň držel asi za dob krále Jiří *Čeněk Dašický z Barchova* (žil r. 1463—1507), jenž ji prodal knížeti *Hynkovi* jinak *Jindřichovi mladšímu z Minstrberka*, synu krále Jiřího a pánu na Poděbradech. Tento poslední volí svou (danou r. 1492, sobotu u vigilii sv. Jana Křtitele) odkázal panství své Poděbradské bratru svému *Jindřichovi staršímu* a přidal mu také „Havranie tvrz s dvorem a vesnicemi“, jež byl Jindřich buď s Havraní koupil anebo teprve skupoval.[2]) Synové Jindřichovi *Jindřich*, *Albert*, *Jiří* a *Karel* prodali r. 1495 panství Poděbradské králi Vladislavovi a v ty asi časy (nejdéle r. 1503, dokud Jan ze Šelmberka byl nejvyšším kancléřem) zboží Havraňské *obci Nymburské*, při čemž to zboží bylo od krále z manství propuštěno, pokud již dříve nebývalo zpupné. Jaký objem zboží to mělo, seznáváme ze vkladu desk zemských (r. 1543 ve středu po přenesení sv. Václava), jímž se obec dotčená přiznala, že drží: tvrz někdy řečenú Havraň, dvůr poplužný s poplužím tudíž, Krňovici, dvůr poplužný s poplužím, Výkleky, ves s platem a dědinou zatopenou rybníkem Šemborem, loukou řečenou Okopaná, rybníky, tokem na rybníky Havraňské, řekou Mrlinou, podacím kostelním ve Výklecích, platy v Rašovicích, Kratonosích, Vesci a háj v Jistbici. Po tomto obnoveném vkladu netěšili se Nymburšti dlouho z majetku svého, pro účastenství v odboji r. 1547 ztratila obec všechny statky své, zejména vsi Písty, Krchleby, Všechlapy, dvory kmecí v Ratenicích, Zvěřinku, Sadské, Čilci, Rašovicích a Netřebicích, ze vsi Mlčic plat bez panství s podacím ve Velelibech a Výklecích.[3]) Havraň a Krňovice se sice zde nejmenují, ale není pochyby, že připadly také ke komoře královské. Dvůr Havraň a vsi Výkleky, Rašovice, Vesce a j. nebyly již od komory prodány, nýbrž byly připojeny ke královskému panství Poděbradskému, při kterém zůstaly až do našeho věku; pročež později dsky zemské o Havrani i Výklecích mlčí, a můžeme se toliko domnívati, že zahynuly ve válce třicetileté. Zbytky tvrze nacházejí se na starodávném hradišti Havraňském; držitelé zboží totiž asi v 14. století oddělili příkopem část ostrova, na němž stará Havraň stála, a vystavěli zde kamennou tvrz, jejíž základní zdi se posud spatřují.[4])

PŘEDHRADÍ.

V kostelní vsi Předhradí, která obdržela jméno své od polohy své před hradem Oldřišem, stávala tvrz, nežli statek Předhradský připojen byl k panství Poděbradskému. Statek tento i s Pňovem náležel ke konci 14 století *Heršovi* a *Alšovi ze Zaječic*, z nichž onen seděl na Předhradí, tento na Pňově. Hereš založil r. 1395 oltář sv. Maří a Kateřiny ve farním kostele Předhradském. Hereš zemřel r. 1399 a téhož roku stal se Aleš pánem na Předhradí a slíbil, že nebude překážeti chudým ve špitálu, který byl z odkazu Popovské paní založen.[5]) Jako patrona kostela zdejšího a spolupatrona ve Pňově nacházíme jej do r. 1401; r. 1406 byl již mrtev a poručníkem *Alšíka*, syna jeho nezletilého, stal se Kuneš z Olbramovic, jenž v r. 1406—1410 faráře do Předhradí a Pňova podával.[6]) Mladý Alšík ujal zboží otcovská asi r. 1413, ale zemřel ve dvou letech. Odumřelá zboží vyprosil si Kuneš, jenž jako poručník byl také dědicem dotčených statků, pokudž k nim král práva neměl.[7]) Avšak o též právo vznikly spory, když okolo r. 1419 i Kuneš zemřel, avšak právní rozeznání zamezeno pro války, které potom vznikly.[1]) Předhradí s Osekem a Pňovem dostalo se mezi tím v držení pana *Jiříka* z *Kunštatu*, jenž r. 1437 důrazně odpíral, když ta zboží byla znova provolána, a konečně si r. 1454 sám všechen nápad vyprosil, aby zůstal v pokojném držení Předhradí. Také si r. 1454 dal právo, které měl k Předhradí Kuneš Kozel, synovec n. Kunšův, dskami dvorskými odevzdati.[2]) Předhradí patřilo odtud k Poděbradům.

[1]) Reliq. tab. II 264. [2]) DD. 6, p 242—247. Viz k tomu také arch. č. V. 551 a rel. tab. II. 473. [3]) Pam. arch. X. 455. [4]) V příčině zevrubného popsání odkazuji k pomůcce své Pam. l. c 491—492. [5]) Borový, Lib. erect. IV. 418, lib. erect. XIIIa. 200. [6]) Lib. conf. [7]) DD. 61. A 19.

PŇOV.

Nedaleko Předhradí jest ves Pňov (také Pinov), v dřívějších dobách Pněv řečená. Jižně od ní a východně od myslivny panské nacházelo se na bývalém ostrově Starého Labe rozsáhlé hradiště, jehož objem dosud lze dobře znáti. V severní části tohoto hradiště jest nepatrná vyvýšenina do čtverhranu založená a okolo ní násep.[3]) Zde stávala tvrz zdejších vladyk. Ves tato stávala již r. 1265, kdež ji pan Jaroš z Poděhus prodal dvěma nábožným pannám k nadání nového kláštera.[4]) Roku 1344 držel tuto ves, v níž byl farní kostel, *Jakub Provod* a r. 1355 *Pešlin* z *Rosentálu*, Horník.[5]) Roku 1363 připomíná se zdejší vladyka Heřman. Část vesnice dostala se pak k Předhradí a s ním k Poděbradům. Ostatek s tvrzí drželi r. 1401 bratří Jindřich, Diviš a Prokop, z nichž Diviš ještě r. 1410 žil. Prokop († r. 1415) zůstavil sirotky, z nichž jeden byl, tuším, Jan, jenž byl r. 1418 patronem kostela zdejšího spolu s pánem Předhradským.[6]) Statek tento (dvůr, dvě chalupy a krčma) teprve r. 1630 k panství Poděbradskému přikoupen.[7])

[1]) DD. 15, f. 329. [2]) DD. 61, str. 40r. [3]) Příspěvek p. J. Hellicha. [4]) Reg. II. 191. [5]) Arch. c. k. dvorský, lib. conf. [6]) Lib. conf. [7]) Arch. gub.

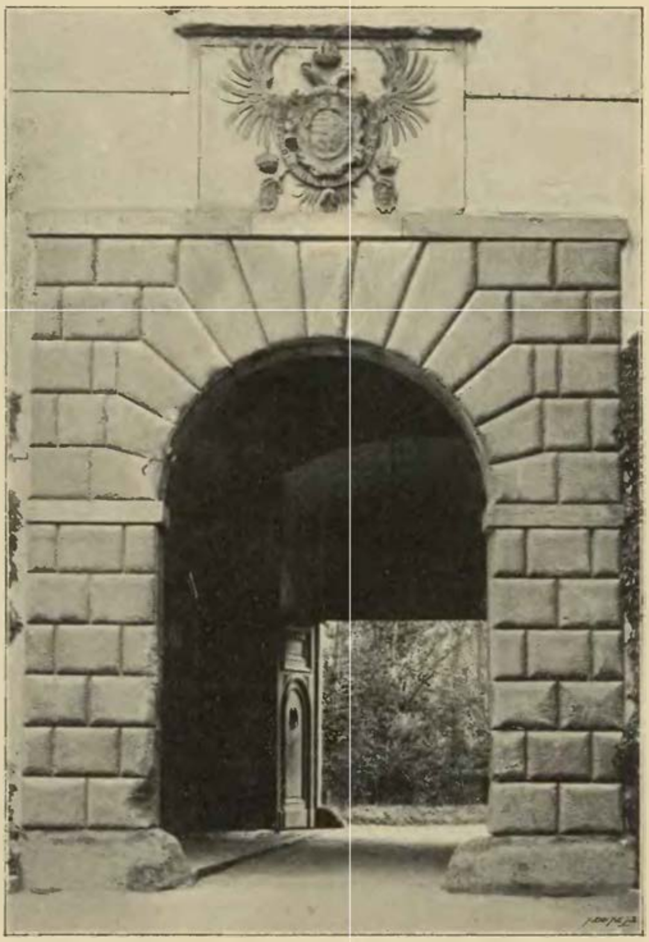
Výplň ve dveřích na radnici Poděbradské.

POPOVICE.

Jihovýchodně od Sokolče stávala ves Popovice, která v třicetileté válce úplně zanikla. Bývala tam tvrz, po níž do naší doby zůstal kopeček s příkopem a náspem, ale nedávno rozvezen vházením náspu do příkopu. Roku 1399 připomíná se *Eva z Popovic*, která byla tehda již mrtva, odkázavši k oltáři sv. Maří a Kateřiny v Předhradí 10 kop,[1]) a r. 1412 daroval Přibík z Popovic k záduši téhož kostela půl lánu rolí. Současně žil Oldřich z Popovic.[2]) Odtud se nazýval rod Vikvických z Popovic, kterýž v 16. století v Kolíně a u něho seděl. Tvrz zanikla do 16. století, potom tu zůstala vesnička s 2 (později 3) sedláky, která patřila k Cerhenicům a r. 1553 směněna k Poděbradům.[3])

VESCE KOVANOVA.

U vsi Bobnic (severně od Nymburka) pod návrším stávala ves Vesce Kovanova, jejíž rozsah bývalý snadno lze stopovati po střepích z rozbitých nádob. Poněvadž místo to posud „na zámkách“ slove, lze za to míti, že tu také tvrz stávala. Druhá Vesce severovýchodně odtud mezi Chleby a Dymokury nazývala se, tuším, *Čenkovou*. Z Kovanovy Vesce pocházel snad Purkart, který se r. 1223 připomíná.[4]) Snad také odtud pocházel Petr, který se čte v staré paměti z r. 1395.[5]) Sice patřila tato Vesce ve 14. století k arcibiskupskému statku Zerčickému, vypálena r. 1420 a držena pak k Poděbradům.[6])

Vnitřní brána zámku Poděbradského.
(Fotografována r. 1896 od věže.)

BOLICE.

U vsi Opočnice (východně od Poděbrad) jest poloha v Bolicích, na jejímž místě až do r. 1420 ves stávala. Jest tu tvrziště dobře zachované, které v posledních letech několika stromy k zachování památky osázeno bylo. Ves Bolice povstala záhy a patřila *klášteru Vilémovskému*. Roku 1288 byla již pusta a najali si ji Smil a Oldřich bratří *z Lichtemburka*, aby ji znova osadili. O pozdějších osudech vsi a tvrze není nic známo.[7])

---

[1]) Lib. erect. XIIIa. 200. [2]) DD. 15, f. 49. [3]) Příspěvek p. J. Hellicha. [4]) Reg. I. 312. [5]) Manual v arch. kapitul. [6]) Příspěvek p. J. Hellicha. [7]) Příspěvek p. J. Hellicha.

OŠKOBRH.

Na úbočích chlumu Oškobrhu proti nynější vsi Vlkovu stávala ves Oškobrh a vykopávají se tu starožitnosti. Na jižním úbočí pod lesním domem stávala tvrzka malá, jejíž náspy, ovšem již rozvezené, dosud spatřiti lze. Na nejvyšším místě hory stával farní kostel uprostřed hradiště, k němuž se váže podobná pověsť, jako pověsť o rytířích Blanických.

Ves Oškobrh patřila odedávna k příslušnosti *kláštera Hradišťského*, a opatové tohoto byli proto až do r. 1420 patrony kostela zdejšího. Roku 1420 ves vypálena a pustiny zabrány potom k panství Poděbradskému. O tvrzi se nic v pamětech nedovídáme. V 16. a 17. století byl rod *Oškobržských z Oškobrhu*, kteří však jméno své neměli po tvrzi, neb Štěpán Voškobržský obdržel r. 1554 majestát, aby se psal z Voškobrh.

HRADČANY.

Nade vsí Hradčany (východně od Oškobrhu) stávaly dvě tvrzky blízko sebe, z nichž zůstalo jedno tvrziště u hajnice, kdežto druhé rozveženo a v pole proměněno. Na onom stávalo dřevěné stavení. Vykopán tu groš krále Václava II. Jak se ty tvrze jmenovaly, neumíme pověděti. Nynější ves povstala v 18. století rozprodáním panských polností.[1])

KOVANICE.

Vokolí Poděbrad a Nymburka jest ves Kovanice, dříve samostatný statek s tvrzí, jenž patřil r. 1318 *Bohuslavě z Klučova;* té totiž se od zbůjníka tehda škoda na statku stala.[2]) Jakožto pánové podační zdejšího kostela připomínají se r. 1368 Beneš z Choustníka, r. 1374 Zdeněk z Krchleb a r. 1376 Eliška vdova po Bočkovi z Poděbrad.[3]) Po smrti Kryštofově z Věžek a Markéty, sestry jeho, vyprosil si Kovanice (r. 1459) Petr ze Snětu, ale ke Kovanicům táhl se také Vítek z Kunštatu, tuším, k části.[4]) Roku 1548 byly Kovanice v držení *Jana* a *Zikmunda* bratří *Chvalovských z Ledec*, avšak tvrz se tu nepřipomíná.[5]) Roku 1570 dělili se o Kovanice a Chvalovice *Jan*, *Zikmund* a *Václav* bratří *Chvalovští*.[6]) Jan zemřel r. 1577 v Novém městě Pražském,

---

[1]) Příspěvky p. J. Hellicha. [2]) Tab. vet. n. 25. [3]) Lib. conf. [4]) DD. 16, f. 86. [5]) DZ. 250. L 15. [6]) DZ. 17. C 18.

a po Zikmundovi dědil Karel Chvalovský, jenž, tuším, také Jana podědil; držel Kovanice ještě r. 1581 [1]) a zemřel nedlouho potom. Když pak i dcera a dědička jeho Anna Alžběta zemřela, dostaly se Kovanice a Bůlsko dvěma jejím strýním (r. 1583), totiž Markétě a Veronice, které byly sestrami zemřelého. Ty postoupily r. 1585 práv svých *Václavovi Březskému z Ploskovic.*[2]) Té doby byla v Kovanicích stará tvrz, ke které Březský nové stavení přistavěl. Oboje se vším statkem prodal *Karlovi z Bibršteina.* Když tento nedlouho po té koupi zemřel, dědil Kovanice syn jeho *Adam,* avšak týž je prodal r. 1594 Anně Hlavnicové, měšťce z Nymburka, a *Martinovi Hlavnicovi,* synu jejímu.[3]) Tento zemřel r. 1600, a díl jeho dostal se synu jeho nezletilému Janovi.[4]) Ujala se ho tedy zase Anna a prodala Kovanice (r. 1603) *Barboře Křinecké z Žerotína* na Rožďalovicích.[5]) Když tato zemřela, povstaly pře o kšaft její a statek Kovanský mezi Augustem a Karlem Jindřichem, syny jejími, a Kašparem Melicharem ze Žerotína, po nichž tento upustil (r. 1609) ode všeho nápadu dostav peníze. Hned potom prodali bratří Křinečtí Kovanice *Johance Švihovské ze Sloupna.*[6]) Od paní této nabyla Kovanice *Aléna Střelovna z Rokyc,* dcera její z prvního manželství.[7]) Tato vdala se za Karla Krakovského z Kolovrat, jenž okolo roku 1629 zemřel. Kryštof Jindřich a Jan Dorota, synové jejich, prodali tento statek mateřský r 1630 *Václavovi Kaplíři ze Sulevic,* jenž tu tři léta seděl.[8]) Koupil je *Petr Štirnský ze Štirnu,* hejtman panství Poděbradského. Později držel je Ludvík hrabě Colloredo, po němž r. 1668 *Ferd. Ign. Matyáš* hrabě *Gallas* následoval. Avšak po roce koupil Kovanice *Jan Petr Hubryk z Henrštorfu,*[9]) od něhož koupil je *Bohuslav Vratislav Jesberovský z Olivé hory* (r. 1676). Tento zemřel r. 1679 zůstaviv nezletilou dcerušku Angelinu Markétu, která Kovanice do r. 1691 držela.[10]) Následoval pak *Pavel Tomáš* hrabě *z Morsina* († r. 1697), jehož rod tu do 18. století vládl. Potom náležely Kovanice dlouhý čas rodu Laryšův. Od polovice našeho století náležejí Kovanice k Poděbradům.

Hlavní brána zámku Poděbradského r. 1895.

RADOVESICE.

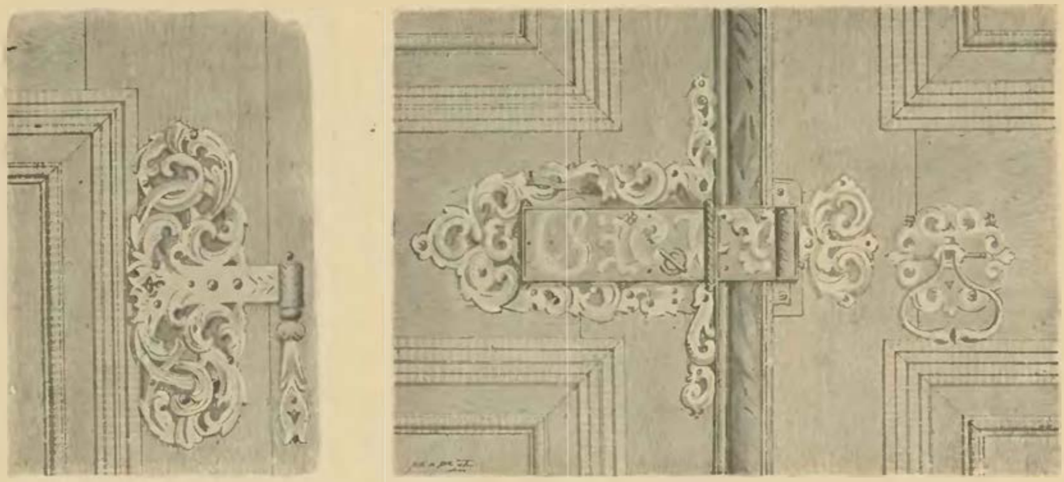
Severovýchodně od Poděbrad jest ves Radovesnice nebo Radovesice, v níž tvrz teprve v 16. století postavena byla. Ves Radovesice patřívala totiž již r. 1346 k panství Žiželickému, ale r. 1366 měla se postoupiti *Janovi z Landšteina,* proboštu Vyšehradskému, směnou za jeho polovici panství Třeboňského.[1]) Přes to je nacházíme i později při panství Žiželickém.[2]) Na počátku 16. století odtrženy a dostaly se v zápisné držení Slavatův, kteří je s Lipcem, Božci a Domanovici až do r. 1552 drželi. Diviš Slavata prodal ty čtyři vesnice, které byl r. 1547 od krále v manství přijal, *Janovi Klusákovi z Kostelce*[3]) Jan skoupil v následujících 10 letech tři dvory sedlské, jež svedl na poplužný dvůr a vyzdvihl při něm tvrz. Zemřel r. 1570 zůstaviv z manželství svého s Kateřinou z Holohlav syna Albrechta a dvě dcerušky.[4]) Pohřben v kostele Strenickém. Poručníci sirotků uznali za dobré Radovesice prodati, což se asi okolo r. 1571 stalo, ale teprve r. 1582 ve dsky vloženo bylo.[5]) Koupil je *Ondřej Klusák z Kostelce,* jenž r. 1579 zemřel, zůstaviv syny *Albrechta Jiříka, Mikuláše* a *Jana Oldřicha.*[6]) Tito rozdělili se potom asi v r. 1590 až 1600. Albrecht Jiří vzal Lipec a část Božec a Radovesic, Mikuláš tvrz, dvůr a ves Radovesice (nebo Radovesnice, jak se tehda říkalo), a ves Božce dostal, tuším, Jan Oldřich. Mikuláš prodal týž svůj statek r. 1607 císaři *Rudolfovi,* jenž jej k Poděbradsku připojil.

LIPEC.

Ves Lipec (u Týnce n. L.) ležící připomíná se r. 1410 jako sídlo Zdeňkovo;[7]) sice o ní ze starších dob nic známo není. Do r. 1516 byla v držení *Mikuláše Cerhenského z Dražovic,* jenž ji tehda zastavil.[8]) Dostala se tím způsobem s Radovesicí v držení Slavatův a patřila potom dlouho ke statku Radovesickému. Když se pak zboží to mezi bratří Klusáky dělilo, dostal Lipec *Albrecht Jiří,* jenž tu tvrz vyzdvihl. Od něho dostal se týž statek *Albrechtovi staršímu Klusákovi z Kostelce,* jenž tvrz a část vsi strýci svému *Janovi Oldřichovi* postoupil a ostatek si ponechav, nový si tu domeček postavil. Roku 1607 prodali oba své statky k panství Poděbradskému.[9])

[1]) DZm. 126. B 20. [2]) DZ. 22. M 30. [3]) DZ. 27. E 9, 169. N 16. [4]) DZ 129. H 7. [5]) DZ. 132. B 16. [6]) DZ. 182. F 27, 183. N 9. [7]) DZm. 237. C 2. [8]) DZ. 297. N 14, 299. B 7. [9]) DZ. 317. M 2, 318. F 10. [10]) DZ. 116. D 4, 394. J 14, 401. K 17

[1]) Arch. Třeboňský, Paprocký o st. pan. 21. [2]) Urbář Rožemberský. [3]) DZ. 49. H 28. Roku 1569 vyplácel odtud díl strýci svému Albrechtovi (DZ. 59. C 17). [4]) DZ. 17. B 1. [5]) DZ. 21. J 17. [6]) DZ. 20. J 30. [7]) Rel. tab. II. 71. [8]) DZ. 84. D 20. [9]) DZ. 184. B 7, DZm. 236. H 14. O Albrechtovi Jiřím viz Jirečkovu Rukověť I. 356.

Z Poděbradské radnice.

BOŽCE.

Ves Božce v osadě Lipecké ležící byla za starých dob statkem vladyčím, který držel r. 1371 *Čeněk s Kosic.*[1]) V r. 1406 až 1424 připomíná se *Jan Korček s Božec*, jehož potomstvo do 16. století trvalo.[2]) V první polovici 16. století měly společné držitelé s Radovesicí, k nimž až do sklonku 16. století patřily. Při rozdělení Radovesicka dostal je, tuším, Jan Oldřich, ale r. 1602 měl je bratr jeho Mikuláš, jenž tvrz před tím postavenou a statek bratru svému *Albrechtovi Jiřímu* postoupil. Tento prodal Božce r. 1607 císaři Rudolfovi k panství Poděbradskému.[3])

CHOTĚTICE.

U Poděbrad jest ves Choťanky, která se dříve Chotětice nazývala. I zde bývala tvrz.[4]) Roku 1354 měl ji *Albert Havránek*, předek vladyk Vlkovských, jenž tehda zamýšlel vypraviti se k Božímu hrobu. Roku 1362 seděl tu potomek jeho *Přibík Havránek.*[5]) Později tu seděl rod vladyk Brodeckých, totiž *Milota*, syn Zdeňka, již r. 1373 zemřelého, jehož syn byl r. 1405 *Pavlík.*[6]) Týž spolčil se r. 1406 s Janem Kabátem z Telibě.[7]) Žil ještě r. 1436.[8]) Později seděl tu *Pešík s Bělé*, jenž na Chotěticích manželce Anně z Mirovic věnoval. Když oba zemřeli, opanoval Chotětice *Oldřich Široký s Mirovic*, jehož čteme r. 1482 mezi šlechtou pod obojí.[9]) Roku 1486 však již tu seděl syn jeho *Jan*, jenž tomu odpíral, když věno n. Auny, tety jeho, za odúmrť královskou v Nymburce provoláno bylo.[10]) Chotětice byly tehda rozděleny, neboť i *Bohuněk se Stranova* nazývá se r. 1485 pánem na Chotěticích.[11]) Jedna část pak patřila k Poděbradům, na druhé seděl v r. 1495—1503 *Jindřich Kostelák s Kostelce*,[12]) avšak i ta potom k Poděbradům koupena. Kníže Jindřich Minstrberský dal r. 1493 svou část Chotětic se sídlem *Hynkovi Baderskému s Újezda* v léno, tak aby se zbrojným koněm ke hradu Poděbradskému sloužil. Král Vladislav potvrdiv toto darování r. 1497, nad to dovolil Hynkovi (r. 1506), aby mohl založiti rybník u Chotětic a vodu naň přes královské grunty vésti.[1]) Hynek žil ještě r. 1513, kdež koupil statek Třebešický. Zůstavil syny *Jana* a *Jiříka*, kteří se asi r. 1519 dělili. Tento měl pak Libodržice a Báně, onen seděl na Badrech ještě r. 1523.[2]) Roku 1553 patřilo 12 osedlých k Poděbradům a ostatek (totiž manství) držel Bavor Baderský, snad syn Janův,[3]) který se v rozličných pamětech již od r. 1549 připomíná. Tvrziště samo, tuším, tehda patřilo k panství, s nímž za neznámé doby i manství spojeno. Tvrz bezpochyby zanikla ještě v 15. století. Že u ní jednou prudce bojováno, o tom svědčí rozházené části zbroje kolem tvrze a v řečišti Cidliny nalezené.[4])

[1]) Rel. tab. I. 140. [2]) Vávra, Děje Kolína 50, arch. gub. Pam. arch. X. 557. [3]) DZ. 184. C 8, DZm. 236. H 14—15. [4]) V Pam. arch. (XV. 362) jest řeč o tvrzi Chotětické nebo Kočičím hrádku u Huslíka. [5]) Reg. Vatikánská, arch. Olešnický. [6]) DD. 14, f. 57, 69, lib. erect. V. 127. [7]) Rel. tab. II. 22. [8]) Arch. Olešnický. [9]) Arch. č. V. 409. [10]) DD. 17, f. 58. [11]) Arch. Kolínský. [12]) Arch. Třeboň. DZ. 6.

KŘÍ.

Mezi Hradištěm a Sadskou v lese Keřsku lze pozorovati známky tvrze, řečené „na zámku", totiž tvrziště oválu (v průměru 12—18 kroků), obehnané náspem a příkopem. Na tvrzišti a kolem něho vyskytují se hojné známky zdiva z cihel a z kamene na vápno. Při kopání nalezena tu r. 1891 pěkná ostruha bronzová.[5])

V lese témž založen r. 1357 farní kostel skrze Bočka z Kunštatu a patřil pak k panství Poděbradskému. A poněvadž o nějakých zemanech Keřských nic známo není, lze za to míti, že tu seděli manové hradu Poděbradského. Od 15. století zarostla místa bývalé vsi Keří a lesu se říkalo Keřsko.

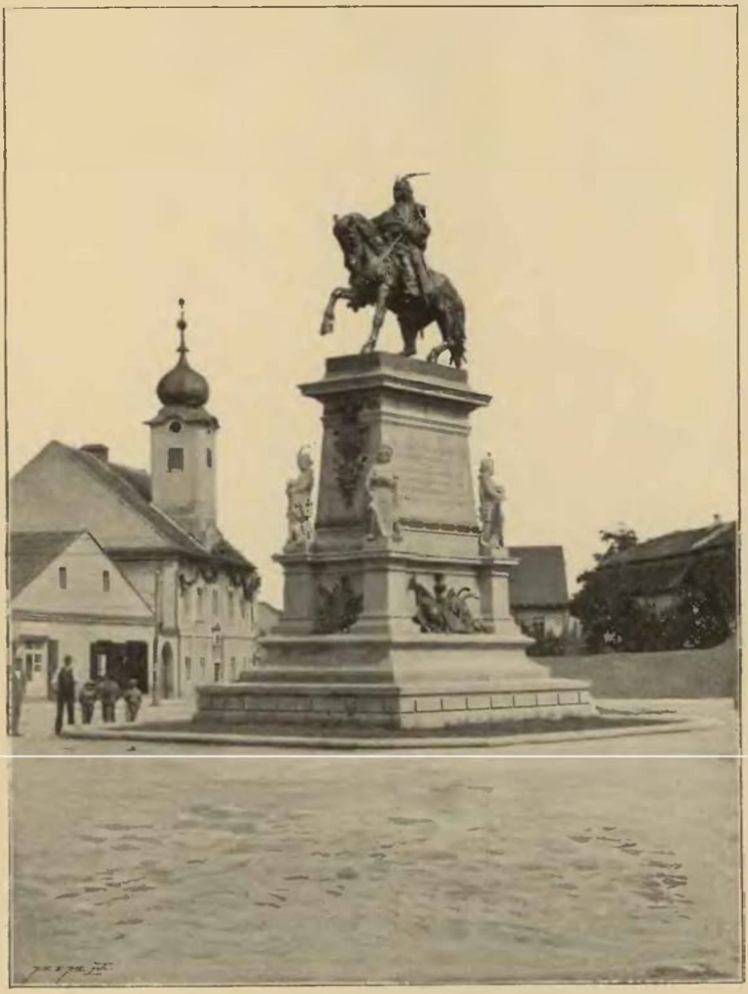
VELYNĚ.

Ve vsi Velyni (Velimi) stávala prý tvrz na pahrbku stranou před kostelem na místě nynější hospody, kde se staré sklepy posud nacházejí. V zdejší farní knize pamětní jest poznamenáno, že tvrz a ves Velyně postaveny r. 1304 od Jeníška z Nové Úpice, což při své váze zanecháváme.[6]) Ves Velyně patřila r. 1323 k panství Poděbradskému a tehda znova právem zákupným vysazena.[7]) Roku 1358 postoupena skrze Bočka z Poděbrad klášteru Zbraslavskému a osvobozena od manství. Týž klášter koupil r. 1359 polovici dvoru a popluží od Uluše Pfaffenknechta a Mik. Breuera, měšťanů Kutnohorských.[8]) I podobá se víře, že tito měšťané na tvrzi zdejší seděli. Po r. 1420 uchvácena Velyně zase k Poděbradům.

[1]) Rkps. Roudnický, arch. gub. [2]) Kn. grunt. Kolínské. [3]) Urbář Poděbradský. [4]) Ze zpráv p. J. Hellicha. [5]) Pam. arch. XV. 365. [6]) Čas. Method XIV. 17. [7]) Reg. III. 353. [8]) Arch. c. k. dvorský.

LIBICE.

Na levém břehu Cidliny proti starodávnému hradišti Slavníkovců viděti jest tvrziště s příkopem.[1]) O vsi jest známo, že do r. 1420 klášteru sv. Jiří patřila a teprve v r. 1420—1437 k panství Poděbradskému připojena byla. Z toho zdá se, že tu v starší doby jeden z obou manův, kteří k hradu Poděbradskému sloužili, sedával.[2])

Pomník Jiřího v Poděbradech.

KRŇOVICE.

Proti Rašovicům přes řeku Mrlinu stávala ves Krňovice, v níž také tvrz bývala. Statek k ní patřící, totiž dvůr Krňovice, ves Výkleky s podacím a platy v Rašovicích, Kratonosích, Vesci a Jistbici, náležel ve 14. století Dománkovi. Když tento zemřel bez dědicův, daroval Karel IV. toto zboží *Janovi Švábovi z Jikve*, svému dvořanu náchlebnímu, k ušlechtilému manství.[3]) Jan byl držitelem zboží tohoto a patronem kostela Výkleckého ještě r. 1385, ale potom pustil Krňovice bratru svému *Markvartovi* a seděl na Havrani. Markvart psal se z Krňovic, v l. 1395—1405 podával faráře do Výklek,[1]) ale žil ještě okolo r. 1417.[2]) Zůstala po něm vdova Kateřina, která r. 1437 věno své prodávala, když již Krňovice dávno byly v držení Švábův vyšly.[3]) Nacházely se totiž toho roku v držení Mikuláše měštěnína Nymburského, jenž si všechny listy na to zboží v Praze u svého bratra uschoval.[4]) Roku 1454 měli zboží to sirotci po něm, a r. 1459 byla u soudu dvorského pře o odúmrť po n. Janovi (buď Janovi dotčeném nebo Janovi synovci jeho z Petra bratra.[5]) Nějaký čas potom připojeny Krňovice ke zboží knížat Minstrberských a r. 1498 jim z manství propuštěny.[6]) Zůstal tu jen dvůr, jenž patřil v 16. století k Poděbradům a v tu dobu zanikl.

RAŠOVICE.

Nad mostem v Rašovicích objeveno tvrziště, o němž nic známo není. Ves patřívala ke Krňovicům.

[1]) Viz Pam. arch. XV. 356. [2]) Arch. gub. [3]) DD. 26, str. 148, arch. č. II. 458.

[1]) Lib. conf. [2]) Lib. erect. X. 90. [3]) Rel. tab. II. 164. [4]) Stará kniha Pražská. [5]) Arch. č. II. 458 a DD. [6]) Arch. č. V. 570.

BUDIMĚŘICE.

Ve vsi Budiměřicích (na silnici z Nymburka k Městci) objeveno při nivelaci v poříčí řeky Mrliny staré tvrziště.[1]) Ve vsi byl farní kostel již ve 14. století a podací, tuším, i s vesnicí patřilo králům. Sice o nějaké tvrzi nic známo není.

ŠLOTAVA.

Ve vsi Šlotavě proti Budiměřicům také se objevilo tvrziště, o jehož osudech nic známo není.[2])

CVINĚVES.

Ve vsi Cviněvsi (nebo jak nyní říkáme Činěvsi) stávala tvrz ve 14. a 15. století. Část Cviněvsi patřila již r. 1294 k Poděbradům.[3]) Ve 14. století byl tu farní kostel, jehož podací vykonávali v r. 1357 *Beneš z Choustníka*, r. 1370 Heřman a Beneš bratří odtudž a r. 1374 *Jan Rotleb*, urburéř království Českého. Po něm následovali páni z Vartemberka, majíce tu tvrz, na níž, tuším, jen správce jejich seděl. Tvrz tu držel napřed *Vácslav z Vartemberka* až do r. 1379 s Janem, bratrem svým,

[1]) Zpráva p. Č. Kašpara, inženýra. [2]) Od téhož. [3]) Arch. mus.

r. 1391 zase Vácslav (tuším, syn Vácslavův) a v l. 1404 až 1410 byla tu poručnická vláda.[1]) Tvrz pánů Vartemberských připomíná se teprve r. 1437.[2]) Platival se odtud plat Hanuši Terkléři Pražanu, který si tehda Jindřich z Vartemberka na králi vyprosil.[3]) Od konce 15. století nacházíme Cviněves na několik dílů rozdělenou, aniž víme, ke kterému z nich tvrz patřila. Od 16. století až do r. 1630 části ty připojovány k panství Poděbradskému.

Jižně od Peček pod svahem vrchu, na kterém lučební továrna stojí, při stoce „Výravky“ bývalo ještě před několika lety tvrziště obehnané příkopem. Při tvrzišti nedávno rozvezeném stojí samota Kandia.

U Nymburka na rozhraní obcí Nymburka, Zboží a Budiměřic stávala tvrzka *Bušťěhrad* nebo *Pušťěhrad*.

Tvrzka bývalá nacházela se též mezi Opočnicí a Oškobrhem na levém břehu potoka Velenického. Místo slove na Ladech.[4]) O těchto třech tvrzištích nic nevíme, neznajíce ani jejich jmen.

[1]) Lib. conf. Tato poručnická vláda v knihách konfirmačních velmi nejapně je vypsána. [2]) DD. 23. A 10, p. v. [3]) DD. 15, f. 75. [4]) Pam. arch. XV. 362.

Náhrobek král. architekta Jana Baptisty Vostalis de Sala, stavitele zámku Poděbradského v letech 1548—1554 v proboštském chrámu v Poděbradech

Jižní strana Lichnice.

LICHNICE HRAD.

Lichnice (prvotně Lichtenburg), někdy hrdé sídlo panské a hrad královský, leží na ostrohu skalnatém, který vybíhá z Železných hor, oddělen jsa od nich dvojí hlubokou roklí, z nichž jižní slove Peklo nebo v Pekelničkách nebo Mezihoří a severní Lovětínskou roklí nebo druhdy i Mezihořím.[1]) Onou vede cesta z Čáslavské roviny od paty ostrohu na tři strany strmě spadajícího až na výšinu, kde stojí vesnice *Podhrad*, někdy městečkem zvaná, a to proto, že byla přihrazena ke hradu jako jeho podhradí.

Lichnice bývá velmi často cílem nejen pouhých výletníkův, nýbrž i historikův a archeologův, a věru mají všichni hojnou odměnu za svou cestu. Jedny baví krásný rozhled přes celou rovinu Čáslavskou, jiných mysl jímá hluboká a krásná rokle Lovětínská, táhnoucí se od mlýna Lovětína pod hrad k Závratcům, jiní opět obdivují rozsáhlost hradu a mocných náspů, ač již dávno odkopány a sneseny jsou na úrodná pole sousedů Podhradských, a tudíž jen oku znalce v bývalé své rozsáhlosti se objevují; neboť obyčejný výletník vidí místy sice dosud mohutný, místy pouze nízký násep. Toto pravíme o valech, které hrad přes to, že byl na strmé hoře, na všech stranách zavíraly a jež nyní odkopávati jest zakázáno. Avšak kromě nich bylo okolo městečka drahně náspů, patřících pilným sousedům Podhradským, kteří velice o to pracují, aby poslední jich zbytky se zemí srovnali; a tak za několik let nebude po nich ani známky, ani potuchy.

Nejbližší okolí hradu poskytuje několik zajímavých podrobností, které s dějinami hradu souvisí a v r. 1892—1895 od dvou místních badatelů (Fr. Horáka a Em. Chramosty) důkladně prozkoumány byly. Následujíce popisu jich počneme v duchu pouť od Třemošnice, kdež překročíce po lávce Zlatý potok, přicházející z údolí Hedvičina, stoupati budeme stezkou vzhůru vedle lesíka k nynější okresní silnici, kterou překročíce octneme se na památné staré cestě, tak řečené *Velké Hradnici*, nemálo zajímavé. Jest to totiž cesta, po kteréž se jezdívalo do hradu a podhradí, jest dosti široká a pracně ve skále vylámána; někdy bývala pro jízdu pohodlně zřízena, avšak nyní jest opuštěna a místy nesjízdna. Dostoupíce až k místu, kde se vlečná dráha nejvíce k zemi přibližuje a proto plotem ohrazena jest, zpozorujeme, ovšem nikoliv po povrchním dívání, po pravé straně přímo od cesty zahýbati starý příkop, táhnoucí se nahoru a ústící nahoře nedaleko hostince do cesty. Účel tohoto příkopu, a je-li to příkop a nikoliv cesta, není

---

[1]) Pomůckou Heber's Burgen IV. 97, Pam. arch. I. 241, hlavně však pilné prozkoumání p. Fr. Horáka, řídícího učitele v Míčově. Volíme jméno Lichnice, již v 16. století v lidu a dosud zobecnělé, ač ve spisech (kromě Hájka) se nevyskytuje.

znám. O něco výše uchyluje se od této staré cesty, pořád jdoucí k městečku, po levé straně jiná cesta, kterou posud je dobře znáti a již se užívá jako pěšiny. Tato odbočka vede přes násep a příkop, někdy podhradí zavírající a zdola z rokle Lovětínské se táhnoucí, do bývalé *brány*, po níž není ani nejmenší známky. Brána tato stávala na samém pokraji lesa v místech, kdež dosud lze pozorovati proražený násep; nedávno vyhozeným příkopem, který les obrubuje, vyhlazeny poslední známky brány. Brána tato výhodně byla položena, poněvadž se mohla dobře brániti s obrovského náspu, který hrad tuto zavíral. Branou tou se, tuším, do *podhradí* vstoupilo a šlo cestou, kterou značí dnes prohlubenina v pole nyní mělčí než před lety), potom nynější úvoz, vedoucí od hospody do nynější vesnice Podhradí. V úvoze tom znáti násep s obou stran (levý jest již hodně odkopán a odvezen) a na nich zříti, že jsou rukama lidskými nasypávány. Doložiti však třeba, že stará původní cesta měla dno své výše než nynější úvoz, a že šla o něco více v pravo. Dále šla cesta asi tudy, kde nynější plot dělí úvoz od polí a luk, pak šla nynějšími zahradami a zahnula naposled něco v pravo, aby opětným zahnutím v levo překročila vodnatý příkop a mohutný druhý násep, které zavíraly *předhradí*. Do tohoto vstupovalo se tedy *druhou branou*, a to v místech nynějšího statku Horníkova. Odtud překročila nynější cestu, jdoucí skrze osadu, a šla vzhůru po dvoře protější chalupy, kde opět zahnula v pravo a táhla se asi rovnoběžně s nynější vesnickou cestou. Konečně se tou cestou přišlo k příkopu, za nímž začínal hrad a kde přístupu bránila třetí brána dvojitá, o níž níže při popise hradu. Brána ta s opevněním pochází z pozdějších dob a tak za nejstarších dob šlo předhradí až ke čtvrté a poslední bráně.

Vrátice se z této odchylky nazpátek, odkud jsme přišli, a jdouce pak dále po cestě dojdeme hostince Podhradského u památného starého dubu. Pod tímto zříme hlubokou rozšířenou cestu a naproti při lesíčku část náspu. Dub stojí na svahu vnitřního náspu, jenž býval dříve vyšším, jak na dolní části kmene patrno; násep ten táhl se od první brány k nynější hospodě kolem *podhradí* nebo městečka až k rokli Lovětínské; zbytky tohoto valu se v posledních letech odkopávaly a po polích rozvážely. Příkop šel tudy, kudy jde nyní cesta. Asi tam, kde jest křižovatka, byla *brána*, kterou se vyjíždělo nynější alejí ke Starému Dvoru. Venkovský násep naproti dubu, dosud znamenitý, šel vedlé příkopu až k rokli Lovětínské u nynějšího kříže.

Naproti dotčenému starému dubu rozkládá se výšina s lesíkem, řečená *Čihadlo*. Nedaleko kraje znáti okrouhlé vyvýšené místo, kde bývala bašta, ostříhající této slabé strany podhradí. Tak to bývalo do 15. století, avšak v 16. století zřídili si tu páni čihadlo, a chytajíce tu ptáky, měli příjemnou a blízkou kratochvíli. Odtud přejdouc pole, řečené „za čihadlem", lze polní cestou vstoupiti na návrší vroubené se tří stran lesem, kdež nacházejí se nyní pole. Poloha tato slove nyní *na štěpnici* neb *ohrada*. Název první svědčí o tom, že tu bývala štěpnice, druhý zase o tom, že tu bývalo opevnění. Míníme totiž, že všechno návrší bylo hrazeno na některých stranách náspy již dávno skopanými a jinde opevněno bylo příkrostí hory. Zajímavé však jest opevnění na západní straně ohrady, v lese na kraji strmé stráně, která ke Hradnici spadá. Opevnění to má k jihovýchodu rovnou stranu, sice sedm lalokovitých výběžků, pečlivě ze země utvořených, a to vše otočeno jest dosud hlubokým příkopem. Zdélí jest 57, zšíří 38 kroků, tedy takové, že by tu slušná tvrz státi mohla. V každém lalokovitém výběžku lze pozorovati okrouhlou vyvýšeninu s prohlubinou, tedy bezpochyby zbytek okrouhlých bašt na rychlo zdělaných. Jelikož poměrně málo kamení se tu nachází, lze souditi, že zde bylo všechno ze dřeva. Kromě tohoto opevnění najdeme na štěpnici, která jest prostorná homole podoby vejčité (asi 600 kroků zdélí a 200 kroků zšíří), na dvou místech bývalý hluboký vápenný lom, z nichž jeden, jsa vodou naplněn, tvoří pěkné, maličké, ale hluboké jezírko. Kromě toho je tu ještě jiná prohlubenina, jako bývají zasuté studně. Opevnění dotčené slove u lidu dosud „baštou" a jest to památka, že byla tu hlavní bašta (nebo jak říkáme hlavní stan), když byla Lichnice od léta r. 1428 přes celý rok obléhána, a štěpnice že byla ležením.

Zajímavé jest, že i ostatní díla, která byla za dlouhého obléhání r. 1428 zřízena, aby Lichnice na rovině úplně obklíčena byla, také se zachovala, aspoň tolik, že lze bývalý směr poznávati, a k poznání středověkého válečnictví máme tu doklad velmi zajímavý. Od štěpnice šlakuje se až k Lovětínské rokli k tak zvané Císařské baště. V těch místech táhly se ploty a kus od kusu byla bašta. Těch bylo, tuším, pět. První bašta stála v polích nedaleko okresní silnice a hajnice, v místech, kde na mezi jest hlohový keř a hromádka kamení; před lety bylo zde kamení mnohem více. Druhá bašta byla na plochém skalnatém návrší u samé chalupy, která v polích a lukách východně od vesnice o samotě stojí. Ještě je tu množství kamení, i maltu vápennou a zdivo lze pozorovati, a ještě více malty snad odvezeno na pole. Pod baštou severně šla stará cesta k Prádlům, rybníkům, a Starému dvoru (nová jde jižně od bašty), a hned přes cestu byla třetí bašta, obě tedy vedlé nejpohodlnější cesty, kterou se potrava na hrad voziti mohla. A stály tyto bašty zrovna proti východní městské bráně, a polím mezi branou a baštami podlé

výpovědi starých lidí, se říkávalo za branou. Čtvrtá bašta byla v polích mezi třetí a císařskou baštou na jistém místě, které se liší od okolí neúrodnou zemí a zaokrouhleným vyvýšením nedaleko polní cesty. Pátá nebo císařská bašta stála nad samou roklí Lovětínskou a byla samostatným opevněním, zavřena jsouc příkopem a náspem posud trochu znatelným. Bašta vlastní je ze země nanesená. Před nějakým časem nalezeny tu mince.

Jak již pověděno, dosahovalo předhradí čtvrté brány, jejíž zbytky posud lze viděti. Poněvadž v těchto končinách jest nejslabší strana hradu a bylo potřebí přístup k němu stížiti, postaveno jest zvláštní opevnění třetí brány, asi téhož způsobu jako bývalo u městských bran; a to se stalo bezpochyby dlouhý čas po založení hradu (v 15. nebo 16. století). Opevnění to se objevuje jako rozsáhlá mnohostranná bašta, majíc podobu nepravidelného sedmihranu. Cesta ke hradu vedla sem od jižní strany a uvnitř se zatočila tak, že se ke hradu vycházelo západní stranou. Střílny ve zdech tohoto opevnění ukazují na bývalý účel branný této *třetí brány*, avšak zazděná stará a veliká okna svědčí o tom, že (aspoň v pozdějších dobách) i k jiným potřebám sloužila. Od mnohých let nachází se tu ovocná zahrádka. Dříve se tu říkávalo „na staré hospodě“ a místu odtud k západu „krchůvek“; avšak názvy tyto vyhynuly.

Od tohoto opevnění k jihu jde *násep* mohutný a objímaje hrad na třech stranách končí při rokli Lovětínské. Dříve dosahoval až k dotčenému opevnění třetí brány, avšak nyní jest kus odklizen a chodí se do hradu vedlé opevnění. Vystoupíce na násep shledáme, že býval původně mohutný a sahal až do protějších zahrad, zvláště proti první bráně (k jihu) byl velice rozšířen a dosahoval až k protější chalupě, vystavěné při kraji téhož valu. Zde na náspech byla pěkná rovina, která sloužila nejen k procházkám v čistém zdravém vzduchu horním, nýbrž i v čas nebezpečí k zasazení praků a hrubé střelby a poskytovala dosti místa obhájcům. Na vnitřní straně ke hradu byl násep vyzděn a, tuším, také druhá strana u příkopu. Nyní shledáváme, že jest násep při třetí bráně na výšce i šířce, dále pak na šířce více než z polovice odvezen a rozkopán, tak že severní jeho konec vyhlíží jako dva náspy. Vůbec lze znamenati nejen dávné, nýbrž i novější, ba ustavičné rušení staré Lichnice; náspy odváženy, čtvrtá brána podkopána, klenba v ní zrušena, tak že hrozí sesutím a jen výtečná malta ji drží pohromadě. Podhradská mládež otloukla, kamením házíc, kde co k otlučení bylo, a mívala v tom svou nedělní kratochvíli. Také opevnění třetí brány jest na několika místech odkopáno, patrně jen z té příčiny, aby se sesulo. Od něho jde cesta mezi dotčeným náspem a hradbou krchůvku a zatáčí se pak ke čtvrté bráně.

Vlastní hrad založen byl do trojhranu takového, že klín obrácen jest na jižní stranu. Na severní straně chránily hrad skalnaté srázy do Lovětínské rokle spadající. Sice chránily západní stranu stráně a na ostatních místech násep. Kromě hrubých zdí hrad na všech stranách zavírajících táhla se ještě všude (mimo Lovětínskou stranu) nízká a úzká hradba, z níž zbyly skrovné zbytky na západní a východní straně. Někde ještě je viděti v ní střílny. Lichnice byla tedy pro středověké poměry hradem přepevným.

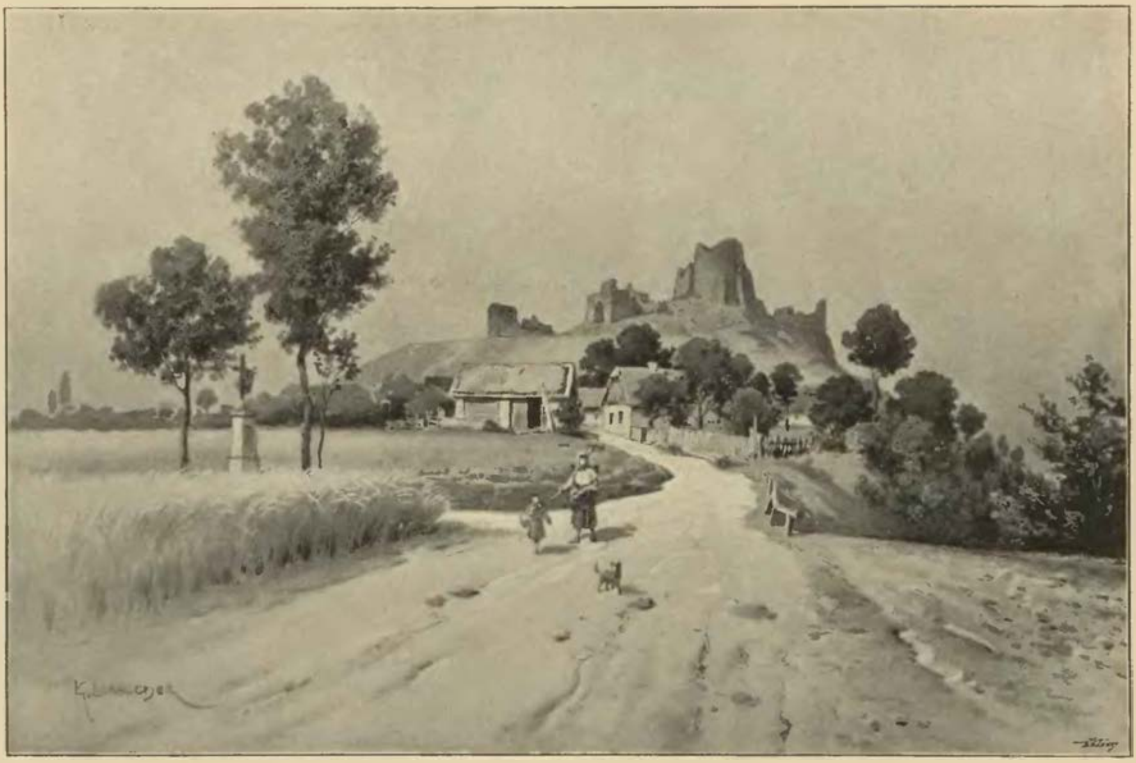
Čtvrtá brána nachází se asi uprostřed východní strany. Před časy býval k ní přes příkop zvoditý most, ale v posledních dobách, co hrad trval, na jeho místo dán kamenný most, který je nyní také rozvalen. Brána jest věžovaté stavení, ven povydané s dlouhým průjezdem. Její vyzdobení dávno zašlo, poněvadž ze vrat a rohů všechny veniře a štukoví vylámali, a Podhradská mládež prosté malby v průjezdě, jen černou a červenou barvou malované, již dávno zničila. Roku 1846 poznávaly se ještě Vilémovský klášter, vojsko, za nímž se spatřovaly hrady na vrších stojící a v popředí toliko svršek stavení, na němž byli dva čápi. Nyní podkopávají bránu a hradby, aby po jich spadení mohli odvážeti maltu.

Branou vstupuje se na prostranný *dvůr*, suchou travou porostlý, pravou ohavnost spuštění. V něm v levo nacházela se *studně*, nyní pouhá prohlubeň. Před lety ji vybírali a našli tu kromě cínové mísy starou halapartnu. Studně ta prý byla tak hluboká, že řetěz od okovu, byl-li složen, vyplnil míru korce. Pozoruhodné je, že jest vedlé toho místa kopec, a nutí k domněnce, že kopec povstal nasypáním země z prohlubně vykopané.

V severovýchodním rohu stávala *veliká věž*. Jest docela zřícena a zůstala jen polovice spodku. Tu zejména jest viděti, jak zuřivě se staré zdi ničily; neboť věže obyčejně z celého hradu nejdéle trvají, a zdejší věž, jejíž zdi byly dva metry zhroubí, také by ostatek hradu byla přetrvala. V severozápadním rohu stávalo stavení, skládající se ze dvou oddělení obdélných. Větší jeho část se sesula nebo byla od Podhradských pobořena; zbyla západní strana vysoká s oknem velikým, odkudž lze přehlédnouti krásnou krajinu Čáslavskou. Pod tím je viděti v pilíři opěracím, který zeď tuto drží, branku, která vede ze skály na skálu. Odtud táhne se podlé hradby dlouhé a úzké stavení na několik čtverhranatých oddělení rozdělené, z něhož zbyly jen zasuté základní zdi. Podobněž i z jiných zdí zbyly jen praskrovné zbytky, za to však mnoho kopců rumu. V tomto dlouhém stavení byly skladiště a pod.

Na jižním konci jest starodávný *palác*, jehož venkovská, k jihu obrácená zeď má neobyčejnou hrubosť. Rozdělen býval na dvě oddělení. Pod ním nacházel se sklep, v němž před lety našly dubová polena, ostruhy, hroty i hliněnou nádobu s uschlou květinou.

Pominouce Hájkových smýšlenek o založení Lichnice r. 807 hned přikročíme k dějinám z pravých pamětí sebraným. Lichnice dostala při svém založení jako hrad kamenný jméno *Lichtenburg*, jakoby se řeklo hrad na Světlici. A jméno *Světlice* se naší hoře dostalo proto, že kdykoliv ji slunce vycházející skrze oboje hory svou září osvětlovalo, tak se od ostatních hor lesem porostlých světlostí svou odrážela. Hora tato náležela, tuším, ke konci 12. století Smilovi Světlickému, předku Ronovcův, kteří erbovní své znamení dvou ostrví po německu ron jmenovali a jméno to také osadám od nich založeným přikládali. I zdá se nám, že Smil Světlík neb Světlický, jenž byl v r. 1193—1197 druhem

Lichnice s podhradím od východní strany.

knížete Přemysla v jeho vyhnanství a s ním podlé pověsti chléb v kole chodě vydělával, nějaké sídlo na místě Lichnice měl. Když však Smil kdysi v r. 1211—1216 zemřel, synové jeho *Jindřich* (r. 1219 až 1252) a *Častolov* (r. 1216—1253) zvolili si za přední své sídlo Žitavu, buď že otec jejich aneb oni tudíž královský úřad purkrabství dostali a dědičně na se potáhli. Jimi došlo k rozdělení rodu; neboť od Častolova pocházeli všichni, kteří se psali z Dubé, Lipého, Pirkšteina a Klinšteina a statky své v severních Čechách měli; Jindřich pak maje za manželku nábožnou Sibylu, vdovu z Křižanova, měl syny *Smila* (r. 1243—1269) a *Častolova* (r. 1255—1269), z nichž tento byl praotcem pánů z Ronova, onen pánů z Lichtemburka. A poněvadž tito měli statky své v Čáslavsku, lze za to míti, že se někdy okolo r. 1250 rod tento rozdělil. Každá z obou větví dostala rozsáhlé horské krajiny, širými lesy porostlé, které pak nabyly veliké ceny, když se dostávalo dosti osadníkův, aby byly vyklučeny a zdělány. Pánům z úroků ročních scházely se veliké peníze a bohatství přibývalo. Tím jen lze vysvětliti, že rod tento, ač se na sedm anebo více rodin rozdělil, přece veliké bohatství si zachoval. Páni z Lichtemburka nad to pečujíce o hornictví v krajinách Sázavských došli bohatství takového, že pak patřili k prvním rodinám v království. Jako nějaký knížecí rod drželi dvůr na Lichnici, nazývajíce se pány z Boží milosti, majíce ke své službě množství zemanů, a kdykoliv vydávali listy slavného rázu, četní tito služebníci připsáni byli jako svědkové

a list zpečetěn *velikou* pečetí, která velikostí svou obyčejnou pečeť panskou převyšovala, druhdy i majíc na sobě obraz celého pána ve vyzbrojení jeho panském.

Smil, zakladatel Lichnice, ještě r. 1249 a 1250 psán byl ze Žitavy a slove poprvé r. 1251 z Lichtenburka, poněvadž hrad tento na Světlici po způsobu západním vyzdvihl. Letopisec Žďárský nazývá jej mužem bohatým, bohatýrským a štědrým, velikým jednáním a tělem, slovutným pověstí. My dodáváme k tomu, že Smil byl také vzdělán po německu a obratností nad jiné vynikal. Když r. 1247 sám třetí byl vyslán ke sněmu Mohučskému, vyznamenal se tu jako smělý turnajník a dostal prý od císaře černého kapra za klénot. Smil bojoval r. 1257 u Mühldorfu v Bavořích, kteréž město s jinými pány Českými devět dní proti útokům vojvody Jindřicha Bavorského a falckrabě Ludvíka bránil, a r. 1260 bojoval na Moravském poli. Jako podnikatel a zvelebovatel hor u Německého Brodu vynikal nad obyčejné

Lichnice od severní strany.

válečníky toho věku. Byl také pán nábožný a zvláště dobrodinec kláštera Žďárského.[1]) Manželku měl Elišku z Kunštatu († r. 1296). Purkrabí na Lichnici byl za něho Bohuslav, který daroval klášteru Žďárskému ves Slavkovice.[2])

Když Smil r. 1269 zemřel, zdědili po něm synové *Jindřich* (*Hynek*), *Smil*, *Oldřich* a *Remunt* kromě otcovského hradu četná zboží v Čáslavsku, zejména výnosné stříbrné doly u Německého Brodu. Ti všichni společně r. 1278 svobody svého města Německého Brodu potvrdili. Hynka čteme r. 1271 ve smírné smlouvě s Uhry a r. 1277 jako rukojmě v míru s Rudolfem Habsburským. Bezpochyby také krále Přemysla provázel na poslední jeho výpravě r. 1278. Vyváznuv odtud šťastně uprchl do Čech a byl ve vojště Otíka Braniborského, jenž mu r. 1278 v ležení svém u Kolína některé statky otci jeho od krále Přemysla odňaté navrátil. Když r. 1283 panské jednoty proti sobě povstaly, držel s Vítkovici, ale r. 1287 stranu jich opustil, a když slavný Záviše z Falkenšteina s četnou družinou a skvostnými dary pro svou královskou nevěstu do Uher jel, přepadl ho Hynek, družinu rozehnal a vozy s poklady pobral, tak že ulekaný Záviše se jen v klášteře Vilémovském uchrániti mohl. Poněvadž byla manželka jeho Domaslava

[1]) Viz Pam. arch. VII. 391. [2]) Z Regest a letopisů Žďárských.

ze Strakonic brzo zemřela, pojal druhou, Mechthildu, která ho živobytím přečkala. Zemřel totiž okolo r. 1297, a některý rok před tím byl také bratr jeho Smil zemřel.

Bratr jejich Remunt jest znám jako podporovatel německých básníků. Na jeho pokyn Jindřich z Freiberka básnil svého Tristana. Německým ve smyslu nynějším proto nazván býti nemůže, neboť podporuje německé osadníky činil tak ze zisku; vydávaje německé listy,[1]) činil tak druhé straně k vůli, ano, stavěl se proti Němcům v městech bydlícím.[2]) Stav se pánem na Bítově a hejtmanem na Moravě založil pošlosť *Bítovských* z *Lichtemburka*. Znenáhla se z Čech vyprodávaje přece ve spojení s vlastí svou zůstával, jsa od r. 1307 podkomořím. Roku 1309 ještě s jinými jat jest od Pražanův a zaveden na hrad Lidice (Litice?), kdež se svými druhy tak dlouho zůstával, až se jeden z mladých pánů z Lichtemburka odhodlal, zasnoubiti se s dcerou jednoho Pražského měšťana. Stalo-li se tak, nevíme. Ještě r. 1314 nacházíme jej jako spoludržitele Německého Brodu, kdež měl polovici města; avšak tu prodav králi Janovi zemřel nedlouho po r. 1329.[3])

Z roztroušených zpráv, avšak bez souvislosti, lze znáti, že se tito čtyři bratří od sebe oddělili. Co každý z nich za díl měl, lze jen hádati, nikoliv však určitě tvrditi. Německý Brod měli všichni dohromady. Kromě toho drželi Hynek Žleby, Smil Ronovec, Oldřich Lichnici s Chotěboří a Remunt zboží Smrdovské.[4])

Oldřich neb Ulman (jak se mu po domácku říkalo) vysadil r. 1307 39 lánův u své farní vsi Protivenic Gelfrydovi, někdy rychtáři Podolskému, aby v těch místech založil nové městečko Ronov.[5]) Když téhož roku při volbě nového krále mnozí se za to přimlouvali, aby přihlíženo bylo k dědičným právům příbuzných po Přemyslovcích a tak osob domácích, a Dobeš z Bechyně úsměšně ve sněmu volal, aby si pro domácího došli do Stadic, kdež by snad našli nějakého příbuzného vymřelých Přemyslovcův, tuť Oldřich rozlítil se tak, že probodl nešťastného řečníka po boku biskupově a u přítomnosti králové Elišky; týmž časem také Hynek Krušina Žlebský, synovec jeho, zabil jednoho synovce pana Bechyňského. Krále Jindřicha Korutanského věrně se přidržuje přece se mu r. 1310 protivil, avšak potom, byv přijat na milosť, stal se purkrabí Pražským. Žil ještě r. 1313, ale r. 1316 byl již mrtev.

Jindřich, syn Oldřichův, připomíná se již r. 1310 s otcem a vyskytuje se od r. 1316 jako držitel statkův otcovských. Papež Jan maje důvěru k němu r. 1318 ho napomínal, aby pomáhal k potlačení kacířství v Čechách.[6]) Roku 1323 dav klášteru Žďárskému potvrzení na podací kostelní v Chotěboři, byl ještě v držení Lichnice, i lze za to míti, že i r. 1329 tak bylo. Neboť tehda přijal Jindřich od opata Vilémovského újezd Bojanovský ve správu, aby užitky jeho zlepšil. To se mohlo díti jen tak, že Jindřich k němu z blízkého sídla svého dohlížel. Avšak nedlouho potom prodal Lichnici králi *Janovi*. Myslíme si to tak, že mu král Jan dal za Lichnici hrad Litice a část Chocně.[7])

Purkrabí královským stal se *Štěpán z Tetína*, nejvyšší písař zemský. Již r. 1331, 16. srpna osvobodil král Chotěbořské od nátiskův, které jim purkrabí Lichtemburští činili, žádajíce na nich dodávání soli a pánví k vaření piv. Purkrabí uloženo, aby budoucně takového obtěžování zanechal.[8]) Témuž Štěpánovi nařídil král r. 1331, aby se svobod kláštera Žďárského nedotýkal.[9]) Zdá se, že měl Štěpán purkrabství se všemi užitky v zástavě, neboť jen tak můžeme rozuměti následujícímu. Když se totiž kralevic Karel r. 1333 ze Vlach navrátil, aby s otcem anebo na místě něho vládl, našel „království“ nebo důchody královské v bídném stavu, any všechny byly zastaveny. S pomocí zemskou vykoupil tehda Lichnici a jiné hrady.[10])

Vybavení Lichnice mělo slabý následek; panství jen několik let při komoře královské zůstávalo. Tak na př. jeden z hradů královských, Zbiroh, již r. 1336 zastaven jest pánům z Rožemberka; tak se asi dálo i s hradem Lichtenburkem, jejž o 10 let později v držení pánů z Lipého nacházíme. Tuším, že jim zastavena Lichnice směnou za nějaká zboží, tak jako byl král Jan r. 1319 hrad Lipnici daroval Jindřichovi z Lipého, aby zaň obdržel zboží Žitavské. Na počátku r. 1346 drželi *Jindřich*, probošt Vyšehradský, *Fertolt*, nejvyšší maršálek, a bratr jeho *Čeněk* a strýc jejich *Jindřich* (syn Jindřicha mladšího), vše z *Lipého*, rozsáhlá zboží v Čechách a na Moravě a 13. ledna se o ně rozdělili. *Jindřichovi*, synu Jindřicha mladšího, dostaly se za díl v Čechách hrad Lichtenburk s městečky Ronovem a Chotiboří, tvrz Ronovec, na Moravě hrad Cimburk a hrad Třebová s městem.[11]) Dlouho zboží Lichnické v držení Jindřichově nezůstalo; čtyři léta potom zase bylo v držení královė, a císař Karel IV. určil v majestátu svém (r. 1350), že Lichtenburk s jinými hrady nikdy nemá zastaven býti. Opět sem dosazen purkrabí královský neznámého nám jména, jemuž císař r. 1350 a r. 1351 zakázal komendu Drobovskou a klášter Žďárský obtěžovati.

---

[1]) Na př. r. 1310. (Reg. II. 970.) [2]) A. Kraus, Jan z Michalovic. [3]) Z Regest a letopisů [4]) Remunt měl také potom Lipnici. [5]) Arch. gub. [6]) Henrico de Monte lucido. (Reg. III. 181.) [7]) Viz Regesta III díl, vynech č. 655 a drž se č. 1831. [8]) Arch. Chotěbořský. [9]) Reg. III. 714. [10]) Font. r. B. III. 349. [11]) Chytil, codex diplom. 461.

Plán hradu Lichnice.

Vysvětlení plánu horního hradu: 1. cesta, 2. opevnění třetí brány, 3. krchůvek, 4. násep, 5. most, 6. čtvrtá brána, 7. dvůr, 8. studně, 9. věž, 10. stavení, 11. palác, 12. sklady a p., 13. parkán, 14. hradba.

Témuž purkrabí svěřil také r. 1353 ochranu kláštera Ždárského.[1]) Dokud Karel živ byl, nebyla Lichnice nikomu zastavena; právo podávati kněze ke kostelu Míčovskému, který na Lichnicku ležel, císař Karel r. 1358 sám vykonával a r. 1371 zase kněze ke kostelu Ronovskému podával.[2]) Roku 1356 měl Lichnici a Svojanov pod mocí *Michálek*, předek pánů z Vlašimě.[3]) Roku 1370 císař sám se tu zdržoval.[4])

Dva královští purkrabí z doby této nám jsou známi, totiž r. 1379 Mikuláš z Lipoltic,[5]) a r. 1380 Čeněk z Lipan, kterýž téhož roku zboží své movité ve dvoru Hrdelském klášteru Břevnovskému odkázal.[6]) Nástupce jeho Milota ze Svinčan, odjinud z Husové (r. 1391), podával r. 1394 jménem královým nového faráře ke kostelu Příbramskému.[7]) Z toho viděti jest, že tehda ještě hrad s panstvím králi náležel, vidíme to však ještě z jiné události téhož roku. Král Václav se totiž zaručil pánu z Rožemberka městem Horou Kutnou a čtyřmi hrady Lichtenburkem, Žleby, Přimdou a Domažlici.[8])

Teprv po sklonku r. 1394 dostala se Lichnice právem zápisným *Štěpánovi* z *Opočna*, jinak z *Dobrušky*, jehož král kromě toho učinil královským hejtmanem ve Vratislavi a obdařil hradem Žlebským, odňatým Markvartovi z Vartemberka. Roku 1396 zavázali se ti páni, kteří drželi hrady královské, králi Václavovi, že mu hradové ti mají býti otevřeni, a kdyby toho žádal, i postoupeni. Tak se mu zapsal Jindřich Lacembok z Chlumu hradem Potšteinem, Oldřich z Hazemburka Přimdou a Štěpán z Opočna Lichnicí a Žleby.[9]) Dlouho Štěpán se v držení Lichnice nenacházel, neboť r. 1397, 11. června zavražděn

[1]) Arch. Drážďanský a zemský Brněnský. [2]) Lib. conf. [3]) Viz díl I. na str. 122 [4]) Huberova Regesta. [5]) Rkps. bibl. Pražské. [6]) Dobner, Monum VI. 99. [7]) Lib. conf., arch. Drážďan. [8]) Arch. Frankfurtský. [9]) Arch. c. k. dvorský.

jest na Karlšteině Hanušem knížetem Opavským. Bratr jeho Jaroslav držel potom Žleby; zdali mu zůstala Lichnice, není známo.

Kdyby nám dějiny prvního desetiletí věku patnáctého lépe známy byly, dověděly bychom se zajímavé věci o Lichnici. Tak se musíme spokojiti domněnkami. Z hradů Lichnice, Rataje, Tachova a Lomnice dály se před r. 1410 škody zemi České, na Lichtenburce bezpochyby byl *Ješek z Trojovic* purkrabě. Král Václav pomoha si tehda s berní zemskou hrady ty vyplatil a koruně navrátil.[1]) Purkrabím královským se stal Oneš z Měkovic r. 1414—1418.[2]) Jak to vypadalo na Lichnici právě v dobách těchto, jest nám neznámo, tolik víme, že Lichnici s hradem Bradlcem obdržela králová *Žofie* jako vdovské věno, a ta sem dosadila za purkrabě Petra z Chlumu.[3]) Ten zde s královskou posádkou zůstal až do dubna r. 1421.

Na jaře r. 1421 vytáhlo spojené vojsko husitské u veliké síle vysvobodit východních Čech a Moravy z rukou krále Zikmunda. Nejvyšším vůdcem výpravy té byl Hynek Krušina z Lichtenburka, vskutku však byl jím kněz Jan Želivský. Dobyvše měst v Kouřimsku přitáhli k Hoře Kutné a zmocnivše se jí učinili zde správcem Petra Zmrzlíka ze Svojšína. Po vzdání se Hory vojsko Pražské, nebavíc se na místě, táhlo dále k dobývání dvou hradů královských, nad jiné důležitých a silných, Žlebů totiž a Lichnice, ale i ti oba poddavše se bez boje, odevzdáni jsou potom Žleby panu Zmrzlíkovi a Lichnice *Hynkovi Krušinovi z Lichtenburka*, jemuž ji postoupil purkrabí Petr z Chlumu,

Zbytek brány na Lichnici.

napřed se s vojskem o to smluviv.[4]) Odtud překročivše hory Železné dne 28. dubna přinutili město Chrudim, jemuž velel Jan Městecký z Opočna, že se vzdalo. Nejbližší potom dějiny Lichnice nejsou zase známy. Jako následující držitel se nám vyskytuje r. 1427 *Jan Městecký z Opočna*, jenž stál na straně královské, tak jako Hynek Krušina, jenž se byl zatím převrátil v služebníka králova; Jan Městecký, příliš vrtkavé mysli, byl se kdysi po 28. dubnu r. 1421 obrátil na stranu husitskou, ale nedlouho potom zase přestoupil na stranu královskou a ukrutně řádil proti bývalým spojencům. Z té příčiny také korouhev jeho vedlé korouhve Plavenského (též zpronevěřilce) na pranýři v Starém městě Pražském visela. Ukrutenství zmíněné vedl hlavně Městecký z hradu Lichnice, na němž měl purkrabí příliš ukrutného řečeného Liška, a Močihub tlustý (Oldřich z Kralovic) mu v tom pomáhal. Vypravuje se o tom Liškovi, že byl lítý na zloděje a rád je věšel.[5])

Královská posádka na Lichtenburce byla Sirotkům dosti nepohodlnou, pročež r. 1428 po sv. Jakubě vytáhli proti Lichnici. Obležení toto řídili přední hejtmané Sirotčí, kněz Prokůpek a Jan z Kralovic, i přesvědčivše se hned o neprospěchu útokův, umínili si posádku vyležeti hladem. Pročež naděláno jest okolo hradu příkopů, bašt, srubů, plotů, podlé tehdejšího umění, a osazeno lidmi, aby nikdo do něho ani z něho ven dostati se nemohl; pak leženo tu bez užívání střelby a strojů přes léto i zimu déle nežli rok, an hejtman hradský Petr Liška se svými 300 brannými nic o vzdání slyšeti nechtěl. Mezitím Sirotci sami v ležení svém trpěli nouzi, a protož vyslali okolo Všech svatých částku vojska svého pod Janem Kralovcem až do Žitavska na sbírání špíže, ale tam špatně pochodili. Mezitím vypadli z hradu, pobili Sirotkům 100 mužův a sruby okolo hradu zrušili. Nedlouho po tom odvážili se Sirotci zase k podobnému dobrodružení v Kladsku a Slezsku (v prosinci r. 1428), kdež se jim lépe

---

[1]) Arch. český III. 291. Roku 1406 připominají se purkrabě Zdislav (DD. 15, f 210) a Boreš, syn Ješka purkrabě (Lib. erect VI. 153). Odpuštěni viny Ješíkovi (odjinud z Vildšteina) pro loupeže r. 1408 čte se v Arch. č I. 193. [2]) Documenta M. J. Hus I. 243. arch. Břevnov. [3]) Vavřinec z Březové [4]) Tamže, Palacký IIIb. [5]) Staří letop. 88. O Mésteckém viz Pam arch. IVb. 151.

dařilo. Po roce teprv se obléhání ukončilo 25. listopadu r. 1429 tou úmluvou, že pan Jan z Opočna zavázal se přistoupiti věrně ke straně Sirotčí, a hradu toho mezitím postoupeno jest *Janovi Hertvíkovi z Rušinova* k věrné ruce, aby jej teprv tenkráte vrátil pánu, až by zjevné dal důkazy své věrnosti ke kalichu. Strana králova ztratila tím jednoho z nejstatnějších náčelníků svých v zemi, jenž však nedlouho potom sešel přirozenou smrtí se světa. Druhý hrad Městeckého, Landšperk, byl se již vzdal 17. září.[1])

Po učiněném míru měl se hrad dostati opět ve správu komory královské a přikázán zase králové. Barbora, manželka císaře Zikmunda, r. 1437 dne 11. února korunována jest v kostele sv. Víta na královou. Při té příležitosti zapsal ji Zikmund s vědomím sněmu Českého věno královen Českých obyčejné, totiž města Hradec Králové, Chrudim, Vysoké Mýto, Poličku, Jaroměř, Dvůr, Trutnov a Mělník, pak některé hrady a městečka, mezi jiným hrad Lichtenburg a město Chotěboř (Leuchtenburg burg), městys Ronov a vsi Vrdy, Zehuby (?), Rohoznou, Závratce, Skoranov a Rudov; to doloživ, poněvadž některé z těchto měst a statků byly ještě v cizí moci nebo v zástavě, že měly co nejdříve vyplaceny a jí odevzdány býti.[2])

Zápis císařův zůstal pouhou vůlí, a Lichnice se mohla dostati králové jen tehda, jestli ji vyplatila. Prozatím zůstal v jejím držení Jan Hertvík, jenž tu měl purkrabě r. 1447 Jana Popela ze Stáje.[3]) Jako pán na Lichnici připomíná se Jan r. 1450 a r. 1455 s Hertvíkem mladším, tuším, svým synem.[4]) Ale Chotěboře neměli, poněvadž ta již před tím jiné osobě byvši zastavena, skrze krále Václava ze vší pravomocnosti purkrabí Lichtenburských byla vybavena. O hradu samém z té doby pramálo víme. Zdá se, že Jiří Poděbradský jej vyplatil. Za války, která mu poslední léta panování ztrpčila, vytáhl Matyáš, král Uherský, v únoru r. 1469 z Brna podmanit Čech. Litomyšle a Mýta nedobýval, ale zemi okolní plenil. Nedobýval pak ani Chrudimě, nýbrž přes Heřmanův Městec, který vypálilo, směřovalo vojsko uherské hlavně ke hradu Lichnici, očekávajíc, že jim zradou dán bude; ale naděje ta jim zrušena. Tu táhli Uhři dvojím proudem dále, jedním k Ronovu městečku, druhým podlé Běstviny, a spojili se tudíž před Vilémovem. Král Jiřík přijev sem

Zbytky velké věže Lichnické.

s vojskem svým obklíčil krále Uherského, „že jest nikam nemohl pro Železné hory“. Matyáš vida se v nebezpečenství rád přijal mír od krále milostivého, ale nestálé jsa povahy, co slíbil, nezdržel. Spravedlivým usouzením zachráněn jest hrad koruně a straně Poděbradské, ačkoliv ne na delší čas; strana králi protivná jen na pozdější příležitost čekala, kde by se ho zmocnila. Ta se skutečně prý r. 1470 naskytla, a Jindřich Víta ze Rzavého lstí na hrad se vedrav jej lidem svým osadil a jako za Liškových časů královým přívržencům v okolí škodil. Ještě hůře se dálo krajině okolní, když byl Kolín, Nymburk a jiná okolní pevná místa obsazena vojskem uherským. Nejvyšší purkrabí Jan Jenec z Janovic byv nařízen, aby posádky ty z Čech vytlačil s hotovostí zemskou (r. 1473), zmocnil se všech těch míst obsazených, také prý hradu Lichnice.[5])

Hrad ten patřil tehda vlastně králové *Johance* jako vdovské věno po někdy králi Jiříkovi. Johanka zemřela r. 1475, 12. listopadu na Mělníce; krátce před smrtí svou byla všechny zápisy a panství zástavná synu svému *Jindřichovi mladšímu* a bratru *Lvovi z Rožmitála* a *z Blatné* vzdala. Když se pak dne 2. února r. 1476 oba o zděděná panství rozdělili, obdržel kníže *Jindřich* hrady Lichtenburk, Mělník

[1]) Palackého Děje IIIb. 311, 322. Theobald (vyd. r. 1750) str. 350, 358. [2]) Palacký a rkps. knihovny Roudnické. [3]) Knihy Chrudimské. [4]) Arch. v Něm. Brodě, orig. p. Dr. Emlera. [5]) Zprávu o Lichtenburku podává Pešina (Mars Moravicus str. 869), jest však podezření, že chudé své prameny zde domyslem doplňoval, a těžko mu věřiti, an tamže ani majetníka Nymburka, Pardubic, Malešova a Ledče dobře udati neumí. Viz i Beckov. Poselkyni I. 941 a Palackého Děje Va. 75.

a Teplici, *Lev* však panství Hlubocké, ale s tou výminkou, kdyby král později všechna tato panství vyplatil, že se mají opět mezi sebou rozděliti.[1])

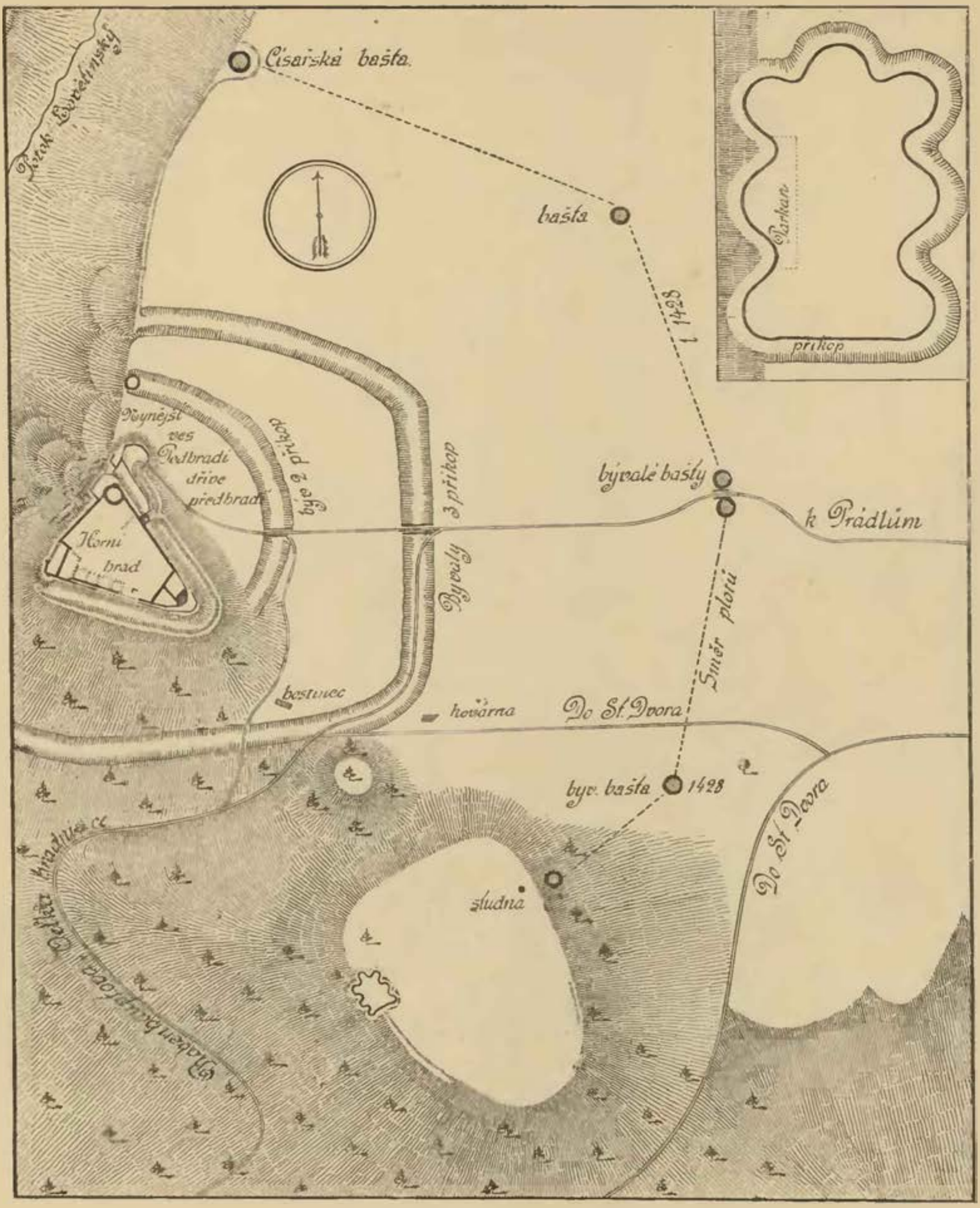
Jindřich mladší, jinak Hynek, podržev hrad nějaký čas, zastavil jej v 10.000 fl. *Vilémovi Tetourovi z Tetova*, nejvyššímu polnímu hejtmanovi Jana z Rožemberka, jenž též sloužil jako hejtman králi Matyášovi a na Moravě Kyjov, Zlín a Malenovice držel († r. 1496). Hynek sám nemohl hrad vyplatiti: odřekl se však r. 1489, 6. února panství svého Poděbradského ve prospěch krále Matyáše a syna jeho Jana Korvina, a maje jich toliko do smrti své požívati, vymínil si zase, aby jej vzal Matyáš pod ochranu, aby k jeho ruce hrad Lichtenburk od Tetoura vyplatil. ale na ten způsob, že po jeho smrti mělo panství to spadnouti na „krále Českého“, to jest Matyáše.[2]) Vyplacení arci dlouho nečekalo, ale ten, který Lichtenburk tenkráte vyplatil, byl král Vladislav sám, ne pro sebe, ale pro věrného svého *Mikuláše mladšího Trčku z Lípy*, jemuž již v prosinci r. 1490 patřil.[3]) Za něho byli zde úředníky r. 1502—1509 Arnošt z Chrastovic a r. 1512 Jindřich z Kornic.[4])

Mikuláš Trčka jest nejzajímavější osoba rodu svého; získal dobrým hospodářstvím jakož i věrností svou ke králi rodu svému četná a rozsáhlá panství, pro kteráž byl počítán k nejbohatším zemanům v království Českém, ačkoliv byl ještě v stavu vladyckém. Okolo Lichnice založil veliké panství; k němu nabyl hradu Ohbě, městečka Kamenice Trhové (r. 1498), Chotěboře a Seči s pustým hradem Vildšteinem (r. 1499), zboží jeho v Hradecku a jinde byla ještě větší. K tomu musíme považiti ještě veliká zboží zápisná, která držel Mikuláš po předcích a na něž obdržel r. 1514. 27. ledna od krále veliké milosti.[5]) Na zboží Lichtenburském připsal mu král Vladislav r. 1499, 30. října k sumě zástavní 1500 kop a dovolil mu před tím 29. srpna, aby si mohl městečko Kamenici Trhovou za jiné důchody při zboží Lichtenburském vyměniti.[6]) Konečně mu také r. 1503 na prostavení hradu Lichtenburka 500 kop grošů Českých zapsal.[7]) Dav Mikuláš manželku svou nevěrnou Kateřinu z Kosti zazditi, neměl žádného dědice, pročež zapsal r. 1510, 18. června zboží svá dědičná Smiřice, Třebechovice, Chotěboř, Kněžice a zápisné hrady Lichtenburk a Oheb tetě své *Johance z Březovic*, vdově po Mikuláši starším Trčkovi z Lípy, pozůstaviv si výminku v tomto zápise, aby totiž mohl ostatní zboží svá jinak odkazovati, kteráž i r. 1515 z větší části bratru svému Burjanovi odkázal. Odebrav se do Mladé Boleslavě na léčení, zemřel tu r. 1516, 3. dubna. Býval nepřítelem stavu městského.

Johanka majíc nyní veliké bohatství postoupila r. 1516 ve středu po sv. Florianu vše právo své, jež měla ke statkům po Mikuláši mladším zděděným, synům svým *Zdeňkovi, Janovi, Jindřichovi, Vilémovi* a *Mikuláši* bratřím *Trčkům z Lípy* a na Vlašimi.[8]) Brzo potom (14. července r. 1516) na hradě Vlašimském život svůj dokonala.[9]) Z bratří těchto dva prostřední záhy zemřeli, totiž jednoho roku 1521, Jan o sv. Trojici a Vilém okolo sv. Kateřiny, a též Jindřich brzo zemřel. Zůstali tedy jen dva bratří a bratrovec jich *Jan mladší*, a ti se r. 1533 o všechna svá dědictví rozdělili, při čemž dostal každý z nich několik hradův a městeček a mnoho vesnic. Díl Vlašimský s mnohými statky přivtělenými, Kněžice, Heřmanův Městec, „hrad Lichtenburk“ s Podhradím, městečkem Ronovem a všemi vesnicemi se dostal *Zdeňkovi Trčkovi z Lípy* († r. 1543, 2. října.[10]) Zdeněk dětí nemaje nepodržel dlouho Lichnice, nýbrž postoupil veliké panství Vlašimské a jiná svá zboží r. 1534 *Janovi staršímu Trčkovi z Lípy*, a to dskami zápisnými. Zároveň mu tehda postoupil dobrou volí zboží svých zápisných (Lichtenburka i jiných, ač o tom listiny nemáme, poněvadž se smlouvy a zboží zápisná jen někdy ve dsky památné kladly). Jan starší, držitel hradu Lipnického, držel zboží Lichnické jen pět let, neboť r. 1539 prodal „hrad Lichtmburgk“ s dvory poplužními, městečka Podhradí a Ronov, vsi Závratce, Skalku, Čertovou Lhotku, v Počátkách tři dvory kmecí, vsi Skoranov, Míčov, Dětenice, Zbislavice, Rudov s podacími v Ronově a Míčově (za 5350 kop grošů), ves Heřmaničky, v Pařízově dva dvory kmecí a mlýn (za 249 kop grošů), Vesce tvrz a dvory kmecí Bolešov, Spačice, Ostružno s pustotinami Hertvíkovskými, Tourkovice, Bukovinu, Hody, Slavkovice, Vydžice, Sušice, Prachovice, Tasovice, Podol Vápenný, Nutice, Cítkov, v Lucibořicích dvůr kmecí s podacími v Tourkovicích a Lucibořicích (za 3650 kop grošů) *Janovi mladšímu Trčkovi z Lípy* a *na Opočně*.[11]) Tento Jan, maje za manželku Mandalenu z Nestajova, zemřel v Opočně, tuším, r. 1549 bezdětek.[12]) Po jeho smrti byl králem Ferdinandem I. zřízen správcem a nápadníkem statku toho Janův strýc *Vilém Trčka z Lípy na Veliši* (syn Mikulášův), učiniv před tím (r. 1549 dne 27. července) se strýci svými Lipnickými nápadní smlouvu o statek Janův.[13])

Vilém zboží Lichnické udržeti nemoha, mnohá panství rodu svého odprodal. Tak prodal celé své veliké panství v okolí našeho hradu, totiž „hrad Lichtumburk“ se dvory poplužními, městečky

[1]) Sommersberg, Script. rer Sil. I 1037. [2]) Palackého Děje V. 1, 287 [3]) Tamže 313. [4]) Arch. musejní. [5]) DZ. 6. H 18—19 [6]) Arch. č. VI. 580, st. letop. 284. [7]) MS. Vídeňský. [8]) DZ. 84. A 16. [9]) Veleslav. kalendář. [10]) DZ. 42 L 19. Za něho tu byli úředníky r. 1527 Jan Čejka z Olbramovic, r. 1534 Jan Sak z Bohuněvic (Reg. kom. s a tytulář). Zdeněk se píše pánem na Lichnici již r. 1525 (Arch. Olešnický). [11]) DZ 42. L 11. [12]) Bienenberg, Alt. II 186. [13]) Reg. král. ve Vídni.

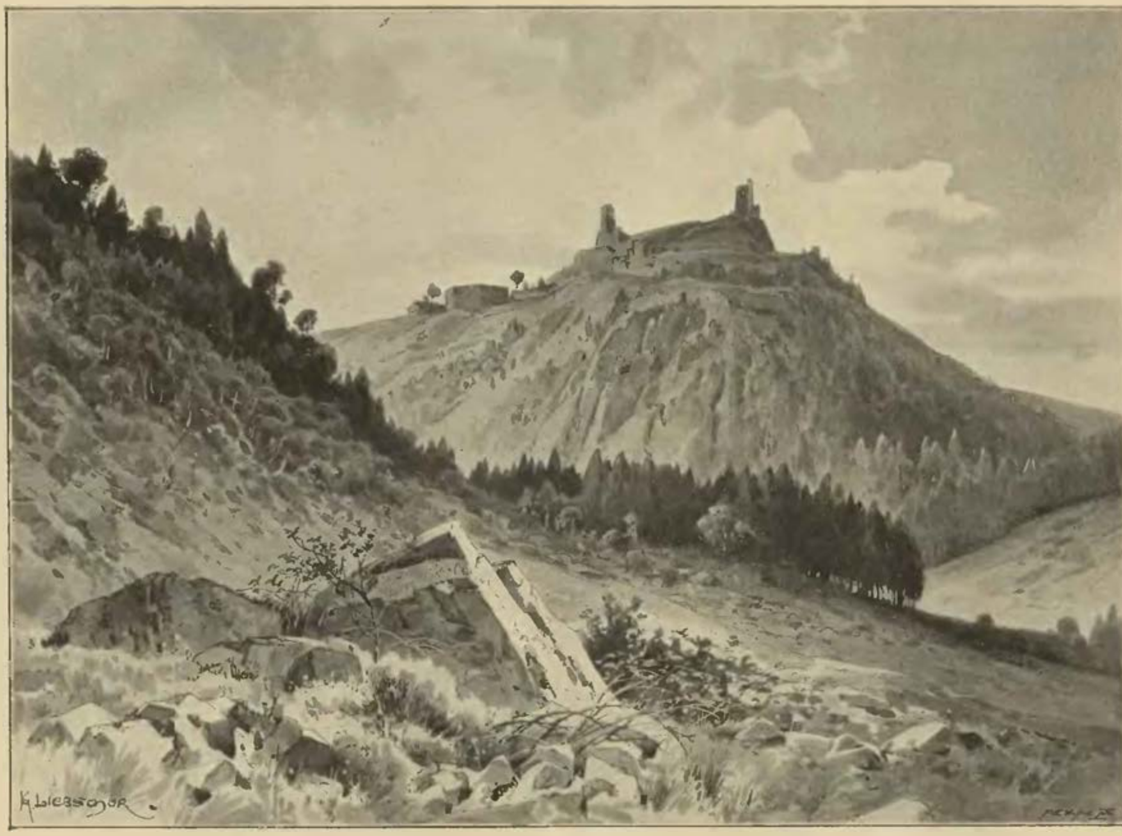
Lichnice a okolí.
Znázornění polohy hradu, podhradí až k 3. příkopu, ležení husitského a prací obléhacích.

a vesnicemi zejména uvedenými, zámek Oheb pustý (za 5673 kop 11 grošů 1 pen. Českých) a zámek Vilštein pustý s jeho příslušenstvím r. 1555 Jáchymovi z Hradce, nejvyššímu kancléři, Jiříkovi z Gerstorfu, podkomoří, a Marjaně Robmhapové z Soutic, Valšovi Robmhapovi z Suché, poručníkům dětí někdy *Zikmunda Robmhapa* († již r. 1551.[1]) Sirotci tito, totiž *Albrecht* a *Václav*, byli pod poručenstvím až do r. 1557; tehdáž měl starší bratr Albrecht již léta svá, pročež vkladem r. 1557, 19. října poručníkům svrchupsaným z poručenství poděkoval a potom jménem bratra svého mladšího počal panstvím vlásti.[2]) Pojav manželku Julianu ze Zahrádek věnoval jí 1000 kop grošů Českých (r. 1560, 16. října) na zámku

[1]) DZ. 51. K 18. [2]) DZ 12. M 4.

pustém Vildšteině s příslušenstvím. K Lichtenburku přikoupeny jsou od Viléma Trčky r. 1557 vsi Kněžice, Biskupice, Suchotlesky a Mladotice.

Hrad nacházel se tehda v dobrém stavu, pod ním bylo městečko Podhradí s četnými stavbami hospodářskými (jako maštalemi, ovčíny, kovárnou, stodolou), také tam byly dva nově postavené domy, jež však ještě nebyly osazeny; dvůr však byl pustý. Městečko toliko se tak jmenovalo, osedlých tam bylo jen 12, kdežto jich v Ronově bylo 131, také Ronov více důchodů vynášel. Oba bratří se o obšírné panství r. 1564 v pondělí před sv. Martinem rozdělili. Mladší bratr dostal zboží Vildšteinské a Ohebské a k tomu několik vsí od Lichtenburka, Albrechtovi se dostalo zápisné panství Lichtenburské,[1]) statek duchovní Kněžice, Biskupice, Suchotlesky, Mladotice a dvě vsi dědičné Kraskov a Ždárec, na kteréžto poslední

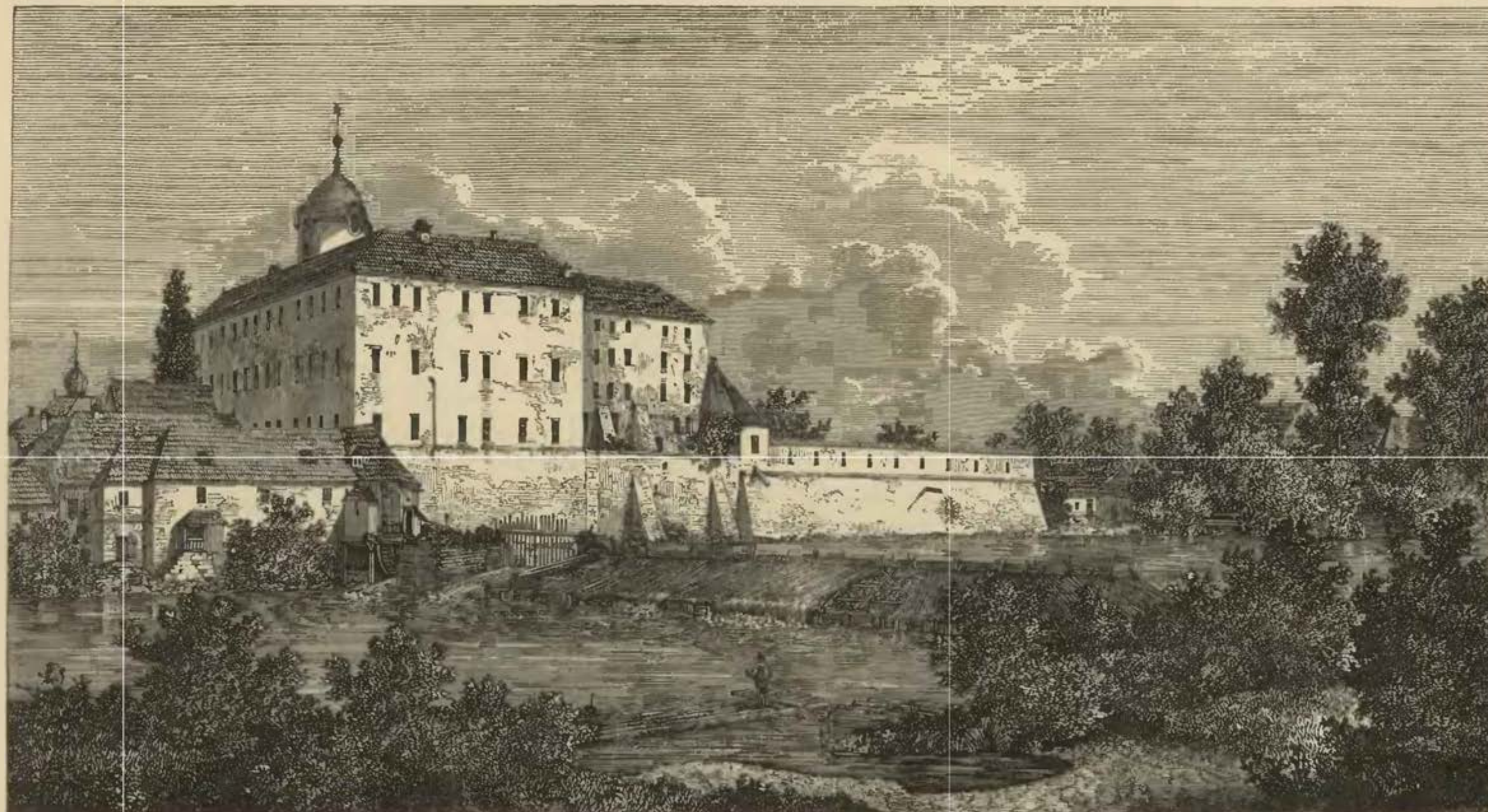
Lichnice od západní strany.

také Albrecht věno manželky své (ano bylo na Vildšteině) r. 1567 převedl.[2]) Chtě panství to rodu svému pojistiti, prosil na sněmu r. 1578 (o hodu sv. Petra v okovech) stavův shromážděných, aby mu zboží Lichtenburské zpupně puštěno bylo; k jeho žádosti také svoleno, a král Rudolf II. vložil mu je ve dsky zemské ke zpupnému dědictví.[3])

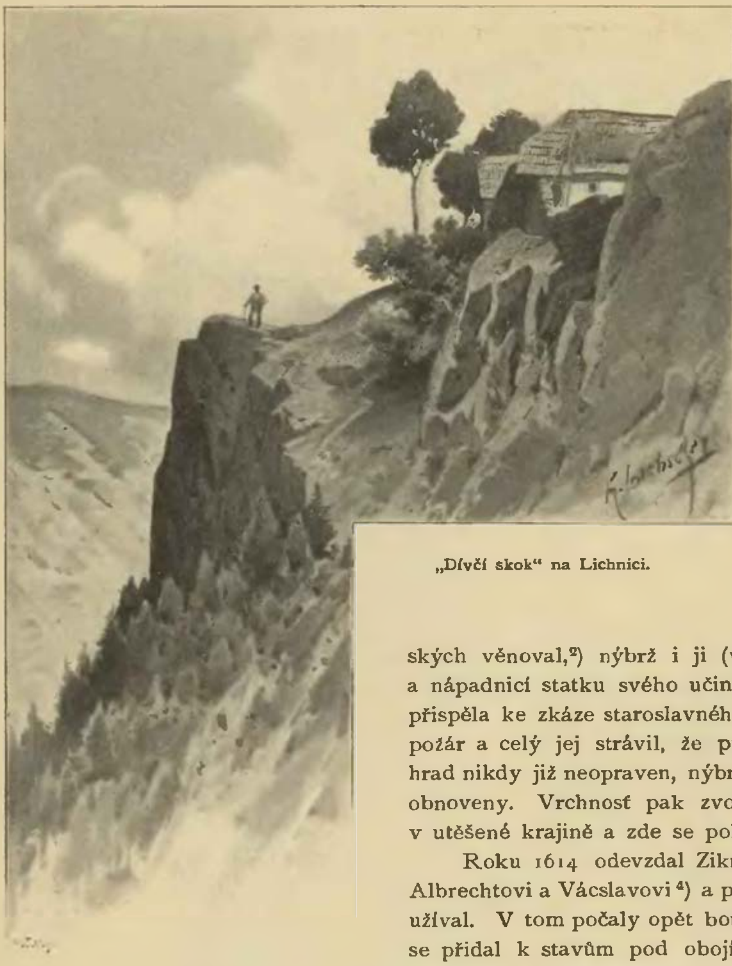
Albrecht byl čtyřikráte ženat, napřed s Julianou ze Zahrádky, pak r. 1578 s Annou z Donína na Tuchorazi, r. 1580 s Barborou z Chlumu († r. 1580), konečně pojal k manželství Annu Salavovnu z Lípy, jíž (vkladem r. 1588, 4. února) na vsech Kněžicích a Biskupicích s potokem ode vsi Zehub, na Suchotleskách s podacím v Stusyni sv. Martina 1250 kop grošů Českých věnoval.[4]) Přikoupiv ještě r. 1589 Moravany od Jozefa z Gerstorfu odkázal závětí svou (danou 22. října 1592) statek tento doživotně již řečené choti své, ostatní však panství synům svým *Janovi*, *Zikmundovi*, *Arnoštovi*, *Vácslavovi*. Tento

---

[1]) Hrad Lichtuomburkh, dvůr Třemošnice, vsi Rudov, Zbislavec, Dětenice, Míčov, Skoranov, Počátky, dům u Veyborna, Lhota čertova, Skalka, Závratce, městečka Podhradí a Ronov. [2]) DZ. 58. N 19—23 a 16. E 13. [3]) DZ. 20. E 29. Smlouva a dědičné prodání stalo se r. 1577 dne 27. prosince (Arch. gub.). [4]) DZ. 24. B 14.

Poděbradský zámek.

„Dívčí skok" na Lichnici.

jako i dcerky Eliška a Anežka ještě let svých neměly, pročež jim zřídil poručníky Jindřicha z Gerštorfu na Podhořanech a Jana z Nestajova na Chuchli. Zemřel r. 1592 a krátce po něm zemřel též syn jeho Jan (r. 1595, 30. srpna). Synům jeho Albrechtovi a Vácslavovi připadly později Moravany a Suchotlesky za díl po dědu. Bratří Zikmund a Arnošt rozdělili se hned po smrti otcově, onen dostal hrad Lichtenburk s některými vesnicemi a spravoval jako poručník Moravany, tento pak Ronov, čímž povstala nová dvě panství.[1])

Zikmund Robmhap z *Suché* byl se tehda oženil s Kateřinou z Nestajova; jí nejen (r. 1596) na dvoře Třemošském s pivovárem, rybníkem atd. 3000 kop míšeňských věnoval,[2]) nýbrž i ji (vkladem r. 1603, 5. března) poručnicí a nápadnicí statku svého učinil. Zvláštní nehoda toho času velice přispěla ke zkáze staroslavného hradu. Roku 1610 vypukl na hradě požár a celý jej strávil, že pustý zůstal několik let potom.[3]) Celý hrad nikdy již neopraven, nýbrž jen některé místnosti chatrně v něm obnoveny. Vrchnost pak zvolila si za svůj byt dvůr Třemošský v utěšené krajině a zde se pohodlně usadila.

Roku 1614 odevzdal Zikmund statek Moravany strýcům svým Albrechtovi a Vácslavovi[4]) a potom ještě čtyři léta pokojně Lichnice užíval. V tom počaly opět bouře náboženské v Čechách, a Zikmund se přidal k stavům pod obojí. Ale provinění jeho nebylo veliké, protož od komise soudní r. 1623 odsouzen tak, aby statek jeho z dědictví vyňat a v manství královské uveden byl. Ačkoliv horšímu neštěstí tím ušel, přece jeho nehoda i nehoda příbuzných jeho tak ho dojala, že již v červenci téhož roku (1624) na sídle svém v Třemošnici zemřel.[5]) Pokutě té se podrobili teprve synové jeho r. 1626. Statkem vládli tehda *Arnošt* a *Ferdinand*, bratří nejstarší; *Albrecht* byl v nedostatku zdraví postaven, *Karel* byl nepřítomen a byl, tuším, pro náboženství se vystěhoval, ač léta svá měl, a *Kašpar* byl nezletilý. Jménem těch všech přijali Arnošt a Ferdinand léno na hrad Lichtenburk, sídlo Třemošnici, dvory poplužní s poplužím, pivovárem, zahradami, štěpnicemi, městečko Podhradí, vsi Míčov, Skoranov, Kraskov, Ždárec, Závratce, Skalku a Lhotku, a odhádáno jim v 15167 kopách 48 groších 4 denářích jako léno svobodné.[6]) Čtrnácte let byl Lichtenburk královským manstvím.

Císař Ferdinand III. byv kolikráte prošen od bratří Robmhapův, zboží Lichtenburské nebo (jak se mu obyčejně nyní říkalo Třemošnické) skrze relací 9. srpna r. 1636 z manství propustil a ve dsky zemské vložiti kázal.[7]) Nyní mohli bratří ti svobodně se zbožím svým nakládati; tři z nich, kteří byli ještě živi zůstali, *Albrecht mladší*, *Arnošt* a *Karel* prodali r. 1637, 11. května statek Třemošnici bratru svému *Ferdinandovi* za 18.000 kop míšeňských,[8]) a poněvadž témuž také máti jeho Kateřina věno své z desk propustila, stal se statek v ničemž nezávadným.

Za Ferdinanda posledně byl starověký hrad pevností a obsazen byl císařskou soldateskou; ale viděl hrad Švédy jen v dáli pálící, blízko nikdy nepřišli, až se jim r. 1645 podařilo osaditi město Jihlavu a odtud daleko v okolí na plen vybíhati. V říjnu r. 1646 švédský zástup jezdcův, asi 80 mužův, rychle do Podhradí pozdě večer přijeli, zde koně své umístili a vydávajíce se za císařské jezdce velitele hradu

[1]) DZ. 129. B 11. [2]) DZ. 127. F 4. [3]) Dačický. [4]) DZ. 136. P 7. [5]) Dačický. [6]) DD. 68, fol. 38. [7]) Tamže. Vymazání se stalo teprve r. 1660, 13. října, vklad ve dsky v DZ 145 B 30. [8]) DZ. 145. O 10. Ferdinand přikoupil r. 1649 Moravany.

k sobě pozvali, jakoby se s ním o důležitých věcech raditi chtěli. Tento pustiv opatrnosť mimo sebe, pozvání to přijal a sešed s hradu ihned byl zajat a smrtí mu hrozeno, nevydá-li hrad v ruce nepřátelské. Zatím však byla posádka zpozorovala, že jsou nepřátelé po blízku, pročež se ihned chystala k obraně. To Švédové zpozorovavše a že by nic nepořídili vidouce, velitele zajatého s sebou odvedli a do Jihlavy se vrátili. To jest poslední válečný děj a poslední důležitá událosť, která se na starém hradě přihodila. Po uzavření míru Vestfalského kázal Ferdinand III. takové hrady, v nichž by se nepřátelé usazovati mohli, bourati; dosti pravdě podobno, že takový osud i Lichtenburk zastihl. Ferdinand, jenž byl v přízni u císaře, byv povýšen r. 1644 do stavu panského, zajisté uposlechl rozkazu a dal hradby a zdi hradské strhati. Skutečně se posud jen zříceniny staveb hradských zachovaly. Panství rozšířil roku 1649 přikoupiv Moravany.

Panství Robmhapův přikoupením Krchleb, Dobrovitova a jiných zboží menších se značně rozšířilo. Rozsáhlé toto zboží děleno jest r. 1700 mezi tři bratří Robmhapy, *Jana Ferdinanda*, *Františka Karla* a *Jana Antonína*, při čemž se posledně hrad náš v čelo dílu Třemošského dává takto: „Zámek nebo hrad Lychtenburg, kterýž mimo třech pokojův a sklepův podzemních větším dílem pustý jest“, pokládá se za 500 kop míšeňských.[1]) Tehda dostal jej za díl Jan Antonín, jenž r. 1717 zboží Moravanské manželce své Anně Františce rozené z Frankenfeldu odprodal. Nedlouho potom rozpadla se Lichnice dokonce a příslušenství její, dávno již statek Třemošnický řečené, spojeno s panstvím Ronovským.

[1]) DZ. 81. D 25 — E 10. O osudech zboží Lichtenburského v druhé polovici 17. století srovnej též děje Krchleb. Sídlem panství byl již v první polovici 17. století byt panský v *Třemošnici*. V objemu panství r. 1539 se ještě žádná Třemošnice nepřipomíná, odkudž vychází, že buď později povstala nebo k panství přirostla. Že však tomuto asi tak nebude, dokazuje trh r. 1555, vklad r. 1578, v němž se pouze dvůr Třemošský pod hradem Lichtenburkem uvodí (DZ. 20. E 29). Byl tu již r. 1564 pouhý dvůr, při němž ležela některá stavení hospodářská, zejména se také připomíná „dům nový panský bliže vsi Veyborna“, kterýžto vykládáme na nynější zámek v Třemošnici (z Veyborna povstala nynější ves). Průvod dějin Lichtenburka ukazuje, že se tu pouhý dvůr ještě r. 1596 připomíná, než r. 1626 mluví se již o sídle, kteréž potom dávalo panství nové jméno, a teprve v dílčích cedulích r. 1700 připomíná se „tvrz v Třemošnicích ode zdí vystavená s pokojma a rozličnýma příležitostma“ v ceně 500 kop míšeňských (DZ. 81. D 25 — E 10). Jan Antonín, jenž téhož roku po otci Třemošnici a Moravany za díl dostal, prodal tento statek již r. 1717 své manželce, onen však r. 1747 *Janovi Václavovi* hraběti z *Millesimo*, který také Ronov držel a oba statky spojil.

Kostel sv. Kříže u Ronova.

TVRZE V OKOLÍ RONOVA.

RONOV.

V městečku Ronově nad Doubravou stávala tvrz na místě nynějšího pivováru. Dosud některá část stavby připomíná bývalé panské sídlo, kteréž bylo chráněno rybníkem Doubravkou, nyní vysušeným. Tvrz byla r. 1823 rozbořena.

Asi půl hodiny od Ronova, nahoru po pravém břehu Doubravky, na malém skalnatém návrší stojí kostel sv. Kříže, zbytek bývalé vesnice *Frotivenic.* Při zajímavém tomto kostele, v němž jest drahně starých náhrobků, snad stávala tvrz na západním konci skaliska, na němž kostel jest, avšak nemáme o tom z paměti dokladův.[1])

Tvrz Ronovská jest původu novějšího a vystavěna jest v 16. století na zboží Lichtenburském.[2]) Když bylo totiž zboží toto r. 1578 *Albrechtovi Robmhapovi z Suché* k dědictví puštěno, psal se tento seděním „na Lichtemburce a Ronově", což dříve nikdy nebývalo, poněvadž tu páni sídla neměli. Zdá se tedy, že Albrecht tento snad tvrz novou Ronov vystavěl, jistě se to však stalo za synův jeho *Arnošta, Zikmunda* a *Jana* († r. 1595), z nichž první dostal Ronov za díl, druhý Lichtenburk a synové třetího Moravany a Suchotlesky.[1]) Tím teprve povstalo nové zboží Ronovské.

Arnošt Robmhap ze Suché pojal manželku Mandalenu z Lipy, jíž r. 1596 na tvrzi Ronově s příslušenstvím 2000 kop grošů českých věnoval.[2]) Byl také nějaký čas hejtmanem kraje Čáslavského a daroval r. 1617 nový zvon do kostela Ronovského. Když vypuklo r. 1618 povstání stavův evangelických, přidal se sice Arnošt na jejich stranu, ale bouře se větší měrou nesúčastnil. Za tou příčinou byl trest jeho mírnější a odsouzen jest r. 1622, 31. října, aby všechen jeho statek dědičný v manství královské uveden byl, poněvadž se mohl nápad očekávati, an pan Arnošt bezdětným zůstával.[3]) Dotčený pán ještě téhož roku učinil povinné přiznání u desk dvorských a zároveň i povinnosť manskou.[4]) Přečkav ještě dvě léta zemřel, tuším, r. 1624 a pohřben jest v kostele sv. Kříže u Ronova.[5]) Jelikož dědiců po něm nebylo, spadl Ronov na komoru královskou, a Ferdinand II. vložil r. 1628 Ronov nad Doubravou, tvrz a městečko s domem panským v témž městě, s vesnicemi, mlýny Chladovský a Jaršovský (ležící při tvrzi) *Benigně Kateřině z Lobkovic* na Bílině, Běškovicích a Starých hradech k dědictví zpupnému.[6]) Mandalena, jež manžela svého přečkala, odbyta jest r. 1629 svým věnem.

Paní Benigna držela Ronov deset let a prodala panství (r. 1638) *Františkovi Chiesa*, pánu na Vesci, Sirakovicích a Spiticích, JMC. komorní radě a deputovanému nad vinným a pivným podsudným a důchody se solí v království Českém za 50 000 fl.[7]) Ačkoliv měl držitel nový nyní rozsáhlé statky, přece neuměl dobře hospodařiti a upadl do velkých dluhů, jež povstaly snad také tím, že nemaje dosti peněz statky kupoval. Syn jeho *Ferdinand Antonín*,

---

[1]) Zprávy p. Fr. Horáka. Popis kostela ve Zprávě Včely Čáslavské r. 1885. [2]) Ronov patřil vždy, pokud víme, k panství Lichtenburskému. Původní osada, řečená *Protivenice*, stála něco opodál do městečka, tam, kdež se posud nachází kostel sv. Kříže, na onen čas farní, jakož upomíná název louky Farářská u dotčeného kostela ležící (Sommer p. 304). Oldřich z Lichtenburka vysadil pak nynější městečko za dal mu název Ronov. Roku 1339 připomíná se jistý Hodislav Ronova, tuším, nějaký nápravník, nikoliv však držitel městečka (Dobner, mon. VI. 402). Ostatní děje nacházejí se při dějinách hradu Lichtenburka. Připomínáme toliko, že tu bylo r. 1564 lidí osedlých 131, úroku platili 64 kop 22 grošů 2 den. Obec měla dva lány svobodné, od rychty skoupené, a je sobě v plat uvedli, z kterých žádných platův se neplatilo leč k obci; povinni byli z toho pánu s jedním koněm sloužiti a rychtářství spravovati a důchody všecky vybírati. Platili platy z krámů masných a štědrého večera dávali, jakž obyčej od starodávna. (Dílčí cedule.)

[1]) Dělení se stalo již před r. 1599. (DZ. 129. B 11.) [2]) DZ. 127. D 11. [3]) To jest synův neměl, než měl dceru Annu (později choť Oty z Oprstorfu). Balbín uvádí chybně manželku jeho z rodu Slavatův (má býti Salavův) [Miltner, Beschreib 461]. [4]) DD. 64, p. 613. [5]) Zpráva Včely Čáslav. r. 1885. [6]) DZ. 143. B 7. [7]) DZ. 146. K 26. Téhož roku přikoupil František ještě Suchotlesky.

královský španělský hejtman nad kompanií pěších, zdědil po otci Ronov a ze statku Veseckého (koupeného společně s Binagem) dostal polovici, totiž díl Spačický, jež však r. 1654, tuším, pro dluhy své sestře Cecilii prodal. Zůstal v držení Ronova až do své smrti († r. 1660).

Kšaftem svým daným r. 1656, 13. srpna odkázal Chiesa část panství Ronovského a přikoupených Suchotlesk *tovaryšstvu* Panny Marie a Karla Boromejského špitálu vlaského v Menším městě Pražském (jinak na Oboře), čtvrtý díl pak vší pozůstalosti příbuzným svým z rodu Binagovského. Onino uvázali se r. 1660 v část svou.[1]) Teprve po třech letech potom (r. 1663) uvázal se ve čtvrtinu Ronova a Suchotlesk *Antonín Augustin Binago* na Chocenicích a Březanech, jakožto poručník dítek svých *Antonína*, *Františka* a *Rudolfa* s manželkou svou Cecilií rozenou Chiesovou zplozených vedle dvou synův a dcery po n. *Benediktovi Cacciovi*, jimž také část odkázána byla.[2]) Binago přikoupil k tomu r. 1664 také podíl špitálský[3]) a stal se potom samostatným držitelem celého panství. Patřily mu tedy městečko Ronov s zámkem, dvorem, pivovárem, vesnice Jetonice, Rudov, Biskupice, Pařízov, Mladotice, vsi a dvory poplužné Suchotlesky, Zebuby a Zbislavice. Nyní se držitelé Ronova rychle střídali. Binago prodal panství r. 1669 *Janovi Františkovi z Kaisersteina* na Žlebích a Zvěstově, císařskému nejvyššímu,[4]) od něhož je koupil již r. 1671 *Jan Ignác Vitavský z Manšvertu a Helfemburka* na Výklecích za 48.500 fl. rh.[5]) Pán tento r. 1674 vymohl městečku Ronovu u císaře Leopolda povolení na výroční trh a trhy koňské a prodal potom (r. 1678) zámek Ronov s příslušenstvím *Ferdinandovi Arnoštovi Hysrlovi z Chodův* a *Eusebii Alžbětě Malovcovně z Chýnova*, manželce jeho.[6]) Z manželů měl každý polovici, když však Eusebie zemřela, zdědil Ferdinand 20.000 kop míšeňských na jejím dílu na Ronově a domě „u bílého koně“ v Praze a dal se naň (r. 1681, 21. května) komorníkem od desk zemských zvésti. Byl radou dvorského a komorního soudu, též komory České, později byl císařským radou a presidentem komory a zemřel r. 1692, 24. července. Ronov a Suchotlesky prodal (r. 1687) *Antoninovi Pankrácovi* říšskému hraběti z *Gallas*[1]) a od tohoto koupil jej (r. 1691) za 66.500 fl. rh. *Zikmund Leopold Schmidl v. Schmiden*,[2]) jenž byl radou komorního soudu, v r. 1682—1692 místosudí a r. 1692—1698 místokomorníkem království Českého. I v potomních letech až do r. 1785 se držitelé Ronova dosti často střídali.[3]) Zámek zdejší pro chatrnost svou byl r. 1823 zbořen a místo něho na jiném místě r. 1825 nový panský a úřední dům vystavěn.

[1]) DZ. 113. M 19. [2]) Tamže N 10 [3]) DZ. 152. V 10 (vkl. r. 1664, 23. února) a 314. L 12. O rodině této viz Beckov. Poselkyni II. 3. 191. [4]) DZ. 318. B 9. [5]) DZ. 389. K 15. [6]) DZ. 393. M 3.

„Hradiště“ Libické u Libice

SUCHOTLESKY.

Také v Suchotleskách povstala tvrz teprve na počátku 17. století.[4]) Po smrti Albrechta Robmhapa zůstali tři synové zletilí *Jan*, *Zikmund* a *Arnošt*. Jan zemřel již r. 1595, 30. srpna a pohřben jest v kostele sv. Kříže u Ronova. Po něm

[1]) DZ 399. L 8. [2]) DZ. 401. D 5. [3]) Od r. 1711—1727 držel Ronov klášter cisterciácký ve Žďáře, později hrabě *Josef Jaroslav Věžník z Věžník*, jenž byl hejtmanem kraje Čáslavského a dobrodincem kláštera Želivského, kdež také po své smrti († r. 1740) byl pochován. Starší jeho syn František (nar. r 1717, † r. 1760) byl knězem v dotčeném klášteře a prof. filosofie a církevního práva: druhý syn *Antonín* zdědil po otci Košetice a Ronov, jež prodal. Roku 1744 koupil Ronov *Jan Václav Caretto* z markrabí Savonských a říšský hrabě z Millesimo, pán na Kardašově Řečici a Třemošnici, jenž statek tento k Ronovu přivtělil. Po něm následoval r. 1758 syn jeho *Jan Josef*, jenžto závětí svou z r. 1785, 10. května panství Ronovské s domem na Starém městě Pražském (č. 597), se všemi jistinami, státními papíry a jiným vším statkem ke zřízení fondu pro osoby nuzné stavu šlechtického odkázal Fondu tomuto jest statek r 1823, 25. června soudem přiřčen [4]) Ves patřila z počátku *klášteru Vilémovskému* k hradu Chlumu. *Vilém Trčka z Lípy a na Veliši*, jenž veliké panství Lichtenburské zdědil, prodal r. 1557 vsi Kněžice, Biskupice, Suchotlesky a Mladotice zá-

zbyli dva synové, *Albrecht* (starší) a *Vácslav*, kteřížto obdrželi na svůj díl po otci a dědu Moravany a Suchotlesky, jež však spravoval až do plných let Albrechtových (r. 1614) strýc jejich Zikmund starší a na Lichtenburce.[1]) Od těch časů psal se Albrecht starší seděním na Moravanech jeden rok, ale již r. 1615 byli bratři rozděleni. Albrecht držel Suchotlesky a Vácslav Moravany. Albrecht pojal k manželství Johanku z Dobřenic, jíž r. 1615 na dvoře poplužném v Suchotleskách věnoval[2]) a potom při dvoře novou tvrz vystavěl. Ačkoliv pod obojí, zachovával přece císaři Ferdinandovi II. věrnosť a byl proto r. 1622, 12. listopadu od žaloby osvobozen a seděl ještě r. 1624 na Suchotleskách. Později se však vystěhoval, když vyšel r. 1627 patent o náboženství, a žil r. 1629 v Žitavě, jelikož se téhož roku 6. prosince v pamětní knížce pana Mladoty ze Solopisk uvádí.[3]) Suchotlesky koupil *Jan Rudolf Trčka z Lípy* a držel je až k smrtnému pádu syna svého a do smrti své (r. 1634). Tehda jsou mu všechny statky vzaty, a Suchotlesky tvrz s vesnicemi a tvrz Bohdaneč u Ledče darovány r. 1636 *Anně Kylmanové z Kylmanseku*, poněvadž někdy manžel její Gothart ze Šaftemberka, císařský nejvyšší, měl za císařem 80 000 fl. služby a žoldu za jeden měsíc služby regimentu svému. Za času darování toho byla se již Anna provdala podruhé za pána *ze Štarhemberka* a prodala (vkl. r. 1638, 18 listopadu) tvrz Suchotlesky s vesnicí a vsi Biskupice, Mladotice a Pařízov *Františkovi* řečenému *Chiesa* na Vesci, Sirakovicích a Ronově za 6000 fl. rh.[4]) Od těch dob patřil statek ten k Ronovsku.[5]) V Suchotleskách připomíná se panské hospodářství ještě v 17. století, avšak potom zanikly tak rychle, že dnes ani poloha jejich dobře známa není. Stávaly v nynějším hájku u Ronova při cestě k Biskupicům.[6])

VESCE.

Vesce patří k osadám dosti starým; o starších jejich osudech málo jest známo. Kdy tvrz povstala, není známo, bezpochyby kdysi ke konci 15. století. Za krále Vladislava II. seděl na Vesci *Martin z Bešťviny* s Eliškou z Malčína a dcerou Dorotou. Když osoby tyto zemřely, daroval král Vladislav odúmrtí své po otci a dceři na Vesci dvoru poplužném s 2 člověky, v Pařízově na 3 člověcích, v Bousovně na jednom a v Chvalovicích na 5 člověcích *Oldřichovi Vranovskému z Valdeka* (r. 1496); týž obdržel také r. 1497 nápad po Elišce z Malčína.[7]) Zveden jest Oldřich na ty statky ještě téhož roku.[8]) Po něm držel zboží to *Jan z Perknova*, po němž je dostal *Jindřich Špetle z Prudic*. Týž prodal r. 1508 v sobotu po sv. Kedrutě Vesce tvrz s dvorem poplužným a ves *Mikuláši mladšímu Trčkovi z Lípy*.[9])

V držení Trčkův zůstala Vesce po půl století. Zboží všechna Mikuláše mladšího dostala se linii Vlašimské, a *Zdeněk Trčka z Lípy* dostal Vesce s mnohými vesnicemi okolními k dílu svému Vlašimskému, kterýž se cele dostal r. 1534 *Janovi staršímu Trčkovi z Lípy* na Lipnici.[10]) Tento Jan prodal r. 1539 Vesce tvrz s dvorem poplužným vysazeným pod plat, ves tudíž, v Bolešově, Spačicích, Ostružně dvory kmecí, s pustinami Hertvíkovskými, vsi celé Tourkovice, Bukovinu, Hody, Slavkovice, Bydžice, Sušice, Tasovice, Podol Vápenný, Nutice, Cítkov, též díly Prachovic a Lucibořic s mlýnem pod Spačici a podacími v Tourkovicích a Lucibořicích *Janovi mladšímu Trčkovi z Lípy* a na Lichtenburce za 3450 kop 31 grošů a ½ peníze.[11]) Tento Jan zemřel r. 1549 a nápadník po něm a králem zřízený správce všech zboží statky Trčkovské v okolí Lichtenburka všechny rozprodal. Zejména prodal r. 1557 (vkladem v úterý před sv. Jiljím) tvrz Vesce s dvorem poplužným vysazeným a vsí, vsi Spačice a Bolešov a v Pařízově c. t. m., s mlýnem pod Spačici *Janovi Humpoleckému z Rybenska* za 1250 kop grošů Českých [1])

Nový držitel pocházel ze zámožné erbovní rodiny Čáslavské, měl manželku Kateřinu z Puchře, kteráž držela otcovský statek Pucheř, a zemřev r. 1575 pochován jest v kostele Čáslavském.[2]) Poslední svou volí, danou r. 1566 v pondělí po památce M Jana Husi, odkázal tvrz Vesce manželce své, a kdyby zemřela, učinil poručníky statku Jiříka z Gerstorfu na Svojšicích, Víta Flavina z Rotmfeldu v Malé straně Pražské a Vácslava z Rybenska bratra svého; zároveň odkázal v takovém případě bratru svému Jírovi 250 kop, Janovi (mladšímu) strýci do Nového města 200 kop, Dorotám dvěma sestrám svým 200 kop, Alžbětě sestře 50 kop, Zdeňkovi strýci 100 kop.[3]) Kšaft tento se zcela nelíbil bratru zemřelého *Vácslavovi mladšímu*, jenž seděl na Ovčářích, pročež také kšaftu odpíral. Aby z toho nevznikly tuhé pře, smluvili sporné strany Jiří Tachovský z Čáslavě, farář v Církvici, Jan starší Lukavecký z Lukavce na Hoř. Bučicích, Adam mladší z Věžník na Sedlově, Ludvík Karel z Řasně, hofmistr na Horách Kutnách, a Řehoř Vodřízek, soused tudíž. Povolavše obě strany na Hory Kutné vypověděli tuto r. 1576 (v pátek před přenešením sv. Václava) výpovědí opravčí takto: Nevole všechny ať přestanou, Vácslav dej vdově jistoty na pana Jana Chluma svědčící a ona mu pusť tvrz Vesce s příslušenstvím, z kterého statku on ji některé poddané ponechej.[4])

Pan Vácslav držel Vesce jen rok, zemřel r. 1577 a pohřben jest v chrámě Čáslavském. Kšaftem svým daným r. 1577 v sobotu na den sv. Klimenta odkázal tvrz Vesce s příslušenstvím Janovi, Vácslavovi a Adamovi Zapským ze Zap, synům Vácslava Zapského zplozeným s Eliškou z Rybenska (sestrou Vácslavovou), a kdyby zemřeli před lety, aby vše padlo na syny nebožtíka Jiříka Humpoleckého a syny Vácslava staršího Humpoleckého; k provedení toho a zároveň nápadníky po strýcích svých určil jisté poručníky. Manželce své Voršile ze Sovince pojistil věno, sestře své Dorotě, na ten čas v městě Čáslavi (manželce Daniela Fiedlera), a Johance, dceři Vácslava Zapského, jisté podíly odkázal.[5]) Starý Vácslav Zapský žil ještě r. 1600 při městě Chrudimi, r. 1607 prodala však již vdova jeho Eliška se synem Janem dvůr na předměstí sv. Kateřiny Johance Slavíkové z Voděrad. Vesce však dávno již nedrželi, neboť r. 1586 (vkl. v pátek po družebné neděli) prodal Jan starší Lukavecký z Lukavce na Paběnicích, „sám živý zůstalý poručník od někdy Vácslava Humpoleckého kšaftem zřízený“, tvrz Vesce s dvorem a vsí, vsi Bolešov, Spačice a dvory kmecí v Pařízově *Matyášovi Hostounskému z Kosmačova*, jakožto též poručníku za 5000 kop míšeňských.[6])

Matyáš koupil k Vesci vsi Úhrov, Krablovice, Pukšice, Písečno, Lhotu Mnichovou, Podhořice s podacím u Řeřišna od Burjana Trčky z Lípy a na Světlé a zůstavil vše potom synu svému *Danielovi z Kosmačova*, jenž si vsi řečené r. 1600 ve dsky vložil a na Vesci s chotí svou, „paní nádhernou a rozkošnou“, seděl.[7]) Nástupce tohoto od r. 1601 byl *Kryštof Častolar z Dlouhé vsi*, jehož připomínají r. 1615 sbírky sněmovní. Manželka jeho Anna zemřela r. 1615 a pohřbena jest v kostele Heřmanském.[8]) Byv (r. 1622, 9. listopadu) obžaloby pro rebelii sproštěn, zakusil ještě

písně *Albrechtovi* a *Vácslavovi Robmhapům z Suché* (DZ. 52. N 3), kteří je přidali k Lichtenburku. Roku 1564 dostaly se za díl Albrechtovi (DZ. 58. N 19—23), jeuž toho dovedl, že mu byly r. 1577 dne 27. listopadu od krále Rudolfa k dědictví zpupnému za 2593 kop 3 groše doprodány. (DZ. 63. P 17.)

[1]) DZ. 136. P 7. [2]) DZ 137. J 9. [3]) Miltner, Beschreibung 461. [4]) DZ 146. D 13 [5]) Tamže L 12 [6]) Zpráva p. Fr. Horáka v Míčově. Viz také Pam. arch. XII 238 [7]) DD. 17, f. 313, 315. [8]) DD. 23. O 8, arch. č. I. 351. [9]) DD. 45. D 11. [10]) DZ. 42. L 19 a 84. A 3. [11]) DZ. 5. a 42. L 11.

[1]) DZ. 12. L 20. [2]) Děje Čáslavě str. 183. [3]) DZ. 18. I. 4. [4]) Vidimus na papíře od Jaroslava Žišovského z Údimě a Martina Hanuše ze Šaratic na Vrbici v archivu Čáslavském E 1. [5]) DZ. 20. A 1—7, děje Čáslavě str. 183. [6]) DZ. 23. D 14 Od Matyáše koupil r. 1597 „statek Vesce v Zálesí“ Zikmund Kozel, ale po smrti tohoto manželka statek vrátila, nemohouc ho zaplatiti (Dačický II. 61, DZ. 172. N 26). [7]) DZ. 252. C 19 Dač. II. 71. [8]) DZ. 191. J 27. Dač. II 154. Roku 1618 v sobotu po Svátosti zapisoval Kryštof dluh na zboží Vesecké (DZ. 95. M 25), oženiv se podruhé r. 1617 (Dač. II. 173).

mnohé svizele od lidu vojenského, od něhož i tvrz zdejší zmařena, prodal smlouvou r. 1623, 5. července učiněnou „tvrz Vesce pustou, spálenou", dvůr poplužný, ves, ves Ostružno se sídlem a dvorem poplužným, dvůr Bolešov, vsi Spačice s mlýnem, Pařízov c. t. m., Borek, Oubrov, Krabourovice, Pukšice, Přisečno, Mnichovu Lhotu, Podhořici s podacím v Heřmani *Antonínovi Binago*, nejvyššímu vachtmistru, a *Františkovi Chiesa*, hejtmanu za 24.000 kop míšeňských.[1])

Oba tito dobrodruhové drželi Vesce, pokud žili, společně, ale synové jejich *Antonín August Binago*, jenž byl r. 1647 při smrti otce svého ještě nezletilý, a *Ferdinand Antonín Chiesa* na Ronově a Suchotleskách, krále Španělského hejtman, se rozdělili; onen dostal Vesce ves s několika vesnicemi a polovici zboží, tento pak dvůr Spačice se vsí, Úbrov a Krabourovice, což vše prodal vkladem r. 1654, 14. července sestře své Cecilii.[2]) Antonín Augustin Binago, jenž měl právě za manželku svrchuřečenou Cecilii, obdržev od ní statek Spačice spojil jej opět s Veseckem.[3]) Nabyv mezi tím jiných statků, jako Chocenic a Břežan, prodal r. 1662, 8. listopadu statek Vesecký a Spačický s příslušenstvím *Janovi Jindřichovi z Schäfflingen a Röhrsdorfu* za 20.500 fl. rh.[4]) Od tohoto koupil statek ten r. 1666, 12. ledna *Baltazar David z Ottenfelda*,[5]) a od tohoto, jenž byl forstmistrem revírů Pražských, *Michael Alvernia Saluzzo*, markrabě v *Klavesaně*.[6]) Markrabě prodal Vesce r. 1674, 1. dubna *Václavovi Matyášovi Vltavskému z Manšvertu* a *Helfemburku*.[7]) Nástupce (od r. 1693) a syn tohoto *František Václav* vystavěl na několika pustých gruntech ve vsi Úbrově nový dvůr panský, pročež si při prodeji Úbrova Krablovice jako zvláštní nový statek vymínil. Ostatek, totiž vsi Vesce (poprvé Vestec), Ostružno, Borek, Pukšice, Přísečno, Lhotku, Podhořice a Spačice prodal r. 1697 *Františkovi Oldřichovi Vltavskému z Manšvertu*.[8]) Od té doby patřilo Vesce k panství Ronovskému. Tvrz zdejší, ač r. 1623 spálená, byla zase obnovena. Z ní povstal nynější sešlý zámeček, avšak přece viděti, že na jeho místě vypínala se tvrz na skalnatém ostrohu.

MORAVANY.

Jihovýchodně od Ronova ve farnosti Vilémovské jest ves Moravany. Zde stojí zámek novějšího původu a vedlé něho jest poplužný dvůr, jehož jedna část jest bývalou tvrzí. Tato byla z jedné strany chráněna rybníkem, nyní vysušeným, z druhé, kde nyní cesta kolem dvora vede, býval hluboký příkop, jakož dosud znáti na pilířích nynějších stodol.[9])

Trojan z Moravan připomíná se již r. 1318 jako svědek,[10]) a *Michal z Moravan* svědčil v r. 1339—1361.[11]) Ti však nebyli držiteli vsi, kterážto byla podlé zpráv pozdějších části opatství Vilémovského. Roku 1430 seděl na Moravanech *Zdeněk z Nestajova*, dostav zboží toto zápisné na svůj díl od bratra svého Chotuně.[12]) Týž píše se potom z Moravan byl r. 1440, 17. března přítomen sjezdu Čáslavskému. Seděním se uvádí na Moravanech také r. 1442.[13]) Koupiv potom Chuchel (r. 1448) prodal bezpochyby Moravany, kteréž jako i okolní kraj daleko široko drželi Trčkové z Lípy. Při dělení se Trčkův (r. 1533) obdržel Zdeněk Trčka k svému obšírnému dílu vedlé Pařízova bezpochyby také Moravany, které potom zůstávaly po kolik let při Lichtenburku. *Vilém Trčka z Lípy na Veliši* zděděv Lichtenburk prodal r. 1557 vsi své zápisné Pařízov a Moravany s kostelíkem *Josefovi Gerštorfovi z Gerštorfu*.[14]) Tento tohoto dovedl, že mu král Rudolf II. r. 1577 dne 28. listopadu „dědictví zápisné od kláštera Vilémovského", ves Pařízov c. t. m., ves celou Moravany s dvorem poplužným a kostelem pustým, stráň slove Kozojedy za 1998 kop 42 grošů $3\frac{1}{2}$ pen. českých k dědictví zpupnému odprodal.[1]) Gerstorf prodal potom r. 1589 zboží Moravanské (ves celou Moravany se sídlem a s dvorem v též vsi vyhořelým s poplužím, ves Pařízov c. t. m. s pěti mlýny, lesy slovou Kozojedy s podacím nad Pařízovem a chalupou při něm, rolemi a lukami zádušními od starodávna k témuž záduší náležejícími) *Albrechtovi Robmhapovi z Suché* na Lichtenburce a Ronově za 3565 kop grošů českých.[2]) Po Albrechtovi († r. 1592) dostaly se Moravany podlé jeho poslední vůle k doživotnému užívání jeho čtvrté manželce *Anně Salavce z Lipy*, ale r. 1596 se přece syn jeho Zikmund co poručník také pánem na Moravanech psal. Zikmundova bratra Jana synové *Albrecht starší* a *Václav* Robmhapové dostali potom Moravany na svůj díl (před r. 1614). Moravany měl od Albrechta již r. 1615 bratr jeho *Václav Robmhap* a držel je ještě r. 1622 a 1624, poněvadž r. 1623, 10. července obžaloby pro rebelii byv sproštěn v držení statku svého zůstával. Roku 1628 utekl do Saska pro náboženství a žil ještě r. 1631 v Žitavě. Statku ujal se Jan Rudolf Trčka z Lípy, avšak po jeho smrti zabrán a darován r. 1636 Huboltovi *von Ruggen*. (Majestát posud u desk zemských uložen.) *Antonetta de Gall* rozená z *Roy* zdědivši jmění po manželu svém prodala r. 1649, 24. března statek Moravany i se sídlem *Ferdinandovi Robmhapovi z Suché* na Lichtenburce a Třemošnici za 10.200 fl. rh., čímž byl statek k Třemošnicku přivtělen.[3]) Roku 1700 uvádí se v dílech „v Moravanech tvrz celá spustlá" v ceně toliko 100 kop míšeňských.

PODHOŘANY.

Od dávných dob byla tvrz Podhořanská[1]) sídlem malého zboží. Podlé nejstarších nám zachovaných zpráv seděli v Podhořanech vladyky z Podhořan, rozdělujíce statek ten mezi sebou na kolikeré díly. *Jan z Podhořan*, jenž asi r. 1356—1360 žil, dal takový úděl, totiž díl svůj v Semitěši, Březině a Skalce, bratru svému *Trčinovi* a bratrovcům svým osiřelým *Petrovi* a *Zvěstovi* odtud.[5]) Potomci Janovi seděli na Podhořanech a Březové, jmenujíce se pořád z Podhořan, zejména r. 1380 *Jan* syn *Haškův* (totiž Janův[6]) seděním na Březové. Později přejal oboje statky Podhořany i Březovou proslulý svého času *Markvart ze Žleb*, jinak z *Vartemberka*, ale každý z těchto statků zvláště prodal; Podhořany dostaly se takto *Ješkovi z Chlumu* a zůstaly v jeho rodě skorem po dvě století. Ještě však než se utvrdil v držení zboží, musili prodělati při u soudu dvorského. Neboť r. 1392 po smrti Markvartově vyhledávána jest odúmrť královská jak na Podhořanech, tak i na Březové, ale Diviš ze Chlumu, poručník sirotků Ješkových, při šťastně provedl, dokázav, že Ješek vsi Podhořany a Březinku od Markvarta koupil a hotovými penězi zaplatil.[7])

Synové Ješkovi (jenž asi r. 1391 zemřel) *Jan Kepka*, *Vilém*, *Diviš* a *Beneš*, všichni přívrženci nového učení Husova, zdědili po otci a strýcích svých hrady Chlum a Košumberk, městečko Jeníkov, zboží Podhořanské a jiné menší statky. Když starší tři r. 1415 stížný list ke sboru Kostnickému podepsali, neměl ještě Beneš let svých. Když potom po dvou letech dorostl, rozdělili se bratří vkladem r. 1417, 20. ledna o veškeré zboží své, při čemž dostal Jan panství Chlumské, Diviš a Vilém panství Košumberské; díl pak Benešův skládal se z částí od sebe odlehlých, obsahuje v Podhořanech tvrz,

---

[1]) DZ. 153. G 12—16. *Sídlo v Ostružně*, jež se ve vkladu tomto uvádí, nepřipomíná se ani dříve ani potom v zápisech Veseckých a bylo asi jen na ten čas zřízeno, co byla tvrz Vesecká spálena. Ves aspoň od počátku 16. století patřila k statku Veseckému. Z jejích starších držitelů znám jest *Vilém z Ostružna*, jenž držel r. 1450 vsi Spačice a Ostružno (arch. č. III. 547). [2]) DZ. 151. Y 29. [3]) Tamže. [4]) DZ. 313. S 12. [5]) DZ. 316. A 30. [6]) DZ. 318. A 21. [7]) DZ. 391. C 16. [8]) DZ. 407. B 22. [9]) Zpráva p. Fr. Horáka. [10]) Reg. III. 188. [11]) Reg. IV. 282, Dobner, Mon. VI. 398, 402, 406, rel. tab. I 429. [12]) DZm. 170. K 23. [13]) Arch. č. I. 256, rkps. Strahovský 111. [14]) DZ. 52. N 5.

[1]) DZ. 63. P 21. [2]) DZ. 166. J 10. [3]) DZ. 136. P 7, rozvrž. sbírek, Pam. arch. X. 327, Miltner, Beschr. 461, DZ. 307. B 12. [4]) Pomůcka Pam. arch. X. 55—68. [5]) Reliq. tab. I. 421. [6]) Ibidem I. 465. Ještě později tu seděli na některých dvorech kmecích vladykové z Podhoran, jako Robert a Bolka († před r. 1404) a Velislav (viz Pam. l. c. p. 55). [7]) DD. 13. 162; arch. č. III. 470.

dvůr poplužný, ves s dvory kmecími, Březinku ves, Jeníkov městečko s krčmami, ves Římovice, ves Vlkaneč s podacím a konečně ves Štítov, nyní zaniklou.[1]) Beneš zdědil ještě okolo r. 1437 panství Chlumské po bratru Janovi a oženil se s Dorotou z Tloskova, jíž na díle svém svrchupsaném 200 kop věna zapsal. Když potom u vysokém stáří zemřel, provolány jsou po něm právem odúmrtním Chlum i Podhořany (r. 1461). Král Jiří daroval právo své r. 1461 o narození sv. Marie *Slavatovi z Chlumu* a *z Košumberka* a rozšířil dáni to r. 1462 na bratra jeho Jana, čemuž arci ovdovělá Dorota hájíc věno své odpírala.[2]) Bratři provedše věc svou řádem práva zvedeni jsou úředníky dvorskými na všechna panství odumřelá, při čemž však vyňaty jsou 200 kop věna Dorotina a 10 kop grošů, jež měly jeptišky u sv. Anny ve Větším městě Pražském na Podhořanech zapsané.[3]) Ale již před tím vkladem r. 1461, 5. října byla Dorota právo své věnné zástavné na zboží Podhořanském řečeným bratřím za 180 kop grošů prodala.[4])

Slavata z Chlumu a *Jan* bratr jeho sloučili takto celé zboží rodinné; po kolikaletém rozdělení Slavata stav se pánem Podhořan, statky své od r. 1460—1487 kupováním mnoha okolních vesnic, dvorův a dědin rozmnožil, zejména k Podhořanům r. 1478 dvory kmecí v Hošťalovicích a r. 1486 tvrz Urbanice, r. 1487 dvůr v Podhořanech přikoupil. Manželka jeho byla Dorota Hlaváčovna z Dobrého pole, jinak z Nemošic. Po smrti obou bratří (Jan † r. 1495) připadlo zboží veškeré rodu Slavatovského třem synům Slavatovým *Michalovi*, *Albrechtovi* a *Slavatovi*. Později držel sám Kostelec, Chlum, Podhořany, Hradiště Choustníkovo Michal, muž svého času velice vážený a bohatý.[5]) Zemřel r. 1537, zůstaviv bezdětnou vdovu Elišku Pňovskou ze Sovince. Po něm dědil veškeré jeho zboží syn bratra jeho Slavaty *Diviš Slavata z Chlumu*, který byl také velmi bohatým pánem, an k ostatním statkům Košumberk po bratru svém Albrechtovi zdědil. Za těchto posledních držitelů byla tvrz spustla, poněvadž se žádný z nich na ní nezdržoval, ano raději na Chlumě, Košumberce a jiných sídlech svých přebývali. V zápisech r. 1460 až 1462 se ještě připomíná, poněvadž na ní před tím Beneš a Dorota sídlili, v 16. století nečiní se zmínka o tvrzi, ano přímo se dosvědčuje, že byla nová tvrz vystavěna. Diviš Slavata prodal r. 1541 vesnice Podhořany, Březinku, díl v Hošťalovicích a Vícemilicích hořejších, Vícemilice dolejší a Urbanice vsi celé s Železnými horami s podacím ve Vícemilicích dolejších a Hošťalovicích Jiříkovi z Gerštorfu na Cholticích, podkomořímu království Českého, za 2100 kop grošů českých.[6])

Od té doby, co Jiřík Gerštorf Podhořany koupil, spojeny byly s panstvím Choltickým. Roku 1542 zasnoubiv se Jiřík s Kateřinou ze Svojšic vkázal ji (r. 1543 v pondělí po sv. Jiljí) 500 kop grošů českých věna na vesnicích Podhořanech a dolejších Vícemilicích.[7]) Roku 1545 převedl 10 kop platu ročního věčného, darovaného ke klášteru Karlovskému Augustinianů ze statku Svojšického na vesnice Březinku, Hošťalovice a Vícemilice hořejší, k čemuž také král Ferdinand I. dal své povolení.[8]) Po manželce jeho Kateřině připadl statek Svojšický synům jejím z prvního manželství, od nichž jej r. 1553 pan Jiřík koupil. Když pak k tomu r. 1556 od Viléma Trčky z Lípy co poručníka Jana Trčky vsi celé Tourkovice a Bukovinu přikoupil, panství Choltické nejen bylo zaokrouhleno, nýbrž i dosáhlo značného objemu. Jiřík zemřel r. 1558, 9. června přečkav nejen choť svou, nýbrž i nejstaršího syna svého Jana. Dědici statku stali se synové Janovi a Lidmily z Kralovic *Jiřík* a *Jindřich* a *Bernart* († r. 1574), syn Jiříkův.

Dědicové tito rozdělili se o dědictví své dosti obšírné r. 1559. Při tom vzal si Bernart díl Choltický, k němuž přiraženy jsou od dřevního panství Podhořanského vsi Urbanice a Vícemilice dolní, Jiřík a Jindřich podrželi si jako díl otce svého západní část bývalého Choltického, totiž Svojšice a Podhořany s vesnicemi v jejich okolí ležícími. Jiřík jako starší bratr spravoval zboží to z tvrze Svojšické, na níž sídlil; předvídaje však, že se bude museti zboží to rozděliti, záhy se staral o vystavění nového sídla v Podhořanech. Proto r. 1567 a 1568 kázal postaviti ve dvoře Vaňka Zárybnického nové stavení či tvrz, jež ještě nebyla dokonána, když se oba bratří r. 1568 „o statček Svojšice" rozdělili. Jiřík podržel si tvrz Svojšice s příslušenstvím, vsi Holotín, Ledce a Vícemilice hořejší.[1]) Jindřich obdržel ves Podhořany s tím stavením a „domem, který se v nově staví", ovčínem, pivovárem, ves Tourkovice, Bukovinu, Hošťalovice Březinku, Rašovy, Luhy, louku Stoupeckou, louku v Hošťalovicích s rybníky.[2]) Od zboží toho odprodal Hendrych (vkladem r. 1571) ves Luhy ujci svému Bernartovi z Gerštorfu na Cholticích za 900 kop Pražských, načež zboží Podhořanské nynější své rozsáhlosti nabylo.

Hendrych zplodil s manželkou svou Kateřinou z Bydžína († r. 1596) dva syny, Jana a Mikuláše, a zemřev r. 1602 pochován jest v kostele Tourkovském vedlé choti své před tím zemřelé. Po něm ujal Podhořany syn jeho *Mikuláš*, zasnoubený s Alžbětou Haugvicovnou z Biskupic, s níž zplodil Jindřicha a Václava. Uživ zboží svého jen několik let zemřel r. 1608 v stáří 37 let a pochován jest v Tourkovicích. Před svou smrtí (vkladem r. 1606 ve čtvrtek po Invocavit) byl učinil o choti a dítkách svých pořízení dskami zemskými.[3]) Podlé něho obdrželi statek synové jeho, poručnicí nad nimi stala se máti jejich Alžběta, řídíc se radou přidaných poručníků Jiříka z Gerštorfu na Cholticích, Jana Chotouchovského z Nebovid na Hostačově a Adama Studeneckého z Pašiněvsi, švakry svými. Manželka jeho nad věno své (250 kop) obdržela ještě 1500 kop, dcera každá zlatý řetěz a věno. Alžběta poručila oněch 1500 kop Václavovi Gerštorfovi na Chotěšicích.

Po Mikuláši vládla Podhořany Alžběta Gerštorfova z Biskupic ještě r. 1615, jsouc spolu paní na Třeboníně, na kterémžto posledním statku ještě r. 1624 seděla.[4]) Na Podhořanech seděl tehda již syn její *Václav z Gerštorfu*, jenž se zde proto udržel, poněvadž byl císaři Ferdinandovi II. věrnosť zachoval.[5]) Týž Václav proda r. 1628, 13. května „tvrz celou při Podhořanech ležící a při té tvrzi dvůr poplužní s poplužím, vsi Podhořany, Tourkovice, Bukovinu, Rašovy, Hošťalovice a Březinku sestře své *Johance Vřesovcové z Gerštorfu* a manželu jejímu *Radslavovi Kostomlatskému ze Vřesovic* za 14.785 kop 42 grošů míšeňských.[6]) Johanka seděla na Podhořanech až do r. 1678, kterého léta 18. června prodala zboží Podhořanské válkami tuze sešlé, totiž tvrz Podhořany s vinopalnou při ní, dvorem popluzným, ovčínem, chmelnicemi, lukami, rybníky, pivovárem, vsí, vsi Tourkovice a Bukovinu, Rašovy ves celou pustou, dvory kmecí v Hošťalovicích a Březince *Petrovi Mikulášovi Strakovi z Nedabylic* a na Hořeních Malobratřicích, sondův komorního a dvorského radě a místokomorníku království Českého, a jeho manželce Magdaleně Johaně Kostomlatské z Vřesovic za 17.250 fl. rh. Johanka sobě vymínila tak řečený výminek na tvrzi, kdež, tuším, také zemřela.[7]) Magdalena Johanka kšaftem svým r. 1696 učinila dědicem polovice své manžela svého Petra, jenž po její smrti jisté legáty vyplatil a zastávav posléze úřad nejvyššího písaře r. 1720, 5. dubna v stáří 96 let zemřel.[8])

O poloze obou tvrzí, které v Podhořanech bývaly, nemáme dostatečných zpráv. Soudíme arci, že z novější tvrze povstal nynější zámek, ale nevíme, jestli stály obě tvrze posloupně na jednom místě nebo na rozličných tvrzištích.

---

[1]) DD. 21, str. 112, rel. tab. [2]) DD. 5, str. 95, 106; 16, fol. 277. [3]) DD. 23. J 4. [4]) Reliq. tab. II. 310. [5]) Reliq tab. II. 422. [6]) DZ. 1. A 26 a 41. A 18. [7]) DZ. V. A 7. [8]) Porovnej k tomu, co dí Sommer ve své topografii o vsi Březince a Pam. arch. X. 66, č. 4, a srovnej s tím, co díme v dějinách Stoupce.

[1]) DZ. 59. B 2—11. [2]) Tamže A 12 až B 2. [3]) DZ 133 B 22. [4]) Rukopis můj. [5]) V seznamu odsouzených r. 1622—1626 se nečte. [6]) DZ. 295. M 12. [7]) Z toho vysvítá, že Magdalena Johana Straková byla dcerou Johančinou. Johanka si vymínila byt v tvrzi, mouku režnou a vyrážku, vaření, sůl, dříví, cent másla, čeládku služebnou, slad na pivo. [8]) Statek Podhořanský přešel po jeho smrti na jeho dceru Josefu Antonii, která r. 1727 provdala se za Bertholda Zárubu svobodného pána z Hustiřan. Oba vládli společně zbožím tímto. Josefa Antonie zemřela r. 1752 dne 19. července a pohřbena jest v Tourkovicích. Po její smrti patřily Podhořany Barboře Rašínové rozené Muklenburgové, a když tato r. 1753

STOUPEC.

V lese Stoupeckém v polovici cesty od Březinky ke Zbyslavci asi 200 kroků severně od silnice, jež vedla z Chrudimě do Čáslavska a již se dosud jen za lesní cestu užívá, viděti jsou okrouhlé valy a příkopy starodávné tvrze řečené Stoupec.[1]) Tvrz tato povstala asi ke konci 14. století a patřila k ní také část vsi Hošťalovic, kteréžto ves v 14. a 15. století rozdělena bývala. Pět dvorů kmecích v Hošťalovicích a plat ve Starkoči s třetinou dvoru poplužného Hošťalovského držel r. 1384 Beneš z Urbanic, jenž téhož roku choti své Ance 175 kop na témže zboží věnoval.[1]) Po něm držel to dědictví syn jeho *Mikuláš* a společník jeho Volfart z Kunčic, kteří kromě toho také Urbanice drželi. Tato část tedy spojena byla potom s Urbanicí.

Druhá část, skládající se z dvoru poplužného na Stoupci a dvorů kmecích v Hošťalovicích, náležela, tuším, *Matěji Slaměnci*; aspoň měl od něho koupený plat na těch dědinách (4 kopy) Držek z Kratonos a prodal jej r. 1419 Janovi z Čejkovic řečenému Býchora.[2]) Po husitských válkách držel zboží to *Franěk z Hrobčic*, po něm pak jednu polovici *Kunka z Vicemilic*, majíc ji dskami zemskými zapsanou, a v druhou, tuším, se uvázal manžel její *Šimon z Radovesic* bez jakéhosi zápisu. Zboží po Fraňkovi, totiž „statky na Železných horách, v Stoupci tvrz pustá a ve vsi Hošťalovicích", provoláno jest r. 1486 za odúmrtí královské, jež si vyprosil na králi *Jan Špetle z Prudic* a na Žlebích.[3]) Zároveň však daroval král Vladislav právo své odúmrtní k témže dědinám a v týž čas svrchuřečené Kunce z Vicemilic, tak že měl každý z výprosníků právo k jedné polovici. Kunka prováděj́íc při svou dále odpírala dání učiněnému Špetlovi a málo sobě vážíc domnělého práva tohoto pána věc svou provedla dáním královským a odporem; i zvedena jest r. 1492 v úterý před sv. Václavem na polovici odumřelou, totiž polovici dvoru poplužného pustého na Stoupci a jednoho kmeta v Hošťalovicích, což jí odhádáno v 10 kopách, arci mimo druhou polovici, jež jí dědičně náležela[4])

Kdy a proč nastalo spuštění tvrze na Stoupci, nemůžeme pro nedostatek pramenův udati. Možná, že se o to nejvíce přičinily

Pomník Albrechta st. Robmhapa ze Suché v Ronově.

dne 17. března zemřela, dědil statek Podhořanský její manžel Jan Adam Rašín z Ryzemburka, který byl dlouhý čas (r. 1774, 1775, 1780) hejtmanem kraje Chrudimského a na odpočinutí zemřel. Byl, jak se zdá, poslední rodu svého po meči, neboť jeho dcera Apollonie zůstala svobodna. Roku 1786 koupil statek Podhořany, který do prodeje pro dluhy dán, hrabě Adam Bořek Dohalský za 56.000 zl. rýn., ale r. 1794 v neděli Oculi prodal jej hraběti Josefu Augustinu Vlčkovi za 105.000 zl. rýn. Roku 1798 koupil Podhořany hrabě Arnošt Karel Pachta z Rájova (Reihöfen), syn hraběte Karla Pachty a jeho čtvrté manželky Antonie Údrcké z Údrče, prvé provdané Malovcové. Dal za ten statek 114.000 zl rýn. Arnošt Pachta z Rájova zemřel 6. srpna 1823 a pochován v rodinné hrobce v Tourkovicích, kde nákladem vlastním kostel r. 1816 téměř zcela vystavěl. Mladistvý syn jeho a dědic, Arnošt Prokop, prohlášen dne 9. září 1829 za zletilého a převzal řízení statku Podhořanského. Založil fundaci pro chudé studenty s ročním požitkem 150 fl. Ve vůli své, sepsané dne 16. března 1837, ustanovil dědicem statku svého syna sestry otcovy Jana Nep. svobodného pána de Fin; byl téhož roku 23 října nešťastným případem v lese u Pravonína v stáří 37 let zastřelen. Pohřben i s matkou svou Annou Marií Esterhazy de Galantha († 24. listopadu 1836) v Tourkovicích v rodinné hrobce. — Jan de Fin zůstal v držení Podhořan až do roku 1840, kde je 18. července prodal za 160 000 zl. své manželce svobodné paní Eleonoře rodilé Auersperkové; tato prodala je zase tentýž rok 23. září za 192 000 (?) zl. konv. m. hraběnce Anežce Hedvice Vchynské rozené Auersperkové, choti Josefa Oktaviána hraběte Vchynského ze Vchynic a Tetova. Po té prodala hraběnka tato Podhořany 4. srpna 1849 za 142.500 zl. konv. m. manželům Antonínu a Kateřině Županským. Tito pak posléze r. 1859 prodali statek ten za 177.000 zl Aloisovi Welzovi.

[1]) Polohu tvrze této odkryl jsem r. 1865. Tvrziště samo bylo již dříve známo, ale jméno jeho se nevědělo. Schaller (p. 90) dí o něm: Nächst beim Dorfe Hošťalovic trifft man noch wenige Merkmale im Walde eines zerstörten Klosters der regulirten Chorherren S. Augustini an. Von diesem Orte wurde noch im vorigen Jahre (1786) dem Kloster am Karlshofe in Prag eine jährliche Zinsung von 20 Schock (23 f. 20 kr.) entrichtet. (Viz dějiny Podhořan k r. 1545.) Sommer (p. 312) klade tvrziště do lesa „Strupy" (sic) u Březinky, v čemž se s Schallerem jen zdánlivě nesrovnává, a uváděje potom, že statek Podhořanský posud oněch 23 fl. 20 kr platí, dokládá: Wahrscheinlich stammt diese Abgabe aus einer Verbindlichkeit der ehemaligen Besitzer gegen das zerstörte Kloster (!) her, dessen geistliche Bewohner Glieder des Prager Augustiner Klosters am Karlshofe gewesen sein mögen. V Pam. arch. X. 66 a 67 jsou udání Sommerova a moje nedůvodně jako dvojí věc položena.

[1]) DD. 15. 251. [2]) DD. 21, 154; rel. tab. II. 149. [3]) DD. 6. B 14 a 17. f. 306 [4]) DD. 23. P 5.

nevázané roty, jež přivedl do Čech král Matyáš Korvín. Také neumíme udati, kdy se dostalo tvrziště k Svojšicům anebo Podhořanům. K jednomu z těchto dvou statků náleželo již při shoření desk zemských (r. 1541) a pod vládou Gerštorfův se ještě jednou zejména uvodí.[1]) Napřed se dostalo při dělení r. 1559 ke Svojšicům a od nich r. 1568 zase dělením k Podhořanům, od nichž již odloučeno nebylo.

Dnes se tu spatřuje tvrziště okrouhlé, příkopem a náspem obehnané. Příkop se napouštěl vodou, kteráž se přiváděla náhonem dosud znatelným z rybníka výše ležícího a nyní v paseku proměněného. Skoro z téhož místa, kde cesta vede přes náhon, jde jiný sotva znatelný náhon k severozápadu a končí pod tvrzí napájeje rybníček, nyní z části vysušený. Mezi těmito dvěma náhony a starou silnicí prostíralo se trojhranaté předhradí, dosti prostranné, v němž při samé tvrzi spatřuje se propadlina sklepu, pekárna a rovná staveniště bývalých budov; níže jest studánka s výtečnou vodou. Východně od tvrze jest místo dvoru poplužného, pod nímž bahénko značí místo nádržky k napájení dobytka.[2])

[1]) V dílčí ceduli (vkl. r. 1560) zboží Svojšického uvádějí se dědiny „s tvrzištěm Stoupeckým, čehož se tu až po dnes užívá", a také louka u Hošťalovic (DZ. 54. E 2—10). Roku 1568 přidána k Podhořanům „louka Stoupetská" s loukou Hošťalovskou; jest to tedy palouk nynější u tvrziště, jenž ještě nebyl lesem zarostl (DZ. 59. B 2—11). Zboží Choltickému zůstal u Stoupce les, jenž se r. 1706 uvodí („háj Stoupice", DZ. 36. K 22). [2]) Zpráva p. Fr. Horáka. Viz i Pam. arch. X. 831.

HOŠŤALOVICE.

Ve vsi Hošťalovicích v čísle 13 jsou prý valy bývalé tvrze. O vsi [1]) víme, že patřívala z části k Urbanicům, z části ke Stoupci, a že plat odtud vycházel ke špitálu Žlebskému. O vladykách zdejších nám nic známo není.

MLADOTICE.

Na úhledném pahorku, nade mlýnem Mladotickým se vypínajícím, stála bezpochyby nějaká tvrz. Jest to ostroh otočený Doubravkou, dosti příkrý, a s druhé strany jest mělká prohlubenina, snad bývalý příkop, který tvrziště odděloval od roviny.

KNĚŽICE.

Naproti škole Kněžické jest rolnický statek, jenž s jedné strany jest otočen bývalým, posud znatelným příkopem; tento objímá nízký okrouhlý pahrbek, na němž stojí hospodářské stavení.[2])

Obě vesnice bývaly až do r. 1420 v držení kláštera Vilémovského, i jest možno, že tu seděli nápravníci nebo nájemníci téhož kláštera nebo zemané, kteří ty vsi po r. 1420 uchvátili.

[1]) Dějiny její v Pam. arch. X. 66—67.
[2]) Zprávy p. Fr. Horáka, řídícího v Míčově.

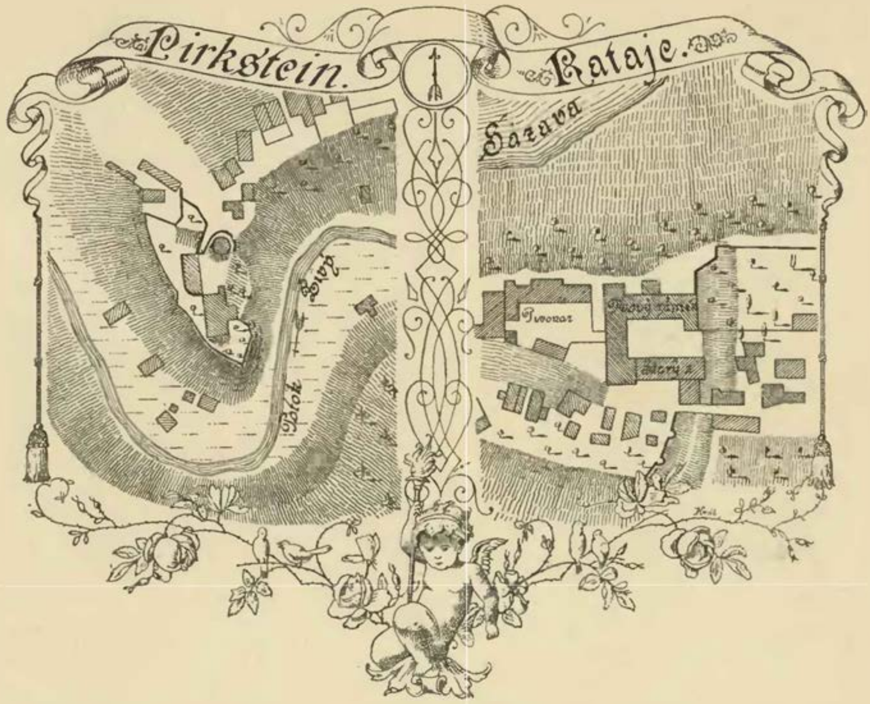
RATAJE A PIRKŠTEIN.

V rozkošné krajině, kde se Sázava stráněmi a skalnatými břehy takořka prodírá, po způsobu svém se klikatě vinouc, leží vysoko nad řekou nevelké sice, ale v dějinách památné městečko *Rataje hrazené* se dvěma bývalými hrady Ratajemi a Pirkšteinem.[1]) Ležíť městečko, jak říkáme, romanticky, to jest tak, že se tu vysoké stráně skalnaté, lesy, stromoví a vody u veliké rozmanitosti střídají, *krásou svou převyšujíce všechno, co jest nad Sázavou položeno* (Sázavská perla). Ostroh, na němž město s oběma hrady stojí, má velikou podobnosť s hradištěm, na němž založen byl Tábor. Potok Živý, z hluboké lesnaté rokle tekoucí, vine se pod strání na jižní a západní, Sázava na severní straně, mezi nimi pak jest táhlé návrší, jehožto konec k jihu v menší ostrožnu vybíhá. Na tomto nevelikém výstupku stojí hrad Pirkštein, kdežto zámek Ratajský nebo bývalý hrad stojí na převáží ostrohu čili na tom místě, kde se horní rovina rychle k rynku městečka sklání Rataje přírodou byly pro středověkou pevnosť jako stvořeny, neboť jen jedinou cestou se ke hradům a městečku pohodlně přicházeti a zase odtud vycházeti mohlo. Jest sice ještě druhá cesta, kterou se od mlýna nahoru jezdívalo, ale že stoupá do výšky 90 metrů, tak výhodně se brániti mohla, že odtud nehrozilo nebezpečí. Konec této cesty znamená prostá brána v hradbě ještě zachované se nacházející.

Rataje jsou za horami zastrčeny tak, že je viděti lze teprve, když se k nim samým přichází. Cesta po rovině jde stodolami a chalupami až blízko k zámku, ale tu se dělí, vedouc v levo mezi domky do městečka, v pravo vedlé zahrady dlouhé k nynějšímu zámku. Onano k městu byla první a původní, tato snad teprve v 17. století upravena. Tu před zámkem býval ostroh hlubokým, širokým a dobře vyzděným příkopem překopán, jenž jest nyní z části zasypán a z části překlenut, tak že z něho dobré sklepy povstaly. Kdysi tu býval přes příkop zvoditý most, nyní jest tu úzký most kamenný, také brány (r. 1825 zbořené) již není, avšak hradba podlé příkopu se táhnoucí i s polookrouhlými baštami dosud stojí. Vstoupíce městištěm bývalé brány na širokou ulici, spatříme v pravo na vysokém úskalí bývalý hrad Ratajský, nyní zcela přeměněný, kterýž tohoto vchodu ostříhal, a v levo jest několik domků. Touto cestou dále jdouce octneme se na dlouhém a prostorném rynku, v jehožto západním rohu se kostel, r. 1691 znova postavený, nachází.

K nynějšímu *zámku* lze přijíti od strany východní, jak již dotčeno, a druhý vchod jest od západu z rynku skrze pivovár. Zámek tento jen do prvního poschodí se vypínající obsahuje kanceláře a byty knížecích úředníkův a má tvářnosť veskrze novověkou. Na staré časy pamatuje hluboký a suchý příkop, který jej odlučoval od městečka a již neodlučuje, protože se po pohodlném mostě přichází ke bráně dvěma erby ozdobené, na níž se nachází latinský nápis tohoto smyslu: „Roku 1675 vysoce urozený pán pan František Maxmilian z Talmberka s vysoce urozenou manželkou svou Evou z Talmberka rozenou Kustošovnou, chtíce rodu Talmberskému a svým potomkům památku zůstaviti, tento zřícený zámek

[1]) Pomůckou: Heber's Burgen VI. 232.

Pirkštein a Rataje.

Ratajský v přetěžkých dobách postavili. Kdokoliv jej držeti budeš, pros za ně u Boha a buď zdráv.“ Dlouhý, krásně klenutý vjezd okrášlen jest erbem pánů z Talmberka (dvěma lekny) na svorníku křížové klenby. Dvůr zámecký zavřen jest na tři strany stavením zámeckým, k východu jest otevřen a pouze mříží zahrazen. Skládá se zámek z nového a starého; onen obsahuje západní a severní křídlo, tento jižní. Starý zámek stojí na místě bývalého paláce, neboť v přízemí a pod zemí nacházejí se sklepy a hrubé zdi, také horní ponebí jest staré, o čemž svědčí malá okna, nepravidelně vedlé sebe a nad sebou umístěná. Ostatní dvě křídla jsou novějšího původu, a jak již řečeno, r. 1675 vystavěna jsou buď na místě bývalých stavení nebo na dřevním nádvoří. Vystavěna jsou v pěkném slohu barokovém. Tvary oken, totiž římsy jejich, kdež se u horních říms trojhrany a oblouky střídají, připomínají nám podobná okna zámku Roudnického; i lze za to míti, že oba zámky stavěl stavitel Porta. Kde přestává západní křídlo, jsou známky, že se mělo v stavení jeho pokračovati, ale že s toho sešlo.

Na druhém konci městečka stál druhý hrad Ratajský řečený *Pirkštein*, jsa oddělen od městečka příkopem ve skále vytesaným. Posud se zachovala *brána*, do končitého oblouku sklenutá a ve hradbě asi 5 metrů vysoké a 1½ metru hrubé umístěná; také viděti jest otvory pro kladky, po nichž most spouštěli, a výklenek, jak most do zdi zapadal. Dávno se již starým nepohodlným vchodem do bývalého hradu nevchází; neboť potomstvo, chtíc míti pohodlný vjezd, postavilo kamenný most, kterým se ke bráně přijde. Zde před branou seznáš aspoň tolik z dřevního života, že tu volně vcházeti nemůžeš, nýbrž chvíli počkáš, až vrata vždy zavřená otevrou. Vstoupíce branou do dvora, uvidíme nad sebou hrubou věž která dříve brány chránila, po levé ruce hradbu, která se okolo věže zatáčí, po pravé straně dlouhé stavení, jehož se ke všelikým potřebám hospodářským užívá. Před sebou spatříme bývalý palác panský a nyní farní stavení, jednopatrový, jednoduchý dům, k němuž je východně jiný dům nebo ryzalit přistavěn. Farní dům jest staré stavení, k nynějšímu svému účelu na počátku 18. století upravené; proto se tu spatřují sáhové zdi zdola až pod střechu a na stropech ozdobení z minulého století. Také sklepy podzemní ve skále vytesané pocházejí z prvních dob hradu a dokazují též, že v těch místech prvotní palác stával. Pod sklepy jest sklípek, z něhož šla chodba nyní zazděná.

Znamenitější památka, než tento dům, jest *okrouhlá věž* při bráně stojící, která v obvodu svém 30 metrů měří. Zdi její u spodu jsou zhroubi skoro 4 metry a v každém patře ze vnitřku ustupují. Jako u všech takových věží, byl i u této věže vchod nad zemí vysoko s jižní strany, tak že se buď po žebřících

Pirkštein od západní strany.

anebo po schodech venkovských nahoru stoupalo. Tento prvotní vchod později zazdili a přetvořili v okno a udělali na severní straně schody kryté a prolámali k nim vchod, tak že se ani do farního dvora nechodí. Věž totiž jest nyní zvonicí. Spodek věže jest bývalé vězení přes 5 metrů hluboké, na živé skále stojící a nahoře pokryté prkny. Nad tímto místem jest jedno patro, po němž zeď ustupuje, pak následuje druhé, nízké patro, jež je konec zdiva. Nad tímto jest svršek ze dřeva sroubený, k němuž se po točitých schodech přichází, a tu visí kostelní zvony. Nad tímto sroubením jest přiměřená střecha ostře končitá. Až do střechy jest věž zvýší 21 metrů, totiž 15 ve zdech a 6 ve sroubení. Kromě bývalého paláce a věže jest na Pirkšteině prostranné místo, kterého se nyní za zahradu užívá. Ohrazeno jest posud starou hradbou, v níž se také úzké střílny nacházejí. Z východní stráně pod hradem vycházela chodba podzemní, kudy se k Živému potoku pro vodu chodilo, neboť v celém městečku na skále stojícím nebylo studně.

Kdy se staly Rataje pevností, lze asi příbližně ustanoviti. Náhodou se nám zachovaly takové paměti, že z nich aspoň tolik poznáváme, kdy ještě nebyly pevností, nýbrž prostou vsí trhovou. Z domyslu můžeme však hleděti do starší doby, kdy tu byla jen ves ratajů, a z konce 13. století již víme, že se tu scházeli lidé okolní na trhy. Roku 1263 a 1289 připomíná se *Přibyslav z Rataj*, podlé našeho domnění držitel tohoto městce.[1]) Avšak asi v ty doby dostal se v držení Rataj *Hroznata*, purkrabě Pražský, který se nazýval *z Úžic* po blízké vesnici. Týž měl za manželku sestru slavného Záviše z Krumlova a několik synů; *Arnošt, Jenec, Budivoj* a *Heřman* výslovně se nazývají jeho syny, o *Záviši* také tak smýšlíme, an s Budivojem měl oblíbené jméno pánů Krumlovských, a možné je to i o *Vilémovi z Talmberka*, jenž se r. 1297 připomíná. Pád Záviše strhl s sebou i Hroznatu i syny jeho. Zdvihli se proti králi a škodili biskupovi na statcích jeho tak, že po jich přemožení všechny statky jim vzaty. Roku 1291 daroval král biskupovi drahně vesnic v okolí Rataj, kteréž Arnoštovi, Jencovi a Budivojovi náležívaly.[2]) A protože někdy král Přemysl byl odňal biskupství Zbraslav a připojil ji ke statkům královským, daroval král Václav r. 1293 biskupovi i celý díl Heřmanův, totiž ves trhovou Rataje, vsi Mirošovice a Smilovice, polovici vsi Úžic a vesku Ledecko.[3]) Podlé starodávného způsobu poslán Hynek z Dubé, purkrabě Domažlický, aby objel nově darovaný statek, což se stalo r. 1295 dne 23. května u přítomnosti mnohých zemanů.[4]) Rataje zůstaly nějaký čas jměním *biskupským*, a potomci Hroznatovi sešli na jmění. Arnošt

[1]) Reg. II. 638, Paprocký o st. pan. 68. [2]) Reg. II. 1196. [3]) Arch. arcibiskupský. [4]) Reg. II. 725.

držel malé zboží Černčické, a Záviši za všechnu jeho pohledanosť, kterou měl k Ratajům, dal král Jan (r. 1325) zboží své Újezdec nad Vltavou. Zde potomci jeho, páni z Újezdce a z Kunic, dlouho seděli.[1])

V listě r. 1325 na prodej Krakovan daném svědčil *Markvart z Rataj.* Psal-li se podlé zdejších Rataj, byl držitelem jich, dostav je od biskupa.[2]) Není-li toto jisto, jisto jest, že se Rataje dostaly potom v držení pánů z *Lipého.* Teprve tento mocný a bohatý rod městečko k tomu nad jiné způsobilé učinil silnou pevností, a nebylo-li tu před tím tvrze, oba hrady vyzdvihl.[3]) Snad se to stalo již za slavného *Jindřicha z Lipého* († r. 1329), avšak bezpochyby za jeho nástupců. Vládli totiž Ratajemi po jeho smrti synové *Jan* († r. 1338), *Jindřich, Čeněk* a *Pertolt* (od r. 1336 probošt Vyšehradský a nejvyšší kancléř), potom Pertolt s Čeňkem a strýcové jejich *Jindřich* (syn Janův, od r. 1345 probošt Vyšehradský) a *Jindřich,* syn Jindřichův. Pertolt jsa správcem velkých statků rodinných r. 1343 mlýn Korečník v Debří mezi horami položený, jenž se faráři Ratajskému odkazem dostal, ode všech povinností k panství osvobodil a list ten na Ratajích sepsati kázal.[4])

Roku 1346 dne 13. ledna se páni Lipští na hradě Lipnici o všechna svá dědictví rozdělili, při čemž položeny na čtvrtý díl „hrady Ratajské“ s městečkem, města Bludov, Šumberk, Jevíčko na Moravě, ves Kornice, Střítež, Humpolec a hrad Olomučany, dílem v Čechách, dílem na Moravě ležící, avšak tak, že díly Jindřicha (syna Janova), Pertoltův a Čeňkův v nedilu zůstávaly a všem třem společně náležely.[5]) Toto však nedlouho tak zůstalo, neboť po několika dnech Čeněk ze všech spolků byl propuštěn a zůstalo mu zboží Ratajské s větší částí popsaného dílu a kromě toho i některé statky na Moravě.[6]) Tak se stalo i r. 1347, že si zavedli společnou vládu a hned potom spolek svůj rozpustili.[7]) Mezitím byly Rataje pro dluhy Čeňkovy neznámému pánu zastaveny; ale možná jest, že těmito zástavními držiteli byli *Hynek mladší z Vlašimě* a *Janek ze Šelmberka.* K jejich prosbě totiž Čeněk r. 1349 poddané faráře Ratajského z pravomocnosti panské osvobodil a je faráři ke vládě odevzdal,[8]) a nemůžeme rozuměti, proč by se cizí lidé, kterým do faráře Ratajského nic nebylo, za něho u pána přimlouvali.

Za některý rok přešly Rataje v držení strýců Lipských, kteří se po bývalém svém hradě Sloupu nebo Pirkšteině *pány z Pirkšteina* jmenovali. Myslíme si to asi tak. Pertolt z Lipého byl posledním pořízením svým (daným r. 1346, 10. prosince) ustanovil, aby synům strýce Čeňka Sloupského pro škody, které váháním pánů Lipských utrpěli, zboží Řečické na Moravě postoupeno bylo. I zdá se nám, že Rataje asi z těch příčin *Janovi z Pirkšteina* postoupeny byly. Tento se již r. 1366 nazývá pánem na Ratajích,[9]) a na památku rodu svého zadní hrad Ratajský pojmenoval Pirkšteinem. Až do r. 1378 nacházíme jej jako patrona kostela Ratajského, a r. 1371 dal na záduší otce svého Čeňka, Jitky matky, Smila bratra a Elišky sestry témuž kostelu lán platný v Ježovicích, aby lampa v kostele dnem i nocí hořela; pro pohodlnější byt farářův přidal místo pod kostelem.[10]) Zemřel nějaký rok potom, zůstaviv *Jana* syna nezletilého. Poručníkem jeho stal se Jindřich z Lipého, jenž proto r. 1395 nového faráře do Rataj podával.[11]) V témž poručenství následovali pak okolo r. 1399 synové Hynce, Hanuš a Čeněk, kteří s povolením Jošta markrabě vstoupili (r. 1398) ve spolek se sirotkem v příčině statků moravských, aby po něm děditi mohli, a cosi podobného stalo se i v Čechách. Hanuš z Lipého, odjinud z Tempelšteina, byl pán nepokojný a nepodajný, jenž z Rataj několik bouří stropil.

Jeho pomocníkem byl Racek Kobyla, jenž se na blízké Skalici zavřel a tu králi Uherskému Zikmundovi, když přišel do Čech, odpíral. Vida však, že by se neubránil, skradl se v noci dolů a se svými všemi utekl na hrad Rataje.[12]) Bratří Hanuš i Hynce zdvihli se potom proti králi Václavovi, v čemž jim Erhart z Kunštatu a na Bechyni pomáhal. Pro to je král žaloval jako zhoubce zemské pánům na soudě zemském sedícím, kteřiž r. 1406, 7. března nalezli, že má Hanuš před soudem státi, a zavrhli nabídnutí Hanušovo, že chce při svou s králem podati na jisté pány.[13]) Toto se však přece stalo když krále uprosili. Ještě téhož roku přišli oba bratří na Jana Krušinu z Lichtenburka, purkrabí Pražského, Alše Škopka z Dubé, nejvyššího komorníka, na pana Berku z Honšteina, nejvyššího sudí, Břenka z Skály, sudí dvorského, a Bočka z Kunštatu, nejvyššího písaře, aby mezi nimi a králem Václavem o Pražském posvícení nejprvé příštím výpověď učinili. Také listem téhož roku dne 28. května v Králové Dvoře daným slibovali výpověď budoucí zdržeti pod základem 5000 kop a hned nyní vstoupili v příměří se všemi pomocníky královskými.[14]) Konečné smíření stalo se r. 1407 výpovědí páně Lackovou z Kravař. Hanuš slíbil téhož roku 14. října, „že o ty věci proti JM. víc nemá býti, ani s toho hradu Rataj JM. škoditi,

---

[1]) Paprocký o st. pan. 304. ČČM. 1839, IV. 424. [2]) Reg. III. 451. [3]) Roku 1346 dí se v dílčí ceduli „hrady Rataje s městečkem“. [4]) Lib. erect. IX. B 6. [5]) Reg. III. 652. [6]) Reg. IV. 657. [7]) Chytil, Cod. dipl. Mor. VII. 521, 527. [8]) Lib. erect. IX. B 6. [9]) Cod. dipl. Mor. VII. 507, Arch. zem. Morav. [10]) Lib. conf., lib. erect. IX. B 6. [11]) Roku 1392 byl na Ratajích purkrabí Hroch (lib. erect. XII. 81). Roku 1397 byl tu purkrabí a kromě toho Hlas „haupman“, protože tu byly dva hrady. [12]) Staří letopisové 8. Podlé pověsti lidu jej Zikmund i před Rataje pronásledoval a hrad Pirkštein oblehl. [13]) Arch. č. II. 364, 365. [14]) Paprocký o st. ryt. str. 80 celý list otiskl. Orig. v c. k. dvor. arch.

ani jeho služebníkóm, ani jeho městóm, ani klášteróm".[1]) Podlé pamětí nám zachovaných mír takto způsobený dlouho nepotrval. Hanuš zase předešlou zhoubu opakoval a král nucen byl nyní užiti nového prostředku proti němu a všem jeho pomocníkům. Král rozvrhl r. 1410 berni zemskou a penězi nabytými vypravil vojsko proti škůdcům na Lichtenburce, Ratajích, Tachově a Lomnici. Toto rázné opatření snad Hanuše zastrašilo; ale brzo potom hlásil se pravý dědic zboží Ratajského *Jan Ptáček* z *Pirkšteina*, odjinud z Polné, poháněje r. 1410 Hanuše Hynka a Čeňka k soudům, aby mu Rataje vydali. Věc ta vznesena r. 1412 na Heralta z Kunína města, nejvyššího komorníka Brněnského, Viléma z Pernšteina, Jana z Lomnice a Albrechta Tovačovského z Cimburka, kteří co mocní opravce 1. února vypověděli, aby Hanuš hradu Rataj i města i toho všeho zboží, což k tomu hradu a městu přísluší, ve 4 nedělích Ptáčkovi postoupil, mohl si však z dvorů panství nadbyt, špíže a braně (kromě toho co otci Ptáčkovu patřilo) pobrati a také má podržeti všechna zboží, která nepatřila otci Ptáčkovu. Za škody, ježto pan Hanuš „bráně páně Ptáčkova zboží" vzal, má obdržeti ves Senohrady a za stoupení hradu Rataj 50 hřiven stříbra.[2]) Ptáček nabyv takto Rataj podával sem r. 1416 nového faráře.[3])

Janův nástupce a bezpochyby syn *Hynce Ptáček* z *Pirkšteina*, muž toho času znamenitý, stál v čele veškeré strany pod obojí a byv napřed katolíkem stal se za nedlouho husitou. Pravilo se, že z vůle jeho jediného visel pokoj v Čechách; bylť zajisté muž velikého rozumu a mysli vysoké, ač postavy malé, tlustý, lysý, hovorný a vždy veselý. Roku 1444 vydav se na cestu, aby rokoval s předními pány, kteří se měli sjeti v Dobříši, zachvácen jest těžkou nemocí půl druhé míle od Rataj, musil se vrátiti domů a tam brzy potom, dne 27. srpna, skonal náhle běh života svého. Vdova jeho paní Anna ze Hradce vdala se po dvou letech opět, a Jan ze Soutic, před tím jsa purkrabí na Ratajích, stal se poručníkem jeho jediné dcerky Žofie.[4]) Než za správy tohoto pána Rataje zastihlo veliké neštěstí; r. 1447 vypáleno jest městečko z gruntu, a to prý z neopatrnosti páně a čeledi jeho. Později r. 1463 vdal Jan schovanku svou Žofku za knížete *Viktoryna* z *Kunštatu* a z *Poděbrad*, jemužto sličná nevěsta věnem přinesla pět hradů, Rataje, Pirkštein, Polnou, Přibyslav a Ronov. Ještě téhož roku kníže Matyáši z Brtnice, písaři svému, obnovil list na osvobození domu v Ratajích, kterýž měl od Jana ze Soutic, ale jemu i s domem a městečkem shořel.[5])

Kníže Viktoryn byl válečník na slovo vzatý; otce svého podporoval ve válkách jeho již r. 1462 a bojoval potom nejen proti jednotě panské, nýbrž i proti králi Uherskému Matyáši.[6]) Než r. 1469 (27. července) přepaden jest v městečku Veselí náhle od Uhrů, statečně se brániv jest jat a do Uher zavezen, kdež smrt otce svého přetrval. Jakkoli se byli čeští páni o jeho vykoupení starali, jest nicméně isto, že on jen tím nabyl úplné svobody, že zapsal a postoupil králi Matyášovi statky své v Čechách, zejména město Kolín a hrad Rataje, a že podvolil se sloužiti jemu napotom jako králi a pánu svému.[7]) Teprve r. 1479 (23. prosince) jej král Matyáš z tohoto závazku propustil a s ním o Rataje smlouvu učinil, že mu zápis naň slíbil vrátiti, ale naleznouti jej nemoha a chtě jeho v tom potomního zmatku uvarovati ten zápis za neplatný prohlásil.[8]) Mezitím byly přešly Rataje neznámým způsobem v držení *Čeňka Kuny* z *Kunštatu*, který je zejména r. 1475 měl.[9]) Zdá se, že potom zase Viktoryn Rataj nabyl (totiž aspoň dědičné své právo udržel). Nedlouho však potom počaly mu pře s bratrem jeho Hynkem. Kníže tento byl, tuším, v čas zajetí Viktorynova držel panství Ratajské, a *Bernart* z *Fictum* měl na něm zapsáno 2000 fl. uherských (nevíme zdali od Hynka či jiného), pročež on hrad Ratajský držel a požíval. Než i o jiné věci byly nesnáze a různice mezi nimi a knížetem Jindřichem. Narovnání r. 1482, 22. listopadu učiněné stanovilo, poněvadž se kněz Viktoryn na dsky zemské táhne a v této zemi dobří lidé o mnohé těm podobné i větší věci, protože práva nejdou, musejí toho sečkávati, aby kníže Viktoryn také toho sčekal, a chce-li, knížete Hynka právem vinil.[10]) Místo toho učinili však oba bratří r. 1487, 12. února smlouvu o Rataje, aby Viktoryn Bernartovi Fictumovi peníze zápisné zaplatil a hrad jemu potom postoupen byl. To se brzo potom stalo, neboť ještě téhož roku (vkl. 11. června) prodal kníže Viktoryn: v Ratajích dva hrady, dvůr poplužný, městečko, Kozojedy dvůr poplužný, v Malovidech, Ježovicích, Útěchovicích, Ledecku, Úžicích, Stankovicích, Smilicích, Mirošovicích, Opatovicích, Makoluskách, Litěchovicích vesnice *Bohuslavovi ze Švamberka* a *ze Zvíkova* za 3000 kop grošů.[11])

Po smrti pána tohoto na Boru (15. února 1490) zdědil Rataje syn jeho *Jindřich*. Tento jakož i manželka jeho Markéta z Rožmitála a z Blatné málokdy do Rataj zavítali, bydlili raději na velikolepém Zvíkově,[12]) a Jindřich postoupil r. 1493 v sobotu po sv. Bonifáci, porovnávaje se se strýci svými, hradů

---

[1]) Archiv č. I. 192. [2]) Arch. český VI. 22, Brandl, lib. cit. III. 191. [3]) Lib. conf. [4]) Roku 1443, tuším, tu byl Otík z Lozy purkrabí (arch. Kutnohorský). [5]) Arch. Třeboňský. [6]) Roku 1465 byl Jiřík z Želotova purkrabí na Ratajích. (DD.) [7]) Palackého děje Va. 74. [8]) Archiv český I. 310. [9]) Arch. říš. Mnichovský, arch. č. VII. 485. [10]) Arch. č. I. 312. [11]) Rel. tab. II. 422, arch. č. V. 535. Purkrabí se stal Ambrož z Pilbína (arch. Třeboň.). [12]) Roku 1491 nabyl Jindřich domu svobodného v Ratajích (arch. Třeboň.) Jan z Jazic byl r. 1502 purkrabí na Ratajích (arch. Kutnohorský).

Domažlic a Rataj *Kryštoforovi ze Švamberka.* Ten si zvolil Rataje za své sídlo a zdědil r. 1523 po smrti Jindřichově hrady Švamberk a Zvíkov; z té příčiny nechtě Rataje podržeti a raději si své panství Zvíkovské zaokrouhliti učinil r. 1524 směnu s *Václavem Robmhapem ze Suché;* dostav od něho tvrz Sudoměř postoupil mu „v Ratajích hrad a druhý hrad řečený Pirkštain a město tudíž při týchž hradích“ s dvory popložnými, dvěma mlýny na Sázavě a třetím mlýnem pod hradem na potoku ležícím a všechny vesnice s celým panstvím. Za časů Švamberských bývali purkrabí na Ratajích r. 1491 Markvart Višně z Větrní, r. 1508 Václav z Příčiny, r. 1510—1511 Jan mladší z Podvek a r. 1512—1516 Zdeněk z Bošína.[1])

Od Václava Robmhapa koupil r. 1528 *Ladislav Malešický z Černožic* hrady Rataje a Pirkštein za 6500 kop grošů českých,[2]) a potomkům jeho náležely přes půl století. Ladislav zvoliv Rataje za své

1. Pečeť Heralta z Kunštatu. 2. Pečet krále Jiřího. 3. Pečeť králové Johanky. 4. Sekret krále Jiřího.

sídlo, po několik let, co tu byl, nemalé měl pře se sousedy a jejich poddanými. Nějaký Kuba Starý, prý zjevný psanec, činil mu škody, a Ladislav žaloval na Václava Amchu, hejtmana kraje Kouřimského, že na Kubu, ač byl žádán, podlé úřadu svého skutečně nesáhl (r. 1529). Též si stěžoval do Peše, rychtáře v Janovicích, že Kornhanza, psance, podporoval a k němu, jak se ke zhoubci sluší, se nezachoval (r. 1530). Konečně na komorní soud stížně vznášel, že jeden poddaný Voka z Říčan lidem jeho pohrůžku učinil (r. 1529). Malešický však také se násilně choval. Poslav své lidi jízdné do Bečvář, kázal tu sebrati člověka jednoho, k sobě přivésti a slibem ho zavázal, že se zase před něho postaví (r. 1530). Nemalé pře měl s panem Michalem Slavatou ze Chlumu. Nějaký Šimek, mlynář, prý psanec a poddaný Michalův, měl srozumění s Fryškou, zlodějkou v Ratajích, a nočně stoje pode zdí městskou pod Ratají, co mu táž Fryška se zdí svrhla, pryč se svou ženou odnášel. Kromě toho se hněval Malešický na Slavatu, že Vávra Hotovec, myslivec jeho, u Vavřince síti lícel na divoké husy, a Slavata na Malešického proto, že lidé jeho honíce zajíce s tenaty až na jeho grunty přišli.[3])

[1]) Arch. mus. a Třeboň. DZ. 3. L 12. [2]) DZ. 2. B 17. [3]) Reg. kom. soudu.

Hrazené Rataje.

Hrad Pirkštein.

Vácslav Robmhap z Suché měl s Ladislavem několik soudův o své lidi poddané; Robmhap zajav člověka Ladislavova Pavla, mlynáře z Rataj, držel jej ve vězení pod jménem obstavení, ačkoliv jej Ladislav obeslal, aby člověka postavě jej slušně obvinil. Když pak o to před hejtmany království obeslán byl, vymlouval se Vácslav, že jej nemusil postavovati před hejtmany, dokazuje Ladislavovi, že pořadem práva chybil, neboť měl Vácslava před hejtmany krajskými viniti. Ale právě to byla věc, v níž si Ladislav neuměl pomoci, an v tom kraji neseděl, ve kterém měl Vácslav statek svůj. Proto, když mu Vácslav dokázal, že měl obeslati před hejtmany kraje Bechyňského, přistoupili k tomu také hejtmané a zůstavili Ladislavovi, aby Vácslava před hejtmany krajskými viniti mohl. Po nějakém čase však učinil Ladislav tak i Mikuláši Trčkovi na Vlašimi, vzav člověka jeho u vězení pro nějaký základ, který mu propadl, slíbiv 50 kop za nějakého lotra. Nepustil ho také, když Trčka k němu „dobré přátely jemu příjemné jakožto k sousedu“ posílal, aby mu člověka jeho vydal. Ladislav musil (r. 1531) člověka vydati Mikuláši, kterýž zase ve čtyřech nedělích Ladislavovi základ propadený dáti, a kdyby nemohl vyplniti, člověka zase po vyjití čtyř neděl na zámek Rataje vydati a postaviti musil.[1])

Ladislav měl manželku Barboru z Ostrova, jež mu darovala syny *Viléma*, *Vácslava* a *Půtu* a dceru Johanku, která se pak za Markvarta z Věžník vdala. Zemřel kdysi v l. 1533—1537, a synové ujavše Rataje pečovali o hornictví na svém statku, na něž r. 1537 od krále Ferdinanda milosť dostali.[2]) Roku 1541 zemřel Vilém[3]) a Půta, který tehda žil, tušim, nějaký rok potom. Vácslav byl sám pánem na Ratajích, k nimž přikoupil pustý zámek Talmberk s vesnicemi.[4])

Vchod na Pirkštein.

Umíraje poručil Rataje a Talmberk synu svému *Janovi Malešickému* z *Černožic*, jenž se s Veronikou z Říčan zasnoubil, r. 1579 pohřeb svému rodu v kostele Ratajském zřídil a pořízením svým r. 1580, 30. dubna daným poručníky dětí svých *Vácslava*, *Jana Ladislava*, *Majdaleny* a *Kateřiny* učinil. Brzo potom zemřel Jan, a synové Vácslav a Jan Ladislav brzo ho smrtí následovali. Z té příčiny se dostaly Rataje starší dceři Majdaleně provdané za *Jana staršího Čejku* z *Olbramovic;* ta však též brzo (r. 1593) zemřela zůstavivši děti *Jana* a *Veroniku*. Z počátku Jan starší panství Ratajské spravoval. Že však na panství mnoho dluhů zděláno bylo, prodáno r. 1604 *Veronice Šternberkové* rozené z *Veitmile* a na Postoloprtech a Vodolicích za 61.400 kop míšeňských.[5])

Po paní Veronice následoval v držení Rataj *Ferdinand* purkrabí z *Donína*, JMC. rada a president nad apelacími, bezpochyby panství to koupiv. Týž měl manželku Markétu Trčkovnu z Lípy a na Chrasti, jíž r. 1607 pojal a jí na zámku a městečku Ratajích hrazených, na zámku pustém Talmberku a vesnicích příslušných 10.000 kop grošů českých věnoval.[6]) Po Ferdinandovi držel panství bratr jeho *Jan* purkrabí z *Donína* a prodal je r. 1611, 3. června svrchu dotčené paní *Markétě* z *Lípy* za 72.000 kop grošů míšeňských. Tato paní se vdala r. 1615 za Jiří z Talmberka, koupila statek Černé Bláto (r. 1623) a, tušim, dočkala se selské bouře r. 1627, ve kteréž Rataje od roznícených sedláků (poddaných Michnových a jiných, jichž bylo 800) vypleněny byly.[7]) Trhem r. 1628 učiněným koupil Rataje *Jan de Vitte* z *Lilientalu* na Opořanech a Podhoří za 60.000 kop grošů míšeňských. Ten také r. 1629 nabyl panství Kácovského a oboje odkázal dětem svým, nad nimiž učinil poručnicí Annu z Glouchova na Pečkách, manželku svou. Než Anna prodala okolo r. 1634 (vkl. r. 1636, 17. dubna) Kácov a Rataje *Benigně Kateřině*, vdané a rozené z *Lobkovic*

[1]) Reg. kom. soudu. [2]) Rkps. Roudnický, rel tab. I. 294. [3]) Dačického Pam. I. 105. [4]) DZ. 10. E 6. [5]) DZ. 178. N 21. V této smlouvě již se hrad Pirkštein nepřipomíná, než jen zámek Rataje. [6]) DZ. 135. F 22. Dačického Paměti I. 314, 316. [7]) Beckovského Poselkyně IIc 43

na Bílině a Ronově, za 119.000 fl.,[1]) a paní tato podrževši Kácov do své smrti prodala ihned (r. 1636, 20. září vl.) zámek a městečko Rataje hrazené, zámek pustý Talmberk, vsi Ledecko, Čekanov, Chrastnou, Úžice, Smilovice, Stankovice, Mirošice, Opatovice, Makolusky, Podveky, Zbizuby, Tlučen, Lčovice, Malovidy, Chmeliště, Vavřinec, dvory Útěchovský, Vraník a Černé Bláto *Frydrychovi z Talmberka* na Vlašimi, Novém Domašíně, Nemyšli, JMC. radě, komorníku, presidentu nad apelacími, místodržícímu a nejvyššímu komorníku království Českého, za 70.000 fl. rh.[2])

Frydrych z Talmberka, proslulý toho času pán, jenž tímto trhem také starožitné půvcdiště rodu svého, hrad pustý Talmberk koupil, byl ženat s Maří Benignou z Lobkovic († r. 1634). Z manželství tohoto pošli dva synové *Frant. Vilém* a *Jan Arnošt Eusebius* a dvě dcery. Kšaftem svým 27. srpna 1643 napsaným nařídil Frydrych, aby syn František zdědil Rataje a Nemyšl, Jan však Vlašim, Domašín a Věžníky, a zemřel téhož roku 13. října. Podlé tohoto nařízení ujal Rataje Frant. Vilém, ženatý s Voršilou Kateřinou z Pappenheimu na Březině († okolo r. 1668), a zdědil později po bratru svém, jenž svoboden jsa bez dědiců zemřel, Vlašim, Domašín, Věžníky, Tehov, Zdislavice a Statenice, držel pak Rataje až k r. 1663, kteréhož roku (22. září) panství tohoto synu svému *Frant. Maximilianovi* postoupil. Tento pán pojal k manželství Evu Kustošovnu ze Zubří a z Lipky a r. 1675 zámek zdejší úplně přestavěl. Také r. 1691 farní kostel v Ratajích skrze jistého vlaského stavitele přestavěti kázal a toho dovedl, že byl bratrem jeho Janem Fr. Chr. z Talmberka, biskupem Hradeckým, posvěcen. Zemřel r. 1701, 16. února, jsa radou soudu dvorského a komorního; manželka jeho byla již r. 1689, 8. října na zámku Ratajském zemřela.

Po Frant. Maximilianovi zůstali kromě tří dcer synové *Frant. Antonín* a *Jan Fr. Ludvík.* Tento ujal po otci panství Ratajské, jež však po několika letech udržeti nemohl. Bylť převzal 50.000 fl. otcovských dluhů a bratru měl 70.000 fl. vyplatiti. Tedy prodal Jan r. 1712 panství *Vácslavovi Oktavianovi* hraběti *ze Vchynic* a *z Tetova,* který okolo r. 1724 starý hrad Pirkštein na farní dům přestavěl a Rataje synu svému *Josefovi Janovi Maximilianovi,* pánu na Sloupě, Svojkově, Martiněvsi a Radešíně, rytíři řádu sv. Jana, postoupil. Tento prodal Rataje 1. července 1764 vévodě *Marii Terezii Savojské* a *Karignanské* rozené kněžně z *Lichtenšteina* za 305.000 fl. rh. Ta r. 1765 přikoupila Podveky ves a les Ušálek a před svou smrtí (r. 1772) poručila panství knížeti *Frant. Josefovi* z *Lichtenšteina.* Rodu tomuto Rataje posud náležejí.

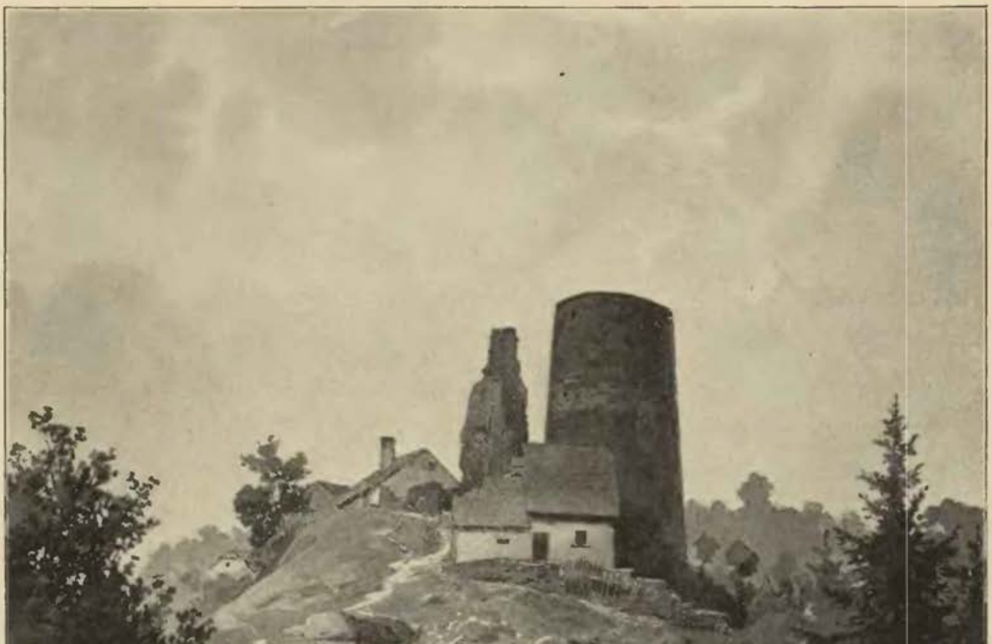
Zámek r. 1710 takto se popisuje: Zámek Rataje, kdež dvě strany a díl třetí v nově důkladně vystavěny, a v něm se nachází v dolejším štoku pokojů klenutých tři s apatykou, kuchyně veliká klenutá, sklepů suchých šest, podzemní čtyři, z nichž jeden ve skále, lednice dvě a vrátného byt. V starém stavení při zemi pokoj jeden, sušírna, prádlo a jiný sklep, vše klenuté, v hořejším novém stavení, do kteréhož hlavními schody do ambitu se vchází, pokojův osm, komory dvě, sklípek jeden, plac prostranný a vedlé něho zahrádka květná. V starém hořejším stavení čtyři pokoje, které toliko pro skládání všelikých hospodářských nádobí se užívají. Pivovár při zámku, při pivováře vinopalna, podlé pivováru tři marštale, z druhé strany dva chlívy a kolny s bytem hejtmana ode dřeva. Za týmž bytem kaplička sv. Mikuláše.[3])

TALMBERK HRAD.

Z Rataj lze po krátké a pěkné cestě přijíti do Talmberka, vsi mezi lesy položené, v níž stojí zříceniny starého hradu. Ač tento stál na strmém návrší, přece proti okolí tak nízko byl položen, že na všech stranách zavřen byl lesnými horami a stráněmi. Ode všech stran se tedy ke hradu sstupuje, jen k Pyskočilům se otvírá od něho pěkné lesnaté údolí.

Hrad postaven byl na skalnatém, místy velmi příkrém ostrohu, který od severu k jihu vybíhá; k jeho pevnosti přispívaly nemálo rybník pod ním (na východní straně) a hluboké údolí, jímž vytéká náhon z dotčeného rybníka na pilu. Přístupným býval tudíž Talmberk jen od severní strany, a tu, aby se přístup stížil, též k umístční hospodářských stavení nacházelo se na této straně *předhradí,* oddělené příkopem širokým a dosud hlubokým. Na ten čas jest předhradí pastviště, v němž toliko nepatrné zbytky hradeb, prohlubeniny a hromádky porostlé prozrazují bývalá lidská obydlí. Na některých místech, kde bývaly hradby, spatřují se hřebenaté vyvýšeniny dosti vysoké.

[1]) DZ. 145. C 17. Již r. 1634 měla Benigna Rataje, neboť tehda učiněn zákaz hejtmanům kraje Kouřimského, aby poddané její Ratajské vojskem neobtěžovali (arch. gub.). [2]) DZ. 145. G 5. [3]) DZ. 40. A 1.

Talmberk.

K větší pevnosti oddělen byl *zadní hrad* od předhradí dvěma příkopy, mezi nimiž býval skalnatý hřeben, ale je tu všecko až k nepoznání přeměněno, poněvadž si lidé zde chaloupky postavili a příkopy na zahrádky přeměnili. Proto také se tu již nespatřuje jícen tmavého sklepa, o němž se v Hebrově popisu mluví. *Brána* do hradu vedoucí s okrouhlým klenutím posud stojí; zdá se, že byla ku předu do končitého oblouku sklenuta, a že byly dvě brány za sebou, neboť nynější brána jest hezký kus od příkopu, a vedlé příkopu samého jsou zbytky hradeb.

Hrad do čtverhranu postavený byl těsný, za to však pevný. Hlavní jeho částí jest *veliká věž* základu okrouhlého, avšak na venkovské straně znenáhla se úžící, tak že jest tvaru konického. Zdi jsou vespod velmi hrubé. Vnitřek lze ohledati, poněvadž je v přízemí prolomen otvor. Nejspodněji jest kulatá prostora asi 6—7 metrů vysoká; zde jest odstavec, protože tu zeď ustupuje, také se tu nacházejí branky do věže. Jsou tu tři otvory, dva k východu a jeden k poledni. Něco výše jest zase odstavec. V tomto druhém oddělení jest několik okének. Nejvyšší oddělení jest nízké; zdi jsou tu jen něco přes jeden metr široké.

Plán hradu Talmberka.

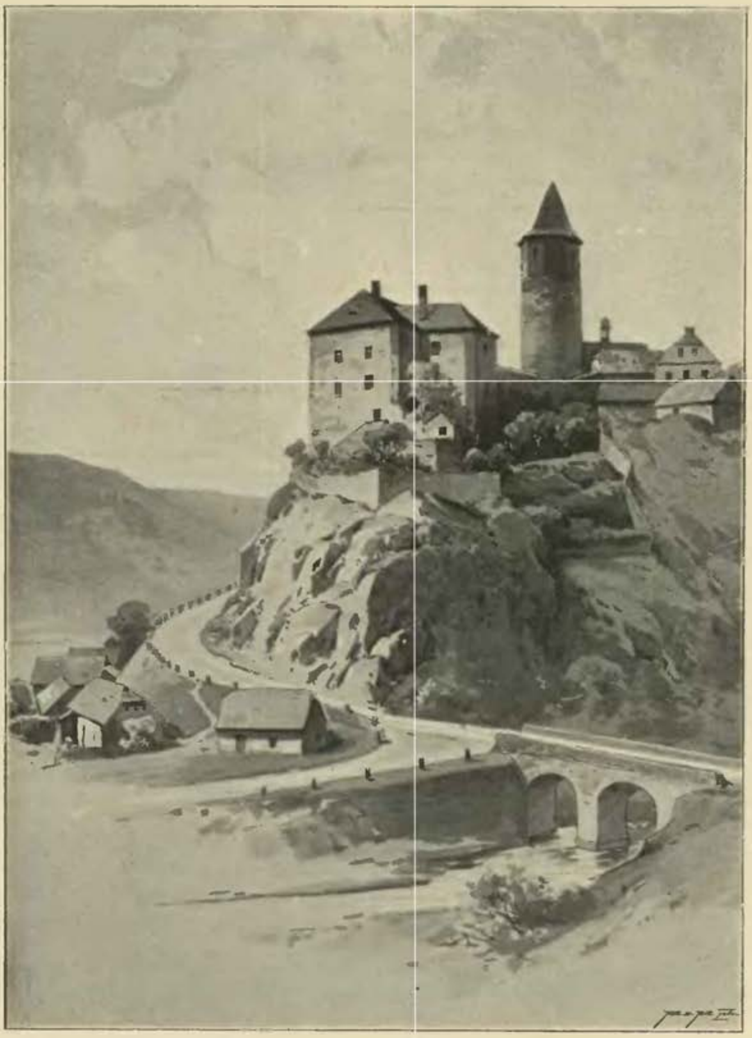
V poslední době věž opravována. Jest totiž roztržena a byla při gruntech porouchána tak, že byla na sesutí. Tedy část spodku vyzděna, něco trhlin spraveno, avšak některé trhliny ještě zůstaly. Na východní straně jde věž dolů až na patu hradiště a jest proto na této straně nejvyšší.

Věž tato stojí na levé straně brány jdouc do hradu; po pravé straně téže brány spatřují se zbytky hradeb podlé příkopu jdoucích. Od věže k jihu jde také hradba a na jejím konci bylo vysoké stavení, jehož místo chalupa ke zbytkům jeho přistavěná zaujímá. Pod hradem nacházejí se prý veliké sklepy, v nichž mnoho vína uloženo jest. Nejednou se lidé o to pokoušeli, aby tohoto pokladu dobyli; jeden lesní pojezdný v Ratajích velikou práci vynaložil, aby se pod zemi dostal, ale všechna práce byla marná. Na jižním svahu hradiště je chalupa a pod ní je posud dobrý sklep. Zbytky hradeb spatřují se také na vysokých a strmých stráních okolo hradu mezi novými tarasy a chatrčemi s chudými políčky a zakrnělými stromy. Kamkoli vkročíš, nikde se nezbavíš myšlénky, že se dali moli do panského kožichu.

Páni z Talmberka nosíce na štítě svém lekno stříbrné patřili k rodu Kouniců. Jeden z nich, *Hroznata*, píše se „z Husic", což se musí vykládati na blízkou vísku Úžice.[1]) Z toho jde na jevo, že měl ve svém držení okolí řečené vsi a že tehda ještě hrad náš nestál, poněvadž by se byl spíše po něm jmenoval.[2]) Byv v letech 1284—1286 purkrabí Pražským zemřel brzo po r. 1286 a zůstavil syny *Heřmana,*

[1]) Pomůcka: Heber's Burgen oc. VI. 237. Původní forma názvu „Tallenberk" pochází od středoněm. talle = dohle (Mittheil. d. deut. Vereins VII. Jahrg. 3.). [2]) Reg. II. a IV. díl.

Arnošta, Jence, Budivoje a *Záviše;* Heřman držel po otci zboží Ratajské a zejména také polovici vsi Úžic, Záviš směniv právo k Ratajům za Újezdec v jižních Čechách stal se praotcem pánů z Újezdce, Arnošt snad si vystavěl na dílu svém, který obdržel, hrad Talmberk a po něm se nazýval. Tento Arnošt vešel brzy potom v držení Černčic a slove proto r. 1318 Arnoštem z Černčic. Pečetidlo jeho ve způsobu knoflíku v sadě pod tvrzí Černčickou před lety bylo nalezeno a r. 1860 do Musea zasláno; nápis v majuskule jest „S. Arnusti de Tallenberc". Mělť tedy také náš Arnošt v držení Kácov, a jeho potomci

Pirkštein od jihovýchodní strany.

byli Černčičtí z Kácova. Ještě r. 1355 bratří Jan a Vilém podávajíce kněze ke kostelu Černčickému nazývají se z Talmberka, ačkoli se častěji podlé Černčic psávali.

S těmito pány se dějiny Talmberka nestýkají. Rod Talmberský se záhy tak rozvětvil, že nám nesnadno, ba i nemožno jeho rozrození řádně vylíčiti. Tak se nám do našeho vývodu nehodí *Vilém z Talmberka,* jenž seděl r. 1297 na soudě zemském a nám se synem Hroznatovým býti vidí. Jeho synové snad byli bratří *Diviš* a *Nezamysl z Talmberka,* kteří v první polovici 14. století žili. Diviš připomíná se poprvé r. 1316, oba bratří r. 1336.[1]) Nezamysl totiž téhož roku 30. dubna směnil s Přibyslavem, opatem kláštera sv. Prokopa, role své pod hradem a ve vsi téhož kláštera Mrchojedech ležící, při čemž svědčil

[1]) Tab. vetust. 62 a orig. v museum.

Diviš, bratr jeho, Dětřich z Rychnova, strýc, a Remunt z Kostomlat. Diviš řečený jest, tušim, také týž, jenž se r. 1348 ve zbytcích desk zemských připomíná.[1]) Snad žil ještě r. 1353, kdež syn jeho Petr byl kanovníkem u sv. Jiří a kaplanem Anny králové. V týchž zbytcích připomíná se r. 1357—1374 *Ješek z Talmberka*, snad syn některého z napřed jmenovaných.[2]) S ním současně žil *Vilém z Talmberka*, jenž se v letech 1357—1382 připomíná.[3]) Ti nám odjinud známi nejsou kromě Jana, jenž r. 1355 podával nového kněze do Krsovic.

Ke konci 14. a na počátku 15. století připomíná se *Diviš z Talmberka*, jenž žil od r. 1389 v krajině Milčínské, pak byl pánem na Milčíně a naposled pánem Jankovským.[4]) Od něho pošli potomní páni z Talmberka. Jiný Diviš vyskytuje se jako držitel Talmberka, z jehož držení násilně byl vyveden skrze *Havla Medka z Valdeka* a bratra jeho Viléma, kteří davše Diviše do vězení Talmberk asi sedm let drželi a odtud se také psali.[5]) To když vzneseno bylo na soud zemský, Havel jest obeslán do Prahy, ale

Talmberk.

že nestál, dáno Divišovi za právo, a Havel r. 1397 odsouzen, aby „hrad Tamberk“ Divišovi postoupil, jej z vězení propustil a škody jemu opravil.[6]) Diviš připomíná se pak nejednou jako patron kostela Úžického a naposled r. 1415.[7]) Roku 1417 byl patronem kostela Úžického a tudíž držitelem Talmberka *Oldřich z Talmberka*, tušim, Divišův syn.[8]) Potom se připomíná *Hynek z Talmberka*, jenž r. 1437 macechu svou převedl s věnem na hrad Talmberk s panstvím. Bylať to snad druhá manželka buď Divišova neb Oldřichova.[9]) Tolik o rodu Talmberském, jehož větve na Jankově, Slatiňanech a Tuněchodech tuto pominuty mlčením.

O hradě Talmberku pak máme potom jen chudé zprávy. Roku 1473 jej držel *Frydrych Ojíř z Očedělic*, jenž držel také s bratrem svým Chlumec hrad a roku řečeného hrad svůj Borek prodal, po té se připomíná r. 1487 *Bedřich ze Šumburka* a z *Talmberka*, jehož bratr slul Arnošt, jako pán hradu našeho. Roku 1488 jednal Ambrož z Pilbína, hejtman Ratajský, s purkrabí paní Šumburkové o koupení Talmberka, jejž chtěla za 3500 kop prodati. Tušim, že k tomu nedošlo.[10]) Na počátku 16. století, když

[1]) Rel. tab. I. 415. Jeden pán z Talmberka dal si roku 1543 18 register ze starých desk, v nichž předkové jeho jmenováni byli, ve desky nové vložiti (DZ. 250. E 21.). V rel. tab. některé z nich scházejí. [2]) Rel. tab. I. 424. DZ. 250. E 21, reg. Vatikánská. [3]) Rel. tab. I. 424. DZ. 250. E 21. [4]) Viz IV. díl na str. 235. [5]) Arch. u sv. Tomáše, DD. 18, f. 58. [6]) Arch. č. II. 358; rok určitě udán není, děj však padá podlé reg. II. Nicolai D. 21. (rel. tab. I. 424) do r. 1397. [7]) Lib. conf., acta jud., arch. č. I. 400. [8]) Lib. conf. [9]) DZ. 250. E 21. [10]) DD. 61, 506 a 33, str. 351. Viz i Rel. tab II. 374.

přináležel *Michalovi Slavatovi z Chlumu*, byl již spustl, jsa tehda spojen s panstvím Čestínkostelským. Ale Michal kšaftem svým r. 1533 napsaným oboje dědictví roztrhl. Čestín „bez Tamberka" poručil Markétě z Chlumu a manželu jejímu Haškovi z Vartenberka, než „Tamberk zámek pustý" s jiným zbožím svým odkázal *Slavatovi z Chlumu*.[1])

Pustina hradu s vesnicemi, jež k němu patřívaly, držena potom k panství Chlumskému. *Diviš Slavata z Chlumu* r. 1547 z pokuty přijal manství na toto panství a též „Tamberk zámek pustý" s chalupami Čekanov, Karlovice, Chrastnou, Újezdec a Ledecko.[2]) A ačkoliv panství toto teprve r. 1574 z manství propuštěno a 7. prosince ve dsky vloženo bylo,[3]) přece týž Diviš prodal vkladem r. 1552, 12. ledna „zámek pustý Talmberk", ves Talmberk, Čakanov, Chrastnou vsi celé, ve vsi Karlovicích, v Ledecku, v Oužicích c. t. m. s dědinami, lukami, lesy, potoky, řekami, rybníky, kurmi, vejci, robotami, s podacím v Oužici, s mlýnem Chuchelníkem, s pustotinami *Václavovi Malešickému z Černožic* na Ratajích nad Sázavou za 1650 kop grošů Pražských.[4]) Od těch dob patří zřícenina k panství Ratajskému.

TVRZE V OKOLÍ RATAJSKÉM.

PODVEKY.

Ve vsi Podvecích ve farnosti Ratajské byla tvrz, jejížto místo ještě před lety se ukazovalo.[5]) Při obcházení hranic zboží Ratajského (r. 1295) připomínají se zdejší zemané Mladota, Václav, Martin a Heřman, a k r. 1318 činí se zmínka o Jarkovi.[6]) Podací farního kostela bylo rozděleno na tři hlasy. Jeden hlas měl Martin nebo Maršík v letech 1358—1371, druhý Diviš (r. 1358—1394) a Přibík, bratří, a třetí Markvart, kanovník Vyšehradský (r. 1370 až 1374). Kromě toho žil Vicek z Podvek, jehož synové se stali (r. 1370) faráři, Václav v Podvecích a Jan v Tehově. Po Martinovi následoval, tuším, Markvart r. 1374 ze Zbizub, r. 1394—1419 z Podvek. Kromě toho byli pány podacími r. 1394 Diviš a Vojslav, r. 1414 Hereš a Jan, r. 1419 Bartoš ze Soběšína a Jan.[7]) Té doby *Hroch z Podvek* oddal se studiím na učení Pražském, byl r. 1396 do koleje Betlemské přijat a r. 1408 podepsal odvolání v příčině spálení knih Viklefových. Kromě toho žil Slavík, který seděl r. 1411 na Březině.[8]) Roku 1430 připomíná se Markvart z Podvek.[9]) Václav odtudž byl r. 1440 na sjezdu Čáslavském.[10]) David a Jan odtudž v letech 1450—1452 jmenují se mezi bojovníky.[11]) Skrze rozvětvení tohoto rodu došlo ke stálému rozdělení Podvek, a byly tu dvě tvrze. Statek jeden totiž s tvrzí, dvěma dvory, z nichž jeden byl pust, a dvěma hlasy podacími, patřil Petře, vdově po *Janovi Zoulovi z Ostředka*, a r. 1454 byl v držení Zdeňka z Postupic.[12]) Část tato dostala se pak k Ratajům, k nimž r. 1528 zejména dvůr pustý a část vsi s podacím patřily. Na druhé tvrzi a části vsi seděli potomci starých vladyk Podveckých, snad Oldřich Podvecký, jenž sloužil r. 1467 Zdeňkovi ze Šternberka.[13]) Jisto jest, že ji r. 1491 *Jan z Podvek* držel.[14]) Po něm následoval *Bohuněk* a tohoto synové *Václav* a *Jan*, kteří si r. 1541 tvrz pustou Podveky, dvůr poplužný a část vsi v obnovené dsky zemské vložili. Od nich koupil Podveky (r. 1546) Jan Čejka z Olbramovic a připojil je k panství Kácovskému. Roku 1628 odprodány ke Šternberku, avšak r. 1765 část tato k Ratajům přikoupena.

[1]) DZ. III. B 14, B 23, arch. Třeboň. [2]) DD. 64, str. 199—200. [3]) DZ. 18. J 6. [4]) DZ. 10. E 6. [5]) Heber's Burgen VI. 236. K ostatnímu viz Vlasákovu Místop. bibl. XII. 35. [6]) Reg. II. 725, tab. vetust 297. [7]) Lib. conf., DD. 13, f. 192. [8]) Lib. erect. XIII. [9]) Arch. kapitulní. [10]) Arch. č. I. 256. [11]) Arch. Třeboňský. [12]) DD. 16, f. 354 a 23, f. 121. [13]) Arch. č. IV. 141. [14]) Arch. Třeboňský.

ČERNÉ BLÁTO.

V Černém Blátě ve farnosti Vavřinecké bývala tvrz, po níž všechny známky zanikly. Ve vsi sídlívalo prvotně několik vladyk, zejména Albert (r. 1382), jenž okolo r. 1386 zemřel. Asi v ty časy zakoupil se tu Heřman a držel r. 1385 dvorec, který před tím měl Ješek.[1]) Kromě nich připomínají se r. 1388 Aleš a Bavor již mrtvý, r. 1393 Ješek již mrtvý a Jeršík, syn Pickův,[2]) r. 1398 Hroznata a r. 1414 Mareš Hroznata.[3]) Jiný Aleš byl r. 1440 na sjezdu Čáslavském a odpověděl r. 1449 Sasům, žil ještě r. 1454[4]) a držel dvůr s částí vsi. Statek ten prodala (r. 1465) Markéta vdova po něm knížatům Minstrberským, a držen pak k Ratajům.[5]) Na druhém statku seděl Hroch maje dva dvory, z nichž jeden byl pust. Statek tento dostal se r. 1465 také knížatům, avšak postoupen r. 1479 *Bernartovi Oplovi* nebo mladšímu *z Fictumu*.[6]) Tento držel také Rataje zástavně. Roku 1495 držel část Černého Bláta Staněk Mazanec ze Sedmipan.[7])

Bláto bylo pak v držení *Říčanských*. Když se r. 1526 tři bratří o statek otcovský dělili, dostal *Petr z Říčan* tvrz Černé Bláto.[8]) Statek ten po jeho smrti zdědili strýcové jeho, totiž Václav Jetřich a Jan polovici a Jan Vok též polovici. Od nich koupil jej *Jakub z Bezdědic* r. 1555. Tento zemřel r. 1568 a darováním dostalo se Bláto sestrám jeho Alžbětě a Anně, tak že každá měla polovici.[9]) Polovici této koupil ihned *Václav Baderský z Újezda*,[10]) který potom celý statek získal. Skrze dceru jeho Annu dostalo se Bláto v držení *Diviše Hostačovského z Petrovic*, manžela jejího, jenž přikoupil r. 1589 tu část, kterou posud Čabeličti k Jindicům drželi. Když Diviš zemřel zůstaviv Jana Diviše sirotka, a statek zdržen býti nemohl, prodán r. 1601 *Danielovi Pražákovi*, obyvateli Nového města Pražského.[11]) Následoval potom *Albrecht Dobranovský z Dobranova* (r. 1616), jemuž Bláto r. 1623 zabráno a téhož roku k panství Ratajskému prodáno.[12]) V 17. století byl tu dřevěný dvůr, který potom i s tvrzí zanikl.

[1]) Rel. tab. I. 504, 522. [2]) DD. 13, f. 198, 199. [3]) Arch. kapitulní, DD. 21, f. 249. [4]) Arch. č. I. 256, rel. tab. II. 147. [5]) Rel. tab. II. 336. [6]) DD. 16, f. 368, viz rel. tab. II. 423. [7]) Manual v Kolíně. [8]) DZ. 45. A 1. [9]) DZ. 11. L 9, 16. H 13. [10]) DZ. 59. F 7. [11]) DZ. 175. C 22. [12]) DZ. 292. D 17.

LIPNICE HRAD.

Od Německého Brodu k západu, od Humpolce k severu vypíná se vysoko (611 metrů) vysočina Lipnická se starým pustým hradem, na jejím temenu ležícím, s něhož jest rozkošný rozhled po severní a východní krajině; naopak již z daleka znáti jest horu tuto se zříceninami, které se nad ní vypínají jako vylámaná koruna. Boky hory z větší části vzdělány jsou na pole, na jichž mezích nahromaděno bývá kamení po nich pracně sebrané. [1])

Pod samým hradem jest *městečko* Velká Lipnice, které před časy jako podhradí ke hradu bylo přihrazeno. *Hradba* vycházejíc od jihovýchodního rohu hradu objímala domy okolo rynku rozestavené i s kostelem a šla až ke zvonici a odtud připojovala se zase ke hradu. Posud říkají těm místům, kudy šla, na hradě a na bráně. Kopajíce tu nacházeli množství koulí kamenných. Co se týče zvonice, stojí na konci skalnatého hřebene, který z hradiště vybíhá; na jejím místě stávala branná věž čtverhranatá, jejíž základy posud se spatřují, poněvadž zvonice na nich stojí. *Brány* bývaly dvě. Dolní brána stála na konci uličky tam, kde stojí socha sv. Floriana, a zbyly z ní jen nepatrné zbytky. Horní brána stála v tu stranu k Německému Brodu a r. 1869 po ohni zbořena.

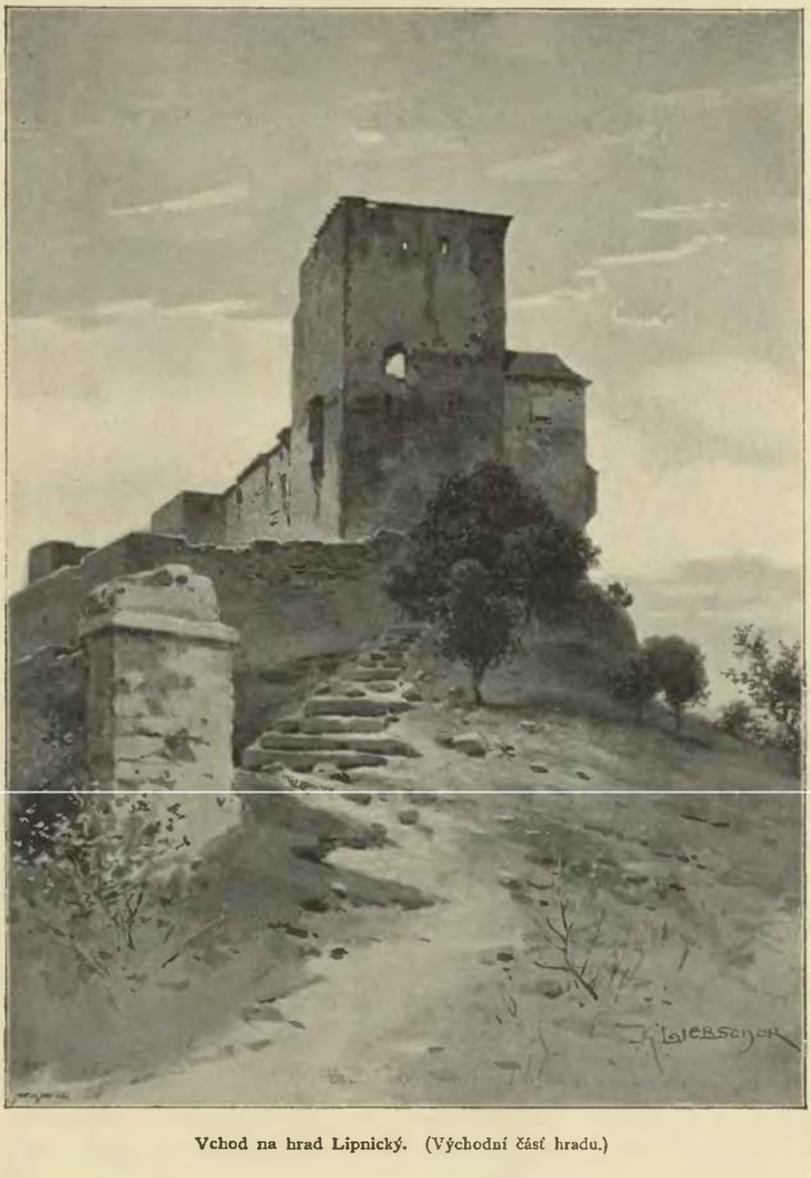
Veliká pevnosť hradu a městečka sesilena byla *Bílou věží*, která se vypínala na hoře zdobené skalnatým hřebenem zvláštního tvaru. Věž tato byla okrouhlá, ale zbyl z ní pouze kus zdi a prohlubeň, kteráž svědčí o tom, že se tu sesula lidomorna. Proto se myslívalo, že jest ta hora dutá. Před několika lety (asi r. 1880—1881) dala obec kopeček věžiště probrati, aby se o tom přesvědčila, a tu se našlo, že jest kopeček ten nasypán a na něm pak věž stavěna. Protože hřeben vyhlídce na tuto stranu překáží, jest na snadě, že v těch místech zřízena byla hlídka, aby bylo možno přehlédnouti, co se na jižní straně za horou děje. Takové ven povydané věže stavěny bývaly v 15. století, když se zaváděl ve válčení střelný prach. Když Švédové Lipnici obsazenou drželi, dali prý věži této jméno Trutzkaiser, a zdá se, že tehda tak rozbita, že zbyl z ní jen spodek, který se ještě v minulém století spatřoval.

Posud lze dobře znáti, jak šla *stará cesta* do hradu. Od horní brány šla cesta k nynějšímu dvoru a odtud po ostré zatáčce obrátila se k hradu. Nevelký kus nad touto zatáčkou jest tak zvaná *křenovka*, totiž zahrada vysokými hradbami zavřená, se schody kamennými na ni vedoucími. Dole jest sklep či chodba k jejím branám. Schody byly tu proto, aby pěší měli krátkou cestu do hradu. Po nich dostali se brzo na jihozápadní hradbu, a sem se spouštíval z hradu zvoditý most, na němž se přišlo k brance, nacházející se vedlé tak zvané vrátnice. Podobné opevnění bylo na jihovýchodním konci, kdež se naše cesta scházela s kamenným mostem od horní brány přímo ke hradu vedoucím; tomuto opevnění se říká posud bašta. Z přední věže šla na ni chodba dřevěná, a viděti jest posud na jihozápadní straně věže nad prvním poschodím branku, odkud chodba vycházela.

Jak se zdá, bývala první brána při křenovce, a cesta šla odtud v hradbách; kus takové cesty posud jest znáti. Kdo pak přišel k baště, zase se ke hradu zatočil náhlou zatáčkou a vstoupil přímo do jeho vnitřní části. Na Lipnici totiž předhradí nebylo. Před branou byl příkop, který jest nyní zasypán. *Brána*, nacházející se ve vysokém věžovatém stavení, jest z předu velmi malebná a zachovala svůj

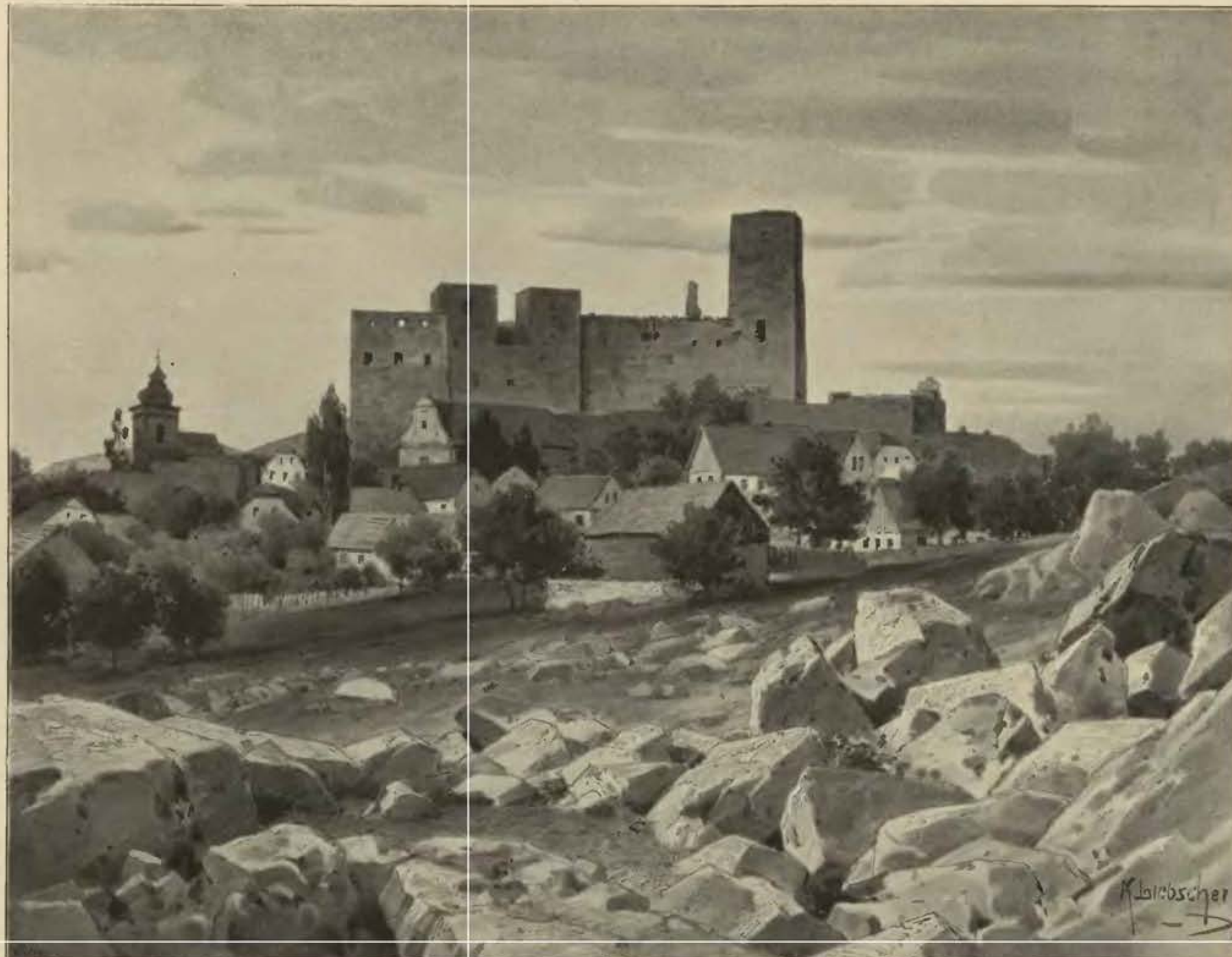
[1]) Lipnici popsal B. Bernau r. 1872 ve zvláštní knize, r 1881 v II. díle svého Album a r. 1885 v časopise Ruch.

starodávný sloh (ovšem kromě bývalých dřevěných zábradel). Vchod jest pěkně tesným kamenim obložen, tak že dobře viděti jest, jak zvoditý most zapadával; také otvory pro kladky ještě lze viděti. Průjezd brány jest vysoký a pěkně sklenut starodávným dílem; také místnosti nad branou se nacházející jsou pěkně sklenuty. Na konci průjezdu vstupuje se do uličky mezi vedlejší věží a hradbou se nacházející. Kdo se za sebou ohlédne, spatří v prvním poschodí brány branku do lomeného oblouku sklenutou, kterou se vycházelo na dřevěnou pavlač (díry pro její trámy jsou ve zdi) a odtud na hradbu.

Vchod na hrad Lipnický. (Východní část hradu.)

Přední věž byla postavena hlavně k obraně vchodu. Bývalo to vysoké čtverhranaté stavení, neobyčejně pevné a tak hmotné, že se mu máloktera věž vyrovnávala. Stavěna jest z lomeného kamene, rohy vyplněny jsou štukovím. Na severozápadní straně její ve výšce asi 2. poschodí jest branka ozdobně sklenutá se silnou kamennou obrubou; v ní jest otvor pro kladku a viděti též dobře dutinu, jak zapadal zvoditý most. Ten se spouštěl na dva mohutné krakorce, odtud pak šla dřevěná pavlač na krakorcích, z nichž jen kus jednoho zbyl, až k blízkým dveřím, v druhé polovici 15. století zřízeným (vedlé nichž jest starodávné okno); k těmto dveřím vedly zvenčí schody v koutě mezi věží a sousedním dlouhým

Lipnice.

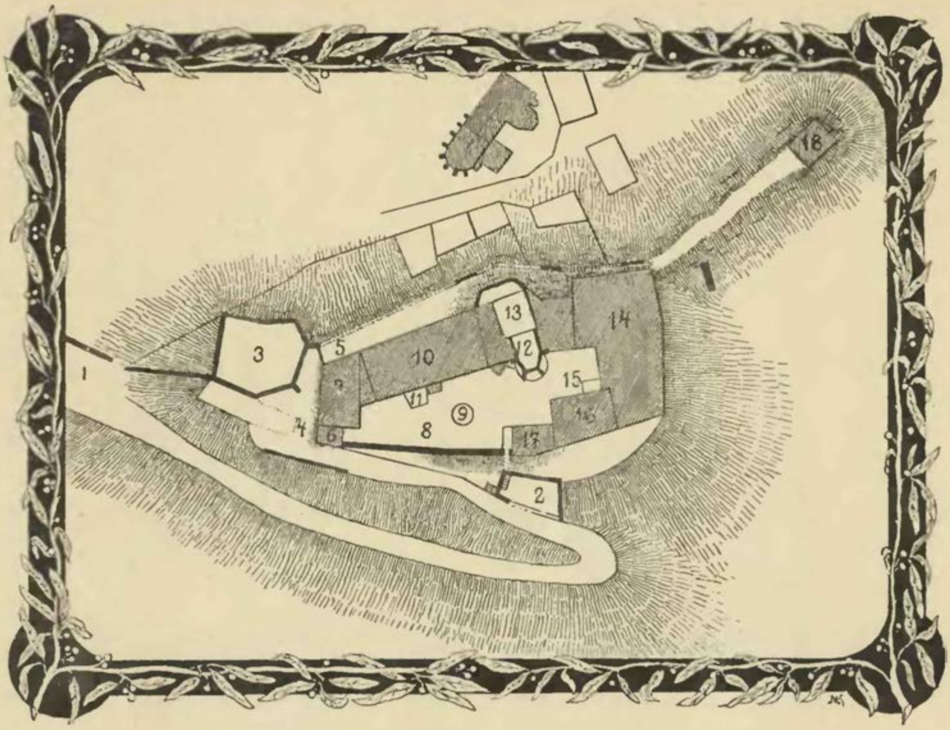
stavením. V přízemí té věže jest goticky klenutá síň, v níž prý zbrojnice bývala; nad tím také bývala podobná síň, k nimž však zvenčí přístupu nebylo. Na ten čas nachází se věž v stavu žalostném, jsouc ve svrchních částech rozrušena. Bylo to r. 1847 dne 27. prosince, po vichřici čtyři dni trvající, že o půlnoci severozápadní roh její s ohromným rachocením se sesul, právě když úředníci z hospody se vrátivše ve vedlejším stavení ulehli. Spousty kamení a rumu sypaly se nad jejich hlavami, a jen silná klenutí je zdržela. Stěny se otřásaly tak, že obrazy s nich padaly a okna řinčela. Robotníci kamení a rum čtrnácte

Zbytek gotické kaple v Lipnici.

dní vyváželi, nežli se ke věži dostali. Potom se báli, že i ostatek spadne; chtěli jí ubrati, ale nemohli se zdivem hnouti. Proto nechána tak. Mezi věží a venkovskou hradbou bývala dřevěná kůlna, jejížto zkáza r. 1869 dne 19. září také nynější žalostný stav hradu zavinila. Při ohni tehdejším chytla, a poněvadž vítr oheň rozdmychoval, od plamenů vysoko šlehajících chytila se nejbližší dřevěná střecha a vyhořel celý zámek.

Od věže táhne se podlé dvora po jihozápadní straně hradu *dlouhé stavení*, stojíc částečně na strmých skalách. Stavení toto táhnoucí se až k druhé věži za kaplí se nacházející má úpravu 16. věku, avšak mnohé okno jest zazděno. Rovněž zazděny jsou dvéře z prvního poschodí na dřevěnou pavlač, která již dávno před ohněm rozebrána, tak že jen krakorce ve zdi zůstaly. Starožitného rázu jest přízemí, v němž

Plán Lipnice.

Vysvětlení plánu: 1. cesta z městečka a vedlé ní hradba k němu; 2. křenovka; 3. bašta; 4. zasypaný příkop; 5. místo kůlny; 6. brána; 7. věž nad ní; 8. dvůr; 9. nádržka; 10. dlouhé stavení; 11. vchod do sklepů; 12. stará kaple; 13. věž s novou kaplí; 14. nový palác; 15. schody k němu; 16. starý palác (Samsonova věž); 17. vrátnice (v levo od ní branka); 18 zvonice.

jsou samé veníře z 15 století. V prvních dvou podzemních sklepích (při věži) bývaly konice; ostatní vedlé nich jsou nízké, pevné sklepy. Asi uprostřed toho stavení jest vchod do sklepů. Nad něj vedou schody k portálu a k místnostem prvního poschodí; veníře portální bývaly tak ozdobné, že jim málo bylo rovných. Skládají se z prutů, mezi nimiž byla rozličná zvířata. Z některých zbyly ještě nohy, ostatek jest zurážen. Nad tím jest štít povydaný, též pruty zdobený a mezi nimi tré zvířat běhajících, totiž dva jeleni a chrt; ze čtvrtého zvířete zbyly jen nohy. Portálem vstupuje se do místností, ve kterýchž ředitel panství zůstával. Nyní jest první a druhé poschodí nad ním úplně pusté. V prvním poschodí byly zdi hrubé, gotické klenby a ozdobné veníře. V druhém poschodí byla na dvůr pěkně kuplovaná okna, jak si v nich v 16. století libovali. V koutě mezi ním a přední věží jsou staré schody, kterými lze také do věže přijíti, avšak nyní je to vše nepřístupno. Uvnitř bývala chodba s pěkným taflováním. Na jednom veníři prý byl rok 1387 (? snad r. 1487) vytesán. Pozoruhodné jsou na severozápadní straně krakorce, na nichž spočívala dřevěná chodba ven ze zdi povydaná, k obraně této strany proti nepříteli zřízená, na něhož se z podlahy prolomené kamení a hořící smůla metati mohly. Stavení toto, jak se zdá, vystavěno ke sklonku 15. století, a nejvyšší část zase v 16. století upravena.

Za tímto stavením stojí *kaple*, která kůrem svým do dvora vybíhá tak jako rohatý ústupek vedlé ní postavený. Stará kaple proměněna v horní části v kruchtu, v dolní v předsíň nové kaple. V této předsíni, která prolomena jest na severovýchodní straně a opatřena velikými dveřmi, viděti jest sanktuář v podobě velikého gotického výklenku. Krásné hvězdovité klenutí kaple, které na počátku 15. století v ušlechtilém tehdejším slohu zřízeno jest, zakryto jest nižším klenutím, které proto vystavěno, aby vyšší část jako kruchta oddělena byla. V kapli jsou tři vysoká okna v starém slohu, avšak velice chatrná; vyplnění jich uměle vytesané tak tak drží, protože sloupky je podepírající vypadly. Starý zazděný vchod k této kapli jest na severozápadní straně. *Nová kaple*, posvěcená sv. Josefu, vedlé ní ve spodu čtverhranaté věže se nacházející, s vysokou kopulí, zřízena byla, tušíм, za Vernierův a jest úplně pusta. Po velkém ohni úředníci panští vybrali oltář a nářadí z kaple a vyhodili je a zničili; do městského kostela přenesen obraz, který snad jednou pěkný byl, ale od nějakého neumělého malíře zkažen jest.

Když na počátku našeho století zeď u kaple na epištolní straně prolomena byla, přišli na výklenek, v němž byly dvě lidské kostry stojíce. Patrně pocházely od lidí tu zazděných. Větší z nich měla na sobě zrezavělé odění železné, druhá sice neměla na sobě zbytku šatstva, avšak okolo hrdla měla silný železný kruh, který byl do zdi zazděn. Ti, kteří ty kostry odkryli, soudili, že pocházejí od muže a ženy. O významu těchto lidských obětí mluvili jsme v díle I. na str. 78.

Stavení za kaplí až k novému paláci jest novějšího původu a na té straně ke dvoru veskrze z cihel postaveno; avšak jsou tu také dvoje veníře z konce 15. věku, jedny v přízemí a druhé v prvním poschodí, které vybrány z nějakého staršího stavení. Také vnitřní upravení svědčí o novém původu.

Thurnovský dům neb *nový palác*, severozápadní stranu města zaujímající, horní svou částí prozrazuje úpravu 16. století, avšak spodek jest starý, jak svědčí úzká a vysoká gotická okna v přízemí. V prvním poschodí na jihovýchodní straně v rohu spatřuje se kus zazděných vrat, kdež potom prolomeny nové dvéře vysoké, k nimž byly ze dvora schody. Sice se šlo i do tohoto stavení vchodem na protější straně a pak po schodech. V přízemí jsou suché sklepy a pod nimi pevné sklepy podzemní. V prvním poschodí jest velká síň, nad ní v druhém poschodí byla stejně velká síň. Od ní k jihozápadu jsou vedlé sebe tři pěkné klenuté světnice z cihel, v 16. věku postavené. V posledních dvou k severu jsou výstupky a při nich vítězný oblouk, jako dělívá kůr v kostele od lodi; i zdá se, že tu byla pavlač, kterou později příčkami oddělili. Svědčí o tom sloupy, na nichž klenutí ležela. Ve velké síni ještě viděti zbytky vlaského komína, ale kromě ozdobných křížů v oknech nic nepamatuje na bývalou úpravnosť, která vytlačena jest nyní od ohavné spousty.

Severozápadně od veliké síně jest několik světnic. V rohové z nich, která jest v severovýchodním rohu, skrze poslední oheň oprýskala malta na některých místech a tu se objevily zbytky maleb s německými nápisy. Byly to, pokud lze poznati, erby, zejména dobře viděti fafrnochy z jednoho erbu a slovo Dietrich. Bezpochyby pocházejí od Thurnů, kteří tu svůj vývod dali vymalovati. Světnice odtud k jihovýchodu a od veliké síně k severovýchodu jest již při vedlejším věžovatém stavení; zde jest také do něho vchod, který vyhlíží jako nějaké okno. Veníře jeho ozdobně jsou vytesány a nad vchodem jest nápis:

Letha ꝫ xxx vii° Tito
pokoyowe dielani gsv

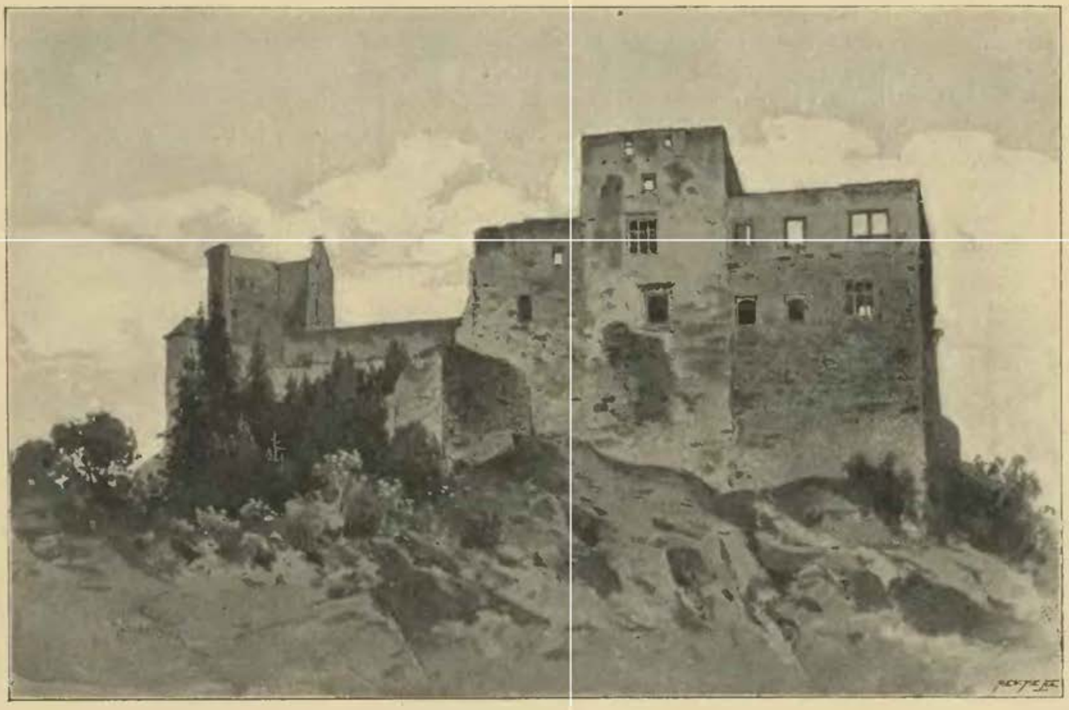
Dotčené věžovaté stavení r. 1437 vyzdvižené jest *starý palác* a nazývá se *Samsonovou věží*. Jest to hrubá věž o čtyřech poschodích, jejíž základ jest nepravidelný čtverhran, což jest na Lipnici obyčejné, neboť žádné staré stavení tu nemá základu pravidelného Věž tato bývala arkýři, piknůsky a podsebitím ke své obraně vyzbrojena, avšak poskytovala tomu, který na požadavcích 15. století přestával, pohodlného obydlí. Že také stavěna byla jako na tehdejší poměry nádherná stavba, o tom svědčí bedlivé otesávání všelijakých kamenných obrub na dveřích a oknech. Také na to připomínají tesné kameny vložené do rohu věže, sice z lomeného kamene vystavěné. V přízemí pěkně a pevně sklenutém, do něhož se ze dvora přijde, jest hluboká studně. V klenbě jest kruh železný na váhu, sice tu jsou dvě veliká okna proti sobě, zazděný komín a dotčené dvéře ze dvora. V prvním poschodí také pěkně sklenutém jsou ozdobná okna. V 16. století chodívali do něho z nového paláce vchodem popsaným. Místnosť ta jakož i jiné místnosti nad ní jsou nepřístupné; jen zvenčí viděti jest, že v druhém poschodí na severozápadní straně jest starožitný, pěkně tesaný portál a v třetím poschodí prosté dvéře. Místnosti v třetím poschodí říkávalo se kuchyně. K ní se bezpochyby vztahuje zpráva Balbínova, že viděl věž, o níž mu vypravovali Lipničtí, že Trčkové tu zlato dělali, a že sám ještě ohniště k tomu patřící viděl.

Stavení vedlejší slove *vrátnice*, která také r. 1437 vystavěna; svědčí o tom portál téhož způsobu, který se v starém paláci nachází. Nad přízemní místností čili vrátnicí jest světnice podobně sklenutá jako vedlejší sklep ve věži a má také železné kruhy. Vedlé vrátnice jest branka, z níž se vycházelo na křenovku; i ta, tuším, teprve r. 1437 zřízena. Od té branky táhne se podlé dvora hrubá zeď. Vedlé samé branky jest v hradbě prevít, patrně pro čeládku ustanovený a svědčící o tom, jak málo se v minulých stoletích o čistotu dbalo. Také v horních částech vrátnice a Samsonovy věže a jinde na Lipnici viděti jest prevíty. Zmínky zasluhuje také nádržka uprostřed dvora se nacházející, v níž přese znamenitou výšku hory za každého počasí dosti vody bývalo.

Starožitný hrad Lipnický poskytuje se všech stran obrazu velmi malebného. Na tu stranu k městu a kostelu viděti jest přední věž, ostrým rohem ke kostelu obrácenou; v ní se spatřuje spodek

9*

ze štukoví, jako vůbec všechny základy hradu na této straně. Nad prvním poschodím spatřuje se branka na baštu, nad tím tři úzká okénka nad sebou. Vedlé věže v rohu jejím a vedlejšího stavení byla široká a vysoká branka (nyní zazděná) na čtyřech pevných krakorcích; tuto branku s předešlou spojovala dřevěná pavlač. Stavení vedlejší má tak, jako přední věž, drahně kamenných krakorců, z nichž některé ještě cihlami překlenuty jsou (tak zvané maškule). V přízemí jsou z konic střílny a nad tím okna, jak patrně znáti, nejednou přeměňovaná a vysoko u komínu námětek daleko ven povydaný. Patrně zde byla napřed hradba a potom přistavěno stavení a okna vylamována asi na počátku 16. věku. Ve vedlejší čtverhranaté věži, v níž jest nová kaple, jest nahoře branka ke spouštění zvoditého mostu. Věž tato zavřena jest zvláštní rohatou hradbou, kromě toho se táhla ještě jedna hradba podlé celé této strany vycházejíc od bašty u brány a končíc u skalnatého hřebenu, na němž stojí zvonice. Ve stavení vedlé nové kaple také jest branka venlři obložená a končí se tato strana novým palácem na skále stojícím.

Lipnice od severní strany.

S druhé strany hradu nepozoruje se tolik pěkných podrobností, poněvadž se táhne na skalnatém spodku dlouhá hradba. Zajímavý jest prevít na stavení brány, položený na dvou silných krakorcích, který také dobře sloužil k obraně proti nepříteli. I na jiných místech této strany jsou podobné náměty. I na této straně jsou základy ze štukoví.

Nejstarší dějiny Lipnice nejsou pro nedostatek starých památek s dostatek vysvětleny. V starých pamětech z r. 1238—1249 připomíná se *Ctibor* z *Lipnice*, předek pánů z Cimburka, jak se r. 1308 syn jeho Bernart nazýval; zdali se jmenoval po naší Lipnici, není na jisto postaveno, ačkoli dosti víře podobno Miroslav, předek jich, založil klášter Sedlecký, měli statky na Čáslavsku, a známo je také, jak Ctibor Lipnický Braniborské roty u Prahy potíral. Naproti tomu lze říci, že se r. 1316 na Moravě Ctibor z Lipnice připomíná, když naše Lipnice jiným rodům patřila.[1]) Na jisto jest postaveno, že prvním dokázaným držitelem Lipnice byl *Remunt z Lichtemburka*, jenž s bratřími svými společně držel Německý Brod a bohaté doly, které tu byl otec jeho zarazil. Když dotčení bratří r. 1319 Brodské obdarovali, svědčil Bernart, purkrabě Lipnický;[2]) když pak r. 1316 Jindřich z Lipého od krále z vězení byl vyručen, tuť Jindřich, starší syn Remuntův, se za rukojmě postavil, že vězeň buď se podvolí mocné výpovědi aneb

[1]) Shledej v Reg. [2]) Arch. v Něm. Brodě.

do vězení se navrátí. Do záruky dán hrad Lipnický.[1]) Remunt prodal Lipnici potom *Řehníkovi* z *Dražic*, jenž nedlouho po té koupi zemřel. Nevíme, čím se on aneb sirotci po něm zůstalí provinili, že na soudu zemském nalezeno, že pro zjevné jich viny všechen svůj statek propadli. Tuť Bedřich z Čachovic, poručník jejich, milosti u krále vyhledával a dobrovolně králi Lipnici odevzdal, aby sirotkům ostatek jmění zachoval. Král pak nepodržev Lipnice dlouho, dal ji r. 1319 *Jindřichovi* z *Lipého* na srážku peněz, které mu byl dlužen za kraj Žitavský.[2])

Jindřich držel také Brod, jehož řízení vyžadovalo nejednou přítomnosti jeho ve zdejší krajině. Když se r. 1320 na hradě Lipnickém zdržoval, vyžádali si na něm Brodští potvrzení svých svobod.[3]) Zemřel r. 1329 dne 26. srpna v Brně, zůstaviv potomkům veliké, anobrž knížecí jmění. Synové jeho byli *Jan* († r. 1338), *Jindřich mladší* († okolo r. 1336), *Čeněk* († r. 1363) a *Pertolt* († r. 1347), z nichž první tři měli syny, též Jindřichy řečené. Po smrti prvních dvou spravoval všechny statky Pertolt, jenž byl proboštem

Jižní fronta dvoru Lipnického.

Vyšehradským, nejvyšším kancléřem a zanechav duchovenství od r. 1343 nejvyšším maršálkem. Když pak r. 1340 Brod velkým ohněm byl spuštěn, Pertolt s Čeňkem obyvatelům všechny daně na deset let odpustili.[4]) Až do r. 1346 zůstali Lipští v nedílnosti.

Roku 1346 dne 13. ledna sešli se na hradě Lipnici Jindřich probošt Vyšehradský (syn Janův), Pertolt, Čeněk a Jindřich syn Jindřicha mladšího a rozdělili se. Udělány čtyři dílčí cedule, poněvadž Jindřich Jindřichovic chtěl býti oddělen. dali mu Lichtenburk, Chotěboř, Ronovec, Cimburk a Třebovou, avšak ostatní tři díly podrželi v nedílnosti. Tak se stalo, že i třetí díl, na nějž položeny byly hrad Lipnice s městem, Žampach, Polná, Něm. Brod a Jaroslavice, byl v nedílném držení všech tří.[5])

Roku 1347 zemřel Pertolt, který společné jmění spravoval. Posledním pořízením svým r. 1346 dne 10. prosince na Lipnici sepsaným pamatoval na své poddané Zejména ustanovil, aby kostel Lipnický, jenž před tím vyhořel, zase znova byl vystavěn, a těm sousedům, kteří vyhořeli, na 6 let daně odpustil.[6]) Protože dětí po sobě nezůstavil, dostal se díl jeho ostatním dvěma, třeba byli v létě r. 1347 prvotní rozdělení obnovili. V ty doby a ještě r. 1353 byl tu purkrabí Pešek z Polné.[7]) Po smrti Jindřicha probošta, který po r. 1352 zemřel, zůstal Čeněk sám v držení Lipnice. Tento vyměnil si r. 1351 Šlapanov se 6

[1]) Reg. III. 122. [2]) Reg. III. 228. [3]) Reg. III. 255. [4]) Arch. Brodský. [5]) Reg. III. 652. [6]) Cod. dipl. Mor. VII. 507. [7]) Tamže.

přiležicími vesnicemi. Byv nejen maršálkem a od r. 1356 nejvyšším komorníkem, držel také Polnou v Čechách, Krumlov a Třebovou na Moravě, a na všech panstvích svých činil nábožné a dobročinné skutky. Za něho byli purkrabími r. 1358 Beneš ze Zdislavic a r. 1362 Mladota. Roku 1363 zapsal Jindřichovi synovci město Brod s horami a vesnicemi, které k Ronovci patřívaly; téhož roku s Jindřichem synem svým obdařil sousedy Brodské osvobozením daní.[1]) Čeněk zemřel r. 1363. Z manželství s Anežkou z Walsee měl syna Jindřicha, jenž byl ženat s Annou z Rožemberka, ale jednoho roku s otcem (buď před ním nebo po něm) zemřel. Poněvadž tento jediné dcerky zůstavil, dostala se Lipnice dotčenému *Jindřichovi*, synovci Čeňkovu, jenž se také po smrti strýcově nejvyšším maršálkem stal a r. 1365 na hradě Lipnici Michalovi, rychtáři Brodskému, svobody jeho na vodovod do města potvrdil.[2])

Rod pánů z Lipého byl již za dob krále Jana dílem dělením, dílem nákladným živobytím na jmění velice sešel, tak že sestoupil se své knížecí výše a vyrovnával se odtud ostatním panským rodům. Avšak Jindřich nedovedl ani zbytek bývalého jmění udržeti. Nechal si moravská panství a prodal Lipnici *císaři Karlovi* Tento učinil zde purkrabí Mikuláše z Vícemilic a r. 1370 obyvatelům městečka Lipnice k povznesení jich živnosti udělil městské právo takovým způsobem, jako měla hrazená města, zejména Německý Brod. Právo pivo vařiti jim tím výslovně přiznáno.[3]) Za těch dob připomíná se již kaple na hradě a byl tu při ní kněz Petr, užívaje části Nové vsi, k téže kapli patřící.[4]) Roku 1376 zastavil Karel se synem svým Václavem hrad Lipnici a město Brod *Bočkovi*, *Hynkovi a Ješkovi* bratřím z *Kunštatu* a z Poděbrad v 4000 kopách až do vyplacení a takovým způsobem, aby obě ty pevnosti nejen králům, nýbrž i markrabí Ještovi otevřeny bývaly, avšak pánům aby z válek, které by se z těch pevností zdvihaly, škody nepocházely. Zároveň jim povoleno, aby do 100 kop na nich prostavěti mohli.[5]) Jana nacházíme proto r. 1377 jako patrona kostela v Řečičce, a Boček podával r. 1378 kněze do Lipnice.[6]) Václav stav se králem dal Lipnici a Brod dědičně (r. 1379) *Vítkovi* z *Landšteina*, vydal mu na to troje majestáty, čtvrtým majestátem dovolil mu, aby Lipnici od Bočka vyplatil, pátým slevil mu ližné, které Brodští v Kutné Hoře z piva platili, šestým dovolil mu židy v Brodě držeti a Brodským rozkázal, aby Vítka jako pána svého poslouchali.[7]) Vítek, nejvyšší komorník a královské komory mistr, zemřel nějaký rok potom, zůstaviv *Viléma*, syna nezletilého. Asi v ty doby byl purkrabí Jan Rubáš.[8])

Za nezletilosti Vilémovy snad byl poručníkem jeho *Jindřich Škopek* z *Dubé* a Lipnici spravoval. Možná také, že mu Lipnice zastavena byla. Jisto jest, že Jindřich Lipnici a Brod držel. Neboť r. 1386 zakazoval král Václav veškerým svým úředníkům, aby žádného měšťana Brodského k svému soudu nepoháněli, protože Jindřich (jenž byl hejtmanem království), slíbil každému po právu učiniti, kdyby u něho žaloval.[9]) Jindřich svěřil řízení Lipnice purkrabí Odolenovi z Pyšel,[10]) který ji až do počátku 15. století spravoval. Roku 1395 umřel Jindřich, avšak od r. 1390 vyskytuje se již Vilém jako pán na Lipnici, podávaje faráře do Řečičky.[11]) Král Václav učinil ho nejvyšším komorníkem. Listem, r. 1396 dne 5. května na hradě Lipnici daným, potvrdil svobody města Brodu a r. 1398 dal obyvatelům městečka Lipnice (Staré Lipnice), též sousedům Nové Lipnice neb Dolního města svobodu, aby o statcích svých říditi mohli.[12]) Asi r. 1396 učinil znamenité nadání při kapli sv. Vavřince na hradě Lipnickém, jejíž správce Petr právě zemřel. Nadav ji jako kolegiátní kostel, zřídil při ní kapitulu, totiž děkana a šest kanovníků, k jichž výživě dal vesnice Kyžlici neb novou Lipnici, Vilemovec a Bystrý, tak aby každý kanovník ročně úrok 8 kop bral. Děkan dostal kostel farní v Dolním městě se všemi užitky, které farář míval, avšak užitky kostela v Staré Lipnici pod hradem zůstaly celé kapitule. Za to obdržel děkan ročně kopu grošů a osvobozen byl od ospů, kur a sýrů, které se z kostela vrchnosti dávaly. Správci školy přislíbil plat 2 kop a kromě toho zavázal se všechno dříví k potřebám děkana a kanovníků dodávati. Pro kanovníky, jak se mají ve svém povolání chovati, vytištěn dlouhý řád.[13]) Prvním děkanem stal se Pelhřim z Roudného, také erbu růže, druhým byl od r. 1396 Svatoslav kanovník, třetím Petr, jenž byl posud kazatelem českým na hradě. Roku 1398 daroval plat z Dolního města pro oltář sv. Jana a sv. Matěje v kostele Pražském a zemřel téhož roku.[14]) Posledním svým pořízením ustanovil, aby při kapli hradské na Lipnici nadán byl kazatel, který by lidu v neděli a o svátcích v přirozeném jeho jazyku českém kázal. Byl to duch doby, který nechtěl míti křesťany jen tak tak, nýbrž křesťany uvědomělé. Vilém zůstavil sirotky nezletilé. Jeho bezpochyby synem byl *Vítek* z *Lipnice*, kterého král Václav r. 1405 popravcem kraje Čáslavského učinil.[15])

Jak se zdá, zemřel tento Vítek, jehož odjinud neznáme, velmi brzy, a hrad Lipnický dostal se Kateřině, dceři Vilémově, vdané za *Čeňka* z *Vartemberka*, kteráž r. 1408 odkaz otce svého provedla a kazatelem českým Petra učinila, jenž se stal po dvou letech děkanem.[16]) Asi až do té doby spravoval

[1]) Cod. dipl. Mor. archiv Želivský a Brodský. [2]) Arch. Brodský [3]) Lib. conf. arch. městečka Lipnice. [4]) Borový, lib erect. II 154. [5]) Arch. Třeboňský. [6]) Lib. conf. [7]) Arch. Třeboňský. [8]) DD. 13, f. 131. [9]) Arch Brodský. [10]) DD 13, f. 153, stará kniha Brodská v arch. kapitulním. [11]) Lib. conf [12]) Arch. Brodský, Lipnický. [13]) Lib. erect. VI. 53, řád ten vytištěn česky v Beckovského Poselkyni IIc. 493. [14]) Lib. erect XIIIa. 86, Höfler, font rer. Huss. II. 72. [15]) Arch. Svatováclavský. [16]) Lib. erect. IX. C 1.

Lipnici Odolén;[1]) po něm byl purkrabí Naček z Petrovic r. 1412.[2]) Čeněk, jenž r. 1416 svobody města Brodu potvrdil,[3]) byl horlivým příznivcem Mistra Jana Husi a jedním z těch, kteří o mravní napravení církve usilovali. Sám jal se novoty Husovy a jeho stoupenců na svých panstvích zaváděti, a poněvadž nebyl dostatek kněží, kteří novotám těm přáli, a mnozí se k nim obrátiti nedali, pozval Heřmana biskupa Nikopolského, jenž byl farářem v Milčíně na panství Oldřicha z Rožemberka, Čeňkovi poručenstvím podřízeného, k sobě, v Brodě jej zadržel a pak na Lipnici zavezl. Tu v kapli od 6. března r. 1417 světil podjáhny a jáhny.[4]) To vše Heřman činil z donucení, a známo jest, že vrátiv se z Lipnice a když Oldřich, pán jeho, učení Husovo opustil, Heřman kdesi povídal, že všecko lotry světil. Za to se mu Táboři krutě pomstili, když ho na Příběnicích dopadli. (Viz díl VII. na str. 71.)

Čeněk kloniv se od strany ke straně zemřel r. 1425. Lipnice se měla dostati synu jeho, avšak Oldřich z Rožemberka, jenž byl ženat s Čeňkovou strýní, činil si nároky na Lipnici. Za tou příčinou vyžádal si v kanceláři králově list (r. 1426), že král vše zboží Čeňkova, která na korunu pro jeho zrádu spadla, Oldřichovi daruje.[5]) Avšak Lipnice asi v tu dobu ocitla se již v držení třetího, totiž *Jana Smila z Křemže*, jenž byl jedním z hejtmanův Táborské jednoty. Když Oldřich od Smila velmi tištěn byl na svých zbožích, podvolil se r 1429 ke smlouvě, jíž nenáviděnému protivníku nejen dluh nějaký splniti slíbil, nýbrž i jemu všecko právo své k Lipnici úplně propustil a připověděl na to list udělati.[6]) Smil, jsa odtud v bezpečném držení Lipnice,[7]) obyvatelům městečka pro jich stálou věrnost udělil (r. 1434, 1. května) na hradě Lipnici svobody, aby statky své na smrtelné posteli odkazovati mohli, a pokud by na kterého Pán Bůh připustil náhlou smrt, aby statek jeho připadl na příbuzné. Také jim daroval paseku okolo panské štěpnice.[8]) Asi r. 1436 postoupil Lipnice *Mikuláši Trčkovi z Lípy*.

Mikuláš Trčka patřil k těm bojovníkům, kteří využitkujíce tehdejších poměrů, zmocnili se mnohých statků, jichž jim král Zikmund ponechal jménem zápisu, aby byl od nich uznán. Takovým způsobem dostal se Mikuláš v držení velikého klášterství Vilémovského a mnohých jiných duchovních statků při něm ležících, zejména od arcibiskupství, kapituly Pražské a Vyšehradské. Rozsáhlé ty statky, v skutku knížectví, které potomci jeho rozhojňovali, připojil k Lipnici. Zde vystavěl r. 1437 věžovatý palác, který se z neznámých příčin Samsonovou věží nazývá. Od té doby rád sídlíval na Lipnici; odtud vyjížděl na krajské sjezdy a jiná veřejná jednání, zde udílel poddaným spravedlnost a jsa pán spravedlivý a mírné mysli, nezřídka volen býval za oprávce mezi stranami a zval je k sobě na Lipnici. Získav také město Brod a uváživ, že Brodští k předešlým pánům „až do té chvíle“ statečně, dobře a věrně se zachovali, slíbil je r. 1442 při všech právech jejich zachovávati.[9]) Horlivě jsa oddán víře pod obojí, patřil k té straně, která rázným zakročením polepšení tehdejších řádů prováděti chtěla. Proto stranil Jiříkovi Poděbradskému, pomáhal mu dobývati měst Pražských, a když Jiřík volen jest za správce, vladyka (Mikuláš), jenž po otci sotva dvorec zdědil, přidán mu jako rada.[10]) Ke konci svého života přikoupil ještě Vlašim, Pelhřimov, Kralovice, Heralec, Mladou Vožici a jiné statky drobné. Protože zápisu na Lipnici neměl, vložil mu ji v desky (r. 1452) Oldřich z Rožemberka, jako mocný poručník sirotkův někdy Čeňkových, totiž Lipnici hrad s městečkem k témuž hradu přihrazeným i Starou Lipnici a město Brod Německý.[11]) V posledních letech před jeho smrtí byl Jindřich z Lipničky purkrabí na Lipnici.[12]) Nedlouho před svou smrtí († r. 1453) koupil zvon od Jana z Rousinova za 300 fl. a za též penize prodal jej k záduší Brodskému.[13])

Po Mikulášovi zůstali synové *Burjan, Zdeněk a Mikuláš*. Jisto jest, že tito bratří několik let po smrti otcově v nedílnosti zůstávali, i zdát se, že tak bylo až do smrti Burjanovy, jenž jako starší všechny statky spravoval. Týž pán sedal na soudě zemském, potřebován byl při rozličných poselstvích a r. 1457 učiněn jest nejvyšším písařem. Jako otec jeho i on byl oddán Jiříkovi Poděbradskému, jehož volil r. 1458 za krále. Král pak moha se naň spoléhati, dával mu velitelství nad vojskem, které neposlušné poddané trestalo. Sám dobývaje hradu Šternberka, veliké náklady na tu práci činil, a poněvadž se mu za to Šternberka dostati mělo, zapsal mu král na místě části téhož zboží klášterství Želivské.[14]) Klášter tiše a náhle obsadil Abraham, úředník Trčkův. Ještě téhož roku (r. 1468) zemřel Burjan. Zdá se, že teprv po jeho smrti došlo k rozdělení velikých statků Trčkových. Mikuláš, bratr Burjanův, podržel Vlašim a ostatní statky v Bechyňském kraji, a Lipnice se statky v Čáslavském kraji dostala se synům Burjanovým. Tito byli *Mikuláš mladší* († r. 1516), *Melchyzedech*, *Jiřík* († 1481) a *Burjan*, kteří dlouhá léta Lipnici nedílně drželi.

---

[1]) Pangerl Holz. Urk. 244. [2]) Arch Břevnovský. [3]) Starý manual právní v Brodě. [4]) Vavř. z Březové, Höfler font. r. H. II. [5]) Arch. č. III. 498. [6]) Arch. Třeboňský. [7]) Roku 1433 Smilek z Lipnice. (Arch. č. III. 416) [8]) Arch. Lipnický. [9]) Arch. Brodský. [10]) Arch. č. II. 311. [11]) Rel. tab. II. 225. [12]) Arch. Želivský r. 1448. [13]) Arch. Brodský. [14]) Arch. gub.

Roku 1482 zdržoval se na Lipnici Augustin biskup Sankturienský, a po druhé tu kněží svěceni. Týž biskup původem některých kněží a pánů přišel ze Vlach, zdržoval se pak v Písku a na Táboře, potom jel na Lipnici a tu několik neděl byl. Trčkové ho velmi čestně chovali, a mnohá města k němu posly vysílala, jeho za biskupa přijímajíce a slibujíce, že chtějí při něm věrně státi. Při hodu sv. Ducha světil tu kněží. Potom Hradečtí a páni kraje Hradeckého poslali pro něho na Lipnici a provodili ho do Hradce.[1])

Všem čtyřem bratřím potvrzeno r. 1478 klášterství Želivské, a po smrti Jiříkově ostatním třem na ně milosti až do r. 1486 udíleny. Roku 1481 potvrdili svobody Brodských. Zdá se, že dlouho v nedílnosti zůstávali. Mikuláš, jenž byl přední osobou ve stavu rytířském, ještě r. 1486 na Lipnici poroučel,[2]) drže ji společně s bratřími. Společně nejmenovaného roku potvrdili svobody městečka Lipnice. Avšak později se oddělil a získav Lichnici podržel k ní duchovenství příležitá a od r. 1436 v držení rodu se nacházející, a za nedlouho získal tolik statků, že patřil k nejbohatším vladykám. Bratr jeho Burjan držel po smrti dvou bratří svých Lipnici sám a od r. 1510 byl podkomořím království. Po smrti Mikuláše

Bílá věž u Lipnice.

bratra svého zdědil Polnou s Přibyslaví, Chotěboř, Trhovou Kamenici a některé vesnice na Čáslavsku. Pro Polnou rozhněval se s Hynkem Bočkem z Kunštatu tak, že málem přišlo k válce. Bylť Burjan hrdý a jako jeho bratr nepřítelem městského stavu. Hrad a panství řídili za něho r. 1495 Jan Lukavecký z Lukavce, r. 1509 Zdeněk z Lukavce, r. 1513 Jiří Opit z Maličína, v letech 1519—1524 Jan Pizolt z Ústu.[3]) Burjan zemřel r. 1522 dne 30. května v Praze. Zvonili mu hrany na všech farách v Praze a týž den vezli ho na Lipnici.[4])

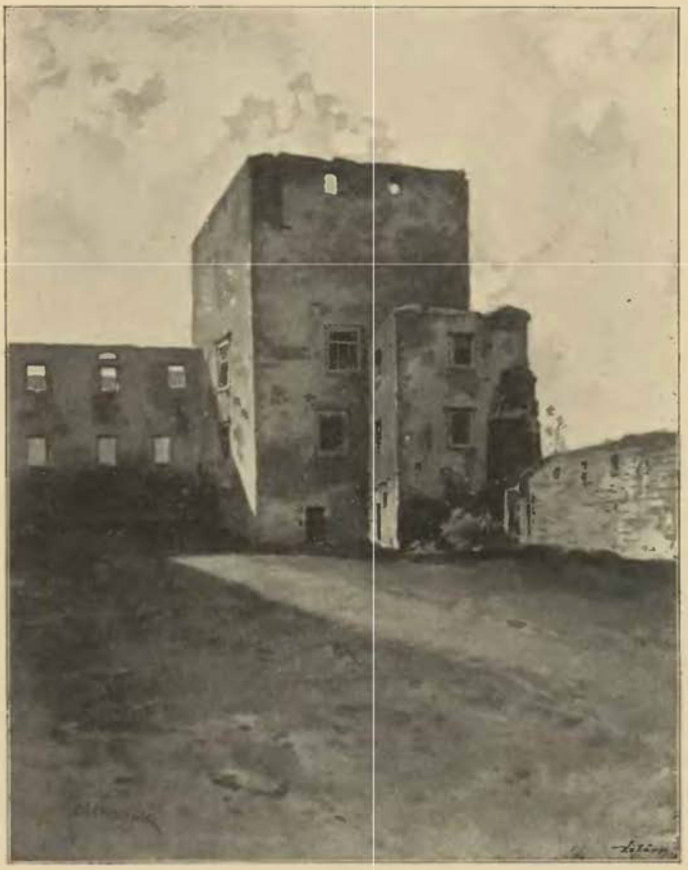
Zůstali po něm synové *Jan* a *Mikuláš*, z nichž onen býval již za živobytí otcova hejtmanem kraje Čáslavského, tento však při jeho smrti nezletilým. Byly také dcery, z nichž Dorota vdána byla za Bohuslava Leskovce a s bratrem svým se soudila (r. 1532), že jí nevydal prým perlový na sukni, podolek, rukávy a obojek, který jí n. otec udělati dal.[5]) Za těch dob (r. 1534) byl Václav Dobřenský z Dobřenic úředníkem na Lipnici.[6]) Po brzké smrti Mikulášově zůstal Jan samotným pánem Lipnice, avšak zemřel již r. 1540. Posledním svým pořízením (r. 1538 sepsaným) učinil poručnicí manželku Markétu z Šelmberka, jíž k radě jisté pány přidal. Postarav se o manželku a děti své dostatečným vybytím a nezapomenuv na Matouše, písaře svého, odkázal obci Lipnické ves Proseč na vydržování kaplana pod obojí a na školy.[7])

Po Janovi zůstali synové *Jindřich*, *Burjan*, *Ferdinand*, *Jaroslav*, *Zdeněk* a *Mikuláš*, z nichž tito tři ještě r. 1553 nezletilí byli. Jindřich, nejstarší, vyprosil r. 1544 u krále Ferdinanda, že potvrdil svobody

[1]) St. letop. 225. Jedno vysvědčení ve Švendově, želez. obraze I. 202. [2]) Arch Jihlavský a gub., Beckovský I. 955, staré knihy Kutnohorské. [3]) Arch. musejní, stará kniha Brodská. [4]) St. letop. 452. [5]) Reg. 6. F, kom. s. C 6. [6]) Kn. grunt. Brodská. [7]) DZ. 4. K 7.

města Brodu,[1]) ale zemřel nějaký rok potom. Panství spravovali pak oba nejstarší po něm, potvrdili r. 1550 svobody města Lipnice a dali obci kus pastev od Hájku lesu podlé obcí jich ležící.[2]) Dotčení bratří byli dosti velikou část statků svých odprodali, bezpochyby na zaplacení dluhů otcových; o ostatek rozdělili se asi r. 1559. Při tom dostal Burjan Lipnici s Brodem a Světlou, Ferdinand severní část klášterství Želivského a vesnice blízké, Jaroslav Větrný Jeníkov s jižní částí klášterství Želivského, Zdeněk Humpolec a Heralec. Dílu Mikulášova neznáme. Burjan podržev si Světlou prodal r. 1561 zámek Lipnici s městem, město Německý Brod a několik vesnic *Františkovi hraběti z Thurnu.*

František a rod jeho velice pečovali o povznesení města Brodu. František město propustil r. 1565 z člověčenství. Méně pravého významu byla jiná milosť, která však tehda mnoho platila; František

Jižní část hradu Lipnického.

jsa totiž z milosti císařské palatinem, Brodským k starodávnému erbu jich po pánech z Lichtemburka a z Lipého zděděnému přidal věže, hradbu a bránu (r. 1566). Téhož roku také svobody Lipnických potvrdil.[3]) Úředníkem učinil Jana Giglingara z Knaislšteina (r. 1565), po němž Jindřich Khun z Khunova (r. 1570) a zase Jan Giglingár (r. 1579) následovali.[4]) František oddělil r. 1574 nejstaršího svého syna Jiříka, dav mu za díl statky své v Kraňsku a Goricku; ostatní statky, Lipnici v Čechách, Prčice a Vlasatice na Moravě, zanechal čtyřem mladším synům. Synové sice po smrti otcově díly přijali, ale stavěli se proti vůli otcově, pokládajíce díl Jiříkův za lepší. Povstala z toho pře, která ukončena r. 1588 královskou výpovědí. Podlé té ustanovení, jak byl otec učinil, potvrzeno.[5])

Lipnici spravoval Martin, jenž r. 1588 vsi Věž a Petrkov prodal;[6]) sice drželi všichni čtyři Lipnici nedílně a r. 1588 potvrdili na Lipnici výsady Brodských, přidali jim podací, odpustili odúmrtí

[1]) Reg. král. ve Vídni. [2]) Arch. Lipnický [3]) Arch. Brodský a Lipnický. [4]) Kn. grunt. Brodské. [5]) DZ. 24. D 31. [6]) DZ. 24 H 9.

a vysadili nový řád městský. Ještě více dali r. 1589 prodavše obci předměstí i se dvory připsanými a všechny daně a dávky, tak že Brod od té doby kromě ochranného práva vrchnosti úplné svobody požíval.[1]) Potom ujal Lipnici Martin a věnoval na městě Brodu Anně z Rogendorfu manželce své.[2]) Asi r. 1594 prodal Martin zámek Lipnici s vesnicemi (avšak bez Brodu, který teprve později prodán) *Janovi Rudolfovi Trčkovi z Lípy* a vložil mu je ve dsky zemské r. 1595.[3]) Nový pán potvrdil r. 1594 svobody Lipnických, ale vzal jim vaření piva, začež jim slevil na platech, dal svobodu vína šenkovati a z robot ponechal toliko na louce velké seno a otavu hrabati, víno do lochu spouštěti, na velkou zvěř, vlky a zajíce půl míle od Lipnice nejdále choditi a cesty spravovati.[4]) Brodským potvrdil r. 1600 svobody, prodal jim r. 1602 parkány a příkopy vůkol města, začež mu pustili platy a úroky, které měli na dvou dvořích panských a z jednoho rybníku, a konečně jim prodal r. 1603 ves celou Kojetín s lesem Zumrvaldem.[5])

Jan Rudolf byl oddán víře pod obojí a proto se přidal r. 1618 k povstání a lidem svým Lipnici osadil,[6]) při tom však jednal tak opatrně, že se na něho velká vina sčítati nemohla. Po bitvě Bělohorské rychle se dal na stranu císařskou; byl sice r. 1621 na závazek vzat, ale manželka jeho Mandaléna Trčkova z Lobkovic uprosila nejvyššího kancléře, tak že byl propuštěn a při všech statcích svých zůstaven. Ačkoli jeho obrácení nebylo upřímné, přece dovedl se tvářiti, jakoby byl nejvěrnějším poddaným císařovým, a obsypáván milostmi. Před svou smrtí učinil dobrodiní Lipnickým, (r. 1633), darovav jim dům a osvobodiv je ode všech platů a povinností.[7]) Zavraždění knížete Frydlantského a svého syna přečkal Trčka jen o několik měsíců († r. 1634, 29. září v Německém Brodě) a proto zůstal v držení statků svých až do smrti. Když však potom pokutováni všichni ti, kteří o zradě Waldšteinově věděli a jí napomáhali, také ohromné jmění Trčkovo a jeho syna zabráno a paměť jejich prokleta.

Císař Ferdinand II. daroval zámek a město Lipnici s vesnicemi (r. 1636) *Matoušovi svobodnému pánu z Vernier*, cís. král. nejvyššímu, na zaplacení peněz, které na svůj pluk vynaložil.[8]) Darování stalo se bez města Brodu, které císař r. 1637 za královské město vysadil. Matouš potvrdil Lipnickým r. 1637 svobody a trhy, protože od starodávna opravovali hradby městské a slíbili při česání chmele pomáhati.[9]) Roku 1639 vpadli Švédové do zdejší krajiny. Dne 13. listopadu přišlo k Lipnici 16 trop, které hned město obskočily, do města se dostaly a je vyplenily. Z kostela vzaly kalich a dvě pateny, protože ty jedině nebyly ukryty, a z radnice 11 velikých kalichů.[10]) Horší věci začaly po bitvě Jankovské (r. 1645). Švédský vůdce Torstenson obsadil Jihlavu, vyslav hned od Jankova generalmajora Duglasa k Lipnici. Posádka císařská nedůvěřujíc si, sešla s hradu ještě než Švédové přibyli, a smluvila se s nimi, aby svobodně odešla. Duglas zanechav na zámku dostatečnou posádku (dne 8. března), vrátil se pak k Jihlavě. Od té doby počaly velké útrapy pro celý kraj Čáslavský a sousední krajiny až za Pelhřimov. Švédové vyjíždějíce z hradu buď pálili a loupežili aneb hrozbami tak zastrašili lid, že jim dal poslední. Lidé hrozbami k tomu byli přivedeni, že z daleka přicházeli na Lipnici a tu pravidelné kontribuce odváděli. Švédové vydřeli takto veliké peníze, zajímali lidi a vedli je jaté na Lipnici. Roku 1646 dne 14. února pronikli Švédové až k Jindřichovu Hradci a porazivše u Popelína oddělení císařské vraceli se s kořistí. Avšak císařští od Lomnice přikvapivše dohonili je u Batelova, zbili je a rozehnali, zajavše tři rytmistry a velitele Lipnického. Ihned potom vypraveno císařské vojsko k vytištění nepřátel z Lipnice. Císařský velitel hrabě Condé domníval se, že Lipnici zteče, avšak lejtenant von Preutz, který na Lipnici velel, útok odrazil. Nezbývalo tedy nic jiného, než obležení. Ke hradu sice stříleno, avšak střelbou se mu neublížilo. Povoláno tedy 10 havířů z Kutné Hory, aby hradby podkopali. Jiří Rolant, hostinský ze Želiva, vedl je v noci k venkovskému opevnění, kterému říkali Švédští Trutzkaiser. Poněvadž byli brzy zpozorováni, potřeba bylo opatrnosti. K tomu přinesena byla prkna a rychle stavěna střecha nad havíři. Švédové sice stříleli, ale vojáci chutě pracovali, poněvadž každému od přibití prkna byl dukát slíben. Několik vojáků sice padlo, ale střecha přece dodělána. Když však císařští do podkopu dali prach, Švédové opustili město a uchýlili se na hrad. Tedy císařští svezše dva hrubé kusy a koule tak velké jako lidská hlava, z těchto dvou a jiných děl po celých osm dní od rána až do večera ke hradu stříleli; rány byly tak silné, že v klášteře Želivském okna řinčela. Avšak i Švédové se bránili. Sehnavše venkovský lid, pilně opravovali náspy a svou střelbou císařským nemalou škodu činili. Mířili při tom tak dobře, že děla postavená u Bílé věže, odkudž hlavně stříleno na velkou věž, umlčeli; přes to odhodlal se císařský velitel k útoku uslyšev, že se Švédové u Jihlavy sbírají, aby posádce Lipnické pomohli. Začal prudkou střelbou, která od rána až do devíti hodin před polednem trvala. Potom vyhrnuli se císařští ze

[1]) Arch. Brodský, DZ. 25. B 13—16 [2]) DZ. 25. C 22. [3]) DZ. 127. A 22. [4]) Arch. Lipnický. [5]) Arch. Brodský. [6]) Arch. gub. [7]) Arch. Lipnický. [8]) Bílek, Děje konf. 684—699. [9]) Arch. Lipnický. Svobody Lipnické byly by r. 1869 shořely, kdyby je nebyl uchránil Jakub Schulhof [10]) Pam. kn. děkanství.

Dvůr na Lipnici s branou.

tří stran, ale hlavní útok učinili od západní strany. Švédové hrozně stříleli dobře mířice, tak že mnoho lidu padlo. Po velkých ztrátách obsadili císařští zárubu, kterou byli Švédové v první bráně rozstřílené udělali, ale protože útok z druhé strany se nepovedl, byli nuceni i na západní straně ustoupiti. Unavení císařských, kteří také z části na pícování odjeli, využitkoval švédský velitel, takže v noci vypadl na císařské, dobyl dvou redut, zkazil několik děl a pobiv mnoho lidu, dva důstojníky jaté na zámek přivedl. Všechno namáhání císařských mařeno bylo železnou vytrvalostí Švédův a jich velitele, tak že opětný útok na hrad se nezdařil a zabitých a raněných přibývalo. Když pak po hodu Božího Těla (r. 1646) Švédové Jihlavští k Lipnici se blížili, císařští ustoupili a odtáhli k Táboru. Teprve v říjnu r. 1648, když byl mír učiněn, opuštěna jest Lipnice od nepřátel. Okolí bylo vyjedeno, ze zámku a města co mělo nějakou cenu odneseno, městské hradby a venkovské opevnění byly zbořeny.

Matouš Vernier, který byl r. 1636 do stavu říšských svobodných pánů povýšen, zemřel nedlouho po r. 1656, kdež se byl po druhé oženil. Zůstavil syny *Františka Leopolda*, *Jana Bartoloměje* a *Ferdinanda Šebestiana*. První z nich skoupil v letech 1664—1666 díly ostatních bratří a stal se samotným držitelem Lipnice.[1]) Po jeho smrti zůstali z dvojího manželství kromě dcer tři synové, Antonín, František a Jan, avšak že statek byl zadlužen a nemožno bylo jej udržeti, prodán r. 1692 dotčenému Janovi Bartoloměji.[2]) I tento měl tři syny, jimž umíraje Lipnici zanechal. Ujal ji r. 1720 *František Bernart*, jenž daroval r. 1736 dva zvony ke zdejšímu kostelu. Ačkoliv již v předešlých dobách části panství na splacení dluhů odprodány, přece ho nemohl udržeti a bylo r. 1741 věřitelům odhádáno.[3])

Zajímavý jest stav, v jakém se tehda zámek nacházel. Roku 1747 takto se popisuje: »Prastarý a na velmi vysoké a kamenité hoře postavený zámek, odkudž lze nejen všechny příslušnosti statku, nýbrž i krajinu na 5 mil vůkol přehlédnouti. Tento zámek byl před časy pevným a proti nepřátelskému útoku znamenitě bezpečným, posud je zpevněn příkopy, na jedné straně hradbami, na druhé vysokými staveními. Má jediný příjezd ke slunce východu, a musíš, nežli přijdeš do zámeckého dvora, po nepohodlném vrchu, přes dvoje dřevěné mosty a skrze dvoje brány hradbami zpevněné projíti. V levo od druhé brány stojí na skále vysoká věž beze střechy, avšak díla umělého a skorem ze samých tesných kamenů (není pravda) vystavená, kteráž věž hrubě je opustlá; jsou v ní pěkné suché sklepy a všelijaké skryté kouty vedlé kolny. Hned při tom jest dlouhé spustlé stavení tři poschodí vysoké a šindelnou střechou kryté, v němž na jedné straně v prvním poschodí obroční obydlí, však ostatek jest prázdný a pustý; avšak dole jest několik suchých sklepů a dvě prostranné marštale. Na této straně jest také zámecká kaple sv. Josefa. Zvenčí vyhlíží nehezky (rozuměj starou kapli), uvnitř však jest již všechno po nynějším způsobu vyzdobeno a také pěkně natřený oltář se vzácným obrazem sv. Josefa. Může se tu denně mše sloužiti, jako ve veřejné kapli. Více nahoře přijdeš k jinému stavení, kde vrchnost bydlívá. Toto leží k západu, jest 3 poschodí vysoké a šindelnou střechou kryté. Dole při zemi jest panská kuchyně, světnice lokajova, vinný a pivný sklep a jiné všelijaké sklepy; v jednom z nich jest hluboká, pěkná studně. V druhém poschodí, k němuž se jde po kamenných a dosti nepohodlných schodech, nachází se velká síň (Vorzimmer), v levo bydlí správce, a v pravo jest 5 panských pokojův a sklep vymalovaný v jedné řadě, tak že se chodí přímo z jednoho do druhého, ale nábytek jest špatný a světnice vyhlížejí po starodávnu, protože mají kamenná patra na oknech a dveřích, ač jsou pevně stavěny. Proti tomu by třetí poschodí mnoho oprav vyžadovalo. Byla by tu sice pro panstvo pěkná příležitosť a veseleji bydleti, než v dolním poschodí, poněvadž jest tu 6 světnic a 2 sklepy v jedné řadě, které mají pohodlné spojení po nynějším způsobu s přiměřenými dveřmi a jsou také pěknými špalíry opatřeny, avšak strop a podlahy skrze deště tak jsou ve všech světnicích pokaženy, že tu bezpečně nelze bydleti, nýbrž toto nepřístupné poschodí nezbytně by opravu s velkým nákladem vyžadovalo. Škoda jen o špalíry, které se deštěm kazí a na mnohých místech prohnívají. To vše se mohlo snadno zameziti, jen kdyby krov v dobrém stavu byli udržovali, avšak věřitelé nechtějí na něj nic dáti, a tak jedno s druhým zajde.« Zprávu tuto poslal knížeti ze Švarcenberka Navrátil, ředitel panství Třeboňského.[4])

Starodávný zámek byl by za Švarcenberků k novému květu povstal, avšak kníže ho nekoupil. Koupil jej r. 1760 Karel Josef hrabě Palm († 1770), po němž syn téhož jména následoval. Za něho zámek stále spustl a byl na spadení, tak že r. 1792 jen na 600 fl. vyceněn. Po Karlovi Josefovi († r. 1814) následoval syn Karel Josef. Roku 1842 získala Lipnici Josefa hraběnka z Trautmansdorfu rozená hraběnka Karolyi, od které doby zůstala v držení rodu Trautmansdorfského. Když r. 1869 celý zámek vyhořel, vzdělanci naši velice toho želeli, že krásná tato památka má vzíti zkázu. Bedřich Bernau vydal r. 1873 důkladný popis a dějiny, v nichž se vřele aspoň za zřízení nejnutnějších krovů přimlouval, avšak od držitelů se nic nestalo. Lipnice, nejzajímavější zřícenina Čáslavská, určena je ke zkáze.

[1]) DZ. 317. N 30. [2]) DZ. 402. C 17. [3]) DZ. 281. A 2. [4]) Arch. Třeboňský.

Žleby od západní strany.

ŽLEBY HRAD.

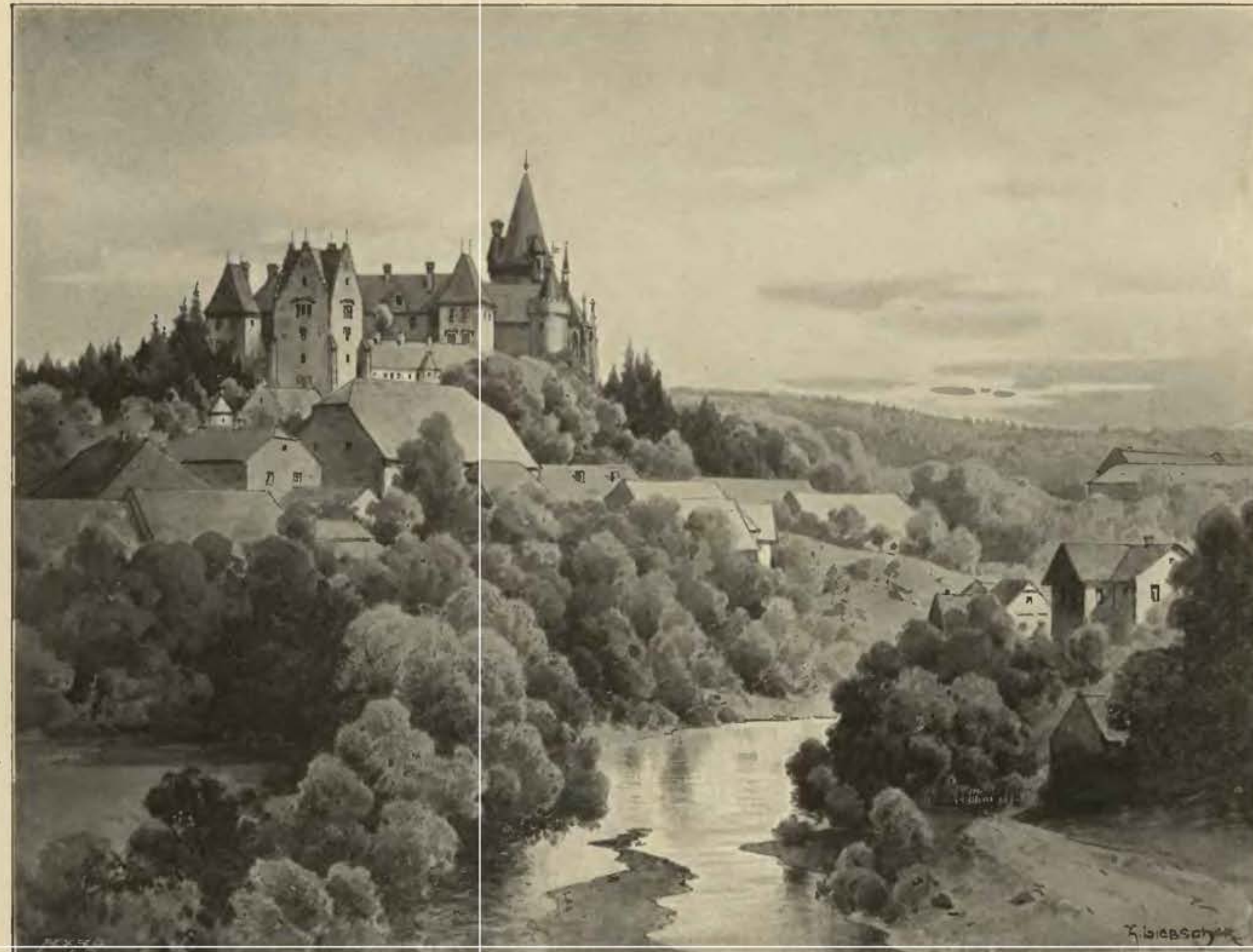
1. Popis a dějiny.

Východně od Čáslavě prostírá se rovina úrodná, jejíž jednotlivé části jako vlny k nevelikė výši se vypínají. Ubírající se tudy přejda Markovice netuší ani, jaký krásný pohled se mu naskytne. Tím více překvapen jest, když sestoupiv po mírném sklonu krajiny stane před hlubokým a malebným údolím Doubravky, pod jehož zelením se skrývá městys Žleby a nad něž vyniká na vrchu zámek Žlebský, nejkrásnější stavení okolí Čáslavského.

Kníže Vincent z Aueršperka dobré paměti našel tu nahoře prosté stavení, poslední zbytek z bývalého hradu, který přetvořil ve hrad takový, který měl míti podobu středověkého hradu, avšak měl býti také sídlem panským, všem moderním potřebám vyhovujícím, a zdá se nám, že nikdo v Čechách tuto otázku tak dobře nerozluštil, jako on. Ovšem se toto neprovedlo jednotným slohem. Takovým způsobem okouzlen bývá zrak příchozího, který nemálo se podiví hmotnému stavení zámku, mnohým věžem rohy jeho sesilujícím a různým námětkům a drobným ozdobám, které umění milovný kníže vykouzlil. Vnitřek pak ozdobil tolika zajímavými a pamětihodnými věcmi, že patří Žleby v té příčině k nejkrásnějším zámkům. Protože zámek a jeho podrobnosti již od svědomitého badatele zevrubně popsány byly, přestaneme na obsahu toho, co poznamenal.[1])

Příjezd do zámku jest asi takový, jako býval za starých dob, tak že vstupujeme vedlé hradeb baštami opatřených a skrze dvě brány až do předního dvora nebo bývalého předhradí. Tento je jen na západní straně zavřen stavením, sice jej zavírají zdi. Vnitřek proměněn jest ve vkusně upravenou zahrádku. Část tato od vlastního zámku oddělena jest hlubokým příkopem, který zbyl z prvotního hradu; posud se přes něj chodí po zvoditém mostu. Zadní stavení jest založeno do nepravidelného čtverhranu tak, že zavírá dvůr též takový. Na severní straně jest příjezd s branou, nad níž vyniká tur z kamene vytesaný, prvotní erb rodu Aueršperského, po němž se i prvotní sídlo Turjakem nazývá. K stavení přistavěny jsou věže a na západní straně kaple v gotickém slohu, kterouž přestavování zámku ukončeno. Posud staré

[1]) Jana Hendricha popis a dějiny Žleb ve výroční zprávě Včely Čáslavské za r. 1887—1888.

Žleby.

Vchod do zámku Žlebského.

hradby zámek obklopují a mezi nimi a stavením jest úzké prostranství, bývalý parkán, odkudž lze pečlivě zdobenou stranu venkovskou opatřiti. Na jižní straně viděti lze, že zámek stojí na živé skále.

Branou, na jejíž levé straně někdy veliká věž stávala, přijde se do zadního nebo vnitřního dvora, který na všech stranách pavlačemi a loubím obklíčen jest však tak, že severní a jižní část jsou zaskleny. Východní a západní část spočívají na osmi sloupích s hlavicemi, které klenutými pásy mezi sebou spojeny jsou. Stěny jsou okrášleny dílem zelením, dílem erby nebo starou zbrojí a zbraněmi. V pravo od vchodu v rohu jest studně, nad níž visí okov na třech železných sloupcích vinutých, arabeskami a listím okrášlených. Jest to umělecké dílo ze 16. století. Pod zámkem jsou staré a rozsáhlé sklepy, dílem ve skále vytesané.

Rozsáhlé stavení obsahuje v sobě 116 místností, z nichž část obydlena jest a ostatek pro hosti zůstaven jest. Vyzdobení chodeb a místností všelijakou zbrojí a starými zbraněmi, všelijaké umělecké a starožitné předměty, cenné malby na skle, pěkné obrazy poskytují hojného divadla, jsou však, tuším, většinou původu cizozemského. V tak zvané rytířské síni jsou dva šaršouny (meče), z nichž jeden má jméno Břetislav a druhý Oldřich; pocházejí prý od knížat téhož jména, čemuž nesnadno uvěřiti. V tak zvaném rytířském sále visí starý obraz Žižkův. O tomto sále vypravuje se, že tu přátelé Valdšteinovi jej za Českého krále provolali. V přijímací síni jsou staré podobizny a obrazy členů knížecího rodu. V téže síni jest korunovační meč krále Ferdinanda I. ze stříbra a zlata zhotovený, vzácné dílo umění zlatnického, jež se na 10.000 fl. cení. Zde jest též tak zvané „žezlo Valdšteinovo“ z bílého křišťálu, na jehož vrcholu jest veliká lilie z téhož kamene, pak pěkná maršálská hůl stříbrná a dobře pozlacená generála Kolloreda z třicetileté války. V knihovně jsou obrazy prý nějakého Trčky a manželky jeho r. 1516 od Dürera malované a mnohá díla domácí literatury. V rytířském kabinetu jsou rozličné starožitnosti, zejména klíče z Lichnice a Ohbi a starý meč ze zřícenin Ohebských. Kromě toho je tu skřínka ze dřeva vyřezávaná s mnohými truhlíky, na níž jest erb Trčků s bohatou ornamentikou. Krásný jest džbán z rubínového skla s erbem Lobkovským z r. 1703 pocházející. V kabinetu knížecím jest sklenice maršálka Radeckého, džbán havířů kutnohorských prý ze 14. století a pohár knížete Kolloreda,

drahými kameny vykládaný. Také v kapli r. 1858 od stavitele Šmorance z Chrudimě stavěné jsou pěkné památky, ale vesměs cizozemského původu.[1])

Žleby obdržely jméno své po žlabu nebo hlubokém údolí, v němž prvotně česká ves stávala, zakladatel pak uchýliv se od panujícího zvyku, dávati novým hradům německá jména, ponechal dosavadní název topický, u lidu obvyklý. Ovšem se psával zněmčilý název Sleben. Zdá se, že hrad založen byl od *Jindřicha* z *Lichtenburka* (r. 1256, † r. 1297). Výslovně se připomíná „pan Žlebský“ poprvé r. 1289.[2]) Tím vyrozumíváme nikoliv Jindřicha, nýbrž jeho syna *Jindřicha mladšího* nebo Hynka, který se od r. 1289 v pamětech připomíná a od r. 1297 ze Žleb nazývá.[3]) Po něm následoval bratr jeho *Vácslav* (r. 1302—1312, † r. 1314), tuším, z počátku s bratrem svým Čeňkem. Tento jest týž mladý Žlebský, jehož starý žalozpěv chválí,[4]) a jenž odděliv se od bratra hrad Ronovec držel. Vácslav vyskytuje se v soukromých jednáních té doby a zemřel po r. 1312, zůstaviv vdovu Anéžku a kromě dvou dcer syna *Hynka* nebo *Hajmana*. Tento, tuším, byl pod poručenstvím Mechthildy, sestry své mateře; oba koupili r. 1327 ves Zehuby, a téhož roku učinil Hynek na hradě Žlebském výpověď o kostel sv. Kateřiny u Pohledu.[5]) Pojav za manželku Anéžku, dceru Viléma z Landšteina, náhodou později vyzvěděl, že s ním je ve čtvrtém pokolení spřízněna. Nábožného pána věc ta dojímala tak, že neustal, dokud nedostal rozhřešení papežského.[6]) Okolo r. 1345 dal králi Janovi Ronovec s doly Puperskými a obdržel směnou hrad Poděbrady v ušlechtilé manství.[7]) Ještě r. 1347 nacházíme jej při korunování Karla IV., a od té doby není o něm paměti. Synů neměl, než jen tři dcery. O jedné, jménem Markétě, poznamenáno, že se vdala za Henzlina z Třemšína a opovrhši pak světem po r. 1361 v klášteře Krumlovském jako světice žila.[8]) Jiná, jménem Eliška, vdala se za Bočka z Kunštatu a obdařila jej Poděbradským panstvím, stala se tedy prabábou krále Jiříka. Třetí dcera jmenovala se Anéžka. Ta měla míti Žleby, ale protože máti měla na Žlebích veliké věno, pustila jí svůj díl, což i císařem r. 1352 stvrzeno. K panství patřily tehda hrad a městečko Žleby se vsí blízkou a dvorem, město Příbram, vsi a dvory Zehuby, Skovice, Markovice, Biskupice, Říčky, Troubky, Zaříčany a Tři dvory.[9]) Roku 1356 prodala Anéžka hrad Žleby císaři Karlovi za 3300 kop grošů, ale takovým způsobem, že má hrad s panstvím užívati, lesů nesmí mýtiti kromě potřebu vlastní, smí 2000 z toho zboží odkázati a purkrabě, který císaři s tím hradem slíbil, mimo císařovo vědomí nesmí ssaditi.[10]) V r. 1355—1369 nacházíme ji nejednou jako patronku kostelů v Příbrami, Markovicích, Ronově, Skuhrově a Lučici.[11]) Za ní byl purkrabí r. 1362 Modliboh z Heřmanec a spolu byl úředníkem nebo cudařem kraje Čáslavského.[12])

Roku 1370 založila Anéžka špitál pro chudé v městečku Žlebích, k jehož vydržování poukázala plat svůj ze vsi Zehub vycházející a dvůr Troubky. Ustanovila, aby od Troubek lán rolí dán byl místnímu faráři, avšak ostatek aby zůstal správci, který též byl stavu duchovního a ročně čtyřikráte s farářem a 30 duchovními za příbuzenstvo Anéžčino slavné mše zádušní sloužíval, dávaje při tom kněžím snídaní a každému po groši a poděluje chudé chlebem, masem a po haléři.[13]) Jak se zdá, zemřela nedlouho potom. Zdali Žleby pak na krále spadly, není nám známo. Jisto jest, že se nacházely r. 1377 v držení *Markvarta* z *Vartemberka*. Tento zajisté prováděje ustanovení Anéžčino s bratrem svým Petrem, učinil změnu takovou, že ve špitále usadil šest mnichů z kláštera Hradištského, z nichž jeden byl proboštem. Tito měli povinnosť 12 chudých chovati a je potřebným šatstvem, dvojím jídlem ke snídaní, dvojím k obědu a chlebem a pivem do sytosti opatřovati. List o tom sepsán na hradě Žlebském.[14])

Kterak se Markvart proti králi Vácslavovi pozdvihl, již v díle X. na str. 199 vypravováno. Král dobyv r. 1388 Žleb, teprve nyní je ke královské komoře připojil. Ustanovil tu za purkrabě Milotu ze Svinčan, který tu byl ještě r. 1391, avšak téhož roku byl tu také Beneš purkrabí.[15]) Roku 1392 řídil panství Kunat Kapléř ze Sulevic, podávaje faráře do Příbramě, avšak r. 1394 cele podřízeno bylo purkrabí Lichnickému (již řečenému Milotovi.[16]) Spojené panství Lichnické a Žlebské zastavil král r. 1396 *Štěpánovi* z *Opočna*,[17]) jenž tu až do r. 1397 práva panská vykonával. Téhož roku totiž dne 11. června zavražděn jest na hradě Karlšteině, a Žleby ujal potom s přivolením královým *Jaroslav*, tuším, bratr jeho. Týž tu totiž r. 1398 přebýval učiniv tu mocnou výpověď mezi klášterem Vilémovským a třemi sousedy Chotěbořskými o nějaké role. Téhož roku tu byl purkrabí napřed Otík z Hrádku a z Bubna, který po Petrovi Hovorkovi z Holišovic následoval.[18]) Roku 1400 dal král jemu a Janovi synu Štěpánovu ujištění v příčině zástavy hradu Žleb, k němuž také ves Semtěš připojil.[19]) Ještě v srpnu r. 1401 přebýval Jaroslav na Žlebích,[20]) avšak potom vyměnil si za ně hrad Potštein, a držitelem stal se *Jindřich Lacembok* z *Chlumu*.

---

[1]) Podrobně Hendrich na str. 53—71. [2]) Reg. II 637. [3]) Tamže 751. [4]) Fontes r. B. III. 230 [5]) Reg. III. 521, 547. [6]) Reg. Vatikánská. [7]) Arch c. k. dvorský. [8]) Paprocký. [9]) Arch. Olešnický ve Vratislavi. [10]) Arch. c. k. dvorský. [11]) Lib. conf. [12]) Arch Drážďan. [13]) Borový, lib. erect. I. 78. [14]) Borový, na str. 137 [15]) DD. 13, f. 158, arch. Drážďan. [16]) Lib. conf. [17]) Arch. c. k. dvorský. [18]) Arch. Břevnovský. [19]) Kopiář Přemyšlovský. [20]) Arch. Kutnohorský.

Král Václav tuto směnu dne 17. listopadu potvrdil.[1]) Lacembok nebyl dlouho držitelem Žleb; těchto zajisté dobyl r. 1402 Zikmund král Uherský, když se všetečně vměšoval do Českých věcí. Žleby zastavil *Oldřichovi* z *Hradce*, který je do ledna r. 1406 držel. Tehda prodal Žleby *Petrovi Zmrzlíkovi ze Svojšína*, mincmistru, slíbil mu pak nejen vydati zápis Uherského krále, nýbrž i Žleb od toho dobyti, jemuž je svěřil.[2]) Petr vešed v držení panství ještě r. 1414 faráře do Příbramě podával, maje za purkrabě (r. 1410) Sulka z Děkova.[3]) Potom král Václav Žleby vyvadil a podřídil je purkrabí Lichnickému.[4])

Až do r. 1421 zůstaly Žleby v poslušnosti krále Václava a potom bratra jeho Zikmunda. Když pak téhož roku vítězné vojsko Pražské mnohá hrazená města opanovalo, přitrhlo v dubnu ke Žlebům. Posádka jeho vidouc nezbytí smluvila se dne 25. dubna o postoupení hradu; avšak toto stalo se teprve o měsíc později a Žleby svěřeny již psanému Petrovi Zmrzlíkovi.[5]) Když tento téhož roku dne 16. srpna zemřel, následoval buď hned anebo po nějakém čase *Hašek* z *Valdšteina* a z *Dětenic*, jenž katolické straně přináležel. Asi v ty doby dělaly se na Žlebích falešné haléře Uherské. Na vybavení Žleb z moci královských vytáhlo r. 1427 vojsko Táborské jednoty, přitrhlo sem o letnicích a leželo tu několik neděl, střílejíc tuze ke hradu z praků a velikých děl. Konečně na den sv. Jana Křtitele odevzdán hrad na smlouvu a posádka volně odtáhla. Jakmile Táboři v držení Žleb vešli, spálili a pobořili hrad dokonce; městečko již za oblehání bylo vypáleno.[6]) Tak se staly Žleby zříceninou jen z obavy, aby se zase královským nedostaly.

Odtud po několik let nemáme pamětí o Žlebech; víme jen, že Jan Městecký z Opočna r. 1431 katolického faráře do Markovic podával dělaje si právo ke Žlebům.[7]) Když mělo dojíti k uznání Zikmunda za krále, dostal *Jiřík* z *Dubé* a z *Visemburka* zápis na Lichnici, Žleby a Drobovice, ale že si také Jan Opočenský právo k nim pokládal, udělána smlouva mezi nimi. Jiřík vrátiv své listy r. 1436, dne 3. října dostal zápis na hrady Žleby a Vildštein, město Chotěboř a tvrz Drobovice.[8])

Jiřík obnoviv hrad Žlebský zemřel r. 1450 dne 17. února.[9]) Dědici jeho stali se *Hynek* a *Jan Hlaváčové* z *Dubé* a z Třebechovic, jimž Jiří dobrou volí vše právo své odevzdal. Později připomíná se Ješek sám jako držitel.[10]) Dědicem jeho stal se *Jetřich* z *Janovic* a z Chlumce, který r. 1465 Martinovi z Borovnice ode dvora Skovského dědin a luk vyměnil k udělání nového rybníka u dvora Koudelovského.[11]) Týž Jetřich zemřel okolo r. 1469 nezůstaviv mužských dědiců; i dědil po něm vše jeho jmění *Jenec* nebo *Jan* z *Janovic*, jenž se proto pánem bohatým stal. Avšak když okolo r. 1479 jediný jeho syn Jenec zemřel, neměl mužských dědiců a bylo jisté, že rod pánů z Janovic nadobro vyhasne. Měl toliko dceru Anéžku (ale není doloženo, že byla jeho dcera), která byla vdána za *Jana Špetli* z *Prudic*. Tomuto Jenec již před r. 1483 Žleby odevzdal, jeho také přijal k erbu svému, tak aby se potomci jeho psali z Janovic. O tom r. 1502 přiznání ve dsky vloženo a r. 1503 Jenec zemřel.[12])

Král Vladislav učinil r. 1497 Janovi Špetlovi a Anéžce manželce jeho milosť, že na ně hrad Žleby, jak ho posloupně dostali podlé zápisu císaře Zikmunda, převedl, a protože Chotěboře a Vildšteina k němu nedrželi, vymínil si, že se jim při výplatě má 1400 kop vyraziti.[13]) Jan vydal k vojně Loketské 21 lidí branných a dva vozy a držel Žleby až do r. 1510. Tehda odevzdal hrad Žleby *Janovi* a *Divišovi* bratřím *Žehušickým* z *Nestajova*.[14]) Diviš připomíná se jako pán zdejší ještě r. 1519, kdež učiněn byl hejtmanem Čáslavského kraje, a jak se zdá, okolo r. 1520 zemřel. Dětí neměl, a všecka jeho nemalá zboží dostala se jeho synovcům *Jiříkovi*, *Václavovi* a *Bernartovi*, kteří se hned o ně podělili. Václav uvázal se v ně s Bernartem a oba postoupili jich (okolo r. 1522) *Kunšovi Bohdaneckému* z *Hodkova*.[15])

Kuneš byl dobrý hospodář a přikoupil ke Žlebům mnohé vesnice, zejména i Potěhy s okolím. Pro tyto měl zajímavou při s Václavem Hoštickým z Hoštic. Tento, ač u Potěh ani záhonu neměl, přišel jednou k Potěhám a tu sedlákům přes 15 kop ovec zajal, donutiv ovčáka s napjatou kuší, aby je propustil. Potom zlámav plot ovce hnal na grunty své a do příbytku svého u Tupadl, pak sice na prosbu majetníků je propustil, ale na rukojmě takovým způsobem, kdyby jich zase nepostavili, že mají 100 kop pokuty propadnouti. Kuneš o to žaloval u hejtmanů. Když o tom pře líčena byla, Václav se vymlouval a doložil, že rád slyší, že se Kuneš o to raději k pánům hejtmanům utekl, nežli by naň lidi své sbírati a sezváněti dal, jako jemu o to prvé číníval. Propadl a byl odsouzen, aby dobytek propustil.[16]) Kuneš byl pán správný a pořádný. Žlebští mají po něm posud dvě památky, totiž kalich, který r. 1531 zjednal, a zvon, který r. 1533 uliti dal. Také jim r. 1540 kostel vystavěl a, tuším, faru zřídil; neboť do té doby chodili do Markovic. Okolo r. 1547 oženil Adama syna svého s Lidmilou Křineckou z Ronova a věnoval

---

[1]) Říš arch. Mnichov. [2]) C. k. dvorský arch. [3]) Lib. conf DD. 14, f 282. [4]) Lib. conf. [5]) Font. r. B. V. 480, 485. [6]) Bartošek. [7]) Lib. conf. [8]) Rkps. Vídeňský, arch. č. II. 177. [9]) St. letop. 157. [10]) DD. 16, f. 403. [11]) Arch. Čáslavský. [12]) DZ. 6. D 13, 17, f. 303. Roku 1483 tu byl Jan Kustoš purkrabí. [13]) Arch. gub. [14]) Arch. gub. [15]) DZ. 44. G 14, reg. k. s. obesl. bílá f. 393. [16]) Reg. kom. soudu.

jí na čtyřech vesnicích svých, na Železných horách ležících.[1]) Tato Lidmila zemřela nějaký rok potom a pohřbena v kostele Žlebském, kdež posud jest ošlapaný náhrobek s erbem jejím. Také Kuneš, jenž okolo r. 1554 zemřel, a manželka jeho Kateřina z Habřiny, tuším, v témž kostele pochováni.

Po smrti Kunšově rozdělili se synové Adam a Heřman r. 1555 dne 8. dubna o velikou pozůstalosť. Adam dostal zámek a městečko Žleby s blízkými vesnicemi a městečko Příbram též s vesnicemi. Bratr jeho Heřman dostal od Žleb Zehuby a kromě toho Potěhy, Bračice a jiné vsi, z nichž po odprodání Potěh povstalo zboží Bračické, domy v Kutné Hoře a Kouřimi a dvůr Otelec.[2]) Adam zemřel r. 1562 zanechav Žleby synům svým *Kunšovi*, *Václavovi* a *Adamovi Abrahamovi*, které mu jeho druhá manželka Alžběta z Nestajova darovala. Pořízením svým nedlouho před smrtí sepsaným uložil manželce své, aby Žlebů neprodávala, než dluhů po něm splacovala, synů svých až do 12 let při sobě

Motiv z předhradí Žlebského.

nechala, ale aby jim mistr školní chován byl, který by je čísti a psáti česky a latině a pobožnosti učil a za to aby mu ročně 25 kop vydáváno bylo.[3])

Alžběta jsouc poručnicí dítek svých obeslána jest r. 1566 do soudu komorního, protože komora chtěla Žleby vyplatiti a pak dědičně odprodati. Jednání o to trvalo až do r. 1571, kdež Alžběta odsouzena, aby vzala 9000 kop grošů českých a Žleb komoře postoupila.[4]) Poněvadž jiného kupce nebylo, koupila Alžběta Žleby sama a r. 1575 jí dědičně ve dsky vloženy; avšak tehda ani již v držení jich nebyla. Nedlouho před tím prodala Žleby s Kunšem synem svým již zletilým *Václavovi Chotouchovskému z Nebovid* a na Zbislavi za 13.250 kop.[5]) Nový pán zemřel buď téhož nebo následujícího roku. Nástupcem jeho stal se *Jindřich*, tuším, syn jeho, sice dobrý hospodář, avšak také známý rváč. Ve Žlebích se za něho nic pamětihodného neudálo. Zemřel r. 1599 v létě a pohřben ve Starkoči.

Po Jindřichovi řečeném starší zůstali dva synové, totiž *Václav* a *Jan*. Onen vykonal r. 1594 velikou cestu na zkušenou; byl v Nizozemí u Bredy, pak jel do Drážďan a potom k otci.[6]) Po smrti otcově ujal Žleby a bratru pustil jiné statky v Čáslavsku. Oženiv se s Alénou Bohdaneckou z Hodkova, věnoval jí r. 1602 na hradě a městečku Žlebech.[7]) Týž prodal r. 1615 Žleby *Heřmanovi Černínovi* z *Chuděnic*

[1]) DZ. 8. H 7. [2]) DZ. 51. K 38—49. [3]) DZ. 14. F 20. [4]) Reg. kom. soudu. [5]) DZ. 18. P 14, P 16. [6]) Reg. kom. soudu. [7]) DZ. 131. D 21.

za 60.000 kop grošů českých a dav se do Kutné Hory, obýval na Hrádku nad Páchem, jejž byl koupil. Heřman se správou Žleb nezabýval, poněvadž je koupiv vyjel do Turek, a mezi tím jmění jeho Marjana Černínova ze Svarova spravovala. Sice Heřman vrátiv se z cest také dlouho v držení Žleb nezůstal. Císař Ferdinand II. potřeboval Žleb; proto kníže Karel z Lichtenšteina učinil r. 1622 dne 5. října směnu s Černínem a Marjanou, manželkou jeho, že jim za Žleby Andělskou horu odevzdal.[1]) Hned nazejtří prodal kníže Žleby *Rudolfovi, Filipovi* a *Františkovi* bratřím a rytířům *de Magni.*[2])

Roku 1625 postoupili Rudolf a Filip dílu svého bratru Františkovi, jenž byl c. k. nejvyšším a oženiv se s Johankou Františkou z Bergu jí 20.000 kop míšeňských na panství Žlebském věnoval.[3]) Roku 1629 prodal František Žleby s příslušenstvím *Janovi Rudolfovi* hraběti *Trčkovi z Lipy.*[4]) Tento měl Žleby jen několik let. Bydlíval obyčejně na Opočně, že však také někdy na Žleby přicházel, kde se honbou baviti mohl v blízké oboře zvířecí, seznává se z pověstné zprávy Rašínovy o piklech jeho proti

Motiv z nádvoří Žlebského.

domu Rakouskému. Po smrti Trčkově všechno jeho jmění zabráno a Žleby darovány r. 1636 *Linhartovi Helfrydovi* hraběti z *Meggau.* Tento zemřel r. 1643, nežli mu ještě panství dědičně odevzdáno bylo. I stalo se tak r. 1644 teprve dcerám jeho, kteréž se všechny provdaly.[5]) Až do r. 1662 držely Žleby ve společnosti. Mezi tím byla jedna z nich, jménem Zuzana, provdaná Stahrenberková, zemřela, a díl její přešel na její dcery. Tito společní držitelé prodali Žleby (r. 1662) *Janovi Františkovi* svobodnému pánu z *Kaiseršteina.*[6]) Tento byl c. k. nejvyšším velitelem v Praze a dobrý hospodář. Městečku vyprosil r. 1672 trhy. Zemřel r. 1696 dne 22. května v Praze. Syn jeho *Jan Baptist,* převzav Žleby a pustiv Starkov bratru, vystavěl r. 1692 kostel sv. Anny v Markovicích a oženil se s Augustou Eleonorou z Meuningen, s kterouž však štěstí a spokojenosti nedocházel, tak že konečně ze Žleb ujela. V r. 1697 a 1705 učinil obdarování městečku. Zemřel r. 1710 zůstaviv nezletilého syna *Jana Václava.* Poručnicí jeho byla sestra jeho Anna Eleonora vdaná Gasthaimová, která r. 1714 kostel Žlebský rozšířila a obnovila. Jan Václav došed let svých prodal Žleby (r. 1723) *Karlovi Jáchymovi* hraběti z *Bredy.* Tento sice Žleby prodal, ale že kupci neplatili, zase mu přirčeny; avšak i Breda, ač měl několik statků, nebyl s to, aby věřitelům dosti učinil; z té příčiny Žleby r. 1736 v dražbě prodány. Koupil je *Josef František ze Šenfeldu,* držitel Nasevrk, jenž zemřel r. 1737, zanechav nezletilou dceru Kateřinu. Pro tuto zakoupeny r. 1739 Tupadly, jež pak i se

---

[1]) Arch. Hradecký. [2]) Arch. gub. [3]) DZ. 153. J 25, M 17. [4]) DZ. 297. E 7. [5]) DZ. 148. J 24, Bílkovy konf. [6]) Arch. Hradecký, DZ. 152. T 3.

Žleby manželu jejímu *Janovi Adamovi* z *Aueršperka* posledním jejím pořízením († r. 1754) se dostaly. Roku 1753 navštívil oba manžely císař František a bavil se na Žlebích honbou; následujícího roku tu byli synové jeho Josef a Leopold.

Jan Adam nemaje dětí odkázal jmění své († r. 1795) synovci svému *Karlovi*, avšak i ten neměl potomkův a odkázal Žleby zase svému synovci *Vincentovi*. Tento se r. 1811 oženil a již r. 1812 zemřel. Teprve po jeho smrti narodil se kníže *Vincent Karel*, který r. 1832 jmění své ujal a zámek Žlebský tak upravil, jak se dnes spatřuje. Zemřel r. 1867 zůstaviv jmění své synu *Františkovi Josefovi*.

2. Příběhy Chotouchovské.

U některého rodu bylo praní a násilí ve zvyku. U Chotouchovských v té příčině začal Jindřich. Když r. 1585 s manželkou a čeládkou od Kluk k Močovicům na voze jel, uviděl ho Petr Salava z Lípy, jeda jinou cestou; i dal se přes pole na tu druhou cestu a přijev slovy důtklivými ke svádě příčinu dal. Odjev zase vrátil se hned s kordem, a tu strhla se mezi oběma pořádná bitva. Roku 1593 přijev Jindřich na silnici od Ronova k Vrdům s čeládkou a poddanými na několika koních i pěšky s ručnicemi, sochory a vidlemi potkal čeládku Albrechta Robmhapa, kteří tři vozy ovsa z pole jeho vezli; kázal služebníku svému Zichovi koně u předního vozu chytiti a pak všechen oves pobrati.

Poddaných svých se ujímal, kdykoliv jim cizí pán ublížil. Jetřich Kustoš z Zubřího zajal r. 1595 na škodě dvě krávy Zuzany mlynářky Podskalní, vola Jindřichova a dvě krávy Vácslava mladého mlynáře, a kázal je vehnati do dvora Ksynského. Když Jindřich k němu pro téhož vola a krávy některé poddané své ze Žlebů poslal, aby škodu, pokudž by se jaká týmž dobytkem stala a ta obvedena a odhádána byla, zaplatili, a pakli se škody nestalo, tehdy aby mu zárožné dali; Jetřich těch krav vydati a škody obvésti nechtěl, také zárožné po 1 groši nepřijal a dobytek ani na rukojmě propustiti nechtěl, nýbrž jej ve svém dvoře zdržoval. Při tom se stalo, že Mikuláši Stehlíkovi ze Žlebů vytrhl čekan z ruky a tím čekanem jej stloukl. Napomenut byv, aby 10 kop pokuty za pych odeslal, toho také neučinil, a tak nezbývalo nic jiného, než jej žalovati.[1]) Za to nastupoval přísně na Jetřicha, poněvadž tento ke kostelu Žlebskému od r. 1588 povinných desátků neodváděl. Smrť Jetřichova r. 1597 všem sporům konec učinila.

Horší byl syn jeho *Vácslav Chotouchovský*, jenž za živobytí Jindřichova Hostačov držel. Dlouhá jest řada výtržností, jichž se dopustil. Byl člověk tlustý, hněvivý a svárlivý. Když r. 1597 v Praze u Daniela Skalského na přátelském posedění byl a ke čtvrté hodině na noc se rozcházeli, aby šli na odpočinutí, Jana Zbyňka z Zetošic ve tvář v levé líce zranil. Jednou jel Vácslav Chotouchovský se svým bratrem a služebníkem Adamem Cenkrem do Kouřímě. Přijevše do hospody na noc viděli tam Jiříka Srba ze vsi Bračic, an sedí za stolem maje konvici piva před sebou. Ptal se ho Vácslav: „Kam ty jíti chceš?“ „V. M., půjdu k panu Skalskému, pán má tam své šaty, mám je přinésti.“ „Ty lžeš, šelmo, medle pověz mi, kde jsou ty dívky, ty dobře o nich víš.“ „Ó, opravdu, Vaše Milosti, nevím.“ Chotouchovský pacholku poručil, aby sobě kázal vína dáti a aby jemu připíjel, a ptal se, „kde by ty dívky byly.“ I řekl on, že neví. Tehdy vyšel Vácslav ven a poručil pacholku, aby Srbovi kázal ven vyjíti, a řekl: „Pověz mi, sakramentská šelmo, kde ty dívky jsou.“ Řekl on: „Já nevím.“ Tehdy uhodil jej pěstí v tvář, že mu krev z úst a z nosu tekla, až zmodral, neboť on sekryt na prstu měl. Na tom dosti nemaje, vzal jej za rameno a táhl jej před dvéře, vytrhl ručnici za pásem, přiložil mu ji na prsy a spustil ji, až třeskla. I na tom dosti nemaje, přede dveřmi na lavici jej porazil, v tvář bil a na ponocné volal: „Kde jest rychtář a biřič, dám sakramentskou šelmu vsaditi.“ Potom šel Vácslav do světnice a tu s bratrem svévolně si počínajíce čtyřikráte vystřelili, hospodáři kamna a okno rozstříleli. Když pak hospodyně ze strachu utekla, křičeli na šenkýře: „Ty, šelmo, dopustils své ženě utéci, počkej, uperem tě.“ I položili jej na lavici, a teprve když je pro Boha prosil, jej pustili.

Jednou měl Vácslav na Hostačově hosti. Přijel sem Jan Albrecht ze Zahrádky, ale posadiv se za jiný stůl nešel k hostem. Když jej Vácslav zavolal, aby šel k stolu, že jemu jednu připije, tehdy šel. Když byla hodina na noc, přihodilo se, že se Cenker s krejčím pana Skalského svadil a sepral. Jan Albrecht stál a díval se, Vácslav běžel k němu s dobytým rapírem a Jana Albrechta v šíji za ucho uťal bez všelijaké příčiny. I řekl tento: „Co jsem já V. Msti učinil? Jak jste mě spravili!“ I upadl na lavici a držel ruku na hrdle. Byl by hned umřel, kdyby barvíř byl nepřišel. Nazejtří, když Vácslav vstal, o tom příběhu, co se stalo, nic nevěděl, a když mu to povídali, pravil: „Jinak se nenaději, než že jsem okouzlen

[1]) Reg. kom. soudu, DZm. 25. K 5.

byl, tak mi se zdálo, jakoby světnice všechna plna s dobytými zbraněmi byla, já nevím, jak jest se to začalo.“ Řekl Jan Albrecht: „Ano, spravili jste mě velmi pěkně.“ „Medle mlčte, pane Jene, odpusťte mi to.“ [1])

Když se služebník jeho Kašpar Vilhem z Mittnfeldu ženil, tu Václav se pronesl a slovy patrnými se ohlásil, že jí Anně sám ze svého měšce 250 kop míšeňských věna dá. Ona z toho poděkovala, ale jakživa těch peněz neuviděla. Jakož byl zhorka nakvašený, často si pozoru na řeč nedal. Čáslavským napsal r. 1615 „u sebe v městě Čáslavi zle za dobré zvelebujete a mnohé nešlechetnosti přehlížíte — — komáry cedíte a velbloudy požíráte.“ [2]) Konec jeho byl takový jako živobytí. Roku 1618 jsa v Čáslavi s Hansem Lemrsdorfem učinil šarvátku s vojáky, kteří tu stráž drželi. Lemrsdorf totiž sahal na jednoho vojáka, poznávaje v něm poddaného Chotouchovského, a tento lál a zlořečil. Vojáci nemluvili mnoho, ale Lemrsdorfa a maštalíře zabili, a Chotouchovský, když do stavení utíkal, smrtelně byl postřelen.[3])

Jan Chotouchovský, bratr Václavův, přijev (před r. 1601) do městečka Ronova vjel do světnice k Václavovi Čečíkovi, kdež seděli někteří lidé přespolní, a pozdravil je řka: „Zdař Bůh!“ Oni mu poděkovali a některým z nich podával ruky. Po té zatočil se ve světnici na koni mezi lidem, pročež se rozstupovali a někteří na lavice vstupovali pro toho koně. Mezitím zvolal Václav Čečík: „Pijte, sousedé, mějte dobrou vůli, nebojte se nic, však naším pánem není, aby nám rozkazoval.“ Pán se ohlédl na něho a neřekl nic. Tu lazebník něco německy řekl panu Janovi, kterýž přijev k němu pozdvihl mu klobouk a vstavil mu jej zase na hlavu, lazebník však založil mu čekan pod hrdlo a dřel mu jej pod bradou. Tu jej Jan pobodl rapírem. Za to Jana uhodil Čečík kopistí, Václav Kačenčin hned jej za ruku chytil, a jiní jej táhli, až s koně strhli. A tu jej bili a rapír mu vydírali, při čemž Čečík se uřezal v ruku a Václav Třeštík ubodl. Mezitím vyběhli někteří a uhodili na zvon, a tu se jich sběhlo s holemi, vidlemi, sekerami, kdo s čím měl, a vesměs ho tloukli. Jen dva jej hájili, a když se potom rozešli, sedl Jan za stůl a někteří poddaní s ním seděli. V tom přišel Arnošt Robmhap a ptal se, co se tu sběhlo. Tedy vstal Jan ze zástolí a šel s ním ven řka, že jsou zde všecko zrádci a lotři. Arnošt jej vždy napomínal, aby se spokojil, ale Jan přísahal zdvihaje dva prsty a kříž dělaje, že kde které poddané Ronovské dostane, že je zabije.[4])

Jan Chotouchovský z Nebovid a na Hostačově měl některé nevole se sousedy svými Kustoši (viz I. díl na str. 166). Když křtiny na Hostačově synu svému nejmladšímu Václavíčkovi strojil, tu přijel Adam Studenecký z Pašiněvsi s manželkou svou a oddechu nedal vždycky pána prose, aby o to, co měl s Kustošem na soudě zemském a komorním, ke smlouvě povolil, že by chtěl všechno pěkně spokojiti. Pán nechtěl nic učiniti, až naposledy navedl Adam Václava bratra Janova, pana Častolara, pana Plota a pana Petra Lukaveckého a jiných mnoho i „všechen fraucimor“ co ho tu bylo. Tak se přimlouvali, až jim pán na takové přímluvy k té přátelské smlouvě přivolil. Tu hned Adam všechněm přítomným poděkoval, pánu ruky podal řka: „Můj milý ujčíčku, švagříčku, děkuji, žes mi to k vůli učinil, já věřím Pánu Bohu, že vás spokojím, a on Adam Kustoš raději tobě sloužiti bude, nežli by se soudil.“ Potom učinil Adam pánovi psaní, a den, kdy by na Krchleby přijíti měl s přáteli, jmenoval. Když přijel Jan na Krchleby, tu je rovnali a srovnali, a Adam je za ruku drže výpověď ubrmanskou učinil, že co jest mezi nimi bylo, že všechno v nic obrací, moří a kazí i ty všechny rozepře, protož aby Kustoš pánu připil, poněvadž mladší jest, což také učinil a rukou dáním připověděl soudní útraty a škody zaplatiti a peníze na Hostačov přinésti. Konečně Kustoš i pána poprosil, aby na něho laskav byl. Tu řekl Adam: „Počkejte maličko, já tu smlouvu spíši.“ A počav ji psáti asi tři nebo čtyři řádky, nemohl psáti, že tak opilý byl, smazal to a zmačkal a strčil do šatů. Jan Balbín z Orličné počal tu smlouvu sám psáti, také byl opilý a toho dovésti nemohl. I doložil toho Adam ve své řeči, že ji buď na ráno nebo druhý den napsati a spečetě ji jednomu každému odeslati chce. Na tu připověď páni se rozjeli. A tak od té chvíle nemohl Jan té smlouvy od Adama dostati po mnohém napomínání, až k Václavovi bratru svému na Žleby jel, poněvadž tento jedním ubrmanem byl, aby ty smlouvy se psaly a spečetily a přátelům přidaným také ke spečetění odeslaly, poněvadž již termin prošel a pan Kustoš že pánu nic nedává. I učinil tak Václav a Adamovi nejednou než mnoho psal, až potom sepsanou smlouvu na Žleby odeslal a Václav ji jakožto přední ubrman spečetil i jiní přátelé spečetili. Potom ji Václav Adamovi po svém písaři posílal, ale ten nechtěl k ní tisknouti, nýbrž ji s divnými výmluvami pánu vrátil. A tak mnohá psaní procházela, že Jan to naposledy těžce nesl, že se tak s divnými kudrlinkami a obmysly s ním zachází. Co z toho následovalo, vypravování další ukazuje.

Roku 1614 v pátek den obětování Panny Marie jeli Jan a Václav bratří Chotouchovští s lidmi svými a chrty až blízko ke Skovicům, toho času totiž Jan utek se před morem u Václava na Žlebích

[1]) Reg. svěd. k. s. 1586—1618. [2]) Reg. kom. soudu. [3]) Dačický II. 185—186. [4]) Reg. 22. G. kom. soudu svěd. f. 580.

bydlel. Když měli ze Skovic vyjeti, tu Jan asi čtyři nebo pět topeniček s pivem teplým a některou lžíci piva snědl a ani krapte vína nepil a svému bratru řekl: „Jeď, můj pane bratře, s Pánem Bohem." I řekl Václav: „Což již pojedeš?" Odpověděl Jan: „Musím jeti a panu Petrovi Lukaveckému ty úroky zadržalé dovézti, aby se mnou na Krchleby sjel k panu Adamovi Studeneckému a s ním rozmluvil a jeho napomenul, aby k těm smluvám pečeť svou podlé páně Petrovy a tvé i pana Zikmunda Anděla přitiskl, tak aby aspoň jednou to skoncováno bylo, nebo dávno terminové prošli." A Václav řekl: „Medle, pane bratře, řekni panu Petrovi, že ho prosím, ať pana Adama Studeneckého napomene, aby pečeť svou přitiskl. Kdybych mohl choditi, sám bych tam jel, ale nemohu." (Musili Jana nositi.) A tak jel pán. Malou chvíli pozdržel se na Klucích u Petra Lukaveckého, dav mu peníze spočítané v pytlíku; ani jich nevyčítal, ani kvitance nechtěl, poněvadž pospíchal. Petr schovav peníze šel s pánem a vsednuv k němu na vozík, jel s ním až na Krchleby; s kočárkem Petrovým jeli za nimi. Když přijeli a z vozu ssedše na most šli, Adam proti nim běžel s křikem, s hurtem, neboť byl opilý a přivítal je velmi; přišel za ním prymas Čáslavský Jan Kryštof, jenž tu byl pro potřeby své a právě domů se navrátiti strojil, a ještě jeden soused Čáslavský; oba byli tak opilí, že sotva na nohách stáli. Tu chtěl Adam, aby šli nahoru do světnice, ale poněvadž Jan prosil, že tak nahoru vysoko vylézti nemůže, kázal Adam světnici u mostu otevříti. I šli tam všichni. Po nějaké době začali oba hádku o dotčené smlouvě, k níž nechtěl Adam pečeť přivěsiti řka, že té smlouvě místa dáti nechce a nemůže v některých slovích. Když hádka do prudkého přišla, poněvadž povídal Chotouchovský, že by Adamovi ani černé blechy nevěřil, nastala rvačka, v níž Adam Jana na ruce ukousl, ale za to dal Jan Adamovi takový pohlavek, až pysky krvavěl. Tu paní Johanka, manželka Adamova, přítomna jsouc, a Petr Lukavecký přiskočili a chtěli je roztrhnouti; i byla to jen náhoda, že Chotouchovský chtě trefiti Adama paní Johanku v líce udeřil. Tu vyběhl Adam ze světnice jako litý na most, volal na čeládku, lál a obrátiv se s mostu na plac popadl cihlu a chtěl s ní do světnice běžeti, ale paní ho držela, neboť chtěl i jiné kamení popadati. A tak paní a Petr jím strkali ke schodům. Chotouchovský jsa střízliv vyšel ven před světnici, a levá ruka ta visela a velmi hrubě krev z palce tekla. A tu Jan řekl Adamovi: „Hleď, hrome, jaks mě spravil, prohryzls mě jako vzteklý pes; vidím, že tu krveprolití nebude, nebudu já se vtírati, ani tě pobízeti, ani tě haněti, neboť vidím, že jest to daremné; budu věděti, jak to sobě k nápravě přivésti, vsels to do dobré země, vzejde ti to." A paní Johanka Adama napomínala řkouc: „Co pak myslíte a co z sebe děláte kýho čerta, pojďte nahoru a vyspěte se; a co je vám pak po těch Kustoších!" Tu se Studenecký podepřel na pavlači, vyndal sobě šátek na ústa a zuby přední a řekl: „Bodejž ho hrom zabil, byl by mně hrom hned ty dva zuby vytrhl." A ošklebiv se ukázal prstem na přední široké. I řekl Jan: „Abych ti mohl všecky vytrhnouti! Proč jsi mě kousal jako pes vzteklý? Udělal bych to rád. Nechť k tobě psi jezdí takovou měrou." A Adam řekl: „Hrome! já pro tebe neposlal! Proč jsi ke mně jezdil?" Řekl Jan: „Jest mně tak volno jezditi, jako jiným poctivým lidem; kdyby ty tomu zadosti činil, jako poctivý člověk, že k těm smluvám pečeť svou dáš přitisknouti nebo sám přitiskneš podlé jiných poctivých lidí rytířských — ale tomu dosti nečiníš a činiti nechceš a jiní všichni učinili a své pečeti přitiskli." S tím pán šel přes most a držel tu ruku přes zábradlo, neboť mu velmi krev tekla, a poslal pro nějaký šat nahoru, aby si jej mohl zavázati. V tom přišel Melichar, služebník Adamův, a pravil k pánu přivítav jej: „Co jest Vaší Milosti?" Odpověděl a řekl pán: „Hlediž, jak jest mě tvůj pán pěkně zhryzl jako jiný pes." A on řekl: „Račte býti střízlivý." Řekl pán: „Já jsem ani jedinké krůpěje vína zde nepil ani drobte nejedl." Tu týž Melichar řekl: „Jáť nevím, co ten můj pán myslí, vždycky den po dni pije a užírá se." A pán pověděl: „Hleď, jak jest mě v oko klofil přes paní prsty, až mi zmodralo!" A on pravil: „Dá Pán Bůh, zase ráčíte se pěkně smířiti." I řekl Jan: „Přísahám Pánu Bohu svému, že bych za to 1000 tolarů hned dal, aby se to nebylo stalo, a jest mi líto nejvíce té chudinky paní jeho, paní Johanky. Kdybych já sobě paní jeho nevážil, věděl bych se jemu jak odměniti; pan Petr Lukavecký mě za ruku držel jednu a on za druhou zuby za palec." I vsedl pán na vůz, a když přijel do Čáslavě, jel k barvíři, kázal mu „pincejk" vzíti a na předměstí přijíti. Tu barvíř pána převazoval a flastry na ty rány kladl.[1])

---

[1]) Reg. svěd. 1615—1647 kom. soudu f. 13, 53—56, 63.

Žleby.

DROBOVICE TVRZ.

Ves Drobovice u Čáslavě bývala před věky znamenitým sídlem. Stávala tu bohatá komenda křižovníků Pruských, o jejíž bývalé poloze péčí J. Hendrycha a Kl. Čermáka, dvou místních badatelů, jsme dobře zpraveni. Zbytky náspů a příkopů, hojnost zřícenin a mnohé základní zdi velikých stavení svědčí o tom, že stávala od evandělického hřbitova až k Brslence a jsouc dobře opevněna stála jako na ostrově mezi vodami. Asi uprostřed na vyvýšeném místě stával kostel a objeveny tu mnohé náhrobky a jiné starožitnosti.[1])

Bohatý pán *Jan* z *Polné* vystavěl tu asi r. 1240 veliký kostel sv. Maří s komendou pro *křižovníky Pruské*[2]) a daroval k němu vsi Drobovice, Přibyslavice, Samoplesy, Růži (?), polovici Vinař, les Libický a podací v Polné. Nad to slíbil jim po smrti manželky své nebo pokud by stav svůj změnila, vsi Potěhy, Tupadly a druhou polovici Vinař. Byl tu pohřben a později tu uloženo také tělo Vykarta z Tirné, jeho přítele a děda potomních pánů Polenských.[3]) Roku 1263 zdržoval se v Drobovicích Anselm biskup Varmienský a papežský legát. Nedlouho potom (r. 1270) zdržoval se tu Ludvík, zemský kumtor, a s ním skorem všichni kumtorové České provincie, majíce tu kapitolu nebo shromáždění.[4]) Zdejším kumtorem byl *Gotfryd*, za něhož ves Vinaře na prosbu Eufemie, vdovy po Janovi z Polné, dána (r. 1272) ke špitálu při komendě zřízenému a od Jana pro 13 nedužívých založenému.[5]) Roku 1297 pohřben tu nejvyšší mistr řádu Kunrát v. Feuchtwangen, který v Praze zemřel.[6]) Roku 1303 zdržoval se tu Heřman biskup Chelmský a posvětil nový oltář uprostřed kostela postavený.[7]) Roku 1325 vyzdvižen v komendě kříž skrze Martina kumtora a posvěcen od Přibyslava biskupa Sahuronského.[8]) Po Martinovi následoval v řízení komendy *Mikuláš Ratmír* (r. 1326—1332). Týž, tuším, vysadil a založil ves Kozohlody, kterou křižovníci po něm Ratmirsdorf nazývali.[9]) Nástupcem jeho byl *Ctibor*, jenž byl r. 1341 také místoprovincialem v Čechách a měl za místokumtora Mikuláše Kupfergengera.[10]) Tehda se komendě dobře vedlo a proto platy a statky kupovali. Roku 1347 koupili tři lány rolí v Tupadlech a r. 1362 ves Zbudovice. Roku 1355, když byl *Pertolt* z *Fríberka* kumtorem, vysazen jest dvůr v Bračicích za manství, tak aby držitel na zavolání v komendě s koněm, jenž by čtyři hřivny stál, sloužil.[11]) Po Pertoltovi (r. 1358) následoval r. 1362 *Jan*, r. 1376 *Jindřich Kapp*, r. 1390—1394 *Jindřich Schaf*. Tento měl pod sebou nadlesního (Waldmeister) a převora. Po něm následoval Bartoš (r. 1396), pod nímž byli r. 1401 jako čelní členové Jindřich převor, Vavřinec Mikulášů z Hradce, Mikuláš Litoměřický, Jodok, Albert, Kunrát a Jindřich kuchmistr, tedy, tuším, kromě kumtora samí Němci.[12]) Také následující kumtor *Vojtěch* z *Chocemic* byl Čech. Když r. 1404 zemskému počet činil, našlo se, že patřily komendě vsi Potěhy, Bračice, Tupadly, Močovice, Přibyslavice, Hostovlice, Drobovice a Vinaře. Téhož roku dne 28. května postoupil komendy i s kuchyní, sklepem, pivovárem, pekárnou, konicí, chlévy, zbrojnicí, hostinicí, pilou a dvorem Samoplesským zemskému. Tento ustanovil tu kumtorem *Kunráta* z *Čachovic*, jenž tu až do následujícího roku zůstával. Snad byl posledním kumtorem. Zdá se totiž, že správu převzal zemský sám; neboť v kapitole r. 1406 držené žádného Drobovského kumtora nebylo, a r. 1409 tu zemský kumtor sám bydlil, volaje sem Jana z Egrberka k zodpovídání. Mezi tím rozhněval se král Václav z nejedné příčiny na řád rozmařilý a nesvorný a pobral mu velikou část statku. Roku 1411 donucen zemský, aby králi postoupil Drobovice. Ujali je ke správě *Hájek* (tuším z Hodětína) a *Jetřich Kroha* z *Borku*. Marně se zemský namáhal, aby zase statku toho dostal, a všecka naděje jeho minula, když král Drobovice (r. 1414) *Mikuláši Divůčkovi* z *Jemniště* zastavil.[13])

Roku 1421 obsadilo vítězné vojsko pod obojí Drobovskou komendu. Po všechny následující války bezpochyby komenda jako důležitá pevnost v dobrém řádu udržována; když však r. 1436 s panstvím Žlebským Jiříkovi z Dubé zastavena, stala se pouhým příslušenstvím Žleb; tu komenda opuštěna a spustla. Mezi tím podařilo se držitelům, že jim Drobovice s příslušenstvím k dědictví dány. Když tedy r. 1510 Žleby bratřím Žehušickým prodány, prodán také dědičný statek, totiž klášter Drobovice pustý, ves celá, vsi Potěhy, Tupadly, Bračice, Vinaře, Přibyslavice a Kozohlody.[14]) Žehušičtí připojili Drobovice k Tupadlům, s nimiž zase přikoupeny ke Žlebům.

[1]) Zpráva Včely Čáslavské r. 1896—1897. [2]) Font. r. Boh. II. 524. [3]) Font. r. Boh. II. 526. [4]) Reg. II. 163, 276 [5]) Reg. IV. 731. [6]) Millauer 51. [7]) Reg. IV. 759. [8]) Reg. III. 399. [9]) Reg. III. 455, 737. [10]) Reg. IV. 347 [11]) Arch. Drážďanský. [12]) Arch. Drážďanský, lib. conf., lib. erect. V. 35, ed. Borový II. 208. [13]) Arch. v Královci. [14]) DZ. 6. G 5, 7. E 1.

TVRZE NA ŽLEBSKU.

TUPADLY.

Na místě zámku Tupadelského stávala v starých dobách tvrz. Ves sama od pradávných dob byla rozdělena. Jedna část dostala se r. 1242 křižovníkům Pruským a přivtělena k Drobovicům, při nichž až do 16. století zůstávala. Ostatek byl vladyčími statky. Z vladyk zdejších známi jsou v letech 1278—1289 Načevoj, z r. 1310 Holeš a z let 1312—1347 zase Načevoj čili Naček.[1]) Po starším Načkovi žila ještě r. 1347 vdova jménem Adléta. Rod ten měl na štítě dvé ryb. Téhož roku (1347) prodal Ctibor z Čihostě díl svůj v Tupadlích také ke statku Drobovskému.

Na tvrzi seděli r. 1371 bratří *Naček*, *Lev* a *Mikuláš*, podávajíce kněze do Tchořova. Soudíc podlé jména, byli syny předešlého Načka. Nástupce jich (r. 1387) byl *Litvín*, jenž před r. 1391 zemřel.[2]) Statek ten, na němž byla tvrz, měl *Hynek Tluksa z Čechtic* a ten jej prodal r. 1394 *Benešovi ze Smrdova*.[3]) Tento založil nový rod vladyk z Tupadel, obdržel se synem svým *Václavem* od bratra svého Mikuláše, opata Vilémovského, vsi Bačkov a Zboží[4]) a daroval r. 1411 plat v Třeboníně ke kostelu Tchořovskému, aby si farář kněze střídníka držeti mohl, kterýžto plat pak s jinými platy r. 1415 přenesen byl na ves Starkoč.[5]) Beneš připomíná se naposled r. 1418.[6]) Syn jeho Václav byl r. 1440 na sjezdu Čáslavském a věnoval r. 1455 manželce Kunce na statcích svých v Lovčicích a Bousovně.[7]) Učinil tak předvídaje blízkou svou smrť; neboť nedlouho potom nacházíme jej mezi mrtvými, a tvrz Tupadelskou držel po něm (r. 1457) *Procek*.[8]) Týž přikoupil r. 1460 část Hostovlic a zemřel nedlouho potom.[9]) Zůstavil syna Beneše a dceru Markétu čili Machnu. Beneš dětí nemaje zapsal r. 1464 všechen statek svůj, totiž Tupadly, Tchořov, Lovčice, Bousovnu, Skryje, Chvalovice, Kysibli, Hostovlice, Jilem a Jitkov, sestře své a zemřel ještě téhož roku.[10]) Po nějaké době seděl tu *Jan z Dlouhévsi*, jenž r. 1497 statek svůj v Bousovně prodal.[11]) Později držel tuto část Tupadel, v nichž kromě křižovničího statku ještě dva zemanské statky byly, Jan Chotouchovský a prodal ji pak (před r. 1533) *Petrovi* a *Prokopovi* bratřím *Lukaveckým z Lukavce*. Od těchto koupil tvrz Tupadly (r. 1538) *Bernart Žehušický z Nestajova*,[12]) a protože měl také bývalý křižovničí statek, spojena celá ves kromě statku, který patřil Václavovi Hoštickému a býval někdy manstvím k Drobovicům. Roku 1545 prodal Tupadly *obci Čáslavské*, ale nežli jí ve

[1]) Reg. II., III., arch. Drážďanský. [2]) Lib. conf., acta jud., DD. 13, f. 158. [3]) Rel. tab. I. 554. [4]) Arch. č. II. 461. [5]) Lib. erect. [6]) Arch. Břevnovský. [7]) Arch. č. I. 256, rel. tab. II. 268. [8]) Rel. tab. II. 280. [9]) Tamže 295. [10]) DD. 21, str. 251. [11]) DZ. 6. E 24. [12]) DZ. 44. B 4, 15.

dsky vloženy býti mohly, přišel rok 1547 a s ním zabrání statků obecních. Král Ferdinand zabrav Tupadly dal je s mnohými statky někdy obecními *Václavovi Žehušickému z Nestajova*, avšak jako manství. Synové jeho Jan a Hertvík dělíce se r. 1557 o pozůstalost otcovskou, zanechali si Tupadly ve společnosti, a Jan je prodal r. 1559 zase *obci Čáslavské*.[1]) Statek byl pořád manstvím, ale r. 1574 k žádosti obce z manství propuštěn. K tomu získala obec ještě jediný zemanský dvůr v Tupadlích (r. 1578), a tak byla celá ves poprvé pod jedním pánem.

Čáslavští zůstali v držení Tupadel až do nešťastné bitvy Bělohorské. Zabrány jim pak všechny statky i s těmi, které při samém městu ležely a zastaveny napřed (r. 1623) *Maří Majdaléně Trčkové z Lobkovic*, avšak na její naléhání jí r. 1627 dědičně, a to lacino prodány. Když r. 1635 proveden proces Trčkovský a všecky statky rodu toho zabrány, darovány Tupadly s vesnicemi n. obce Čáslavské *Arnoštovi de Suys*, generálmaršálku lejtenantu, proto, že se rozkazy Valdšteinovými neřídil a císaři obsazení Plzně v čas oznámil.[2]) Mezitím byla tvrz zdejší zanikla, a buď Arnošt nebo jeden z jeho nástupců vystavěl zámek. Arnošt byv naposled c. k. vojenským radou, komorníkem a nejvyšším zbrojmistrem zemřel r. 1646, zůstaviv z manželky Ernestiny z Linden syna Arnošta Ferdinanda ještě nezletilého.[3]) Tento došed let ujal Tupadly a Bračice, avšak prodal oboje r. 1676 *Marii Barboře* hraběnce *z Petynku* rozené *ze Šternberka*. Tato přikoupila Dobrovitov (r. 1699) a zůstavila oboje *Františkovi Karlovi*, synu svému. Když tento v dluhy zapadl, odhádány Tupadly r. 1738 věřitelům a prodány r. 1739 *Kateřině Aueršperkové z Šenfeldu*, která je ke Žlebům připojila.

BRAČICE.

Ves kostelní Bračice po dlouhou dobu byla příslušenstvím panství Drobovského křižovníků Německých, a není známo, aby tu tvrze bývalo.[4]) Od r. 1436 pak po dlouhá léta zase byla příslušenstvím Drobovic, ale v držení světských pánů napřed ke Žlebům a na počátku 16. století k Tupadlům. Kuneš Bohdanecký z Hodkova koupil Bračice posud jen zástavní zase ke Žlebům.[5]) Když se r. 1555 synové jeho dělili, dostal Heřman celou tu stranu od Zehub až blízko ke Golčovu Jeníkovu.[6]) Heřman odprodal Potěhy a vystavěl si tvrz na místě nyní Hrádek řečeném na stráni proti kostelu přes potok. (Avšak možná,

[1]) Viz moje Děje Čáslavě. [2]) Bílek, Děje konf. [3]) DZ. 112. D 32. [4]) Viz Zprávu Včely Čáslavské r. 1885—1886. [5]) DZ. 1. F 4. [6]) DZ. 51. K 44.

že tu stávala tvrz již od velmi starých dob, protože se na Bračicích již ve 14. stolet manové a držitelé dvora připomínají.) Heřman přikoupil r. 1580 Hostovlice a Podmokly s podacím na Horkách a zemřel r. 1582. Pochován v kostele Bračickém. Podlé jeho pořízení měly se manželce Lukrecii Bohdanecké z Nečtin tři dvory v Podmoklech skoupiti a stálý plat a osep obilný dávati; avšak že Lukrecie téhož odkázání na díle ustoupiti chtěla, dali jí synové Jan a Adam r. 1590 ves Hostovlice do života.[1]) Roku 1593 se bratří dělili. Jan řečený starš dostal Podmokly, a Adamovi zůstaly Bračice, co ke kterému dílu bylo přidáno, není známo. Adam zadlužil se tak, že nemohl Bračic udržeti. Tvrz, dvůr a ves s podacím odhádány r. 1609 *Václavovi Chotouchovskému z Nebovid.*[2]) Od něho koupil týž statek *Jan mladší Dobřenský z Dobřenic* r. 1612, ale pustil jej po dvou letech synu svému *Jiříkovi.*[3]) Tomuto r. 1618 statek jeho od vojska úplně vypálen, pročež také r. 1619 ke krajskému vojsku lidí vypraviti nemohl. To bylo štěstím jeho, neboť odsouzen r. 1623 jen třetiny statku, a poněvadž v čas ke katolictví přestoupil, zanechán v držení celého statku. Zemřel některý rok potom, a vdova Manda-

Kostelík sv. Marka u Žleb.

léna Dobřenská z Květnice prodala statek Bračice r. 1642 *Bernartovi Šťastnému Šmerovskému z Lidkovic.*[4]) Tento zemřel asi r. 1664 nechav z manželky své Lidmily Dobřenské šest dětí. Protože statek se děliti nemohl, prodána Nová ves se Skubrovcem vdově (r. 1668), a nejstarší syn Jetřich Šťastný ujal současně Bračice. Ale poněvadž nebyl s to, aby bratřím díly jejich vyplatil, prodal Bračice r. 1672 *Leopoldovi* hraběti *de Suys.* Od té doby patřily k Tupadlům.[5])

PODMOKLY.

Nedaleko Golčova Jeníkova jest ves Podmokly, v níž tvrz již od starodávna bývala. Ves sice již od 14. století patřívala ke hradu Chlumu, avšak r. 1417 se tu výslovně tvrz se dvorem připomínají. Tak to trvalo kromě přestávky nedlouhé až do 16. století. Mezi příslušenstvím hradu Chlumu připomíná se r. 1544 ves Podmokly dílem osedlá a dílem pustá a tvrz pustá. Tato tedy zanikla, a Jindřich Slavata z Chlumu dostav Podmokly ke svému dílu prodal je (r. 1580) *Heřmanovi Bohdaneckému z Hadkova.*[6]) Drženy odtud po 13 let k Bračicům. Když se r. 1593 Jan a Adam synové Heřmanovi dělili, dostal onen Podmokly za svůj díl, vystavěl tu dvůr ze sedlských statků skoupený a při něm vyzdvih tvrz.[1]) Roku 1608 prodal Jan týž statek *Mikuláši Skalskému z Dubu.*[2]) Tento nedržel ho dlouho, nýbrž prodal nedlouho po r. 1611 *Zikmundovi Maternovi z Květnice*, jenž k němu Přibyslavice připojil a oboje ještě r. 1620 držel.[3]) Neznámým způsobem dostal se tento statek v držení *Jana Rudolfa Trčky z Lípy*, a když tomuto († r. 1634) všecky statky po smrti zabrány, darovány r. 1636 Martinovi svobodnému pánu z Golče a připojeny k Jeníkovu.[4]) Mezitím byla tvrz zdejší spustla, a Podmokly, byvše r. 1703 od statku Jeníkovského pro dluhy odtrženy, připojeny pak ke Žlebům.

DOBROVITOV.

Po tvrzi, která se nacházela ve vsi Dobrovitově, sotva asi stopy zbyly. Zakladatel její slul Dobrovit, jehožto jméno se ještě v 14. století při Dobrovitově vyskytuje. Neboť r. 1355, 18. srpna podávali ke zdejšímu kostelu bratří *Dobrovit, Čáslav, Jaroslav, Radislav, Kunrat* a Petra vdova po *Albertovi z Dobrovitova.*[5]) Dobrovit seděl na Dědicích, odkudž se také r. 1360 jmenoval. Z ostatních bratří uvádí se ještě r. 1361 jen Radislav, Čáslav a Kunrat a vedle nich *Jan* (r. 1361 a 1404) jako patronové kostela zdejšího. *Dobrohost z Dobrovitova* (není-li totožný s Dobrovitem) měl část zdejšího podací r. 1361, odtud až do r. 1363 psal se z Třebonína, kdež také právo podací vykonával. Bratr jeho byl *Soběhrd* (r. 1360—1398), jmenovaný častěji mezi patrony kostela zdejšího; on byl držitel, tuším, tvrze a dvora a učinil r. 1398 nadání zdejšímu kostelu.[6])

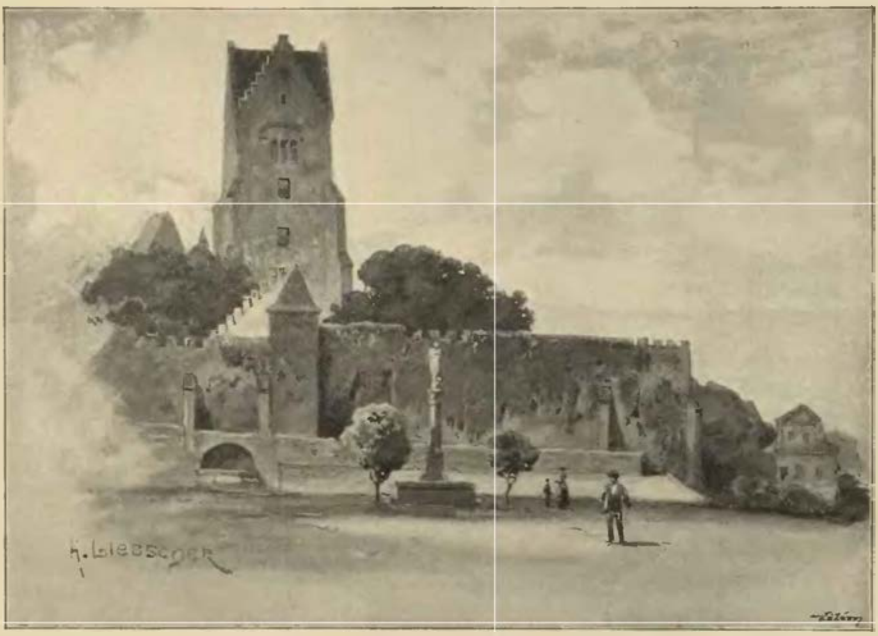
Roku 1404 byl mrtev a poručníkem sirotků po něm zůstalých byli r. 1407 Poněn z Chvaletic a r. 1413–1414 Jan z Chlumu. Jednou (r. 1360, 20. října) připomíná se Soběhrdův bratr *Soběslav*, tuším, chybně za Čáslava. *Hrosnata z Dobrovitova* uvozuje se jednou r. 1382 a podruhé r. 1395, an maje peníze zapsané na Vesci a Veltrubech odpíral provolání zboží tohoto,[7]) a *Hroch* odtudž r. 1392 mezi patrony kostela. *Václav* r. 1390—1417 psal se z Dobrovitova i z Vilémovic, poněvadž tudíž dědiny držel. Syn jeho *Oldřich* byl

[1]) DZ. 167 F 16. [2]) DZ. 134. N 7. [3]) DZm. 237. D 19. G 26. [4]) DZ 307. G 7. [5]) DZ. 113. N 32, 389. N 22, 390. A 22, 392. J 10. [6]) DZ. 65. G 12.

[1]) DZ. 27. G 4. [2]) DZ. 134 J 1. [3]) Reg. 44. F k. s. A 4, arch. gub. [4]) Bílek, Děje konf. [5]) Lib. conf. I. p. 55. [6]) Lib. erect. [7]) DD. 14., f. 245. Roku 1407 byl již mrtev.

r. 1413—1414 již při letech a podával s otcem v Dobrovitově. Oba r. 1415 s *Jindřichem* odtudž (synem, tuším, Soběhrdovým) přitiskli pečeti své ke stížnému listu ke sboru Kostnickému [1])

Z toho viděti jest, že seděl na Dobrovitově veliký počet panoší, kteříž se dělivše jen nějakou část dvorů kmecích drželi a časem také se v okolních vesnicích zakupovali. Kromě toho však patřily některé dvory kmecí k hradu Chlumu,[2]) odkudž si také vysvětlíme, že páni Chlumští spolu podávali k zdejšímu kostelu. Sloučení jednotlivých částí vsi událo se v 15. století. Jak se zdá, zůstali po vymření a vyprodání dřevních držitelů jen dva díly, Jindřichův a Oldřichův, každý z nich měl pak polovici podací kostelního: za synů jejich bylo však vše sloučeno, neboť *Bohuslav* a *Vaněk s Dobrovitova* prodali r. 1455, 18. prosince v Dobrovitově dvůr kmecí, v Dědicích dva dvory kmecí, v Prosičce dvory kmecí pusté

Pohled z náměstí na čtyřhrannou baštu ve Žlebích.

s polovicí podací Dobrovitovského *Janovi s Dobrovitova* za 69 kop grošů.[3])

Roku 1489 držel Dobrovitov *Jetřich s Újezda*. Nástupce jeho *Jiřík Dobrovitovský s Újezda* obdržel r. 1507 list krále Vladislava, aby svobodně o svých statcích řiditi mohl.[4]) Měl toliko dvě dcery, Elišku a Annu, z nichž onano vdána byla za Jindřicha Špetla z Prudic, ale ještě před otcem zemřela. Když tedy cítil brzkou smrť, napsal r. 1533 poslední vůli, jížto odkázal zboží Lhotické a Speřické dceři své Anně, ostatek, totiž tvrz Dobrovitov s dvorem poplužným a ves celou, ve vsi Dědicích dvory kmecí, ve Hlohově c. t. m., Prosičky dvůr pustý mezi Hlohovem a Svárovem, dvůr pustý Suchotlesky a k tomu všecky klenoty, hotové peníze, svršky a nábytky doporučil vnukům svým *Václavovi* a *Jiříkovi* Špetlům (synům Jindřicha s Eliškou zplozeným) a *Janovi*, bratru jejich. Při tom také vyminil, aby bratří Špetlové sestrám svým Anně a Dorotě, kdyby která z nich k letům a k místu slušně a řádně přišla, po 200 kopách grošů českých vyplatili.[1])

Za nedospělosti synů, z nichž se Dobrovitov dostal Jiříkovi, spravoval zboží starý Špetle. Za tohoto poručnictví koupil r. 1533 tvrz Vrbku pustou s jinými vesnicemi od strýců Lukaveckých a připojil ji k Dobrovitovu.[2]) Asi r. 1542 oženil syna svého Jiříka s Evou z Kopryc, kteréžto zapsal na Dobrovitově 300 kop, kdyby Jiřík zemříti měl; Jiřík pak se tolikéž zapsal v 300 kopách dluhu na Dobrovitově a Vrbce.[3]) Téhož roku Jan zemřel. Jiřík Špetle prodal potom (vkladem r. 1560) tvrz Dobrovitov s příslušenstvím *Arnoštovi falckrabí při Rýně*, knížeti v Horních a Dolních Bavořích.[4]) Nový držitel, jenž měl v sousedství našem od r. 1556 tvrz Vrbickou, byl arcibiskupem Solnohradským, ale nikdy se nedal posvětiti; od krále Ferdinanda držel v zápisu hrabství Kladské a kromě toho koupi obromné panství Potšteinské, jež po kusích rozprodal.[5]) Poděkovav se z arcibiskupství usadil se na Kladště, kdež zemřel dne 7. prosince r. 1560, načež mrtvola jeho do hrobky knížecí do Mnichova byla zavezena. Statky po něm zůstalé měly spadnouti na krále, ale král Ferdinand daroval nápad svůj na nich knížeti *Bavorskému Albrechtovi falckrabí*. Hned r. 1561 hlásila se k dědictví Sabina kněžna *Virtemberská*, sestra zemřelého knížete, a pohnala falckrabí Albrechta do soudu komorního, aby jí vydal hrabství Kladské, tvrz Vrbici, zámek a město Rychnov a tvrz Dobrovitov. Ale na soudě komorním (r. 1561 ve čtvrtek po sv. Lucii) bylo nalezeno, že dání krále Vladislava o nápadech jen pro obyvatele království Českého platí a na cizozemce se nevztahuje, pročež byl kníže Albrecht při držení všech těch panství zachován.[6]) Kladsko držel kníže až do r. 1567, po čemž stavové žádali, aby zase k zemi České bylo vyplaceno. V ty asi časy nabyla komora královská také statků v Cechách.

[1]) Arch. č. III 188. [2]) Zejména se uvádí r. 1417 (DD. 21, 112) Lán lesa u Dobrovitova měl před r. 1389 Arnold Tanner, měštěnín Čáslavský. (Viz děje Čáslavě 59.) [3]) Rel. tab. II. 273. Z rodu vladyk Dobrovitovských žil ještě r. 1475 *Petr s Dobrovitova*, r. 1543 Jan Damírovský z Dobrovitova. [4]) Roku 1519 byl týž Jiřík na sjezdu krajském v Čáslavi a přidán k radě hejtmanům krajským. (Lumír 1859, 687—688.)

[1]) DZ. 6. B 11. Připomíná se ještě v tyt. r. 1534. [2]) DZ. 5. F 7. [3]) DZ. 83. E 10, 13. [4]) DZ 13. K 2. [5]) Viz o něm obšírné zprávy v Zoubkově vypsání Potšteina 38—40. [6]) Z register komor. soudu.

Král Maximilian prodal r. 1571 tvrz Dobrovitov s příslušenstvím, též tvrz Vrbici s příslušenstvím *Martinovi Hanušovi Šaratickému ze Šaratic* za 8500 kop grošů českých.[1]) Nový držitel pocházel z rodiny Moravské, kdež držel dům v Ivančicích, kromě toho získal zahradu na Novém městě Pražském, dům v Čáslavi se sladovnou a dvorem Šichovským na předměstí, konečně ve Vrdech dvory Michalovský a Krupkovský s krčmou a kovárnou; na sněmu r. 1571 byl přijat do stavu rytířského, proto mu teprve Dobrovitov ve dsky vložen, a učinil slib k zemi. První manželku měl Annu, dceru Šimona Šícha, dvořáka v Čáslavi, s níž zplodil dcery Dorotu, Kateřinu a Annu; ty obdržely r. 1573 po smrti děda svého dům v městě se sladovnou.[2]) Máti jejich Anna byla tehda mrtva, pročež pojal otec po několika letech druhou choť Annu Hlavsovnu z Liboslavě, jíž r. 1578 na dvoře a vsi Michalovicích 750 kop grošů věnoval. Zůstával potom obyčejně na Vrbici a tu také r. 1586 zemřel. Kšaftem svým daným na Vrbici r. 1586 v pátek před na nebe vstoupením Kristovým odkázal dcerám svým zletilým z prvního manželství, Dorotě vdané za Šimona Fiedlera a Anně vdané za Jana Giglingara z Kneiselšteina, 1000 kop grošů míšeňských, nad nedospělými dítkami z prvního manželství Janem, Petrem, Žofií, Zuzanou a Kunkou učinil poručníky manželku svou a Jana Hanuše ze Šaratic na Ořechovém, strýce svého.[3]) Když kšaftu tomuto starší dvě dcery († před r. 1608), nejsouce s ním spokojeny, odpíraly, poručníci, chtíce předejíti dlouhým sporům učinili s nimi dne 23. června r. 1590 smlouvu, již jim odevzdali dům a dvůr Šichovský v Čáslavi (bez jistých rolí) a přidali jim k dědictví otcovskému ještě 200 kop.

Jan Hanuš ze Šaratic, dědic Vrbice a Dobrovitova, zasnoubil se r. 1598 s Johankou ze Stropína na Brloze a věnoval jí r. 1598 na zboží Vrbickém. Z manželství tohoto narodil se mu první syn Fridrich, jenž r. 1599 na den sv. Matouše zemřel a v Dobrovitově pochován jest.[4]) Právě toho roku (v pondělí po sv. Trojici) zvětšil věno manželky své, přidav jí 1000 kop grošů českých na vsech Svarově a Damírově (od r. 1608 také Dědicích a Hlobově) zapsaných.[5]) Štěstí mu přálo a jmění jeho rostlo; r. 1603 koupil ves Dědice a ves Hostkovice,[6]) r. 1604 od Jana mladšího z Lukavce hrad Chlum s panstvím.[7]) Od těch dob přesídlil na hrad Chlum, jejž učinil hlavním sídlem rozsáhlého zde zboží. Zde také sepsal poslední svou vůli; ze světa vykročil r. 1610, jsa v Praze na lécích, a pohřben potom v Dobrovitově. V kšaftu svém sice odkázal panství své synům svým, pochybujeme však, že by ho byli synové přečkali. V Dobrovitov se uvázala, tuším, *Johanka Hanušova ze Strupin*, ani ne tak jako poručnice, nýbrž spíše jako dědička (Aspoň r. 1615 platila sbírky jako paní Dobrovitovská.) Vdala se po druhé za Burjana Šlibovského ze Skřivan a zemřela r. 1617 na Dobrovitově, kdež také byla pochována.[8]) Věno její dostalo se manželu ovdovělému, jemuž od dědičky zboží *Zuzany Salavové ze Šaratic* r. 1617 bylo zaplaceno a proto také z desk propuštěno.[9])

Paní Zuzana byla již tehda také ovdověla. Přečkala na Chlumě smutné události let 1620—1627, za kterých statek její sešel mnohými kontribucemi a pálením rozjivené soldatesky. Pro vzniklé odtud dluhy postoupila obou statků Chlumu a Dobrovitova se sídly a zámkem pustým a jiným příslušenstvím *Maři Majdaléně Trčkové z Lobkovic* a obdržela za to statek Jindice.[10]) Paní Maří Majdaléna převzavši od prodávající 13.000 kop grošů míšeňských dluhů přivtělila oba statky k svému panství Krchlebskému. Změnami právě řečenými připraveno jest také spuštění tvrze zdejší, kterouž bezpochyby již Jan Hanuš zanedbal přestěhovav se na Chlum; neboť paní Marie Majdaléna sotva kdy na Krchleby, neřku-li na Dobrovitov, jsouc při svém manželu na jeho velikých krásných zámcích, přicházela. V trhové listině panství Krchlebského r. 1651 připomíná se v Dobrovitově pouhý dvůr na důkaz, že se již na Dobrovitově nebydlilo. Konečně prodali r. 1699, 16 září komisaři nařízení soudem zemským na místě sirotků Rohmhapských *Marii Barboře* ovdovělé *z Petynku* statek Dobrovitovský, totiž tvrz se dvorem a ves, pustý dvorec v Hostkovicích a ves, vsi Dědice, Lohov a pustou vísku Svarov za 26.500 fl. rh. a 300 fl. klíčného.[1]) Tvrz, kteráž potom spojena byla s panstvím Tupadelským, spustla dokonce. Podlé popisu r. 1628 učiněného byly v ní čtyři světnice, komory, kamenice, všelijaké schránky, kuchyně, špižírna, sklep podzemský a před kuchyní louže zdí obehnaná, která se spouštěti a zase naháněti mohla.[2]) V starém stavení tomto bydlil r. 1738 pojezdný.[3])

[1]) DZ. 17. G 28 a 60, E 3 (vl. 22. června) [2]) Kniha smluvní v Čáslavi M 14. [3]) DZ. 23. F 22. Z dcer dotčených provdala se Zuzana r. 1606 za Petra Salavu z Lípy na Tomicích a r. 1616 ovdověla; mladší sestra Kunhuta pojala r. 1606 Burjana Vlčkovského z Vlčkovic, a když byl tento r. 1620 na Dobrovitově zemřel, po druhé r. 1621 Mikuláše Straku z Nedabylic (Miltner, Beschreibung 125). Petr a Žofka zemřeli v mládí. [4]) Náhrobek tamže. [5]) DZ. 129. A 17. [6]) DZ. 131. M 18. [7]) Ve vsi *Dědicích* nebývala tvrz, nýbrž jen sídlo, t. j. pouhý dům panský při dvoře (chybně v Miltner's Beschreibung str. 124 „Dorf Dědic mit einer Veste"). [8]) Dačický. [9]) DZ. 129 A 17. [10]) DZ. 295. O 13.

VÍCEMILICE.

Severovýchodně od Žleb, na úpatí příkrého svahu Železných hor, jest ves, za starodávna Vícemilice, později Vicoměřice, nyní Licoměřice řečená. Na severovýchodním jejím konci přímo nad mlýnem jest tvrziště, okrouhlý pahrbek, objatý ze severní strany rybníkem a z druhé strany příkopem do půlkruhu. Na tvrzišti stojí domek č. 30 se zahrádkou. Před tvrzí býval dvůr, tvoře předhradí, kteréž dvojími hradbami ohrazeno bylo, jak známky ve vsi svědčí. Těsně vedle poslední hradby stojí starý kostelík sv. Kateřiny se hřbitovem. Tvrziště slove „na klášteře".[4])

Dokud se říkalo této vsi tak jako Vícemilicům na Městecku, rozeznávaly se Vícemilice Horní a Dolní. Naše nazývaly se Dolními. Z jedněch pocházel r. 1257 vladyka Hons.[5]) Jiný, jménem Zdeněk, v r. 1312 - 1341 sloužil pánům z Lichtemburka.[6]) Roku 1356 žili *Tomeš* a *Bušek z Vícemilic* nosíce na štítě plamenný věnec.[7]) Tomeš († r. 1365) měl bratra *Jana* a syna *Zdeňka*, tito s Buškem připomínají se v r. 1360—1364 nejednou v pamětech kláštera Vilémovského prodávajíce mu rozličné dědiny.[8]) Bušek a Jan podávali také v r. 1368—1370 kněze ke kostelu zdejšímu. V r. 1375—1385 byli pány vesnice *Mikuláš* a *Tomeš*, z nichž onen býval purkrabí na Lipnici a tento od r. 1383 Lipoltice držel. Statek jednoho držela v r. 1391—1396 Keruše vdova a pak (r. 1398) *Petr* s bratřími, snad její synové. Na druhém statku seděl r. 1391 *Beneš*, purkrabě Žlebský, r. 1396 *Vavřinec* a r. 1410 Machna vdova Vavřincova se synem *Václavem*.[9]) Z prvotných vladyk pocházeli snad i Mareš a Tomáš, bratří ze Starkoče, kteří r. 1409 úrok ke zdejšímu kostelu darovali,[10]) a Jan *Hvězda z Vícemilic*, známý vůdce Táborův, jemuž snad od zářícího věnce na štítě Hvězda říkali. Příbuzní jeho byli r. 1422 Tomášek a r. 1448 Mareš, jenž byl ve vojště Poděbradském.[11]) Ve Vícemilicích pořáde zůstávaly asi dva statky. Na tvrzi seděl r. 1464 *Jan Lebka ze Zájezdce*[12]) Tento statek a ještě jiný sloučili *Mikuláš Michek z Libice* a *Jan Ronovský*, syn jeho, a prodali jej r. 1478 *Slavatovi z Chlumu*.[13]) Zůstaly pak ještě tři dvorce ke Starkoči, které r. 1512 k Lichnici přikoupeny. Část Slavatovská patřila pak ke Chlumu až do r. 1541 a pak prodána k Choltickům. Jsou o tom zápisy, v nichž se však již tvrz nepřipomíná. Roku 1565 dostaly se Dolejší Vícemilice Václavovi Chotouchovskému z Nebovid a připojeny od něho později ke Žlebům.

[1]) DZ. 407 C 15. [2]) Urbář v Ledči. [3]) DZ. 163. D 23. [4]) Zprávy p. Horáka v Míčově. Viz i Pam. arch. XV. 6. [5]) Reg. II. 66. [6]) Reg. III. 47. 327, 522, IV. 424. [7]) Arch. c. k. dvorský. [8]) Arch. Břevnovský. [9]) Lib. conf. O Machně rel. tab. II. 74. [10]) Lib. erect. VIII. 62. [11]) Arch. č. II. 55, ČČM. 1827, 3, 82. [12]) DD. 16. f. 280 [13]) Rel. tab. II. 375.

CHVALOVICE.

Na úpatí Železných hor leží malebně víska Chvalovice. Asi uprostřed ní v zahradě domku č. 11 nachází se zbytek umělého pahrbku (tvrziště), k němuž dotčený domek přistavěn jest. Pahrbek jest již z větší části snesen a snad již, co toto píšeme, zmizel. Tvrz chráněna byla vodou a celou soustavou rybníků, jichž vysoké hráze dílem posud stojí, dílem rozvezeny jsou, tak že se ke tvrzi jen po hrázích mezi rybníky, čistou pramenitou vodou napájenými, přistoupiti mohlo.[1]) Z držitelů je nám znám jediný *Jan*, jenž r. 1391 kus svůj řeky Doubravy u Vrd křižovníkům Drobovským prodal.[2]) V 15. století zanikla tvrz a ves patřila k Lichnici, od níž prodána r. 1543 ke Žlebům.

OKŘESANEC.

Jižně od Žleb jest kostelní ves Okřesanec, jež ode dávna patřívala ke hradu Chlumu. Tvrze tu nikdy nebývalo, jak zápisy o témž hradu z r. 1417—1462 svědčí.[3])

HORKY.

Ves Horky leží na výšině, odkudž i jméno má, při silnici mezi Čáslaví a Golčovým Jeníkovem. Již z daleka se spatřuje kostel sv. Václavu zasvěcený a nyní jako filiální ke Žlebům přidělený. Ve 14. století patřilo podací kostela tohoto ke hradu Chlumu (r. 1358—1408 atd.), ale část vsi se dvorem bývala v držení měšťanů a vladyk rozličných.[4]) Roku 1404 seděl na dvoře zdejším *Jan Vlk z Vojkova*, r. 1413 byl již mrtev, a poněvadž i děti jeho všechny pomřely, byly pře mezi králem, jenž si odúmrť osoboval, a jinými, kteří tu platy a spravedlnosti měli.[5]) V ty časy opanoval dvůr *Lideř z Horky*, jenž zpečetil (r. 1415) stížný list ke sboru Kostnickému poslaný. Byl také purkrabí na Hasišteině u pana Mikuláše z Lobkovic, pročež si tento za válek husitských na králi Zikmundovi všechen nápad po Lideřovi vyprosil. Ještě r. 1454 trvaly pře o tento nápad, ano se bylo mezitím kolik držitelů vystřídalo. Toho času držel tvrz a dvůr *Jan Horyna z Houbic* a sestra jeho *Kateřina z Bořic*.[6])

V druhé polovici tohoto století vládl na Horkách *Petr Vrbka z Vrbice*, po něm pak syn jeho *Jakub* r. 1515. *Michal z Vrbice* prodal r. 1532 Horky tvrz, dvůr poplužný s rybníky, krčmou svobodnou atd. purkmistru a konšelům i vší obci *města Čáslavě* za 450 kop.[7]) Čáslavští připojili Horky ke zboží Tupadelskému; tvrz potom opuštěna. Po ztrátě panství Tupadelského měli tu Čáslavští ještě vrchnosť na dvou poddaných.

KSYNY.

Nedaleko Žleb jest samota Ksyny, na jejímž místě dvůr stával. Byl tu, tuším, dvůr Troubky, o němž v dějinách Žleb k r. 1370 mluveno. Jako duchovní statek pak uchváceny po r. 1420 od světských držitelů. Od r. 1454, kdež se poprvé s názvem Ksyn setkáváme, byly v držení rodu Trčkovského.[8]) Vilém

[1]) Zpráva pana Horáka v Míčově. [2]) Archiv Drážďanský. [3]) V Rel. tab. II. 252 a arch. č. III. 570 čte se o „hradu Okřesanci“, avšak má se čísti „Okřesanec, hrad a ves Chlum“, jak svědčí jiné souvěké zápisy. [4]) Od Ondřeje Spiglera Čáslavského koupil dvůr zdejší s dvojím poplužím (r. 1392) Mikuláš písař a bratr jeho Henzlin Kyfl v Čáslavi, obec Čáslavská držela tu od r. 1391 tři dvory kmecí, jež byla u dotčeného Spiglera koupila (Rel. tab. I. 539, 546); k Čáslavskému záduší vycházel ze dvoru plat. [5]) Rel. tab. II. 8—9, DD. 15, f. 254. [6]) Arch. č. II. 464, III. 188, DD. 16, f. 266 a 33, p. 290. [7]) Arch. Hradecký, DZ. II. K 9. [8]) Rkps. Videňský.

Trčka z Lípy prodal je r. 1555 se zbožím Vlačickým Václavovi *Chotouchovskému z Nebovid*.[1]) Václav prodal týž dvůr za kmecí nebo poddaný Janovi Ksynskému tak, aby mu jej ročně doplácel, avšak ještě r. 1595, když *Jetřich Kustoš ze Zubří* v jeho držení byl, nebyl doplacen. Nad to Kustoš jej držel jako statek svobodný. Chotouchovští se o to brali, ale nežli soudem dokonáno, Jetřich r. 1597 zemřel.[2]) Nástupce jeho *Jindřich Kustoš*, spolu držitel Lipky, prodal r. 1599 dvůr Ksyny s mlýnem, mlýn pustý Brzobohatý a vísku Rozdranov *Václavovi Popelovi z Vesce*.[3]) Tento držel týž statek několik let a prodal jej okolo r. 1608 *Zikmundovi staršímu Dobřenskému z Dobřenic*,[4]) jenž držel asi od r. 1589 také dvůr v Markovicích a při smrti své zván byl nejstarším. Teprve od jeho dob se tu sídlo připomíná, ač tvrz na tvrzišti bezpochyby staršího původu byla. Roku 1611 koupil Ksyny od Zikmunda *Jáchym Šťastný Šturm z Hyršfeldu* s manželkou svou Mandalenou Libenickou z Vrchovišť,[5]) avšak když tento r. 1622 odsouzen, zabrány Ksyny a prodány Kašparovi Crenoyseret, vojáku, po němž r. 1628 Mikuláš Cremoni, nejvyšší lejtenant, následoval.[6]) Co se potom se Ksynami dálo, není nám známo.

V místech bývalé tvrze jest strážný domek lokální dráhy. V bývalém předhradí nebo na dvořišti jest slušně roubená stará studně. Drahou proměnil se bývalý útvar krajiny, mlýn bývalý jest zrušen, i Doubravka teče novým řečištěm. Na ten čas tu není nic jiného viděti než dotčený domek, několik ovocných stromů a zbořený jez.[7])

ŽAKY.

Žaky, jejichž tvrz cele zachovaná posud uprostřed dvora Žackého viděti jest, patřily v 16. století k panství Světelskému, a tvrze tu ještě nebylo. Pokud víme, patřily Žaky napřed klášteru Sedleckému, ačkoliv na jednom dvoře také svobodníci seděli (Děje Čáslavě str. 61), v 15. století byl tu pak dvůr Ryšanovský. Klášter Sedlecký měl tu čtyři dvory kmecí, kterých r. 1540 *Řehořovi Borovskému z Borové* postoupil a ve dsky zemské vložil. Řehoř postoupil (r. 1546) řečených dvorů kmecích *Bernartovi Žehušickému z Nestajova* a ten připojil Žaky k panství Tupadelskému. S Tupadly přešly Žaky r. 1559 v držení *obce Čáslavské*, odprodány však zase r. 1571, aby mohla obec některé dluhy městské zaplatiti.[8]) *Burjan Trčka z Lípy* a na Světlé, podkomoří, koupil r. 1571 od obce Čáslavské čtyři dvory purkrechtní v Žacích a pátou zahradu s lidmi a rybníkem pustým, po čemž dal všechny ty dvory svésti a z toho jeden veliký dvůr poplužný udělati.[9]) Při tomto dvoře, jenž se r. 1591 poprvé zejména připomíná, povstala také krčma a kovárna panská,[10]) v ty časy po r. 1602 vystavěla tu vrchnosť Světelská novou úhlednou tvrz.[11]) Při panství Světelském zůstaly Žaky až do smutného skončení rodu Trčkovského Ferdinand II. prohlásiv všechny statky Trčkovské za propadlé, psaním jedním (daným r. 1636, 30. května) daroval tvrz Žaky se zbožím Kluckým a některými vesnicemi *Ferdinandovi Sigmundovi Kurcovi* svobodnému pánu *z Senftenau*.

Nový držitel byl syn Filipa Kurce ze starodávné šlechtické německé rodiny a zastával důležité úřady. Kluky prodal r. 1638 a Žaky podržel jen o 10 let déle, neboť i ty r. 1648 prodal *Reinhartovi* svobodnému pánu *z Walmerode*, jehožto otec Renhart byl r. 1636 obdržel od císaře Ferdinanda II. statek po n. starém Trčkovi předešle k Světlé náležitý, totiž městečko Habry s vesnicemi. Panství

[1]) DZ. 51. K 10. [2]) Reg. 32. F k. s. K 20 až L 2. [3]) DZ 177. N 2. [4]) DZ. 134. J 6. [5]) DZ. 135. G 20. [6]) Bílek, Děje konf. 640. [7]) Zpráva p. Horáka v Míčově. [8]) DZ. 4. C 14, 18. B 20, 85 C 1, Děje Čáslavě. [9]) Rkps. v Čáslavi (Novellae, declar. XI.) Táborský ve svém popisu Čech (str. 240) poznamenal: „Žaka dvůr u Čáslavy, největší v Čechách.“ [10]) Pam. arch. IVb. 92. [11]) Ještě r. 1602 připomíná se tu pouhý dvůr. (DZ. 131. J 1.)

Erb na náhrobku Lidmily Maternové z Libodržic † r. 1539.

tato byla r. 1637 dědem Renhartovým Janovi Renhartovi, Maximilianě Františce, Marjaně a Anně Elišce ve dsky vložena [1]) Při tomto nově utvořeném panství Haberském zůstaly Žaky až do roku 1808.[2])

KLUKY.

Ve Klukách byla tvrz starodávná, jež se arci teprve v 16. století připomíná, ale již v 14. a 15. století stávati mohla.[3]) V 14. století, kdež zněmčilí obyvatelé okolních měst osadě naší Kluks přezdívali, seděli tu nejvíce měšťané Kutnohoršti, jako r. 1358 *Kunclin Bernartův*, jenž téhož roku nového faráře ke kostelu zdejšímu podával.[4]) Ke konci téhož století žili dva bratří *Pivcové*, z nichž měl jeden, Jan, sedm kop platu na vsi Olšanech, druhý, tuším, Kluky. Syn jeho *Václav Pivce z Kluk* vyskytuje se r. 1387, an se tehda táhl k dotčenému platu.[5]) *Henslin* řečený *Tyrman* podával r. 1400 nového faráře do Kluk;[6]) před tím býval v Čáslavi v radě městské a držíval nějaký dvůr v Žacích.[7]) Od něho převzal Kluky *Jan Mucer* (snad Munzer, mincíř), měštěnín Horský, jenž byl r. 1408 patronem kostela zdejšího.[8]) Později tu seděl *Martin Nas*, měštěnín Horský, jenž také r. 1417 faráře ke zdejšímu kostelu podával.[9])

Za válek husitských držel Kluky *Jiří z Řečice* (čili nynějšího dvoru Koudelovského). Týž se nacházel r. 1432 mezi posly zvolenými od sněmu Kutnohorského, aby se vydali do Basileje jednat s tamním sborem církevním.[10]) Po něm seděli tu nějaký čas *Klučtí ze Solopisk*. *Petřík ze Solopisk* jinak *z Kluků* byl r. 1440 na sjezdu čtyř krajů východních v Čáslavi,[11]) r. 1454 ukazoval u komise k tomu zřízené jakési listy svědčící na arcibiskupskou ves Onomyši,[12]) a ještě r. 1475 měl nějakou při u soudu komorního. Po něm následoval (r. 1482) *Jan ze Solopisk*. Od něho koupil Kluky *Jan z Libodržic*, odtud řečený *Klucký* (asi r. 1500). Později seděli tu bratří *Jan* a *Petr* Klučtí.[13]) Když se spolu rozdělili o dědictví otcovské, Jan vzal sobě Kluky, jež prodal však r. 1538 *Janovi Chotouchovskému z Nebovid*. Zboží to obsahovalo tehda tvrz Kluky s dvorem poplužným (a vsí), v Třebešicích dvůr kmecí, Chlumek ves celou, v Lošankách malých jeden dvůr kmecí s podacím v Klucích a na Lošich.[14])

[1]) DZ. 146. A 11. [2]) Když prodal hrabě *Adolf z Petynku* r. 1808 panství Haberské, vyminil si Žaky a spojil s nimi statek Klucký, jejž koupil od Tomáše Jiránka. Roku 1815 dal oba statky loterii u výhru a vyhrálo je pět osob (generál Kraus, hejtman Helmsauer, vrchní Brandýský Rasim, vrchní Smiřický Buller, právní Smiřický Albek) dohromady. Poněvadž si tito raději peníze než statek vzíti chtěli, prodány jsou oba statky r. 1818 markrabí *Jiljímu Karlovi de Traugnies*, královskému bavorskému podkomoří, jenž je r. 1830, 21. října *Gabriele Aueršperkové z Lobkovic* prodal. Od této koupil je r. 1835, 12. prosince *Vincent Karel Josef* kníže *z Auršperka*, jenž je připojil k Žlebům. [3]) Ves se připomíná r. 1289. (Reg. II. 1193.) [4]) Lib. conf. [5]) DD. 13, f. 154. [6]) Lib. conf. [7]) Děje Čáslavě str. 61. [8]) Lib. conf. [9]) Lib. conf. [10]) Palackého děje IIIc. 64. [11]) Arch. č. I. 256. [12]) Tamže II. 475. [13]) Tamže IV. 300, rel. tab. II. 391, staré knihy Kutnohorské. V r. 1526—1529 držel Kluky Aleš Podvinský z Lerojid (reg. kom. soudu). [14]) DZ. 1. K 1. V Klucích měla obec dvoru vlaského na Horách Kutnách také dvůr, který byli koupili (okolo r. 1480) od Jiříka z Hustířan na Malešově (DZ. 250. L 4). Klučtí seděli potom v okolí Bydžova.

Nový držitel Kluk měl také tak řečené svobodné dědiny Žitenické mezi Žaky a Tupadly a připomíná se zhusta v tehdejších listinách a současných jednáních. Manželku měl Anéžku z Pašiněvsi, jíž nejen po r. 1538 na tvrzi Klucích 200 kop grošů věnoval, nýbrž i r. 1544 v dluhu 100 kop grošů Kluky k dědictví po smrti zapsal.[1]) Zůstávaje potom na Klucích postoupil k užívání synu svému *Václavovi* dvoru svého se zahradami v Čáslavi a r. 1552 dokonce mu jej odevzdal.[2]) Připomíná se, tuším, posledně v kancionálu Čáslavském. Syn jeho Václav koupil napřed Vlačice s mnohými vesnicemi, posléze také Žleby a připravil tím zámožnosť rodu svému. Jindřich, syn Václavův, prodal Kluky r. 1584 *Janovi staršímu Lukaveckému z Lukavce*.[3])

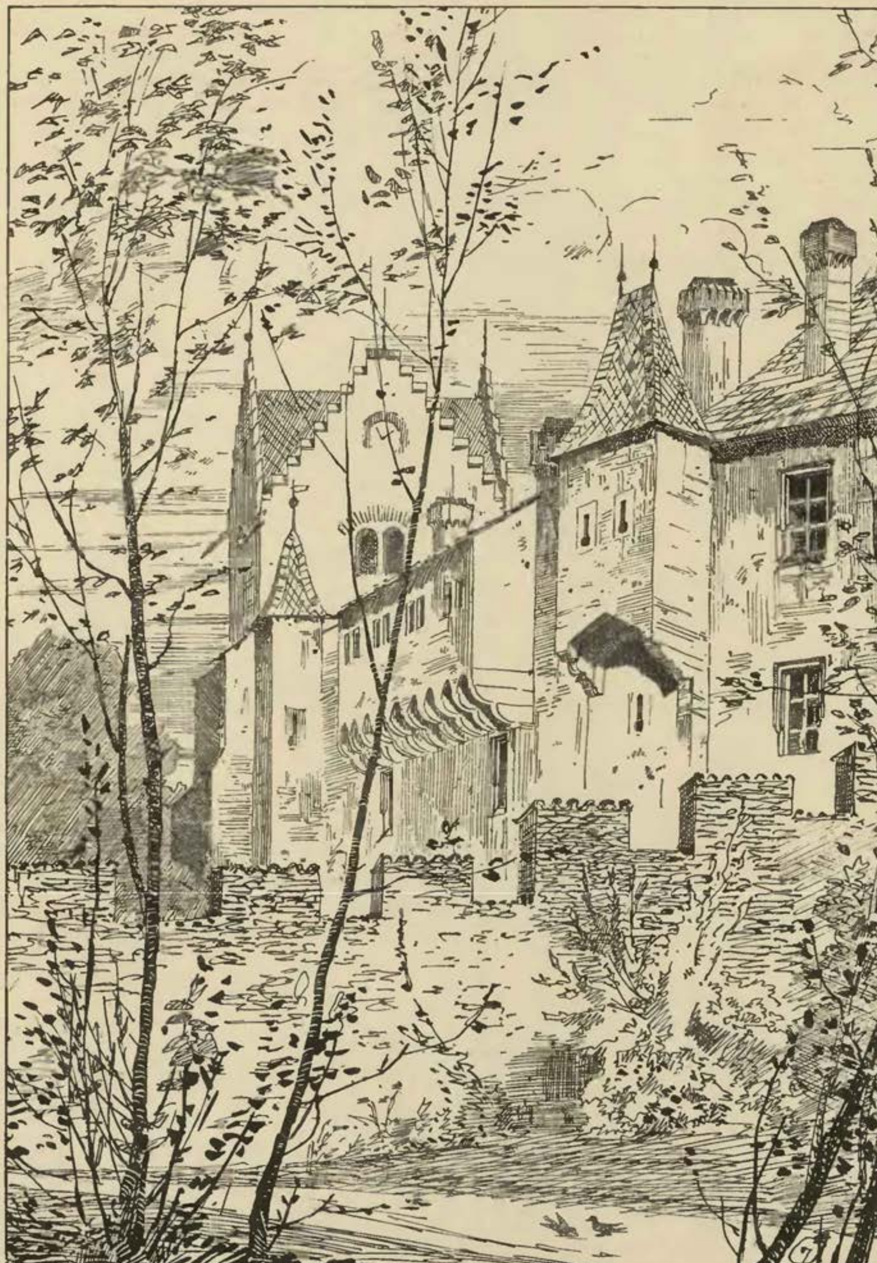
Jan starší, třikráte ženat, posléze pojal r. 1596 třetí manželku Kateřinu Hrabaňku z Přerubenic, vdovu po N. Karlíkovi z Nežetic, ale již r. 1599 zemřel. Neměl pravé ruky, neboť mu před lety na vojně uťata byla.[4]) Po něm seděti měl na Klucích *Jetřich*, jenž byl před tím na Souticích; týž zemřel však také r. 1599 bez dědiců mužského pohlaví, pročež zdědila Kluky jediná dcera jeho *Žofka z Lukavce* nezletilá; jejím jménem soud zemský prodal (r. 1600) tvrz Kluky s pivovárem, dvorem při tom poplužným, též dvůr druhý v Klucích slove Dvořákovský s rolemi, lukami atd., ves celou s krčmou výsadní a podacím, ves Třebešice c. t. m. s krčmou a dvorem poplužným s podacím slove Lochy, zámek pustý Paběnice s dvorem a městečkem a krčmami, ves Třebonín c. t. m. s podacím a konečně mlýn nájemný na řece pod Zbislaví *Petrovi Lukaveckému z Lukavce*.[5])

Z tohoto rozložitého zboží prodal Petr r. 1602 mlýn pod Zbislaví s příslušenstvím a ovdověv několik let potom pojal r. 1614 k manželství Johanku z Dobřenic, vdovu po Sigmundovi Haugvicovi z Biskupic.[6]) Také na Klucích vystrojil svatbu Elišce z Dobřenic, vdově po Balcarovi Robmhapovi z Suché, jež se r. 1617 vdávala za Jana Kryštofa Myšku ze Zlunic.[7]) Roku 1620 přikoupil zboží Třebešické, kteréž však hned manželce své Johance prodal. Naposled seděl na Klucích a Paběnicích r. 1623 platě tehda obvyklé sbírky, ale okolo r. 1624 prodal zboží Klucké, totiž tvrz Kluky s dvorem poplužným a pivovárem s dvorem Dvořákovským, podacím a vsí, ves Třebešice s dvorem poplužným sluje Šimačkovský s krčmou, podací v Lošich s mlýnem v nově vystavěným na potoce Krejnáře, ves Třebonin c. t. m. s mlýnem pod ní a podacím i všim příslušenstvím *Janovi Rudolfovi Trčkovi z Lípy* na Lipnici, Opočně a Smiřicích, J. M. C. radě a komorníku, za 10.000 kop grošů míšeň.[8]) Petr podržel potom ještě Paběnice z milosti jako manství a dům

[1]) DZ. 5. J 23, menší 227. A 2. [2]) Kniha gruntovní Čásl. t. r. T 10. [3]) Arch. DZ. [4]) Dačický, náhrobky v Klucích. [5]) DZ. 175. D 24. [6]) Dačický. [7]) Tamže. O Petrově sporu s obcí Čáslavskou v r. 1612—1618 viz Děje Čáslavě str. 197. [8]) DZ. 143. A 12. Vklad vykonal teprve r. 1628 Jindřich z Lukavce, bratr n. Petrův nedílný.

Motiv ze Žleb.

Žleby.

v Kutné Hoře na Koňském trhu. Zde zemřel r. 1625 a potom k pohřbu do Kluků dovezen.[1])

Jan Rudolf Trčka platil již r. 1624 sbírky a berně královské ze zboží Kluckého, jež bezpochyby ke Krchlebům přidělil a zůstal v držení jeho až do své smrti. Když pak byla potom všechna zboží jeho pro zradu zabavena, daroval císař Ferdinand II. psaním svým daným r. 1636, 30. května tvrz Žaky s dvorem poplužným, tvrz a ves Kluky s příslušenstvím, vsi Třebešice, Střebounu a Vrbici s poddanými *Ferdinandovi Sigmundovi* hraběti *Kurcovi* svobodnému pánu z *Senftenau*. List darovací na to byl r. 1637, 2. června císařem Ferdinandem III. vydán, a zboží r. 1638, 12. dubna královskými místodržícími ve dsky vloženo.[2]) Řečený Kurc byl však pro platné služby otce Filipa ještě jiné dobrodiní obdržel, totiž povýšení do říšského stavu hraběcího (r. 1636, 13. prosince). Podržev Kluky jen krátký čas prodal je r. 1638 *Erazimovi Lehnarovi*, císařskému nejvyššímu, který tu také dlouho nevládl, poněvadž jej smrt zachvátila. Vdova po něm zůstalá *Eufemie Lehnarova* rozená *Dobřenská*, držela také Třebešice, jež byla r. 1627 koupila a z větší části na zdejší tvrzi bydlila. Poslední svou vůlí danou r. 1642, 13. května odkázala Třebešice, Kluky a Novou ves dceři *Evě Marii*[3]) a zemřela několik dní potom. Dědička *Eva Marie Františka* provdala se za N. Korduli ze Sloupna a odtrhši „zámek s dvorem a vsí Klukami" od ostatního zboží, prodala je r. 1660, 19. listopadu *Janovi Dětřichovi Ledeburovi*.[4]) Potom se držitelé střídali rychle. Následoval *Jan von der Cron*, jenž r. 1665 Kluky prodal, později *Karel Leopold* hrabě *Millesimo*, od něhož koupila Kluky (r. 1675) Eva Lidmila Valdšteinská z Glouchova; po té následoval r. 1681 Petr Mikuláš Kostomlatský z Vřesovic a po několika letech rod Zárubů z Hustířan,[5]) jenž tu do r. 1700 seděl. V 18. století seděli tu Obytečti a r. 1830 se Žaky připojeny ke Žlebům.

[1]) Dačický. Viz i Bílkovy konf. [2]) DZ. 146. E 14. [3]) DZ. 147. N 14. [4]) DZ. 313. K 5. [5]) DZ. 392. C 22, 395. K 1, 403. G 9

SMRČANY.

Asi uprostřed mezi Šebestěnicí, Chvalovicí a Zbýšovem stojí Chvalovský mlýn, zbytek vesnice, která se nazývala Smrčany, kteréž jméno posud blízký les a niva mají. U mlýna jest rybník a nad jezem jeho ostroh planiny, který je příkopem překopán. Na místě tom, plném pahrbků, jam, kamení a rumu, bývala tvrz.[1]) Tvrz založena jest od pánů Chlumských. Bleh Chlumský měl tři syny, z nichž jeden *Sezema* r. 1289—1316 nazýval se ke sklonku svého života ze Smrčan a r. 1316 zemřel.[2]) Roku 1318 připomíná se z téhož rodu *Bleh ze Smrčan*,[3]) buď bratr nebo syn předešlého. Sice pak se Smrčanská větev Slavatů z Chlumu rozdělila. Jindřich Hubňa (r. 1366—1371) obrátil se z Čech na Moravu, kdež žili do 15. století potomci jeho Mírkové z Chlumu. V Čechách zůstal *Heřman*, jenž se od r. 1358 a také r. 1362 připomíná.[4]) Roku 1386 prodal *Sesema ze Smrčan* nějaké platy kostelu Jeníkovskému.[5]) Ten, tuším, byl posledním z té pošlosti na Smrčanech. Bohuněk z pošlosti Moravské pocházející táhl se r. 1389 k nějakému statečku v Dědicích.[6]) Již r. 1417 patřily tvrz a dvůr ke hradu Chlumu. Tvrz potom zanikla a připomíná se pak jen jako pustá tvrz; r. 1453 zbyly tu dvůr a mlýn, avšak i dvůr byl r. 1462 pustý.[7])

VEJDOV.

Západně od Čáslavě mezi Močovicemi a cestou k Třebešicům jest údolí řečené Hejdov, prvotně Weidhof zvané. Stál tu totiž dvůr téhož jména a tvrz, šosovní statek Čáslavský.[8])

[1]) Pam. arch. VII. 563. [2]) Tab. vet. 65. 93. [3]) Req. III. 188. [4]) Dobner, Mon. VI. 410, arch. Drážďan. [5]) Rel. tab. I. 506. [6]) DD. 13, f. 155. [7]) Viz děje Chlumu. [8]) Viz o ní Pam. arch. VII. 564.

LEDEČ HRAD.

1. Popis a dějiny.

K pěkným krajinkám, jimiž se naše Sázava honosí, patří také Ledeč.[1]) Největšího půvabu krajince té dodává Ledecký hrad, stojící na táhlém skalnatém ostrohu, který vybíhá z pláně mezi řeku Sázavu, na jižní straně tekoucí, a potok, přicházející od Zdeslavic a Leštiny. Boky jeho k Sázavě jsou velmi strmé, anobrž i na způsob stěn, ale všude malebné. Na severní straně jsou boky také příkré, ale jednotvárnější než na druhé straně. Na straně východní překopán jest ostroh od zakladatele hlubokým příkopem, přes nějž jest dlouhý most zděný o čtyřech okrouhlých obloucích, který r. 1838 postavili; avšak již před tím tu byl také most, kterýmž se z hradu jezdívalo. Vchod tento zřízen teprve v novém věku přes nejširší část příkopu. Severně odtud bývala *zadní* nebo *horní* brána, která se ještě zachovala. Stojí na konci širokého baštovitého výběžku, v němž se nachází zahrádka, v stavení do obdélníku založeném. Oblouk brány zazděné posud zvenčí se dobře poznává. Zdi stavení sesuly se do vnitřku a z jich zřícenin vyrůstají křoví a květiny. Posud jest pověsť, že odtud spouštěn býval zvoditý most přes příkop na této straně nejužší a nepříliš hluboký. Z nynější zahrádky se však nahoru do hradu jen s obtížemi jezditi mohlo, poněvadž byl na místě nynějšího nového tarasu před ním skalnatý svah

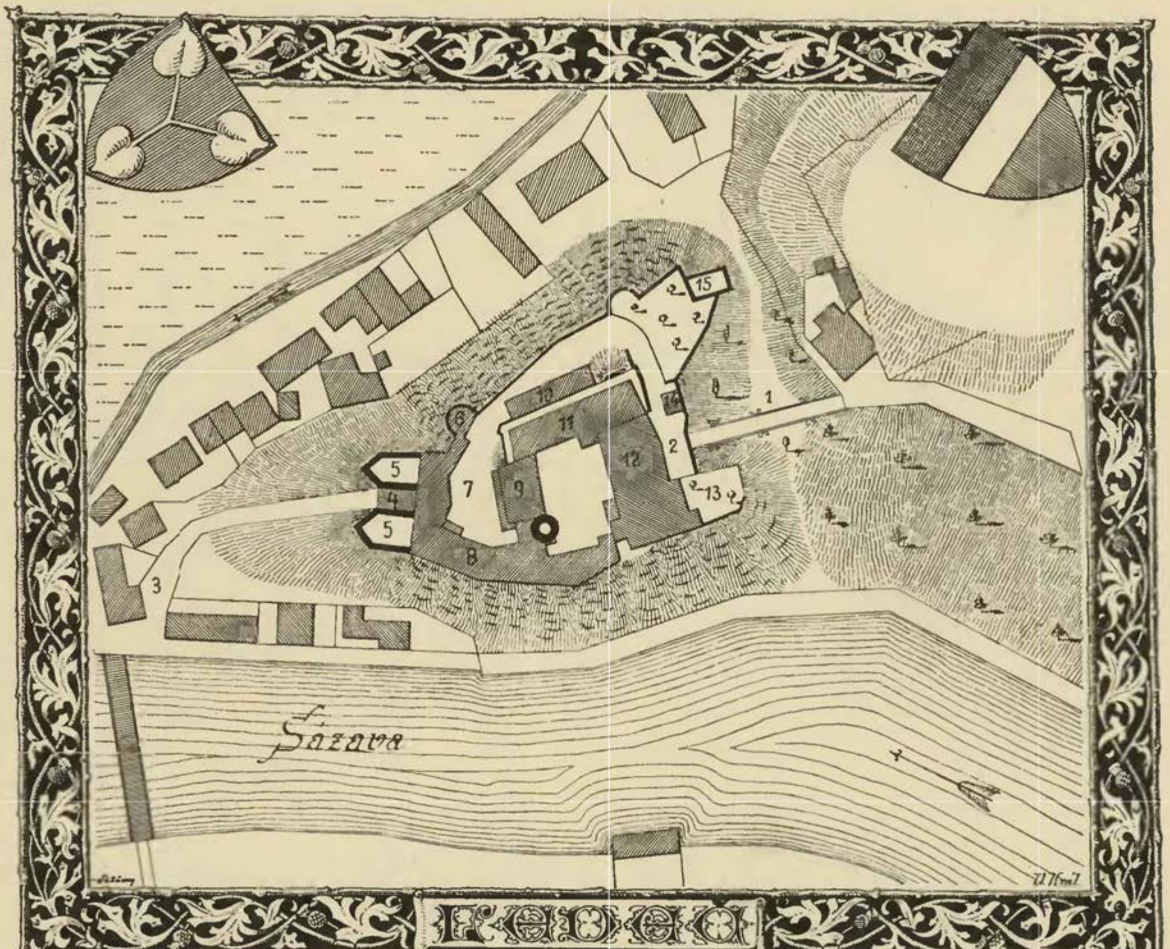
Hlavní vchod ke hradu či *dolní brána* byl od strany západní. Od této strany chodí se k zámku od města po dlouhém mostě dřevěném, který jest přes řeku Sázavu zřízen a odtud buď schody a pěšinou nebo starou vozovou cestou do vrchu se vinoucí mezi domky, které ještě k městu náležejí a s hradem Horní Ledeč se nazývají. (Zámek totiž není připsán k městu.) Brána obyčejně, to jest do kruhu sklenutá, nese erby z kamene vytesané, též rok 1642 s heslem Adriana z Enkefurta, zakladatele této brány: „Vivit post funera virtus.“ (I po pohřbení žije statečnost.) Nad branou a štukovím jejím ze 17. století pocházejícím jsou zvenčí střílny pro ručnice zřízené a po obou stranách této brány jsou starodávné rohaté bašty, v nichž se zachovaly posud ochoze na zdech velmi hrubých a prsní hradba. Z těchto bašt byly do průjezdu také střílny, aby se odtud na nepřítele do brány vnikajícího stříleti mohlo. Průjezd jde hodně do vrchu. Zde bydlí v levo vrátný.

První dvůr za branou čili bývalé *předhradí*, které se táhlo odtud až k zadní bráně, jest základu nepravidelného a na všech stranách starými, již opustlými domy zavřen. Na dvoře jest kamenná kašna. V levo jest úzká kolonáda při bytu ředitele panství. Všude na západní straně jsou jednopatrová stavení, která se na severní straně polookrouhlou baštou končí a jižně v roh se lámou. V dotčené pokryté baště dole jest sklep a nahoře komůrka. Do sklepa dolů schází se po schůdkách; jest dlážděn a viděti, že byl bývalým klenutím na dva sklípky rozdělen. Bývalo tu prý vězení. Na jižní straně jest staré stavení jednopatrové s rustikou; také se spatřuje, jak bývaly římsy renesančního slohu. Toto stavení, v němž

[1]) Pomůcka: Pam. arch. V. 229.

jsou byty a kanceláře, dosahuje druhé brány, ale jde vedlé ní ještě dále. Na východní straně dvoru jest dotčené stavení druhé brány se zbytky rustiky a věží vysoko vynikající, pak kolna odtud velmi vysoká a konečně na skále starý palác hradbami zavřený a mocným pilířem podepřený.

Dlouhý, dílem do válce, dílem do kříže sklenutý průjezd do druhého dvora a *vlastního hradu* jest o patro vyšší než první brána, poněvadž se k němu po dvoře neustále do vrchu stoupá. Nad ním jest příbytek. Druhý dvůr jest čtverhranatý a zavřen jest také na všech stranách starými domy. Na západní straně jest stavení o přízemí, poněvadž horní patro po r. 1879 vybouráno, na jižní straně jest

Plán Ledče.

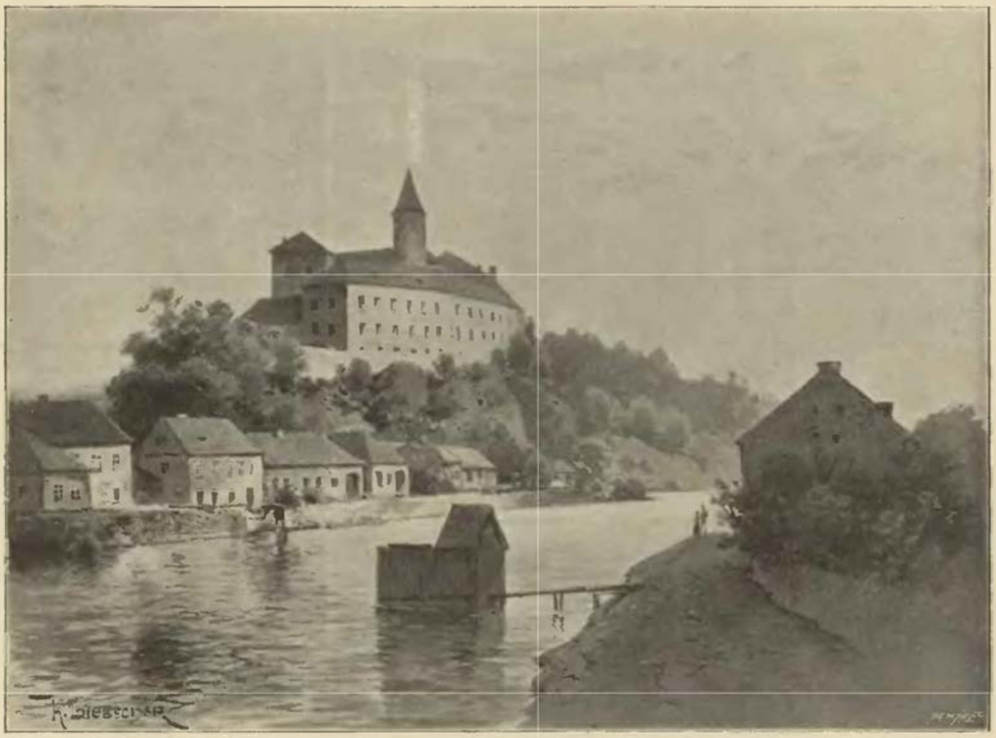
Vysvětlení plánu: 1. příkop s mostem; 2. zadní brána; 3. pěšina od města; 4. přední brána; 5. rohaté bašty; 6. bašta s vězením; 7. přední dvůr; 8. byty a kanceláře; 9. konice; 10. kolna; 11. malý palác; 12. velký palác; 13. místo kaple; 14. věžiště; 15. bývalá zadní brána.

stavení jednopatrové, jehož část se táhne až k věži; přichází se k němu zvenčí po přikrytých schodech. Na východní straně stojí hrubé trojpatrové stavení, bývalý to *velký palác* neb *dům*, kterýž obdržel nynější svou úpravu za Marie Terezie a nyní smutného podívání poskytuje, ačkoliv zvenčí jest dobře upraven. Lid mu říká kasárna, poněvadž prý v jeho hořejších, nyní pustých místnostech Švédové bydlívali. Částečně jest na něm rustika a ta jako i jiné známky ukazují na upravení v 16. věku. Tento jakož i dům na severní straně (*malý palác*), též trojpatrový, obsahovaly skvostné panské pokoje, které ve všech patrech dřevěnými pavlačemi spojeny bývaly, jak svědčí zazděné otvory, z nichž krakorce podpírající byly vybrány. V severovýchodním rohu dvoru zachoval se ještě krásný hlavní portál, kameny ozdobně tesanými obložen. K jinému portálu, vedlé něho se nacházejícímu, stupuje se po několika kamenných

Ledecký zámek od severní strany.

stupních. Kde jest větší portál, jest síňka klenutá, někdy na štíhlých sloupcích postavená (dva ještě jsou); nad tím jest ozdobný altan též s pěknými sloupy, z nichž také jen dva zbyly. Oboje v 16. věku od vlaských stavitelů mistrně způsobeno. V přízemí veskrze klenutém a přepevném, jehož hlavní zdi jsou hrubé, spatřují se dvéře a okna tesným kamením obložená; jsou tu byty, chlév a kůlna. Vše svědčí o někdejší důkladnosti, ale nad přízemím není dveří, ani oken, ani stropů a podlah a ze spustlých světnic viděti jest pod krov, který jedině stavení to před úplnou záhubou chrání. V jedné ze světnic oprýskala malta po posledním ohni, a tu objevily se zbytky maleb ze 16. věku. Několik hlaviček a jezdce lze dobře rozeznati. V bytech jsou ještě zbytky starých maleb, alegorie, podobizny v monochromii a erby Říčanských a Cimburských.

Pohled na Ledeč s mostu.

Věž na západní straně dvoru stojící jest okrouhlá, ale má až do výšky druhého poschodí roh obrácený na stranu jihovýchodní, totiž tam, odkudž by se mohl nepřítel o ni pokoušeti. Na jedné její straně jest ještě rustika dobře zachovaná, druhá strana jest holá. Od posledního ohně nemá střechy a jen viděti, jak byly trámy na věž naráženy. Vchod do věže býval v znamenité výšce od severní strany, a to posledně z vysokého stavení, které vedlé věže stálo; ale že se horní část tohoto stavení po r. 1879 sebrala, není na ten čas ke věži přístupu. Ve spodku věže jest starodávné vězení, ale není k němu přístupu, poněvadž není věž dole probourána. Před časy bývala věž tato pokryta končitou střechou a četl se na ní rok 1671. Lid si vypravuje, že bývala ještě vyšší nežli jest nyní.

Z druhého dvoru vychází se dlouhým válcovitým průjezdem skrze dotčený veliký palác do parkánu, z něhož jest brána na vzpomenutý kamenný most. Kdo se podívá na tuto bránu, spatří hned, že byla pozdě prolomena v chodbě, která bývala v přízemí toho stavení. Viděti také posud jak šla rustika a jak oblouky chodby zazdili. Na parkáně bývala čtverhranatá věž, kteráž této části hradu ostříhala, avšak bylo tu také vězení, jak vypravovali pamětníci. Tato věž již dávno zbořena, tak že z ní jen kus základní zdi zbyl.

V jižní části parkánu jest novější obydlí nadlesního a bývala tu *kaple* Nanebevzetí Panny Marie, založená od Michala Osvalda hraběte z Thunu a podobiznami jeho bratří, ve vysokých důstojnostech

církevních a státních se nacházejících, okrášlená. Tato kaple zbořena po posledním ohni r. 1879, 8. března, a na jejím místě jest zahrádka. Obrazy z ní dány do ředitelské kanceláře. Jak svědčí nápisy, vyobrazeni tu byli Guidobald, kardinál a arcibiskup Solnohradský, Václav, biskup Pasovský, Jan Arnošt, po smrti bratrově (r. 1687) arcibiskup Solnohradský a zakladatel řádu sv. Ruperta, Rudolf Josef, biskup Sekovský, Josef, kapucín, František Zikmund, c. k. tajný rada, převor řádu Maltanského a kumtor ve Vídni, konečně Maximilian, c. k. tajný rada, rytíř zlatého rouna, nejvyšší maršálek a pán na Děčíně. Kaple na počátku našeho století velice spustla a obrazy zacházely; teprve když byl vrchním Ledeckým Fr. Auge, který si též zásluh o propátrání a popsání Karlšteina dobyl, byla kaple ta aspoň tolik obnovena, že se tu jednou za rok svatá mše sloužiti mohla.

Zvenčí jest viděti na zámku leckdes krakorce, které zbyly po bývalých arkéřích a prevítech. Všude na celém zámku i na vnitřní straně hradeb prosvituje rustika.

Nejstarší dějiny Ledče jsou jen málo známy, ale právě mlčení starých pamětí svědčí o tom, že rozkvět Ledče se teprve 14. stoletím začínal. Myslíme si totiž, že tu dlouho byla ves, ač farní, bez velikého působení na osudy okolí. Nejstarší nám známý držitel byl *Slavek z Ledče*. Toho určil král r. 1262, aby první trh osadě Hněvkovicům povolený potvrdil.[1]) Roku 1316 připomínají se čtyři bratří, Heřman ze Zbislavic, Mikuláš z Bělé a Velek a Zdeněk z Ledče. Zdeňka zabil Budislav z Bělavy a proto měl nemalá zaneprázdnění u soudu zemského.[2]) I toto příbuzenstvo svědčí, že Ledeč byla ještě malou osadou.

Osudy hradu a města začínají teprve pány *Říčanskými*. Nevíme, jestli k nim patřili *Záviše* (r. 1360) a *Jan Osuš* (r. 1361), kteří podávali kněze ke zdejšímu kostelu.[3]) Jisto jest to o bratřích *Petrovi*, *Divišovi* a *Václavovi*, kteří se r. 1367 jako patronové kostela zdejšího připomínají. Petr a Václav přitiskli r. 1384 pečeti své k nadání pro kostel Zbraslavský.[4]) S přivolením Václava, bratra svého, daroval Petr r. 1390 úrok v Chvalovicích ke kostelu Ledeckému na záduší manželky své Keruše a aby čtvrtý kněz u kostela držen býti mohl.[5]) Oba bratří zemřeli před r. 1406. Po Václavovi zůstala vdova Žofka, která byla r. 1408 podruhé za Lva z Lukého vdána.[6]) Když r. 1406 nový farář do Ledče dosazen byl, podávali ho *Mikuláš* Pešíkův a *Mikuláš* Václavův. Podlé tohoto zápisu byli bratranci, avšak v pozdějších potvrzováních kněží zdejších (r. 1414—1415) pokládají se za bratří, a to, tuším, omylem za bratří strýčené. Jeden z nich nazýval se starším, druhý mladším. Ledče měl každý polovici. Roku 1406 zřídili oba kaplanství věčné při kostele Ledeckém, kteréž obdarovali platem ve vsi Chvalovicích.[7]) Roku 1415 darovali skorem devět kop platu ve vsích Sichrově a Veliká pro druhé kaplanství při zdejším kostele, aby sloužena byla každý den ranní mše a chudí nasycováni, a faráři, aby souhlasil, darovali platy v Koutech a Veliké.[8]) Oba téhož roku stížný list ke sboru Kostnickému spečetili. Mikuláš starší přečkav bouře tehdejší prodal r. 1432 půl lánu role na Nestařicích Janovi mlynáři z Ledče, zasedl r. 1436 na zemském soudě a r. 1442 obci Ledecké s podruhy a podsedky kněžskými i s lidmi z oné strany za řekou, kteří se od něho vykoupili, udělil svobodu, aby mohli o statcích svých říditi, a odřekl se odúmrtí. Touž výsadu byl Mikuláš mladší o měsíc dříve své části poskytl.[9])

V následujících letech žili bratří *Jindřich* a *Jan* z *Říčan* a z *Ledče*, synové některého z předjmenovaných. Jindřich, jenž r. 1448 pomáhal dobývati Prahy, tuším, oddělil se od bratra svého a zavládl některými menšími statky v Čáslavsku. Jan daroval r. 1460 měšťanům Ledeckým pod jistými výminkami mýto, které od starodávna vrchnosť na mostě pod hradem Ledeckým brávala, protože se most často povodněmi pokazoval.[10]) V archivu Ledeckém nacházejí se od něho ještě dva hamfešty (r. 1474 a 1479), jimiž dvěma poddaným prodával dědiny. V posledním listu svědčil též Jan z Vlastějovic, purkrabě na Ledči. Jan se jmenuje posledně r. 1483, prodávaje tehda dvůr ve Slušticích.[11]) Následovala potom poručnická vláda *Mikuláše Trčky* z *Lípy* (r. 1488—1501), jenž Ledeckým dva majestáty, totiž na výroční trh a právo města Německého Brodu vyprosil.[12]) Janův nástupce a nepochybně syn *Burjan Ledecký* z *Říčan* seděl na Ledči za panování Vladislavova a založil r. 1509 věž u kostela sv. Petra v Ledči. O nešťastném konci manželky jeho Žofky ze Sovince vypravuje letopisec takto: Roku 1509, 2. prosince obořil se hrad Ledeč, v kterémž obořenı paní Žofie zahynula jest (jsouc těhotna) s dvěma dítkami, a dvou panen živých dobyli a pan Burjan sotva vynikl.[13]) Týž Burjan potvrdil r. 1539, 12. února obci Ledecké výsady na darování odúmrtí, dále měl-li by Burjan zemříti bez mužských dědicův, aby již nebyli povinni vrchnosti jarmarečné

[1]) Reg. II. 154. [2]) Tab. vet 2—4. [3]) Lib. conf. [4]) Borový, lib. erect. II. 218. [5]) Lib. erect. VI. 58. [6]) Lib. erect. VIII. f. 2. [7]) Lib. erect. VII. f. 53, lib. conf. [8]) Lib. erect. X. 48. [9]) Archiv Ledecký. List Mikuláše staršího jest dobře zachován. List Mikuláše mladšího má všechny pečetě původní, ale písmo jest setřeno a slova přepsána novějším písmem (17. století). Dání u onoho jest chybně psáno, totiž v r. 1402. Tomuto roku odporuje to, že v obojích listech jsou *titíž svědkové*, a že list r. 1539 se nadání Mikulášův r. 1442 daných dovolává. Na pečetích obou spatřuje se trojlist pánů Říčanských. Tutéž pečeť viděti lze v listě r. 1444 (Pangerl, Urkundenbuch von Goldenkron S. 453—454). [10]) Archiv Ledecký. Jindřich zemřel před r. 1477. [11]) DD. 21, 272. [12]) Archiv Ledecký. [13]) St. letop. 323. Dačický I. 111.

platiti.[1]) Nadání toto se uskutečnilo, neboť krátce potom zemřel Burjan (okolo r. 1541), zanechav jedinou dceru Markétu.

Markéta Ledecká z Říčan, poslední této pošlosti, potvrdila obci Ledecké r. 1542 list otce svého.[2]) Po shoření desk zemských (r. 1541) dala si r. 1545 panství své Ledecké v obnovené dsky vložiti. Patřilyť tehda Markétě: *Ledeč hrad*, dvůr popližný, město, *Chřenovský* a *Lacembok* hrady pusté, *tvrz Bělá*, dvůr popližný vysazený v plat, vsi Chřenovice, Obrvan, Jedlá, Pavlovice, Dobrá Voda, Bělá, Řeplice, Sichrov, Kozlov, Leština, Olešná, Prosička Dolejší, Lhotka, Ostrov, Soubor, Hradec, Veliká, Habrky, Kožly, Sechov, Trpišovice, Chonkovice, v Meziklasí, Chlistovicích a Lhotě Kamenné c. t. m. s řekou Sázavou a řekou Zahrádeckou, s rybníky atd., s tržným, s várným, masnými krámy, valchou, šlejfernami, platem pekařů, hrnčířů, posudným oc.[3]) Markéta vdavši se za *Zdeňka Mezeřického z Lomnice* zemřela r. 1556, 2. srpna na Novém městě Pražském. Tělo její zavezeno do Ledče a ve zdejším kostele (5. srpna) pohřbeno.[4])

Zdeněk Mezeřický[5]) zdědiv Ledecko téhož roku 1556, 13. listopadu s *Janem*, synem svým, na hradě Ledeckém potvrdil obci listy od Burjana a Markéty dané, i dřevní výsady, a také jim daroval jarmarečné, které se při vstoupení Páně na nebe vybíralo. Roku 1560 potvrdili obci jisté dědiny a obmýšlejíce, aby v městě dobrý řád zachováván byl, osvobodili r. 1561 dům radní ode všech robot a poplatků. Zdeněk pak vyprosil jim r. 1562 majestát, jímž Ledeč za město vyzdvižen.[6]) Zemřel r. 1566, 16. června v Praze a pochován v Ledči. Syn a dědic jeho *Jan* r. 1569, 25. listopadu daroval na hradě svém Ledeckém obci váhu obecní v městě, kterou před tím byla pod plat držela, a též i tržných platů slevil.[7]) Ještě téhož roku 13. prosince zemřel bezdětek na zdejším hradě a pochován v kostele blíž velikého oltáře v kůru.[8]) Manželku měl Johanku z Lípy, jíž kšaftem svým (r. 1568 ve čtvrtek po Třech králích) odkázal klénoty své, nábytek, dobytek atd. Zboží Ledecké však připadlo na *Jaroslava Trčku z Lípy na Větrním Jeníkově*, jenž měl za manželku Žofku, sestru Jana zemřelého.[9])

Po měkké vládě Říčanských a Mezeřických, kteří se za otce poddaných pokládali a stavbu kostela farního dokončili (r. 1554), následovala tvrdá vláda Trčkova. Obci sice r. 1570 svobod potvrdil, ale vzal jí všecky milosti od Mezeřických udělené, „poněvadž takové milosti proti kšaftu a jistým nápadům zřízeným od n. Markéty z Říčan jsou učiněny a od důchodů panství odcizovány býti nemohly". Povolil jim sice bílá i ječná piva vařiti a všude vystavovati, též vína prodávati, avšak vyhradil si z toho varné a posudné. Roku 1580 prodal obci plat na jednom dvoře v Chlistovicích.[10]) K panství přikoupil r. 1578 vsi Tuněchody, Hroznětín a Knínické Hory.[11]) Na panství dobře hospodařil a založil dvoje pěkně zpracované urbáře, kteréž jsou dosud na zámku uloženy. Zemřel r. 1588 odkázav Ledeč synům svým, kromě syna Jindřicha již odděleného, a ustanovil, kdyby synové bez dědiců zemřeli, aby spadla Ledeč na manželku Johanku ze Žerotína a dcery. Téže manželce také vykázal, aby s dcerami na Ledči bydlila.[12])

Když mrtvé tělo bylo pochováno, Jindřich Trčka (r. 1588) dostav se na hrad Ledecký s pomocníky svými jarmaru ve zdi v pokoji, jenž slul fraucimor, v níž klíče od truhel, truhliček a psacích stolů Johančiných schovány byly, zámečníku odemknouti dal. Potom vzav klíče protloukl sklepy za fraucimorem, pod ním a za panským pokojem, a tu všechny truhly, stolky a jarmary Johančiny zotvírati dav odtud její klénoty a drahé věci, co jich tu složeno měla, zejména kolik prstenův a ozdob ženských, hotových peněz, okras nákladných, množství perel, též od pláten, rouch nákladných, povlakův, ubrusů, ručníků, servitů, šalů vinutých se ujal a zmocnil; když pak Johanka podlé práva a zřízení ceduli řezanou k němu poslala, že k němu o to hledí a jeho napomíná, aby jí všecky věci její navrátil, toho učiniti zanedbal a neučinil. Když věc ta k soudu přišla (r. 1594), nemohl Jindřich zapírati, než zastíral se tím, že prý v obeslání se nacházejí místa zatmělá.[13]) Bohužel, že rozsudku soudu zemského neznáme, ale lze předpokládati, že nespravedlivým nebyl.

Poručníci dětí Jaroslavových, totiž Johanka Trčková z Žerotína, Mikuláš Trčka na Želivě a Jiří hrabě z Gutšteina na Ryžemberce prodali r. 1590, 1. září „*Ledeč zámek* i s městem, při tom se vším nově přikoupeným, s hrady pustými a tvrzemi" *Burjanovi Trčkovi z Lípy na Světlé a Veliši* za 42.500 kop grošů českých.[14]) Ani rok neužil Burjan panství Ledeckého, zemřel již 15. května r. 1591. Manželku měl Kateřinu z Gutšteina. Zůstavil tři syny: *Jana Rudolfa*, *Maximiliana* a *Burjana Mikuláše*, z nichž tento byl ještě nedospělý. Ti bratří nedílně vládli Světlou, Ledčem a Velišem. Napotom zavládl na Ledči a Světlé (r. 1594) sám *Maximilian*, kterýžto zemřel neženatý r. 1597.[15]) Dědicem jeho byl starší

---

[1]) Archiv Ledecký. [2]) Archiv Ledecký. [3]) DZ. 250. H 24. Podruhé vepsáno ve dsky r. 1550, 8. ledna. [4]) Pam. arch. V. 137. Ve svém kšaftu (r. 1547 úterý před sv. Havlem odkázala hrad *Ledeč* s městem a „všecky hrady pusté a vesnice osedlé i pusté" Zdeňkovi manželu a Janovi synu. DZ. 12. G 34). [5]) Byl syn Janův z Lomnice a na Meziříčí. [6]) Archiv Ledecký. [7]) Tamže. [8]) Pam. V. 137. [9]) Pam. V. 334. Markéta Ledecká byla totiž ve svém kšaftu určila, kdyby Jan dětí nepozůstavil, aby Ledeč na její dcery spadla. [10]) Archiv Ledecký. [11]) DZ. 65. E 19. [12]) DZ. 24. E 7. [13]) DZm. 24. D 18. Viz i Dačického Pam. I. 163. [14]) DZ. 168. M 14, N 16. [15]) Pam. V. 335. „Dodatky o Ledči a pánech Trčcích" od kn. Jeronyma Solaře.

jeho bratr *Jan Rudolf*,[1]) jenž r. 1598 v pondělí po sv. Matěji potvrdil všechny výsady Ledeckým.[2]) Řečený Jan Rudolf měl za manželku Maří Majdalénu, dceru Ladislava staršího z Lobkovic a Majdalény hrabinky ze Salmu. Téže tchyni své prodal r. 1598 dne 23. listopadu panství Ledecké, totiž *zámek Ledeč* s předměstím, se zahradami, lusthauzem, štěpnicí, chmelnicí, pivovárem, sladovnou, mlýny s pilou, dvory poplužné v Hradci, Podolí, Dobré Vodě (který byl v nově ze vsi udělán), *dvůr Hněvkovice s tvrzí*, se všemi v nich zastiženými svršky a nábytky i s obilím, i s jinými hrady a tvrzemi v témž dědictví pustými, město s podacím a druhým v nově postaveným kostelem nad městem, městečko Hněvkovice s kostelem, vsi Chřenovice s kostelem, Vobrmany, Jedlou, Pavlovice, Bělou, Sichrov, Kozlov, mlýn Vodáků, Volešnou, Lhotu Kalousovu, Hradec, Sevoboř, Habrk, Kožly s podacím, Vostrov, Bohumilice, Velkou s kostelíkem na Bojišti řečeným, Mstislavice, Číhošt s podacím, Knínice, Hroznětín, Tuněchody, Volovu

Starý hrad v městě Ledči.

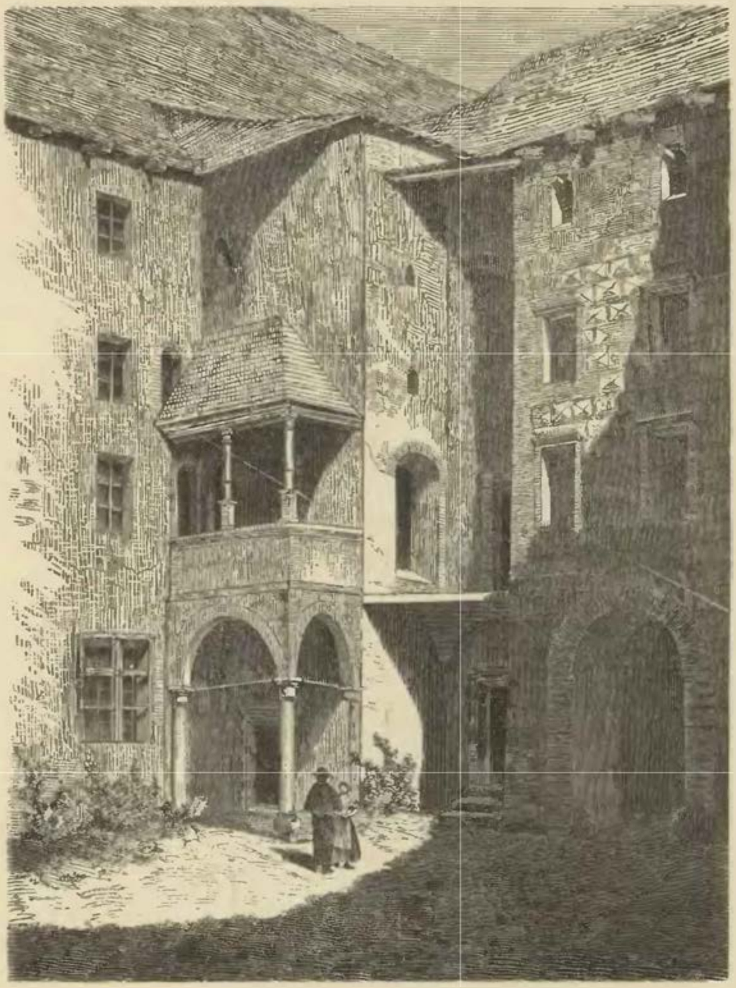
Lhotu, Milanovice, Machovice, Chotěměřice, Stříž vsi celé s rychtami, v Chlistovicích, Sechově, Horách Knínických co tu měl.[3])

Majdaléna ze Salmu pořízením r. 1598 učiněným všecky statky po své smrti poručila manželu svému Ladislavovi nejstaršímu k mocnému vládnutí do života, po něm pak na syny jeho připadnouti mělo.[4]) Avšak po smrti paní připovídaly se k témuž statku také dcery její Kateřina Kurcpachova, Maří Majdaléna Trčkova, Eva Boťanova a Zbyňka Solmusova. K pozůstalosti měli také právo synové Jan Mikuláš a Adam Ek, ale tento nějaký čas po mateři zemřel. Poněvadž se nemálo dluhů našlo, jimiž Majdaléna a Adam lidem povinni byli, učiněna r. 1608 dne 23. srpna mezi dědici smlouva taková, že sestry spravedlnosť svou přenesly na otce a bratra; tito proti tomu připověděli každé po 3000 kopách grošů míšeňských vydati, polovici svršků, jež podlé svatebních smluv Ladislavovi náležely, mezi všechny děti rozděliti a dluhy zaplatiti.[5]) Ještě téhož roku potvrdil Ladislav na zámku zdejším svobody obce Ledecké.[6]) Sešlého jsa věku a přetrpěv mnoho těžkostí za svého živobytí, zemřel r. 1609 v Praze, a mrtvé tělo do Ledče k pohřbu dovezeno.[7]) Syn jeho *Jan Mikuláš* byl tvrdé povahy; Ledeckým nejen svobod nepotvrdil, nýbrž je tak utiskoval, že se prosebně k císaři Rudolfovi utíkali. V té příčině (r. 1612) nařízeni komisaři, aby strany porovnali, avšak není známo, jak pochodili.[8]) Jan Mikuláš byl ženat se srdnatou svou sestřenicí Evou Eusebií, proslulou obranou svého nešťastného otce Jiříka. Po smrti muže svého († r. 1614) byla Eva poručnicí. Na statku zadluženém, z něhož byly veliké výplaty, těžce se jí hospodařilo. Nemalé těžkosti jí činila Maří Majdaléna Trčková. Tato totiž měvši od mateře plnou moc (r. 1603), aby mohla statky její prodávati, počítala si r. 1615 veliký dluh 6135 kop, pravíc, že zlaté růže, věnce, kmenty, perly, knoflíčky

[1]) Na Veliši, Kumburce, Světlé a Lipnici, J. M. C. rada. [2]) Archiv Ledecký. [3]) DZ. 187. F 21. [4]) Viz Pam. arch. V. 137—138. [5]) DZ 188. L 10. [6]) Arch. Ledecký. [7]) Dačický I. 222. [8]) Arch. gub.

a jiné drahocenné věci (zastavené) od kupců, handléřů, židů a židovek vyvěřovala a kromě toho počítala si dluh 300 kop, který byla za n. Adama Eka platila.[1]) K uklizení všech těch a takových těžkostí prodán statek Ledecký skrze soud zemský r. 1616 u přítomnosti Evy a Ladislava z Lobkovic na Šternšteině jakožto nápadníků *Janovi Rudolfovi Trčkovi z Lípy.*[2])

Z bouře stavovské (r. 1618) osazen jest hrad Ledecký císařským vojskem. Avšak po odtažení Bukvoje od Čáslavě císařští vojáci bojíce se, aby od stavovských nebyli jati, zutíkali z Ledče, zanechavše tu nemálo munice. Dozvěděv se o tom Jiří Adam z Roupova vzal s sebou jízdné i pěší a přišed nočního

Nádvoří starého hradu v Ledči.

času k zámku Ledeckému, úředníku, když jich do zámku pustiti nechtěl, těžce domlouval a že vrata rozsekati dá se ohlásil Tedy zámek otevřeli, munice pak odtud vyzdvižena a do Čáslavě dovezena.[3]) Potom Jan Rudolf podlé nařízení správcův královských hrad Ledecký svým pěším lidem osadil.[4])

Jan Rudolf zůstal i po r. 1620 v držení Ledče. Přední toho příčina byla ta, že záhy přestoupil ke katolictví a mocných přímluvčí se doprosil. Jsa pán dobromyslný obci Ledecké všelijaká dobrodiní učinil. Roku 1630 daroval jim dědičně vísku Dolní Prosičku, kterou jim byl n. Maximilian, bratr jeho, zastavil. Roku 1633 potvrdil svobody obce, a aby měli památku na něho a zemřelou manželku Maří Majdalénu a za celý rod k Bohu se modlili, postoupil jim plat z masných krámův a cihelnu (toliko k obci)

---

[1]) Reg. 46. F, k. s. D 4—12. [2]) DZ. 191. B 15. [3]) Pavel Skála II. 441, rkps. arch. Hradeckého (obvinění rebelů). [4]) Arch. gub.

a ještě jiné milosti přičinil. Roku 1631 osvobodil Janovi Humpoleckému, úředníku Ledeckému, dům v rynku v městě ode všech povinností.[1]) Všechny ty listy jsou dány na hradě Ledeckém, kamž Jan Rudolf rád přicházel, ač měl sídel prostranných a pohodlných dosti.

Po smrti Trčkově všechny statky jeho zabrány a Ferdinand III. potvrdil r. 1635 dne 9. listopadu všechny svobody obce Ledecké, protože obyvatelé celé ke katolické víře přistoupili. Resolucí císařskou, danou v Linci r. 1636 dne 5. června, darováno panství Ledecké bavorskému šlechtici *Adryanovi* svobodnému pánu z *Enkefurtu*, c. k. komořímu a generalvachtmistru, „za věrné a platně prokázané služby", totiž zámek a město Ledeč s vesnicemi a tvrz Vlastějovice též s vesnicemi.[2]) Z toho musil však Adryan zapraviti Trčkovské dluhy a lejtenantu Baltazarovi Morovi vydati 20.000 fl. rh.[3])

Týž Adryan listem českým r. 1636, 29. července na Ledči všecky výsady městské potvrdil.[4]) Ale panství Ledecké převzal mnohem horší nežli bylo za Trčkův, bylo popleněno a vysíleno. Švédové loupili v okolí r. 1639; roku 1643 opět se tu objevili a vypálivše Ledeč odehnali z města všechen dobytek. Po bitvě Jankovské (r. 1645) hrozila Ledči nová záhuba od Švédův. Tentokráte však vrchnost město od drancování ochránila. Adryan znal prý se přátelsky se švédským vůdcem toho vojska od zajetí svého v Lipsku a obłomil jej prosbami svými a měšťanstvo hojnými dary. Týž Adryan dle zachovalých památek nelíčí se nikde jako utiskovatel svých poddaných, naopak r. 1656, 20. července dal obci Ledecké nový hamfešt *německý* na osvobození mlýnu Vodákovského pod Dolní Prosičkou ode všech povinností.[5]) Panství Ledecké o Bohdaneč zvětšené zanechal dědičně synu svému *Janovi Ferdinandovi Fr. z Enkefurtu*, který se s Barborou Mráckou z Dubé zasnoubil a r. 1660 důstojnosti hraběcí dosáhl. Prodal r. 1677, 18. ledna panství své, a to *zámek Ledeč* s městem, *sídlo v Hradci* a *sídlo Podolské*, kteráž obě toho času pusta byla, a všechny vesnice a přikoupené statky, též statek Tři dvory a vesnice Vrbku, Zdeslavice, Leštinu s dvorem Nezdínským hraběti *Michalovi Osvaldovi* z *Thunu*, tajné radě, místodržícímu a soudci zemskému, za 132.500 fl. rh. a 1000 zlatých klíčného.[6]) Hrabě Michal oblíbil si zámek Ledecký za své sídlo a dal při něm zámeckou kapli vystavěti. Po jeho smrti († r. 1694) spravovala panství za nezletilosti syna *Romedia Františka Konstantina* vdova Barbora Františka rozená hrabinka z Salmu a Neuburku. Táž potvrdila r. 1700, 18. července v Praze Ledecké obci svobody německým listem.[7])

Roku 1703 dostala se Ledeč po zničení otcovské závěti dvěma dcerám zesnulého *Eleonoře Barboře Kateřině* kněžně *Lichtenšteinské* a *Marii Majdaléně* hrabince *Serenyové*. Obě sestry potvrdivše r. 1703, 4. srpna obci všechny svobody (opět listem německým[8]), držely Ledeč nějaký čas nedílně, později podržela jej druhá sestra, která též Kunvald i Svojšice držela. Když pak tato 2. července 1708 v Ledči zemřela, dědila po ní sestra Eleonora. Ta r. 1710, 24. března (ve Vídni) opět svobody městské potvrdila a r. 1714 Ledecký kostel povodní spustlý opravila. Roku 1718, 11. listopadu darovala Ledeč synu svému *Josefovi* knížeti *Lichtenšteinskému*, jenž (r. 1718, 9. listopadu ve Vídni) obci zase všechny svobody potvrdil a panství to 27. září 1723 *Leopoldovi* hraběti z *Věžník*, císařskému komořímu, prodal. Ten také (r. 1724, 9. února na Ledči) obci svobody potvrdil a zemřel na Ledči 29. ledna 1730 stár jsa 55 let. Za nezletilosti pozůstalého syna a dědice *Ignáce* spravovala vdova zůstalá Marie Alžběta z Valdšteina až do r. 1732 panství. Ignác dospěv téhož roku let panství sám se ujal, kteréž po smrti jeho († r. 1733, 12. prosince) připadlo synu jeho *Leopoldovi Ondřejovi Josefovi*. Také tento zemřel r. 1733, 25. prosince, a nyní je dědila vdova Ignácova Marie Anna rozená ze Satzenhofu, která se podruhé vdala za hraběte z Verdugo. Pro veliké dluhy Ledeč ani zdržeti nemohla; r. 1740 bylo panství to odhadnuto věřitelům a dostalo se pak švekruši její Františce Bechyňové rozené z Věžník (manželce r. 1730 Ladislava Bechyně z Lažan na Vilémovicích, nyní však již vdově). Ta prodala Ledeč a Bohdaneč r. 1750 c. k. dvorskému radovi a kabinetnímu sekretáři *Ignácovi* svobodnému pánu z *Kochu*, který je již r. 1753 císařové *Marii Terezii* za 240.000 fl. rh. pustil. Ta darovala oba spojené statky s Cerhenicemi, Karlšteinem a Milínem zřízenému od ní v Praze na Hradčanech ústavu šlechtičen, kterémuž zámek dosud náleží.[9])

Zachoval se nám starý popis hradu v odhadu r. 1740: „Zámek Ledeč, který nad městem Ledčí a nad řekou Sázavou na vysoké skále od kamení vystavěný, však tuze sešlý jest a vynachází se při něm a to od mostu do zámku vjezd klenutý (brána), v pravo podzemní, pak jak v pravo tak i v levo hospodářské sklepy, nad tím klenutým vjezdem veliký sál a zase k té straně dvoje na sobě klenutý pokoje, k druhé straně kaple klenutý dvě komory a zase rozdílně pokoje, sklepy, kuchyně klenutá a špižírna, dáleji k straně k městu též rozličný klenutý pokoje (nyní byty úřednické), komory a kuchyně,

---

[1]) Archiv Ledecký. [2]) Podrobně v Bílkově konf. na str. 695—698. [3]) DZ. 145. O 6. [4]) Archiv Ledecký. Na bráně hradu dal vytesati svůj a manželky své erb s letopočtem 1642 (Pam. V. 229). [5]) Archiv Ledecký. Jmenuje se tu J. M. C. a bavorským válečnou radou, polním maršálem a nejvyšším jízdy i pěchoty. Držel tehda také Bohdaneč, Svojšice, Nuesdorf a Waldau. [6]) DZ. 392. P 25. [7]) Archiv Ledecký. [8]) Archiv Ledecký. [9]) Pam. arch. V. 227. (Článek: Ledeč nad Sázavou a jeho okolí od Ant. Norb. Vlasáka.)

ve kterých kancelář, hospodářský oficírové, totiž hejtman, důchodní a purkrabě bydlí, pod nima maštale klenutý a byt pro vrátnýho a prostřed věž a při ní zase maštale. A pokládá se za tento starý zámek a za to též tu při zámku stojící staré stavení, do kterého se přes dolejší most jde a v něm někdy hospodářský oficíři bydleli, i za ty tu se vynacházející špatný a starý svršky 800 fl. rh." [1])

2. Květy staročeské upřímnosti.

Urozenému pánu panu Václavovi z Švamberka a na Bechyni ꝛc.

Službu svú ꝛc. Můj miley pane synu, za to Vás přátelsky žádám, učiňte to pro pohodlí mé a dejte mi udělati na Táboře vozík na tu formu jako Váš, jedný zádu aby delší byl o jeden voblouk a taky dobře vyšší a širší než náš jest a ty deštičky po stranách taky aby dobře vyšší byly než u Vašeho, než tak jakž sem Vám pravil, rád bych napřed měl při korbě truhlici, aby mé pouzdro flaší v ní státi mohlo, a tak by nebylo potřebí jiné truhlice napřed. Mně se zdá, že to spodní prkno mohlby ven vydati, to které pod korbou jest, a na tom by moh tu truhlici udělati, posílám Vám míru, jak ta truhlice vysoká na dýl a na šíř beyti má, věřím, že mi to způsobíte, což by nejprve mohlo beyti a již ten vozík vokovati a na místo připraviti, že mi dáte, jedný aby to dobře všecko uděláno a pevně okováno bylo, a když hotov bude, co za vůz a ty všecky potřeby bude, psaním sveym mi oznamte, pošli já pro vozík a při tom peníze taky a Vám takový práce Vaší, můj miley pane synu, rád se otcovsky odplatím.

Můj miley pane synu, jáť ve jméno Pána Buoha do Moravy jedu a v pravdě na ten čas hned nerad a tak držím, sotva ve čtyřech nedělích zase doma budu, a tomu věřte, že příliš nerad toho zmeškám, že při jednání Vašem se pány poručníky Rozmberskeymi beyti nemohu, dejž Pán Buoh, můj miley pane synu, abyste šťastně a dobře jednali a zednali, což by s Vaším dobreym a užitečneym bylo, věrně rád bych Vám toho přál a brz za to prosím, jak to buohda zednáte, že mi psáním sveym oznámíte, na čem ta věc postavena a vykonána bude. S tím ꝛc. Dáno na Ledči v neděli hod slavney narození Panny Maryje léta Páně 1549 (8. září).

Zdeněk Mezeřický z Lomnice a na Ledči.

Urozenému pánu panu Václavovi z Švanberka ꝛc.

Službu svú ꝛc. Můj miley pane synu! Z toho vozíku a medu, ktereyž ste mi poslati ráčili, hned velice Vám děkuji, a jest to příliš mnoho, ač tou měrou nežádal sem Vás, abyste mi ten vozík dělati dali a jej sami platili, ale když tak míti chcete, můj miley pane synu, hned s velikou vděčností od Vás to přijímám a Vám otcovsky děkuji a bude-li vůle Pána Buoha, rád se Vám toho oddám a odplatím, neb jest to hned příliš mnoho a tomu, můj miley pane synu, věřte, že jest mi to od Vás velice vděčno.

Což se příjezdu Vašeho ke mně sem doteyče, jistěť Vás rád uhlídám, když i s mou milou dcerou přijedete, toto račte věděti, že na tomto sněmě v Brně v přítomnosti krále J. M. soud Olomouckey v Moravě odložen jest, až dvě neděli po sv. Bartoloměji teprv držán bude. A protož z té příčiny i s manželkou svou nevím, abychom kde na ten čas byli, a protož prosím, že i se paní Kateřinou, manželkou Vaší a mou milou dcerou, ke mně sem přijeti ráčíte, věrněť Vás z srdce rád v domě svým uhlídám. A s tím ꝛc. Dáno na Ledči v středu po slavneym hodu seslání Ducha svatého léta Páně 1550 (28. května).

Zdeněk Mezeřický z Lomnice a na Ledči.

Urozenému pánu panu Václavovi ze Švamberka a na Bechyni, panu synu mému milému.

Urozený ꝛc., kdež mi psaním svým oznamovati ráčíte o smrti nebožtíka pana Jindřicha Mezeřického, bratra pána mého, v pravdě sem od žádného neslyšela až z psaní V. Mti. sem porozuměla. Pán Bůh rač duši milostiv beyti a v svou svatou moc rač ji přijíti, všickni k tomu cíli jdeme a hodiny nevíme, kdy ráčí povolati z tohoto bídného světa. Můj miley pane synu, také mi psáti ráčíte, jako postním časem, kdy bych vesela byla, abych na V. Mt. nezapomínala — jistě tomu račte věřiti, že tak činím a na V. Mt. mnohokrát a na mou nejmilejší dceru zpomínám. Tuto neděli minulou přišly ke mně z města měštky a poddaný mý vítajíc mne, kdež *v pravdě sem s nimi ten den s potěšením strávila* a na V. Mt. jako na svého milého pana syna a na mou milou paní dceru několikrát sem zpomenula, abyste ráčili mezi námi

[1]) DZ. 280. A 2.

Hláska v Ledči.

beyti, neb sem hned nepostní čas, než masopust měla a více sem se tanci dívala, nežli o masopustě. Protož, můj nejmilejší pane synáčku, tolikýž V. Mti. prosím, že na mne jako na svou věrnou máti zapomínati neráčíte. A s tím ɔc. Dáno na Ledči v sobotu před nedělí postní Oculi léta Páně 1553 (4. března).

Markéta Ledecká z Říčan.

Urozenému pánu panu Vácslavovi ze Švanberka a na Bechyni, panu švakru mému milému.

Službu svú ɔc. Strany toho koně, kterey jest mně skrze Vás od Antoně, služebníka pana bratra Vašeho, koupen, píšete panu otci mému, jestli by mu hned zaplacen nebyl, že by toho právem hleděti chtěl. Můj miley pane švakře, jáť sem na Vaše schválení ten kůň koupil, čehož bych se byl nenadál, abyste mi toho bezpochyby vědouc Vy prvé o tom, jakey ten kůň jest, přiti měli, což tomu říci vím, kdež sem koupil, zaplatiti musím, než to Vám v pravdě napsati mohu, že sem jak živ takového rasa koně v své maštale neměl, od koní choditi nechce, spíná se a žádné ručnice na sobě vystřeliti nedá, bych sobě v tom Vás nešanoval, byl bych mu jej jistě dávno zase poslal. Za to žádám, že jeho ode mne žádati budete, aby penězům malé strpení měl, neb kdož mi povinni sou, ještě mi peněz nepoložili; jakž mi položeny budou, nebudu ho jimi meškati. S tím ɔc. Dáno na Ledči v pondělí po slavným hodu seslání Ducha svatého léta Páně 1553 (22. května).

Jan Mezeřickey z Lomnice.

Urozenému pánu panu Vácslavovi ze Švamberka a na Bechyni, panu synu mému zvláště milému.

Modlitbu V. Mti. vzkazuji urozený pane pane synu můj zvláště miley! Všemohúcí Pán Buoh rač V. Mti. dáti i s paní Kateřinou, manželkou Vaší a mou srdce nejmilejší dcerou, zdraví a jiné všecko dobré věrně ráda bych toho V. Mti. přála. Můj miley pane synu! Již sem o Vás i o své milé dceři dávno nic neslyšela, kterak se na zdraví svém i jinač míti ráčíte, za to prosím, račte mi oznámiti, ráčíte-li i s ní zdrávi beyti.

Můj miley pane synu! Psaní toto, kteréž teď Vám činím a zač V. Mti. žádám, věřím, že je k sobě ode mne jako od svý věrný mateře laskavě přijíti a to pro mne učiniti ráčíte a to v tom. Jakož sem Annu Buzickou zase k sobě za služebnici přijala z té příčiny, nadějíc se, že již od prvnějšího přestane a mně a dítkám meym, jakž na nás sluší, poctivě sloužiti a vůli mou činiti bude, pak toho račte věděti, že mne ani dítek meych poslušna beyti nechce, panny, kteréž při sobě mám, mi odluzuje a to činí, což se jí dobře líbí, o čemž by mnoho psáti bylo ɔc. Zanechám až buohdá do našeho spolu shledání, tu V. Mti. oustně oznámím. A protož, můj milý pane synu, za to Vás žádám, že sobě pro pana Bohuslava a pana Mikuláše Buzický poslati ráčíte a jim takovú věc oznámíte, co před sebe bíře, neb hned se tímto psaním opovídám, jestli že sem některý z nich nepřijde a ji z takového jejího předsevzetí nevyvede, že jí dýle při sobě chovati nechci a zase ji poslati chci. Neb sem předešle panu Mikulášovi Buzickému, když mi psal, abych synu jeho kmotrem byla, o takoveych jejích způsobích, co před sebe bíře, oznámila, na to jest mi žádné odpovědi nedal. A již, můj miley pane synu, V. Mti. věřím, že jim to všecko předložiti ráčíte, neb v pravdě obávám se, aby mi nebo dítkám meym někdy nějakého posměchu neučinila, jakož jest se prve o to pokusiti chtěla, neb v pravdě panny, kteréž při sobě za služebnice mám, na to myslím, když vůli mou činí, aby poctivě, jakž na ně sluší, chovány byly. A také V. Mti. za to žádám, že mne pánům Buzickeym v tom vomluviti ráčíte, neb Pán Buoh, ví z jiné příčiny toho nečiním, než nemohůce

dále takového jejího předsevzetí snášeti. A také sou pánové Buzičtí na tom se mnú zůstali, kdyby se mně co do ní nelíbilo, abych jim o tom oznámila. A dále to všecko V. Mti. rozumu poroučím ɔc. Dáno na Ledči ve čtvrtek den svatého Bartoloměje léta Páně 1553 (24. srpna).

Margeta Ledecká z Říčan a na Ledči.

Urozenému pánu panu Vácslavovi ze Švamberka a na Bechyni ɔc.

Modlitbu svú ɔc. Můj miley pane synu, kdež mi psáti ráčíte, abych V. Mti. voznámila, kterak se i s dítkami sveymi na zdraví svým mám, V. Mti. z takové laskavé péče, že vo mý zdraví i dítek meych míti ráčíte, jako svýmu milýmu panu synovi mateřskou láskou děkuji. Račte věděti, že z daru Pána Buohu zdráva sem i s dítkami sveymi. Taky mi psáti ráčíte, žádajíce mne, abych k V. Mti. i se pánem sveym přijela, a to tu sobotu před neděli Jubilate, to jest třetí neděli po velikonoci: můj miley pane synu, na ten čas nemohu V. Mti. jistě voznámiti, budu-li moci žádosť V. Mti. v tom vyplniti, neb pána svýho doma nemám, ráčí beyti v Praze, než když domů pán přijede, chci vod V. Mti. mu ten list dáti a pána prositi, aby ráčil žádosť V. Mti. v tom i se mnou vykonati. Muoj miley pane synu! Ráčíte toho psaním sveym dokládati, že byste ráčili pánu mýmu se mnou medu soudek poslati, abych V. Mti. oznámila, i když ráčíte koliv poslati, vod V. Mti. vděčně přijmu a děkovati budu; těch pět kop krošů, který ste poslati ráčili, že mají beyti zde na kostel vobráceny anebo k tomuto záduší, ty sem přijala, a když pán muoj domů přijeti ráčí, chci je vod V. Mti. pánu dáti a V. Mti. jako svýmu zvláště milýmu panu synovi sama děkující z tý pomoci, že ste učiniti ráčili, Pán Buoh rač V. Mti. odplata beyti. A s tím ɔc. Dáno na Ledči v sobotu po středopostí léta Páně 1555 (23. března).

Markyta Ledecká z Říčan a na Ledči.

Urozenému pánu panu Vácslavovi ze Švamberka ɔc.

Službu svú ɔc. Jáť Pánu Buohu děkuje na zdraví svém lípe se mám. U veliký pátek a potom na velikú noc jměla zimnice na mne přijíti, nepřišla a dnes také toho dne očekávám, nevím, co Pán Buoh se mnou způsobiti ráčí. Než mdloba veliká na mě, tak že ledva chodím, ale věřím Pánu Buohu, že lípe bude. Že jest doktora Remigia pán z Rozmberka ke mně neodpustil, jest to vobyčej bohatých pánův, aby činili, co se jim líbí, a také byla by veliká škoda, aby takovey pobožney člověk Míčan zmrhán beyti měl. Jáť sem se pánem z Rozmberka bez vošklivosti na žádosť jeho proti sveym s krví spřízněným švakrům knížatům z Plavna stál, a na tom dosti.

Můj miley pane synu! Strany vraného mimochodníka mého, jakž sem Vám onehdá napsal, abyste proň poslali, že ho Vám půjčím, toto Vám oznamuji: ...... pro svú velikú těžkosť Pán Buoh ví, že sem pozapomenul Vám oznámiti, abyste na ten čas neposílali a t. d. a já jej Vám také hned po svém poslu pošli.

Panu Hendrychovi, bratru Vašemu a svému milému panu švakru, z takového pozdravení velice děkuji a více z toho, že mne v své paměti má. Včera pánu po Nykodemovi, hrnčíři, ktereyž tam jde, píši a Vám, můj milý pane synu, z takové bedlivé péče a fedrování služebníka mého pro doktor Remije také velice děkuji a buohdá se Vám toho naší otcovskou láskou rád napotom odplatím. Nejvyšší pan kanclíř dne včerejšího poslal

Ledecká brána od západní strany.

mi z Prahy jednoho mladého doktora, kterey se při doktoru Gallovi, doktoru arciknížete J. Mti., cvičí, čistey mladey člověk, když mi vodu vohledoval, ke všem věcem hned mírně mluvil. Nedržím, aby mi mnoho lékařství dával, játˋ sem nic jiného nepožíval než vopenec v víně vařeney ráno a na noc pil, tak smeyšlím, že mi od toho zimnice přestala. A s tím ɔc. Dáno na Ledči v outerey po slavném hodu vzkříšení Pána Krysta léta Páně 1556 (7. dubna).

Zdeněk Mezeřický z Lomnice a na Ledči.

Urozenému pánu panu Petrovi Vokovi z Rozienperka a na Českém Krumlově, panu bratru mně laskavě příznivému.

Službu svú ɔc. Oznamuji V. Mti, že sou mně bratří moji oznámili, že se ráčíte na mě hněvati, že s V. Mtí. sem nejel; za to V. Mti. prosím, že mi za zlý neráčíte míti, neb sem velmi vožralý ten večer byl a na zejtří sem nikam nemohl, než dá-li Pán Buoh všemohúcí v krátkým času V. Mti. všelijak toho napraviti chci, nebudu-li moci na koni, ale pěšky, jakž koli potom míti ráčíte. Při tom V. Mti. prosím, jestli V. Mti. možno, že to pachole, které ste mně ráčili dáti, při tomto poslu vypraviti ráčíte, a já bych je stréci našemu poslati chtěl, neb se vo to neráčíte starati, že tak má chován beyti, jakož na něj náleží a bohdá ke všemu dobrému veden býti má. A při tom V. Mti. já a bratří moji svou povolnú službu V. Mti. vzkazují a V. Mti. prosím, že ráčíte ode mne mou povolnou službu všem dobrým tovaryším pověditi z vyučování(m) všeho dobrého. A teť já a bratr můj Jindřich a Jachym V. Mti. a panu hovmistrovi a panu Buzickýmu hrubou sklenici vína připijem, aby ta stará lástka nikdá nebyla zrušena. A s tím ɔc. Dán a psán na pospěchž v noci v ouderey před svatým Martinem léta Páně 1559 (7. listopadu).

Ludvík Mezeřickey z Lomnice a na Jemnici.

Urozenému pánu panu Petrovi Vokovi z Rozmberka a na Českém Krumlově.

Službu svú ɔc. Můj miley pane bratře! Teď k V. Mti. naschvále pro ty hodinky posílám a V. Mti. za to žádám, že mi je po tomto poslu poslati ráčíte. Při tom V. Mti. prosím, ráčíte-li ten prach míti, kterey jeden poddaney V. Mti. pro kámen dělá, nemůže-li víc beyti, ale jednom se dvoje přijetí, že mi ho poslati ráčíte, neb jeho jednomu svému dobrému a známému příteli žádám. V. Mti. věřím, že to na žádosť mou učiniti ráčíte. A s tím ɔc. Dáno na Jemnici ve středu před svatým Martinem léta Páně 1559 (8. listopadu).

Joachym Mezeřickey z Lomnice.

Urozenému pánu panu Václavovi z Švamberka ɔc.

Službu svú ɔc. Račte věděti, že sem se v svou křivou nohu urazil a tak vod toho ourazu po straně noha mi se spreyštila, že se obávám, aby mi se něco horšího nepřihodilo a tak sem sobě chtěl nějakou vodu přistrojiti podlí receptu toho, kterejž Vám odsílám, toho sem těžce dosáhl a jest jistě skušená a dobrá voda. Poněvadž ode mne prve mnoho receptů míti ráčíte, nezdálo mi se toho pominouti, než Vám tento také poslati, a vím, že mnoho vod páliti dáte a zde v hapatyce nic dobrého toho nemají, ani jahodové vody má: I můj zvláště miley pane synu! za to přátelsky žádám, že mi podlé této cedulky, ač máte-li tý vody, do týto flaše slíti dáte, neb sem to na dví rozdělil, rád se Vám toho odplatím. A jestli jaká fůra z Bechyně sem bude, račte poručiti, ať se u mne zastaví, pošli Vám soudek míšeňských jablek, neb sem i prví to chtěl rád učiniti, dal sem se tyto dni ptáti, nebylo žádného z Bechyně zde. Můj zvláště miley pane synu! Tyto dni k sobě sem Vás vočekával, nevím, co toho jest, že ste přijeti neráčili. S tím ɔc. Dáno na Táboře v neděli po památce obětování Panny Maryje léta Páně 1562 (22. listopadu).

Zdeněk Mezeřický z Lomnice a na Ledči.

(Panu Václavovi ze Švamberka Zdeněk Mezeřický.)

Můj zvláště miley pane synu! kdež mi psáti ráčíte o kůň, prose, aby jej Vám syn muoj poslal, i oznamuji Vám, že syna mého na ten čas i toho koně doma není a tohoto před Vámi jako před sveym mileym panem synem tejna činiti nechci, že jest syn můj do Chotěboře k staré paní Trčkové jel a sobě dceru její pannu Johanku oblíbil, kteráž jistě k lidem podobna jest a o to přiženění se jedná; což by pan Burjan Trčka jako nejstarší bratr jedny doma byl bez pochybnosti zvím o tom, držím, bude-li vůle Pána Buoha, že se to spříznění stane. Můj zvláště miley pane synu, co rod pánuov Trčků jest a s mnoheymi starými rody, jakožto se pány z Pernštejna, pány z Šelmberku a jineymi spřízněni sou, dobře věděti

ráčíte. A protož nemohl sem toho pominouti, než Vám o tom oznámiti. Prosím, neračte o tom ještě nic hlásati a přečtouc ceduli strhejte.

Urozenému pánu panu Hendrychovi staršímu ze Švanberka a na Zvíkově ꝛc.

Službu svú ꝛc. Můj zvláště miley pane bratře a švakře. Předkem, že nebuožtíkovi panu otci mému milému dobré paměti pojití z tohoto světa věrně smrti přiti neráčíte, z čehož já V. Mti. jako svému zvláště milému panu švakru přátelsky a velice děkuji, ale poněvadž jest v tom ta vůle buoží byla a již se stalo, to tak beyti musí, Pán Buoh račiž duši jeho i jineym milostiv beyti. A tak pro tu lásku, kterou ste k nebuožtíku panu otci mému milému jmíti ráčili, žádostivi souce věděti, kterého jest dne život svůj dokonal, že byste jej mezi jiné dobré pány a přátely své podlé obyčeje svého poznamenati dáti chtíti ráčili — i V. Mti. oznamuji, že jest v neděli po svatém Vítu již minulém pan otec můj miley život svůj (to jest ve dvě hodiny na noc na celém orloji) dokonal. Také i toho dokládajíc, kterak byste s nebožtíkem panem otcem meym mileym od Vašeho spolu seznámení vždycky obzvláštně v dobrém přátelství beyti ráčili, — i můj zvláště miley pane bratře a švakře, jiná vůle má není, než k V. Mti. se tolikéž chovati a zvláště poněvadž blízkou přítelkyni V. Mti za manželku jmám, jakž toho v témž psaní svém dokládati ráčíte. A v čemž bych já se také V. Mti. v jakém dobrém přátelství trefiti mohl, učiním věrně rád.

Strany Jiříka Strnada, kuchaře, kterého ste byli nebožtíku panu otci meymu nn. dobré paměti do živnosti jeho propůjčili, a že byste ho na ten čas sami majíce nedostatek v kuchařích potřebovati ráčili, žádajíce, abych ho V. Mti. zase navrátil, a bylo-li by možné s poslem V. Mti. vypravil, i poněvadž bez něho beyti moci neráčíte, tak činím a V. Mti. jeho s poslem V. Mti. vypravuji, a dejž Pán Bůh, aby se ku pohodlí životu V. Mti. hoditi mohl. Můj zvláště miley pane švakře! manželka má předkem V. Mti i J. Mti. paní manželce V. Mti. z přátelského pozdravení velice děkuje a zase vzkázala předkem V. Mti. modlitbu a J. Mti. paní manželce V. Mti. službu s vynšováním od Pána Buoha zdraví a jiného všeho dobrého pověditi. A s tím ꝛc. Dáno na Ledči ve čtvrtek den svatého Petra v uokovách léta Páně 1566 (1. srpna).

Jan Mezeřickey z Lomnice a na Ledči.

Slovutney a statečney rytíři, pane purkrabě milý! Pán Bůh dej Vám dobrey den a dobrou noc! A hned se na mě nebezpečte, já Vaše nechci beyti, neb mi se nelíbíte, ste starey, škaredey, tlustey a ruce tlustý, škaredý máte a šedivý ste, a tak na krátce jinou sobě ptejte, neb sem já mladá a vy ste starey kmet, protož taky se starou a Vám rovnou bábou vopatřte. Vonehdá napsali ste paní mámě, abych toho starýho seyra, kterey ste poslali, nejedla, že by mi zdráv nebyl; já Vás za Váš seyr neprosím, já mám maldřičku na Ledči dosti; a Vy abyste mi dali plnou světnici zlatých červeneych, já bych Vaše beyti nechtěla. A dnes ste mi vzkázali, abych nahoru přišla a Vám světnici umetla; i vězte, že u Vás kuchařkou nejsem; chcete-li světnici umetenou míti, zjednejte sobě nějakou bábu k Vám podobnou, ať Vám umete. Paní máma ráčila Vám vzkázati pověděti, že by Vám ráčila přiti vod Pána Boha zdraví všeho dobrýho a s tím dejž Vám Pán Bůh štěstí k tý bábě, ktera(u) Vám přeje

Alžběta Mezeřická z Lomnice ꝛc.

Malovaný kotouč skleněný se znakem Trčků z Lípy ve sbírkách archaeologického spolku »Vocel« na Horách Kutných.

CHŘENOVICE HRAD.

V půvabné krajině při řece Sázavě, tu právě stromovím posázené, nedaleko Ledče, tam, kde řeka se ohýbá okolo hory, spatřují se zříceniny hradu Chřenovského, jehož věž nad okolní výšiny vyniká. Stával týž hrad na skalnatém ostrohu mezi údolím Sázavy a dolem bezejmenného potůčku, který tu do Sázavy padá. Od severní pláně oddělen býval dvěma hlubokými příkopy, a to menším, který byl při vlastním hradě, a druhým hlubším a širším. Mezi oběma příkopy býval hrubý a široký násep, který šel okolo hradu a snad i hradbou opatřen byl. Na východní straně příkopu nacházela se brána se zvoditým mostem.

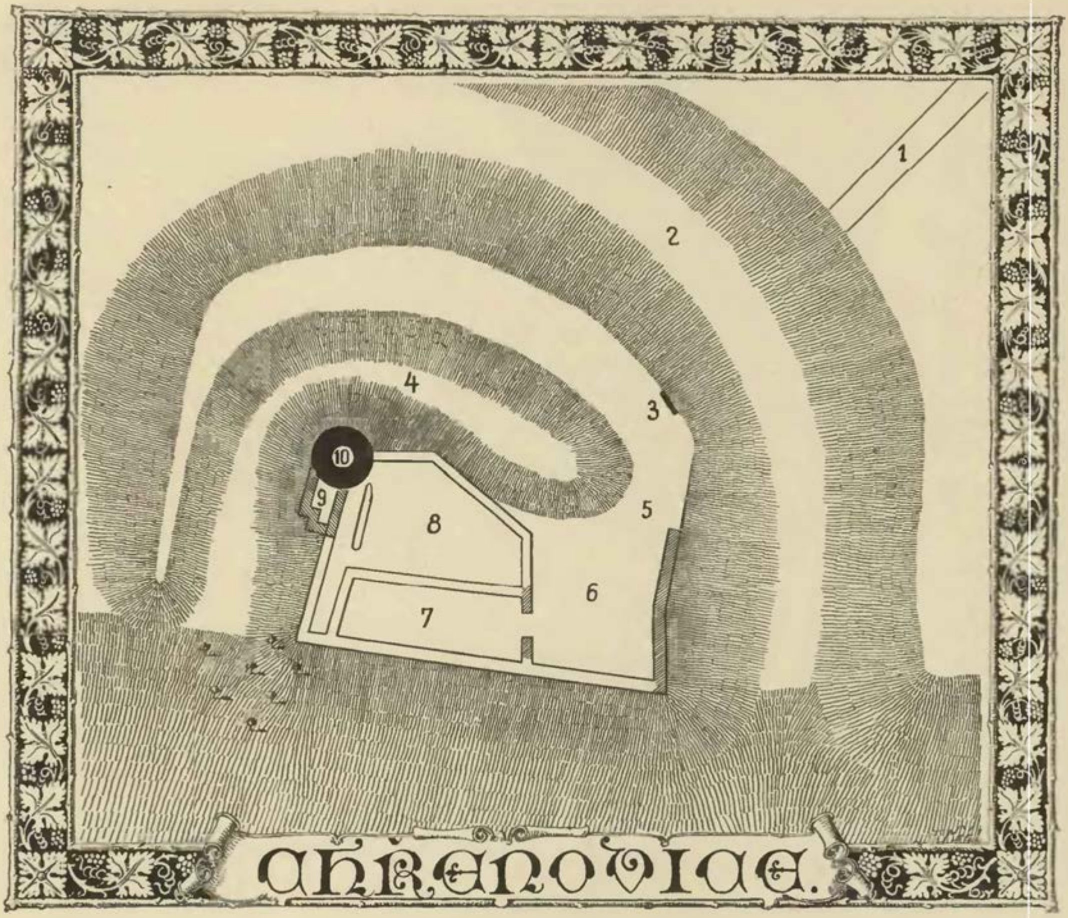
Poněvadž Chřenovský hrad již ke konci 15. století zanikl a nikdy přestavován nebyl, lze tu dobře pozorovati, jaký býval *příjezd* ke hradu. Nynější cesta od potoku do vrchu bývala také cestou ke hradu. Na vrchu, kde jest nyní palouk, otočila se náhle ke hradu na jižní stranu; a poněvadž dotčená cesta vede rovně a dále do vrchu, byl ovšem také příjezd od hořejší strany. Zatáčkou dotčenou přicházelo se přes příkop na hrubý násep a po něm kousek až k těm místům, kde stojí posud vysoká zeď. Zde bývala zase brána, která se zavírala jen hřebenem, a skrze ni přišlo se do nevelikého *předhradí.* Naproti dotčené vysoké zdi spatřuje se vchod do dlouhého stavení na jižní straně se nacházejícího, které tedy příchozímu projíti bylo, aby pak po schodech a pavlačích se dostal až ke věži.

Vlastní hrad byl podoby čtverhranaté, tak že v severozápadním rohu hradby hmotná věž okrouhlá stávala. Hradby byly vysoké a hrubé, cimbuří mělo střílny, a při něm byl ochoz dva lokte široký, který šel všude po hradbách. Na jižní straně hradu stojí dotčené dlouhé stavení, jehož venkovská strana zastupovala hradbu, táhnouc se na kraji skalnaté stráně. Ve stavení tom, z něhož jen základy zbyly, nacházelo se vše, co nepatřilo přímo k obydlí pánovu, tedy holomčí světnice, konice, kolny, obilnice a jiné. Na západním kraji hradu stálo dlouhé a úzké čtverhranaté stavení, z něhož také jen některé základy zbyly. Od něho k východní straně na dvoře bývalo znáti *studni* dávno již zasutou, ale dnes není po ní známky, protože dvořiště jest dvakráte překopáno. U samé věže stojí malé stavení, které s předešlým k obydlí panskému patřívalo.

Nejznamenitější částí hradu jest *velká věž,* která jest asi 19 metrů vysoká. Ve výšce asi 12 metrů spatřuje se starodávní vchod do půlkruhu sklenutý, k němuž se přicházelo s ochozí zdí na obou stranách k věži přistavěných, a to po dřevěné pavlači, jak svědčí otvory pro trámy ve věži se nacházející Na ten čas jest vchod ten ovšem nepřístupný; za to prolámán za našeho věku velmi pracně nový otvor v přízemí do zdi přes dva metry široké. Vstoupě do věže tímto otvorem, seznáš, že má v průměru skorem čtyři metry a že nejdoleji bylo vězení pro zločince a škůdce, jak svědčilo klenutí džbánovité, které se nahoře v okrouhlý otvor sbíhalo; avšak dnes je tato část zasypána. Nad tím vězením byly dvoje klenuté místnosti.

Za hradem při samé Sázavě uprostřed vlhké louky jsou zříceniny starého čtverhranatého a věžovatého stavení zdélí a zšíří přes šest metrů, kteréž rozděleno bývalo na tři oddělení. Přízemí jest zvýší pěti loket, patro nad tím čtyři lokte a druhé patro jen loket, protože se sesulo. Zeď každého patra jest o něco užší. Dvěma širokými branami vchází se do tohoto stavení, kteréž má zdi přes dva metry hrubé. Před lety bylo viděti známky hradby, která stavení to na všech stranách objímala, nyní se spatřuje jen krátký kus základní zdi. V děrách tu vykopaných spatřují se kusy cihel a množství pálené hliny. Zdá se, že stavení to, kteréž lid na hamr vykládá, bylo venkovským opevněním hradu a strážcem cesty k němu K pověsti, že tu byl hamr, zavdaly příčinu škváry u stavení se nacházející.[1])

[1]) Srov. Heber's Burgen IV. 244. Pam. arch. V. 278.

Plán Chřenovic.

Vysvětlení plánu: 1. cesta; 2. venkovský příkop; 3. místo první brány na hrubém náspu; 4. vnitřní příkop; 5. místo druhé brány; 6. malé předhradí; 7. konice atd.; 8. dvůr; 9. příbytek; 10. věž.

Ves Chřenovice, po níž hrad své jméno obdržel, jest od něho asi půl hodiny vzdálena. Ves byla za pradávna bytem čeledi Chřenovy, a záhy tu postaven farní kostel, jehož ostatky svatých Jan Pražský biskup (r. 1227—1236) světil.[1] I zde při samém kostele bývala tvrz, jejíž známky se posud nacházejí. Stalo se totiž po rozdělení panství, že bydlil jiný pán na hradě a jiný ve vsi. Starodávní pojmenování vesnice ovšem svědčí, že stávala napřed ves a teprve později povstal hrad. Kdy hrad založen byl, není známo, ale dosti se víře podobá, že zde sídlil *Léva ze Chřenovic*, jenž se v r. 1289—1318 připomíná. Týž bezpochyby (soudíc ze jména Léva) byl předkem pozdějších Zručských ze Chřenovic, kteří byli jednoho původu s pány z Kolovrat a z Janovic a na štítě svém orlici nosívali. Uprostřed 14. století drželi hrad *Milota* a *Bernart* bratří, kteří se v r. 1356—1359 jako podací páni kostelů v Chřenovicích a Třebetíně připomínají. O Milotovi po r. 1359 a o Bernartovi po r. 1358 nedostává se zpráv; snad oba zemřeli. A poněvadž se r. 1358 jejich bratří připomínají, zdá se, že *Ješek*, jenž r. 1362 do Třebetína kněze podával, byl třetím bratrem. Ovšem nelze dokázati, je-li to týž Jan, který potom na Zruči vládl a před r. 1374 zemřel. Čtvrtým bratrem snad byl Mikuláš, jenž slove r. 1374 ze Zruči, r. 1381 z Kolovrat, odjinud z Chřenovic, a potom vždy Kolovratem z Chřenovic. Týž dostal se v držení Zbraslavic, a potomci jeho měli také Zruč, odkudž se nazývali *Zruckými ze Chřenovic*.

Milotovým synem vidí se býti *Léva*, jenž podával v l. 1376—1390 kněze ke kostelu Třebetínskému. Že však se nazývá seděním na Vrbce, nezdá se, že by byl hrad Chřenovský držel. Také synové jeho

[1] Dokázal Vlasák v Pam. arch. V. 279.

nazývají se po jiných sídlech, totiž Bohdanči, Vrbce a Kamberce. Od nich pocházela větev *Martinických ze Chřenovic*, z nichž jeden byl r. 1705 kostelníkem v Uhelné Příbrami a potomstvo zanechal. Kdo tedy Chřenovice ke sklonku 14. století držel, není nám známo. Skorem se zdá, že Léva hrad po r. 1376 prodal a Třebetín si k Vrbce ponechal.

O vsi Chřenovicích jest známo, že ji držel ke konci 14. století již dotčený Mikuláš Kolovrat ze Chřenovic, muž velice nábožný. Kromě jiných nadání založil listem r. 1395, 6. října v Chřenovicích (na hradě? ve vsi?) daným kaplanství při kostele Chřenovském, za jehož věno dal dvůr ve vsi, lán rolí, louku, les a kromě toho platy v Pavlovicích.[1])

O několik let později vládl na hradě *Hanuš Otlinger*, měštěnín Pražský, jenž podával r. 1414 k faře a ke kaplanství sv. Blažeje v Chřenovicích.[2]) Nedlouho potom prodal hrad s panstvím *Kunratovi Nazovi*, měštěnínu na Horách Kutných, jenž přijal od hradu název „z Chřenovic“ a tak se stal praotcem šlechtického rodu Nazů z Chřenovic, kteří na svém štítě dvou pruhů křížem spojených nosili. Týž r. 1418 poprvé podával faráře ke kostelu Třebetínskému.[3]) Seděl na hradě zdejším asi 10 let a zemřel zůstaviv vdovu Markétu, syna *Jindřicha* a dcerku *Kateřinu*, kteráž byla za živobytí otce svého (r. 1418) plat na Třebešicích koupila. Syn Jindřich byl také již 49 fl dílu otcovského dostal, ale konečné rozdělení mezi ním a mateří ovdovělou stalo se r. 1428, 12. října, kdež obdržel Jindřich ještě 16 fl. z dědictví otcovského, neodříkávaje se tím nápadu na statky v Čechách.[4]) Jindřich, jenž se potom v Chřenovice uvázal, byl přítomen r. 1440, 17. března sjezdu čtyř krajů v Čáslavi[5]) a zplodil několik dětí, mezi nimi i M. Hanuše, s nimiž právo dědické ke vsi Košíři Hanuškovi z Písku vzdal.[6]) Jeho potomek jest onen *Jan Naz z Chřenovic*, jenž r. 1474 k Ledecké výsadě pečeť svou přivěsil.[7]) Asi v ty časy prodala rodina Chřenovice a koupila si jiné statky v Čáslavsku, jména svého se však neodřeknuvši. Osudy potomní Chřenovského hradu jsou úplně neznámy. Tolik jest jisto, že přikoupen byl k panství Ledeckému, a že se již r. 1544 ani nevědělo, kdy se to stalo. Markéta Ledecká z Říčan přiznala se r. 1544 u úřadu desk zemských, že jest v držení ‚Chřenovskýho a Lacemboku hraduov pustých“.[8])

ZÍKEV (LACEMBOK) HRAD.

Asi sto kroků severovýchodně ode vsi Soběboře nebo Souboře spadá vysočina, na níž ves tato stojí, k potůčku, který teče od Vrbky. Důl tohoto potoka křivolakým způsobem se vinoucího zavřen jest na západě příkrými stráněmi, z nichž jedna vybíhá k východu ve skalnatý ostroh. Tento jest asi 10 metrů vysoko nad loukou čili bývalým Černým rybníkem, a jak již řečeno, strmý na třech stranách. Jen na západě souvisel ostroh ten, na němž hrad Zíkev nebo Lacembok stával, se sousední plání, na níž stojí myslivna Ostojavka; na této straně byl překopán ostroh několikráte.

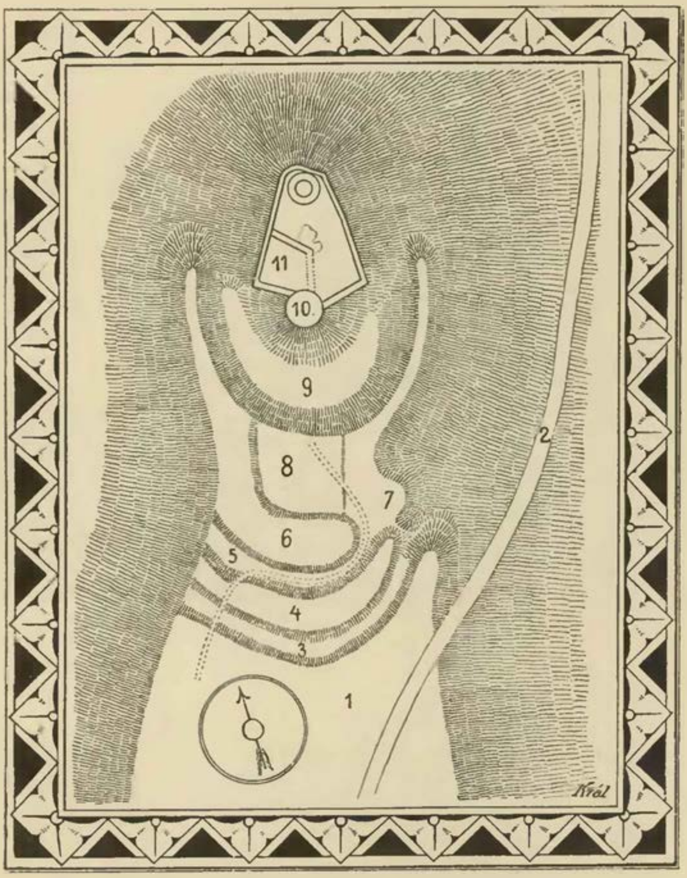
Posud dobře znáti jest bývalou cestu ke hradu, jíž se posud užívá. Cesta ta jde od Ostojavky pod samým hradem do údolí dolů, tak že se ke hradu i z údolí i s hořejška jezditi mohlo; kromě toho vedla i hořejší cesta k popluží panskému. Hezký kus od Ostojavky a asi 60—70 metrů před hradem jest otroh přerván příkopem; následuje potom plochý sklon (nyní les), na němž dvůr poplužný, ovocné sady a jiné bývaly. Potom teprve následuje *předhradí*, oddělené od pláně příkopem, za nímž jest mohutný násep. Kdo sem přijel, jel přes příkop a násep, tuším, na jich severním konci, a jel potom mezi náspem a druhým příkopem po úzkém parkánu, objel na jižní straně druhý příkop a vjel branou vedlé polookrouhlého srubu. Všecko to bylo ohrazeno ploty, neboť po zdech není potuchy; také okolo nevelkého předhradí byly jen ploty. Od předhradí vybíhaly valy, které hrad z části (kromě strmější strany) zavíraly. Za předhradím jest čtvrtý příkop hluboký, který dělil zadní hrad z kamene postavený.

Ze *zadního hradu* zbylo jen málo. Brána bývala někde vedlé velké věže, po níž zbyl vysoký kopec plný kamení a rumu. Nelze již ani poznati, byla-li věž okrouhlá nebo čtverhranatá. Od věže vycházely hradby, zavírajíce hrad asi do podoby hrušky založený. Pod velikou věží bylo nějaké stavení, z něhož staré základy zbyly. Na konci hradu byla snad okrouhlá věžka, aspoň tomu základy zasypané nasvědčují. Místo to slove u lidu „na hradě“ a jest obrostlé lesem.

---

[1]) Borový, lib. erect. IV. 426. [2]) Lib. conf. VII. D 18. [3]) Ibidem K 6. [4]) Chlumecký, Reg. v. Mähren I. 24. Máti žijíc ještě r. 1439 obdržela majestát krále Albrechta, aby své mohla dáti, komuž chce (arch. č. II. 205). [5]) Arch. č. I. 256. [6]) Tamže III. 530. [7]) Archiv Ledecký. [8]) DZ. 250. H 24.

Hrad zdejší měl dvoje jméno, Zíkev a Lacembok. Ono pocházelo od nějakého staršího dvoru, toto dáno bylo hradu od zakladatele, protože tehda jako i později německé pojmenování pokládáno bylo za lepší. Bezpochyby se měl jmenovati Lanzenbach, jako hrad téhož jména v Němcích,[1]) ale z úst lidu hned ve 14. století jinak slýchati nebylo než Lacembok. Okolí jeho, jak se zdá, patřilo napřed k Vrbce; aspoň první pán Zíkve byl téhož rodu, jako tehdejší držitelé Vrbky a Sačan, a tuším jich bratr. I zdá se, že *Jaroš z Lacemboku*, jenž se v l. 1350—1374 připomíná, hrad Zíkev na díle svém založil. Pro služby, které v mládí svém králi Janovi učinil, obdržel r. 1360 majestát, aby v Hostačově, Šonově, Lipolticích

Plán Lacemboku.

Vysvětlení plánu: 1. dvořiště oddělené od pláně příkopem (mimo výkres); 2. cesta z údolí k Ostojovce; 3. příkop; 4. násep; 5. parkánek; 6. příkop; 7. srub; 8. předhradí; 9. příkop; 10. věžiště; 11. stavení.

a Hostovlicích pivováry a krčmy zříditi mohl.[2]) Roku 1371 dostal od papeže pro sebe a manželku svou Anéžku milosti. Asi v ty časy založil klášterec sv. Jakuba u Svídnice.[3]) I zdá se, že před tím Lacembok prodal a Stradov za své sídlo zvolil. Syn jeho Jindřich byl průvodcem Husovým v Kostnici.

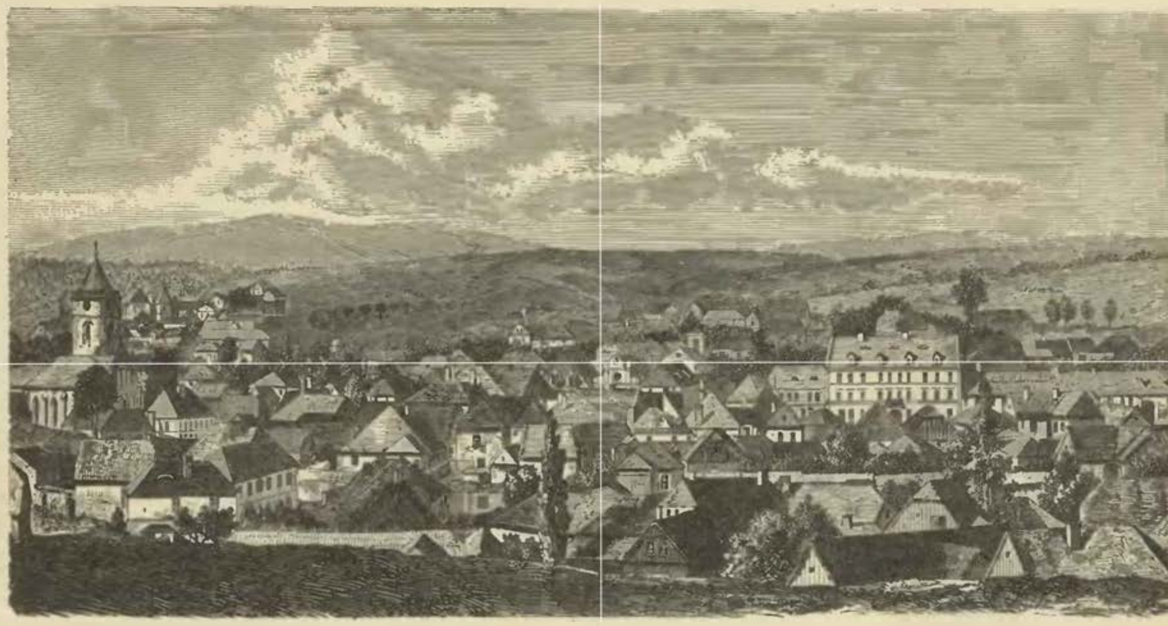
Hašek z Lacemboku, rodu neznámého, byl rukojmí (r. 1384) při prodeji platu v Bohdanči, ale pro nevyplnění tohoto závazku dal se kupující Předbor z Holišina r. 1393 zvésti na zboží správcův, zejména i na Haškovo zboží: v Soběboři čtyři dvory kmetcí a dvůr poplužný, Lacenbok tvrz a sedm lánů lesu.[4])

Nástupce jeho byl *Prokop z Lacenboku*, jenž zde seděl s chotí svou Eliškou. Po smrti jeho bylo dědictví r. 1414 v Čáslavi za odúmrť královskou provoláno, a poněvadž nikdo tomu neodporoval, daroval je král Václav *Martinovi Kladnému* (z Těchlovic?) k manství Vyšehradskému.[5]) Týž také r. 1415, 23. března úředníky dvorskými zveden jest na ty dědiny, totiž Lacenbok hrad, Sebobor dvůr poplužný s dvěma

[1]) Rkps. Roudnický VI. Fb. 5, f. 491. [2]) Arch. Břevnov. Glafey, Anecd. I. 197. [3]) Reg. Vat. [4]) Rel. tab. I. 498. [5]) DD. 15, f. 255.

popluží mi a poli pustými, s lukami, lesy, potoky a vší zvolí a odhadány mu v 140 kopách.[1]) Týž však všeho práva svého postoupil *Petrovi z Kutrovic.*[2])

Petr od těch časů nenazýval se rodinným jménem svým, nýbrž podlé hradu nově nabytého. Roku 1417 věnoval Alžbětě choti své na Lacenboku a Seboboři 100 kop grošů českých.[3]) Za válek husitských byl hrad zbořen a ves také spuštěna. Dlouho po smrti Petrově a Alžbětině dědictví jejich hrad Lacembok pustý a ves Sebobоř zcela pustá byly podruhé za odúmrť provolány (r. 1457) a dány v manství t. s. Janovi z Nasetic, místosudímu, Martinovi z Božkova, písaři, a Václavovi z Baštin,

Město Ledeč od strany severní.

místopísaři, úředníkům desk dvorských. Výprosníci tito nemohouce nebo nechtíce nároků svých na vrch práva dovésti, vzdali se dědictví odpírajícímu *Janovi Hadburkovi z Sobučic* (r. 1458), načež tento od úředníků dvorských na Lacenbok zveden jest.[4]) Ke sklonku téhož roku prodal *Jindřich Hadburk z Sobučic* „dědiny své manské" k Vyšehradu, hrad Lacembok pustý, jinak Ziekev, ves řečenou Seboboř celou pustou s rolemi, lukami, lesy, potoky a věno Alžbětino *Jindřichovi z Říčan a z Ledče* za 108 kop grošů českých, pročež hrad pustý na vždy k panství Ledeckému připojen byl.[5]) Ve vkladech desk zemských, r. 1544 a 1550 *Markétou Ledeckou z Říčan* učiněných, posledně se připomíná jako Lacembok a Lancembok hrad pustý.[6])

---

[1]) DD. 29. 23. [2]) Ibid. 15. 255. Po smrti Elišky, vdovy Prokopovy, věno její na dvoře v Seboboři vyprošeno jest Anežkou, manželkou Kunše, purkrabí na Karlšteině (DD. 15. 264). [3]) DD. II. 141. [4]) Ibid. XVI. 272 a XXIII. H 1. [5]) DD. V. 30, LXI. 450. Jan z Říčan a z Ledče přikoupil k tomu od Doroty panny z Řeplic a z Holejšina a Matouše odtuď práva, která měli k Lacenboku po dědu svém Předborovi, dle zvodu r. 1393 učiněného (r. 1465). DD. V. 213, LXI. 486. [6]) Roku 1558 dostal *Jan Podolský z Lacemburku* od Zdeňka z Lomnice, pána Ledeckého, Podol a Bohumilice (DZ. menší 231. G 13). Byl před tím erbem nadán a příjmení zvolil si po pustém hradu.

Ledeč.

Zámek v Tupadlech.

TVRZE NA LEDECKU.

BOHDANEČ.

Bohdanecká tvrz stávala na návrší několik tisíc kroků jižně ode vsi Bohdanče. Jiná byla později ve vsi. Ves připomíná se již r. 1233, kdež od křižovníků Německých prodána klášteru Želivskému.[1]) Tvrz asi před 14. stoletím nepovstala. Roku 1367 seděli tu bratří *Jan Kropáč*, *Kuneš* a *Mikuláš* podávajíce kněze ke kostelu s vladykami Šlechtínskými. Ješek připomíná se do r. 1384, kdež prodal plat svůj v Řeplicích.[2]) Vedlé něho se připomíná od r. 1384 *Ropert*, kdežto Kuneš dotčený seděl od r. 1375 v Čečelicích. Mikeš držel pak s Kačkou, manželkou svou, statky ve Víckovicích a Homoli, a zemřeli asi r. 1385.[3]) Roku 1390 dělili se o podací zdejší Ropert, Ctibor a Jan, ale zdá se, že některé díly Ropert skupovával, poněvadž byl r. 1405 sám podacím pánem s držitelem Šlechtína.[4]) Vedlé toho měl tu dvorec jakýsi Mrzák (snad jeden z předešlých), kterýž po jeho bezdětné smrti spadl na krále a darován r. 1391 Vilémovi ze Zahrádky.[5]) Ropert, nose na štítu svém bránu nebo šraňk, patřil k předkům *Bohdaneckých z Hodkova*[6]) a připomíná se ještě r. 1407, kdež na sebe převzal úrok, který posud ke kostelu zdejšímu ze vsi Bečvář placen býval.[7])

Vedlé Roperta vyskytují se jako držitelé částí bratří *Léva Milota* a *Ctibor z Chřenevic*. „Léva z Bohdanče" sloužil r. 1408 pánům z Wallsee v Rakousích,[8]) Milota se tak nazývá v letech 1412 až 1415, zejména r. 1415, kdež s *Vavřincem z Bohdanče* (snad synem Ropertovým) spečetil stížný list,[1]) a Ctibor slove z Bohdanče r. 1416.[2])

V potomních dobách seděli na Bohdanči *Bohuslav* a *Heřman Otrybec*,[3]) kteří byli r. 1440 na sjezdu krajském v Čáslavi. Bohuslav kromě toho připomíná se r. 1448 mezi těmi, kteří dobývali Prahy.[4]) Heřman zemřel před r. 1454 zůstaviv dceru Annu a *Heřmana*, syna nezletilého. Anna se bratra zastávala, když věno n. Markéty z Křesetic v Bohdanči za odúmrť provoláno.[5]) Heřman došed let svých držel Bohdaneč až do 16. století. Roku 1499 obdržel s manželkou Dobrou z Nedrahovic královský zápis na 800 kop grošů a žil ještě r. 1510.[6])

Jeho potomek *Kuneš Bohdanecký z Hodkova* obdržel toho r. 1514 na králi, že ves Bohdaneč na městečko povýšil a prodal r. 1525, 17. listopadu *Bohdaneč tvrz*, dvůr poplužný městečko, Vicoměřice dvůr poplužný pustý, Kotoučov, Třebetín vsi celé, v Prostřední a Víckovicích c. t. m. paní *Anéžce z Tismic* za 2300 kop grošů českých.[7]) Anéžka pak zapsala zboží to v 200 kopách dceři své *Elišce z Postupic*, která se v ně r. 1540 po Anéžčině smrti uvázala.[8])

Bohuše Kostka z Postupic a na Litomyšli jsa plnomocníkem strýně své Elišky, tehda na Polné, prodal zase zboží to (r. 1545) *Jindřichovi Robmhapovi z Suché* za 2550 kop.[9])

[1]) Reg. I. 384. [2]) Lib. couf Rel tab. I. 456, 493, 498. [3]) DD. 13, f. 152. [4]) Lib. conf. [5]) DD. 13, f. 161. [6]) Arch. Jihlavský. [7]) Lib. erect. V. 156. [8]) Notizenblatt 1852, S. 8.

[1]) Lib. conf., arch. č. III. 188, arch. Břevnov. [2]) Arch. bibl. Praž. [3]) O Bohuslavovi rel. tab. I. 106. [4]) Pam. arch. V. 280. Beneda Bohdanecký, který prý r. 1426 u Ústí bojoval, nehodí se nám sem. [5]) DD. 16, f. 353. [6]) Arch. č. VI. 574, arch. mus. [7]) Sommer's Topogr. des Chrudim. Kr. S. 65. DZ. 4 E 24. a 43 C 3. Sestra její Kateřina (r. 1544). [8]) DZ. 84. C 7. [9]) DZ. 44 H 11.

Jindřich s manželkou svou Kateřinou z Můkoděl seděl po mnohá léta šťastně na zdejší tvrzi a daroval kostelu zdejšímu r. 1567 krásný zvon, který podnes osadníkům památku jeho hlásá. Zemřel okolo r. 1589 zanechav syny *Jaroslava* († okolo r. 1594) a *Karla* († v Mimoni před r. 1609). Karel ujal r. 1589 statek, který se rozděliti nemohl, prodal Bohdaneč r. 1600 *Václavovi Břeskému z Ploskovic*. O něm vypravuje Dačický, že byl „hojný v letech a starobylý Čech" a „že nenáviděl Němcův, jenž v Čechách vládli". Zemřel r. 1612 na tvrzi Bohdanecké a pohřben v zdejším kostele.[1]) Syn jeho *Beneš* r. 1618 mocně proti rodu Habsburskému působil a bojoval, pročež byl mezi těmi, kteří nařízením císařským 7 února r. 1621 zatčeni býti měli. Komise soudní odsoudila jej r. 1622 ke ztrátě veškerého jmění.[2]) Bohdaneč jest mu konfiskován a r. 1623 prodán *Maří Majdaléně Trčkové z Lobkovic* za 22 542 kop 14 grošů 2 d.[3]) a od ní přešel na manžela jejího *Jana Rudolfa Trčku z Lípy*.

Po konfiskaci všech panství Trčkovských daroval Ferdinand II. r. 1636, 31. července některé statky *Anně Kylmanové z Kylmanseku*, vdově po Gothardovi z Šaftenberku, J. M. C. nařízeným nejvyšším vojenským (nyní již Stahremberkové), a to na porážku 80.000 fl. díl za jeho služby, díl za zaplacení jednoho měsíce služby regimentu, který pod správou měl. Dostala ona tvrze *Suchotlesky* a *Bohdaneč*.[4]) Od Anny Starhemberské koupila Bohdaneč r. 1643 *Anna Kamilla z Enkefurtu na Ledči* (rozená z Verdenberka a Náměstí), matka Jana Ferdinanda Františka, majetníka Ledče. Tehda byla tvrz zpuštěna (byvši již r. 1618 spálena), a urbář panství Ledeckého líčí ji takto: „*tvrz Bohdaneč*, v níž nemálo pokojů vystavěno bylo, ale jsouc před čtyřmi lety od lidu vojenského vypálena, nyní pusta a téměř v nic obrácena jest." [5])

Anna Kamilla prodala týž svůj statek r. 1677, 18 ledna *Michalovi Osvaldovi z Thunu*, a ten je na vždy k Ledči připojil.[6]) Tvrz stará pak hynula nejsouc opravována, a ze ssutin starých zdí vystavěn v čase novějším obecní špejchar. V odhadní listině panství Ledeckého r. 1740 na statku Bohdanči jen se jmenuje „byt pro oficíra", kdežto někdy pivovár býval a dvůr.[7])

BĚLÁ.

Skorem severně od Ledče jest ves Bělá, jejížto tvrz bývalá z části posud stojí. Před několika lety spatřovala se tu věže čtverhranatá, 5—6 metrů vysoká brána a jiná branka, kromě toho také zbytky staré obrady a příkopů. Ve věži bývala kovárna, kdež kovář také pivo prodával, a příbytek jeho (č. 10) stál zrovna na místě tvrze. Z držitelů jejích známe prvního *Mikuláše z Bělé* (r. 1316). Jiný vladyka, též *Mikuláš* řečený, držel Bělou r. 1381; byl téhož roku při jistém právním jednání, z něhož vysvítá, že již r. 1393 nežil. Nástupce jeho *Brum z Bělé* táhl se r. 1411 k nějakému statečku v Bělé, jenž odumřel po Anně odtudž, ale nic nedovedl. Týž přivěsil pečeť svou (r. 1415) k listu stížnému, kterýž poslán byl otcům v Kostnici skromážděným. Pozdějších osudů Bělé neznáme, ač se tvrz ještě r. 1455 připomíná. Roku 1544 patřila tvrz k panství Ledeckému, majíc ještě způsobu dobrou. V pozdějších zápisech Ledeckých se sice jen ves připomíná, ale z toho, co výše řečeno, seznává se, že bouře věků přetrvala [8]) V 16. století připomínají se v Ledeckých urbářích sedláci, kteří na tvrzi seděli. Do počátku našeho století zachovaly se tu dvě okrouhlé bašty a příkopy; onyno jsou již strženy, tyto zasypány. Poslední bašta asi r. 1881 zbořena, protože měla báňku šindelovou a do ní zatékalo. A tak v tom statku, který jest na jihovýchodním konci vesnice, zbyly jen bradby na západní a severní straně a dvě branky. Jedna byla ze štukoví vystavěna, hlavní vjezd byl na severní straně, tvoříc vysoký a široký oblouk. Druhá na straně západní jest nyní zazděna a vedla kdysi do příkopu. Složena je ze štukoví a do polokruhu sklenuta.

VRBKA.

Severně od Ledče jest ves Vrbka. Na návsi východně od silnice stojí za dvěma rybníčky chalupa, kterou před časy na třech stranách vodní příkop obkličoval, nyní však jsou na tom místě louky, ale dosud dobře znáti jest tvrziště a bývalé příkopy. Otvor v severovýchodním koutě zahrádky při téže chalupě kamenim zaházený buď byl věží nebo studní.

Ve vsi Vrbce záhy se usadila větev vladyk Chlumů z Chlumu. (Viz díl X. na str. 340.) Předek jich jménem *Artleb* pohnán r. 1316 od Dětocha ze Žiželic do soudu zemského, poněvadž mu učinil škodu v Třebelicích [1]) Za Karla IV. žili dva jeho potomci. *Artleb* držel r. 1347 Sačany, a *Mstidruh*, jenž byl ke konci svého života místosudí, seděl r. 1347—1353 na Vrbce [2]) Roku 1366 byl již mrtev, a vdova držela nějaké vsi od kláštera Želivského.[3]) Potomci jeho vyprodavše se žili v Hradecku. Tu se připomíná r. 1406 Jaroš z Chlumu a z Vrbky [4]) V držení Vrbky nacházíme od r. 1390 *Lévu ze Chřenovic*, jenž k ní připojil Třebetín od zboží Chřenovského.[5]) Po r. 1391 prodal Vrbku a držel ji později *Jan z Třebelic*. Tento spečetil r. 1415 stížný list, byl r. 1440 na krajském sjezdu Čáslavském, r. 1448 při dobytí měst Pražských a připomíná se naposled r. 1457.[6]) Roku 1485 držel Vrbku *Zdeněk z Dobré*. V pozdějších dobách tvrz zdejší spustla. Držitelé její *Prokop* a *Petr* bratří *Lukavečtí z Lukovce* se strýcem svým *Zdeňkem* prodali (r. 1533) tvrz pustou a ves Vrbku s podacím v Sačanech, v Hlohově dvůr kmecí a pustou ves Miloněvsko *Jindřichovi Špetlovi z Prudic*.[7]) Synové tohoto připojili Vrbku k Dobrovítovu, který byli zdědili; od něho (vlastně od Krchleb) teprve r. 1647 odtržena a r. 1651 prodána k Ledči.

ČÍHOŠŤ.

Na východní straně vsi Čihoště (severovýchodně od Ledče) spatřuje se louka mokrá obci patřící, v níž se základní zdi nějakého stavení nacházejí. Jsou to poslední a chudé zbytky bývalé tvrze, jež močály a bařinami chráněna byla. Stála již v 15. století, ale byla bezpochyby ještě starší. Poněvadž byly poblízku statky kláštera Vilémovského, nacházejí se zemané Čihoštští v častých jednáních s tímto klášterem *Ctibor z Čihoště* prodal r. 1347 statek svůj v Tupadlích křižovníkům Drobovským. V letech 1347—1362 připomíná se syn jeho *Hanek*, který Čihošť prodal. Nástupce jeho Mareš *z Druhanova*, odjinud *z Čihoště*, vyskytuje se v letech 1365 1369 jako patron kostela zdejšího, při němž také fara bývala.[8]) *Kunášek* nebo *Kuneš z Čihoště* koupil ves Maličín, již tehda klášter Vilémovský pronajímal, a toho obdržel, že mu do života byla puštěna. Jak on tak bratří jeho *Maršík z Tuněchod* a *Radslav z Kobylí hlavy* byli zemané nábožní; r. 1390 dne 29. května obdařili kostel platy (Kunášek 1 1/2 kopou v Čihošti, ostatní 2 1/2 kopou v Tuněchodech), aby si mohl farář dva kněze střídníky chovati. Kunášek vyprodav se z Čihoště seděl potom (r. 1392—1403) na Hodkově a Otrybech.[9]) Čihošť koupil *Jan z Čihoště*; připomíná se naposled r. 1393 a zemřel

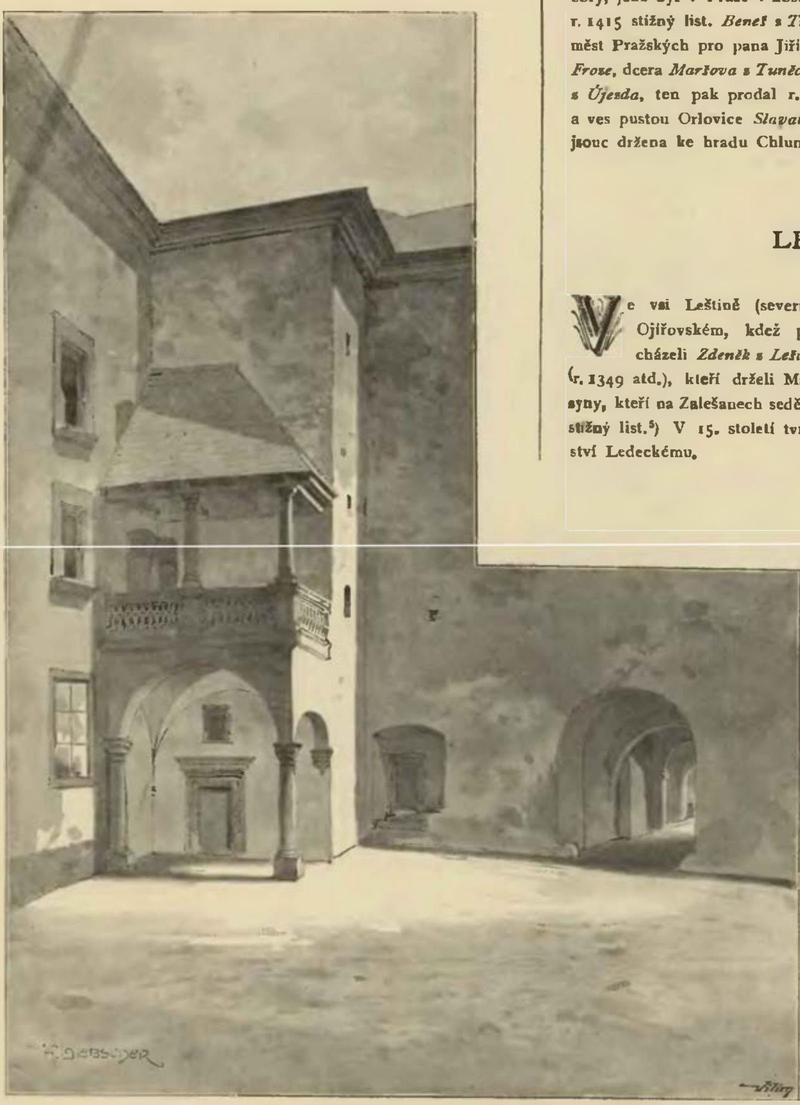
[1]) DZ. 166 M 26, 176. E 29. Dačický. [2]) Elvert, Bestraf. der böhm. Rebellen. S. 22. [3]) DZ. 294. K 10. Bílek, děje konf. 41. [4]) DZ. 146. D 13 (vklad r. 1638, 5. února). [5]) Pam. arch. V. 281. [6]) DZ 392. Q 7. [7]) DZ. 280. F 24 [8]) Tab. vet. 3, rel. tab. I. 498, arch. č. III. 188, DD. 15, f. 248 a 16, f. 271.

[1]) Tab vetust 95. [2]) Arch. Drážďan, bibl Praž., rel. tab. I. 69. [3]) Arch. Želivský. [4]) Arch v Kostelci n. O. [5]) Lib. conf., DD 13, f 157. [6]) Arch. č. I. 256, III 188, ČČM. 1827, 3, 79, DD. 16, f. 272. [7]) DD. 44. B 15 a 5. F 7. arch. Kutnohor. [8]) Dobner mon. VI. 410, 423, lib. conf., arch. Drážďanský. [9]) Dobner VI. 429, lib. erect. XII. f. 52, lib. conf.

brzo potom, zůstaviv vdovu *Fři u*, která v letech 1407—1409 faráře ke kostelu zdejšímu podávala. Poněvadž se jí život světský znechutil, vstoupila do kláštera a ustanovila *Jodoka s^ Zhoře* (asi r. 1414), aby statek její spravoval.[1]) *Aleš z Čihoště* měl nechuti a ústrky s Mikulášem, opatem Vilémovským, o ves Smrdov, což pak r. 1418 dne 15. září mocnými oprávcemi uklizeno bylo; též se vyskytuje Aleš r. 1424 v rodinných jednáních pánů ze Šternberka.[2])

Ke sklonku téhož století (r. 1489) panoval na Čihošti *Matouš se Chřenovic*, a od něho ji koupil *Jan mladší Špetle z Prudic* a *ze Žlebů*. Týž prodal r. 1500 Čihošť tvrz s dvorem poplužným a ves, vsi Kněnice, Hroznětín, Utěšenovice, Utěšíkovice a díl vsi Chřenovic *Michalovi Slavatovi z Chlumu* za 850 kop, po čemž zboží to připojeno ke hradu Chlumu. Tak brzo spustla tvrz, že se ani nepřipomíná v popise téhož panství r. 1547, nýbrž se klade toliko „ves Čihošť s podacím kostelním“.[3])

[1]) Lib. conf. [2]) Dobner VI. 457, arch. č. I. 153. [3]) Rel. tab. II. 527, reg. 1 J. k. s. L 99, DD. 64, 199—200

Motiv z nádvoří Ledeckého.

TUNĚCHODY.

Ve vsi Tuněchodech (severovýchodně od Ledče) bývala v 15. století, ne-li dříve, tvrz zemanská. Ještě r. 1849 spatřil tu Heber na severozápadní straně vesnice příkopy a náspy travou obrostlé; ale téhož roku dal je představený, jemuž tvrziště náleželo, skopati a se zemí srovnati, aby si tudíž stavení hospodářské (patřící k č. 29) postaviti mohl.

Nejstarší nám známý držitel *Petr* držel statky v Tuněchodech, Proseči i Pračích, pročež se po všech třech osadách nazýval. Přes to však chtěje míti více, nerozpakoval se jiným škoditi. *Maršík z Tuněchod* připomíná se poprvé r. 1384 sám, r. 1390 také s bratřími svými, jakož se vypravuje v dějích Čihoště. Roku 1391 zemřel bratr jeho *Radslav z Kobylí hlavy*, jenž držel také část Tuněchod, bezdětek; zboží po něm zůstalé spadlo na krále kromě některých peněz, jež byl n. Radslav zapsal.[1]) Maršík jsa živ ještě r. 1409, zapsal 10 kop na lesu svém u Kobylí hlavy oltáři sv. Majdalény a sv. Barbory, jenž byl v Praze v kostele na Louži. *Jan z Tuněchod* spečetil r. 1415 stížný list. *Beneš z Tuněchod* byl jeden z těch, kteří r. 1448 měst Pražských pro pana Jiříka dobyli, a sloužil Trčkům.[2]) *Kateřina Frose*, dcera *Maršova z Tuněchod*, postoupila statku svého *Jetřichovi z Újezda*, ten pak prodal r. 1479 Tuněchody tvrz se dvorem a vsí a ves pustou Orlovice *Slavatovi z Chlumu*. Od těch dob tvrz naše, jsouc držena ke hradu Chlumu, spustla docela.[3])

LEŠTINA.

Ve vsi Leštině (severně od Ledče) bývala tvrz na statku Ojířovském, kdež posud znáti lze příkopy. Odtud pocházeli *Zdeněk z Leštiny* (r. 1318—1349) a syn jeho Zdeněk (r. 1349 atd.), kteří drželi Malešov. Zdeněk mladší měl pak čtyři syny, kteří na Zalešanech seděli.[4]) *Jindřich z Leštiny* spečetil r. 1415 stížný list.[5]) V 15. století tvrz spustla, a Leština připojena k panství Ledeckému.

KOŽLÍ.

Ve vsi Kožlí u Ledče také stávala tvrz u jihozápadního konce vesnice. Na místě tom jest pole do čtverhranu a okolo luční příkopy. V Kožlí býval ode dávna farní kostel. Roku 1370 byl patronem

[1]) Tab. vet. č. 162, 224, Dobner mon. VI 429, DD. 13, f 157. [2]) Lib. erect. IX., arch. č. III. 188, arch. Třeboň., ČČM. 1827, 3, 79. [3]) Rel. tab. II. 378. Roku 1547 připomíná se na témže panství Tuněchody tvrz pustá. Později se dostala na díl *Zacharyášovi Slavatě z Chlumu* a tu prodal bratr jeho (roku 1578 dne 18. prosince) vsi Tuněchody a Hroznotín celé a na Horách Kněnických c. t. m. Jaroslavovi Trčkovi z Lípy na Ledči za 3000 kop grošů českých. (DZ. 65. E 19, 21. D 6.) [4]) Viz děje Malešova. [5]) Arch. č. III. 188.

jeho *Lev*, který na tvrzi sídlil. Jan odtudž připomíná se r. 1385. Nástupcem jeho byl *Bohuslav*, jenž se v letech 1408—1415 jako patron zdejšího kostela připomíná a r. 1415 stížný list spečetil [1]) Žil ještě r. 1440. [2]) Nástupce jeho *Heřman* přitiskl v letech 1442—1460 pečeť svou ke svobodám města Ledče. Jeho synem byl bezpochyby *Čeněk*, jenž sloužil Jindřichovi Ledeckému a stranil Poděbradským a r. 1474 pečeť svou ke svobodě města Ledče přitiskl. [3]) V 16. století byla tvrz již zanikla a ves patřila z části k Ledči a z části ke Hněvkovicům.

PODOL.

Západně od Ledče blíže Bohumilic jest víska Podol se starým čtverhranatým stavením bývalé tvrze, z něhož jest papírna, již v 15. století malý statek, jenž však později panství Ledeckému přivtělen byl. [4]) Držitel Ledče Zdeněk Mezeřický z Lomnice postoupil r. 1558 dvoru poplužného v Podole s mlýnem tu hned pode dvorem, vsi Bohumilic a háje Zrnckého nad Ledčem *Janovi Podolskému z Lacemburka*. Jak se zdá, postavil teprve tento držitel novou tvrz při dvoře. Zůstala po něm jediná dcera *Lidmila*, k jejímuž dobrému statek její skrze poručníky spravován. Nedlouho potom prodán statek Podolský vrchnosti Ledecké, ale neučiněno po prodeji pořádného počtu Lidmile Kačkové z Květnice, první poručnici sirotka dotčeného. Když proto na Jaroslava Trčku z Lipy těžce nastupováno, uvolil se (r. 1574 dne 14. listopadu), že dá za postoupení a počtu učiněni 1800 kop grošů míšeňských a sirotku domu v Ledči postoupí. V popsání panství Ledeckého r. 1677 připomíná se prosté sídlo Podolské. [5])

[1]) Lib. conf., DD. 13, f. 153, arch. č. III. 188. [2]) Arch. Jihlavský. [3]) Arch. Ledecký a Třeboňský. [4]) Vladyky z Podole jsouce stejného původu s Cabelickými a Soutickými, nosili na štítě svém dráp okřídlený. V 15. století držel Zbraslavice (viz tu). *Jan z Podole*, jenž r 1450 s jednotou Poděbradskou držel, užíval pily jako znaku (arch. Třeboň.). [5]) DZm. 231. G 13, DZ. 62. K 25 a 392. P 25.

BOHUMILICE.

Při *Bohumilicích* západně od vsi (v zahradě statku selského č. 9) stávala také tvrz, z níž zbyl příkop 5—6 metrů hluboký, zavírající okrouhlé tvrziště, jež zcela travou obrostlo. Zdí tu již viděti nelze. Jisto jest, že tu stála v 14. věku tvrzka věžovatá, jejíchž osudův však neznáme. Roku 1289 připomíná se *Albert z Bohumilic*, [1]) avšak ze 14. a 15. století držitelů neznáme, a v 16 století již tu samostatného statku nebylo.

PŘEMILOVICE.

Nedaleko Bohumilic jest samota Přemilovsko. V starší době tu bývala tvrz Přemilovice, jejíž skrovné známky posud lze znáti. Z držitelů je nám znám jediný *Zdeněk*, který r. 1415 stížný list spečetil. [2]) Později tvrz spustla, a v 16. století byl tu jen les Přemilovsko, který patřil k Ledči. Roku 1587 jest v urbáři Ledeckém řeč o bývalé tvrzi.

LHOTA BILANTOVA.

Pod Lhotou Bilantovou jest také tvrziště na kraji skály. Jest sice rozděláno na pole, ale posud jest znáti, jak dvojím příkopem odděleno bylo od pláně. Ve 14. století nazývala se Mrázovou Lhotou a r. 1391 seděl tu vladyka Jan, jenž synům svým Ratmírovi a Albertovi za jich díl Mstislavice, Lhotu a Březiny vykázal. [3]) Obec Ledecká koupila r. 1530 svobodství, které tu měl Václav Přemilovský, a od té doby patřila Lhotka ke statku městskému [4])

[1]) Reg. II. 638. [2]) Arch. č. III. 188, Palacký, docum. J. H. [3]) Rel tab. I. 540 [4]) Arch. Ledecký.

Tvrz v Žákách.

KOLÍN ZÁMEK.

O bývalém Kolínském zámku lze říci, že by jej snadno v městě mezi starými a novými velkými a malými domy nenašel, kdyby tu nebylo zdvořilých lidí, kteří úslužně k němu cestu ukáží, až příchozí vida před sebou zámecký pivovár, konečně za to má, že se ocitl v zámeckém okrsku. Kolínskému zámku totiž schází naprosto vše, co imposantním, romantickým aneb jakkoliv nazýváme. Není tu hradeb, není tu věží, i také ráz panského sídla ztratil naprosto.

Přicházelo se k němu ze dvou stran; od města se jde zámeckou ulicí a potom se jde dvojím průjezdem, napřed stavením nízkým, pak vyšším domem, v němž se před lety okresní soud a zámecký hostinec nacházely. Druhý vchod nacházel se na západní straně, a jest jediný zbytek starého zámku. Obsahuje bránu kamennými oblouky zdobenou a vedle ní podobnou, ale nižší branku pro pěší s kladkami posud zachovanými, avšak obě zazděné. Oběma se vcházelo do širokého průjezdu, v němž se kamenná sedadla do výklenků zapuštěná nacházejí. Na konci průjezdu jest jen jediná brána, též s kamenným obloukem, ozdobně sklenutá. Z půdorysu tohoto stavení lze seznati, že nad ním stávala věž. V pravo od této brány nachází se starodávný císařský orel s českým a uherským erbem na prsou, jak se v 17. století vyobrazoval.

Dvůr vnitřní jest nepravidelný a zavřen rozličnými domy, v nichž jsou pivovár a důchodenský úřad. V 17. století bylo tu velké stavení na čtyřech stranách dvůr objímající, ale od té doby přeměněno naprosto a zbyly jen na západním štítu jižního stavení známky renesanční práce. Asi tehda také tento dům založen, avšak v 18. století docela přeměněn.[1])

Na místě zámku stával prvotně *klášter* kazatelský řádu sv. Dominika, jenž, tuším, s městem povstal. Když r. 1421 dne 22. dubna vítězné vojsko pod obojí ke Kolínu přitáhlo, měšťané bojíce se horších věcí, Pražanům se poddali a je do města vpustili. Tu někteří horlivci z Pražan vrhli se na klášter, z něhož bezpochyby mniši uprchli, a jej zbořili.[2]) Kolín zůstal pod správou Pražan a měl za hejtmana *Haška Ostrovského z Valdšteina.* R. 1427 dostalo se město v moc Sirotčí jednoty, a hejtmanem se tu stal *Jan Čapek ze San.* Jak se zdá, hned tento nebo předešlý zřídili si z kláštera opevněné obydlí, a tak povstal zámek. Asi r. 1434, nedlouho po bitvě Lipanské, osazen jest Kolín Táborskou jednotou, a hejtmanem jeho stal se kněz *Bedřich ze Strážnice.*[3]) Tento v čas a pravou chvíli od odporu proti králi Zikmundovi ustal a za odměnu, že jej za krále uznal, obdržel r. 1436 zápis na město Kolín a drahně vesnic duchovních v okolí ležících. Tak povstalo Kolínské panství, jehož posud nebylo. Bývalý Táborský hejtman zařídil si na zámku panské hospodářství, držel čeleď a měl tu hejtmana. R. 1442 byl hejtmanem

---

[1]) Viz K. Mádla soupis památek v Kolínském okresu 46. [2]) Font. r. B. V. 479. [3]) Viz k tomu a následujícímu Vávrovy Dějiny Kolína.

Zdeněk ze Šanova, v letech 1446—1454 následoval Jan Sudlice z Běstviny a r. 1461 byl Jan z Mochova „hauptmanem« a Ctibor z Říčan purkrabí. Bedřich zůstávaje hlavou jednoty Táborské, nemálo zasahoval do bouřlivých událostí v letech 1438—1452, avšak s jednotou svou nedovedl se přizpůsobiti tužbám bývalé Sirotčí jednoty, nyní nejsilnější a nejčilejší strany v národě. Tudíž se stalo, že Bedřich znepřáteliv se s ní, až se spolčoval s bývalými svými protivníky. Přijal na Kolín posádku Hradeckých pánů (r. 1448) a hubil panství Poděbradské jednoty obyčeji nekřesťanskými, ohněm, braním, šacováním, v kladách mučením a jinými běhy. [1]) Na dobytí Kolína přitáhlo r. 1449 vojsko, ale jak vnikli do předměstí, zaskočeni jsou od Šimona bratra Bedřichova a hejtmana Sudlice a s velkou škodou odbiti. Učiniv mír s Poděbradskými r. 1450 ustal od válek a poddal se králi Ladislavovi, jenž mu r. 1454 na Kolíně 3000 fl. uherských připsal. Jiří Poděbradský rád by byl dostal Kolína a dával Bedřichovi zaň Boskovice, ale nedošlo k tomu. [2]) Když však se stal králem, přece Kolín od Bedřicha vyvadil a dal mu zaň Potstein, kdež r. 1459 zemřel. [3])

Král Jiří mnohá příslušenství zámku zastavil a učinil hejtmanem Jana Hrabani z Přerubenic. [4]) R. 1466 učinil Václava z Hory vodákem (rürmistrem) a čeledínem tesařem na Kolínském hradě, slíbiv mu stravu a 20 grošů platu téhodně. Témuž prodal r. 1468 mlýn pod hradem pod plat na hrad a povinnosť 100 korců žita semleti. K tomu mlýnu přidal věž vodní vedlé mlýna, aby si pokoje v ní udělal. [5]) Asi tehda byl tu purkrabí Augustýn z Dlouhé vsi. Před svou smrtí zastavil král Kolín svým synům. Když se tedy r. 1472 dne 19. března o pozůstalosť dělili, dostal se Kolín na díl *Viktoryna knížete Minstrberského.* [6]) Pán tento z neznámých příčin odvrátil se od přátel otce svého a dal se na stranu krále Matyáše Uherského. Stalo se to r. 1472, když byl v Matyášově zajetí. Tu zajisté přestoupiv ke katolictví zapsal Matyášovi Kolín a Rataje a podvolil se sloužiti jemu napotom jako králi a pánu svému. Následek toho obratu byl takový, že r. 1473 Kolín hrad i město propůjčil Matyáši k válečnému běhu a že 1800 Uhrů z nenadání Kolín obsadilo. Odtud vyjížděli na plen až k Praze, a Kutná Hora, odkudž vycházely králi Vladislavovi velké důchody, byla v neustálém nebezpečí. Po nějakém čase sice Uhři Kolín opustili, avšak r. 1474 přišli zase jiní a plenice okolí, rádi by se byli o Kutnou Horu pokoušeli, ale Horníci jsouce bdělí překáželi jim statečně. Když pak téhož roku příměří smluveno, zase opustili Kolín.

Roku 1475 dne 28. června učinil Viktoryn na Kolínském zámku smlouvu s bratrem svým *Jindřichem mladším* čili *Hynkem,* jímž mu postoupil Kolína směnou za zámek Blštinu a hned nazejtří k držení odevzdal. [7]) I ten dvořil se králi Matyášovi a ve všem mu byl po vůli. I tak se zahodil, že Matyáši za 20.000 fl. postoupil Kolína, po čemž Uhři dříve ještě, nežli došlo příměří, město osadit pospíchali (r. 1477). Král Vladislav zvěděv o tom, s vojskem svým na ně vytáhl, ale nežli ke Kolínu dorazil, již byli Kolínští a Horníci nepřátele odbili. I druhý pokus Uhrů, aby se do města vedrali, ostražitostí Kolínských zmařen. Rok po tom následoval mír. Rada královská od té doby usilovala o to, aby Kolín byl vyplacen a navrácen k přímému držení královu. Roku 1486 již jednáno o to. Tehda král Matyáš (1. září na sjezdu Jihlavském) Vladislavovi právo své ke Kolínu odevzdal, a r. 1487 dne 1. října žádali stavové na sněmě shromáždění, aby král Kolín co nejspíše bude moci ve svou moc přivedl a Kolína žádnému bez vůle obce všeho království nezapisoval. [8]) Konečně král Kolín snadno vyplatil. Maje právo Matyášovo ke 20.000 fl., v nichž mu Kolín byl zastaven, potřeboval jen 6000 fl. dopláceti; i nedal peněz, nýbrž knížeti některé Kolínské vesnice k Poděbradům ponechal [9]) a připsal mu na nich 11.000 fl. Za knížete byl hejtmanem Jan Zapský z Zap (r. 1484), ale král dosadil sem Jana Ždárského ze Ždáru, jenž tu hejtmanoval až do r. 1497. Za věrné své služby obdržel dům vedlé fortny, jdouc ke hradu, který mu nový hejtman Bavor z Citolibě (v letech 1497—1500) r. 1497 odevzdal. [10])

Král jsa ustavičně v závadách, r. 1499 Poděbrady, Kolín a Hradištko společností rukojmí zastavil. [11]) Později poručil spravovati hrad a město čtyřem pánům, Vilémovi z Pernšteina, Janovi z Šelmberka, Albrechtovi z Kolovrat a Bohuši Kostkovi z Postupic, avšak r. 1502 zastavil Kolín zámek i město *Mikuláši mladšímu Trčkovi* z *Lípy,* kterýž sem na místě Jana Zapského, dosavadního hejtmana, nového hejtmana Zdeňka ze Šanova dosadil a městskou radu sázel jako nějaký dědičný pán. Roku 1504 rozkázal radě, aby stavovali hry a noční povyky, a aby si zjednal větší příjmy, některé části lidem pod plat rozprodával. Panování jeho trvalo až do r. 1505, kdež král Vladislav vypůjčiv si u Horníků 8000 kop, kancléře do Kolína poslal a jej vyplatiti kázal. [12]) Novým hejtmanem stal se Jindřich Chvalovský z Ledec, po němž téhož roku jako purkrabě Martin z Dřešína následoval a v témž úřadě až do r. 1510 zůstával, [13]) avšak vrchní správu měl hejtman Poděbradský a sám radu sázel. Po Martinovi následoval zase hejtman

---

[1]) Arch. Třeboňský. [2]) Arch. Třeboňský. [3]) Viz II. díl na str. 15. [4]) Arch. Kolínský, stará kniha Kouřimská k r. 1466. [5]) Arch. Kolínský. [6]) Arch. Olešnický, arch. č. I. 300. [7]) Arch. Olešnický a Plesský. [8]) Arch. č. IV. 520—521. [9]) Arch. Olešnický. (Smlouva obšírná s vyjmenováním všech vesnic.) [10]) Manual Kolínský, arch. Olešnický a Kutnohorský. [11]) Arch. č. VI. 579. [12]) Reg. svěd. kom. s. C 14. [13]) Arch. mus.

Jindřich z Vojslavic (r. 1510 na podzim), protože mezi tím Kolín zastaven byl *Bernartovi z Valdšteina* a tak od Poděbradska odtržen.[1]) Jako hejtmané následovali pak Bohuslav Chrt ze Rtína, jenž r. 1513 městský úřad sázel, v letech 1513—1514 Jan Léva z Brozanek, v letech 1514—1517 Vácslav Valkoun z Adlaru a v letech 1519—1522 Strachota z Kralovic.[2]) Po něm stal se hejtmanem Aleš z Lerojid (r. 1523). Asi do té doby byl Kolín pod vrchní vládou Zdeňka Lva z Rožmitála, jenž tím ani králi, an zemi neprospěl; neboť chtěje poddanosť sedlákův utužovati, způsobil tolik, že z panství prchali.

Roku 1526 a 1527 psával se *Burjan Špetle z Janovic* seděním na zámku Kolíně,[3]) avšak není nám známo, jestli mu zámek byl zastaven. V letech 1527—1529 byl úředníkem na Kolíně Jan Vlkovský z Dalkovic. Za něho věž v zámku byla chatrná a Vlkovský chodívaje tu a jezdívaje s čeledí, říkával, že jezdí „rovně jako myš, v pastech běhajíc neví, kdy se na ni splišti“. Žádal r. 1529 komoru, aby ji opatřila, obávaje se, kdyby se zbořila, jakož již na samém byla, že zámku znamenitou škodu udělá a že by někoho zabila. Prosil, aby M. Benedikta neb jiného mistra vypravili a ten aby ji ohledal.[4]) Asi v ty časy byl tu Aleš Holický ze Šternberka hejtmanem a nějaký Nosalovský purkrabí.[5]) Aleš byl hejtmanem ještě r. 1531.[6]) Téhož roku dne 25. května zapsal král Ferdinand zámek Kolín toliko i s tím, co se k němu drželo a co od něho bylo zastaveno, *Vojtěchovi z Pernšteina* v 93-0 kopách. Avšak již dne 19. května odevzdán Kolín Vojtěchovi, a s ním tyto svršky: Ve velké světnici táflované 20 hákovnic v černých ložích, 19 starých hákovnic na sochorech, prázdná almara v koutě, 3 zadní plechy na stěně, 13 kožených korbelů na pavlači, ve sklepě podlé věže půl škopečka železných kulek do hákovnic, dvě železné pušky k penězům na rybníky a truhlička k penězům, v pokojích a světnicích 13 dobrých i zlých stolů, 13 loží dobrých i zlých prázdných a jeden starý stán, v kuchyni: 3 měděné kotly, 7 kotlíkův, 2 zlé udice, 2 železné kozy, moždíř, řetěz nad ohněm, 2 rošty, 2 podhrabáče, 2 měděné hrnce (jednoho kus uražen), 6 mis, 10 taléřův, 3 rožny, káď k vodě, ve špižírně velký kus polské soli, 4 menší a 6 dobře malé a 2 peřinky, na kterých pekař léhal, velmi zlé, 2 putny k chlebu, kádce, 2 pletené koše, v komoře podlé špižírny: 9 prostic soli milbochu, čber mírný k rybníkům, 4 čbery prosté zlé, 3 sudy k zelí, 6 korců cibule, ve spilce, pivováru a sladovně všechny svršky, v pekárně: zlá díže k těstu, koryto, starý štok, 4 prkna k chlebů sázení, kádce k mouce zlé dvě, sekera kladí, kotel měděný, 5 zlých pytlů, v baště před zámkem: dělo, velký plouh s radlicí a krojidlem, kterýmž strouhy vyháněli, v sklípku u kuchyně: věrtel sanetru pídí neplný, soudek sanetru neplný, 4 soudky zabedněné („naděje jest, že je v nich prach“), soudek neplný prachu zkaženého, soudek síry pídí neplný, šípův tvrzníkův něco nasazených a ostatek byla střeliště. Také mu odevzdány potřeby rybničné, totiž koše k sazování ryb, káď, voznice, vlak, vláček, sádka, škorně lovecké, podtahy, kesery, rajce, kotlíky k rybám vaření, sekery k ledům sekati, voršof a lodí. Poněvadž měl Vojtěch zámek a rybníky stavěti, připisovány mu r. 1531 a 1532 nové a nové peníze.[7])

Vojtěch učinil úředníkem Jiříka Sadovského z Sloupna[8]) a držel Kolín do smrti († r. 1534). Po něm následoval bratr jeho *Jan*, jenž r. 1536 zámek Kolínský *Albrechtovi z Gutšteina* prodal.[9]) Tento byl pán přísně katolického smýšlení, pročež míval ústrky s kněžími Kolínskými, kteří se luteránství chytali. Od panství Kolínského zastavil drahně vesnic, ale jiné zase, které byly před zástavou Pernšteinskou zastaveny, vyvadil.

Král Ferdinand v létě r. 1544 obmýšlel Kolín vyplatiti. Učiniv o to námluvu s Albrechtem, podlé níž měl Kolín o sv. Havle vyplatiti, sháněl potřebné k tomu peníze u zámožných šlechticů. Že však peníze se rychle nescházely, učiněna smlouva o výplatu teprve dne 25. listopadu. Komora zaplatila peníze, jež si Albrecht napočítal i s tím, co na zámek, mlýny, dvory a rybníky bylo prostavěno.[10]) Král ustanovil hejtmanem Beneše Bukovského z Hustířan, po němž r 1548 Jiří Baderský z Újezda, r. 1552 Petr Kůrka z Korkyně a r. 1553—1554 Filip z Vildnšteina následovali. Král sám ztenčil objem panství zastaviv *Karlovi z Žerotína* (r. 1553) vsi sv. Kateřiny, sv. Mikuláše, sv. Jakuba, Církvici, Záboř, Morašice, Lištice a Kobylníky do dvou životův.[11]) Po dvou letech zastavil témuž pánu arcikníže Ferdinand v 10.000 kopách grošů zámek Kolínský s vesnicemi toliko do jeho živnosti a vyminiv si lovy na vysokou zvěř a vepře.[12]) Když pak svolení všech tří stavů zjednáno bylo, vydán Karlovi (r. 1556, 15. června) majestát králem samým, a poněvadž zámek velmi spustlý byl a pokojů téměř k bydlení nebylo, povoleno Karlovi, aby na týž zámek a na jiná při tom panství potřebná stavení do 1000 kop gr. č. prostavěti mohl.[13]) Zprávu panství svěřil Karel Jindřichovi Bračickému z Chořov, jenž tu byl hejtmanem až do Karlovy smrti. Karel zemřel r. 1560 dne 20. září a pohřben ve velkém kostele Kolínském.[14]) Poznamenal

---

[1]) Bernart byl r. 1541 pánem na Kolíně. (Reg. 3 G, k s. H 9). [2]) Arch. mus. a Třeb. [3]) Knihy Kutnohorské a reg. kom. s. [4]) Arch. gub. [5]) Pam. Vác. Rosy 19, vyd. Menčík. [6]) Reg kom. s. [7]) Arch. gub. [8]) Arch Kolínský, reg. kom. soudu. [9]) Arch. gub. [10]) Arch. gub. [11]) DZ. 167. L 7. [12]) Arch. gub. [13]) DZ. 167. L 9. [14]) Dačický, Velesl. kal.

o něm Pavel Korka: „S velikou žalostí pochován ten ctný pán. Svobodnějšího člověka a čistě zdvořilejšího jak živ jsem neviděl; velmi byl bývalý, jak říkaje, všemu světu znám a zvláště velikým pánům.“ [1])

Pozůstalé vdově Veronice z Lípy († r. 1567) a sirotkům Janovi Jetřichovi, Kašparovi Melicharovi a Janovi Lukáši povolil král (r. 1562, 7. ledna), aby panství Kolínské, zastavené jen do vdovy a syna jejího živnosti, po vyjití těch dvou životův ještě do 10 let držeti mohli, a na prostavení zámku a jiných stavení ještě 1000 kop grošů připsal.[2]) Když Veronika zemřela, dal soud zemský poručenství nad sirotky nejstarší dceři Aléně Říčanské ze Žerotína,[3]) a ta na Kolíně hospodařila s Karlem manželem svým. Za těch dob tu byli hejtmany r. 1560—1564 Jan Zlonický ze Zlonic, r. 1565—1571 Jan Mladějovský z Mladějovic, r. 1571—1572 Jindřich Materna z Květnice, r. 1572 Jan Lazecký z Písnice, r. 1584 Vácslav Březský z Ploskovic a r. 1589 Jiřík Nejepínský z Nejepína. Rada Kolínská prokazovala pánům všemožnou šetrnosť. Na stavbu zámku propůjčovala jim zdarma kámen z městského lomu na skále za Labem a na přímluvu paní Veroniky, od níž židé kupovali krmný dobytek, telata a mléko, dovolili r. 1564 čtyřem židům, aby o téhodním trhu na rynku směli prodávati. Avšak zkoušela od pánů také všelijakou protimyslnosť, zejména topením městských gruntů skrze nově založené svodnice. Tužší spory nastaly, když Kašpar

Lipnice od severní strany.

Melichar Kolín od bratří svých ujal. Týž totiž rozšiřuje zámek Kolínský nové stavení městu a silnici na ublížení vyzdvihoval a zeď městskou lámati dal (asi r. 1580). Obec vyhledávala nápravy u císaře samotného, ale ač komise ke spatření těch stavení zřízena byla, přece se rozhodnutí protahovalo, tak že r. 1583 nová komise byla zřízena.[4]) Za to se mstil Kašpar tak, že sousedům vypověděl dědičný nájem gruntů zámeckých, ale protože sousedé měli ty grunty sobě majestáty propůjčené, bez nesnáze toho dosáhli, že Kašparovi poslána zápověď z kanceláře. Nicméně i to Kašpara nenapravilo. Neboť ještě r. 1589 prosila městská rada císaře, poněvadž pán si císařských rozkazů neváží a je za hřbet klade, jakož pár dobrých koní obecních na zádušní louce zabavil a na zámek odvésti dal, aby byl o to do kanceláře obeslán. Není pak divu, že Kolínští pojali zášť ke všemu rodu Žerotínskému, tak že když paní Aléna Říčanská z Žerotína ovdověvši sobě dům v městě koupila (r. 1589), aby tu s dítkami svými přebývala, konšelé nedopustili, aby ten trh do městských knih vepsán byl.[5])

Stavení zámku dokonáno r. 1585, a proto císař Rudolf Kašparovi 4000 kop gr. č. k prvním sumám připsal. A poněvadž se k libosti císařově pro ušetření lesů Poděbradských v hájích svých honby na černou a červenou zvěř odřekl (r. 1585), zapsal mu císař r. 1587 roční deputát 3 jelenův, 3 divokých sviní a 4 srn.[6]) Konečně se zachtělo císaři zase Kolín ujíti. Z té příčiny učiněna r. 1591 dne 21. ledna smlouva, že Kašpar slíbil postoupiti císaři panství Kolínské a majestáty na zástavu navrátiti, proti čemuž mu císař za sumu zápisnou, za život a za léta na tom panství zapsaná 65.000 kop gr. míš. vyčísti

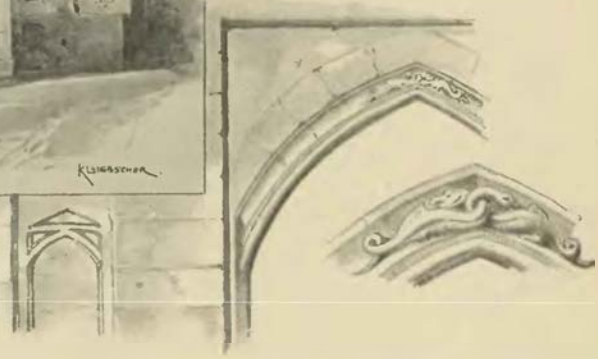
[1]) ČČM. 1830, 437. [2]) DZ. 167 L 11. [3]) DZ. 17. D 24. [4]) Arch. gub. [5]) Vávrovy Děje Kolína. [6]) Arch. gub.

připověděl. Kašpar vymínil si dvůr Křečhořský, který teprve nedávno ze sedlských statků skoupil a znova vystavěl, do pěti let a z lesů Kolínských 60 dobrých dubů na trámy, 60 menších dubů a 60 dobrých borovic, které mu poddaní na statek jeho Novodvorský odvézti měli. Avšak r. 1592 Kašpar také Křečhoř císaři prodal.[1])

Císaře Rudolfa, jak se zdá, panství Kolínské těšilo. Přikoupil k němu statky Liběnice, Němčice a Ohaře. Panství podřídil Kryštofovi Metychovi z Čečeva, hejtmanu Poděbradskému, avšak r. 1593 jmenován samostatný hejtman, totiž Jan Mlazovský z Tešnice. Tento byl muž podnikavý. Roku 1595 zřídil krčmu proti Pražské bráně na ujmu města, ale zapletl se s tím do sporu s obcí, která konečně vyhrála. Roku 1596 projednal dílo s Davidem Libaitem, stavitelem Žitavským, aby vystavěl mlýn pod zámkem Kolínským o 6 kolech moučných a při tom vodárnu k vedení vody na zámek. Po té stará vodárna zbořena, a proto musil vodu k pivováru voziti; žádal proto na Kolínských, aby díl své vody na zámek hnáti povolili. Konšelé tak neučinili, vymlouvajíce se, že sousedé sami dost vody nemají.[2]) Bylť Mlazovský skoupý, a proto s ním měli Kolínští kříž. Když mu r. 1595 zemřela manželka, vyhlídl si na její pohřeb přední místo v kůru kostelním, ale když měl za místo 15 kop gr. míš. platiti, dal jenom 3 kopy; potom pohřbiv na témž místě otce svého po velkých těžkostech dal 5 kop a tak dlouho se nechal od kostelníků upomínati, až toho

Zbytky gotické brány v Kolíně.

pro stud a hanbu nechali. Když mu tedy r. 1596 bratr zemřel a on jej zase podlé otce pochovati chtěl, konšelé k tomu nesvolili, leč by zaplatil. Nezbývalo nic jiného, než mrtvolu odvézti.[3]) Císař Rudolf zamýšlel Kolín připojiti k Poděbradům, a proto r. 1597 dne 10. května Mlazovskému věděti dáno, aby panství postupoval,[4]) ale protože se tak nestalo, zdá se, že Mlazovský rady komory uprosil. Zemřel r. 1599 postižen byv morovou ranou, a hejtmanem stal se po něm Jan Habartický z Habartic. Roku 1604 jmenoval císař Jana Aulnera z Pirkenfelzu hejtmanem, po němž za krátkou dobu Pavel Neupauer z Weitenfeldu následoval a zde do r. 1609 zůstával. Nástupcem jeho byl (r. 1609—1611) Martin Velheim z Vustenova.

Císař Matyáš daroval panství Kolínské (avšak bez Liběnic) r. 1611 dne 28. června *Vácslavovi ze Vchynic*[5]) z příčin již jednou vyložených[6]) a uvolil se při příštím sněmu vyjednati, aby mu dědičně dáno bylo. Když se Vchynský v Kolín uvázal, žádal po krátkém čase Kolínských, aby mu honbu na městských gruntech za slušnou náhradu pustili. Obecním starším se do toho nechtělo, protože čeládka Vácslavova již po městských žlabích střílela, po zahradách jezdila a dvéře z nich vystavovala, a obávali se, aby ještě horší nepošlo, avšak konšelé uvažujíce toho, že byl Vchynský u dvora oblíben, povolili mu s jistým obmezením, avšak přízně jeho si přece nezjednali, protože zrušenou krčmu u Pražské brány zase obnovil a sousedům nájem panských gruntů vypovídal. Konšelé vidouce, že se proto obec bouří, svolali (r. 1612) obec a napomínali, aby o panu Vchynském, který jest od Pána Boha znamenitým požehnáním obdařen a od císaře mnohou milostí poctěn, ve všech schůzích a přátelských poseděních vždy jen šlechetná rozmlouvání měli, jemu zdraví přáli a jeho čeládce příčiny ke zlé vůli nedávali. Vyslaní

[1]) Arch. gub. [2]) Arch. gub. [3]) Vávrovy Děje Kolína. [4]) Arch. gub. [5]) Tamže. [6]) Viz díl V. na str. 286.

od úřadu Vchynského na zámku slzavě prosili, aby se k sousedům jakožto potřebným lidem lítostí naklonil a jim těch gruntů tak nechal, jak je od králů drželi. Vchynský chtěl viděti majestáty na to dané, ale konšelé rozpakovali se, aby je ukazovali a nad to ještě potvrzovati dávali. Neukázali tedy nic, a Vchynský pak se tak choval, jakoby majestátů neměli. Když pak hrozili právem, odpověděl Vchynský, že se takové pohrůžky neleká, an jakživ již dosti štěstí a neštěstí zakusil. Od těch dob tropila čeládka jeho mnoho nezbedností, ale když pak v Praze žalovali, povolil Vchynský a zanechal jim dotčené grunty zase v nájem. V ostatních věcech byl nepovolným, a hejtmané jeho (r. 1611 Zikmund z Cedlic, r. 1612 Jindřich Blekta z Útěchovic, r. 1614 Kryštof Fidlár z Muldavy, r. 1615 Adam Jindřich Podmoklský z Podmokl) a čeládka činili všelijaké protimyslnosti Roku 1612 vycházeli zámečtí dvořané takořka každé noci opilí do města, na vrata sousedům bouchali, lidi ze sna děsili, štoky, stolice i krámy káceli a převraceli, lidi bili a po nich kamením házeli, výskali a hřmotili, až z toho byly rvačky.[1]) Roku 1615 strhlo se hromobití nad Vchynským, an náhle na sněmě zatčen a darování Kolína za neplatné vyhlášeno. Císař ujav zase Kolín, dosadil tu za hejtmana Šebestiana Rejšvického z Freifeldu (r. 1616), a sousedům se potom uvolnilo.[2])

V čas povstání osazen Kolín vojskem, dosavadní hejtman Kašpar Celler z Rozentálu složen a na jeho místo dosazen Burjan Šlechta ze Všehrd. Po bitvě Bělohorské zase Burjan o úřad přišel, a r. 1621 dne 29. ledna postoupen Janovi Kamberskému z Kamberka. Při tom mu odevzdána na předhradí vrátnice, zámek a nábytky a svrchky, pokud byly v mazhauze, světnici velké klenuté nad Labem, jiných sklepích a světnicích, v pokojích kamenných nad Labem, malované světnici, dřevěné světnici, žluté komoře, žluté světnici. Ve světnici velké odevzdány mu vojenské potřeby, totiž 5 duplháků, 144 zbrojí obojích a 12 párů rukavic.[3]) Téhož roku v prosinci dosazen za hejtmana Jan Václav Grysl z Gryslova, jenž z rozkazu vlády (r. 1622) všecky městské statky zabral. Týž také pomáhal vydatně při násilném obracování sousedstva na katolickou víru a obec všemožně sužoval.[4]) Když r. 1628 obci navráceny statky a svobody potvrzeny, přesazen jest Grysl do Brandýsa a panství Kolínské připojeno k Poděbradskému panství.

Když r. 1634 Švédové a Sasové do země vtrhli, stalo se, že mnozí obyvatelé z okolí s koňmi a dobytkem útočiště své na Kolínském zámku vzali. Sasové, opanovavše Nymburk, poslali oddělení ke Kolínu, které přes to, že most shozen byl, ze Zálabského předměstí do zámku se dostalo a všechny koně pobralo. Z toho povstaly pověsti, že Kolínští nepřítele volali a tím vytloukání zámku způsobili (r. 1636), avšak Kolínští se z toho vyvedli.[5]) Snad s tím souviselo, že Karel Mikuláš Přebozský z Zásmuk, purkrabě Kolínský, r. 1638 zatčen a do Prahy dodán byl.

Od té doby, co Kolínské panství připojeno k Poděbradsku, minula důležitosť Kolínského zámku. Roku 1705 zastaveno oboje panství hrabatům z Salaburka a zůstalo jim až do r. 1745. Potom r. 1778 císařská správa zrušila poplužní dvory a pozemky jich rozdělila na familiantské usedlosti, čímž poddané vsi rozšířeny nebo nové vsi založeny. V držení zámeckém pak zůstaly lesy, rybníky a něco špatných rolí a luk, na nichž vysázeno do r. 1810 nemálo nových lesů. Roku 1827 prodala administrace komorních statků Kolínské panství *Jakubovi Veithovi*, jenž té doby byl pánem neobyčejně bohatým († r. 1833). Po něm ujal Kolín starší syn *Václav*, jenž byl chválen jako muž dobrý a českému jazyku náchylný († r. 1849). Zůstali po něm 4 synové a 5 dcer. Od dědiců koupil panství r. 1862 *Frant. Horský z Horskysfeldu*, jenž si vystavěl v Bychorách nový zámek a dosavadní zámek Kolínský ponechal za pivovár. Zemřel r. 1877.[6])

Nechceme pominouti některých zajímavých příběhův, které se buď v Kolíně sběhly nebo se vladyk v okolí osedlých týkají.

Jednou (asi r. 1576) vyjel pan Karel z Říčan s panem Berkou na lov, i událo se jim jeti po poli, na němž měl Bartoň Motáček, měštěnín Kolínský, pšenici. Když přejeli to pole, jel Karel chvíli mimo pšenici, potom skrze ni projel, pak se psy čeládka, která pěšky byla kazila oves Motáčkův. Tu Motáček, který tam na své práci byl, hrabaje oves se synem a chtě jej vázati, šel s hráběmi k té čeládce prose jí, aby mu škody nedělali. I šli hned z toho ovsa, ale pán přijev za nimi jel skrze ten oves a přimlouval čeládce své, proč nehoní v tom ovse. Tu se vymlouvala čeládka na Motáčka. V tu chvíli přišel Motáček k pánům, ani stáli na souvratech, a sňav klobouk, prosil je, aby mu škody nedělali. Tu se hned Karel na něho potrhoval, domlouvaje mu, že hájí čeledi honiti. Než Motáček prosil ho, řka: „Urozený pane! neračte mi škody dělati, však svému pánu velký plat činím.“ „Kterého jsi prý ‚pána‘?“ „Sem toho pána, jako vy,“ odpověděl Motáček. Tu Karel hned koně zabodl a Motáčka, kterýž koně za

[1]) Vávrovy Děje Kolína. [2]) Arch. gub. [3]) Arch. gub. [4]) Viz o tom ve Vávrových Dějinách Kolína. [5]) Arch. gub. [6]) Vávrovy Děje Kolína.

povodec chytil, pohlavky bil a konečně kordu dobyl. Další výtržnosti zabránil pan Materna. Motáček šel zase ke své práci, kde prve byl, a Materna s Berkou jeli za psy k čeládce. Karel zůstal přece na místě, pustil se po chvíli zase k Motáčkovi s dobytým kordem, a když ho dohonil, udělal v ovse ještě dvě kola na zdoru. Pak zabod kůň, prál Motáčka ploskou, ale přece jej utal, až přijeli Berka a Materna a odrazili jej od něho [1])

Kvasili a hodovali spolu Jan mladší Chotounský z Chotouně seděním v Nymburce a Jiřík Kasalický z Kaštic v Kolíně r. 1581. Když byli obadva opilí leželi spolu na zemi, líbali se, objímali a bratrovali sobě. Potom vysypav Jan tolary na stůl, pobízel Jiříka ve hru flusa, a Jiřík mluvil, že hráti nechce, aby radši pili. „Pijmež prý radši.“ V tom Chotounský ho po druhé pobízel: „Ej, hrejmež prý, co máme vždycky žráti?“ I odpověděl Jiřík: „Pane Chotounský, toho sem se na vás nenadál, abyste mne za takového měli,“ a Chotounský odsekl: „Však jsem tak dobrý, jako Kasaličtí jsou.“ V tom vzal svůj rapír a mluvil, že „mám také u něho špičku ocelovanou. Co vy prý mníte, pane Kasalický, že se já vašeho kabátu merhovaného bojím, že pod ním punt máte?“ Chytil Kasalického za ten kabát v prsech, a Kasalický hned pověděl, rozepjav kabát: „To lžeš jako šelma, že nemám pod ním žádného puntu. To máš můj bílý život.“ Kasalický neměl ještě tesáku u sebe a Chotounský hned počal naň; on v tom dopadl tesáku svého, několik šrámů udělali na sebe v síni. Tu pravil Kasalický: „Chotounský, nepočínejme sobě nic v tomto domu, jděme, kdež náležité jest.“ Kasalický šel v tom hned z domu a Chotounský běžel za ním až před čtvrtý nebo pátý dům volaje: „Ej, Kasalický, počkej!“ Tu Kasalický hned stál; vytáhli oba na sebe kordy, sekali a udělali na sebe do 30 ran i víc. V tom sobě Chotounský takovou ránu uhonil, že zvolal: „Ej, již mám dosti!“ Tu Kasalický přestal.[2])

Roku 1581 přijel Václav Baderský ke Štítarům dvoru Cipryana Kamenského. Ptal se, je-li doma, a oni pověděli, že není doma, že je v Kolíně. Tu lál. Anna Kocourkova, uslyševši to v chalupě, vyšla ven a řekla: „Pane Václave, nehorště se, dej vám Pán Bůh šťastnou dobrou noc a jeďte s Pánem Bohem!“ On: „Sem jsem přijel, abych se zvyj. ničemného člověka optal, proč mne, Baderského, tejká, jest můj lepší prst, nežli on zvyj. člověk všechen; aby jej hrom zabil a povězte mu tak, že já, Baderský, pravím.“ Pacholátko malé, pastorek Cipryanův, vyšedši řeklo: „Můj milý pane tatíčku, co on vám hrubě laje!“ Přišli pak dva člověkové z Kolína, ujali pod ním kůň a řekli mu: „Pojeďte, pane Václave, nehněvejte se.“ [3])

Roku 1582 v úterý velikonoční byli hosté na Stolanech. Okolo tří hodin na noc šli spat, a Václav Komarovský z Libanic a při Novém Bydžově a Kryštof Saska z Vácovic a v Pardubicích měli spolu ležeti. A tak se Václav položil dříve na kraj a Kryštof mu řekl: „Polehni tam dál.“ I odpověděl on: „Já sem tu ležel tu noc, ještě tu ležeti chci; prosím vás, lehněte tam vzádu, já často v noci vstávám.“ I řekl Kryštof: „Nepolehneš-li dále, že té zjezdím, až . . . . . budeš.“ V tom ho strčil prostřed lůže, rapíru dobyl a jej na lůži ležícího probodl. I vyskočiv z lůže Komárovský, popadl Sasku v půli a praštil ním o zemi. Mezi tím přiběhl Václav Ples a je rozvedli. [4])

---

[1]) Reg. 15. G. k. s. f. 43. [2]) Reg. 16. G. k. s. f. 53—54. [3]) Reg. 16. G. k. s. f. 143. [4]) Reg. 16. G. k. s. f. 177.

Hrad u Chřenovic.

TVRZE V OKOLÍ KOLÍNA.

STARÝ KOLÍN.

Vesnice Starý Kolín připomíná se poprvé r. 1293.[1]) Patřívala ke království, a králové vykonávali podací právo při kostele zdejším. Sice se ves spravovala knihami městskými a měšťané tu mívali dvory. Jeden dvůr s tvrzí držel r. 1379 Ondřej Fersuchár Horník. Roku 1386 ujal tento statek Tomáš Braubart a přikoupil k němu tak zvaný velký dvůr ve vsi. Obojí statek prodal r. 1397 Martinovi Pušovi z Kutné Hory. V 15. století vymanili se držitelé z městského šosu a spravovali se zemskými dskami. Na tvrzi seděl r. 1436—1445 Zachař z Řeneč, jemuž císař Zikmund zastavil ves Pučery a dvůr Vinici pod Kaňkem. Dědic jeho Vilém z Řeneč prodal zboží své ve Starém Kolíně (r. 1494) *obci města Kolína.*[2]) Potom tvrz zanikla, a ves zůstala v držení obce až do r. 1583, kdy postoupena králi. Nějaký čas byla pod správou nejvyššího mincmistra a pak připojena ke Kolinskému panství.

LIBĚNICE.

Ves Liběnice leží mezi Kolínem a Kutnou Horou a v starých dobách též nepravě a zmatením Libeznice zvána bývala. Ves se dvorem patřívala ode dávna (od r. 1142) ke *klášteru Sedleckému*, a jen podací farního kostela („v Gruntě") náleželo arcipříštím kraje Kouřimského. Roku 1396 prodal klášter dvůr a ves *králi Václavovi* toliko do jeho života.[1]) Jestli tu tvrze dosud nebylo, zajisté potom postavena; neboť se r. 1401 Martin purkrabě na Liběnicích připomíná.[2]) Král Zikmund zastavil Liběnice (r. 1422) *Erkingerovi ze Seinsheimu*, předku knížecího rodu Švarcenberského,[3]) ale není známo, jestli tento kdy v jich držení vešel. Naopak svědčí všechno, že Liběnice byly v držení strany pod obojí a r. 1436 že je měl nějaký Hynek.[4]) Roku 1437 zapsána tvrz Liběnice se 3 vesnicemi kláštera Sedleckého *Hanušovi z Rychnova*, puškaři, který jich před r. 1440 s Kašparem, svým synem, *Hynkovi* a *Pavlovi* bratřím *z Zaluňova* postoupil.[5]) Později dostaly se Liběnice v držení *Kostků*. Král Vladislav připsal na nich (r. 1498) Bohuši z Postupic 1000 fl. uh. a potvrdil je r. 1499 *Janovi Janovskému ze Soutic*, jenž je od Kostků koupil.[6]) Později převzal je *Jan z Prachňan*, jenž r. 1505 *Václavovi* a *Bohuslavovi* bratřím *Loreckým ze Lkouše* za týž statek koupený dluh zapisoval a jim, tušim, Liběnic snad jen z části zanechal.[7]) Obojí odtud se psali pány na Liběnicích, později však seděli tu Lorečtí sami.[8]) Asi r. 1524 koupila od nich Liběnice *Kateřina z Lichtemburka*, vdova po Burjanovi Trčkovi z Lípy. Tato zemřela r. 1530 dne 18. srpna a pohřbena v Lipnici.[9]) Ná-

[1]) Reg. II. 697. [2]) Vávrovy Děje Kolína.

[1]) Arch. gub. [2]) DD. 14, fol. 296. [3]) Mittheil. d. V. f. G. d. D. X. 5. [4]) Arch. č. VI. 437. [5]) Arch. č. II 185. O Hynkovi viz arch. č. I 256. [6]) Arch. č. VI 571, 578. [7]) Arch. Kutnohorský. [8]) Arch. mus., reg. kom. soudu. [9]) Reg. kom. s. a náhrobek.

stupcem jejím stal se *Jan starší Trčka z Lípy*. Tento prodal r. 1538 tvrz, dvůr a ves Liběnice a vsi Dolany a Hořany *Václavovi Popelovi z Vesce*, avšak ten je pustil již příštího roku *Jindřichovi z Vrchovišť*.[1])

Potomci Jindřichovi přijali název *Liběnických z Vrchovišť*. Jindřich zůstavil syny *Beneše* a *Jana*,[2]) z nichž onen, tuším, záhy zemřel. Jan držel pak Liběnice sám, a opat Sedlecký mu r. 1560 ves Liběnice s tvrzí, ves Gruntu s podacím kostelním a ves Dolany s poplužím za 100 tolarů a proti komornímu platu 8 tolarů a 6 liber vosku k dědictví doprodal.[3]) Přes to a snad pro dotčený komorní plat pořád pokládány Liběnice za statek zápisný. Král Maximilian r. 1567 Janovi na nich život přidal.[4]) Roku 1575 přikoupil vsi Ohaře a Němčice. Zemřel r. 1589 a pohřben v Gruntě, kdež se pěkný jeho náhrobek posud spatřuje. Statky jeho dědili po něm *Vilém Všebor* a *Vratislav*. Onen zemřel již r. 1591 a pohřben též v Gruntě. Liběnice držel pak Vratislav, maje při sobě *Jana*, nezletilého syna bratrova. Ti oba obesláni o výplatu Liběnic,[5]) a když tyto vyplaceny, prodal Vratislav císaři také dědičné vsi Němčice a Ohaře. To vše připojeno k zámku Kolínskému, a teprve když tento r. 1611 Vchynskému zadarován, odloučeny Liběnice. Hejtmanem tu zůstal Martin Vilhein z Vustenova, před tím Kolínský hejtman. Roku 1616 Liběnice zase ke Kolínu připojeny. Roku 1643 tvrz zdejší, stodola a tři chalupy příčinou šafáře a jednoho havířského tovaryše z Kaňku skrze oheň zkaženy byly, a oba dodáni na Poděbrady do vězení. Tvrz od kamene ve čtyři úhly vystavěná, avšak spálená, připomíná se ještě r. 1646, ale později zanikla.[6])

DOLANY.

Jihozápadně od Liběnic jest ves Dolany. Jest to, tuším, táž, kterou král Jan r. 1336 Mikuláši Gorgovičí v manství dal.[7]) Dvůr zdejší držel František Smersneider, měšťan Kolínský, a okolo r. 1395 dědil jej po něm jiný měšťan František Weisspruch.[8]) Kromě toho se setkáváme s vladykami, kteří se po Dolanech psali; to byli r. 1383 Vilém, r. 1395 Oldřich.[9]) Zdá se, že bývalé manství dostalo se pak klášteru Sedleckému a od husitských válek ke statku Liběnickému patřilo. Ostatek vsi byl zemanským statkem s tvrzí, na níž seděl r. 1485 *Jan Flašár z Dolan*.[10]) Potomek jeho *Prokop* prodal Dolany r. 1495, a proto manželku svou Lidmilu ze Strharova s věnem jejím převedl na Běruničky[11]) Kupcem byl *Mikuláš z Žitenic*,[12]) jemuž říkali Nyklásek, a proto i potomkům jeho Nykláskové z Žitenic. Roku 1504 prodal pod purkrecht dvůr svůj v Dolanech, nabyl pak Chotouchova a od statku Liběnického najal si dvůr v Dolanech.[13]) Statky ty držel potom syn jeho *Jan* a pak tohoto synové, z nichž nejmladší *Petr* měl pak Dolany sám a r. 1593 zemřel.[14]) *Zikmund*, syn jeho, prodal r. 1601 tvrz a dvůr Dolany *Václavovi Vlčkovskému z Vlčkovic*. Václav pustil Dolany za nedlouho Burjanovi, bratru svému,[15]) který tu deset let hospodařil. Prodal r. 1615 tvrz spáleuou Dolany se dvorem *Oldřichovi* (vlastně Janovi Oldřichovi) *Klusákovi z Kostelce*.[16]) Tento odevzdal Dolany r. 1623 dceři své *Mandaléně*,

[1]) DZ. 41. H 12, 42. F 3 [2]) DZ. 45. D 17. [3]) Arch gub. [4]) Kopiář 70 B. v arch. gub. [5]) Reg. kom. s. Dačický. [6]) Arch. gub. [7]) Reg. IV. 105. [8]) Rel. tab. I. 459, DD. 14, f. 244 [9]) DD. 14, f. 244, arch. Břevnov. [10]) Arch. Kutnohorský. [11]) DZ. 6. G 5. [12]) Vávrovy Děje Kolína 78, arch. Kutnohor. [13]) Reg. kom. soudu. [14]) Dačický. [15]) DZ. 177 G 7, 132. S 2. [16]) DZ. 189. J 30.

vdané za Mikuláše Zdislava Dobřenského z Dobřenic, avšak ta tu také dlouho nehospodařila a prodala Dolany (r. 1628) *Jindřichovi Maternovi z Květnice*.[1]) Zdá se, že kupec neplatil a že statek Dolanský zase od Dobřenských ujat byl. Až do r. 1651 nacházíme jej v držení Jaroslava staršího Dobřenského z Dobřenic.[2]) Později koupen statek ten k zámku Kolínskému, k němuž vesnice již od r. 1593 se statkem Liběnickým patřila.

OHAŘE.

Severovýchodně od Kolína jest ves Ohaře, která patřívala ke statkům Pražské kapitoly. Za neznámé doby prodána od ní Janovi a Petrovi bratřím *Korečkům z Božec* v právo purkrechtní, za dlouhých let pak na to zapomenuto, a Korečkové, postavivše si tu tvrz, drželi Ohaře jako své dědičné zboží. Roku 1514 držel *Zikmund Koreček* tvrz, dvůr a ves Ohaře po strýci svém Václavovi a zapsal na nich 250 kop grošů Anéžce ze Všestar, manželce své.[3]) Kapitola Pražská poháněla jej r. 1543 o navrácení Ohař, ale marně.[4]) Následoval pak potomek jeho, po němž zůstala vdova Anna; ta pak prodala vsi Ohaře a Němčice k Liběnicům; r. 1594 pak přikoupeny ke Kolínu.[5]) Tvrz zanikla již v 16. století.

NĚMČICE.

Jižně od Ohař leží ves Němčice. Za starých dob patřila část její ke klášteru Strahovskému, a ta držena od r. 1420 až do 16 století k Poděbradům. V 15. století bylo tu také vladyčí sídlo; tuším, seděl tu r. 1445 Jan.[6]) Je to bezpochyby týž,

[1]) DZ. 298. J 4—8. [2]) Pam. arch. IX. 534. [3]) DZ. 84. G 24. Roku 1461 držel Ohaře Jan Korček. (Arch. Kolín.) [4]) Reg. 12. F. k. s. G 17. [5]) DZ. 62. A 6, arch. gub. [6]) Rel. tab. II. 148.

Bašta pod lesem hradu Chřenovického.

který r. 1463 tvrze své Němčice a Sedlištky s vesnicemi a část svou Běrunic Kateřině z Němčic, manželce své, zapsal.[1]) Později se dovídáme, že měl Zikmund Koreček z Božec (r. 1514) právo ke tvrzi Němčicům po strýci svém Václavovi.[2]) Tehda připojeny Němčice k Obařům, a tvrz zdejší spustla.

KONAŘOVICE.

Konařovice jest lidnatá ves východně od Kolína. Nade vsí stojí pěkný prostranný zámek, na jehož místě bývala vladycká tvrz.[3]) Okolo r. 1240 žil tu *Odolen z Konařovic.*[4]) V r. 1344 až 1361 držel část vsi *Jan z Hrádku* a část (r. 1358—1361) *Bartoš Puklice z Domašína.*[5]) Roku 1380 byli společnými držiteli *Václav z K.* a *Kašpar z Vrkolce.* Václav měl příjmí Vnndervein a postoupil okolo r. 1390 Konařovice *Bernartovi Gruberovi*,[6]) jenž je ještě r. 1397 držel. Po něm držel je napřed Vítek, probošt u sv. Jiljí (r. 1400), a pak (asi od r. 1402) *Vítek z Turovic*, sedě na zdejší tvrzi. Držel Konařovice ještě r. 1419, avšak jen z části; neboť část držel r. 1417 *Vaněk Sekerka z Choltic*,[7]) zdědiv ji po synovi Janovi, jenž r. 1405 k ní ves Sovolusky držel.[8]) Sekyrkové měli později celé Konařovice, zejména Janovi synové *Vít* a *Přibek*, jenž tu r. 1430 dluh zapsal a před r. 1446 zemřel[9]). Vdova po něm Jitka z Křičova vdala se po druhé za *Jana z Libanic*, a tento stal se pánem na Konařovicích.

Když r. 1453 odúmrť po Vítovi provolána, táhli se ke Konařovicům dotčená Jitka, ale také všelijací věřitelé; avšak právo dědičné přisouzeno Janovi Caltovi z Kamenné Hory, jenž si byl Konařovice na králi vyprosil.[10]) Od r. 1492 připomíná se jako držitel Konařovic *Petr Sak z Bohuňovic*, ale po r. 1503 je zase prodal *Václavovi Hášovi z Újezda*, jenž tu již r. 1505 seděl[11]) Týž zemřel r. 1527 a pohřben ve zdejším kostele.[12]) *Jan Háša*, který se r. 1530 jako pán na Konařovicích připomíná, byl, tuším, jeho synem.[13]) Po něm následoval *Jiřík*, také snad syn, jenž byl dobrý a bohatý hospodář a r. 1582 zemřel.[14]) Syn jeho *Jan Jiří* prodal (r. 1588) Konařovice, které po otci na díl dostal, *Zikmundovi Freisichselbstovi z Freydnpachu.* Tento žil ještě r. 1605. Syn jeho Petr vložil Konařovice r. 1610 *Albrechtovi Jiřímu* a *Janovi Oldřichovi* bratřím *Klusákům z Kostelce.*[15]) Ti drželi Konařovice několik let a prodali je r. 1614 *Kryštofovi Nybšicovi z Holtendorfu*, jenž r. 1620 na Konařovicích zemřel. Zůstala po něm vdova, druhá manželka, synové Jaroslav a Kryštof a dcery. Statek Konařovský od vojáků spálený a spuštěný obtížen byl velkým dluhem sestry zemřelého, který byl v konfiskací zabrán, a protože držitelé jej zaplatiti nemohli, vzaty Konařovice v sekvestrací královské komory. To trvalo asi do r. 1652. Konečně na žádosť věřitelů n. Kryštofových a vdovy Žofie prodán týž statek r. 1652 *Humprechtovi Račínovi z Račína* a r. 1661 přešel v držení *Adama Jaroslava Šofmana z Hemrlesu.* Rod Šofmanův seděl tu až do 18. století. O něm a následujících držitelích jsou psány podrobné zprávy v Histor. sborn. r. 1884 na str. 142 atd. Dokládáme jen, že nynější zámek byl r. 1775 vystavěn.

RADOVESICE.

U Kolína jest ves Radovesice, v níž tvrz pozdě povstala. Sice byly Radovesice sídlem vladyčím ode dávna a r. 1266 připomíná se *Vicemil z Radovesic.*[16]) Část vsi patřila r. 1396

[1]) DD. 21, str. 321. [2]) DZ. 84. G 24. [3]) Obšírně o Konařovicích v Hist. sborn. 1884, str. 137. [4]) Reg. II. 1219. [5]) Arch. bibl. Praž., lib. conf. [6]) Arch. č. II. 197, III. 47 Roku 1394 také Aleš. [7]) Arch. Třeboňský. [8]) DD. 20, str. 43. [9]) Arch. gub. a mus. [10]) DD. 16, f. 351, arch. č. I. 437. [11]) Arch. č. VI. 320. [12]) Method. XIV. 94. [13]) Reg. kom. soudu. [14]) Dačický II. 10, DZ. 21. L 17. [15]) DZm. 237. A 30. [16]) Reg. II. 202

k arcibiskupskému panství Brodskému, na druhé seděl Rudolt, jehož vdova Běta okolo r. 1395 zemřela.[1]) Mezi těmi, kteří se r. 1407 o podací kostelní v Nebovidech přeli, připomíná se *Maršík z Radovesic.*[2]) Část duchovenská patřila od r. 1437 k panství Kolínskému, kdežto na vladycké části *Jan Zlýkněz z Radovesic* s manželkou Kateřinou z Bergova seděl. Odtud také pocházeli *Libákové z Radovesic*, z nichž první Matěj Libák koupil okolo r. 1450 Onomyšl.[3]) Na počátku 16. století měl *Zdeněk Materna z Křetnice* Radovesice a seděl, tuším, na tvrzi, jež se teprve v 17. století připomíná. Po Zdeňkovi ji drželi synové *Jindřich* († r. 1582) a *Karel* († r. 1604), pak tohoto synové Jan († r. 1577), Petr († r. 1580), Jindřich († r. 1582) a Karel († r. 1604), pak Karlův syn *Zdeněk Václav*, jenž r. 1608 zemřel.[4]) Poslední Materna, jenž Radovesice držel, byl Jindřich Zikmund, po jehož smrti (r. 1651) týž statek zadlužený Václavovi Jiřímu Holickému ze Šternberka prodán.[5]) O nudné řadě potomních držitelů pomlčíme.[6])

VELTRUBY.

Severně od Kolína leží ves Veltruby, starodávný vladyčí statek. Vladyky z Veltrub, jsouce jednoho rodu s Jezeřanskými a Sendražskými, nosili na štítě loďku. Z rodu jich připomíná se od r. 1371 *Jenek*, který v letech 1383—1387 také ze Seudražic slove.[7]) Měl manželku Dorotu, která ho přečkala a okolo r. 1411 zemřela.[8]) Roku 1393 připomínají se z toho rodu *Michal, Fešík, Jenek* a *Mikuláš z Veltrub*,[9]) a v letech 1393—1406 často se připomíná *Markvart Chudý z Veltrub* v rozličných jednáních soukromých.[10]) *Janek* s *Veltrub* připomíná se r. 1418 mezi patrony kostela Jezeřanského. Potomek předešlých byl *Václav z Veltrub*, jenž se v letech 1453—1469 v rozličných jednáních připomíná.[11]) Současně patřil jeden dvůr kmecí k Jezeřanům a část Veltrub držel v letech 1461—1466 Jan z Jezera, který dědiny odtud sousedům Kolínským rozprodával.[12]) Od r. 1505 držel tvrz zdejší *Zdeněk* s *Veltrub.*[13]) Týž prodal r. 1511 s přivolením Petra, syna svého, louku a les od záduší Jezeřanského, a zemřel okolo r. 1520. Tehda převzali Veltruby synové jeho *Petr* a *Vok*, z nichž tento se potom nepřipomíná.[14]) Petr vložil si r. 1543 tvrz, dvůr a ves Veltruby, Jezeřany ves pustou a v Sendražicích dvůr kmecí v obnovené dsky zemské.[15]) Z manželky své Johanky z Tamfeldu měl jen jediného syna, jehož asi r. 1545 s Annou z Počernic oženil,[16]) avšak ten záhy zemřel. Petr žil ještě r. 1554.[17]) Jmění jeho všechno dědila manželka Johanka a po ní vnučka její Johanka Dašická z Barchova, z předešlého jejího manželství pocházející. Tato byla třikráte vdána (viz X. díl na str. 405), a po její smrti připojeny Veltruby Adamem z Valdšteina k panství Dymokurskému, při němž až do r. 1666 zůstávaly. Téhož roku prodal Jan Lambert hrabě Lamboj statek Veltruby *Adamovi Jaroslavovi Šofmanovi z Hemrlesu*, c. k. nejvyššímu.[18]) Od jeho dědiců prodány Veltruby r. 1677 *Adamovi Jiřímu Záborskému z Brloha* a tento je pustil brzo potom Václavovi Jiřímu ze Šternberka. Od té doby patřily ke statku Radovesickému.[19])

[1]) DD. 14, f. 244, Emler, Urb. 106. [2]) Lib. conf. [3]) Arch. č. I. 528, II. 67, 475. [4]) Paměti Dačického II. 10, 90, 106. [5]) DZ. 307. D 3 [6]) Viz Vávrovy Děje Kolína II. díl. [7]) Emler, Urb. 240, 248, rel. tab. I. 456. Jenek z Veltrub byl již r. 1382 mrtev. (Rel. tab. I. 475.) [8]) DD. 15, f. 316. [9]) Rel. tab. I. 457. [10]) DD. 14, f. 245, staré knihy Kolínské, Vávrovy Děje Kolína. [11]) DD. 16, f. 351, 358. [12]) Arch. c. k. dvor., mus. a Kolínský. [13]) Arch. č. VI. 320. [14]) Vávrovy Děje Kolína. [15]) DZ. 250. E 19. [16]) DZ. 7. A 15. [17]) Pam. arch. X. 562. [18]) DZ. 114. M 25. [19]) Viz Vávrovy Děje Kolína

Zámek Konařovský.

JEZEŘANY.

Kde jsou nyní Malé Veltruby, bývala před dávnými dobami kostelní ves a tvrz Jezeřany.[1]) První nám známý držitel byl *Jimram* z rodu pánů z Říčan.[2]) V letech 1371—1373 připomíná se *Markvart*. Soudíc podle jména náležel k následujícímu rodu, jenž měl na štítě loďku. Ti měli statek rozdělený. Na jednom díle seděl v letech 1383—1398 *Ješek Jezero*, na druhém v letech 1385—1398 bratří *Markvart* a *Sesima*. Čteme je jako patrony kostela zdejšího a jistce a svědky v rozličných zápisech.[3]) Roku 1414 žil ještě Markvart a vedlé něho tu seděli *Michal z J.* a *Jan z Bohuňovic*, oba jsouce patrony kostela až do r. 1418.[4]) Tvrz byla

[1]) Pam. arch. XII. 227.

[2]) Arch. Třeboňský.

[3]) Lib. conf., arch. Olešnický, reliq. tab. I. 516.

[4]) Lib. conf. O Michalovi srovnej děje Běrunic a rel. tab. II. 91. a arch č. III. 488.

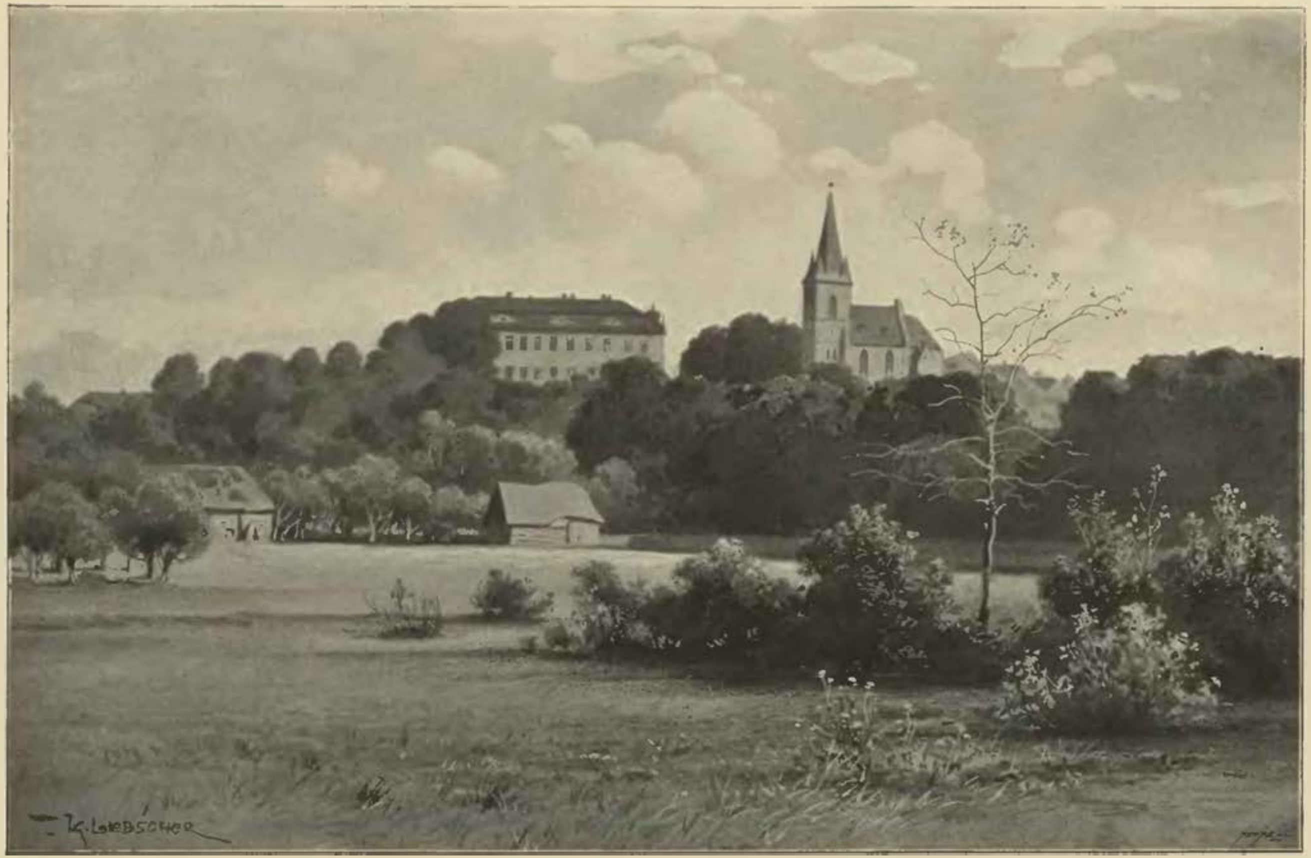
na statku Michalově a dostala se po něm dceři Dorotě, která se vdala za *Baska z Nebovid.*[1]) Tento zemřel před r. 1473 zůstaviv syny *Jindřicha*, *Bohuslava* a *Jana*. Když ti se pak dělili, dostal Jan za svůj díl tvrz a dvůr Jezeřany a ve Veltrubích dvůr kmecí.[2]) Do r. 1483 umřel i Jan i manželka jeho Dorota z Lipinky nemajíce dědiců a jmění jich spadlo na krále. Dvůr byl celý pustý, patřilo k němu 126 záhonů rolí, louky, les, kus Labe, dvůr kmecí ve Veltrubích a plat v Lovčicích. Statku toho dosáhl výprosou *Jan Kout z Tyniště.*[3]) Drobný statek zůstal v držení *Saků z Bohuňovic*, potomků Jana r. 1414 jmenovaného, totiž Petra (r. 1503) a pak jeho synů. V 16. století patřilo dvořiště v Jezeřanech se dvory kmecími k Veltrubům a v 17. století připojeno k Radovesicům. Nedlouho potom na pustinách založena nová ves Malé Veltruby.

[1]) DD. 16, f. 8. Jan z Jezeřan byl v letech 1461—1462 seděním ve Veltrubech.

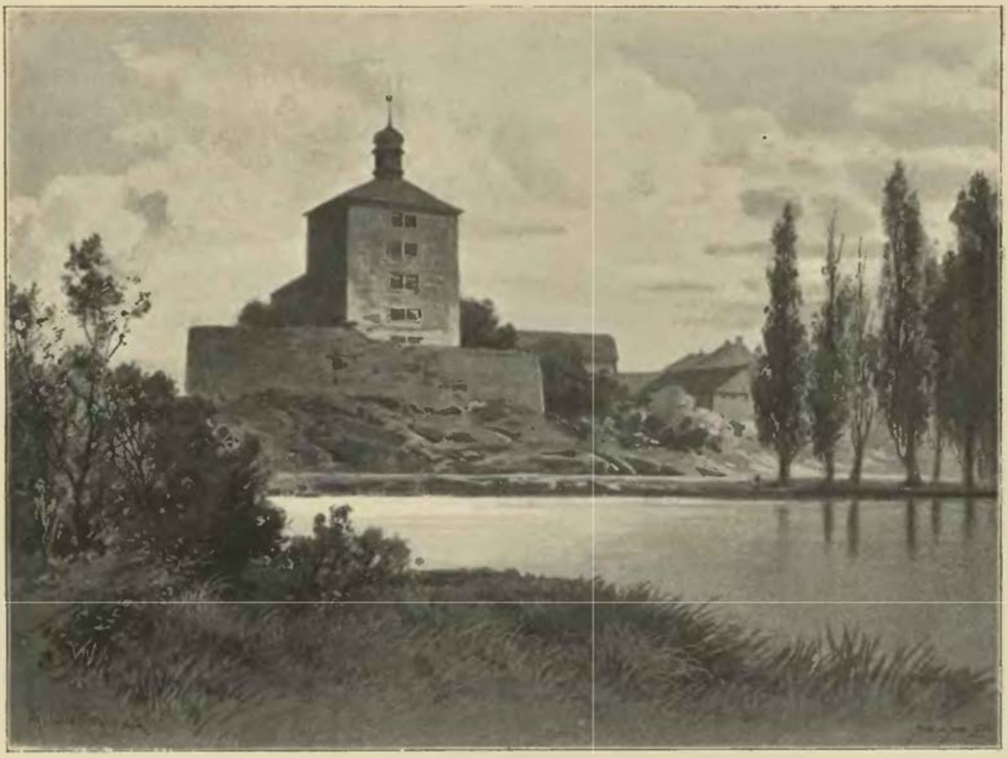
[2]) Reliq. tab. II. 364, 369.

[3]) DD. 17, f. 305.

Konařovice.

Malešov zámek.

MALEŠOV ZÁMEK.

Na západní straně městečka Malešova jest starý zámek, v hlavních svých částech ano i ve své bývalé způsobě dobře zachovaný. Stojí na skalnatém ostrohu sice nevysokém, ale na některých místech, zvláště západní straně strmém, jako přirozená pevnosť, podporovaná hradbami a příkopy, které dříve zámek na východní straně zavíraly. Poněvadž se v rozličných dobách vkus držitelů měníval, učiněny nejen změny na starých jeho částech, nýbrž přistavovány nové domy, které se se slohem starého stavení nesrovnávaly, avšak některé z nich zase za posledních desítiletí za své vzaly. V pivováře před zámkem jest něco starších, ač nevelmi starých stavení, ale stavení poplužného dvoru jsou zcela nově upravena. Něco starší jest jihozápadní stavení, které asi před 200 lety na bývalých příkopech založeno, ale v novějších dobách také moderní úpravu obdrželo. Zde býval byt vrchního a kanceláře, později (r. 1827) aktuara a šafáře, potom právního, a nyní tu bydlí čeládka. Podzemní sklepy tohoto stavení, kterých se k pivováru užívá, povstaly bezpochyby překlenutím příkopu, vytesaného ve skále.

Ze starého zámku pocházel malý dům, který od severozápadního rohu dotčeného stavení vybíhal; na ten čas zbyly z něho jen některé zdi, ač ještě před 40 lety stával. Před ním spatřují se zbytky příkopu vyzděného a zámek ode dvoru dělícího, přes kterýž příkop překlenut je most. Není pochyby, že tu býval zvoditý most a příchod ke *bráně*, která se v dotčeném malém stavení nacházela, ale již před 40 lety byl starý průjezd zrušen a zazděn a chodívalo se do zámku průjezdem, který býval v dotčeném dlouhém stavení, avšak nyní též zrušen jest, tak že se na dvůr zámecký přímo ze dvoru vstupuje.

Dotčený dvůr obklíčen jest na třech stranách parkány, jedněmi nad druhými, tak že se z parkánu do parkánu po schodech chodí a také chodívalo. Dříve opatřeny byly hradby jejich dřevěnými

pavlačemi, a prostoru mezi hradbami vyplňovala některá dřevěná stavení; nyní jsou všude zahrádky. Na západní straně jest na tři strany úzký parkán, zdmi ode dvoru oddělený, a z něho vypíná se *věžovaté stavení* o třech poschodích, jehož základem jest čtverhran. Stavení toto starožitné, v hrubých svých částech snad ze 14. věku pocházející, prvotní to Malešovská tvrz, postaveno jest z drobného kamene a má bílou omítku, která jen na jedné straně opršela. Okna ze 16. století pocházející jsou na západní straně, kdežto na východní straně se jen ve výšce nacházejí; ale na této straně jsou dvéře obyčejnými kamennými veníři obložené. Stavení tohoto nízkou střechou pokrytého užívá se za sýpku. Pod ním jsou prý velcí sklepové, avšak přístupu k nim není.

Na straně západní dvoru zámeckého jest hradba, která sesílena byla malou okrouhlou *vížkou*, v níž se prý studně nacházela; nyní je tu jen sklípek, vížka jest zemí zasypána a křovím zarostlá. Pod touto zdí v znamenité hloubce jest parkán v zahradu proměněný, který jest také hradbou zavřen. Tam, kde se hradba tato, dolni a horní, s jižní hradbou v ostrý roh sbíhá a na rohu skalnatého hradiště stávala *okrouhlá věž* s vězením, po níž ani té nejmenší známky nezbylo; jak se zdá, odstraněny poslední její zbytky před mnohými lety a potom udělána na tom místě nová zeď. Z té věže, dokud stála, vyrostla veliká lípa, která celou vedlejší besídku zastiňovala; ta také byla příčinou zkázy té věže. Asi r. 1850 se bašta i s altánkem a s lipou s hrozným hřmotem sesula.

Ves Malešov má jméno své od Malše. Jako nejstarší její majetník je znám *Přibyslav* z r. 1303.[1]) Roku 1318 seděl tu *Zdislav z Malešova*, odjinud z *Leštiny*, jeden z předků Bohdaneckých z Hodkova, jenž pohnán do zemského soudu pro jisté škody.[2]) Roku 1342 obsadil ves Štěpánov, která patřila klášteru Vilémovskému, a nechtěl ji vydati; byv proto obžalován u arcibiskupa, odsouzen r. 1349 i se synem svým *Zdeňkem*, aby ji vydal.[3]) Tento mladší Zdeněk zůstavil syny Radslava, Alberta, Onše a Jana, kteří se také z Malešova psali a Zalešany drželi.[4]) Buď Zdeněk nebo synové Malešov prodali. Koupil jej *Purkart hrabě z Maidburka*, a ten prodal r. 1359 hrad Malešov a vsi Bykaň, Polanku, Albrechtice, Mrchojedy a Vlkov *klášteru Sedleckému*,[5]) a z rozkazu císařova přidána výminka, že se na zboží tom nesmějí rybníky dělati na ublížení horám Kutnohorským.

Císař Karel dovolil r. 1360 Petrovi opatovi Sedleckému, aby městečko jeho Malešov trh sedmidenní odbývati mohlo.[6]) Ale klášter ani dlouho Malešov, aniž ves Močovice též v ty časy koupenou pro peněžité nesnáze udržeti nemohl; vítáno bylo tudíž klášteru dovolení císaře Karla (r. 1364), aby „zboží tvrze Malešovské (fortalitii in Maleschow) a vsi Močovic, jichž klášter nedávno nabyl,“ s jiným méně užitečným zbožím prodati mohl.[7])

Nějaký čas potom se nalézal Malešov v držení bohaté rodiny patricijské na Horách Kutnách, totiž *Ruthardovců*. Rodina tato, jež se bohatstvím svým ze stavu městského do stavu rytířského povznesla, přijala název svůj od tvrze Malešova a užívala erbu tohoto: „štítu modrého, v němž jest ruka až po loket zbrojná, držíc v zavřené hrsti ostrev zlatú, nad štítem helm, na kterémžto pokrývadla nebo fafrnohy modrú a bílú barvů s obú stran položené doluov visí, od tím vším ruka zbrojná až po páži vyniká, držíc tím spuosobem ostrev v ruce, jako v štítu.“[8]) První z toho rodu, jenž se po Malešově zval *Ruthard z Malešova*, r. 1403, 30. srpna podával nového faráře ke kostelu Košickému.[9]) Z jiných zpráv se dovídáme, že *Vácslav Ruthard z Malešova* r. 1412 byl mrtev, zůstaviv vdovu Annu ze Svojšic, jež vládla zbožím Svojšickým u Chrudimě, a že na témže zboží vnukům svým *Petrovi* a *Mikuláši*, bratřím, a Markétě a Benigně, sestrám z Malešova, 1300 kop grošů českých zapsala, v něž se oni r. 1415 po smrti Annině uvázali.[10]) Tehda se však Malešov v držení této rodiny nenacházel, byv asi r. 1411 prodán bezpochyby bratřími nadepsanými.

Martin řečený *Kladný* z *Těchlovic* obdržel od krále Vácslava pomoc, za kterou sobě Malešov nebo jiné zboží koupiti měl, pro kteroužto pomoc zboží koupené mělo králi do jeho života otevřeno býti, „aby s té jisté tvrzi, kterúž jmieti budu, proti nepřálóm sě brániti mohl, neb jeho úředníci, kolikrátby toho potřebie bylo, však bez mé škody.“ Slíbil také králi s šesti koňmi do jeho života věrně sloužiti; také umluveno, koupil-li by jinou tvrz nežli Malešov, tehdy, když král káže, má jemu Malešova bez zmatku sstoupiti, pakli by Malešov koupil a král jej měl, tehdy aby králi za tytéž peníze, jako jest koupil, zase dal.[11]) Od r. 1411—1417 nacházíme téhož Martina jako patrona kostelů v Košicích a Bykani.

Později Martin i příjmí od tvrze vzav „z Malešova“ se psal a požíval potom lásky u krále, že mu r. 1413 královský hrad Mostský zapsal s tou výminkou, aby cizinci žádnému prodáván nebyl. Mezi těmi, kteří r. 1415 Bedřichovi Tyrolskému opověděli, byl i *Jindřich z Malešova*.[12])

---

[1]) Reg. II. 839. [2]) Tab. vet. 208, reg. III. 522, IV. 424. [3]) Arch. Břevnovský. [4]) Arch. Drážďanský. [5]) Kn pam. Kutnohorská 1480. [6]) Glafey I. 186. [7]) Archiv f. G. III., 388 z archivu Sedleckého. [8]) DZ. 5. C 8. [9]) Lib. conf. VI. D 16 [10]) DD. 15, 353. Porovnej ostatně děje Svojšic, z nichž vysvítá, že Vácslav ještě r. 1405 žil, a že z toho manželství pošel syn *Kuneš z Malešova*. [11]) Arch. český VI. 21. a diplom. mus. Proto také, tuším, Martin r. 1415 do Bykaně kněze podával „jménem královým“ (lib. conf.). [12]) Arch. c. k. dvorský.

Když nastaly války husitské, mnoho okolí Malešova zkoušelo a rány i Malešov zasáhly. Držitel tehdejší Malešova stál proti husitům, kteří jej chtěli z této věci pokárati. Na podzimku r. 1421 s celou mocí vytáhli ke Kutným Horám a 14. listopadu oblehli na všech stranách tvrz Malešovskou. Po pět dní praky silně ke tvrzi stříleli, že se konečně držitel poddal a 19. listopadu tvrz se všemi zásobami nepříteli vzdal. Bezpochyby mu zboží ponecháno na tu výminku, aby se přidal k Pražské straně. Několik let potom udála se blíže tvrze naší pamětihodná bitva Malešovská (r. 1424, 7. června) mezi Žižkou a stranou Pražskou. Vyhlídnuv si Žižka u Malešova příhodné sobě místo usadil se se svými vozy na vrchu, tam se zavřel a čekal Pražanův, kteříž ho honili pravíce, že před nimi již běží. A připraviv se k boji, vzal sobě vozy kolo na kolo i zpravil sobě houfy jízdné i pěší, potom kázal několik vozův pícovních odděliti a kamením naplniti a postavil je do prostřed houfu mezi jízdné, aby jich Pražané nezřeli. A když se již potkati měli, kázal na ně ty vozy s vrchu pustiti a tak jich šiky všecky těmi vozy rozraziti. Potom kázal z děl bíti a lidu svému kázal na ně udeřiti. A když je připravil tímto zmatkem k běhu, boj obdržel, a pušky, vozy a jinou braň jim pobral.[1])

Po této události a snad již dříve dostal se Malešov *Zbyňkovi* z *Křešic*, po jehož smrti císař Zikmund zboží to vdově pozůstalé Elišce a synům jejím *Mikuláši*, *Zbyňkovi* a *Hynkovi* z *Křešic* za 1000 kop grošů zastavil. Poněvadž však zástavní tyto peníze příliš velké byly, přirazil císař Zikmund r. 1436, 10. prosince Onomyšl ves v 200 kopách grošů, čímž se suma zástavní Malešova na 800 kop grošů snížila. Potom se dostal Malešov pověstnému hejtmanu táborskému *Ondřejovi Keřskému* z *Římovic*, jemuž tehda patřila sousední sídla Paběnice a Janovičky, a od něho převzal Malešov jiný pověstný rytíř *Beneš Mokrovouský* z *Hustířan* a na Mokrovousích.

Beneš z Hustířan (obyčejně z Mokrovous, později z Malešova řečený) se již v husitských válkách vyznačil jako bojovník na straně kališnické, účastnil se také důležitějších veřejných jednání a bojoval potom v bitvě Lipanské (r. 1434) po boku strany šlechtické. Nějaký čas pokojně se choval a teprve když byl starý jeho přítel Jan Roháč z Dubé v Praze popraven, opověděl 28. září r. 1437 císaři válku spojiv se s Hertvíkem z Rousinova, Chvalem z Machovic a Bedřichem ze Strážnice. Po smrti Zikmundově přidal se k té straně, která volila za krále Kazimíra, králeviče Polského. Po smrti krále Albrechta v následujících bouřlivých časích jména jeho se často dočítáme. Spojiv se s pověstnými škůdci Janem Koldou z Náchoda a Bedřichem ze Strážnice chtěl se města Prahy náhle zmoci, a málem by se jim to bylo podařilo (r. 1440). Beneš po tom nějaký čas pokojně na svých statcích strávil, teprve r. 1443 počal půtku s Haškem z Valdšteina na Veliši. Potom se přidržel Beneš Jiříka Poděbradského. Potom se vyskytuje ještě r. 1451 jako člen poselství českého k císaři Bedřichovi, a byl r. 1452 přítomen, když byl Jiřík zvolen za gubernatora království. Žil ještě r. 1464. Tehda k němu vyslali Kutnohorští, žádajíce ho, aby kněze k oltáři a kaplanství Ruthartovu, jehož byl podací, ustanovil a plat mu vydával.[2])

Beneš měl manželku Dorotu z Úlibic, s níž vyženil zboží Úlibické. Statek ten r. 1454 prodal Vácslavovi z Černína, ostatní jeho statky Malešov a Mokrovousy zdědili synové jeho *Jiřík* a *Bavor* z *Hustířan*. Jiřík se ve válkách potom mezi králem a zbůjnými pány Českými Zelenohorské jednoty přidržel a potom k nejhorlivějším přívržencům krále Uherského Matyáše náležel. Když po smrti krále Jiříka Vladislav král na trůn nastoupil, vyslán jest r. 1472 nejvyšší purkrabě Jan Jenec z Janovic a na Petršpurce, aby uvedl v královou povinnost ty zámky a tvrze, kteréž uherskými posádkami osazeny byly. Jenec dobyl Nymburka a Kolína a obrátil se odtud k Malešovu. Jiří nejsa s to vojsku královu odpírati otevřel Jencovi hrad a poddav se zůstaven jest v držení statku svého. Od té doby byl Jiřík věrným přívržencem královým; r. 1477 vystrojil se s králem k výjezdě do Rakous, pro kterouž příčinu král téhož roku 26. března Kutnohorským rozkazoval, aby pře své s Jiříkem v dobré míře nechali státi naň nesahajíce.[3])

Jiří byl totiž velký milovník rybnikářství, pro kteréž r. 1476 měl při se sousedy svými, a nařízeno mu soudem komorním, aby jezy rybníků svých v dobrém stavu udržoval. Jiřík měl manželku Kateřinu dceru Kunše Rozkoše z Dubé,[4]) s níž zplodil dcery dvě *Salomenu* a *Elišku*, synů však žádných. Posledně se připomíná r. 1499 s bratrem svým Bavorem[5]) a r. 1502 sám.[6])

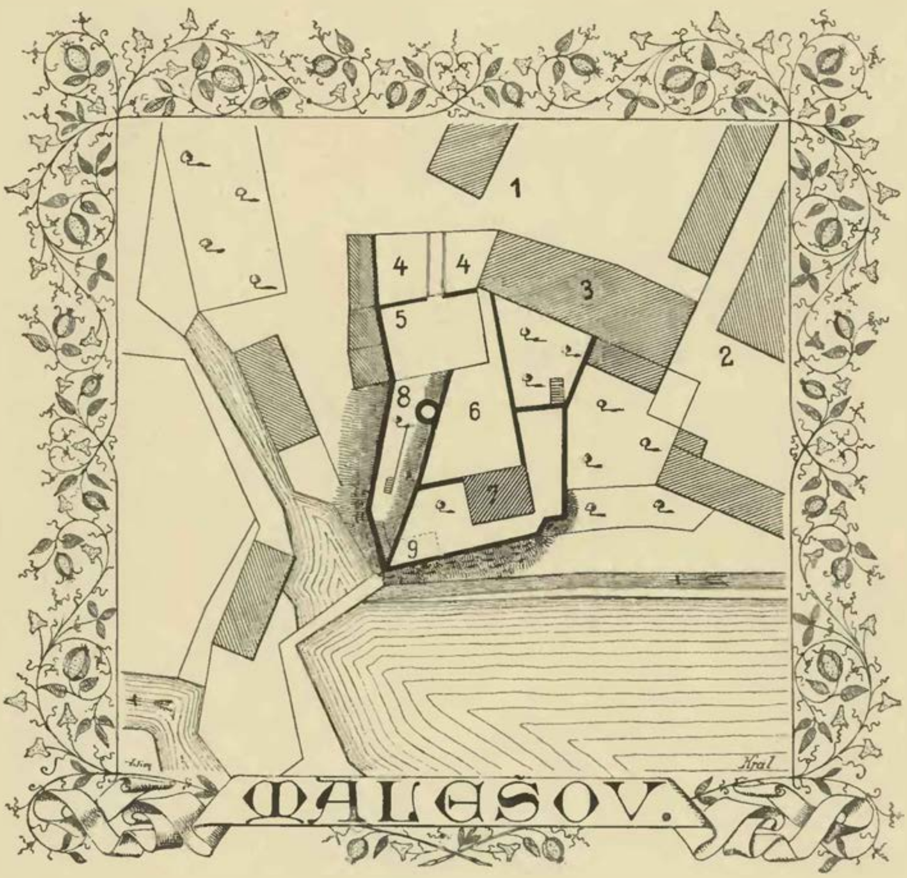
Jiřík prodal potom Malešov zámek s dvorem poplužným, městečko, vsi Bílejov, Březovou, Tyniště, Polanku, Bykaň, Košice, Roztěž celé, Albrechtice c. t. m. s podacím v Bykani a Košicích s mlýny u Malešova a na Bojišti *Jiříkovi Hášovi* z *Újezda* za 3500 kop grošů českých, jenž k tomu přikoupil od Kunše Bohdaneckého vsi Bahno a Krásoňovičky.[7])

---

[1]) Palackého Děje husitské. Tomek, Děje Prahy IV. 302. [2]) Kn. pam. Kutnohorská. Tuším, že Beneš v letech 1464—1467 zemřel. Synové se připomínají r. 1467 v Chlumeckém urbáři [3]) Arch. č. VI. 85 [4]) DD. 17, 48. [5]) Arch. č. VI. 576. [6]) Arch. Orlický a Kutnohorský. [7]) V Kutnohorských pamětech se Jiří již r. 1515 jako držitel Malešova připomíná.

Jiřík měl jedinou dceru *Mandalénu*, kterou provdal za *Jana staršího Salavu z Lípy*. Roku 1535 odevzdal této dceři své panství Malešovské formálně v dluhu 5000 kop grošů s tou výminkou, aby mu do smrti jeho stravu, byt, posluhu a chování na zámku Malešovském s potřebnými k tomu vozy a koni dávala a poskytovala. Dcera tak učinila, pročež jí Jiří posledním pořízením r. 1539 24. června panství dokona odevzdal († r. 1540), a Mandaléna stavši se tím dědičkou, po shoření desk zemských (r. 1541) toho dosáhla, že jí sestry z Hustiřan r. 1542 vklad panství Malešovského obnovily.[1])

Mandalénin manžel Jan Salava měl již dříve své jmění; r. 1528 byl s chotí svou pustou tvrz Peršteinec se zbožím zdědil, po svém tchánu držel potom zboží Úmonín a Křesetice a r. 1558 přikoupil

Plán Malešova.

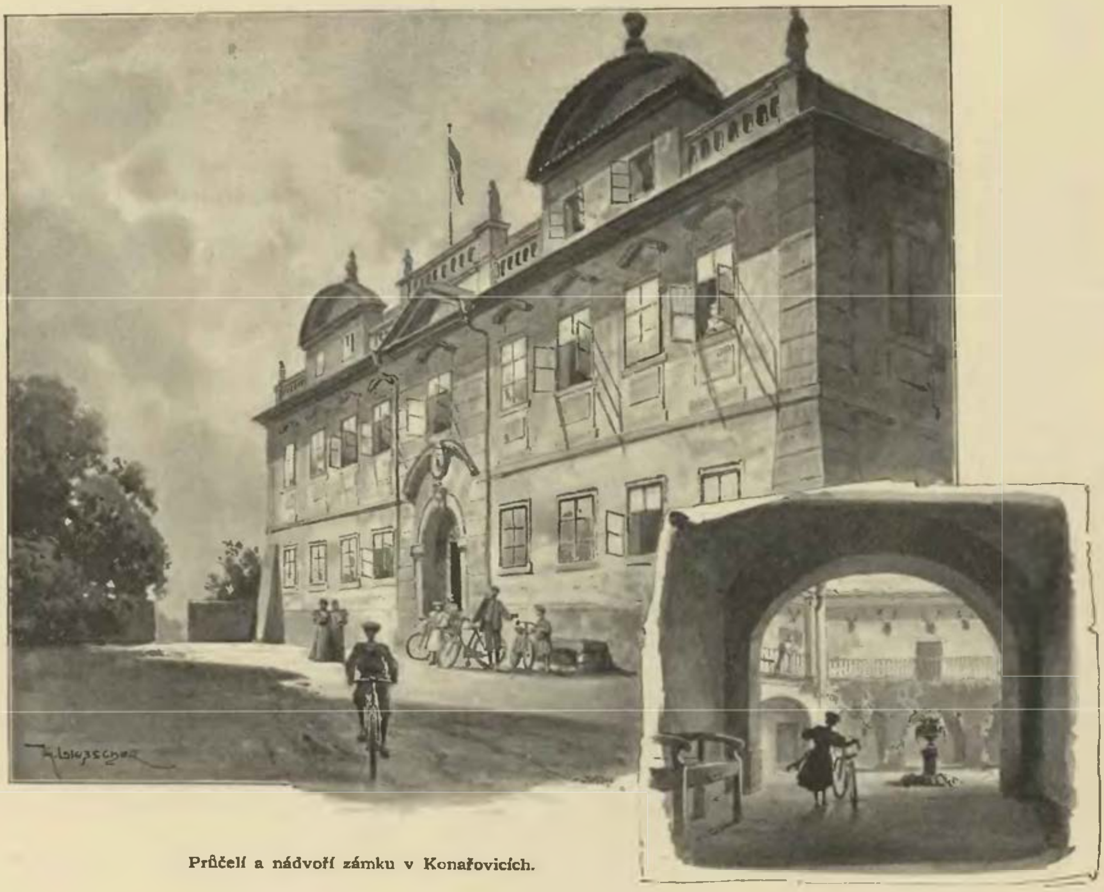
Vysvětlení plánu: 1. dvůr; 2. pivovár; 3. byty šafáře a čeládky; 4. příkop s mostem; 5. bývalé stavení s branou; 6. dvůr; 7. věžovaté stavení; 8. vížka studnice; 9. místo někdejší besídky a západně odtud místo bývalé věže věznice.

zboží Tuchotické. Roku 1548 v úterý po sv. Martinu učinili si oba manželé vzájemné zápisy dskami zemskými; Mandaléna postoupila manželu svému v dluhu 1000 kop grošů zboží Malešovského,[2]) naopak učinil Jan starší, manžel její, pořízení takové, že po smrti jeho zámek Malešov s panstvím Mandaléně připadnouti má.[3]) Jan, kterýž se r. 1544 stal soudcem zemským, zemřel dříve než manželka jeho, dědiců po sobě nezůstaviv, tudíž se Mandaléna z Újezda r. 1561 ve zboží Malešovské uvázala. Roku 1562 postoupila *Janovi staršímu Salavě z Lípy*, strýci svému, zboží Křesetického jakož i Malešovského, zejména Malešov zámek s dvorem a městečkem. Při tom si vymínila věno své 1800 kop grošů, a pak aby dostávala ročně od nástupce svého 60 kop grošů peněz, 25 sudů piva bílého, 25 sudů piva řídkého s vínem dostatečným a jinou vší stravou. K obydlí svému zvolila si zámek Malešov, a to v předním stavení světničku se zděnou komůrkou u velké síně nahoře i dole, komoru za světničkou nad konírnou i s pavlačí, sklep

[1]) DZ. 1. G 16, Dačický II. 103. [2]) DZ. 85. F 26. [3]) DZ. 8. P 2.

v zámku naproti velké věži i s tím sklepem nad ním, nový domek za ratejnou a ještě sklep pod stodolou i s dvorem při tom. Zároveň postoupila Mandaléna zboží Úmonínského jinému strýci Janovi mladšímu Salavovi z Lípy a na Lhoticích s tou výminkou, aby bratřím svým Jiříkovi, Jindřichovi a Mikuláši Salavům 500 kop grošů vydal, a pro sebe podržela jediný statek Peršteinec, který konečně r. 1576 i s věnem svým na Malešově zapsaným odevzdala Jiřímu Hašovi z Újezda a na Konařovicích, jehož byla v mladších letech jeho vychovávala.

Jan starší Salava dvě léta po převzetí panství odprodal zboží Křesetické, také od Malešovska prodal ves Březovou. Zemřel r. 1575. Po něm zůstali synové *Bořek, Matěj, Zdeněk, Vilém* a *Petr Salavové*

Průčelí a nádvoří zámku v Konařovicích.

z *Lípy*, z nichž tento let neměl. Aby se bratří lépe rozděliti mohli, prodali zámek Malešov s dvorem, pivovárem, oborou, chmelnicí a sady a vesnicemi příslušnými *Jiříkovi Voděradskému* z *Hrušova* na Sukdole a Dobřeni (r. 1576, 18. května) za 15.000 kop grošů českých. Pán tento spojil řečené tři statky (Malešov, Sukdol a Dobřeň) v jeden celek, k němuž také zboží Sionské náleželo; hlavní sídlo však se bezpochyby v Dobřeni nacházelo.

Jiří Voděradský byl muž skoupý, který se velkého jmění lichvařením dodělal a tím se proti zemskému zřízení provinil, a že bohatý byl, to mu přidalo nenávisti; a tak byv (r. 1580) na zemském soudu odsouzen, sťat jest a mrtvé tělo do Dobřeně k pohřbu přivezeno.[1]) Protože hrdlo, česť a statek propadl, všecko jeho jmění zabráno, totiž panství Malešovské, Hranické, Ratborské, Dobřeňské a Sionské. V zámku Malešovském nalezeny jen ty příležitosti, kterých jediné stavení poskytovalo, totiž horní sklep, malá světnice, velká světnice a sýpka. Všeho nářadí tu nalezeného byly tři stoly, zaječí tenato, síť

---

[1]) Dačický I. 154.

rybářská, kamenec, tři židle, dvě stolice, dvoje jelení rohy a něco jablek. Statky rozděleny. Císaři ponechán Malešov s vesnicemi, ves Vídice, panství Sionské, les za Žandovem, statek Břežanský se vsí Hodkovicí. Sirotkům zanechány Suchdol, Myskovice, Radboř, Kocenice, Dobřeň, Solopisky a Malenovice, ale tak, aby byly povinni císaři půjčiti 13.000 kop proti dostatečné jistotě na panství Malešovském (r. 1581). Za královského úředníka Malešovského dosazen Mikuláš Náchodský z Babího. Když pak tento r. 1593 zemřel, poslán sem Jan Lvovický ze Lvovic. Asi r. 1598 následoval po něm Martin Vilhaim z Vustenova. Všichni tu měli dosti krušné bydlení, poněvadž na všem zámku více pokojů k obývání schopných připraveno nebylo, nežli toliko dvě světnice a dvě komory, a za tou příčinou, kdykoli kdo s komisí nebo v jiné potřebě císařově na panství přijel, musil se hejtman s manželkou a dítkami z těch pokojů hnouti a nemajíce jinde zůstávati, do odjezdu týchž hostí při zemi na slámě nebo po lavicích za vděk přijíti musili. Navrhoval proto Vilhaim, aby se několik pokojů v druhém starém (věžovatém) stavení přihotovilo (r. 1602). Od r. 1608 bral se o to *Hanybal* z *Valdšteina*, nejvyšší mincmistr, aby mu statek Malešovský na místě dosavadního platu postoupen byl, aby častěji a déle v Kutné Hoře zůstávati mohl. Komora nebyla proti tomu, protože panství nejvíce 1042 tolarů vynášelo, plat mincmistrův však na 1200 tolarů vyměřen byl. Potom Malešov témuž pánu do dvou let na jisté výminky (hlavně aby poddaným lidem ubližováno nebylo) postoupen byl, ale tak, že tu Vilhaim královským hejtmanem zůstával.[1]) Ale Valdštein ani horám, ani Malešovu platen nebyl, a poněvadž se o hornictví hrubě nestaral složen jest r. 1612 z úřadu a oznámeno mu, aby Malešova zase postoupil. Vyslána sem tedy komisí, která měla statek ujíti a o svršky a nábytky narovnání učiniti. Avšak takové věci ani nebylo třeba, protože tu byl velký nedostatek svršků a nábytků; stavení sice byla na větším díle spustlá, ale příčinou toho bylo dávné zanedbání. Roku 1615 spravoval Matyáš Násadnický z Valtinova Malešov i Liběnice. Potom r. 1616 Šebestian Rejšvický za hejtmana Kolínského, Malešovského a Liběnického dosazen, a tak Malešov ke Kolínskému panství připojen.[2])

Správcové království postoupili Malešov k užívání bratřím *Malovcům* (r. 1620), poněvadž jich panství Hlubocké od císařských velice popleněno bylo.[3]) Avšak možná, že ještě téhož roku postoupeno nějakému Berkovi. Po Bělohorské bitvě hned Malešov k rukám císařským byl ujat a r. 1623 zastaven *Elišce Žerotínské z Valdšteina*.[4]) Císař sice chtěl r. 1627 darovati Malešov jezovitům k založení kolleje Kutnohorské, avšak k opětné žádosti Eliščině prodán jí Malešov dědičně, „nic nevymiňujíc, kromě toho, co J. M. C. sobě vyhražuje, že držitelové téhož panství tak, jakž předešle bývalo, pro hory Kutnohorský každého času dostatek vody z Malešovských rybníkův i také dřívím k stavení a otýpkami ku potřebám hutním, roštování a jinými k tomu potřebnými věcmi proti slušné a mírné záplatě podlé potřeby propouštěti povinni budou“ za 63.500 kop grošů míš.[5]) Od této paní dostal Malešov asi r. 1645 *Jindřich Volf Berka* z *Dubé*. Ten zemřel r. 1650 zůstaviv syny nezletilé *Frant. Karla* a *Frant. Antonína*, jejichž poručníky učinil choť svou Eleonoru Marii rozenou Popelovnu z Lobkovic, jež se potom za hraběte z Nostic provdala. Když byli bratří let svých dosáhli, starší bratr Frant. Karel převzal Malešov a zemřel r. 1663, a že na panství drahně dluhů zůstalo, komisaři soudem zemským nařízení prodali r 1666, 23. června panství Malešovské s zámkem, městečky, vesnicemi, tvrze Ostrov a Sukdol, tvrz Dobřeň pustou, tvrz Myskovice s příslušenstvím *Janovi* říšskému hraběti *ze Šporku*, J. M. C. válečné radě, generálu jízdy a nařízenému nejvyššímu nad jízdou za 114.000 fl. rh.[6])

Hrabě Špork, muž postavy obrovské a síly neobyčejné, jenž se byl udatenstvím svým od sprostého rejthara na generála, od obchodníka prý v dobytku na hraběte vyšvihl, neuměv prý psáti a čísti, držel tehda Lysou, Konojedy, Městec, Morašice a Hradiště a s chotí svou svob. paní von Finken zplodil syny *Frant. Antonína* a *Ferdinanda*, jimž umíraje († r. 1679, 6. srpna) všecky své statky poručil. Bratří let svých dosáhše o dědictví otcovské se rozdělili, při čemž se dostaly Frant. Antonínovi Lysá, Konojedy, Malešov, Hradiště, Korutice, Ostrov; Ferdinandovi Městec Heřmanův, Morašice, Hořeněves, Vřešťov a 15.000 fl. rh. O hraběti Frant. Antonínovi, svého času pověstném, tuto slov šířiti nechceme. Za jeho časů byl zámek Malešovský spustlý, a hrabě, chtěl-li bydliti v této krajině, musil se zdržovati na letohrádku v Roztěži, jejž byl otec jeho r. 1669 vystavěl. Držev Malešov 15 let prodal jej 20. června r. 1699 říšskému hraběti *Frant. Antonínovi* z *Halleveilu* na Pyšelích, Křivsoudově, Jeníkově a Čechticích za 280.000 fl.[7])

---

[1]) Tak r. 1611 v reg. kom. soudu. [2]) Arch. gub. [3]) Arch. gub. [4]) Bílk. konf. 16. [5]) DZ. 144. E 16, arch. gub. [6]) DZ. 392. D 30. [7]) Malešov koupil potom (20. října r. 1710) kapitular Bamberský, Würzburský a Komburský *Frant. Karel* svob. pán *von Ostein* za 400.000 fl. rh., kterýžto jej r. 1717, 11. října strýci svému *Jindřichovi Karlovi z Osteinu*, kurfirsta Mohuckého komorníku a vládnímu radě, postoupil. Tento připojil k Malešovu Úmonín a Mezholezy a prodal jej r. 1725, 4. prosince *Karlovi Jáchymovi* říšskému hraběti z *Bredova* za 600.000 fl. rh a 500 Kremnických dukátů klíčného. Hrabě tento držel také Tachlovice se sousedními statky, Pečky s Ratbořem, zabředl velice do dluhů, tak že r. 1744 všechna panství jeho věřitelům přiřčena jsou. Poněvadž měl svob. pán *Jindřich Karel*

Popis zámku Malešovského v 18. století přestavěného máme z pozdější doby; v odhadu r. 1738 učiněném popisuje se německy takto:

„Panský dům úřední (amthaus), kterýž jest z kamene vystavěn, v němž hned nad malými schody jest předsíň a po levé straně pokoj, komora a kuchyně, po pravé však tři pokoje a dvě komory, pak kuchyně a pod tímto úředním domem dva sklepy, lednice (eisgruben) a jedno klenutí (gewölb) se nacházejí; v pravo od tohoto domu jest byt důchodního písaře, též z kamene vystavěný, v němžto se dva pokoje, dvě klenuté komory, kuchyně a sklep nacházejí; více nahoru a za tímto úředním domem, kdež zámek před časy stával, jest hrubá věž z kamene vystavěná, které se nyní k sypání obilí užívá, a nacházejí se v něm čtyři sýpky. Stavení tato kryta jsou šindelem, věž však taškami, vše se odhádá na 1200 rh."

Kromě toho se připomíná dům panský v městečku.[1])

SION HRAD.

Okolí Kutné Hory, ačkoliv se s blízkých výšin úrodný a žirný kraj okolo Čáslavě přehlédne, má jen poskrovnu půvabných krajin. K pěkným vycházkám v této krajině, v níž jest mohutné stromoví vzácností a staré haldy zakopané bohatství připomínají, jest vycházka do Malešova tak zvanými mlýny, kdež skály druhdy jako stěny k potoku spadají. Ještě půvabnější než tato partie jest cesta, kterou se chodívá k staroslavnému Sionu. Neboť sejdouce před Polankou se silnice, octneme se v pěkném údolí mezi živými háji a stinnou cestou pod zeleným běřeme se podlé potoku, který paty Sionu kropí, až pod návrší, na němž se rozkládá ves Chlistovice. Oko naše upoutá nejdříve kostel o samotě stojící, jenž zajisté v starších dobách byl kostelcem nebo hradem opevněným. Z té doby zbyla hrubá věž, která jen do kostela se otvírá.

Pod samým kostelem jest mlýn, jímž projíti musí každý, kdož chce k Sionu z této strany přijíti; avšak velice se sklame, kdo mněl viděti na Sioně památky nějaké, neboť jen cvičenému oku lze uviděti něco tam, kdež v posledních desetiletích i ty chudé památky všetečně kaženy. Dal je rozvážeti jistý ředitel panství Malešovského, a veliké množství kamene vyvezeno z valů a hradeb. Druhá cesta k Sionu táhne se polí, kteráž střídají se tu a tam s háji, zbytky to bývalých velkých lesů, které se táhly od Malešova k Janovičkám. Před lety býval Sion obklopen nízkým hustým lesem, jenž však po nějakém čase vymýtěn, a Sion stál na holém ostrohu, který příkré své stráně na tři strany sklání. Nyní zase tu vyrostlo křoví dubové, habrové a bukové. A na tom místě křovím, ostružinami, vřesem, travou a mechem obrostlém, kde zazníval před lety ryk a hřmot, panuje ticho přerušené jen zpěvem drozdů, žluv a sýkorek, jimž přizvukuje vrkání divokých holubů, hlas kání, klepání mlýna a křesání kamenů z druhé strany, a ráno, v poledne a na večer mísí se zvuk zvonku s kostelíka sv. Ondřeje naproti hradišti stojícího.

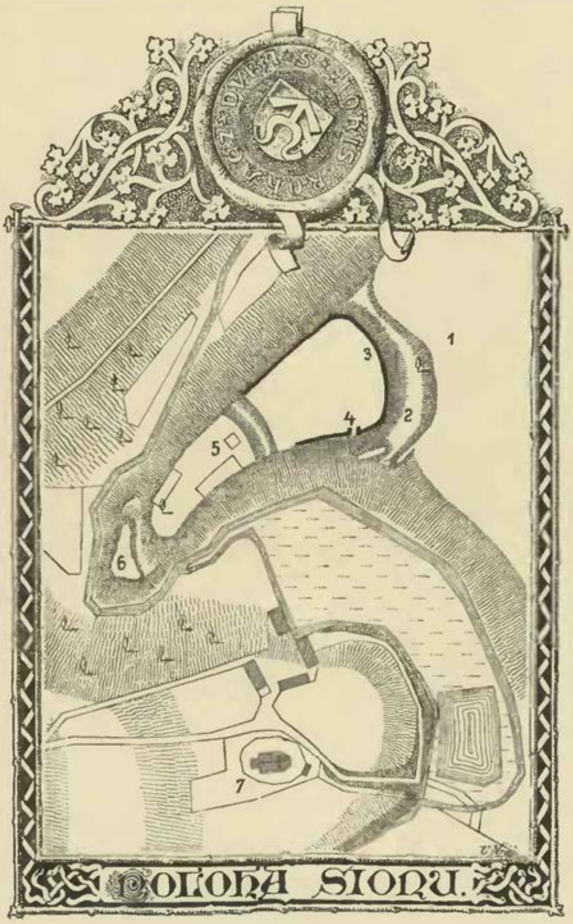
Hrad Sionský stoje na ostrohu, na východní straně překopaném a příkopem od planiny odděleném, náležitě byl zpevněn, k čemuž napřed příroda a potom válečnické umění kališníků přispívalo. Podlé svědectví Enea Sylvia byl kolem něho velký les (posud jest les na severozápadní straně), jihozápadně u potůčku Chlistovského byl hluboký rybník, který zajisté k obraně nemálo přispíval a bezpochyby louky nad sebou topil. Avšak přední pevností hradu byly hluboké rokle jej na třech stranách obkličující, srázné boky hradiště, pevné hradby, neméně i příkopy a náspy, jimiž každé o něco slabší místo bylo zpevněno. Tak na př. chráněn byl západní konec hradiště ohromným náspem, kterýž se rozšiřuje ve skalisko srázně k potoku spadající. Prohlubeň na skalisku tomto na samém konci svědčí, že tu stávala hlídka. Na straně jihovýchodní pozoruje se také krátký násep, byla totiž proti němu branka. Tyto náspy na Sioně

z *Osteinu* na panství Malešovském ještě dluh 139.857 fl. nedoplacené sumy trhové, odevzdány jsou zástupcům jeho Ignáciovi z Klenového, pánu z Janovic a svob. pánu Janovi Fridrichovi z Osteinu (r. 1744, 14 února) statky Malešov, Dobřeň a Roztěž v 273.460 fl. 40 kr. a 3⅓ dz odhádané, a to komorníkem od desk Karlem Zálužickým z Rosentálu. Jindřich byl později povýšen do stavu hraběcího a Malešov zůstal při jeho rodě až do r. 1809; tehda *Jan Fridrich Karel Maximilian* říšský hrabě z *Osteinu*, svob. pán na Starém Peši a Weinmarchu, odkázal Malešov synu švakra svého, svob. pána *Fridricha Karla z Dalberka* s tou výminkou, aby také užíval jména vymřelé rodiny Osteinské.

[1]) DZ. 511. A 14.

složeny jsou z vrstev země střídajících se s vrstvami kamene. V jednom jich místě našlo se hrubé klenutí, na němž nakupena byla země, vnitřek však nebyl prázdný, nýbrž kamením a zemí vyplněn.

Brána bývala na východní straně, kdež znáti posud na kraji lesa podlé polí příkop v oblouku se táhnoucí, který býval jindy hluboký, nyní však již hodně zanesen jest. Podlé tohoto příkopu zavíral hrad uvnitř násep velmi hrubý; neboť zakladatel věda, že jest tato strana na rovině nejslabší, vynaložil na její zpevnění největší píli a práci. Ačkoli jest tento násep nyní v prostředku rozvezen, tak že se chodí mezi jeho boky, ještě z části stojícími, jako v nějaké ulici, přece zbytky jeho, z nichž se o hrubosti jeho souditi může, nás podivením naplňují. Nad to zpevněna byla tato nejslabší strana ještě příkopem, který *předhradí* od *zadního* hradu dělil a asi v prostředku hradiště se nacházel. Kromě hlavní brány mělo předhradí ještě *branku*, kteréž se *fortna od potoka* říkalo. Byla totiž na jihovýchodní straně nad tím místem, kde potok se od svého severozápadního směru uhýbá k jihozápadu, a kde také hrad zpevněn byl na stráni dvěma valy, nikoliv vedlé sebe, nýbrž za sebou (ač nikoliv v rovné čáře) jdoucími. Tuť ovšem vedla mezi oběma valy schůdná pěšina až k vysokému valu předhradí, kterýž v těchto místech již před 50 lety otvor měl.

Vysvětlení polohy: 1. pláň; 2. příkop; 3. místo, kde byl Roháč jat; 4. branka; 5. zadní hrad; 6. skalisko; 7. kostelík Chlistovský.

(Nahoře jest vyobrazena pečeť Jana Roháče z Dubé, zakladatele Sionu.)

Na předhradí není dnes nic pamětihodného viděti. V zadním hradě ještě znáti jest bývalou hradbu, jak šla podlé příkopu; dnes je to zarostlý hřeben. Také tu znáti jest, kde stávala čtverhranatá věž. Brána byla buď v ní nebo vedlé ní. V pravo a v levo na hradišti lze souditi z prohlubenin a udání starších pamětníků, že tu stávala dvoje stavení, obdélník za základ mající. Že konec hradu ohrazen byl hradbou, posud patrně lze viděti.

Na Sioně již mnoho bylo kopáno. Našly se tu kachle, zbytky skla, uhlí z ohořelých trámů, škváry, vypálená hlína, baňky, železný klíč, kus drátěné košile, tak zvaný uherský nůž a písková koule, která byla dána do Bílejovského dvora. Puštění to dovršeno r. 1870 hospodářským ředitelstvím, při čemž se našly hliněná lampa, železné hroty a jiné drobnosti.[1])

Hrad Sionský měl krátké trvání, asi jen desíti let aneb o něco více, ale dějiny jeho jsou nad míru bohaté. Okolí jeho, zejména ves Chlistovice s kostelem patřívaly ke statkům *Pražské kapitoly.* Asi roku 1421, když padla Kutná Hora, dostalo se v držení kališníků, ale kdy ho nabyl zakladatel jeho *Jan Roháč z Dubé* a kdy Sion založil, není známo. Sice Roháč, který pocházel ze Lštěnské pošlosti pánů z Dubé a byl proto panského stavu, v krajině zdejší již z dřívějších let znám byl. V pamětech vyskytuje se poprvé r 1397. Tehda vypověděno na „Roháče mladšího", že s jinými střelce Sedlčanského jal.[2]) Roku 1411 seděl s otcem Ondřejem na Chotýšanech, v letech 1413—1415 vyprosil si na králi Václavovi skrovné statky v Krasoňovicích a Kamenné Lhotě.[3]) Když začaly války r. 1420, neměl Roháč jmění (aspoň nikoliv valného) a chudoba jeho ustanovila mu směr potomního jednání Oddal se cele víře pod obojí a nechav se strhnouti proudem vynikal mezi vůdci tehdejšími. Roku 1420 byl při dobytí Lomnice a ustanoven pak hejtmanem na témž hradě. (Viz díl III. na str. 175.) Roku 1422 nacházíme jej mezi těmi, kteří strany rozvaděné mířili. S Žižkou a Malešovskými zavřel se r. 1424 v Kostelci nad Labem a obležen

[1]) Pam. arch. X. 207. [2]) Mareš, kn. popravčí 10. [3]) DD. 13, f. 78; 15, f. 253, 255.

od Pražanů, ale šťastně vyvázl. Téhož roku bojoval u Malešova. Zde padl Ondřej z Dubé, Žižkův zeť, jenž byl, tuším, bratrem Roháčovým. Ve všech těch bojích stranil Roháč Žižkovi, ale po jeho smrti držel s Táborskou stranou. Roku 1425 pokoušel se o Prahu, táhl ke Slanému, kde ukrutně řádil, dobýval pak Roudnice a Švihova a v následujícím jednání o mír mezi Pražany a Tábory připomíná se jako přední hejtman své strany. Roku 1426 dobyl Bělé a tu zase ukrutně řádil. Od té doby se nevyskytuje mezi Táborskými hejtmany, a zdá se, že z jich bratrstva vystoupil. Láká domněnka, že si tehda Sion postavil. Kdybychom věděli, kdy se části zemských desk zmocnil a je na Sion zavezl, snad bychom se doby založení dopídili. Máme totiž svědomí z r. 1463, že jistá věc hledána v zemských dskách, „a když sú hledali a na ty dsky přišlo, které jest měl Roháč na Sioně", praví se v téže paměti.[1]) Když r. 1434 velká část podobojích se přidávala na Zikmundovu stranu, zůstal Roháč neoblomným; mohl snadno

Hrad Sion.

statků pozemských získati a zbohatnouti jako jiní, ale přestával na tom nevelkém statku, který měl. Roku 1434 jat u Lipan od panské strany a ušetřen jen proto, že byl panského stavu. V letech 1434—1436 skorem všichni jeho spojenci poddali se císaři Zikmundovi a obdrželi za to hojné statky. Tu Roháč přibrav k sobě nespokojence zavřel se na hradě Sioně a vybíhaje odtud do okolí a hubě je, popudil na sebe celý kraj. V postě r. 1437 přivedl mu Martin Prostředek lidi, kteří z Hradce byli vyhnáni. V tu dobu ze sněmu valného v Praze vyhlášena veřejná hotovost proti Roháčovi, a ke konci dubna vypravili se Pražané s lidem některých pánův a měst a něco krajského lidu pod Hyncem Ptáčkem z Pirkšteina k obléhání Sionu. Vojsko položilo se na rovině východně od hradu, ale bylo jich málo a Roháč se tak dobře bránil, že za měsíc nic nedokázali. Zase pak se našli v Čáslavsku mnozí, kterým obléhání to bylo proti mysli a kteří Roháče sice veřejně nepodporovali, ale tajně mu přáli. Mluvilo se o sjezdech, které měli mezi sebou, a listech, které po kraji posílali. Císař proto Oldřicha z Rožemberka nejednou napomínal, aby lid svůj na pomoc poslal. Obléhání se takto protahovalo až do začátku měsíce září, kdež císař poslal k pomoci nové zástupy uherského vojska. Mezitím byl Ptáček nastavěl dřevěných věží, které zdi hradu

[1]) Arch. Třeboňský.

převyšovaly, ale ty měly cenu jen tehda, jestliže se podařilo příkop zasypati a věže až ke hradbám přistrčiti. Ale všechny pokusy zmařil Zelený, puškař Roháčův ze školy Žižkovy, puškaři pak obléhajících nedovedli Roháčovi ublížiti, buď že špatně stříleli nebo že nebyli s to hruhý násep na východní straně rozvrátiti. Proti tomu dostával Roháč zásob fortnou od potoka a také tudy na Sion drábové pouštěni. Dobyt mohl býti hrad jen úskokem.

Ptáček vida, že pro ostrou střelbu nelze se přiblížiti ke hradbám, podkopal je pod zemí učiniv štolu až do dna příkopu, ale nedokopal jí, aby lesť jeho od obležených poznána nebyla. Potom čekal, až by přišel vítr od východu. Když tak se stalo dne 6. září, pouštěl střelbu k zámku (tuším, také jiným způsobem kouřil), aby dým šel na hrad a obléhající nebylo viděti. V tom drábové jeho vzavše odění vešli do podkopu, prorazili jej, dostali se do příkopu a přistavivše žebříky lezli na val. Bylo právě poledne a Roháč obědval. Uslyšev pokřik na hradbách nechal jídla a vzav na se zbroj pospíchal ke hradbám. V tom, když nepřátelé již násep opanovali a druhé tiskli, Roháč s nimi se chtěl uchýliti do zadního hradu a tu se brániti; v tom však se dostali jiní nepřátelé do hradu brankou od potoka. Roháč od nich zaskočen a jat. S ním jati panoše Výšek Račinský Polák, kněz Martin Prostředek, puškař Zelený, Hrdínka, Žídek, Babka, Jindříšek, purkrabě Sionský, všech 60 lidí. Vítězové nabravše ve hradě, co se tu našlo, zapálili jej a ponechali spoustě. Dsky zemské vzal Čabelický a vrátil je k ostatním dskám v Praze.

Císař Zikmund zvěděv o dobytí Sionu, kázal v Praze zvoniti ve všech kostelích, jakoby dobyl velkého vítězství. Dne 8. září prý předveden v okovech k císaři do Králova dvoru a tu prý nahlas volal, aby mu oči vypálili, aby se nemusel dívati na nenáviděného panovníka; potom byl s druhy veden na Staroměstskou radnici a tam útrpně tázán s takovým ukrutenstvím, až z něho střeva vyplynula Nazejtří (9. září) veden s jatými k šibenici, která nakvap vystavěna z množství dříví, jež bylo pohotově na pokrývání Týnského kostela. Byla o třech patrech. Roháč pověšen nejvýše na zlatém řetěze se zlatým pásem okolo těla, či v panské úpravě. Pod ním pověšeni Prostředek, Výšek a Zelený na červených provazech, a pod nimi všichni ostatní na obyčejných provazech. Poprava ta způsobila veliké pohnutí, a dlouho potom se ještě vypravovalo, jak lidé plakali. Roháč zůstavil vdovu Elišku z Kolovrat. Měl-li dítek, není nám známo.[1])

Zboží Sionské obdržel kněz *Bedřich ze Strážnice*, tuším, bez zápisu, ale Beneš z Hustířan vyprosil si na ně zápis. Tak ti dva se o ně do r. 1449 přeli.[2]) Král Jiří vyvadil zboží Sionské, totiž vsi Chlistovice, Chroustov, Všesoky, Miletice a Újezd buď od Bedřicha nebo kohokoli jiného a zastavil je *Alšovi ze Soutic*, avšak bez hradiště Siona, na němž hrad míti nechtěl. Po smrti Alšově koupila totéž zboží Klara ze Solopisk, manželka *Hertvíka* z *Nestajova*, s *Václavem* synem svým, což král r. 1466 potvrdil a jim dotčené vesnice znova zapsal Král Vladislav potvrdil je Václavovi r. 1482 a připsal mu životy pro jeho syny. Také Janovi, synu Václavovu, přidal týž král r. 1508 jeden život, avšak již roku následujícího prodal Jan Sionské zboží *Ctiborovi*, *Čeňkovi* a *Oldřichovi* bratřím z *Pařízku*.[3]) Tito obdrželi od krále Vladislava milosti, jednu r. 1510, kdež jim peníze připsal na zdělání nových a starých zašlých rybníků, a druhou r. 1514, kdež přidal život *Janovi*, synu Oldřichovu. Pařízkové drželi dotčené vesnice k Radboři a opanovali také hradiště, jež slove ve všech tehdejších zápisech zámek Sion. Jan prodal Sion r. 1535 *Jindřichovi Firšicovi* z *Nabdína*, a připojen ke Zbraslavicům.[4]) Roku 1541 prodal Firšic Sionské zboží *Jindřichovi Špetlovi z Prudic*,[5]) a drženo k Dobrovítovu. Jiřík, syn Jindřichův, prodal konečně Sion *Jindřichovi Voděradskému z Hrušova*.[6]) Od té doby držen napřed k Dobřeni a r. 1581 nadobro připojen k Malešovu.

---

[1]) Pam. arch. X. 210—215. [2]) Arch. Třeboňský. [3]) Arch. gub. a DZ. 42. L 7. [4]) Arch. gub. [5]) Arch. Roudnický. [6]) DZ. 46. J 10, arch. gub.

SUCHDOL ZÁMEK.

Mezi Kutnou Horou a Zásmuky jest městečko Suchdol nebo Sukdol, na jehož rynku stojí starodávný zámek do čtverhranu založený. Před zámkem jest ohrazení s dvěma prostými sloupy, na nichž jsou nevkusní chrti. Brána do zámku upravena jest bezpochyby před 200 lety a viděti na ní posud kruhy, v nichž zavěšeny byly dvéře vrat. Průjezd jest starožitný, avšak nepamatuje více než dvě století; toliko oblouk tam, kdež se vjíždí do dvora, jest snad starší, neboť jest sklenut v tupém končitém oblouku. Na čtverhranatém dvoře viděti jest drahně oken a dvéře, jichž rozložení dává znáti, že bývaly okolo celého dvoru dřevěné pavlače; neboť jsou tu mnohé dvéře, k nimž se jen po žebříku přijíti může. Úprava svědčí asi o 17. věku. V zámku opustlém jest píce pro dobytek, čelední byty a dole kravíny a konice. Před lety býval tu cukrovar, jehož představeným byl po nějaký čas dobré paměti konservator Beneš.

Roku 1738 popisuje se zdejší zámek takto: Stará tvrz, která do čtverhranu z kamene vystavena a vodním příkopem obklíčena jest; v dolním štoku (přízemí) nacházejí se rozličné sklepy a klenutý chlév, více kuchyně, komora a klenuté světnice, přes malé schody v druhém štoku klenuté světnice, v nichž obilní písař bydlí, pak se nachází v bývalých světnicích sýpka na sypání obilí. Tvrz jest šindelem kryta.[1])

Hojné zprávy o Suchdole v starých pamětech se namítající dokazují, že osada tato nejen starého původu jest, nýbrž i ode dávna bohatým držitelům náležela. Již k r. 1266 připomíná se *Radslav ze Suchdola* v listu, kterýž se dotýče fojtství Broumovského.[2]) Nástupce jeho *Pešek ze Suchdola* (r. 1312 až 1332) býval na hradech mocných tehda pánův z Lichtenburka, buď jsa jejich hostem nebo služebníkem, avšak vším způsobem věrným jich přítelem. Měl také ves Vykaň, pro niž žaloval r. 1318 na Zdeslava z Tismic, neboť tento mu prý zde velkou škodu učinil, avšak po krátkém čase přátelsky se spolu shodli.[3]) Roku 1325 dne 11. listopadu byl přítomen, když kupoval opat Sedlecký ves Krakovany,[4]) a naposled se vůbec k r. 1332 připomíná.[5]) Za dob těch Kutnohorští měšťané velmi zbohatše sobě statky po zemi (to jest velké statky kupovali) a tím často rodinám vladyckým vznik dali. Tak to bylo i zde. Suchdol koupil *Tomlin Velflin*, který zde v letech 1356 a 1358 seděl a kněží ke zdejší faře sázel.[6]) Jako nástupce jeho připomíná se (r. 1366—1377) *Prokop*, měštěnín Kutnohorský neznámého rodu.[7])

Ke konci 14. století drželi Suchdol *Pískové*, patříce na ten čas k nejbohatším rodinám v Hoře. *Petr Písek*, jenž r. 1394 panská práva na Suchdole vykonával, byl mincmistrem a od r. 1386 držitelem kolika statků pozemských v okolí. Když na počátku 15. století kostel Těla Páně a sv. Barbory před branami Horskými zkvétati počal, založil tu Petr s bratrem svým Václavem dvoje kaplanství, kterého příkladu i jiní boháči následovali.[8]) Za něho tvrz zdejší první obléhání, pokud známo, přetrvala. Roku 1402 zajat jest Václav král Český způsobem zrádným od neupřímného bratra svého Zikmunda

[1]) 511. E 20 [2]) Emler reg. p. 203 „de Zuchodol". [3]) Tab. vet. n. 207, reg. III. [4]) Reg. III. 451. [5]) Reg. III. 728. [6]) Tingl lib. conf. X. [7]) Lib. conf. [8]) Hojné toho doklady mají libri confirm.

krále Uherského, a byv věznĕn nějaký čas na hradě Pražském zavezen jest potom do Vídně (r. 1402). Zde jej nutil k tomu, aby se vzdal „s tělem a ctí i vším statkem svým, se zeměmi a lidmi do opatrování jemu a knížatům rakouským, tak aby oč se oni jednosvorně usnesou, od něho bylo konáno a zachováno bez odpornosti“; a vedlé smlouvy té musil Václav psáti všem purkrabím svým do Čech, aby přijeli k němu do Vídně, kdež měl je připraviti k tomu, aby hrady sobě svěřené vydali v moc Zikmunda a knížat rakouských, jak by toho od nich požádali. Lesť tato, příliš málo důmyslná, se však nevydařila. Věrní služebníci Václavovi bezpochyby si pomyslili, že se pánu svému tentokráte lépe zavděčí, když ho neuposlechnou. Tu nezbylo Zikmundovi nic jiného než odpor proti sobě mocí překonati. Sebrav vojsko z Uher vytrhl s ním v měsíci prosinci téhož roku a položiv se u Kolína poroučel všem pánům, zemanům a městům, aby neprodlévajíce se vším lidem branným a puškami k němu přitáhli a Kutnou Horu oblehli. Pražané uposlechli tohoto jeho rozkazu a vytáhli k němu u velikém počtu, majíce za polního hejtmana Markvarta z Úlic. Tak oblehl král Kutnou Horu s mocí velikou, a zatím vojsko jeho uherské a čeští spojenci pálili a plenili celou krajinu daleko široko; Uhři konali při tom ukrutnosti a násilí způsobem nelidským. Úlický chtěl opanovati tvrz Suchdolskou, ale obléhaje ji poraněn jest šípem s tvrze vystřeleným (27. prosince), od čehož ihned zemřel.[1]) Zdali tehda tvrze dobyli, toho již paměť nemáme, ale protože padla Hora, přední záštita její, bezpochyby se také vzdáti musela a tím před dokonalou zkázou zachráněna byla.

Petr Písek nebyl sám a sám pánem na Suchdole, nýbrž jej držel bezpochyby společně s bratrem a příbuznými svými. Tak čteme k r. 1405, že *Hanek Píšek* zapsal jistý plat kaplanu u sv. Barbory povinný na své tvrzi a dvoru v Suchdole, poněvadž zboží Ratborské, z něhož posud týž plat vydáván byl, od Uhrů naprosto popleněno bylo [2]) Přečkavše Píškové bouře husitské po kolik let ještě v okolí zůstávali menší statky držíce a název *Píšků* z *Radenina* přijavše. V letech 1431—1433 opanoval Suchdol *Mikuláš*, mincmistr Horský. Václav zemřel za válek tehdejších dědiců přirozených nemaje, zboží jeho tvrz, dvůr a ves Suchdol daroval císař Zikmund panu Půtovi z Častolovic, který ještě dříve zemřel, (r. 1435) nežli Zikmund uznání v Čechách došel.[3])

Roku 1420 připomíná se *Jan ze Suchdola*, přívrženec Zikmundův, jemuž panovník tento dvě vsi kapitole Pražské náležející zapsal.[4]) Od r. 1423 seděl na Suchdole *Kerunk* či *Jan Kerunk* z *Lomu*,[5]) který též některá zboží zápisná držel. Bojoval za tehdejších běhů válečných a kdesi o jedno oko přišel, pročež mu „Kerunk jednooký“ říkali a nezřídka jej i tak v listinách pojmenovávali. Roku 1454 musel navrátiti zboží duchovní dvůr pustý v Lisolajích a lidi v Suchdole, poněvadž na ně řádných zápisův ukázati nemohl [6]) Roku 1469 připomíná se Dobra ze Solšic, vdova po Kerunkovi ze Suchdola, která ještě r. 1481 žila.[7]) Avšak ta již Suchdola nedržela, nýbrž patřil r. 1481 *Janovi Hrabaňovi* z *Přerubenic*.[8])

Roku 1500 seděl na Suchdole *Mikuláš Hrabáně* z *Přerubenic*, s bratrem svým Jaroslavem držel také Hlízov.[9]) Nástupce jeho *Petr Amcha* z *Borovnice* prodal (r. 1508—1512) Suchdol tvrz, dvůr poplužný a ves *Závišovi Sulkovi* z *Hrádku* za 500 kop grošů českých;[10]) ale již r. 1516 seděl tu *Kuneš Bohdanecký* z *Hodkova* a držel zboží to ještě r. 1521. V letech 1525—1529 držel Suchdol *Oldřich Pařízek* z *Pařízku* a r. 1530 *Jan* z téhož rodu.[11])

Asi kolem téhož roku koupil Suchdol od Pařízka *Václav Popel* z *Vesce*, tuším, směnou za Pašiněves, neboť tu potom po něm Pařízek držel. Roku 1538 koupil Libenice, ale prodal je hned roku příštího. Kromě toho držel ještě Hranice a Sedlov; odprodal však jeden dvůr v Dolanech Hynkovi Martinickému ze Chřenovic. Na zboží Suchdolském věnoval (vkladem r. 1545, 10. listopadu) 300 kop grošů míšeňských manželce své Johance z Ryzemburka a k tomu jí přidal, kdyby jej živobytím přečkati měla, kozy, krávy dojné, sedm kop ovec dojných, deset koní vozníkův a jisté svrchky ve dvoře.[12])

Popelové z Vesce pocházeli, tuším, z Vesce v okolí Kolínském a měli v erbu čtverhranky šikmo položené, jako se posud na starých náhrobcích spatřuje. Co se týče bujnosti, nevázanosti a zvůle, málo která rodina se jim vyrovnávala. Václav r. 1538 s Václavem Nyklá̌skem ženu jednu z Poděhus těžce zranil, uvláčevše ji za vrch a koňmi tlačíce a jinak tepouce. Roku 1541 honě se syny zajíce setkal se s Janem Voděradským, oskočil jej a přiměřiv k němu ručnici pravil: „Shledáš to, že s tebou budu krvavě děliti a musíš se stesknouti.“ Ač Jan byl jeho zetěm, přece r. 1546 mu hrozil, „že se chci k tomu přičiniti a toho jakž budu moci dovésti, abych tě z světa svedl a své dceři a tvé ženě abych jiného muže dal.“ Byl Václav bujný, neméně však i Jan Popel z Vesce na Hranicích, bratr nebo strýc jeho,

[1]) Breve chronicon 1344—1411, Tomek, Praha III. 415. [2]) Lib. erect. VI. f 451. Pány podacími na Suchdole byli r. 1417 Mikuláš a Hanušek (lib. conf. VII H 10, r. 1419 se psal Václav Píšek „ze Suchdola“ (DD 15, f. 72). [3]) DD. 15. f 331, zapsáno r. 1437, knihy Kutnoh. [4]) Arch. č I 529. [5]) Arch. č. III 490, 504, 513. [6]) Rkps. kapitulní cod. XXIII. [7]) Rkp. Vídeňský. [8]) Arch. Kutnohorský [9]) Riegger, Archiv III 414. [10]) DZ. 8. C 21 Vklad ten obnoven r. 1547 syny Petrovými Mikuláši, synn Závišovu. [11]) Archiv musejní, Paprocký o st. pan. str. 343, reg. kom. soudu, arch DZ. [12]) DZ. 7. G 28.

který, tuším, následkem nějakého taškářství kulhal. Tento jeda r. 1545 dne 19. června na předměstí Kolínském setkal se tu s Pavlem, služebníkem Václava z Pařízku. Maje naň zášť zúmyslnou příčinu a půtku naň učinil a v hádce potom nastalé dobyv braně Pavla zavraždil. Když věc tato od Pařízka na soud vznesena byla, nalezeno tu vedlé zřízení zemského, že Jan pro takovou zúmyslnou a svévolnou vraždu hrdlo ztratil, i vzat jest v kázeň nejvyššího purkrabí, vsazen do Daliborky a potom odpraven.[1]) Také Václav násilně se světa sešel. Jezdil často do Kolína maje tu jednání s Janem Kasalickým, jemuž postoupil statku svého Pašiněvsi, směniv za to veliký dvůr na předměstí Kolínském. Na takových cestách zůstávali zemané rádi na „stav“ v nějaké krčmě a napivše se vína obyčejně staré zášti ohřívali a nové teprve plodili. Tak asi se stalo r. 1547, že Václav Popel pobídkou a řečí Čeňka Dašického z Barchova rozpálil a potom sám první braně dobyv k němu dotíral. Čeněk bráně se proti násilí a ránu obdržev jedním silným rázem Popela probodl. Synové tohoto vinili sice Čeňka u soudu zemského z vraždy, ale nic neprovedli, poněvadž Čeněk dokázal, že se proti násilí bránil.[2])

Suchdol zámek.

Václavovi synové *Jan*, *Oldřich*, *Petr* a *Jindřich* hned po smrti otcově se rozdělili. Oldřich dostal za díl Hranice, jež však ihned prodal; mladším jeho bratřím vyplaceny peníze, Jan ujal Suchdol a Ratboř. Oženiv se potom s Martou z Borovnice, jí (vkladem r. 1551, dne 7. března) na zboží Suchdolském 375 kop grošů českých věnoval.[3]) Jan Popel byl pravý syn svého otce, neboť na něm se dobře vyplnilo přísloví: „Jablko daleko od stromu se nekulí.“ Práč, násilník byl takový, že se mu daleko široko málo kdo vyrovnal. Co jmenovalo zřízení zemské pychem, výtržností, rčením, hanlivými slovy, násilím a podobným více, to on vše, jak říkáme, z fundamentu prodělal. Roku 1541 hrozil Janovi Voděradskému, že jej zabije, kdežkoli ho najde, a Pavel Korsík, služebník jeho, mluvil: „Pane Jene Popele! já jej tobě chci pomoci bíti.“[4]) Roku 1548 zbil Mikuláše Nykláska ze Žitenic, když tento do městečka Suchdola přišel. Roku 1549 přijev na Pašiněves ke krčmě, ve které Jakub Čapek krčmářem byl, a tu se napiv výtržnosti dvoje způsobil. Vlil krčmáři pivo mezi oči a hned k ručnici se chutnaje byl by jej zastřelil, kdyby Jakub nebyl rychle ustoupil. Bezpochyby potom z krčmy vyhozen byl; tu však tam hledal cestu jinak. Lezl přes zeď, až se dostal k síni a tu vyrazil dvéře u komory, v níž Anna krčmářka s dítkami odpočívala. Dobyv zbraně své ubohou ženu stloukl, šrám na tváři jí učinil a sekaje do šatův ložních (přikrývek) bezmála dítěte jednoho že nezavraždil. Ačkoliv jej Anna s velikým zděšením a pro Boha prosila, „aby se upokojil

[1]) DZ. 7. G 3, Dačického paměti I. str. 74, reg. 7. F. k. s. L 1 a reg. obesl. z r. 1538 F 13. S 1. [2]) DZ. 8. G 14. [3]) DZ. 10. A 2. [4]) Reg. 10. F. k. s. H 2.

a na Pána Boha, řád a právo pamatoval", přece toho jest neučinil, ale vůli svou v rozsekání postele a bití provedl. Kdyby nebyl náhodou pán krčmářův zemřel, byl by měl nemalé potáčky u soudu komorního. Roku 1552 jsa nějaký čas hospodou v domě Koliášově na Novém městě Pražském, tu Viléma Hanikéře ze Semína zranil. Téhož roku sešel se někde s Janem Podvinským z Lerojid. Zúmyslně konvici s pivem na stůl hodil, dávaje příčinu k svádě, pak Podvinského za nos chytil a za něj trhl. Konečně zhasli světlo a Podvinského bili. Že sliby a smlouvy držeti neuměl, dokázal r. 1554; neboť zastavil louku jednu Otíkovi z Hokova, potom ji posekati a seno odvézti dal. Od těch dob měl s Hokovským nechuti a soudy; když pak se r. 1557 v Kouřimi sjeli, tu mu Jan na těle a na zdraví uškodil.[1]) Téhož roku některý čas po sv. Janě Křtiteli jel Beneš Sekerka ze Sedčic na Jestřibci na kočím voze (kočáru) skrze městečko Suchdol, když se právě Jan v krčmě nacházel. Vida jej Jan jedoucího vyšel k němu, vůz zastavil a beze vší příčiny dané ručnici, kterou Beneš ve voze měl, vytrhl, z ní k němu vystřelil. Štěstí ještě bylo, že se Beneše minula. Téhož roku dostal toto psaní: „Urozený vladyko, příteli milý! Co opět urozený vladyka Václav Hrabaně z Přerubenic na Pečkách na mne jest vnesl, tomu z přiležící suplikací, které jest mi podal, vyrozumíš. A poněvadž předešle z jistého uvážení na místě J. M. K. tobě poručení se jest stalo takové, aby jemu Václavovi Hrabaňovi cesty a stezky svobodné ukázal, tak aby on tudy s čeledí svou bezpečně jezditi a choditi mohl, protožť ještě z úřadu svého poroučím, aby tomu, jak výš dotčeno, podlé takového předešlého vzkázání dosti učinil a jemu Hrabaňovi, poddaným a čeledi jeho, pokudž by toho nevykonal, lidem jeho žádné překážky, když by přes grunty té jeli nebo šli, nečinil. A že jsi se v tom na též předešle tobě učiněné poručení tak neposlušně zachoval, aby přede mnú pány a vladykami, krále J. M. radami v soudu komorním na hradě Pražském v středu po Svátosti nejprv příští osobně stál a toho se spravil. D. f. III. Gedrut. a. 1557."[2]) Pro své výstupky seděl s bratrem Jindřichem ve vězení na Pražském hradě, při čemž za jídlo a pití přes 69 kop grošů protrávili, ale dlužni zůstali.[3]) Výstupky jeho čím dále tím horší byly. Přišed r. 1561 do domu Pavla Mělnického z Pisnice na Novém městě Pražském, a ani hostem nejsa pozván jest, aby s jinými za stůl zasedl; když pak se napil a hádka počala, tu vstav od stolu, Pavla, který se ničeho nenadál, pěstí v hlavu uhodil.[4]) Jindy (r. 1562) setkav se někde se Zikmundem z Kelče, zbraně své dobyl a s pacholkem svým naň sekal.[5]) Není tedy divu, že byl Jan po celém Čáslavsku, ano v celých východních Čechách jako falešný groš znám a že leckdys nadávku a urážku pro svou urvalosť odnesl. Jiřík mladší ze Vchynic se k němu r. 1563 na Horách Kutných „řečí nutkal" a mezi jiným k němu promluvil slova: „Zvyjebený potvorníče, ještos od kata vyprošený."[6]) Ačkoliv se potom mysl jeho bouřlivá trochu utišila, přece se sousedy svými ve svornosti nepřebýval. Roku 1567 ujav při sv. Jiří pole pod Vysokou, které poddanému statku Dobřenského náleželo, je čeládce své zorati a ovsem osíti dal. V ten čas také lidem svým pod Vysokou, ačkoliv na tom místě nic neměl, kámen lámati a na faru Vysockou voziti rozkázal. Konečně téhož roku o žních poddané své ze Suchdola s čeládkou dvorskou, třemi vozy a koňmi na pole jednoho sedláka pod vrchnosť Dobřenského náležejícího poslal; ti pak žito tam zaseté sežavše do mandelův sklidili, na vozy naložili a do dvora Suchdolského odvezli.[7])

Ty a takové účinky, ustavičné jezdění, potulování se po krčmách stály mnoho peněz, a jmění pěkné, které Janův otec nahromadil, čím dále tím více se tenčilo. Třebas Popel pro všechny žaloby, které naň činěny byly, k soudům nejezdil, přece se však s poškozenými smlouvati a jim náhrady a velkou část soudních útrat platiti musel. Záhy prodal Hranice a Sedlov, potom také Bořetice (r. 1559). Roku 1562 si něco pomohl, oženiv se s Mandalénou z Bělčic, jíž (vkladem r. 1562, 21. května) na tvrzi, dvoru a městečku Suchdole 500 kop grošů věnoval;[8]) koupil tehda Rašovice, ale brzo potom se mu zase zle vedlo, neboť prodal napřed Ratboř (r. 1564) a potom Rašovice (r. 1565), tak že mu jediný Suchdol zůstal. Ale i ten nebylo možno udržeti. Roku 1569 vsazen jest s bratrem svým Jindřichem pro výstupky jich do Daliborky a byli by velikou psotu snášeli, kdyby jim nebyla Anna Puková peřiny půjčila, totiž „šaty ložní pernaté s povlaky a sovky bílených tenkých pláten zánovních, peřiny svrchní, cejchy na povlečení, cíchu povlečeného polštáře, podušky cejchou povlečené a prostěradla."[9]) Vrátiv se z vězení, musel se ptáti po kupci, aby za Suchdol peníze utržil a dluhy své zaplatil. Trhovou smlouvou r. 1571, dne 6. září

[1]) Reg. 15. F. kom. soudu A 5, B 5—6, D 13, H 7 a K 15, 12 J. R 3—4.
[2]) DZm. 10. B 18.
[3]) DZm. 3. K 29, reg. 17. F. k. s. L 4.
[4]) DZm. 125. S 36.
[5]) Reg. 15. F. kom. soudu O 12.
[6]) DZm. 43. J 18.
[7]) Reg. 15. F. kom. soudu. T 20, V 2, V 10.
[8]) DZ. 14. H 27.
[9]) Pam. arch. VIII. 336.

učinénou prodal tvrz Suchdol s dvorem poplužným, štěpnicemi, zahradami a jiným příslušenstvím, městečko s podacím, pivovárem a mlýny, části vsi Sedlova, Bořetic a Mezholez a podací kostelní ve Vysoké *Jiříkovi Oděradskému ze Hrušova* a na Dobřeni za 13 550 kop grošů míšeňských.[1]) Po zaplacení dluhů zbylo mu tolik, aby si mohl koupiti dvůr jeden (Koudelov) a ves Skovice, za to však měl delší titul než dříve, psávaje se seděním „na dvoře před městem Čáslaví, jenž slove Řečice". Když již k smrti pracoval, odkázal dvůr tento bratru svému Jindřichovi a zemřel r. 1574 nedlouho potom.[2]) Dvůr dotčený zdědila po něm dcera jeho Aléna vdaná za Jana Koudele ze Žitenic. Oba manželé zemřeli r. 1582 a pohřbeni v Čáslavi.

Po smutné smrti Jiříkově († r. 1580), jenž jest sťat na hradě Pražském, pobráno mu panství Malešovské a pouze Suchdol a Dobřeň s Myskovici, Radboří, Solopisky a Malenovici třem jeho synům ponechán. Z těch drželi Suchdol napřed mladší dva bratří pospolu, když však nejstarší jich bratr zemřel, dělili se znova (asi r. 1593), Václav seděl potom na Dobřeni a *Bohuslav Oděradský* byl pánem Suchdolským. Tento Bohuslav postoupil r. 1605 choti své Mandaléně z Komarova dvoru a vsi Myskovic. Darování toto potvrdil r. 1610 dne 18. ledna, když poslední své pořízení činil, než tvrz Suchdol s dvorem poplužným a městečko s vesnicemi, též statky své Bohuňovice a Hranice odkázal jedině dcerce své *Kateřině Polyxeně*, zřídiv nad ní poručnici manželku svou a některé známé a přátelské pány.[3]) Zemřel na Suchdole r. 1612 jsa posledním toho rodu po meči. Mrtvola jeho dovezena na Dobřeň a tam při předcích v kostele pohřbena; meč jeho a pečeť tamže uloženy, neboť nikdo z toho rodu zbraně již nositi neměl.[4]) Dcera jeho Kateřina jsouc provdána za Otu purkrabě z Donína, průchody vojenskými mnoho škod utrpěla a snad i lehkomyslně hospodařila, tak že pro velké dluhy statek zdržeti nemohla. Na naléhání četných věřitelů prodali komisaři od místodržících nařízení tvrz Suchdol s přísl. (r. 1631) *Jiljímu Fuksovi* z *Reynberka*, J. M. C. radě a hejtmanu panství Pardubského, za 21.000 kop grošů míšeňských.[5]) Fuksa převzal na sebe povinnosť dluhy platiti, ale jen málo svedl. Z těch příčin přišel statek tento po jeho smrti zase do prodeje a koupil jej r. 1638, 13. listopadu od komisarův k tomu zřízených *Ludvík Širmar* z *Malíkova*, depositor při dskách zemských, za 21.200 kop grošů míšeňských.[6]) Sotva začal Širmar hospodařiti, přitrhli Švédové do krajiny zdejší, poplenili ji a zpustošili, tak že statek Suchdolský na ceně sklesl a z dluhů již vybaven býti nemohl. Širmar prodal proto r. 1641 dne 20. února statek „od lidu vojenského nejvýš ruinirovaný a spustlý", tvrz, dvůr a městečko Suchdol, dvůr Hranice, dvůr a ves Bohuňovice, vsi Bořetice, Mezholezy a Suchdol c. t. m. *Janovi Oldřichovi Pisingerovi* z *Pisingu* na Velkém Lipně, císařskému nařízenému nejvyššímu, za 14.714 kop grošů míšeňských.[7])

Pro úsilné naléhání věřitelů konečně přišlo k odhádání panství Suchdolského. Roku 1647 v květnu odebral se sem Mikuláš z Gersdorfu a z Malšvic, místokomorník, a jednotlivým věřitelům kusy panství odhádal. Tvrz zdejší, městys, dvůr při tvrzi spustlý, pivovár, zahrady, štěpnice, rybníčky, dědiny a louky přiděleny hlavní věřitelce *Dorotě Vamberské* roz. *Čákovné* z *Bohušic*. Od ní dostal díl tento *Jindřich Volf* hrabě Berka z Dubé (r. 1647, 9. listopadu) a získav i ostatní díly všechny, spojil zboží Suchdolské s panstvím Malešovským.[8])

Ve tvrzi byl tehda sklep jeden pod zemí a nahoře několik sklepův, ale grunty stavení byly velmi chatrné, poněvadž z příkopů vodou přeplněných voda mezi zdi vnikala. K tomu byl svršek dokonce zlý, nemaje ani okna ani dveří mimo dvoje železné, avšak velmi zlé dvéře. Celá tvrz neměla tudíž více ceny než 500 kop grošů míšeňských. S podivením ještě jest, že Berkové na opravu zámku dosti vynaložili, tak že r. 1738 sice nebyl upraven, ale aspoň přece v takovém stavu, že se mohl snadno upraviti. Roku 1738 přišlo panství Malešovské k odhádání, a Suchdol učiněn opět zvláštním statkem.

Držitelem jeho byl známý advokát *Václav Neumann* z *Puchholce*. Tento narodil se v Praze r. 1670 a oddav se studiím povýšen jest r. 1688 na mistra svobodných umění, a poněvadž vtipem svým mnohé překážky snadno překonal, stal se v 23. roce věku svého doktorem všech práv. Potom zastával strany při soudech zemských a městských a vedlé toho četl také o právech na universitě Pražské. Poněvadž vynikal důmyslností, výmluvností a obezřelostí, svěřovány mu pře zapletené a dlouho již zašlé, kteréž obyčejně k dobrému svých klientů na vrch práva dovedl a tím sobě získal nejen jméno slavné,

[1]) DZ. 60. F 6. Oděradský platil dobře a tak přišlo ke vkladu a odevzdání ještě téhož roku dne 4. října (DZ. 17. H 24).
[2]) DZ. 18. E 25.
[3]) DZ. 136. C 18—23.
[4]) Dačický.
[5]) DZ. 298. B 8.
[6]) DZ. 301. M 27.
[7]) Tamže N 1. Vloženo r. 1641 dne 7. března. (DZ. 147. G 18.)
[8]) DZ. 149. H 13—17.

ale i tolik bohatství, že si několik statků pozemských koupiti mohl. Tolikéž býval na slovo brán jakožto profesor universitní, byv patnáctkráte děkanem fakulty právnické a pětkráte rektorem university. Pro své zásluhy literární obdařen byl titulem cís. rady, jmenován c. k. fiskusem, r. 1737 stal se radou nad apelacími a r. 1738 povolán jest do komise k vypracování nových zákonů pro království České zřízené, kdež mu svěřeno oddělení týkající se řádu soudního a organisace soudní.

Neumann pokládán na onen čas za výtečného právníka (oraculum juris) a byl také plodným spisovatelem právnickým, a pročež litovati jest, že nechvalitebným jednáním svým proti známému hraběti Šporkovi a jiným osobám slávu jména svého poněkud zatemnil. O osudech Neumannových, zejména o dlouhé jeho při s hrabětem Šporkem, mohla by se celá kniha napsati. Zemřel r. 1743 dne 14. srpna na zámku Suchdolském a pohřben v klášteře františkánském v Zásmukách.[1]) Syn jeho Jan vystavěl r. 1746 kostel Suchdolský. Roku 1776 přikoupen statek Suchdolský k Malešovu.

TVRZE OKOLO MALEŠOVA.

DOBŘEŇ.

Západně od Malešova jest kostelní ves Dobřeň, v níž tvrz od starodávna bývala. Po vsi psal se r. 1310 vladyka *Heřman.*[2]) Za Karla IV. žili *Ješek*, *Mikuláš*, *Jindřich*, *Heřman* a *Prokop* bratří *z Dobřeně* a připomínají se r. 1374 jako patronové kostela zdejšího. Z nich připomíná se Mikuláš r. 1385 samotný jako pán na Dobřeni, a vykázal téhož roku desátky zdejšímu faráři.[3]) Roku 1395 drželi Dobřeň bratří *Jindřich*, *Mikuláš*, *Diviš* a *Prokop* podávajíce r. 1398 sem nového faráře. Diviš byl r 1408 a 1410 poručníkem sirotkův Předbradských.[4]) Dělením povstal v Dobřeni velký a malý dvůr; kromě toho byla část příslušenstvím nějakého duchovenství. *Mikuláš z Dobřeně* koupil r. 1425 věnné právo na malém dvoru.[5]) Z rodu prvotních vladyk připomínají se r. 1460 Heřman a r. 1464 syn jeho Čeněk.[6]) Ke konci 15. století držel tvrz *Michal z Vrchoviště* s manželkou Dorotou Plutvicovnou z Dubenek, která po otci bývalou duchovní část držela (r. 1493, 1497), a král Vladislav připsal r. 1511 *Jindřichovi*, synu jeho, ještě jeden život na duchovní části.[7]) Dorota připomíná se jako poručnice Jindřichova ještě r. 1520[8]) a zapsala Dobřeň *Samsonovi z Julšteina* a Strachotovi z Kralovic. V letech 1516—1524 nazývá se Samson pánem na Dobřeni.[9])

Okolo r. 1543 dostal se statek Dobřeňský zadlužený v držení Jana Žateckého z Veckrštorfu a ten jej prodal r. 1543 *Jindřichovi Voděradskému z Hrušova*, jenž r. 1547 Saloméně z Kralovic na vsi Myskovicích věnoval.[10]) Zapsav r. 1554 zboží Dobřeňské synu svému *Jiříkovi*, zemřel r. 1556 a pohřben v kostele Dobřeňském.[11]) Dotčený Jiřík připojil Dobřeň k Suchdolu. Obojí statek po nešťastné jeho smrti (r. 1580) zůstaven jeho synům. *Jan Jindřich*, jeden z nich, dostal Dobřeň na svůj díl a umíraje (r. 1587) odkázal týž statek manželce své Kateřině Voděradské z Lisova, avšak tato pro odpor *Václava* a *Bohuslava*, bratří zemřelého, od práva svého pustila.[12]) Václav dostav pak Dobřeň na svůj díl, uložil tu pěknou svou knihovnu od rozličných knih, která po jeho smrti od přátel jeho různo rozebrána. Václav zemřel r. 1606 a pohřben v kostele Dobřeňském.[13]) Statek jeho dostal se dcerám jeho Kateřině a Lidmile.[14]) Poněvadž bylo na něm mnoho dluhů, prodala Lidmila díl svů Kateřině (r. 1610), ale i Kateřina nemohouc tento díl zaplatiti a statek zdržeti, prodala Dobřeň po dvou měsících *Ondřeji Horňateckému z Dobročovic*, manželu svému.[1]) Dobřeň zůstala pak při Zbraslavicích. Roku 1644 prodal Jiří Arnošt Horňatecký statek Dobřeňský *Janovi Kamberskému z Kamberka*, jenž jej jen čtyři léta držel a pak vrchnosti Malešovské prodal.[2]) Stará tvrz stála ještě r. 1738 ve dvoře Byla v ní ratejna, komora a chlív na drůbež.[3])

[1]) Naučný Slovník (tamže seznam spisů jeho). [2]) Reg. II. 967. [3]) Lib. conf., erect XIIIa. 18 Roku 1385 byl Čeněk „z Dobřenic“ spolupatronem kostela v Ratěnicích (lib. erect. XII. 10). [4]) Lib. conf., erect., rel. tab. [5]) Kniha Kouřimská. [6]) Arch. kapitol. a kniha Kutnohorská. [7]) Rkp. Roudnický. [8]) Reg. kom. soudu. [9]) Arch. mus., reg. k. s. [10]) DZ. 4. E 3, 8 D 8. [11]) DZ. 11. F 2, Method VIII. 128. [12]) DZ. 23 N 16 [13]) Dačický. [14]) DZ. 133. C 27—D 1.

ROZTĚŽ.

Kde stojí Roztěžský zámek, bývala tvrz, jejíž známky až do r. 1674 viděti bylo. Lid říkal tvrzišti „hrad černý nad Strží“.[4]) Ves Roztěž bývala sídlem asi dvou vladyk. Na jednom vladyčím statku seděl Ješek s manželkou Přibou. Oba zemřeli před r. 1391, a statek jejich měl pak Ctibor křižovník od sv. Maří.[5]) Kromě něho připomínají se r. 1396 Štěpán z Roztěže a r. 1401 Rynart z Roztěže, odjinud z Nové vsi.[6]) V 16. století patřil Roztěž k Malešovu a okolo r. 1576 sveden na dvůr.

TUCHOTICE.

Západně od Malešova jest ves Tuchotice. Tvrz tu stávala na místě chalupy, která slove na valech.[7]) Po vsi nazýval se r. 1303 *Volimír.*[8]) Roku 1384 držel ji Matěj Merspach a r. 1396 Václav rychtář v Budějovicích. *Jan z Tuchotic* připomíná se r. 1407 jako spolupatron kostela na Vysoké.[9]) Do knih Kutnohorských vložen kšaft Václava Svatby z Tuchotic, jenž měl část vsi Tuchotic; v tu se uvázal syn jeho Jaroš. Roku 1528 držel *Václav Okrouhlický ze Kněnic* statek Tuchotický. Týž prodal r. 1535 vsi Tuchotice, Vitice a Mezholezy *Václavovi Popelovi z Vesce*, jenž je pak k Suchdolu připojil. Roku 1558 prodal Jan Popel tvrz pustou Tuchotice Janovi staršímu *Szlavovi z Lipy*,[10]) a od té doby patřily Tuchotice k Malešovu.

[1]) DZ. 183. N 5, P 3. [2]) DZ 303. L 8, 310. A 30. [3]) DZ. 511. F 16 [4]) Hornik r. 1845. [5]) DD. 13, f. 160; 14, f 201. [6]) Arch. v Budějovicích. [7]) Podrobně u Hebra V. 250 [8]) Reg. II. 839. [9]) Arch. v Budějovicích, lib. conf. [10]) DZ. 53. G 3.

MYSKOVICE.

Západně od Kutné Hory jest ves Myskovice, která se prvotně Myslkovice jmenovala. V 15. století tu bývala tvrz. Po vsi se nazývali r. 1309 zemané Nachval a Pešek.[1]) Část vsi dostala se r. 1358 ke klášteru Skalickému[2]) a zůstala v držení jeho až do r. 1420; ostatek s tvrzí držel r. 1419 *Vaněk Písek ze Suchdola.*[3]) Toman z Myskovic připomíná se v letech 1448—1450 ve vojště Poděbradském.[4]) V 15. století spustla tvrz, a když Hašek Zvířetický z Vartemberka r. 1544 ves Myskovice Jindřichovi Oděradskému prodal,[5]) připojeny Myskovice k Dobřeni a k Suchdolu.

CHLISTOVICE.

Ve vsi Chlistovicích bývala také tvrz, a viděti dosud valy v jednom selském statku.[6]) Ves a podací kostela, který se také na Hrádku nazýval, patřívaly *kapitole Pražské*. O držitelích tvrze není nám nic známo, leč bychom sem počítali *Alše* a *Jindřicha z Chlistovic*, kteří byli r. 1440 na sjezdu Čáslavském.[7])

[1]) Reg II. 956. [2]) Arch. gub. [3]) DD. 15, f. 72. Viz i arch. č. III. 514. [4]) ČČM. 1827, 3, 80, arch. č. V. 267. [5]) DZ. 5. F 16. [6]) Viz Pam. arch. X. 215. [7]) Arch. č. L 256.

ALBRECHTICE.

U dvoru Albrechtického jest místo náspem, příkopem a rybníčkem ohrazené, tvrziště. Lid tomu říká Starý dvůr. Na této tvrzi seděl r. 1398 Svach, který daroval 100 grošů platu k faře na Hrádku u Chlistovic a zde ještě r. 1402 seděl.[1]) K r. 1469 dovídáme se, že část vsi Albrechtic po Janovi Tyništkovi z Tyniště odumřela.[2]) Tvrze tehda již tu nebylo. V 16. století patřily Albrechtice k panství Malešovskému, jehož vrchnost tu dvůr vyzdvihla, avšak okolo r. 1620 od vojáků spálen a spustl.[3])

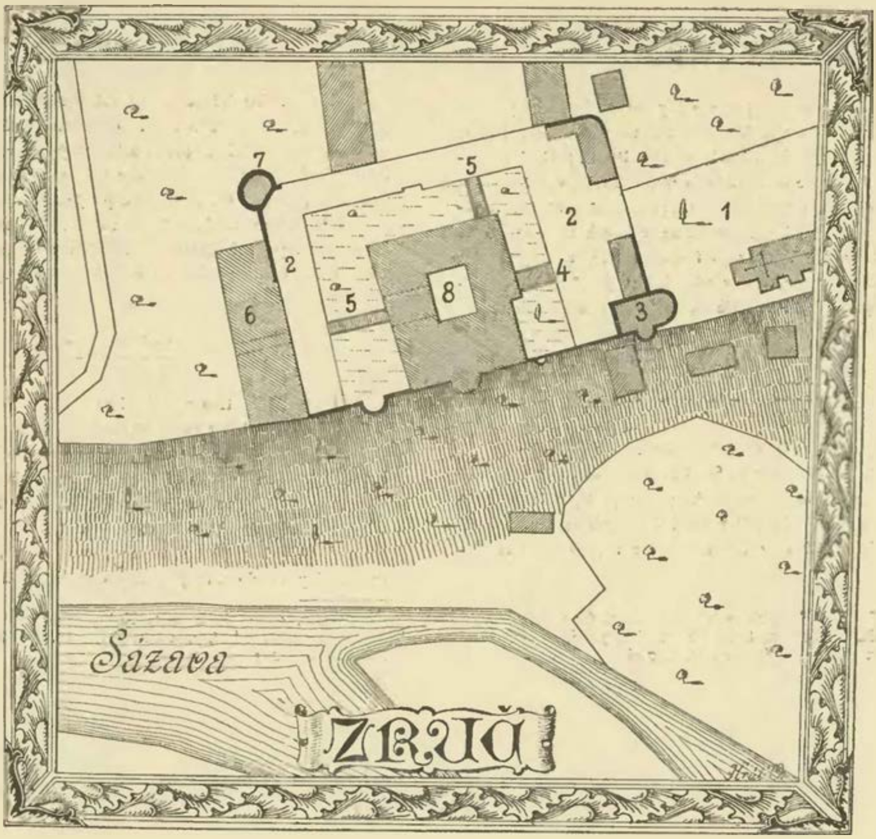
RABŠTEIN.

Nedaleko Dolní Lhoty nachází se Rabšteinský mlýn, při němž za starých dob tvrz Rabštein bývala. K r. 1393 dovídáme se, že Voršila, manželka Jiříka Rotleva, stálý úrok na svém zboží Rabšteinském prodala. Jiřík zemřel nedlouho potom a Voršila vdala se okolo r. 1400 za Prokopa kramáře.[4]) Roku 1416 držel Rabštein *Jakub Písek*[5]) a později *Hanuš Leml*, po němž r. 1455 provolán.[6]) Tehda ještě tvrz stála; potom zanikla a zůstal zde jen mlýn, který patřil do r. 1567 k Malešovu a pak k Dobřeni.

[1]) Lib. erect. XII. 185, XIII. 111. [2]) DD. 16, f. 283. [3]) DZ. 392. E 1. [4]) Lib. erect. VI. 117. [5]) Rel. tab. II 76. [6]) DD. 16, fol. 271.

Stará bašta ve Zruči.

Plán hradu Zruče.

Vysvětlení plánu: 1. farní kostel; 2. parkány; 3. bašta; 4. starý most; 5. nové mosty; 6. bývalá sýpka; 7. věž; 8. dvůr.

ZRUČ HRAD.

Zámek Zručský nad Sázavou položený stojí na kraji strmé stráně k řece se sklánějící a má proto z té strany takovou malebnou polohu, že mu je málo podobných. Až do r. 1891 udržel se jako nějaká pevnosť, jsa na všechny strany hradbami, věžemi a příkopy zavřen Téhož roku počato s obnovováním. Příkopy jej zavírající ponechány, ale z hradeb mnoho zbořeno. Hradba na severní straně zbořena docela, na východní straně zbořen také kus hradby neobyčejně vysoké; taktéž zbořena některá vedlejší stavení, která vyhlídce a rozšíření parku překážela.

Jádrem bývalé pevnosti býval *zámek* do čtverhranu založený a čtverhranatý dvůr zavírající. Část jeho k západu obrácenou dal již Skrejšovský prý pro chatrnosť jeho rozbořiti. (Bývaly tu kolny.) Za posledních let stavení to, které se podobalo mnohým zámkům v prostém slohu vystavěným, obdrželo nynější svou podobu, při čemž také roh jihovýchodní byl povýšen na čtverhranatou věž. Zámek, bezpochyby z 16. století pocházející, obdržel při tom tvářnosť moderní v tom gotickém slohu, jak se nyní obyčejně domy a villy stavějí.

Okolo zámku jdou hluboké vyzděné *příkopy*, kteréž mu dříve ráz pevnosti dodávaly. Přes ně vedl dříve jediný *most* od východní strany, nyní přistavěny ještě dva mosty, jeden od severní, jeden od západní strany, odkudž udělán také nový průjezd. Na třech stranách (kromě strany k řece) bývaly okolo zámku parkány. Bezpochyby se na počátku 16. století dosavadní opevnění nezdálo býti dosti bezpečné a proto ještě opevnění ven povydána, z nichž mnohá mezi přestavováním r. 1892 dobře se mohla

pozorovati. Na všechny čtyři strany byly vysoké hradby, z nichž některé části dosud stojí. Zajímavé bylo opevnění jihovýchodního rohu. Zde postavena byla *bašta* takovým způsobem, že ze čtverhranatého základu vybíhá větší polokruh k východu a menší polokruh k jihu do stráně, kudy bezpochyby šla pěšinka od řeky. Opevnění to ponecháno a jen ty domky (konice), které ke hradbám přistavěny byly, zbořeny. Severovýchodní roh byl zaokrouhlen a stálo při něm stavení, které také odbořeno, a ponechán při něm jedině zahradníkův byt. Západně přistavěno bylo ke hradbám dlouhé stavení, které bývalo zřízeno za sýpku; to také ponecháno a po opravě r. 1892 přizpůsobeno slohu zámku a udělán tu průjezd.

Nejzajímavějším zbytkem starého hradu jest *věž*, která v 16. století v severozápadním rohu hradeb vystavěna byla. Na místě, aby to byl roh v pravém úhlu, přiříznut jest rovnou zdí a k ní přistavěna věž asi 20 metrů vysoká, mající za základ podkovu. Roku 1892 stavení toto osmahlé pěkně se odráželo od okolních stromů. Nejspodněji jest malá místnosť s válcovitým klenutím, bývalá kovárna; vchod k ní jest prolomen. Vedlé toho výše jsou dvéře do věže a ke schodům, ale viděti jest zřetelně, že celá tato zeď znova jest vystavěna, a že původně tu byl toliko vysoký prampouch a pod ním prázdná místnosť (snad kolny). Nad samým prampouchem jest starý vchod, z něhož udělána jsou dvě okénka; že tomu tak bylo a zde jest bývalý vchod, znáti lze z děr pro trámoví, na němž byly pavlače a z obou stran hradeb přístup. Nad tím jest viděti dvoje malá okna nad sebou. Vnitřní místnosti upraveny jsou tak, jak toho vyžadovaly poměry 16. a 17. století, avšak není tu nic památného viděti. Nejvýše jest zábradlí z cihel a končitá střecha.

Asi 400 kroků západně od zámku stála nějaká tvrz na příkré skále nad Sázavou. Od pláně byla oddělena dvěma příkopy a dvěma náspy, které ji jako podkova objímaly. Není nám známo, kdy tu tvrz stála, ale domníváme se, že tu měl sídlo nějaký pán ve 14. nebo 15. století za té doby, když Zruč dvěma najednou náležela.

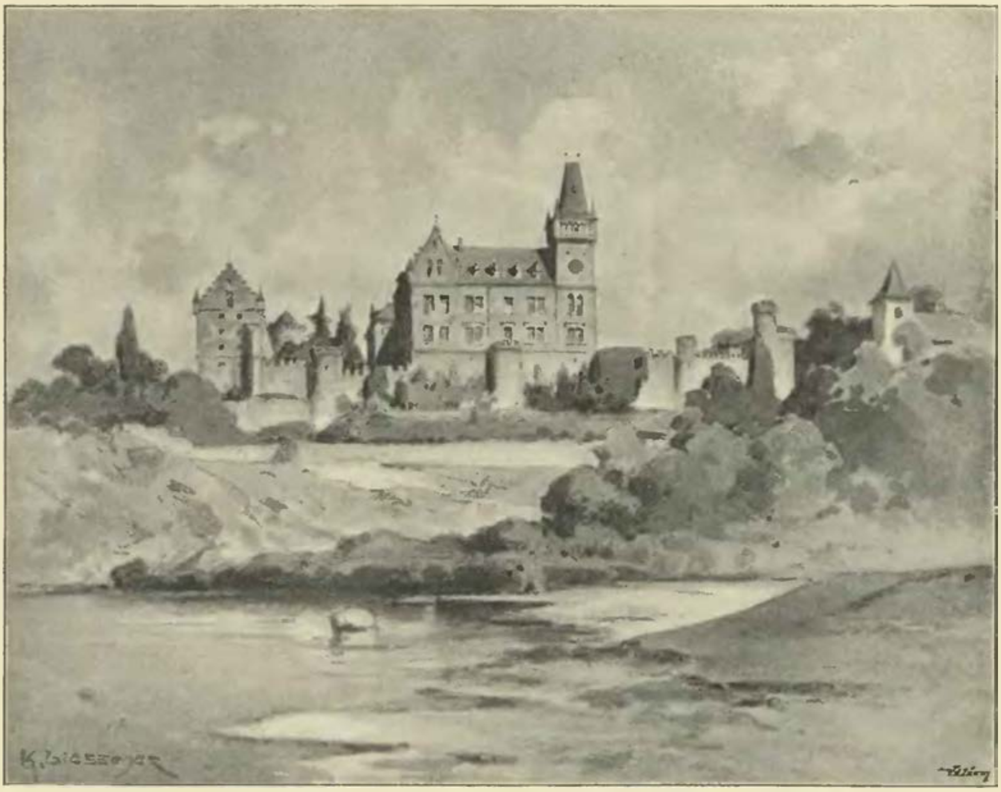
Zruč se nepřipomíná před počátkem 14. století. První nám známý držitel byl *Heřman* z rodu potomních Chvalovských z Ledec, jenž daroval r. 1328 podací kostelní ve Zruči klášteru Zderazskému.[1]) Po něm se *Petr* z *Orlíka* r. 1355 jako patron kostela zdejšího připomíná. Týž držel potom Hodkov a nazývaje se Petrem z Kolovrat podával sem r. 1375 nového faráře.[2]) Zachovala se také paměť z doby Karla IV., že Rubin a Čeněk bratří z Dubé a ze Zruče prodali faráři Slavošovskému role při Hodkovu, ale jsou to osobnosti nám tak neznámé jako bratří Hrzek a Beneš ze Zruče, kteří měli r. 1374 při s klášterem Sázavským.[3]) Jisto jest, že držel Zruč r. 1364 *Ješek Kolovrat* podávaje sem faráře a r. 1366 do Slavošova. Zemřel před r. 1374 zůstaviv vdovu Sudku a syny *Jana*, *Václava* a *Alberta*. Ti se připomínají v letech 1374—1391 jako patronové kostela ve Zruči a kromě toho přicházejí v rozličných pamětech soukromých.[4]) Václav stal se r. 1391 farářem ve Zruči, ale r. 1409 téže důstojnosti zbaven, protože zabil řemeslníka ve Zruči. Okolo r. 1398 Jan a Albert Zruč prodali a živořili na drobných statcích.[5]) Kupcem byl strýc jejich *Mikuláš Kolovrat ze Zruče*, jenž se však v posledních letech ze Chřenovic a ze Zbraslavic psával. Když však král Václav jej r. 1405 popravcem kraje Čáslavského učinil, psal ho starým heslem.[6]) Asi téhož nebo následujícího roku zemřel zůstaviv syny *Mikuláše* a *Alše*, kteří až do r. 1409 společně hospodařili. Téhož roku napsali nadační list pro kaplanství Zručské, které již Ješek se Sudkou byli založili.[7]) Jmenují množství předků, za něž záduší zakládali, nám však o nich kromě holých jmen nic známo není. Asi r. 1410 se rozdělili. Mikuláš dostal za díl Zbraslavice a Aleš zůstal na Zruči. Paměti o něm jdou až do r. 1417, zejména i to, že za manželku pojal Anéžku, Plumlinovu dceru z Kutné Hory.[8])

V následujících letech setkáváme se s držiteli, kteří se psali napřed ze Zruče a pak *Zruckými ze Chřenovic*. Byli také erbu orlice Kolovratské jako předešlí páni, ale neumíme o nich s jistotou pověděti, jestli byli potomky Alšovými nebo nějakého jiného, a to Chřenovského pána. Toto poslední zdá se nám býti pravdě podobným. Neboť r. 1432 připomíná se *Purkart ze Zruči* v listině Ledecké,[9]) z r. 1433 však jest znám list, který *Milota ze Chřenovic* na Zruči vydal, a odjinud nám také známo jest, že tu bydlíval.[10]) Po něm vyskytuje se v držení Zruče *Ctibor ze Chřenovic*, jenž byl r. 1449 na sjezdu Čáslavském.[11]) V letech 1442—1460 nacházíme ho jako svědka ve svobodách Ledeckým daných a r. 1470 vyslán z Čáslavska ke zřízení pole. Roku 1475 byl již mrtev[12]) zůstaviv tři syny. Jeden z nich, *Jindřich*, byl potom pánem na Kamberce, druhý *Jan* spravoval Zruč, r. 1486[13]) přijal potom za díl peníze a usadil se r. 1513 na Kameni. Třetí syn *Aleš* vyskytuje se od r. 1505 jako pán na Zruči.[14])

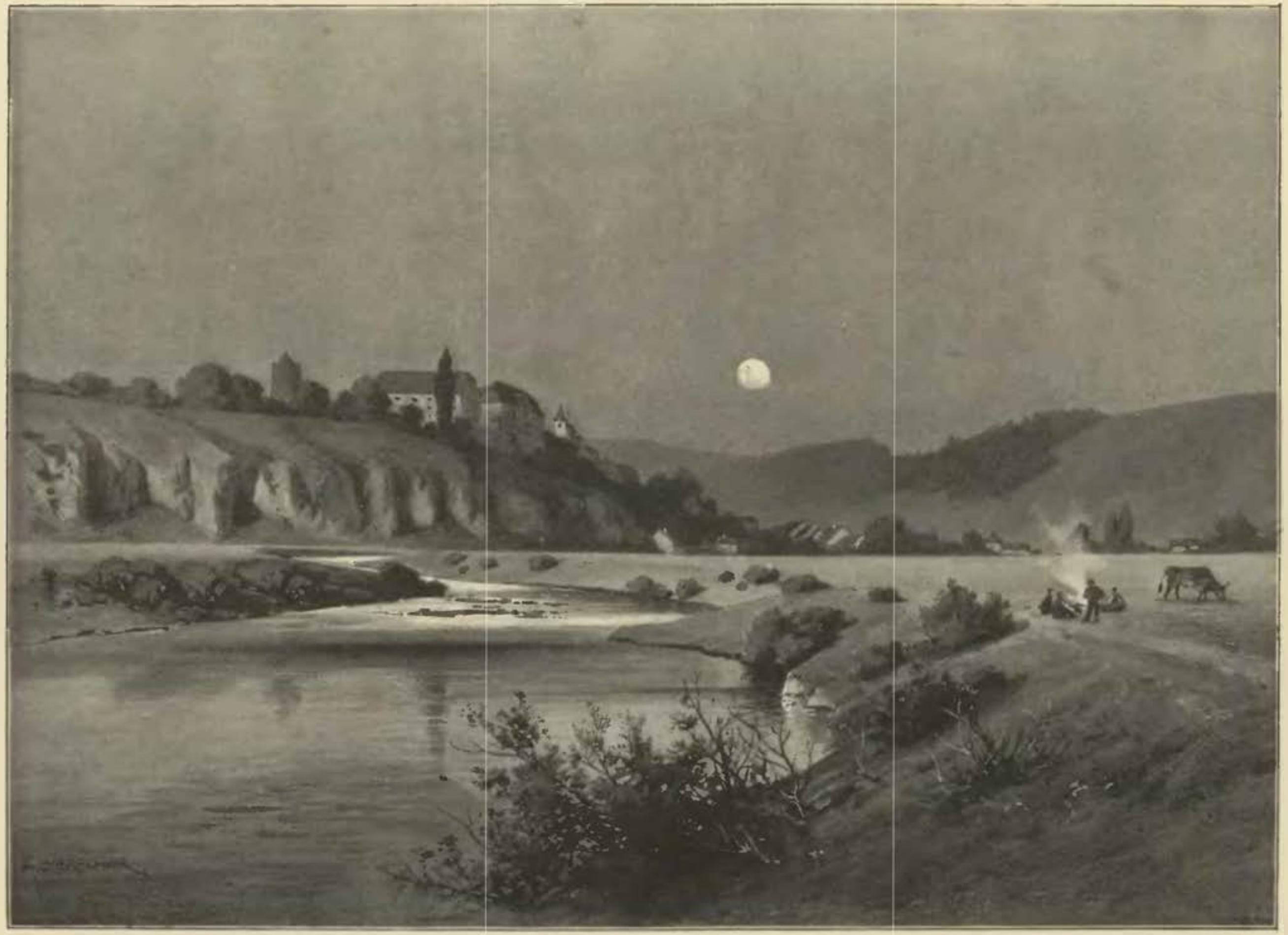
[1]) Arch. bibl. Praž. [2]) Lib. conf. Tadra, Canc. Arnesti 55. [3]) Kniha Jana z Přindy, acta jud. [4]) Lib. conf, reliq. tab. [5]) Lib. conf. [6]) Arch. sv. Václava. [7]) Lib. erect. IX. E 7. [8]) Lib. conf. DD. 15, f. 268. [9]) Arch. města Ledče. [10]) Stará kniha Pražská, DD. 33. p. 271. [11]) Arch. č. I. 256. [12]) Arch. č. IV. 298, 443. [13]) DD. 17, f. 136. [14]) Arch. č. VI. 321.

Z dob jeho zachovala se paměť o tom, jak tu farář dosazován. Na počátku 16. století byl ve Mnichovicích (u Říčan) kněz Filip farářem a o svém pobytu tudíž takto vypravuje: „Že ta křivda a soužení, které mi se dálo od Mnichovských, i dobytku mému i zjevné zlodějství z domu, mnohokrát sem toho toužíval na kazatelnici a opravy žádné nevidĕv, utekl sem se k panu administratorovi a ty všecky věci vznesl sem naň, jakožto na svého staršího, pro kteréžto příkoří nemohl sem i lidem okolním mým posloužením a úřadem dosti učiniti, pokud sem s nimi smlúvu vzal. Pan administrator vyslyšev, dal mne do Jílového za faráře a oni o tom zvěděvše i ode mne na kazatelnici slyševše, psali lstivě podtají list, jakoby ode mne poslán byl, aby nejezdili, že on s námi zase zůstal jest. Kdež já tu lesť zvěděv, odešel sem k panu administratorovi, i nenalezl sem ho doma. Potom oni načekavše se, zjednali sobě faráře. Pak pan Zrucký zvěděv, že mého bytu ve Mnichovicích není, poslal svého úředníka Tomka, abych se k němu

Zruč od jižní strany.

vypravil, chtěl-li bych farářem ve Zruči býti." Když přišel kněz Filip na Zruč, učinil s ním Aleš zmínku, řka: „Kněže Filipe! jsi-li svobodný?" Řekl: „Pane milý, sem, neb kdež sem měl smlúvu s Mnichovským do sv. Havla, tomu sem dosti učinil a ještě i více, co sem byl přes smlúvu; dadíli mi co za to, vezmu, nedadí-li mi, já jich neupomínám. I bral jsem odpuštění od nich na kázání dvakrát neb třikrát." Řekl Aleš: „Nu, kněže Filipe, když si svobodný, učiním s tebou smlúvu za tři léta. Skůroli se chceš přistěhovati sem?" Řekl: „Třebas dnes neb zejtra, však sem svobodný." I otázali se ho rychtář a konšelé, co by potřeboval saní neb vozův a on řekl: „Nyní dvoje a potom povím po těch, co více třeba bude." Filip chtěl to oznámiti administratorovi, ale v tom vějice a zimy veliké udeřily, že tam nemohl dojíti. Potom poslal Aleš k němu posla před tím den, než saně proň poslali, má-li tam jakou nesnáz aneb má-li zášti, aby pánu dal znáti po tomto poslu. Pověděl, že nemá nic, než aby přijeli se třemi vozy a s šesti saněmi. Když přijeli do Mnichovic vypřáhli koně, uvázali je u plotu, kdež mohli, dali jim jísti a sami šli do světnice na faru, aby tu pojedli sýra a chleba a popili. Kněz Filip je přivítal a vedl je do světnice, aby se ohřáli. Tu úředník Alšův ptal se na způsob, kterak se mají zachovati; i pověděl farář, že mají se opověděti rychtáři a k tomu chtěl s nimi pachole poslati. V tom udeřili Mnichovští na zvon a shlukše

Zruč před obnovením.

se pobrali je s koňmi i s vozy, bili je nadávajíce jim zrádců a zlodějů, že jim chtějí kněze krásti. Nazejtří poslali lidi na faru, tu brali a v kostele zamkli s farářem se divně zaklínajíce, aby nikam nechodil, i čeleď jeho vsázeli do klády. Zrucké zavázali ctí a věrou a dodali je na Cerekvici k Arnoštu Leskovci, pánu svému, a ten je zase zavázav, teprve na ten závazek je pustil. Potom Aleš nemoha se dočekati přijel a tázal se, co by se to dálo, kdež oni oskočivše jej s oštípy a s jinou braní, potrhali se naň a s věže střelbu vedli. Tu Aleš nechav vády s nimi, odjel ke královským úředníkům. V tom Leskovcové přijevše kázali knězi klíče dáti; tu brali, co se jim líbilo, Arnošt mu lotry, padouchy zlodějské dával, a když kněz odpor tomu učinil, okřičen krátce, aby mlčel raději, než aby vsazen byl a umučen. Roku 1511 byl kněz Filip farářem v Zásmucích.[1])

Sice byl Aleš přísný. Roku 1514 psal Kouřimským slyšev, že by měli dva mistry popravní, a žádal, aby mu jednoho půjčili neb oba.[2]) Roku 1524 jednoho člověka poddaného Trčků na právě svém do smrti umučiti dal. Jaké zvůle se i na zemanu dopustil, o tom svědčí list tuto položený:[3])

Motiv z nádvoří zámku v Polné.

Urozenému pánu panu Alšovi Zruckému z Chřenovic!

Vznesl jest na nás urozený vladyka Matěj z Pašiněvsi, kterak by ty jej pod řádem a právem a mimo veškeren pořad práva na svobodné královské silnici rozkázal jíti a zamordovati a sám že jsi ty jej i zranil a potom že jsi jej rozkázal vsaditi do vazby, tu kdež jiní lotři sedávali a jeho jako jiného zločince ukovati, a že jsi měl mluviti, že pro kata pošleš a jej jako jiného lotra že stíti dáš a tak svou vuoli nad ním že jsi provozoval, jak se jest vidělo proti řádu a právu toho učiniti nemaje věda o tom, že jest dobrý rytířský člověk. Protož pokládámeť rok v pondělí po sv. Vavřinci najprv příštím atd. Act. f. III. die Abdonis (1532).

(Hejtmané zemští.)

Alšovi synové byli *Zdeněk* a *Léva*, oba násilnické povahy. Léva přijev na koni ke Přechovi Dvoreckému do městečka Kácova tu učinil svádu chtěje mu poddaného z moci jeho vzíti, a když Petr o takovou svádu k němu mluvil, aby toho zanechal, a že svou vůli neprovede, tu tesáku naň dobyl a uhlídav, že jest Přech raněn, z městečka utekl nechav tam koně svého. Za to přijel Přech do Zruči, k Lévovi se nutil a podrh šepelinec pod paždí byl by jej zavraždil, kdyby mu nebylo zbráněno. A když si oba r. 1541 v Novém městě o svých přech domlouvali, stál při tom Jiřík Kostelák z Kostelce, jenž byl

[1]) Reg. svědomí kom. soudu. [2]) Arch. mus. [3]) Reg. kom. soudu.

proti Lévovi svědčil. Tu Léva přistoupiv k němu půtku naň učinil, řka: „Potvorníče, svědčils na mne!“ A tu tesák od sebe odpásav na něj potáhl díl z pošvy a na něho udeřiv v ruku jej okrvavil. Ale i Kostelák naň dorážel mečem a byl by ho probodl, kdyby ho nebyli zadrželi. Václavovi Lichvici vzal vůz fasuňk a bil ho v městečku Zruči, až z něho krev ústy a nosem tekla. Roku 1541 zdvihl se s lidem svým, vpadl do vsi Všebořic, chtěje tu poddaného jednoho vzíti, a když ten v domě svém se zavřel, tu ho dobýval. Roku 1543 pohnal jej Ondřej Mezenský ze rčení, že mu řekl dáti kůň, který by stál za 50 kop, a když Mezenský poslal k němu, aby mu poslal kůň z rejza plesnivý, on Léva tak neučinil. I mezi sebou nebyli bratří svorni. Roku 1540 přišed Léva do městečka Zruče na Zdeňka tesáku dobyl a příčinu ke svádě dával. Při tom také se hádal s Kateřinou, Kučery ševce dcerou, kterou byl Zdeněk za manželku pojal. Roku 1541 sebral Zdeněk lidi své se zbraněmi, kázal udeřiti na poplach a Lévovi sekáče zajal.[1])

Jednou seděl Zdeněk s Jiříkem Sekretářem z Hostouně v Sedlčanech v domě. Přihodil se k tomu Mikuláš Vrabec, člověk z Úsuši, a Zdeněk pohleděv na něho prý: „Mikuláši! zjednej mi půl kopy grošů.“ „A já, pane, půjdu.“ Tu vysul Jiřík jakési groše na stůl, řka: „Kdož by mi je chtěl pobrati, chtěl bych s ním míti činiti o to, chtěl bych s něho hlavu stíti.“ Zdeněk dal mu za odpověď: „Nebylo by mi k poctivosti žádné, kdybych to chtěl učiniti.“ Řekl Jiřík: „Pojď se mnou za město a vezmi mi je.“ Tedy vsedli na koně a jeli za církevici. Když přijeli na místo, řekl Zrucký: „Pane Jiříku, ssedte dolův s koně.“ Potom, když ssedl s koně, šel Zdeněk také. I měl oštíp Jiřík, a proto řekl Zdeněk: „Pane Jiříku, máte toho napřed, máte oštíp, vundejte oštíp od sebe pryč!“ A on dav oštíp od sebe, pravil: „Pane Zrucký, kterak já se mám s vámi bíti, a vy máte moc lidí při sobě a já nemám.“ Pravil Zdeněk: „Žádný, ani můj, k tomu se nepřičiň!“ V tom dobyl hned meče na Jiříka a bil ho. Jiřík zamítal se tesákem, ale v tom, když Zrucký Jiříka poťal, sám také padl. Pak se rozešli.[2]) Sice známy o něm i jiné výtržnosti. Roku 1534 po velkonocích pozvali oba bratří na Zruč Jiříka, faráře Divišovského, na koláče, a nepůjde-li, chtěli naň dvéře vysekati. Když přišel, zasadili jej za stůl a opojili. Zdeněk jednoho času k Přechovi Dvořeckému z Olbramovic z kuše napaté šípem střelil a jej poranil a Markétu z Kostelce tesákem bil tak velmi, až ji odtud vzíti musili.[3])

O statky své dělili se okolo r. 1536. Léva dostal Zruč a Zdeněk Borovsko. Po nějakém čase se tu Lévovi nelíbilo a raději by byl měl Borovsko. Zdeněk slíbil, ale dlouho otálel. Ke konečnému rozdělení přišlo r. 1540. Léva dostal statky Borovsko, Kňovice a Hlasivo, Zdeněk hrad Zruč s městečkem a vesnicemi, na kterémž zboží manželce své Kateřině věnoval.[4]) Roku 1547 prodal Zdeněk statek Zruč *Jindřichovi Střelovi z Rokyc*[5]) a seděl pak na skrovnějším statku Dalkovicích.

Střela prodal Zruč r. 1548 *Janovi Černčickému z Kácova*,[6]) a tento zase jej pustil r. 1553 *Jiříkovi Kalenicovi z Kalenic*.[7]) Týž obstavil pro nějaké rukojemství člověka poddaného Pavla Malovce. Pavel jemu právo ve Zbraslavicích osadil, ale Jiřík, ač k tomu přistoupil, podlé uloženého času nestál i zúmysla v hanění a potom ve stavuňky ve Zruči dal; neboť nemaje příčiny ke stavování lidí jeho, poddané jeho obstavil, pak soud o ta obstavení lidmi svými osázel. Pavel se od toho soudu neodvolával ke krajským hejtmanům, protože tím by soud za pořádný uznával, nýbrž utekl se ke králi. Soud komorní sročil Jiříka s Pavlem, a když se onen nepostavil, přísně poručil, aby se postavil a lidí obstavených nestěžoval. Jiřík stoje mluvil, že obeslání to více na samé zoškliveni jeho, nežli z jaké potřeby jest vyžádáno, a že proto se nepostavil, že pro ránu Boží děti jeho mřely a manželka jeho na smrť ležela. Při žalobě popisoval Pavel, že původ sám s jinými konšely na soudu seděl a konšelé sami zaň ku právu urukovali a potom tři osoby k Jiříkovi na radu chodily, pro kteréžto nepořádky jiní konšelé přespolní z toho soudu vyvstali. Proti tomu Jiřík mluvil, že soud 12 konšely přísežnými a cizích pánů lidmi osadil, a když dva konšelé Vlašimští z téhož soudu „bez příčiny“ vyvstali, místa jich jinými hodnověrnými osobami též přísežnými osadil. Soud nepořádné obstavení zdvihl, poněvadž Jiřík obviniv člověka na právě Zbraslavském toho sobě tu nevykonal, než z toho práva se strhl. I podána ta věc opět na právo Zbraslavské, tak aby Pavel jemu to právo ve čtyřech nedělích osadil. A protože se Jiřík bez hodné příčiny nepostavil, vzat na závazek cti a víry.[8])

Jiřík zemřel okolo r. 1556. Syn jeho *Adam* prodal Zruč zámek s příslušenstvím (r. 1560) *Janovi staršímu Kalenicovi z Kalenic*.[9]) Tento zemřel před r. 1574 zůstaviv syny *Jáchyma*, *Bohuslava*, *Zikmunda* a *Hynka*. Obmýšlejíce dva nejstarší, aby ten statek ve spolku a rodu jich zůstati mohl a oni též v další lásce bratrské, snesli se tak, že Bohuslav (r. 1574) Jáchymovi díl svůj prodal.[10]) Jáchym, získav díly i ostatních bratří, přikoupil Krasonovice, Čeňovice, Vísku a Kněž, ale část jich zase prodal. Zemřel

[1]) Reg. kom. soudu. [2]) Reg. kom. soudu. [3]) Reg. kom. soudu. [4]) DZ. 1. A 30, 43. A 1. [5]) DZ. 8. E 18. [6]) DZ. 47. G 15. [7]) DZ. 11. D 9. [8]) Reg. kom. soudu. [9]) DZ. 13. L 13. [10]) DZ. 62. F 22.

r. 1609 před jarem.[1]) Nástupce jeho stal se syn *Albrecht*, který okolo r. 1615 zemřel.[2]) Následoval *Albrecht Bavor z Kalenic*, jenž se r. 1616 s Annou Marií Reichlárovou z Řizenska oženil a jí na zámku Zruči věnoval.[3]) Týž účasten byl vzpoury, pročež mu statek Zruč zabrán a r. 1623 cizozemci *Arnoltovi Perglasovi z Losentic* prodán.[4]) V následujících letech byl statek tak spuštěn, že málo lidí ve vesnicích zůstávalo. Arnolt měl jedinou dceru *Bohumilu Alžbětu*, napřed vdanou Lokšanovou a potom Solhauzovou. Táž prodala zámek Zruč s příslušenstvím (r. 1642) *Markétě Mecerodové z Dobrohoště*,[5]) která týž statek do r. 1657 držela a pak *Albrechtovi Kryštofovi Hložkovi ze Žampachu* prodala.[6]) Po Hložkovi následoval r. 1664 *Lambert František Hřebenář z Harachu*, jenž Zruč po dvou letech prodal. Následovali Vít de Nathermann, c. k. nejvyšší až do r. 1671 a pak Johanka Eusebie hraběnka Millesimova roz. ze Žďáru,[7]) od níž koupila Zruč Cecilie Eleonora hraběnka Breunerova.[8]) Tato zemřela buď na konci r. 1688 nebo na počátku r. 1689, a dědicem jejím stal se Maxmilian Ludvík hrabě Breuner s dětmi svými.[9]) Týž prodal Zruč r. 1693 *Ferdinandovi Antonínovi Mladotovi z Solopisk.*[10]) Tento postoupil r. 1700 Zruče *Janovi Václavovi Valkounovi z Adlaru*, vyměniv si za ni statek Ostředek.[11]) Později následovali v držení bratři Jan Ludvík a Ferdinand Bohuslav Serins z Eichenau. Roku 1749 po tomto Zruč pro dluhy odhadána, byla pak v držení rodin Raus z Rausenbachu, Macneven O'Kelly, Rumerskirchů, Nováků, Windischgrätzů a rytířů z Löwenthalu. Za naší paměti držel Zruč *Jan Skrejšovský*; nyní jest majetkem Ad. Šebka.

Zajímavý jest popis zámku z r. 1749, totiž: Zámek Zručský jest napřed silnou starou zdí s rundely a věžemi zavřen a pak na třech stranách širokým, dílem ve skále tesaným, dílem vyzděným příkopem obklíčen. Třetí stranu tvoří zahrada štakety a zděnými sloupy obklíčená. U samé brány po levé straně jest byt správcův se dvěma světnicemi, komorou, suchým sklepem, kuchyní a podzemním sklepem. Zámek jest do čtverhranu na skále postaven a šindelem pokryt; uvnitř jest velký čtverhranatý dvůr. Po pravé straně v dolním štoku u vchodu jest velká světnice a klenutá komora, světnice lokajova, dvě konice, pekárna, kuchyně, komora a tři sklepy; v levo velká panská kuchyně s komůrkou. V druhém štoku jest síň a na té straně čtyři a v levo též čtyři pěkně zřízené světnice s kaplí. Jdouc nahoru po malých schodech jsou na druhé straně dvě síně a dvě světnice, na třetí straně tři světnice a síň a čtvrtá strana není dostavěna. V třetím štoku jsou jen dva zřízené pokoje; ostatek jest prázdný.[12])

---

[1]) Dačický II. 109. [2]) Reg. 44. F. k. s. A 13—15. [3]) DZ. 138. E 7. [4]) DZ. 153. B 1. [5]) DZ. 302. D 1. [6]) DZ. 311. N 17. [7]) DZ. 315. P 23, 316. H 16, 389. C 20. [8]) DZ. 392. C 16. [9]) DZ. 117. B 23. [10]) DZ. 402. R 2. [11]) DZ. 406. O 21. [12]) DZ. 284. J 22.

Zámek v Polné.

POLNÁ HRAD.

Město Polná odděleno jest od zámčiště čili zámeckého okršku mělkým lučním údolím. Město samo jest na nevysokém návrší, zámek však na kraji výšiny lesem obrostlé, na níž stojí kostel sv. Kateřiny, totiž na skalnatém ostrohu, vybíhajícím mezi rybníky Peklo, Pekýlko a bývalý rybník Lázeňský, nyní na louku přeměněný. Posud lze v něm bývalé rozdělení na hrad a předhradí rozeznávati, ač již není hradeb, které oboje od sebe dělívaly, sice se zachovala část venkovských hradeb.

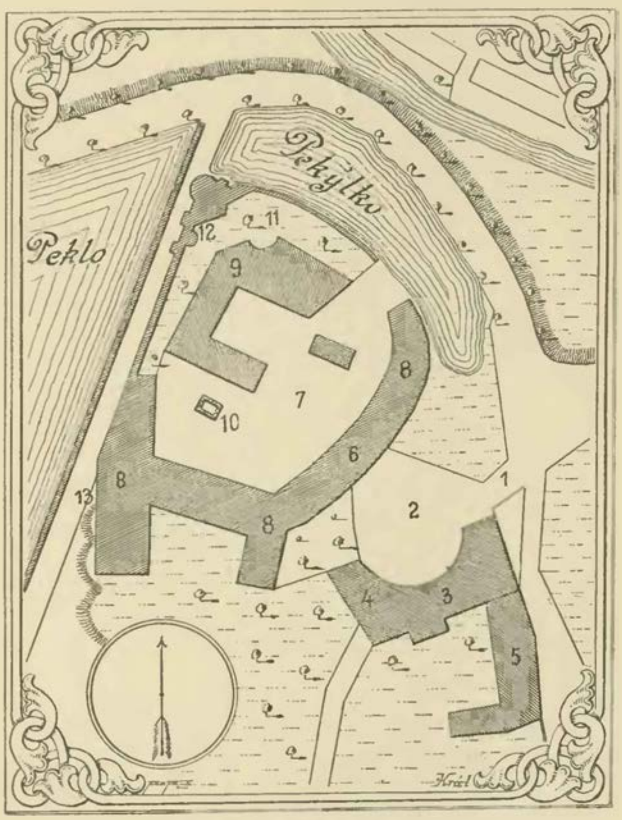
Z města přichází se k zámku po hrázi až k místu bývalé přední brány, na jejímž místě jest vždy otevřený vjezd. Druhá do okrouhla sklenutá brána nachází se naproti již řečenému vjezdu na jihozápadní straně předhradí, a byla určena pro ty, kteří z nynějšího předměstí Kateřinského přijížděli. Nad touto branou vypíná se *věž* o třech poschodích, šindelnou střechou krytá, v níž se byty nacházejí. Úprava této věže ukazuje jistě na 17. století. Několikráte tu hořelo, jak dokazovala před půl stoletím ohořelá břevna v průjezdu, a cihly ve zdech se nacházející také svědčily o tom, že tato věž často opravována. Že před ní býval zvoditý most, o tom svědčí otvory pro kladky, na nichž zdvihán, ale úprava toho všeho pochází také ze 17. století. Na kamenné desce, zasazené nad branou, vyryto jest drobným latinským písmem, že František kardinál a kníže z Dytrychšteina, Olomoucký biskup, kníže, hrabě královské kaple, císařův tajný rada a hejtman markrabství Moravského, dal tuto bránu upraviti. Od něho pochází obložení brány ze štukoví pěkně přitesaného. Také průjezd jest sklenut podle obyčeje tehdejšího, a jsou v něm po obou stranách výklenky k sedění. U venkovských vrat jsou kromě toho ještě díry pro závory.

Mezi oběma branami jest do polokruhu stavení, které z předhradí zbylo. Pochází svou úpravou z předešlého století a obsahuje byty. K jihu vybíhá z něho čtverhranaté stavení, které bylo na počátku našeho století zříceninou, ale r. 1847 opraveno a zřízeno na stáje a skladiště.

Přes dvůr předhradí táhne se stavení *zadního hradu* na způsob oblouku, zabírajíc celou jižní stranu. V tomto stavení nachází se dlouhý průjezd, erbem Dytrychšteinským ozdobený. Stavení toto dostalo také svou úpravu teprve v posledních dvou stoletích a obydleno je nájemníky. Dvůr zadního hradu jest rozsáhlý a rovný. Z topolů, bývalé jeho ozdoby, zbyl jediný. Uprostřed jest kašna s nápisem

vytesaným: A 16. F. P. — A D. 93. (L 1693. Ferdinand kníže z Dytrychšteina.) Na západní straně stojí zbytky starého *paláce*, nejznamenitější části hradu, která jest složena ze dvou křídel, příčným stavením od severu k jihu se táhnoucím, spojených. Prvotně byl tento palác 3 poschodí zvýší, ale po ohni r. 1794 vzalo za své vrchní poschodí a prostřední bylo na polo zmařeno. Pokryto jest pak stavení toto sprostou zatímní střechou, když však tato se měla zase opravovati, zbořena jest r. 1844 severní strana stavení a kámen na silnice rozvezen. Tak zničena nejkrásnější část zámku Polnického, neboť v horní části tohoto zbořeného křídla byla kaple pěkně malovaná a dvě]velké klenuté světnice, z nichž se přicházelo na ozdobnou pavlač. Také sloupová chodba ze 16. století pocházející při tom bourání zmařena. Ze severního křídla zbyly tedy jediné sklepy suché v přízemí, které bývaly pod kaplí. Pod těmi sklepy jsou zbytky jiného sklepa sesutého, který maje prý hloubku jako Pekýlko, býval žalářem. Když r. 1844 tuto stranu bourali, přišli na střepy starých kamen, na nichž byly pozlacené ozdoby a erb Kunštátský.

Příční stavení, jež obě křídla spojovalo, posud jest přikryto zatímní střechou. V jeho přízemí jest několik sklepů, do nichž světlo skrze úzká, zamřežovaná okénce vniká. Při vchodech se spatřují ještě dvoje starodávné veníře, ozdobené erbem rodu Kunštátského, tedy z konce 15. nebo počátku 16. století pocházející. Horní poschodí, k němuž se přichází přes kopce rumu, pochází ze staré doby, jak svědčí hrubé a lité zdi, ale úpravu svou obdrželo v 16. století skrze pány Hradecké, kteří všude na velkých pěkných obrubách oken svou růži dávali vytesávati. V tomto svrchním pohebí bývala velká síň nebo palác a při ní na severní straně dvě světnice. Síň tato měla kromě dveří na pavlač, z nichž zbyly pevné krakorce, čtyři okna, nyní většinou zazděná. Jest vymalována černými arabeskami na zeleném gruntu, jest klenuta po způsobu 16. věku cihelným klenutím, a na klenutí byly vymalovány erby, které se i s omítkou sesuly.

Plán Polné.

Vysvětlení plánu: 1. vjezd od města; 2. dvůr bývalého předhradí; 3. stavení; 4. brána pod věží; 5. stavení v našem století přistavěné; 6. brána do zadního hradu; 7. dvůr; 8. dlouhé stavení přistavěné ke hradbám; 9. palác; 10. nádržka; 11. parkán; 12. hrubá bašta; 13. místo bývalé bašty.

Přední z dotčených dvou světnic měla tři okna a pěkný komín na západní straně; na klenutí, které před několika lety spadlo, bylo 8 erbů, z nichž se r. 1847 poznávaly Rožmitálský, Šumburský a Hradecký a nápisy: Kateřina z Šimberka, máti Karla z Valdšteina a na Polné, Joachym z Hradce a na Hradci, nejvyšší kancléř království Českého, kterýž za manželku má Alžbětu z Hradce a na Rožmberce. Tato přední jakož i druhá severní světnice jsou bez klenutí a od povětří tak zkažené, že podlahy jejich kopce rumu pokrývají. Také tu leží několik venířů, které z oken vypadaly. Druhé poschodí se 4 okny jest nepřístupné.

Třetí jižní část tohoto stavení jest pouhý přístavek ze 16. století pocházející a posud rustikou po tehdejším zvyku ozdobený. Že jest ze 16. století a přistavěno, o tom svědčí nejen položení oken na příčním stavení, nýbrž i rustika na celém stavení zřetelná. Bydlíval tu dráb čili vrátný, a nyní jsou tu byty. Na severní straně tohoto stavení jest parkán, nyní na zahrady obrácený.

V severozápadním rohu za tímto parkánem vypíná se mohutná polookrouhlá bašta, již ode dávna silným pilířem podepřená, která prý s hradem skrze dřevěnou chodbu spojena byla. Odtud táhne se hradba až ke stavení zámeckému, při němž bývala před časy polookrouhlá bašta. Na ten čas bydlí v zámku asi 19 rodin.

Jak svědčí starý obraz v Merianově topografii, byl hrad Polenský věžemi, baštami a hradbami opevněn a na třech stranách rybníky objat. V hradě stála hrubá okrouhlá věž bez střechy někde při paláci. V jižním rohu dlouhého stavení stála menší, také okrouhlá věž. Brána od Kateřinského předměstí jest kreslena, jakoby byla v přízemí nějakého domu, a věž, kudy se nyní chodí, tak jakoby stála před ní a v pravo od cesty.

Počátky Polné padají do 13. století; dříve sotva byla založena, poněvadž okolí hustý pomezný hvozd pokrýval, a ten do 13. století svědomitě šetřen býval. První nám známý držitel *Jan* z *Bratic*, syn Zdislavův, připomíná se od r. 1223 nejen jako svědek, nýbrž i jako dobrodinec duchovních ústavů. Asi v letech 1230—1240 založil při vsi Nížkově klášter pro cisterciáky Osecké, dada k tomu ves Nížkov a kolem ní tolik, co by 20 hřiven úroku vynášelo, lesa, co by potřebovali, a slíbil ještě Žďár (na Moravě) od bratra Přibyslava zakoupiti; ale mnichům se tu po krátkém čase nelíbilo a opustili chudý ústav.[1]) Od té doby přál Jan křižovníkům Německého řádu. Roku 1242 daroval jim zboží Drobovské, podací kostelní v Polné, a slíbil jim po smrti manželky své ještě jiná zboží darovati.[2]) Z dotčeného darování jde na jevo, že Jan i dceru svou Annu byl oddělil a že měla svůj díl vedle Libického lesa. Roku 1244 daroval klášteru Litomyšlskému vsi Hostovice a Blatník, a velký les bratru svému Přibyslavovi k založení kláštera a připomíná se ještě r. 1254.[3]) Vystavěv kostel v Drobovicích, po smrti tu pohřben.[4]) Vdova jeho Eufemie žila ještě r. 1272;[5]) byla to, tuším, jeho druhá manželka. Synů žádných neměl; k jeho příbuzenstvu náleželi Vykart z Tirné, jenž se v letech 1244—1262 připomíná, páni z Přibyslavě a na Moravě Meziříčtí z Lomnice.

Nástupcové Janovi v držení Polné čili páni z *Polné* měli erb shora dolů poloviční, v pravém poli lvici Markvarticů, v levém tři leknové lupeny, erb Vykartů. Bohužel, nejsme o příbuzenství těchto dvou rodin zpraveni; jistě víme, že Vykart byl dědem bratří nížepsaných. Vykart, pokud víme, měl zetě Jana z Dobřan, a poněvadž Vykart Polenský r. 1282 pečetí nějakého Jana z Polné pečetí, a bratr jeho Záviše se r. 1291 synem Jana z Polné nazývá,[6]) pokládáme Jana Dobřanského za jejich otce a toho, kterému erb lvice patřil.

Bratří *Vykart* a *Záviše* z *Polné* r. 1282 křižovníkům Německým potvrdili kostelní podací v Polné a přidali jim ves Záborné.[7]) Později držel Vykart sám Polnou, byl r. 1303 purkrabí Brněnským,[8]) soudil se r. 1318 s nepokojnými sousedy, kteří mu dělali škodu na vesnicích, a zemřel asi r. 1326 nebo 1327.[9]) Manželkou jeho byla Gyzla, nemanželská dcera krále Přemysla II.[10])

Zdali Vykart až do své smrti pánem na Polné zůstal, není nám známo; možná jest, že prodal Polnou okolo r. 1320 panu *Jindřichovi* z *Lipého;* ten totiž r. 1322 v Německém Brodě potvrdil všechna darování, kteráž předkové a přátelé jeho klášteru Žďárskému byli učinili, a to, tuším, jako Polenský pán. Zemřel r. 1329, a Polná s ostatními jeho panstvími připadla synům. Z těchto *Pertolt* z *Lipé*, nejvyšší maršálek království Českého, spravoval a listem r. 1344, 23. dubna na Polné daným klášteru Žďárskému všechna minulá nadání stvrdil.[11]) Roku 1346, 13. ledna rozdělili se pánové z Lipé (Jindřich, Pertolt, Čeněk a strýc jejich Jindřich) o zboží svá posud nedílná, při čemž hrad Polná s městečkem přidán k třetímu dílu Lipnickému, avšak týž díl s ostatními dvěma díly bratří měl zůstati v nedílu, jejž potom Pertolt spravoval. Spolek tento se udržel jen přes jeden rok. Týž Pertolt († r. 1347) poslední svou vůlí na hradě Lipnickém danou odpustil měšťanům Polenským vrchnostenské daně na šest let pořád sběhlých a odkázal dětem strýce svého Čeňka z Pirkšteina (tehda již mrtvého) pro škody, ježto proň a bratří jeho utrpěli, hrad svůj Řečický na Moravě,[12]) a protože *Jan* z *Pirkšteina* skrze pány Lipské o Pirkštein přišel, postoupil mu Čeněk z Lipého r. 1356 panství Polenského, jež se od těch časů v držení pánů z Pirkšteina nachází.[13])

Ješek, jinak Jan z Pirkšteina udělil r. 1365 výsady zdejším řezníkům a od r. 1369 připomíná se také jako patron Nížkovského kostela.[14]) Když mu manželka jeho Anna ze Šternberka umřela, učinil r. 1378 na její záduší hojné nadání k Polenskému kostelu. Ač tento měl tři vesnice, přidal Jan čtvrtou,

---

[1]) Reg. I. 226, Font. r. Boh. II. 523. [2]) Reg. I. 504. [3]) Reg. I. 523, II. 16. [4]) Font. r. Boh. II 524. [5]) Reg. IV. 731. [6]) Rel. tab. I 4. V starých pamětech (arch. Třeboň) pokládá se Vykart z Polné za syna Chvala Markvartice, Paprocký zase jej má za syna Vokova a vnuka Chvalova. Sice Vykart a Záviše Jana z Polné otcem svým nazývají. [7]) Reg. IV. 737, 746. Viz i II 622. [8]) Reg. II. 853. Pečetil jen lvici. [9]) Tab. vestut. 299, 309 reg III 455, 530. [10]) Tak v listech. Petr Zbraslavský nazývá ji Elišku [11]) Reg. III. 310. IV. 565. Roku 1343 také byl na Polné [12]) Cod. dipl. Mor. Pešek z Polné byl r. 1347 purkrabí na Lipnici. [13]) Arch. Olešnický. Avšak ještě r. 1362 Čeněk na Polné přebýval (Arch. v Něm. Brodě). [14]) Arch. mns., lib. conf.

totiž Brskov, les a desátek z varného. Kumtor nebo farář byl povinen tu žíti sám šestý kněz a s kněžími činiti předepsané služby zádušní za veškerý rod dárcův. Jeden z kněží povinen byl den co den sloužiti mši buď na hradě nebo v kapli sv. Kateřiny na Strážné Hoře, kterou mínil Jan založiti.[1]) Jan se připomíná naposled r. 1389.[2]) Nástupcem jeho stal se syn *Jan Ptáček*, tuším, z druhé manželky Hedviky narozený a při smrti otcově nezletilý (r. 1398). Na soudě zemském seděl již r. 1406 drže Polnou, kdežto Ratajemi vládl ještě poručník a společník jeho Hanuš z Lipé.[3]) V letech 1408—1419 nacházíme jej jako patrona kostela Nížkovského.[4]) Polenským daroval nějaké dvory v Dobroníně. Slavný jeho syn *Hynce* byl horlivým husitou (r. 1438) a postavil se od té doby v čelo veškeré strany pod obojí. Přikoupil k panství Polenskému hrady sousední Přibyslav a Ronov a způsobil ze všech těch statků rozsáhlé zboží Polenské. Roku 1443, 9. září sjeli se čelnější pánové strany pod obojí na Polné u pana Ptáčka s některými hejtmany krajskými radíce se o to, co se stalo poddaným Trčkovým skrze Rakušany, kteří je oloupivše u vězení drželi. Přece se více Ptáček na hradě Ratajích zdržoval a zde také r. 1444, 20. srpna umřev podle pověsti v Ratajském kostele pochován jest. K Polenským byl milostivý, dal jim nadání na lázeň, aby jí chudí a žáci v jistém čase užívati mohli, v kostele nadal věčnou lampu, špitálu Polenskému dal za svou duši ves Hrbov a měšťanům daroval odúmrtí.[5])

Poručníkem dětí jeho nezletilých a správcem rozsáhlých panství stal se purkrabě Ratajský *Jan Čabelický ze Soutic*, později hejtman kraje Kouřimského. Bydlíval na Ratajích[6]) a horlivě přilnul k Jiříkovi Poděbradskému. Z poměru toho přátelského vyplynulo potom, že Jiříkův nejstarší syn *Viktoryn z Kunštátu* pojal *Žofku*, dceru Ptáčkovu, a po ní obdržel hrady Polnou, Pirkštein a Rataje, Ronov a Přibyslav.[7]) Viktoryn nejen byl nadání nevšedního, nýbrž i vychován dobře, že již v osmnáctém roce věku svého od otce poslán byl s vojskem do Rakous a záhy sobě zasloužil císařského povýšení na knížete Minstrberského a hraběte Kladského. Účastniv se potom činně všech znamenitějších událostí v Čechách a na Moravě, stal se zemským Moravským hejtmanem a bydlíval potom dílem v Brně, dílem na Polné, kdež několik listů vydal. Když po nějakém čase choť jeho Žofka toliko jedinkou dceru zplodivši zemřela, prodal Viktoryn r. 1468, 16. ledna Polnou hrad s městem i se všemi vesnicemi, Přibyslav zámek s městečkem a vesnicemi, Ronov zámek s vesnicemi a hamry a na klášteře Frantále panství *Burjanovi Trčkovi z Lípy* a na Lipnici za 10.500 kop grošů českých, ale tak, že je může buď král Jiří nebo syn jeho Jindřich starší opět vyplatiti. Prodej tento se stal bezpochyby k snadnějšímu uhájení téhož panství.[8])

Právě tímto rokem počal se okolo Polné ozývati ryk válečný. Když byl král Uherský Matyáš válku počal, král Jiří na jaře téhož roku přitáhl na Polnou maje s sebou Zdeňka, aby vybavil syna svého Viktoryna, v klášteře Třebíči zavřeného. Král sám usadil se na Polné a poslal lidi své pod velením vladyk Hrabaně a Jeníka k Třebíči, kteřížto až ke klášteru pronikli a vojsko zavřené vybavivše do Polné přivedli. Zájmy strany katolické hájil tehda v sousedním Jihlavsku a v jižních Čechách *Jan ze Šternberka* k ruce otce svého *Zdeňka*. Tento usiloval o to, aby se Polné zmocnil, až i toho došel a téhož roku 8. října hrad Polnou chytrostí stekl. Byltě to tento Jan anebo snad některý z jeho bratří.[9]) Od těch časů nejen Šternberkové panovali hradu a panství Polenskému, nýbrž i odtud válečně po okolí vyjížděli. Král Matyáš, když byl příštího roku 1469 pronikl do Čech, obklíčen jest od českého krále u Vilémova, tak že odtud nikam nemohl pro Železné hory. Úlisně se podal k míru a byv takto osvobozen navrátil se se Zdeňkem z Šternberka na Polnou, odkudž 1. března psal Slezákům a Lužičanům, spojencům svým, že pokoj jest a nemá již válčeno býti. Věrolomný Matyáš zrušil slib daný ještě téhož roku; na hradě Polné zůstávala potom až do července r. 1470 silná posádka 2000 uherských jezdců, kteří potom byli i po Jihlavě, Budějovicích a Plzni rozděleni a odtud okolní kraje hubili. Naposledy Matyáš nemoha krále přemoci počal r. 1471 nové vyjednávání o konečný pokoj s králem Jiřím, boje se již vlastních svých poddaných. K jednání o návrhu tomto Matyáš zmocnil biskupa Tasa Olomuckého, Zdeňka ze Šternberka a Albrechta Kostku z Postupic; Jiří poslal se své strany Viléma z Rábí, Petra Kdulince a Beneše z Veitmile, kteřížto všichni sjeli se na Polné u Zdeňka ze Šternberka. Nebylo však dáno králi Jiřímu dočkati se upokojení, an téhož roku 22. března zemřel. Smrť jeho a volení krále Vladislava způsobily nedlouho potom nové převraty.

Zdeněk ze Šternberka nacházel se v ty časy, zejména však okolo 9. dubna na Polné, jako rozhraní Čech a Moravy, odkudž události obojí strany pohodlně přehlédnouti mohl. Nedlouho potom

---

[1]) Arch. Drážďanský. [2]) Borový, lib. erect. 303. [3]) Viz děje Rataj. [4]) Lib. conf. [5]) Pam. arch. II. 596. [6]) Purkrabí na Polné byl r. 1452 Pita Šabart z Rudoltic. (Knihy Přibyslavské.) [7]) Viktoryn i na Polné přebýval, jak svědčí list r. 1464, 8. března na Polné daný, jímž Jiblavské pochvaluje jako věrné přívržence královy. (Chlumecký, Reg. v. Mähren 30.) Jan z Radiměvsi byl tehda purkrabí na Polné. (Kn. Přibysl.) [8]) Rel. tab. II. 352. [9]) Staří letop. 486, Tomkovy děje Prahy VII. 210—213.

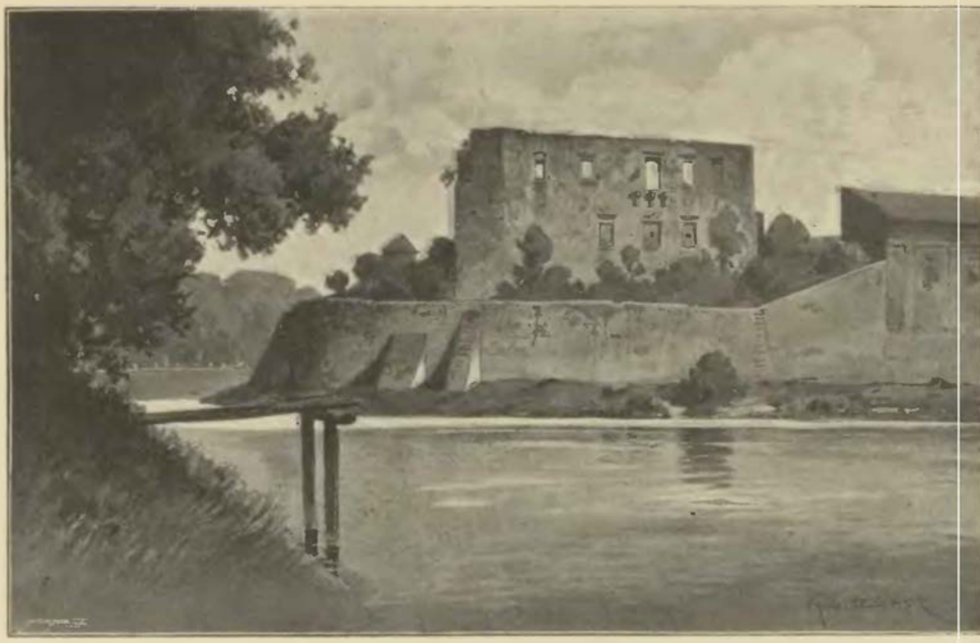

Brána zámku v Polné.

i dědičný držitel Polné, kníže Viktoryn propuštěn byv ze zajetí přijel z nenadání 1. února 1472 do Prahy a od těch časův, ač tajně, přilnul ke králi Uherskému. Pomalu válka od Matyáše potom v Moravě a v Horním Slezí vedená nebyla po chuti pánů českých a moravských ani vlastní jeho strany; snažili se všelijak o navrácení pokoje a odvrácení hrozící války ještě větší. Tak panu Jindřichovi z Rosenberka od úředníků jeho dne 17. srpna přinesena zpráva z Prahy, „že pan Vilém Rabský jel na rok k Polné (ke Zdeňkovi ze Šternberka) s panem Strážským, s panem Kdulincem a některými více, a že tu krále Uherského rady také býti měly v pondělí minulý (15. srpna) a o tyto nesnáze rokovati. Jestliže nesrokují, tedy na tom jest, že vojensky král Pražský (tak slul Vladislav straně uherské) s svou stranou vytrhnouti měli a v pondělí nejprv příští (22. srpna) na Kačině býti". Král pak Polský měl pomocí přispěti.[1]) Že vyjednávání to se rozbilo, viděti z toho, že král Vladislav 1. září přitáhl ke Kutné Hoře, a že se od 13. září až do 5. října v okolí Borové, tedy v blízkém sousedství panství Polenského zdržoval. A jakkoliv potom přece jednáno o příměří, vždy se zase rozbilo. Zpráv o Polné pohřešujeme odtud až k r. 1477. V září téhož roku musilo povstati nějaké válečné hnutí, neboť 4. října umluvil král Vladislav s stavy Moravskými pokojné stání až do skonání pře s králem Matyášem. Oprava toho míru svěřena dvěma osobám z Čech a dvěma z Moravy, a ty ve čtyřech nedělích aby při tu v Polné rozsuzovaly.[2]) Když rok příští ukončil dlouhé boje a zemi se vrátil dávno kýžený mír, stala se také změna v držitelích Polenských. *Jaroslav* a *Zdeslav ze Šternberka* r. 1479 dali svobodu obci Polenské, zůstavujíce je při předešlých obdarováních jejich knížetem Viktorynem.[3]) Smlouvou nějakou nám neznámou postoupili Šternberkové Polné rodu Kunštátskému, a knížata Jindřich a Hynek r. 1479 o Všech svatých dali Polnou knížeti *Viktorynovi*. A poněvadž za předešlých válek shořela „Polnickým" netoliko privilegia jiná, než i listy od králů Jana a Jiřího, Viktoryn „pro jejich velikou víru a upřímnosť" dal jim r. 1479 dům svůj na náměstí, aby ho za radnici užívali, a potvrdil jim veškerá starší obdarování jakož i dva trhy výroční a erb městský. Téhož roku 27. listopadu oznámil radě Jihlavské, že nastoupil v držení panství Polenského, a žádal jich, aby mu v pronásledování škůdcův a lupičů pomocni byli.[4])

Kníže Viktoryn koupil r. 1480 od opata Žďárského velký bařinatý les Žďársko řečený, kterýž vyklučiv na rybník obrátil, z něhož měl klášter při každém lovení 20 kop ryb dostati. Obdařil téhož roku zase Polenskou obec a dal svobody hamrníkům na panství. Na Polné měl purkrabí r. 1480 Štěpána z Hornšteina, r. 1483 Jana Mužíka z Ochotníka.[5]) Potom asi r. 1483 (v sobotu po sv. Františku) kníže

[1]) Palackého Děje Va., 97. [2]) Arch. č. V. 375. [3]) Archiv Hradce Jindřichova, Polenský, Olešnický. [4]) Tamže, Pam. arch. II. 596, Chlumecký Reg. 36. [5]) Arch. musejní, staré knihy Přibyslavské.

Polná. Průčelí zámku k rybníku.

hrady své Polnou a Ronov s opravou na klášteře Frantale *Janovi Bočkovi* z *Kunštátu* za 18.000 fl. prodal. Žil potom stále v Slezsku a r. 1500 zemřel maje 57 let věku.

Boček vyprosil r. 1493 na Vladislavovi II. dva trhy výroční pro své město Polnou, jakož i právo, aby v míli cesty kolem města nikdo piva nevařil.[1]) Připojil na nějaký čas k Polensku městečka Bělou a Šlapanov a vsi Fufndorf, Mukaprun, Milperk a Puchperk, jež vlastně syn jeho Hynek v zástavě držel. Naposled se připomíná r. 1500.[2]) Nedlouho potom zemřel a pohřben jest v kostele Polenském. Synu a dědici jeho *Hynkovi* z *Kunštátu* král Vladislav r. 1502, 16. února opravu kláštera Dalešického přiřkl, tak jak jej nebožtík otec jeho držel.[3]) Týž Hynek, vychovaný v mládí u Viléma z Pernšteina jako syn sestry jeho, byl ženat s Annou dcerou Jindřicha z Hradce a vnučkou Hynka knížete Minsterberského, obdržel r. 1507 od knížat Minsterberských pro sebe a Jana Kunu z Kunštátu na Rožnově opravu na klášteře Ždárském. Všem poddaným svým na panství odpustil r. 1502 odúmrtí a potvrdil r. 1511 svobody Polenských, zbaviv je robot a nespravedlivých daní, které na ně kníže Viktoryn uvalil. Kromě toho držel na Moravě panství Kunštát, Lisice a Opatovice, jež naň byly po smrti Jana Heralta z Kunštátu a Plumlova († okolo r. 1492) spadly. Když kníže Bartoloměj Minsterberský r. 1514 s vojskem v Praze najatým králi Vladislavovi na pomoc do Uher táhl a k Polné přišel, přidal se k němu Hynek, jakožto strýc jeho, s 40 jezdci a 300 oděnci, čímž arci v dluhy upadl. Tudíž prodal r. 1515 hrady Polnou, Přibyslav a Ronov s pustou tvrzí Šicendorfem *Mikulášovi Trčkovi* z *Lípy* za 10.800 kop grošů českých.[4])

Trčka přejímaje panství byl již nemocí stížen, že téhož dne, kteréhož mu panství ve dsky vloženo bylo, také poslední své pořízení sepsati musil. Podlé této Polnou, Přibyslav a Ronov s vesnicemi, město Chotěboř, městečka Trhovou Kamenici a Podol, pak právo své k Lipnici, Brodu Německému a Lichtenburku poručil (dětí s manželkou svou Eliškou z Kosti nemaje) bratru svému *Burjanovi Trčkovi* z *Lípy* a na Lipnici a synu jeho *Janovi* s tou výminkou, aby povinni byli chudým ve špitále Vilímovském, pokud by se ve Vilímově pod obojí způsobou přijímalo, nového roku 25 kop grošů dávati. Kromě toho přátelům svým a příbuzným buď na statcích buď na penězích slušné podíly vykázal. Několik měsíců po tom (r. 1516, 2. dubna) zemřel v Mladé Boleslavi.[5])

Brzy z téhož kšaftu vznikly velké rozmíšky; neboť Mikuláš Hynkovi Bočkovi při smrti své byl ještě nedoplatil 10.050 kop grošů českých z trhové sumy; pan Burjan nicméně hned uvázal se

[1]) Pam. arch. l. c. rel. tab. II. 416, 426, arch. Olešnický. [2]) Archiv č. VI. 539. [3]) Tamže 590. [4]) Arch. Polenský. [5]) Hynek ještě r. 1515 dne 6. listopadu obdařil Přibyslavské. (Arch. Přibyslavský.)

v držení Polné a upomínán byv od pana Bočka o nedoplatek dotčený, odkazoval ho ke strýcům svým Vlašimským, kteří byli po Mikulášovi ostatní jeho ohromná zboží dědili. Tomu odpíral Boček a stěžoval si hned na sněmě Benešovském r. 1516 v červenci, kdežto uznána sice spravedlivosť dluhu, ale věc celá odkázána k rovnání přátelskému. Jelikož však strana česká, zasadivši se v posledních letech o restauraci moci královské, měla k němu zření jako jedné z hlavních podpor svých, pře jeho nabývala tudy rázu strannického hned od počátku; Boček sám utíkav se předně ke králi, hledal též rady nejen u stavů Moravských, ale také zvláště u stavu městského v Čechách. Než přese všecky královské rozkazy a skládané roky věc jeho ani o krok nešla ku předu, a kolikráte se toho na sněmích dožadoval, tolikráte věc ta odkládána. Ujímali se ho rádi stavové Moravští a vidouce, že stavové Čeští průtahy vyhledávají, počali se poněkud jitřiti. Rozhořčený pan Boček psal 31. července 1517 stavům Českým, žádaje věděti, přátelsky-li či nepřátelsky k němu chovati se chtěli. Někteří páni Moravští sami chtěli prý činiti se jistci a rukojměmi dluhu za Polnou, domlouvajíce panu Bočkovi, aby jen pokojně se choval, jakož co spoluzápisník zemského míru na Moravě chovati se povinen byl. On však již nedal sebou hnouti a o sv. Vavřinci (10. srpna) se zámku svého Kunštátu opověděl skutečně válku panu Trčkovi do Čech; s ním jako pomocníci opověděli také někteří zemané nepokojni a v rychlosti přibylo k němu lidu boje a loupeže chtivého množství odevšad, z Uher, z Rakous, Čech i Slezska. Tuť nejprv nejvyšší purkrabě Zdeněk Lev z Rožmitála rozeslal do všech krajů nařízení, aby země celá vojensky strhla se na Kačinu ke dni 4. září, načež i Pražané psali všem městům královským o potřebě celou mocí brannou dostaviti se v den 3. září u Kolína. Také Moravští stavové vedením svého hejtmana Jana z Pernšteina neměškali opověditi válku Bočkovi jako rušiteli zemského jejich míru; Vilém z Pernšteina sám pobízel k tomu horlivě, předvídaje prý kruté z toho a dlouhé krveprolití po celých Čechách i po Moravě, nebude-li udušeno hned s počátku. V tom však poslaný od krále Ludvíka dvořenín, polský pán Ondřej Trepka, přišed nejprve ku panu Bočkovi na Kunštát, zastavil přípravy válečné na obou stranách i způsobil, že svoleno jest k novému rokování v městě Bydžově dne 18. září, a jmenováni k němu od stavů Českých s plnou mocí Zdeněk Lev a Vojtěch z Pernšteina, od Moravských opět Jan z Pernšteina i Ladslav z Boskovic. Ti svou pilností přivedli k tomu, že pan Burjan „pro obecní svornosť království Českého i markrabství Moravského“ uvolil se zaplatiti panu Bočkovi celou summu 10.050 kop ve lhůtách určitých, a nesnáze potom mezi stranami měly minouti. O některé škody mezi nimi a o svedení závad se statku Polnického jmenováni jsou jako rozsudí Stanislav biskup Olomucký a Vilém z Pernšteina; ale později pan Boček výpovědi jejich přijíti se zdráhaje učinil se r. 1518 zjevným odpovědníkem zemským.[1]) Konečné narovnání za příčinou Polné stalo se teprv r. 1519 na sněmě Českém o středopostí.[2])

K panu Trčkovi přišli r. 1522, 11. března všichni tři stavové království Českého na Polnou, očekávajíce tu krále Ludvíka, jenž z Uher do Čech přicházel po celých 12 dní. Když přišel král 22. března na pomezí České (mezi Polnou a Janovicemi), uvítán jest od pánů Lva i Vojtěcha z Pernšteina v čele pánů, rytířův a měšťanův ozdobně připravených a potom do Prahy doprovozen. Slavností potom následujících se Burjan již nesúčastnil; onemocněv zemřel r. 1522, 30. května, jemuž ke cti všemi zvony v Praze zvoněno bylo, a pohřben jest na Lipnici Syn a nástupce jeho *Jan Trčka starší* z *Lípy* držel Polnou 16 let. Z vlády jeho zachovaly se následující dvě paměti:

Urozenému a statečnému rytíři panu Janovi Trčkovi z Lípy a na Lipnici
pánu nám milému!

Službu svú oc. Vězte, že jest na nás dnes vzneseno od zřízených rad K. Mti. komory, kterak jsou do Vídně poslali špíže ku potřebě z rozkázání krále J. M. pána našeho milostivého a zase také z Vídně sem že sou též k J. K. Mti. potřebě soli nabrali, a že jim z Vídně na to list fedrovní jest dán a nikdyž jich pro clo nehyndrovali aniž jim překáželi, než kdys sou na vaše zboží do Polné přijeli, tu jsou pobráni od Vašich úředníkuov a poddaných s koňmi s vozy i s tou solí, a na ten list fedrovní že jsou se Vaši úředníci i poddaní nic vobrátiti nechtěli, než tam je před se drží, ježto nám taková věc, že jsou úředníci Vaši se směli proti králi J. Mti. pánu našemu milostivému před se vzíti s velikým podivením jest a protož Vám přísně rozkazujem a poroučíme, abyste Vy ihned, jakž Vás tento náš list dojde, rozkázali úředníku svému na Polné, aby týž formany s vozy s koňmi i s tou solí propustil beze vší jich škody a tu outratu, kterúž sou pro takové zajetí tu v Polné učiniti musili, že také vopatříte, aby bez jich škody to zpraveno a zaplaceno bylo. Pakli by Vám se to učiniti nezdálo a chtěli toho jakou míti

[1]) Palackého děje Vb., 324—328. [2]) Tamže 356. Burjan a Jan potvrdili r. 1519 svobody Přibyslavských. Zdeněk z Blatné byl r. 1520 purkrabí na Polné. (Knihy Přibyslavské.)

veymluvu, tehdy Vám toho den pokládáme, abyste zde na hradě Pražském před námi osobně stáli ten úterý po Božím na nebe vstoupení nejprve příštím v hodinu dvanáctú, a tu my Vaši výmluvu slyšíce chceme se k Vám v tý věci spravedlivě zachovati. Dáno na hradě Pražském v úterý před sv. Urbanem roku 1530.

(Hejtmané království.)

Urozenému a statečnému rytíři panu Janovi Trčkovi z Lípy a na Lipnici pánu nám milému!

Službu ꝛc. Odpověď, kterúž nám na naše psaní dáváte, kdež jsme Vám o ty tři vozy, kteréž jste králi J. Mti. s solí pobrali, psali, abyste je ihned beze vší jich škody propustili, kladouce příčinu toho pobrání, kterak by tíž formané fedrovní list německý ukázali, ježto v něm datum jest 16. dne měsíce máje a ten šestnáctý den že by se měl trefiti ve čtvrtek a formané že jsou pravili, že tepruov v neděli do Vídně přijeli, to sobě kladouce za omylnú a nepořádnú zprávu: i vězte, že tu nic nepořádného nenacházíme ani omylného, neb 16. den měsíce máje byl jest ten pondělí po sv. Žofii, ale ne čtvrtek před tím, než Vy omylně počítáte dni měsícové, a protož jste z žádné hodné příčiny ty formany pobrati neměli, i jakž prvé jsme vám psali, tak i nyní, abyste beze všech jich škod i útrat, k kterýmž jste je tím pobráním připravili, je propustili, neb abyste věděli, že to jsou v Polné v hospodě utratili, jakž Vám teď na ceduli sepsané posíláme a to polovici již hospodáři dali a druhú uručiti musili, i protož Vy to opatřte, což jsou dali, ať jim jest zase navráceno beze všech odtahuov a což ještě dáti mají, aby toho byli sproštěni, neb to u sebe dobře muožte rozvážiti, kdy by ta věc před J. Mt. K. přišla, že jste Vy svému dědičnému pánu J. Mti. statek pobrati dali, jaká by na Vás skrze to těžkosť i škoda přijíti mohla, kteréž bychom my Vám nepřáli. A vězte, že takových vozuov ještě mnoho puojdou vodsud s múkami a špížemi do Vídně a z Vídně sem zase s solí, protož to znajíc vopatřtež, aby v tom žádných překážek nejměli, a jestli že by vám se toho, jakž Vám svrchu píšem, též formanuom napraviti nezdálo, tehdy stuojte před námi osobně na hradě Pražském v středu na den sv. Víta najprv příštího a tu my k Vám v tý věci i k druhé straně, pokudž nám náležeti bude spravedlivě chceme se zachovati. Dáno první den měsíce červnu roku 1530.[1])

(Hejtmané království.)

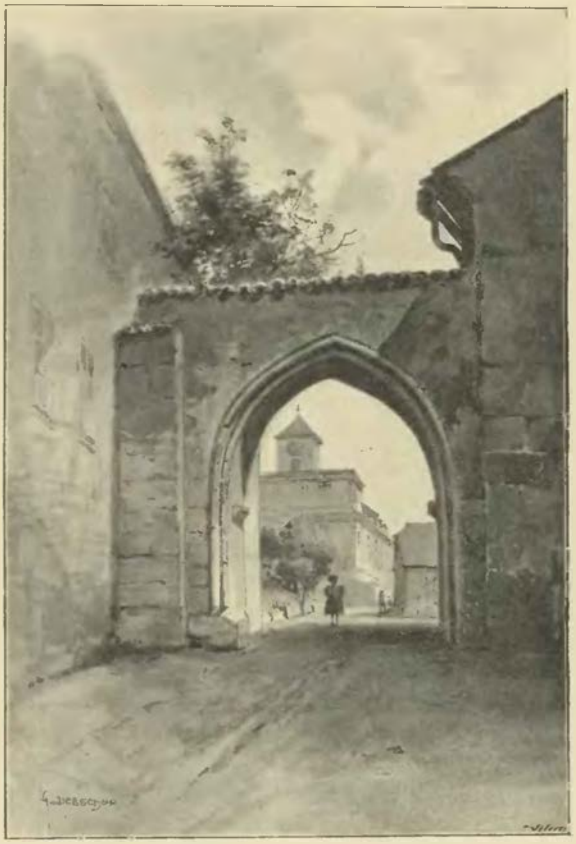
Poddaní Trčku neměli rádi, a to nejvíce proto, že dopustil je dříti skrze úředníky, z nichž nejkrutší byl Vácslav Chroustenský z Malovar. Tento prý na ně nové daně vymýšlel. Při tom na sebe také pamatoval a vyhejtmanoval si statek Myslibořice. Poddaní si odtušili, když Trčka Polnou prodal, a složili o něm a hejtmanu žertovnou píseň (Psali jsme v Brodě sedíce na schodě). Trčka nejsa prý člověk chytrý, teprv na srdci litoval, že sobě kdy Chroustenského za radu bral; když tento zámku Polné postupoval, „na pána chytře šel, na sedláky touze třel“. Panu Trčkovi děkoval, že mu dal Myslibořice a z Lipnický polévky ztučněl. „Svítí Myslibořice lípe nežli Pardubice; kdyby nebylo Polné a Lipnice, nesvítily by se tak Myslibořice.“[2]) Polnou koupil r. 1538 *Karel Skalský* z *Valdšteina* s manželkou *Eliškou* z *Postupic*.

Když Karel z Valdšteina zemřel, manželka jeho Eliška z Postupic ze zármutku nemocna byla, tak že ani k pohřebu ho provoditi nemohla. Avšak z té nemoci vstala a potom jezdila do Boleslavě i do Prahy ke králi. Potom zase byla nemocna a přála si udělati poslední pořízení; ale smyslů tehda zbavena nebyla. I poslali pro pana Bohuše Kostku, ale ten také přijeti nemohl, pročež poslali pro některé okolní pány.

Bylo to r. 1542; v úterý po květné neděli obeslal Jiřík Možkvic, úředník na zámku Polné, Mikuláše Malíře, písaře města Polné, a když přišel nahoru, našel ho v světničce nad kuchyní, a tu byl také Bernart z Kornic na Lipce a Jan Vrbík z Tismic. Jak vešel písař do té světničky, zamkli ji a hned k Mikuláši ta slova mluvili: „Mikuláši, teď máš notuli kšaftu paní J. M. aby psal na pargamen.“ I chtěli, aby jej na zámku psal, ale když jich žádal, aby mu odpustili doma psáti, dali k tomu povolení. Avšak vůle panina to nebyla, poněvadž měla veliký nedostatek na svém rozumu. Když písař to pořízení napsal, nesl je na zámek do téže světničky a tu je přijali od něho pan Jiřík s Bernartem a opravili. Potom nic paní nepřečítali, ani se jí oč ptali, nýbrž páni přítomní hned pečeti své přitiskli na žádost pana Bohuše Kostky. A když spečetili, Bernart převinul pargament na písmo a ten kšaft spečetěný přijal k sobě Jiřík Možkvic. S tímto kšaftem šli potom do světnice, kde paní na lůžku ležela, a ti dobří lidé s písaři se před ní postavili. Tu jich paní za to žádala, aby k jejímu pořízení pečeti své přitiskli.

[1]) Reg. 5. F. hejtm. II. B 17. [2]) Arch. Třeboňský.

Z té nemoci paní zase vstala a chodila. Potom jednou sedíc malá její dceruška Kateřina za obědem učinila zmínku o nebožtíkovi, řkouc: „Paní mámo! nemáme našeho táty.“ Z toho se paní za stolem rozplakala a vstala od stolu plačíc. Roznemohla se z toho, ale zase z té nemoci vstala. Potom přicházely na ni tesknosti, tak že chodila po zámku a plakávala; žádný ji z toho nemohl vyvésti, neboť to bylo znamení, kteréž předcházelo s smyslem pominutí. Když pak se paní s smyslem pominula, tak hned na mužské pohlaví, ani pacholata hleděti nemohla, ani k ní žádný mužského pohlaví jíti nesměl. Pan Kostka zjednal jí z Nového hradu doktora, který ji „traňky velkými“ přemáhal. A když jí dával tak mnoho píti a paní to nemohla vypiti, tu vzal kej, pral ji, až modřiny po ní byly. Tehdy se to bití dcerušce její slitovalo, že řekla: „Proč jste ji tak bili?“ A ten doktor odpověděl: „Nerozkazuj! však tu tvého nic není; jdi k svému strýci, tam rozkazuj, tam statek máš!“ Tu to dítě plakalo, a Kuna, dívka panina, majíc lítosť nad ním, odvedla je. A ten doktor nedával paní píti, co jí k mysli bylo nebo se líbilo, až byla z toho velmi mdlá; tu jí Kuna kradí jísti dávala, kdež mohla dosáhnouti, pecník chleba, sýra i pití. Lil jí do pití nějakou vodu, tak že jí nemohla píti, nýbrž ji hned vyprskla, a když děvečka drastu, totiž mísy a talíře po jídle zmyla, paní žíznivostí ty pomyje pívala. Když na to Kuna přišla, odvedla ji od toho, aby to více nepila, a nosila jí kradí píti, druhdy tajně žbánek piva jí přinesla, neboť jim nedali s ní ani mluviti. A šlechtičně nedávali takéž jísti, jako mateři, a když jí upekli kousek telecí pečínky, tehdy paní Johanka ukrojivši jí kousek, snědla ostatek s svým mužem. I slitovalo se Kuně toho dítěte, i usušíc topeničku a namočíc do piva dávala jí a ona leckdes vešedši do kouta snědla. A když paní tak ten doktor přemáhal, přihodila se nějaká bába v mužském rouše, kterouž ten doktor nahoru přivedl, i žádala na paní pohleděti. Tu ji okázali. I přišla potom ke Kuně do kuchyně a pověděla, že paní velkou stížnosť má a ten doktor že jí nezhojí, nýbrž ji o hrdlo připraví. Tu prosila Kuna úředníka, aby toho doktora odbyl a tuto ženu aby přijali, kterýž sice mluvil napřed, že nesmí tak učiniti pro pana Kostku, ale potom ji přece přijali. Tehdy ona paní myla, dala jí jísti, co chtěla, nic ji nehájila, tak že paní hned pokojnější a zdravější byla, a pan Kostka vida, že paní zase rukama vládne, zaplatil ženě a kázal jí pryč.[1]) Kateřina z Valdšteina, dcera Karlova, pro to jednání později k Bohuši soudně hleděla.

Zbytky gotické brány ve městě Polné

Jménem Eliščiným dány r. 1546 soukenníkům v Polné jisté výsady. Kateřina dcera její vdala se r. 1553 dne 8. ledna za pana *Zacharyáše z Hradce* a na Telči. Na Polné bylo hlučné veselí svatební a mnoho vzácných hostí se sjelo; pan Vilém z Rožemberka sám přijel s 99 koňmi.[2]) Polenští tím získali, neboť dostali mírného a spravedlivého pána. Zacharyáš bydlíval také na Přibyslavi, kdež pustý zámek znova vyzdvihl; také opravil hrad Polenský a některé části znova vystavěl. Z doby jeho zachovaly se některé zajímavé paměti, kteréž tuto klademe:

Purkmistru a radě města mého Slavonic věrným milým buď dán!

Slavoničtí milí! Teď ouředníka svého k Vám posílám a jemu sem poručil, aby mi vybral u Vás, což lepších vín máte, na pět vozův a těmi aby mi heybáno nebylo až do mého příjezdu; tu s Vámi

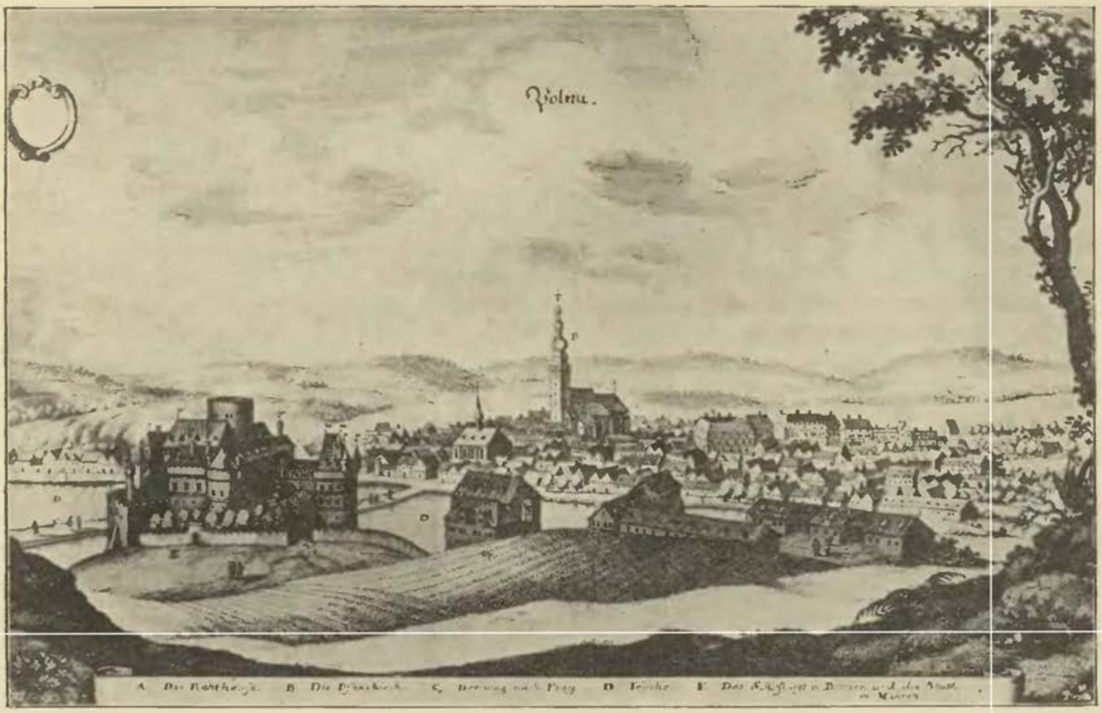
[1]) Reg. svědomí 1554—1557. f. 172, 190, 193. [2]) Březanův Vilém na str. 53.

o ně sám tržiti budu. Jakú mi odpověď dáváte, z psaní Vašeho sem porozuměl, na kteréžto psaní oustní Vám odpověď dám, nebo ještě málo mezi Vámi bohateych nebo chudeych jesti, aby jim zaplaceno beyti nemělo; než když pánu svému sčekání učiniti máte, zdá se Vám, že Vás čert pobíře a ježto někomu mnoheym uvěříte, že věčně nic míti nebudete, tím dokládajíc, že by mnozí potom o viních nehandlovali. Byste i Vy pak handle nevedli, dobře se jiní lidé neujdou; že snad ne tak sobě stěžovati budú, jako Vy. A protož se v tom tak zachovejte. Datum na Přibyslavi v středu před sv. Třemi králi léta 1552.

Zacharyáš z Hradce rukú vlastní.

Mému nejmilejšímu panu bratru panu Joachymovi z Hradce a na Hradci buď dán!

Můj nejmilejší pane bratře! pán Bůh všemu domu Vašemu rač dáti všecko dobré. Oznamuji Vám, že děkujíc pánu Bohu paní Káča má na svém zdraví dobře se lépe má, nežli prve nevelmi se

P o l n á. (Podlé starého obrazu.)

dobře měla, což pro pospíchání nemohl sem Vám oznámiti o zdraví jejím nežli neprodlívajíc pro likařství k Její Mti. paní mateři poslali, což mne na pospěch zastihlo; za zlý pro oznámení nic míti nemuožte. Pán Buoh rač shledání našeho spolu ve zdraví popříti. Tejna jsem Vás, což mi se srdce doteyče, učinit nechtěl. Dáno na Hradci v pátek na den matky Boží narození léta 1553.

Zacharyáš z Hradce rukú vlastní.

Mému nejmilejšímu panu bratru panu Joachymovi oc.

Můj nejmilejší pane bratře! a t. d. Stížnosť na tom máte, že bych Vás psaním pomíjeti měl i pán Buoh ví, že Vám na každé psaní Vaše odpovědi dávám, kde pak zůstávají, toho nevím; nežli abyšte v zapomenutí u mne býti měli, nikda sem té mysli neměl, však snad kdo v čem kdy beyval, může jiného v tom domnění míti, já děkuje pánu Bohu i svú Kačenkú a tak se vším domem svým zdráv jsem, nežli práci a starostí ty nazbyt, jedno navštěvujíc mne Sv. Jiří, což bych ho věrně rád prázen byl. Taky Vám oznamuji, že jest mi onehdá Moškvic ouředník Polnický umřel, a tak již sám musím na Polné za ouředníka býti; nebo tam i s manželkú svú bytem jsem a na Telči majíc stavení opustiti musím, což mi velice stížné jest, ale již to musí býti, když sem na se práci vzal, abych ji již vykonával. Taky Vám

oznamuji, že jsem ty vsi u Pardubic manželky své panu Jaroslavovi z Peršteina prodal za 6000 kop a veyše jsem je vyvésti nemohl. Oněch pominulých dnuov farář ten, kterýž by v Říši za probošta býti chtěl, list jest mi od krále svědčící poslal a ten list vezmouc od něho po kom jest jej poslal, otevřený jsem našel, což jsem já na něj vosvědčil a tak nevím takli z kanceláře Vaší vycházejí listové, než dosti lotrovský kousek jest. Žádosť má postačiti nemohla chtějíc rád při proboství aby zuostalo opatství Želivský, ale když již jiney stvrzen jest, musí tak býti a nevěřím tomu, abych to byl při králi jednal, abych toho nebyl objednal. Manželka má službu svú s vinšováním všeho dobrého Vám vzkazuje. A s tím pán Buoh rač dáti, neymilejší pane bratře muoj, abych se s Vámi ve zdraví shledal. Dáno na Polné v neděli po božím vstoupení léta 1555. Upřímný bratr Váš

Zacharyáš z Hradce rukú vlastní.

Purkmistru a rychtáři mému v Slavonicích k spěšnému vyřízení buď dán!

Zacharyáš z Hradce: Slavoničtí věrní milí! jest o tom jisté poručení mé, jakž Vás toto psaní dojde, abyste mi tkadlcům tu v Slavonicích udělati dali 40 loket cvilinku takovýho, jakž mi prve udělali, jakž teď Vám mustr posílám, aby nebylo tlusčí ani tenší a ten aby byl hotov co nejspíše možné bude moci beyti a mně jej hned odeslali, a Vy jej stržte, hned bude jim zaplacen. Vědúce o tom beze všech veymluv hned toho vykonati nepomíjejte jináče nikoli nečiníc. A Rudslarovi sem poručil, aby taky k nim dohlídal. Datum spěšně na Telči v pátek po ochtábu těla božího léta 1566. Rukú vlastní.

Ouřadu mému Slavonickému buď dán!

Slavoničtí věrní milí. Poručil jsem byl, aby trubač od Vás u mne se na Telči najíti dal, čehož jest nevykonal, a protož jest o tom poručení mé, abyste ho do trestání do čtvrtého dne dali; vědouc o tom tak se zachovejte. Datum ve čtvrtek v Jaroměřicích léta 1566.

Zacharyáš z Hradce m. p.

J. Mti. mýmu nejmilejšímu panu panu streyci a otci k dodání!
(Adamovi z Hradce.)

Vti. můj nejmilejší pane pane streyče a otče! Vti. na pánu Bohu dobrý a šťasný den vinšuji, při tom Vti. jakožto svýho nejmilejšího pána streyce prosím, že mi k tomuto jarmarku 10 tolarů k mý pilný potřebě půjčiti rozkázati račte; ty důvěrnosti k Vti. sem, že to pro mne učiniti ráčíte, a zase chci Vti. toho svými povolnými službami odsloužiti. S tím se Vti. v laskavou ochranu poručena činím. Vti. poddaný a povolný strýc

Menhart Lev z Hradce m. p.

(Vyřízení a tergo.) Petře písaři, dej panu Menhartovi 10 kop míšeňských. Daná cedule v neděli po na nebe vzetí blahoslavené panny Marye léta 1577.

První bolesť Zacharyáše dojala, když manželka jeho Kateřina, podle svědectví Paprockého paní „bohabojná, milosrdná, ustavičně v kostele na modlitbách trvající", r. 1571 dne 17. září zemřela. Posledním pořízením odkázala Polnou (10. září téhož roku) manželu svému tak, aby synu *Menhartovi Lvovi*, kdyby let svých plných dosáhl, polovice panství postoupil. Ale nedošlo k tomu, protože mladý dědic po krátké nemoci r. 1579 v lednu na Polné zemřel. Potom 19. ledna do Telče přivezen a pochován zde v kostele sv. Jakuba.

Po takových nehodách zasnoubil se Zachař po druhé s Annou Hedvikou ze Šlejnic, brzo však churavostí sám byl přemožen, tak že se z úřadu zemského hejtmana v Moravě, jejž od r. 1575 zastával, poděkoval a jen na svých panstvích žil. Za té doby hrad náš velká nehoda potkala. Roku 1584 v pátek na den 29. června vznikl oheň na hradě a ve dvou hodinách krov, hořejší světnice se všemi svrchky a nábytky strávil. V tak řečené „bílé věži" po dva dni hořelo, aniž oheň mohli uhasiti a škody na 6000 kop míšeňských počítali. Zachař potom hrad ve slohu vlaském tehda obvyklém s velkým nákladem obnovil a pokoje freskovými malbami opatřiti dal. Polenským r. 1587 potvrdil všechny svobody městské. Posléze r. 1589 učiniv špitálu Teleckému štědré nadání zemřel r. 1589 dne 6. února o 5. hodině z večera v Telči a pohřben jest v nově vystavěné zámecké kapli, kdež i tělo první jeho manželky pohřbeno jest. Zachař byl již r. 1585, 9. prosince na Přibyslavi poslední pořízení sepsal, kterým Polnou a Přibyslav odkázal manželce své *Anně Hradecké ze Šlejnic* a jediné své dceři *Kateřině z Hradce*. Teleč obdržel synovec jeho Adam z Hradce. Hned po smrti manželově Anna v užívání Polné vešla, lidi v poddanosť sobě uvedla a v pondělí masopustní r. 1589 Polenským městské svobody stvrdila.

Adam nedávaje místa tomuto pořízení, dovolávaje se starých smluv rodinných, vinil Annu, že se v Polnou vetřela, a žaloval u krále. Nežli však došlo rozhodnutí, uvolil se Adam (r. 1589), že Anně za

postoupení Polné 25.000 kop vydá, tak aby v Slavonicích byt svůj měla a domu tudíž až do smrti nebo stavu změnění užívala. Kateřině vyměřil 5000 kop míšeňských věna a 1600 kop na výpravu a ustanovil, aby při mateři zůstávala. Když Kateřina let svých došla a za Ladislava Berku (r. 1591) se vdala, neuznávala smlouvu r. 1589 učiněnou za platnou a pohnala Adama do zemského soudu. Aby nevznikalo z toho pohoršení, ustanovil císař Rudolf (r. 1594) Zbyňka arcibiskupa a nejvyšší úředníky zemské, aby mezi stranami výpověď učinili. Výpověď byla taková, že se pořízení Zacharyášovo a smlouva r. 1589 učiněná v nic obracují a Adam odsouzen, aby Kateřině za její spravedlnosť 100.000 kop míšeňských vyplnil; i těch 10.000 kop, kterých na vyplnění 15.000 kop Anně slíbených nevyplnil, odsouzen byl také dodati.[1])

Adam podržev Polnou zemřel r. 1596 dne 24. listopadu, a v držení Hradce, Polné a Telče následoval syn jeho *Jáchym Oldřich*. Ten potvrdil r. 1597 svobody města Polné, zejména jitra, která od zámku pod plat drželi, a prodal téhož roku Polnou s Přibyslaví *Hertvíkovi Zejdlicovi* z *Šenfeldu*. Tento potvrdiv r. 1598 Polenským výsady, učinil s nimi narovnání o vaření bílého a ječného, které pak ve dsky zemské vloženo. Podobné svobody dány Přibyslavským téhož roku a dne.[2]) Hertvík zemřel r. 1603 dne 20. ledna na zámku Polenském a pohřben v kostele Polenském. Zůstali po něm synové *Jan*, *Jindřich* a *Rudolf*. Podlé posledního pořízení Hertvíkova měla manželka Markéta rozená Zárubovna z Hustířan do smrti byt svůj v Chocni míti a Běslovice s Bošínem držeti. Starší dva bratří měli držeti jeden Polnou a druhý Přibyslav, a až by Rudolf let došel, měli se nadobro rozděliti. Tedy ujal Jan Polnou a Jindřich Přibyslav. Avšak r. 1606 Jindřich dav si zříditi nové lázně u Přibyslavě, jak se v nich mýti počal, od bořícího se stavení zabit,[3]) a tak se stalo, že držel potom Jan i Polnou i Přibyslav i Choceň. Pro snadnější dělení upustila matka r. 1610 od svých nároků a přišlo pak k dělení.[4]) Jan podržel Polnou a Rudolf dostal Choceň. Avšak ve dvou letech potom Jan zemřel[5]) a Rudolf zdědil také Polnou.

Ve vzbouření stavovském Jan Eusebius Khan (Cayn) r. 1618, 9. září se 700 pěšími před Polnou se objevil, zámku a města se zmocnil a potom všecky měšťany pod obojí na zámek povolav skrze přítomné jezuity k odstoupení od náboženství evangelického s velikými pohrůžkami napomínal; ale ti se hned ohlásili, že raději hrdel svých opykají, nežli by od náboženství svého odpadnouti měli. Podobně i Rudolf Žejdlic jsa napomínán, aby stavy opustil, do Polné přišel a milosti císařské vyhledával, se vyslovil.[6]) Tudíž Khan panství Polenské osadiv odtud s nepřáteli císařovými válčil. Odtud zajisté dostav od generála Dampíra posilu 500 jezdců vzal ještě Německý Brod a směřoval k Čáslavi, pročež ihned direktorové hrubou střelbu sem vypravili. Za tou příčinou Khan se města Čáslavě zmocniti nemoha, uhnul se do kraje na pravou stranu a kdesi v lese se zakopal,[7]) než po bitvě Čáslavské (r. 1618, 14. září) odtud ustoupiti musil. Nicméně ještě na Polné císařští zůstali, ale ti na větším díle byli nemocni. Teprv r. 1619 v červnu, když hrabě Bukvoj z Budějovic i z Krumlova do okolních míst dosti daleko vyjížděl a hrozné škody na statcích, stavům pak a obyvatelům království velký strach působil, stavovský nejvyšší Oldřich ze Vchynic s 1000 koní a 500 mušketýrů proti těm škůdcům se vypravil, aby jim to předsevzetí zlé zastavil. Kterýž zastihl nedaleko od Polné 400 hejduků, z větší části je tu pobil a kořisti nemalé jim odňal. Polná se potom dostala zase v moc stavovskou, a Rudolf osadil ji svým lidem. Když potom Bedřich falckrabě na království České volený do Moravy se ubíral, r. 1620, 30. ledna přijev do Polné k Rudolfovi Žejdlicovi, očekával tam dva dni na vyslané z markrabství Moravského. Když ti 1. února dostali se ke králi ranním jitrem, po uvítání ho vymlouvali se mu z toho poobmeškání svého, dostavše od krále odpověď, odjeli zase k Brnu, kdež stavové na příjezd královský očekávali. Nazejtří 2. února drželo se kázání v kostele Polenském od D. Skulteta a po snídaní vydal se král s komonstvem k Třebíči.[8])

Po Bělohorské bitvě statky Rudolfovy ihned zabrány. Polná zastavena zatím *Jaroslavovi Bořitovi z Martinic*, a pěkní Žejdlicovi koně (50 kobyl v Polné) a chrti vzati k potřebě císařově. Mezi tím Rudolf v Polné zůstávaje tu zemřel. Mrtvé tělo dlouho leželo nepohřbené. Teprve r 1622 dne 11. listopadu nařídil místodržící, aby byl v kostele beze vší slávy, anobrž v tichosti pohřben, a vyslal komisaře, aby Polnou od Bořity ujali a odevzdali kardinálovi *Františkovi* knížeti z *Dytrychšteina*, biskupu Olomouckému, jemuž od císaře prodána byla.[9]) Avšak trhová smlouva teprve r. 1623 sdělána.[10]) Rod tohoto nového pána držel Polnou až do vymření.

Kardinál, z dějin s dostatek známý, držel Polnou až do své smrti. Když se z Rakous do Moravy vracoval, zastihla jej smrť v Brně (r. 1636, 19. září) v 67. roce věku. Od císaře Ferdinanda II. byl r. 1622

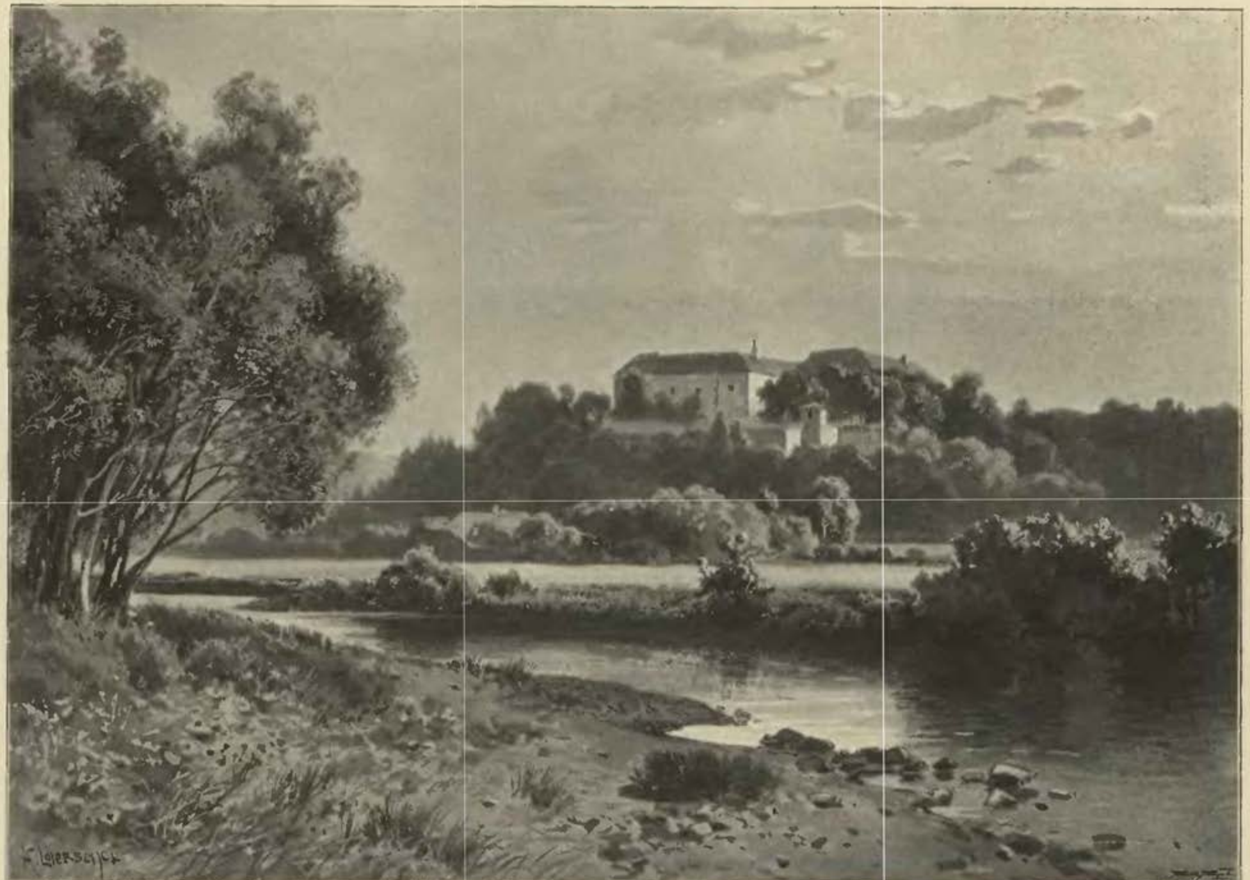
[1]) Arch. Hradecký. [2]) DZ. 172. P 4. Hejtmanem byl roku 1600 Samuel Zelnár z Zeluáru. (DZ. 129. J 3.) [3]) Dačického paměti I. 314. [4]) DZ. 183. M 29. [5]) Reg. kom. soudu. [6]) Z domácích obyvatelů podporoval císařské tajně Jan Rudolf Trčka z Lípy, jenž hned po dobytí Polné „na několika vozích špíže rozmanité jemu z statků svých odeslal a pro jeho vlastní stůl bažantů, koroptví i jiné zvěřiny pernaté a srstnaté bez nedostatků.“ [7]) Pavel Skála ze Zhoře II. str. 359—375. [8]) Skála III. 96, 444. [9]) Arch. gub [10]) Bílek, Děje konf. 933.

do stavu knížecího povýšen s tou milostí, aby důstojnosť tuto některému ze svých příbuzných poručiti mohl. Kardinál k tomu určil strýce svého *Maximiliana* (syna bratra Zikmunda), jemuž také panství Kanice, Lipník a Hranici na Moravě, Polnou a Přibyslav v Čechách jako věčné svěřenství rodinné odkázal. Od těch dob Maximilian i potomci jeho v hodnostech tak pokračovali, že i v radu říšských knížat pojati byli. Mezi tím padaly na starožitný hrad Polnou tuhé rány. Již r. 1645, když byl švédský generál Torstenson císařské u Jankova porazil a potom města Jihlavy se zmocnil, hrad jest od plenících nepřátel vytlučen: ještě hůře se dělo r. 1647, když Švédové z města Jihlavy celý kraj okolní týrali a na čtyři míle okolo vše plenili. Dne 7. července téhož roku přepadli klášter Žďárský, vydrancovali jej a město u něho ležící vypálili. Odtud přitáhli k Polné a vyplenivše hrad ohněm jej zničili. Odcházejíce z města pojali s sebou katolického faráře, uvrhli jej do vězení na hradě Lipnici a zde jej drželi tak dlouho až byl hojnými penězi vyplacen. Rovněž i osoby vážnější z rad městských v Polné a Žďáru až do vyplacení ve vězení Jihlavském podrželi.

Pustý a vypálený hrad držel kníže Maximilian, jehož manželka byla Anna Marie, dcera knížete Karla z Lichtenšteina, až do r. 1655, kteréhož roku zemřel. Následoval nyní v držení svěřenství nejstarší syn jeho *Ferdinand Josef* (nar. r. 1636), potomní dědičný číšník v Korutanech, nejvyšší zemský lovčí ve Štyrsku, J. M. C. komorník, tajná rada a nejvyšší hofmistr, také rytíř tovaryšstva zlatého rouna. Ten také bohatství své nevšedně zvětšil, nabyv svěřenství strýcem jeho Gundakarem r. 1690 zřízeného, k němuž patřila panství Libochovské, Budyňské, Žirotinské, Nepomyšlské a Březí Vlachovo. V letech 1690—1693 zdejší zámek znova přestavěl. Předhradí, pak východní a jižní stranu vnitřního nádvoří z gruntů nově vystavěl, vše ostatní však pobořil a s zemí srovnal, jak se dosud nachází. Po takových změnách a přeměnění starého hradu na nový zámek vykázal jej k obydlí úředníkům panským. Roku 1735 však, když držel Polnou Ferdinandův druhý syn *Walter* († r. 1738), následkem rány střelné v zámku oheň vznikl a jej v několika hodinách úplně strávil. Walterův nástupce kníže *Karel Maximilian* († r. 1784) opět všechna stavení na zámku obnovil, ale zámku bylo souzeno, aby již nepovstal. Za knížete *Jana Karla* (syna předešlého) r. 1794, 8. května v sousedním pivováře požár vznikl, odtud mocně po zámku se rozšířil a jej opět v nedlouhém čase zničil. Úřad panství přenesen jest potom na Přibyslavský zámek, kdež i úředníci ubytováni, a Polenský zámek jen tak střechami pokryt, jak se dosud spatřuje, a na byty pronajímán.

Brána v Polné.

Zámek v Přibyslavi.

Dvůr zámku Přibyslavského.

PŘIBYSLAV ZÁMEK.

Město Přibyslav leží na výšině na kraji stráně, která strmě k Sázavě spadá. Jižně od něho stojí zámek na ostrohu vybíhajícím z výšiny, na níž jest město rozloženo. Příkopem a náspem byl odloučen od ostatní výšiny. Příkop jest nyní na severovýchodní straně zasypán a jde přes něj silnice od Přibyslavě k Polné vedoucí; na severozápadní a jihovýchodní straně ještě zbyly prohlubeniny z bývalého příkopu.

Nynější zámek pochází z části ze 16. století a jest čtverhran o jednom poschodí vysoký, který dva dvory zavírá: jižně a západně jest obklopen zahradami a průčelí hledí k severní straně. V průčelí nachází se také brána do kulatého oblouku sklenutá, nad níž se spatřuje znak Dytrychšteinský. První dvůr má kašnu kamennou a jest na všech stranách zavřen staveními, v nichž se nahoře byty, dole kolny, chlévy a skladiště nalézají. Tato stavení pocházejí z novějších dob a byla r. 1847 novým krovem přikryta a zvenčí obnovena. Naproti první bráně jest jihozápadně druhá brána, také tak sklenutá, kterou se přijde do druhého dvora. Ten jest také na všech stranách staveními zavřen, jest menší než první, ale památnější. Ozdobou jeho jsou dvoje chodby klenuté, štíhlými sloupy okrášlené.[1])

Přibyslav z Křižanova, jenž za časů Václava I. žil a r. 1234 na hradě Veveří purkrabí byl, snad založil i Přibyslav hrad. Týž Přibyslav byl úmyslu, klášter založiti, v čemž jej prý časná smrt překvapila, pročež tak učiniti nařídil posledním pořízením manželce své Sybille a dcerám Ofce a Elišce. Tyto se brzo provdaly, Ofka se vdala za Bočka z Kunina města, jenž klášter Žďárský založil, a Elišku

[1]) Heber's Burgen V. 210.

pojal Smil z Lichtenburka, jenž prý tím způsobem nabyl okolí Bělé, Šlapanova a Přibyslavě. Skutečně se pak tato krajina později v držení Ronovců nachází. Bratrem Přibyslavovým byl Jan z Polné.[1])

Krajina Přibyslavská a Brodská nachází se v prostředku 13. století v držení Ronovců, zejména *Smila z Lichtenburka* († r. 1269) a *Častolova* či *Čeňka* (r. 1255—1272) bratří. Roku 1257 oba bratří s mladým Hajmanem (synem Smilovým) značný desátek, jenž jim vyplýval ze stříbrných hor u Německého Brodu, Bělé, Šlapanova a Přibyslavě, darovali klášterům v Sedlci, Žďáře a Třebíči na věčné časy. Čeněk, jenž se tehdáž podlé hradu svého Ronova nazýval, jest tudíž první s jistotou známý držitel Přibyslavě, jíž snad ještě v nedílu se Smilem držel, ale úmrtím obou bratří zajisté spolek ten přestal. Čeňkovi synové byli *Hynek* nebo *Hajman z Přibyslavě* (r. 1282—1317) a *Čeněk* (r. 1283); tento poslední záhy zemřel, zůstaviv syny dva *Čeňka* a *Alberta z Borové* (r. 1314). Bratří Hajman a Čeněk měli dlouhé a tuhé pře s klášterem Žďárským, jež ukončili r. 1283, postoupivše práv svých klášteru a dostavše pro sebe a potomky své pohřeb v klášterském kostele. O Hynkovi, jenž se zvláštní oblibou na hradě Přibyslavi sídlil, nacházíme poslední zmínku k r. 1317.[2]) Manželku měl Elišku, s níž zplodil tři syny *Smila*, *Hynka* a *Jindřicha*, a zemřel kdysi po r. 1317, jistě aspoň byl již r. 1329 mrtev.

Po jeho smrti nějaký čas Smil jako nejstarší vládl dědictvím otcovským[3]) a byl horlivým stranníkem strýce svého Jindřicha z Lipé (r. 1317.[4]) Než nějaký čas potom bratří se rozsedli na jednotlivých hradech svých, Smil se stal pánem na Ronově, Hynek či Hajman vládl na Přibyslavi, a Jindřich držel Osový.[5]) Bratří ti ještě jednou v živobytí svém se sešli r. 1329, 10. srpna na Přibyslavi. Máti jejich Eliška byla sobě tehda od abatyše kláštera Frantalského ves Macerov na dobu života svého koupila za 20 kop; i přiznali se synové její, že sobě žádného práva k té vsi neosobují. Jindřich Osovský připomíná se r. 1353 mezi pány, kteří od Karla IV. obdrželi opravu na klášteře Žďárském; o bratru jeho Hynkovi se však nic neví, ano i to, že se v řečené listině r. 1353 nepřipomíná, jak by mělo býti, nutí k domněnce, že již tehda nežil, ano že i Přibyslav odprodána, neboť se od těch dob v držení pánů Ronovských nachází.[6])

Ačkoliv tudíž zboží Přibyslavské Ronovsku přivtěleno bylo, a tudíž oba hrady společné své děje mají, přece hrad Přibyslav v dobrém stavu udržován byl a za nejpevnější hrad v okolí se pokládal, ano i páni Ronovští kolikráte na něm přebývali. Roku 1382 znám jest Čeněk, zdejší purkrabě.[7]) Páni z Ronova, držitelé jeho na počátku válek husitských, byli se postavili na stranu Zikmunda krále a brannou rukou proti husitům válčili. Obzvláště pan *Čeněk z Přibyslavě* (jinak z Ronova) s Kutnohorskými a jinými pány r. 1421 dobyvše Chotěboře ukrutnosti a věrolomnosti se dopustili nevšední. Za tou příčinou Jan Žižka smířiv se s Pražany r. 1424 vypravil se k osvobození Moravy. Kníže Korybut s Pražany, Hynek z Koldšteina, Diviš Bořek z Miletínka s vojsky jej doprovázejíce, na cestě přitáhše k hradu Přibyslavi, všichni kromě pana Diviše Bořka, jenž před se táhl, obehnali hrad ten, úsilně jeho dobývajíce. Tu však na poli podál hradu (u vesnice Šumfelda) „bratr Jan Žižka," jakož vypravuje starý letopisec, „roznemohl se nemocí smrtelnou od hliz a poručenství učinil svým milým věrným bratřím a Čechům, panu Viktorynovi (z Poděbrad), panu Janovi Bzdinkovi (Hvězdě z Vícemilic) a Kunšovi (z Bělovic), aby se milého Boha bojíce, stále a věrně bránili pravdy boží pro věčnou odplatu. A tu již bratr Žižka poručiv se milému Bohu, život svůj dokonal v tu středu před sv. Havlem (11. října). A tu lid jeho vzal sobě to jméno Sirotci, jakoby jim otec umřel; a dobyvše hradu Přibyslavě, i upálili těch, ježto se na něm bránili, na 60 lidu branného a hrad také vypálili a zbořili." Mrtvola Žižkova pohřbena byvši z počátku v Hradci, později jest převezena do Čáslavě.[8])

Hrad Přibyslavský byv hned potom obnoven, svěřen *Janovi z Rušinova*, a město přidalo se k Sirotkům.[9]) Roku 1431 asi v čas bitvy Domažlické Albrecht kníže Rakouský oblehl Přibyslav, ale zvěděv o porážce křižáků ustoupil a množství vesnic spálil.[10]) Po válkách koupena Přibyslav k Polné. Panství se pořád (a to ještě v 16. století) za samostatné zboží pokládalo. *Viktoryn z Kunštátu* r. 1465, 16. prosince obci zdejší potvrdil svobody a ji z odúmrtí propustil jako držitel Přibyslavského, Ronovského a Frantalského zboží.[11]) Tehdejší pánové sice sídlili na Polné, nicméně byl náš hrad ještě r. 1515 v dobrém stavu, než r. 1540 zde jako i na Ronově byl hrad pustý. V takovém stavu hrad náš po dvacet let zůstával; potom okolo r. 1560 *Zachariáš z Hradce* některou část ssutin odstraniti dal a z ostatku vystavěl nynější zámek Přibyslavský. I později za Zejdliců pokládána jest Přibyslav s přivtěleným k ní hradem pustým Ronovem a vesnicemi příslušnými za statek samostatný, ano nějaký čas (r. 1606) i od Polné odloučena byla. Byvši potom s Polenskem sloučena, důležitosti nové nabyla r. 1794, když sem po vyhoření zámku Polenského úřad vrchnostenský přenesen byl.

---

[1]) Co je o původu Přibyslavě v starých knihách Přibyslavských zapsáno (viz Nár. Listy r. 1889 č. 338), nemá pro dějepis ceny. [2]) Doklady v mých rodopisných sebráních. [3]) Proto slove také Smil z Přibyslavě ještě r. 1330. [4]) Palacký II. 1. 429. [5]) Reg. III. 620. [6]) Hajmanovým synem byl Čeněk z Borové, jenž žil na Moravě; tam byli i potomci jeho. [7]) Stará Brodská kniha v arch. kapitul. [8]) Viz moje Děje Čáslavě. [9]) Tomek, Děje Prahy IV. 371, 374. [10]) Theobald. [11]) Arch. Přibyslavský.

RONOV HRAD.

Nad Přibyslaví blíže řeky Sázavy spatřují se zříceniny hradu Ronova, jehož držitelé v okolí daleko široko poroučeli, ale rod jich vyhasl před kolikerým stoletím a sídlo jejich nikdo již nemiloval, tak že odedávna spoustě zůstaveno byvši po nějakém čase s povrchu zemského zmizí jako všecko, co se rodí a robí.

Od Přibyslavě nahoru proti Sázavě jdouce přijdeme k vesničce Ronovu, kdež se spojuje se Sázavou potok Losenický nebo Pořežínský, nízkým údolím protékající. Jakož všichni zakladatelé osad proti řekám pokračovali, tak to činili i zakladatelé Ronova. V té době, kdež každý sám o bezpečnosť hrdla a jmění svého pečovati a vtip lidský na lepší a lepší ohrady a záštity pomýšleti musel, nemohla zakladatelům výhodná poloha Ronovského hradiště ujíti. Viděli tu ostrožnu skalnatou, skorem 115 metrů dlouhou, jež od východní stráně vycházejíc do údolí vyniká a snadno na všech stranách podháněti se mohla, neboť potok ostrožnu na třech stranách obchází. Potřeba tu bylo sem tam něco překopati, jinde země nasypati a konečně tvrdé zdi a hradby vyzdvihnouti. Zakladatelé tudíž na severní straně ostrožny skálu prolomili a příkop 23 metrů hluboký a 38 metrů široký zdělali; podobný příkop učiněn na jižní straně tím, že překopali ostrožnu a její nejdalší část odloučili. Od tohoto kousku odděleného veden násep na stranu západní k vedlejším stráním tak blízko, co by voda potoka pohodlně protékati mohla, jestliže se tu však zavřelo, zaplavena jest západní strana hradiště, voda se rozlila po příkopech a spojila se s východním rybníkem, tak že stál celý hrad pod vodou.

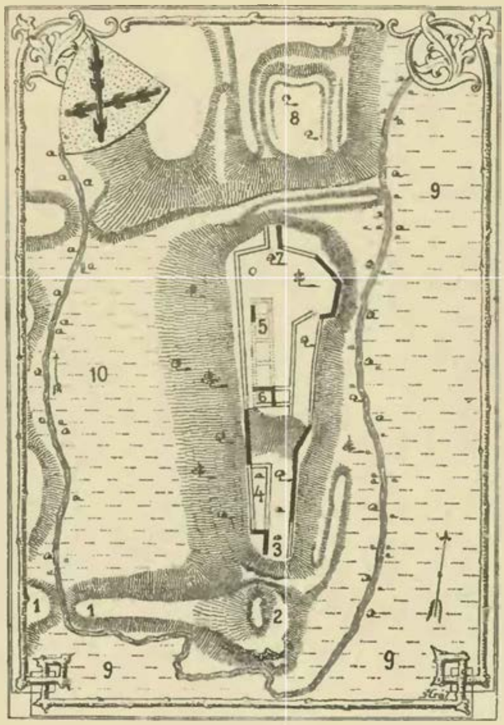
Po dotčené hrázi rybničné jezdilo se někdy až k příkopu, přes nějž vedl most zdvihutý k ochraně jeho byl bezpochyby srub dřevěný na jedné (na hrázi) a brána řádná na druhé straně (u hradu). Most i s mostnicí již dávno shnily, rybníky se vysušily a v tučné louky proměnily, hráz jest překopána, a tak si poutník na ten čas nové cesty, kudy se mu nejlépe chodí, vyhledati musí. K bývalé bráně, již dávno zbořené, pracně vyleze a neuvidí tu nic jiného, než zdi vysoké a nevysoké beze všeho pořádku. Za branou viděti jest zbytky čtverhranatého dlouhého stavení; jest to bývalá holomčí světnice, umístěná hned vedlé brány; neboť bylo-li nebezpečenství, musela býti perná chasa hned po ruce. Tu stojíce nacházíme se na bývalé *dolní ohradě*, která byla úzká sice, ale asi 47 metrů zdélí.

Vlastní hrad byl větší a širší a vypínal se na strmém pahrbku přímo nad dolní ohradou, od níž nebýval oddělen příkopem, poněvadž bránila dosti výška hory a pevná stavení, na jeho kraji stojící. Když se přišlo nahoru, šlo se příhrádkem či soutkou mezi dvojí hradbou asi tak dlouho, jako se šlo na předhradí. Asi 43 metrů za počátkem horního hradu přibližovaly se hradby k sobě, tvoříce tu branku, skrze niž se vcházelo na dvůr hradský, nejvíce prostornou část celého hradu. Při něm stál palác, dlouhé čtverhranaté stavení, které šlo rovnoběžně s dotčenou soutkou, tak že horní jeho ponebí nad ní panovala; odtud se mohly na nepřítele klády a kamení metati a žhavé věci shazovati. Nejlepší však záštitou hradu byla čtverhranatá věž, jež se u paláce nacházela, buď stála přímo při zdi, která soutku na západě zavírala, nebo na rohu paláce, kde se posud nejvyšší zříceniny nacházejí. Z celého paláce zbylo jen málo ssutin, a kdyby nebylo možno z rozličných jam a prohlubenin o dřevním stavu souditi, nevěděli bychom ani, kde palác stál.

22*

Pod palácem bývaly hluboké a pevné sklepy, v nichž páni dobré víno schovávali; v stavení byly sklípky či malé klenuté místnosti, v nichž mívali uloženo, co největší cenu mělo, jako majestáty královské, smlouvy rodinné, zápisy rozličné, klénoty, skvosty a jiné. Služebnictvo, z poddaných vybírané, se sem nedostalo, nevědělo tedy také, co tam jest, a proto hádalo, že v tomto tajůplném místě více bohatství se skrývá, než v skutku bylo. Víra ta v poklady trvala staletí, když se nádherné komnaty byly sesuly a páni již dávno poklady své byli jinam odnesli. A posud lid tomu věří, že tu leží poklady, které strašidla pečlivě ostříhají. Náhodou jsou Ronovská strašidla tou měrou zdvořilá, že se s nimi i smlouvati může. Jistý soused z Velké Losenice hodně si připil v Přibyslavi a veda se se svou opičkou pozdě z večera domů se ubíral. Když se přiblížil k Ronovu, zachtělo se mu po zdejších pokladech; chutě tedy vylezl až ke starým zdem, a posadiv se před jednu díru sklepovou napřed po způsobu opilců žádosť svou o peníze duchům vykládal, znenáhla slova s větším důrazem pronášel a konečně duchy tak hrozně zaklínal, že se toho až zhrozili. Hodili mu do klína šest stříbrných talířů, připovídajíce, pokud by po druhé přišel, že mu krk zakroutí. Bumbal se jim poděkovav, ihned do Přibyslavě se vrátil a odtud v krčmách léhaje nevycházel, až v brzku všechny talíře propil. Vraceje se domů, vyhnul se starému hradu, nevěda, jak by to po druhé dopadlo.

Z dotčeného dvora přicházelo se branou zvoditým a dlouhým dřevěným mostem na blízkou stráň, kdež se nacházelo *předhradí* asi 30 metrů dlouhé a 23 metrů široké. Viděti tu posud valy a příkopy, které je na třech stranách (západně, severně a východně) zavíraly, ale ani nejmenšího zbytku staveb kamenných. Z toho lze souditi, že bylo na místě tomto opevnění ze dříví sroubené, které mělo z této strany přístup ke hradu brániti. U jiných hradů toho potřeba nebylo, poněvadž konec jich obyčejně srázné boky hory chránily.[1])

Plán hradu Ronova.

Vysvětlení polohy: 1. rybničná hráz; 2. místo srubu k ochraně příjezdu; 3. brána dolní ohrady; 4. bolomčí světnice; 5. palác; 6. věž; 7. výjezd na 8. předhradí; 9. bývalý rybník; 10. menší rybník.

Hrad Ronov založen byl od větve pánů z Lichtemburka a jméno své má po erbovním jich znamení, totiž ostrvách, kterým se po německu ron říkalo. Míst takových jest několik v Čechách: Ronov náš, Ronov u Stolinek, městečko Ronov nad Doubravou, hrad Ronovec u Krupé, Rumburk (prvotně Ronburg), a kromě toho byl u Žitavy také hrad Ronov. Tento založen byl nejdříve, a to, tuším, od Jindřicha ze Žitavy (r. 1219 až 1252), jenž měl syny Smila z Lichtemburka († r. 1269) a Častolova čili Čeňka (r. 1255—1272). Tento slove v letech 1261 a 1272 z Ronova, ale nelze dokázati, psal-li se již po našem Ronově. Ovšem byl předkem těch pánů, kteří vládli Ronovem, avšak synové jeho *Hajman* a *Čeněk* nazývali se z Přibyslavě a Čeněk sám r. 1289 z Borové, odkudž se také jmenovali synové jeho Čeněk a Albert (r. 1314). S názvem našeho Ronova, pokud nezvratně lze říci, setkáváme se poprvé r. 1329; i lze za to míti, jestliže již v letech 1261—1272 nestál, že byl teprve v posledních letech před r. 1329 založen.[2])

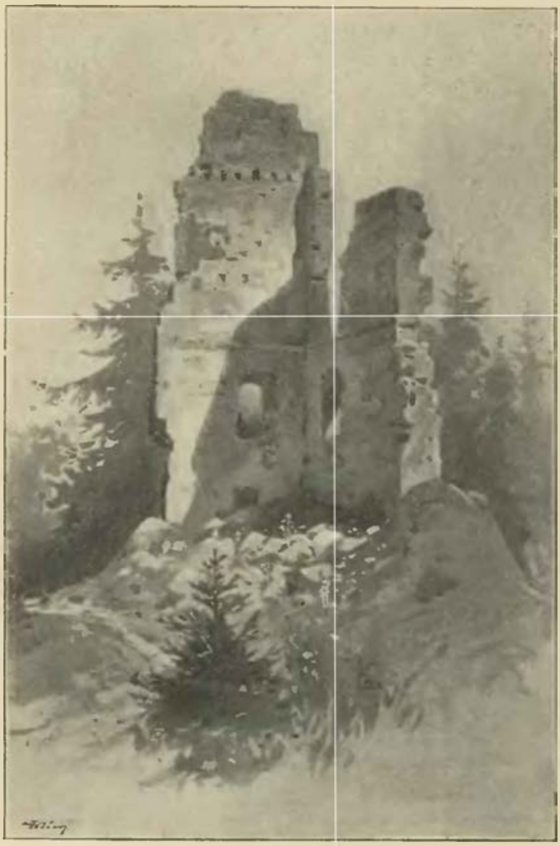
Po smrti svrchupsaného Hajmana synové jeho dědictvím otcovským podělili se tak, že nejstarší *Smil z Ronova* dostal Ronov, Hajman či Hynek Přibyslav a Jindřich hrad Osový na Moravě, kterýž buď po otci dědil, buď za peníze zděděné koupil. Smil držel kromě hradu Ronova též zboží Letovské; v listině r. 1322, 25. června kláštera Louky se týkající podepsán jest poprvé jako pán Letovský. K témuž panství přikoupil r. 1348 od Čeňka z Lipan ves Dubňany, a konečně vedle listu císařem Karlem (r. 1353, 24. července v Hradci) daného sám šestý obdržel opravu na klášteře Žďárském. Z které rodiny manželka jeho Anna

---

[1]) Srovnej Heber's Burgen V. 211—216. [2]) Podlé Regest.

pocházela, není již známo; víme toliko, že po Smilovi, jenž po bratru Přibyslav zdědil a asi r. 1355 zemřel, čtyři synové zůstali, a to *Zdeněk*, *Čeněk*, *Hynek* a *Smil* a dvě dcery Eliška a Markéta. Ze synů zemřeli Hynek a Smil, jenž se stal podjáhnem, v mládí před r. 1366, a Zdeněk a Čeněk z počátku všechna panství svá nedílně drželi. Roku 1356 společně podávali nového kněze ke kostelu Přibyslavskému a r. 1359 se vyskytují jako pánové podací kostelního v Losenici a Ronově u Přibyslavě.[1]) Oba bratří měli r. 1357 s klášterem Žďárským při o hranice mezi panstvím klášterským a Ronovským, po jejímž ukončení lesy u vsi Radvance až k řece Sázavě klášteru postoupili. Tři léta potom (r. 1360) spolčili se veškerým svým dědictvím na Moravě, totiž Letovici hradem a vesnicemi[2]); avšak nedlouho potom se rozdělili tak, že Zdeněk dostal hrady Ronov a Přibyslav se zbožím Borovským a Čeněk panství Letovské. Jen hrad Osov, který r. 1365 od Hynka z Osova koupili, zůstal v nedílnosti.[3])

Zdeněk z Ronova, jenž se r. 1361 jako pán podací kostelního v Borové vyskytuje,[4]) byl štědrým dobrodincem sousedních klášterův a kostelů. Roku 1362, 25. května listem v Přibyslavi daném založil nový kostel farní na čest Všech svatých ve vsi své Pravnově, blíže hradu Ronova,[5]) r. 1366 učinil nadání kostelu Přibyslavskému, jemuž udělil některé desátky na panství,[6]) téhož roku 14. května klášteru Žďárskému, v jehož kostele byl oltář ke cti sv. Bartoloměje založil, zapsal jisté platy, jež povinni byli platiti hamrník Ota ve Velké Losenici z jistých luk, a nějaký Lipolt tamže v Losenici z jistých rolí. Za to však klášter přislíbil, že bude při oltáři řečeném mše svaté zádušní za veškerý rod zakladatelův sloužiti[7]) Ještě jedno takové záduší založil Zdeněk r. 1366 v klášteře Pohledském, darovav mu ves Pravnov. K tomuto darování přitiskl pečeť svou Petr, purkrabě Ronovský.[8]) Zdeněk zemřel nedlouho potom a pohřben ve Žďárském klášteře. Protože synů neměl, spadlo zboží jeho na bratra Čeňka, a Anna, dcera Zdeňkova, byvši od něho odbyta, naň r. 1379 všechna práva otcovská převedla.[9])

Zříceniny Ronova.

Čeněk z Ronova a *z Letovic*, co se týče zbožnosti, bratru svému se vyrovnal. Neboť r. 1381 v kostele Přibyslavském nový oltář na čest Panny Marie založil a platy nadal, aby tudíž zádušní mše za zemřelého bratra Zdeňka slouženy byly, pak téhož roku založil a vystavěl na hradě Ronově novou kapli na česť Panny Marie na nebe vzetí, v níž, aby mše za otce jeho slouženy byly, platy ukázal. Téže kapli, jsa r. 1381, 13. července s přáteli svými Hynkem z Lipé, nejvyšším maršálkem, a Ješkem Ptáčkem z Pirkšteina na hradě Přibyslavi, daroval dvůr a ves Čachotín.[10]) Ještě r. 1389 štědře nadal kostel Přibyslavský, vymíniv si, aby farář zdejší povinen byl tři vikáře chovati. Bylť to poslední jeho skutek, neboť zemřel brzo potom v Letovicích, zůstaviv dceru Annu (vdanou za Mikuláše z Kokor) a pět synů: *Zikmunda*, *Smila*, *Jodoka*, *Hynka* a *Čeňka*.[11])

Zikmund spravoval napřed všechny statky a nazývá se r. 1394 patronem Ronovské kaple. Asi r. 1397 oddělil od sebe bratra Smila, avšak aby Smilův díl nespadl na krále, prohlásili oba svou nedílnosť. Smil se vyskytuje r. 1401 jako podací pán Pravnovského kostela, i jest možná, že některou část

[1]) Lib. conf. [2]) Viz také dsky Brněnské III. č. 588. [3]) Tamže IV. 391. [4]) Lib. conf. [5]) Pravnov či Ronov ves s podacím ležela na místě Nového Ranska. (Pam. X. 376.) [6]) Viz lib. erect. ed. Borový I. p. 60. [7]) Brandl cod. dipl. Mor. IX. 340. [8]) Arch. bibl. Pražské. [9]) Dsky Olomoucké a Brněnské. [10]) Arch. bibl. Pražské. Roku 1383 podával do Přibyslavě. (Lib. conf.) [11]) Za těch dob byl hejtmanem na Ronově jakýsi *Tomášek* (r. 1391, DD. 13, f. 157).

Ronovského panství držel. Asi v ty časy dostal také Jodok Přibyslav za svůj díl. V pozdější paměti (knize Přibyslavské) o něm psáno, že pivováry sousedů svedl a zrušil a své postavil pro platy a požitky budoucím pánům. Avšak r. 1403 byl již Jodok mrtev, a statek jeho ujal, tuším, Smil; neboť ten zřídil r. 1403 oltář v kostele Přibyslavském, který n. Jodok založiti obmýšlel, a nadal jej platem v Šumfeldě.[1]) Avšak i Smil zemřel r. 1405. Následovalo potom nové dělení. Hynek dostal Letovice a Čeněk Ronov a Přibyslav s tím vším panstvím. Díly také měli Smil, syn po Smilovi (totiž Bohdalov), a Jan a Zikmund, synové po Jodokovi, avšak co tito měli, není nám známo. Hynek přijal r. 1406 Čeňka a Zikmundovy syny na spolek Letovského zboží. Čeňka nacházíme odtud nejednou jako patrona kostelů na panství.

Roku 1409 měl rozepři s klášterem Žďárským, jemuž lesy ode vsi Radvance až k řece Sázavě odňal, pět hamrů lidmi svými osadil a přese všechny stížnosti opatovy pro sebe podržel. Dočkal se ještě husitské války a s bratrem svým Hynkem z Letovic a strýcem Hlaváčem z Ronova ke katolickému spolku přistoupil, kterýž Moravané r. 1421, 17. listopadu proti husitům učinili. Jak velice tím kališníky na sebe popudili a jak jejich statky spustošeny, vypravováno jest v dějinách Přibyslavě (r. 1424). Hrad Ronov při takových událostech zajisté také popleněn a vytlučen jest.[2])

Po celé 15. století se ještě na hradě našem bydliti mohlo. Páni z Ronova po nešťastném pádu Přibyslavě panství své Ronovské prodali a v jiných krajinách se usadili. *Hynce Ptáček z Pirkšteina* († r. 1444) držel je již k panství Polenskému, koupiv je bezpochyby.[3]) Od něho přejal Polnou, Přibyslav a Ronov *Viktoryn z Kunštátu*, kterýž polovici panství Ronovského druhé své choti *Žofii Těšínské* dáti musil, o čemž se tato paměť nachází: „Památného po nálezu panském aneb stanném právu dává se 2 zlatá nebo 1 kopa grošóv, najméně 8 grošóv. Tak od kněžny Těšínské, když jest polovici Přibyslavského a Ronovského zbožie obdržala nálezem panským, nenie vzato než po 2 zlatých uherských." [4]) Po smrti této Žofie Viktoryn zase polovice té dosáhl a pojal Alenu, jinak Markétu Palaiologovnu z rodu císařů Byzantských. Hrad Ronovský, jenž ještě r. 1515 v dobrém stavu se nacházel, brzy potom spustl a poprvé r. 1538 a potom ustavičně se pustým zámkem nazývá.

TVRZE V OKOLÍ POLNÉ.

KRUCEMBURK.

Při městečku Krucemburku jest sýpka příkopy objatá, na jejímž místě stávala tvrz. Městečko založeno jest od *křižovníků Německého řádu* a pojmenováno jest německým jménem Kreuzburg nebo Kreuzberg. Okolo r. 1321 prodáno jest od nich *Jindřichovi z Lipého*,[5]) ale od toho zase prodáno. Roku 1366 setkáváme se se *Lvem z Krucemburka*, který snad Krucemburk před tím držel.[6]) Avšak tehdejším držitelem byl *Epík z Hrádku*, jehož v letech 1362—1372 jako patrona kostela zdejšího nacházíme.[7]) Kromě toho připomíná se několikráte jako svědek v rozličných jednáních soukromých. Roku 1385 založil kaplanství při kostele farním se synem svým *Epíkem* a zemřel okolo r. 1390.[8]) Epík mladší byl r. 1399 v jednotě panské,[9]) a jak se zdá, potom Krucemburk prodal. V držení jeho vyskytuje se r. 1403 *Mikuláš z Ořecha* a r. 1405 týž s bratry svými *Zikmundem* a *Janem*. Avšak již r. 1407 držela Krucemburk *Hedvika*, vdova po nějakém *Hynkovi*, která téhož roku o to se přičinila, aby se kaplanu břemen umenšilo.[10])

V 15. století je málo zpráv o Krucemburce. Epikové byli v okolí, psali se z Hrádku a z Krucemburka, ale, tuším, tu nic neměli. Mezi těmi, kteří byli r. 1448 před Prahou, nacházel se také *Michal z Krucemburka*.[1]) Okolo r. 1473 držel Krucemburk *Mikuláš z Holohlav*,[2]) avšak asi v ten čas koupil jej *Mikuláš Střela z Rokyc* a v listě jistém r. 1480 psaném se dává znáti, že byl tu pánem již před tím.[3]) Nástupcem jeho r. 1487 byl *Štěpán Střela*, který tu ještě r. 1523 seděl.[4]) Následoval po něm *Mikuláš Střela*. Týž zemřel r. 1543 odkázav Krucemburk bratru svému *Čeňkovi* a synu jeho *Davidovi*. Tento jsa samotným pánem, po smrti otce svého dal r. 1548 Jindřichovi, strýci svému, za díl Ortovou, Chlum a Studenec a sám si nechal zámek Krucemburk s dvorem a městečkem a ves Hlubokou.[5]) David držel také Štěpánov, Cerhenice a jiné statky. Statky ty zdědil syn jeho *Mikuláš*, který měl za manželku Johanku Kordulovnu ze Slonpna. Týž zemřel r. 1592, zůstaviv jmění své synu *Purkartovi*, který r. 1616 Libodržice přikoupil. Súčastniv se povstání odsouzen jest k manství a r. 1626 léno na všecky své statky přijal.[6]) Zemřel okolo r. 1629 zůstaviv z manželky Sabiny rozené Vchynské ze Vchynic († r. 1630) syny *Rudolfa* a *Viléma Oldřicha*. K žádosti vdovy statek Cerhenice propuštěn z manství, což později i na ostatní statky rozšířeno.[7]) Roku 1638 se rozdělili bratří o své statky, při čemž dostal Rudolf Václav kromě statků Libodržic a Krasoňovic za svůj díl dům panský v Krucemburku a dvůr poplužní městečko, vsi Hlubokou, Benátky a Kohoutov.[8]) Týž zemřel okolo r. 1655 odkázav Krasoňovice jezovitům a Krucemburk a Libodržice *Marii Alžbětě Berkové ze Vchynic*, své sestřenici.

[1]) Lib. erect. VI. 204. [2]) Povídačky, jakoby mrtvolu Jana Žižky na hrad Ronov byli přenesli, pokládáme za smyšlénku. [3]) Ještě r. 1426 byl Zikmund II. z Ronova ve zdejší krajině a svědčil téhož roku 5. října v listině, jíž Jan Vojna z Městce manželce své Anéžce na zboží svém věno zapsal. (Arch. č. III. 497.) [4]) Viktoryn Kornel ze Všehrd o práviech 3c. 412. [5]) Reg III. 287. [6]) Arch. Želivský. [7]) Lib. conf. [8]) Borový, Lib. erect. II. 218, DD. 13, f. 156. [9]) Arch. č. I. 61. [10]) Lib. conf., Borový, Lib. erect. II. 219.

[1]) ČČM. 1827, III. 81. [2]) Arch. č. VI. 509. [3]) Arch. gub. [4]) St. kn. Přibyslavské, reg. kom. soudu. [5]) DZ. 4. H 22, 8. N 1. [6]) Bílkovy Děje konf. [7]) DD. 68, f. 61. [8]) DZ. 306. A 1—25.

Odpor sice tomu učinil bratr zemřelého a obdržel přísudek u zemského soudu, avšak v dvorské kanceláři zvrácen. Roku 1662 pak prodala táž paní (zase vdaná *Vrbnová*) Krucemburk *Janovi Rudolfovi Cellerovi z Rosentálu.*[1]) Tento zemřel r. 1664 nebo 1665 zůstaviv vdovu Lidmilu z Bartoděj s nezletilými ditkami. Tato prodala Krucemburk r. 1667 *Bedřichovi Smilkovskému z Palmberka.* Tento zemřel r. 1676, a poněvadž statek sirotkům zdržen býti nemohl, prodán r. 1677 Polenské vrchnosti.[2]) Nedlouho potom z tvrze vystavena sýpka.

VOJNIN MĚSTEC.

Severovýchodně od Přibyslavě leží městečko Vojnin nebo Vojnin Městec dříve zvané, nyni obyčejně Vojnův Městec nazývané. Jednomu místu se říká na tvrzi, protože tu tvrz stávala Vypravuje se, že tu stával klášter, obyčejná to pověsť o tvrzích, které klášterům patřívaly. Krajina okolní patřívala ode dávna *klášteru Žďárskému* již za těch dob, kde celá byla lesy porostlá. Mniši založili tu vesnice a městečko, jemuž říkali Münchsberg (Mnichova hora). Od krále Václava (r. 1293) obdržel klášter nadání, aby obyvatelé okolní souzeni byli v témž městečku. Od 14. století se tu také připomíná fara. Tehda puštěno zboží to vladykám ze Štětína v jakýsi dědičný nájem. Roku 1357 připomíná se *Vojna se Štětina* (na pečeti: de Monchsperg), a od té doby říkali Češi městečku Vojnin Městec.[3]) K r. 1390 dovídáme se o Bětce, vdově po *Přibíkovi se Štětina*, odjinud z Městce.[4]) *Jan Vojna z Městce* připomíná se od r. 1408 nejednou v moravských pamětech a r. 1426 zapsal na Vojnově Městci 500 kop věna manželce své Anéžce.[5]) Roku 1437 byl již mrtev, a zboží jeho všecbno, totiž „Vojnin tvrz" a vesnice, pokládáno za královskou odúmrť.[6]) Nedlouho potom klášter Žďárský domohl se toho, že mu byl Městec odevzdán, protože k němu po vymření Vojnův nejlepší právo měl. Týž prodal r. 1457 rychtářství v městečku Mynychsperce s tvrzí a dvorem s rychtářstvím ve Lhotě a Skrlovicích *Mikuláši z Buchova.* Zbyněk, syn tohoto, prodal Městec *Janovi Bočkovi z Kunštátu* na Polné, a tento zase r. 1493 Vítovi opatu a klášteru Žďárskému. Obsahovalo městečko Městec s pustou tvrzí, dvorem, vsi Radostinku a Skrlovice a ves pustou Lhotu.[7]) Císař Rudolf připojil r. 1607 k *Olomouckému* biskupství celé Žďárské klášterství a s ním i městečko Městec Vojnův se starou tvrzí a vesnicemi.[8]) Po obnovení kláštera patřil mu zase Městec až do jeho zrušení r. 1784. Roku 1826 prodán statek ten, který byl od náboženského fondu spravován, hraběti Josefovi Vratislavovi, a po jeho smrti připojen k Polné.

ČESKÝ ŠICENDORF.

Východně od Pohledu nad Sázavou a nedaleko ústí Borovského potoka jest ves Český Šicendorf, jež se již r. 1265 připomíná.[9]) Roku 1351 nacházela se tato ves mezi těmi, kteréž Tunlin, měšťěnín Brodský, Čeňkovi z Lipého postoupil.[10]) Roku 1415, jak se zdá, držel ves tu *Ruprecht z Onšova* s manželkou svou Kateřinou.[11]) V letech 1437—1444 připomíná se *Jindřich Zboh z Pobipes*, seděním v Šicendorfě,[12]) avšak není známo, jestli se to vztahuje na tento nebo Německý Šicendorf. Jisto jest, že držel Český Šicendorf r. 1463 *Matěj z Lipy*, a že na tvrzi, dvoru a vsi Šicendorfu a vsi Otendorfu Dorotě manželce své věnoval.[13]) Týž zemřel před r. 1492 i s Dorotou, zůstavivše kromě dcery syna *Jana Lipského z Lipy.*[1]) Tento nedržel týž statek dlouho a prodal r. 1499 tvrz pustou Šicendorf, dvůr a ves, část Utendorfu a dvůr pustý Prosice *Janovi Bočkovi z Kunštátu* a z Polné, jenž statek tento k Polné připojil.[2])

[1]) DZ. 313. N 7. [2]) DZ. 392. S 24. [3]) Brandl, Cod. dipl. Mor. IX. 46 [4]) Dsky Brněnské [5]) Rel. tab. II. 255. [6]) DD. XV., f. 270. [7]) Viz Pam. arch. X. 665—667. [8]) DZ. 139. D 21. [9]) Reg. II. 187. [10]) Cod. dipl. Mor. VIII. 96. [11]) Arch. v Něm. Brodě. [12]) Arch. Jihlavský. [13]) Rel. tab. II. 329.

NĚMECKÝ ŠICENDORF.

Západně od Polné jest ves Německý Šicendorf, v níž také tvrz bývala. Starší dějiny nelze na jisto postaviti, poněvadž se matou s dějinami Českého Šicendorfu. Jisto jest, že tu seděl r. 1483 *Zich Kobík z Opatova.*[3]) Žil ještě r. 1505.[4]) Syn jeho *Jan* prodal r. 1512 tvrz, dvůr a ves Šicendorf, vsi Věžnici, Kamennou a Dobronín *Hynkovi Bočkovi z Kunštátu* a na Polné.[5])

SOBINOV.

Nedaleko Sopot jest ves Sobinov. Na jejím jižním konci u severozápadní dráhy jest viděti tvrziště, pole lučným příkopem otočené. Nejstarší známý držitel byl *Ješek Kokot z Sobinova*, jenž byl v letech 1358—1367 patronem kostela Sopotského. *Ondřej z Sobinova* podával r. 1373 kněze k Běstvinskému kostelu. Když Jan, syn Ondřejův, okolo r. 1384 zemřel, táhl se k Sobinovu *Stošek*, syn n. Mstislavův z Dolan, a dosáhl ho mocí spolku, který měl otec se zemřelým. Týž Stošek připomíná se pak r. 1405 jako pán na Sobinově, tuším, poslední ze zdejších vladyk.[6])

JÍTKOV.

Při silnici od Bělé ke Ždírci vedoucí leží ves Jítkov s dvorem poplužným, při němž kdysi tvrz bývala. Tato povstala teprve v druhé polovici 16. století[7]) a postavena jest od držitelů zboží Studeneckého, k němuž tehda Jítkov od dlouhých let patřil. Poprvé se připomíná tvrz naše r. 1574 v zápise, který učinil *Jan mladší z Předboře* manželce své.[8]) Týž Jan odprodal potom Jítkov, avšak neví se komu. Snad to byl *Adam Nás se Chřenovic*, který v letech 1581—1588 poddané své Jítkovské tak soužil, že se mu dvakráte sprotivili.[9]) Týž skoupil mnoho dvorů sedlských a svedl je v dvůr poplužný, tak že byly potom v Jítkově dva dvory. Roku 1593 dne 6. dubna prodal Adam tvrz Jítkov s pivovárem, sladovnou, spilkou, dva dvory a ves, vsi Údolen a Slavětín *Pavlovi Mitrovskému z Nemyšle* za 4425 kop grošů českých.[10]) Tento zemřel r. 1605 dne 30. března a pohřben v kostele Borovském.[11])

Pavlův syn *Jiřík starší* připomíná se po r. 1614 častěji. Vyznávaje náboženství katolické se stavy evangelickými (r. 1618 – 1620) spolků neměl a proto v držení statku svého zůstával.[12]) Roku 1622 držel také Novou ves.

Marie Eliška byla vdána v prvním manželství za *Viléma Boryni ze Lhoty* a na Vilémově (+ r. 1650), jemuž porodila dva syny *Ferdinanda Viléma* a *Maximiliana Františka*. Mladší její syn zdědil statek Jítkovský a držel jej až do své smrti. Po jeho smrti prodali komisaři od soudu zemského zřízení tvrz Jítkov (r. 1676, 30. května) *Marii Magdaleně Dobřenské* rozené *ze Lhoty*, ale tato prodala ji zase r. 1678 dne 5. května *Janovi Ctiborovi*

[1]) DD. 17, f. 310 [2]) Rel. tab. II. 510. [3]) Arch. mus. rel. tab. II. 424. [4]) Arch. Jihlavský. [5]) DZ. 252. B 4. [6]) Lib. conf. DD. 13, f. 152. [7]) Ves Jítkov připomíná se poprvé r. 1269; téhož roku patřila ke zboží kláštera Pohledského, jenž ji byl od Smila z Lichtemburka vyměnil (Reg. II. 248). Kdy z držení kláštera vyšla, není známo; r. 1464 patřily Jilem a Jítkov vsi celé Benešovi z Tupadl (DD. 21 p. 251), později náležela ves celá Jítkov ke zboží Studeneckému (r. 1536). [8]) Viz Děje Studence. [9]) Arch. gub. [10]) DZ. 269. D 11. [11]) Schaller, Čásl. kr. 135. [12]) Rozvrž. sbírek 20., Pam. arch. X. 325.

Jeníkovi Zásadskému z Gamsendorfu, který tu kolik let hospodařil. Od něho koupil Jitkov r. 1693 dne 17. července *Ferdinand* kníže z *Dietrichšteina* za 20.000 fl. uh. a připojil jej k panství Polenskému.[1]) Nedlouho potom tvrz zanikla.

HORKY.

Mezi Bělon a Borovou při vsi Horkách bývala tvrz dávno již zaniklá (tuším tam, kdež jest Horní dvůr), na níž seděl pocházeli, není známo.[1]) Roku 1464 prodal *Přibek* z Horek hamr svůj pod Horkami „opatrnému muži" Jiříkovi. Na počátku 16. století držel tvrz a dvůr Horky *Kryštof Čechočovský z Čechočova*, jenž si dědictví toto r. 1545 znova ve desky zemské vložil.[2]) Zdědil je po ujci svém Brykci Horeckém z Horek. Obnovil tvrz a psal se proto seděním na Nových Horkách. Synové jeho *Přibík* a *Jindřich* nemohli se po smrti otcově shodnouti, jak by skrovné dědictví po něm zůstalé rozděliti měli. Po mnohých odporech smluveni konečně r. 1568 dne 6. září skrze přátele dožádané tak, že Jindřich podržev

Ronov.

roku 1403 *Jiří z Keclova*, jinak z *Horek*. Týž nadal roku 1405 kostel ve Šumfeldě platem dvou kop ve vsi Údoleui, aby byl farář zdejší povinen za duši Petra Olovníka z Doršteina[2]) mše jisté sloužiti.[3]) Mezi sněmovníky r. 1440 v Čáslavi shromážděnými připomínají se *Jan* z Horek a *Hanušek Kruh* odtudž, ale zdali z těchto Horek Horky bratru svému Přibíkovi za jeho díl 500 kop dáti připověděl.[3]) Dotčený Jindřich prodal (vkladem r. 1569 dne 28. června) tvrz pustou Horky s dvorem, dvory kmecí pusté, mlýn pod rybníkem pustým s pilou též opuštěnou a krčmou (která však pustá nebyla!) *Zacharišovi z Hradce* na Telči za 1000 kop grošů českých.[4]) Od těch dob náležely Horky k panství Polenskému.

[1]) DZ. 392. K 28, 393. N 11, 402. N 7. [2]) Zdali *Dorštein* (Duornstbein, Duorstein), po němž se tento Olovník nazýval, v Čechách ležel, není nám známo. Roku 1403 vyskytuje se Olovník s Horeckým a Studeneckým v listě Smila z Ronova, jehož rod hojné statky na Moravě míval; mohl tedy Olovník s nimi do Čech přijíti. Naproti tomu zase máme u Pořižína (blíže hradu Ronova) samotu řečenou Tvrz, na jejímž místě Dorštein dobře státi mohl. [3]) Lib. erect VI. 204, VII. 28.

[1]) Arch. č. I. 256.

[2]) DZ. 250. J 7—11.

[3]) DZ. 59. B 17, reg kom. soudu.

[4]) DZ. 16. I. 19.

SÁZAVA.

Blíže Moravských hranic leží nad řekou Sázavou dvě vsi tak též řečené a pojmenované po řece, jak se to často i jinde nachází. Tvrz, která tu bývala, již dávno zanikla. V 15. století seděli tu zemané, kteří, tuším, z okolí Bestvinského pocházeli. *Přibík ze Sázavy* část vsi Řeřišna klášteru Vilémovskému náležející mocně opanoval, lidi pod poslušenství si uvedl a platy a ospy pro sebe vybíral (r. 1404—1406), avšak později přinucen jest ji zase vydati.[1]) Nějaký *Sázavec ze Sázavy* bez udání jména připomíná se r. 1426.[2]) *Vilém* a *Přibík* bratří ze Sázavy, potomci (jak smýšlím) prvního Přibíka, obdrželi r. 1454 od krále Ladislava odúmrť ve vsi Řeřišně.[3]) Tvrz zdejší drželi společně, a po nich následovali *Jan* a *Petr*, synové Vilémovi, a *Přibík*, syn Petra (syna Přibíkova?) *ze Sázavy*. Ti všichni prodali (vkladem r. 1481 dne 31. prosince) tvrz, dvůr a ves Sázavu *Petrovi* hamerníkovi pod Sázavou za 250 fl. uh. čili dukátů.[4])

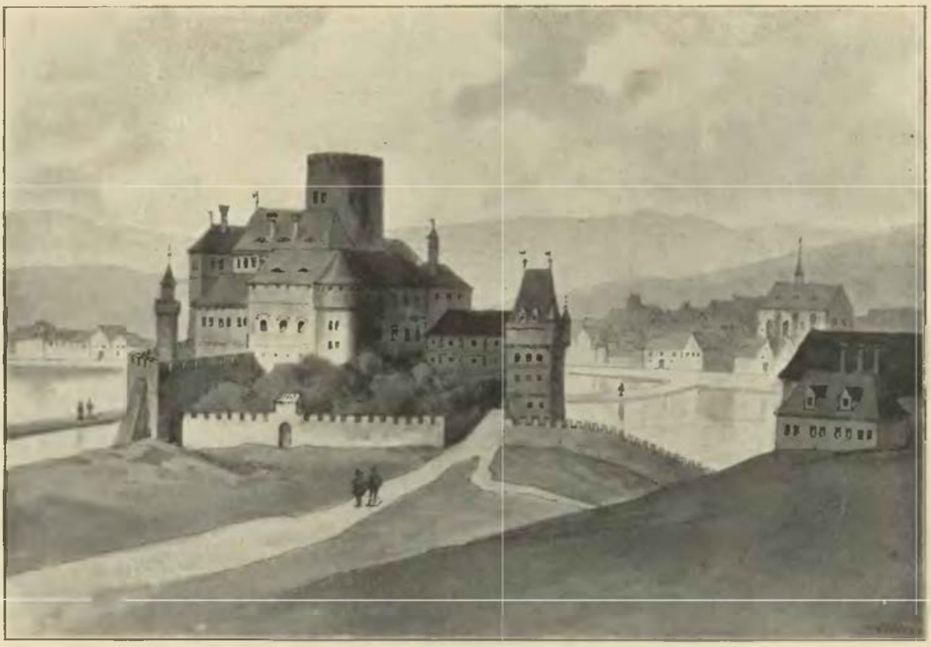
Petr hamerník držel, tuším, hamr, kterýž stával na místě dvorce Hutí (čtvrť hodiny jihozápadně od Dolní Sázavy), zde prací zbohatl a zboží pozemské koupiv potomkům svým pěkné jmění zanechal. Z těch příčin hlásili se tito k zemanům píšíce se *Hamerníky z Hamru řečeného Sázavy*. V 16. století seděli na Sázavě z rodu tohoto Hanzl, syn n. mistra Řehoře, Lorenc, syn n. mistra Jakle (Jakuba), a Vincenc jinak Ficek, vše strýci. Ti prodali r. 1562 (vkladem 8. června) tvrz Sázavu s dvorem, kusem řeky a jiným příslušenstvím *Kateřině z Valdšteina* na Telči,[5]) po níž se zboží to k panství Polenskému dostalo.

[1]) Dobner, Monum. VI. 448—455.
[2]) Arch. č. 497.
[3]) DD. 16, f. 266.
[4]) Rel. tab. II. 389.
[5]) DZm. 232. R 17.

STŘÍTEŽ.

Nedaleko Jihlavy jest ves Střítež n. s tvrzí, jež již dávno zanikla. Tvrz tato nazývá se r. 1347 hradem a byla v držení pánů z *Lipého*.[1]) Tvrz se zbožím a vesnicemi držela ve věně Škonka, vdova po mocném Jindřichovi Lipském († r. 1329), a to ještě r. 1353.[2]) Roku 1383 připomíná se *Jan Štěrba ze Stříteže* již mrtvý,[3]) ale skutečným držitelem byl *Václav Krušina z Lichtemburka*, jenž r. 1385 role své u Měšína prodal.[4]) Týž byl r. 1383 patronem kostela ve Zvonějově, ve kterémž důstojenství po něm r. 1402 *Jan z Chotělic* následoval.[5]) A protože byl *Jan Leskovec z Leskovce* v letech 1411—1413 patronem ve Zvonějově, domníváme se, že také Střítež držel.[6]) V 15. století patřila Střítež ke statkům Trčkovským. *Jan Trčka z Lípy* a na Vlašimi prodal r. 1536 tvrz Střítež s dvorem poplužným, Ždírec s podacím, Dobronín a vsi pusté Zvonějov, Dobešov a Heroltice *obci města Jihlavy*.[7]) Jihlavští drželi Střítež až do r. 1625, kdež pro dluhy téhož panství *Janovi Heidlerovi z Bukové*, král. rychtáři svému, postoupili.[8]) Po nějakém čase dostala se Střítež v držení *Pachtů z Rajova*, kteří ji dědili po smrti Ferdinanda Arnošta, posledního z Heidlerů († r. 1680). Pachtové nechali tvrz Střítežskou spustnouti a postavili si nový zámek Karlsvald. Po nich následoval rod Palmův, který sídlo panství do Štok přeložil.

[1]) Cod. dipl. Mor. VII. 527.
[2]) Tamže VIII. 182.
[3]) Arch. Břevnovský. Viz i Lib. erect. XIIIa. 48.
[4]) Cod. dipl. Mor. XI. 336.
[5]) Lib. conf. arch. arcib. v Kroměříži.
[6]) Totéž by se mohlo říci r. 1364 o Čeňkovi Krušinovi a r. 1368 o Janovi z Potšteina.
[7]) DZ. 42. H 21.
[8]) Bílk. konf. 1099.

Polná z r. 1645.

HYBRALEC.

Není pochyby, že ves Hybralec (prvotně Ebrharce, Eberhardsdorf) založena byla v dávných dobách, když se v okolí města Jihlavy usazovali osadníci němečtí. Později, zejména v 14. století, povstala tu tvrz. Po vsi se jmenoval onen *Jan z Eberhartic*, jenž r. 1320 šest lánů tudíž prodal Jindřichovi z Tojslavic (Vojslavic?). Za krále Václava seděli zde bratří *Henzlin* a *Petr*, a *Henrýšek z Plzna* prodal ves Ebrharce (Ebharztorf) *Martinovi Rotlevovi*, mincmistru na Horách Kutnách. Po smrti Henzlina a Petra táhl se sice král Václav k dědinám prý po nich odumřelým ve Smrčné dolejší a Ebrharci, ale Štěpán Pražský jménem Martinovým při obdržel r. 1382.[1])

V ten čas, co byl pánem na Ebrharci Martin Rotlev, ještě dvě pře o Ebrharce vedeny jsou u soudu dvorského. První r. 1389, když jest v Ebrharcích provolána odúmrť po jistém Adamovi,[2]) jakož i r. 1390, když byla provolána odúmrť po Pešíkovi a Adamovi, po druhé.[3]) Po Rotlevovi držel zboží to *Kunclin řečený Ruthart* z Hor Kuten, kterýž r. 1396 v Ebrharcích dvůr poplužný s dvěma poplnžími a dvory kmecími prodal *Haškovi* řečenému *Hes*, sukna kraječi v městě Jihlavě, za 200 kop grošů českých.[4])

Po válkách husitských uvázal se v držení Ebrharec český vladyka *Rudolt z Ebhartic*, jenž byl r. 1440, 17. března na sjezdu čtyř krajů v Čáslavi a r. 1448 v ležení Jiříka Poděbradského před Prahou.[5]) Po smrti Rudoltově následoval syn jeho *Jan*, jehož potomci, když i Jan statek Ebrharcký *Zdeňkovi ze Šternberka* prodal, v Jihlavě zůstávali a zde štítu a náslovu šlechtického užívali.[6]) Synové Zdeňkovi *Jaroslav* a *Zdeslav ze Šternberka* nalezli bezpochyby tvrz spustlou za doby otce jejich a prodali r. 1478 vsi Ebrharce, Bukovou a Starou hůru *Šimonovi* řečenému *Zikmund Smrčanský* a *Václavovi Petrle Drarovi*, měšťanům Jihlavským, za 600 kop grošů.[7])

Po Šimonovi uvázal se v držení polovice *Jan z Jihlavy*, bratrovec jeho, hned však potom (r. 1500) vyprosil si Mikuláš mladší Trčka z Lípy a z Lichtemburka nápad královský po n. Šimonovi na polovici Ebrharce tvrze pusté a vsi, dvorů kmecích v Staré hoře a pusté vsi Bukové, záhy však (r. 1500) postoupil práva svého Burjanovi Trčkovi, aby se toho dosoudil. Ale nálezem vyneseným mezi výprosníkem a Janem z Jihlavy odporníkem r. 1504 obdržel tento za právo, an dokázal, že k statku má právo jako dědic po strýci svém Šimonovi.[8]) Asi r. 1513 přejala statek Ebrharcký po Janovi *obec Jihlavská*, a když r. 1541 staré dsky shořely, učinili Jihlavští přiznání (r. 1543 ve čtvrtek po přenesení sv. Václava), že drží vsi Ebrharce, Bukov a Starou horu s příslušenstvím.[9]) Jihlavští připojili Hybralec ke Stříteži, s níž také od Jihlavy odcizen.

SMILOV.

Nedaleko Šlapanova jest ves Smilov, která se již r. 1308 připomíná, jsouc v držení pánů z *Lichtemburka*. Roku 1394 držel ji *Hynek ze Smilova*, který kostelu Příbramskému plat již od děda svého Ješka Štěrby darovaný na vsi Smilově zapsal.[10]) Roku 1407 držel nějaký *Majnuš* ves Smilov od nepřátel tak spuštěnou, že klášteru Vilémovskému povinný plat vydati nemohl.[11]) Až do té doby a do konce 16. století není známo, že by tu tvrz bývala. V letech 1567—1572 držel Smilov *Jan Šmolovský ze Šmolova*.[1]) *Kryštof Vojkovský z Milhostic* prodal tvrz Smilov r. 1594 *Pavlovi Mitrovskému z Nemysle*.[2]) Tento zemřel r. 1605 odkázav Smilov své druhé manželce *Johance Mitrovské z Karišova*.[3]) Tato tu ještě r. 1615 seděla.[4]) Statek ten pak se dostal Kateřině z Nemyšle (tuším, dceři její), která se vdala za *Jaroslava staršího Čbánovského ze Čbánova*. Když pak zemřela, prodán Smilov k ruce Dorničky, dcery její, *Janovi Heidlerovi z Bukové*, držiteli Stříteže.[5]) Roku 1655 sice Smilov s Úsobím odprodán, ale později zase ke Stříteži přikoupen.

¹) DD. 13, f. 150. ²) DD. 13, f. 155. ³) Tamže. ⁴) Reliq. tab. I. 565. V listině k r. 1454 nazývá se nový náš držitel Adamem řečeným Haškem. ⁵) Arch. č. I. 256, ČČM. 1827, 3. 81. ⁶) Král Ferdinand dovolil r. 1542, 6. ledna, aby rod šlechtický bratří Šindelův a Rodoltů přešel na Kašpara Strohu a Jakuba Dornkreila, měšťany Jihlavské, a aby se z Ebrharce psáti mohli. (Chlumecký, Regesten v. Mähren I. 56) ⁷) Rel. tab. II. 378. V rukopise se jmenují měšťané „Klatovští", což se pravdě podobno býti nezdá. ⁸) DD. 17. 315—316, arch. č. VI. 585. ⁹) DZ. 250. C 22. ¹⁰) Reg. II. 939, lib. erect. XIIIa. 48. ¹¹) Lib. erect. V. 160.

FRYDNAVA.

Na potoce Šlapanovském jest ves Frydnava, v níž samostatný statek s tvrzí býval. Držitelé bývali many napřed pánů z Lichtemburka a později pánů z Lipého. Po r. 1310 připomíná se nejednou *Michal z Frydnavy* se synem svým též *Michal* řečeným.[6]) Ve 14. století držel Frydnavu jakýsi *Lev*, po jehož smrti nástupce jeho *Zbyhněv* (r. 1382) vyznal, že má úročiti ke kostelu a špitálu v Německém Brodě.[7]) Roku 1407 držel Frydnavu tvrz *Vchyna z Košetic* a přijal na sebe plat kláštera Vilémovského, který Smilovští pro spuštění svého zboží od 16 let nedávali.[8]) Od r. 1479 nachází se v držení Frydnavy *Jan starší Špetle z Prudic*[9]) a r. 1491 zase *Jan* z téhož rodu. Od tohoto koupil Frydnavu před r. 1510 *Jindřich Nas ze Chřenovic*.[10]) Jan z Lipého učiniv r. 1533 smlouvu se všemi many svými, i Jindřicha z manských služeb propustil.[11]) *Hynek Nas* si r. 1543 tvrz Frydnavu s příslušenstvím v obnovené dsky vložil[12]) a zemřel před r. 1559 zůstaviv syny *Jindřicha*, *Václava*, *Mikuláše* a *Adama*. Jindřich, nejstarší z nich, zavražděn r. 1558.[13]) Václav zemřel před r. 1571, a poněvadž Adam za díl svůj vzal peníze, zůstal Mikuláš v držení Frydnavy. Avšak již r. 1576 prodal ji Mikuláš *Baltazarovi Šenovci z Ungrsvertu*.[14]) Synové tohoto *Jan* a *Pavel* učinili r. 1604 přiznání k zemi, byvše přijati za obyvatele království.[15]) Roku 1605 se rozdělili. Pavel přijal za díl pěkný dům v Jihlavě, ve kterémž císařové Maximilian a Rudolf odpočívali, když Jihlavou jeli, Jan dostal tvrz Frydnavu, dobře ve čtyři úhly vystavěnou od kamene a červenými kůrkami přikrytou a příkopem objatou, v níž se nacházely čtyři klenuté světnice, osm sklepů, dva mazhauzy, klenutá pavlač, klenutá kuchyně a dva podzemní sklepy.[16]) Jan sice r. 1623 odsouzen, ale r. 1625 zase mu Frydnava navrácena, a když r. 1626 zemřel bez dědiců, daroval císař Ferdinand týž statek bratru jeho Pavlovi,[17]) Pavlovu synu *Augustinu Arnoštovi* pak r. 1656 znova ve dsky zemské vložen.[18]) Tento přikoupil Úsobí a zemřel r. 1677 zůstaviv syny *Jana Rudolfa*, *Pavla Baltasara*, *Augustina Arnošta* a *Františka Leopolda*.[19]) Když tito se okolo r. 1682 dělili, dostali první dva Úsobí, druzí statek Frydnavu, k němuž od Úsobí Smilov a některé vesnice přidány. Tento statek prodali r. 1689 *Karlovi Maximilianovi* hraběti *z Thurnu*, který se tak zadlužil, že r. 1700 věřitelům byl odhádán.[20]) Nedlouho potom připojena Frydnava ke Stříteži. Ještě v polovici minulého století stával tu čtverhranatý zámek, též takový dvůr zavírající, který příkop v podobě půl měsíce obkličoval. Brána nacházela se ve věži, a pod ní bylo vězení. V zámku bylo drahně místností rozličných, zejména kaple, tabulnice, jejíž stropy byly pomalovány, a pod.

¹) Arch. a grunt. kn. v Něm. Brodě. ²) DZ. 169. M 3. ³) DZ. 132. J 4. ⁴) Rozvržení sbírek 21. ⁵) DZ. 298 K 11. ⁶) Reg III. díl. ⁷) Brodská kniha v arch kapit. ⁸) Lib. erect. V. 160. ⁹) Arch. bibl. Praž. a Jihlavský. ¹⁰) Arch. č. VI. 528, 543. ¹¹) Archiv města Brna. ¹²) DZ 250. D 11. ¹³) DZm. 10. F 18. ¹⁴) DZ. 62. G 15, G 17, O 26. ¹⁵) DZ. 132. L 30. ¹⁶) Arch. DZ. ¹⁷) Bílek konf. 586, DZm. 238. B 10. ¹⁸) DZ. 152. L 26. ¹⁹) DZ 478. E 12, G 5. ²⁰) DZ. 34. A 10, 400. M 2.

HUMPOLEC HRAD.

Město Humpolec, známé starodávným průmyslem soukennickým, leží v dolině, obsahujíc drahně obyvatel, kteří se namnoze průmyslem a obchodem živí, tak že dobrá jich část obyčejně ve světě zůstává. Mezi výšinami, které město na všech stranách obkličují, nejpamátnější jest hora, vypínající se asi půl hodiny od města nad samou vesničkou Rozkoší. Boky její na všech stranách balvany a kamením divně nakupeným jsou jako posety, pravá to čertova setba podlé rčení v našich báchorkách. Pata hory jest rozložitá, ale vrchol její, na tři strany (severní, západní a jižní) strmý, volnější jest jen na východní straně, odkudž se na ni starodávná cesta vine. Na té hoře stojí ssutiny hradu, jenž se prvotně po městu Humpolec nazýval, a v pozdějších dobách obyčejně *Orlíkem nad Humpolcem* nazýván byl a posud tak slove. Orlík totiž byl bezpochyby prvotní název hory.

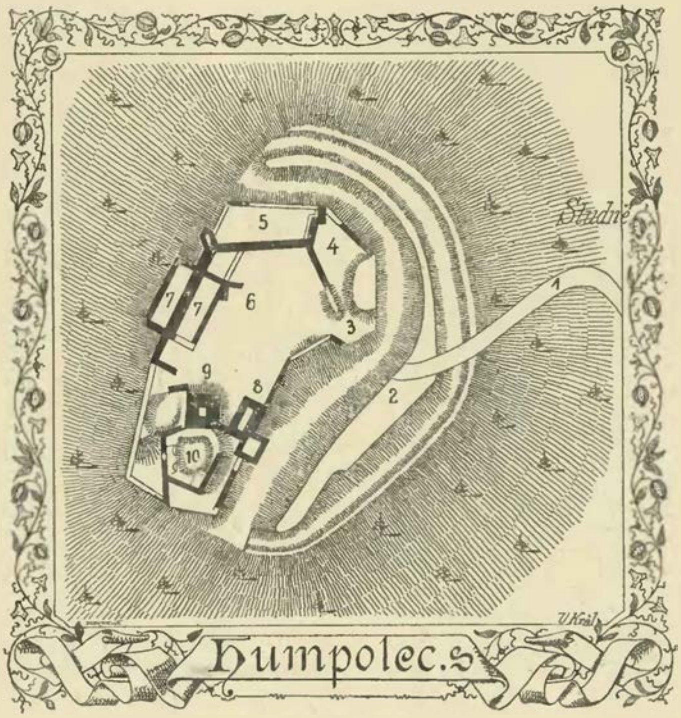
Jak již řečeno, byl příjezd k němu na východní straně, v těch místech, kde jest příkop zasypán a konec staré cesty znáti. Na této straně byl hrad nejdůkladněji opevněn. Neboť ačkoliv byl na všech stranách tvrdými hradbami hrazen a kromě toho pevný již přirozeným svým položením, přece bylo potřebou tuto stranu, která jest méně příkrá, uměním náležitě opevniti. I byl tu proto na té a severní straně hluboký *příkop*, který jest ssutinami z části zasypán, a za ním mohutný *násep* na východní straně proti bráně se rozšiřující, tak že tu široké dřevěné sruby státi mohly; nad to byl okopán druhým příkopem, nyní nepříliš hlubokým a úzkým, a ještě jedním náspem.

Z *brány*, kterou se vjíždělo, zbyl jedině široký kopec, který se sesul do příkopu, ukazuje místo, kdež stávala a které toliko cvičené oko pozná. V pravo od brány jest *parkán*, dosti velká prostora základu čtverhranatého, která jest jako celé hradiště lesem obrostlá a byla hradbami do příkopu vehnanými a balvanem ohrazena. Že část tato pouze k obraně této strany zřízena byla a některé dřevěné domky, které na dvoře překážeti mohly, obsahovala, jest zřejmo; než nachází se při samé bráně výšina s mnohým rumem a kamením, na které snad *bašta* k obraně brány stávala. Tento parkán táhl se k severní straně a končil se k severozápadu mohutnou hradbou, která až do příkopu vybíhala a z níž nyní tři velké kusy zbyly. Mezery mezi nimi byly prvotně otvory pro střelce, aby stříleli na *zadní parkán*, na severní straně hradu se nacházející, nebo s něho sem na přední parkán. Z hradu šly na tento zadní parkán vysoké hradby, z nichž zbyly veliké prolomené kusy. Kde jest nyní veliký otvor ve zdi, byla snad branka.

Plac anebo dvůr v *předhradí*, velmi prostranný, nízkou suchou travou a lesním stromovím obrostlý, jest na třech stranách zříceninami zavřen. Na severní straně jest vysoká a hrubá hradba, dělící jej od zadního parkánu, kterou rostoucí z ní stromoví za nedlouho roztrhá. Na severozápadní straně bylo dlouhé stavení, z něhož dosti veliké zříceniny zbyly. V stavení tomto se v 16. století bydlívalo, jak svědčí zbytky omítky, a dobře viděti díry, v nichž trámy pro podlahu zasazeny byly. Sklepy se tu zasuly a zbyla po nich jáma. V přízemí jest velké vylámané okno, nad tím v prvním poschodí jest výklenek ve zdi, dole s větším, nahoře s menším okéncem. Vedlé toho v levo jest stavení, které mělo dvě oddělení. V předním bylo snad jen přízemí a první poschodí. V zadním oddělení spatřuje se posud přízemí, které nebylo klenuto, nýbrž podlahou přikryto. Jsou zde dvě široká okna na venkovskou, avšak

strmou stranu (proti středověkým pravidlům) aby sem světlo vcházelo, snad i k obraně, ač pro tu jsou příliš široká. Kromě toho má tři střílny na každou stranu světa. Není patrno, bylo-li zde něco výše.

Horní hrad nebyl od předhradí příkopem oddělen, ale stoje na skále a vyšším místě hradiště zpevněn byl vysokými hradbami. Nejkrásnější jeho částí byla *brána* ven z hradu do předhradí povydaná. Vchod v ní nacházel se zvýší muže, tak že po hladké zdi nebylo možno k ní vylézti. Šlo se totiž anebo jelo na koni na dřevěné lešení, na něž se spouštěl z brány most. Trochu lepší to měli pěší, kteří jdouce něco málo do vrchu, pouštěni bývali do průjezdu úzkou brankou na straně západní se nacházející a štukovím pěkně do kruhu obloženou. Vchod do průjezdu sklenut jest do končitého oblouku tak, že se skládá ze tří velkých kamenů, jednoho k zapadání mostu a dvou po stranách položených, kromě toho dvou kusů, v nichž jsou otvory pro kladky. Za tím obložením jsou po straně ve zdi otvory pro zastrkování

Plán Humpolce.

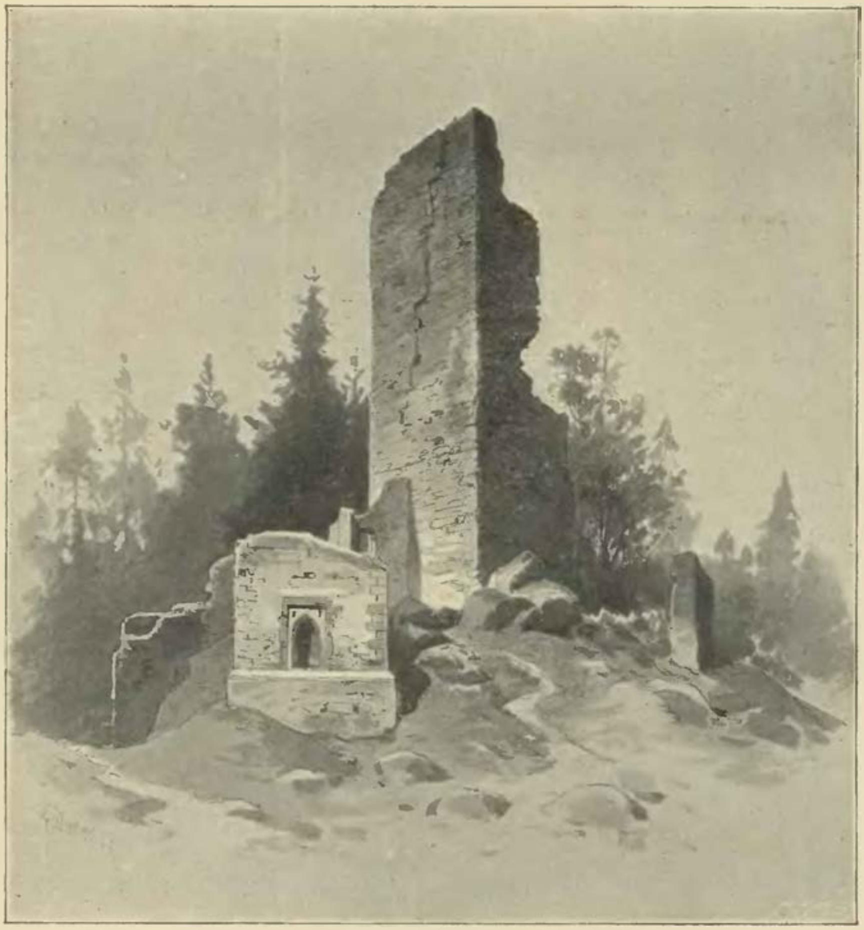
Vysvětlení plánu: 1. místo studně, kde se cesta ke hradu zatáčí; 2. rozšířený násep; 3. místo brány; 4. přední, 5. zadní parkán; 6. dvůr předhradí; 7. obydlí pozdějších pánů; 8. brána do zadního hradu; 9. věž; 10. palác.

závory. V průjezdě do válce sklenutém spatřuje se na zemi díra, kterouž se zločinci do vězení pod průjezdem se nacházejícího sázeli; vězení to krom otvoru na spouštění bylo klenuté, avšak klenba se již sesula. V pravo v průjezdě jest výklenek pro lidi, kteří na vpouštění do hradu čekali, z něhož jest nyní ohniště uděláno. V klenutí jest též otvor čtverhranatý, pěkně tesným kamenem obložený, jehož účel nám znám není. Výjezd z brány jest obložen štukovím a do úseku kruhového sklenut. Za branou k jihovýchodu jest čtverhranaté stavení, z něhož podzemí a sklenutá místnost v přízemí zbyly. V obou bylo okno a střílna do příkopu, do něhož toto stavení jest povydáno.

Západně od brány stojí *velká věž* do čtverhranu založená, rohem ven do předhradí čelící, na skalisku z dola nepřístupném. Východním rohem svým blíží se k bráně, avšak nedotýká se jí; prostora mezi nimi nepříliš široká vyplněna jest jen nahoře zdí, patrně někdy na klenbě spočívající, kterou nyní jen pevnost malty drží; v ní jest okénko teprve v pozdějších dobách prolomené a cihlami vroubené, a spatřují se na ní zbytky omítky. Patrného nyní vchodu do věže není. Horní její roh sesul se a proto lze z dolejška její vnitřek viděti. Jak se zdá, byl spodek velmi hrubými zdmi vyplněn, obsahuje toliko malou vnitřní prostoru; neboť ještě ve výšce druhého poschodí jsou zdi velmi hrubé a uvnitř nevelká

místnosť; nad tím se prostora zase trochu rozšiřuje. Zdá se, že dolní malá místnosť byla vězením. Ať si hledíme na věž s kterékoliv strany, nikde nelze zříti okna neb otvoru, a proto lze za to míti, že byl vchod někde při západním rohu, který se sesul. Nahoře na věži jest křížek, který zasadil tovaryš Kamaryt; nahoru vylezl, dolů skorem nemohl a slezl s velikou obtíží.

Jestliže prošel někdo branou, bráti se musel od brány v pravo tak, že šel každým způsobem pod věží; neboť byla tato tak postavena, aby se s hořejší její části nejen celý hrad, nýbrž i blízké jeho části brániti mohly. Ostatek horního hradu vyplňoval *palác* starých pánů Humpoleckých. Stavení jeho,

Orlík od západní strany.

na něž při hradech velmi mnoho nakládáno, obsahovalo bezpochyby velkou ozdobnou síň a rozličné umělecké památky, z nichž však zde nic nezbylo. Neboť z celého paláce zbylo jen několik vysokých zdí a dveří, jimiž se z oddělení do oddělení chodívalo, a několik sklepů prostranných a dobře sklenutých. Jedny sklepy dlouhé začínaly západně od věže a šly na konec hradu, jak lze shledati jen z povrchního spatření. Jiné dva sklepy byly vedlé nich a konečně poslední dva na východní straně, tak že všech sklepů na ten čas je patero.

Při staré cestě, která do hradu vedla, nachází se prohlubeň bývalé *studně*. Poněvadž jest mimo hrad, jest patrno, že se k ní podzemní chodbou chodívalo. Před nějakým časem byla velmi hluboká, ale robotíři ji zavezli; nicméně jest přece ještě dnes dosti hluboká. Asi r. 1856 jistý nelítostný otec hodil sem svého synka, který se pádem zabil. Severovýchodně pod Orlíkem jsou v lese tak zvané *štůly*, totiž

chodba ve skalách vytesaná a na několika místech přerušená. U lidu se o ní vypravuje, že vede pod zemí až do Humpolecké fary.

Tvrdívá se, že také v městě Humpolci hrad stával, protože se v starých pamětech o hradu Humpolci mluvívá; avšak tím hradem míní se Orlík, jehož spůsoba o tom svědčí, že byl ve 14. století založen. Bylo-li panského stavení v Humpolci, buď to byla komenda Německých rytířů nebo jen tvrz nevelká, která stávala na nynějším vrchu.

Humpolec město založen byl bezpochyby od *řádu Německých křižovníků* jako trhová ves s kostelem, a podlé Gumpolda, který místa novým osadníkům rozměřil, nazýval se Gumpolds.[1]) Křižovníci prodali toto své zboží i s tím co měli v Jihlavě (r. 1233) *Želivskému klášteru.* Želivští měli městečko jen několik let a podrževše si podací prodali je s příslušenstvím *křižovníkům s červenou hvězdou.* Od těch koupil je r. 1325 *Jindřich z Lipého* a připojil bezpochyby k Lipnici. Když se potomci jeho r. 1346 o veliké své bohatství dělili, připomíná se městečko ještě mezi jejich statky, ale za několik let potom prodáno. Ve všech těchto zápisech připomíná se jen městečko a o nějakém hradu není zmínky.

Asi v polovici 14. století přešel Humpolec v držení pánů z Dubé. Za prvního držitele známe *Vaňka z Dubé,* který se od r. 1356 v pamětech vyskytuje. Roku 1371 zapsal se s městským úřadem Humpoleckým klášteru Želivskému v příčině dvoru Pohoří, který klášter jemu a obci právem zákupným prodal, a v příčině vsi Dobré, kterou týž klášter rychtáři Humpoleckému zastavil. Ale ještě za Vaňka hradu na Orlíce nebylo, a stála, tuším, při městě pouhá tvrz, obydlí purkrabské. Soudíme tak proto, že se r. 1385 Tobiáš ze Lhoty purkrabí v městečku Humpolci nazývá.[2]) Založení hradu zběhlo se tedy teprve v letech 1385—1416, a jak se více podobá, ke konci 14. století.

Roku 1382 totiž byl Vaněk již mrtev, a statky jeho hrad Dubou a městečko Humpolec drželi synové *Václav* a *Jindřich.* Ti, jak smýšlíme, ještě r. 1385 byli v nedílu; souditi tak lze proto, že Tobiáš purkrabě s městským úřadem založil tehda ranní mši, a pečeti jen Ondřej z Dubé a Václav přiložili.[3]) Nějaký rok potom došlo k dělení. Václav dostal Dubou, Jindřich pak Humpolec a postavil nový hrad na Orlíce, který od té doby byl sídlem pánů Humpoleckých. Jindřich psával se od té doby seděním na Humpolci.[4]) Panenským, jak říkáváme, hrad dlouho nebyl. Roku 1404 dobyl ho Jindřich z Rožemberka.[5]) Není známo, proč se tak stalo, ale lze vysvětliti domněnkou; neboť Dubský věrně držel ke králi, a Rožemberk byl královým protivníkem.[6]) Roku 1413 zapletl se Jindřich do nového zášti s Petrem Malovcem z Pacova, o němž jsme již jednou (IV. 206) jednali. Jindřich zemřel kdysi na počátku r. 1416.[7]) Hrad a městečko Humpolec provolány za královskou odúmrť, k níž se táhl Václav z Dubé a z Léštna, ale neobdržel nic. Neboť na hradě zapsáno bylo věno Markéty vdovy, a k ostatnímu dědictví připovídala se Anéžka, dcera Jindřichova, jsouc pravá a neodbytá dědička toho zboží. Podlé staročeského práva náležel statek jí a skrze ni dostal se v držení *Jana z Jenšteina,* manžela jejího.[8]) Ten neměl Humpolec dlouho a prodal jej *Janovi z Leskovce.*[9])

Roku 1424 nazývá se pánem na Humpolci *Arnošt,* syn Janův.[10]) Týž vyskytuje se nejednou v tehdejších bězích válečných a soukromých.[11]) Císař Zikmund krátce před smrtí svou udělil obci Humpolecké na jeho prosbu (r. 1437) výroční trh.[12]) Roku 1454 vyprosil si na králi Ladislavovi právo odúmrtní, které by králi po kterékoli osobě příslušelo, obávaje se, že by mohly zmatky povstati.[13]) Byv v letech 1453—1457 nejvyšším písařem království, zemřel nedlouho po tom; r. 1460 žila po něm vdova Anna[14]) a zůstali synové *Jetřich, Bohuslav* a *Vlachen.*

Humpolečtí měli již od Dubských pánův osvobození od odúmrtí, kteréž jim Jan Leskovec a Arnošt, syn jeho, obnovili; avšak list ten se jim skrze války a neopatrné schování zkazil. Z těch příčin dotčení tři synové Arnoštovi Humpoleckým r. 1483 nový list vydali (r. 1483, 18. února) a jim dovolivše, aby o statcích svých říditi mohli, určili pořádek nápadů a jen si vyhradili odúmrť po čtverých zločinech.[15]) K žádosti Bohuslavově a ostatních bratří obnovil král Vladislav ztracený list krále Zikmunda na výroční trhy.[16]) Roku 1496 prodali Bohuslav a Vlachen a Jan, syn n. Jetřichův, hrad Humpolec s městečkem a vesnicemi *Burjanovi Trčkovi z Lípy* a z Lipnice.[17]) Po tomto trhu připojen Humpolec k panství Lipnickému; o hrad málo staráno, tak že v následujících letech hrubě opustl.

---

[1]) Pomůckou: G Kobliha, Humpolec a jeho okolí. [2]) Arch. Želivský. [3]) Arch. Želivský. [4]) Arch. bibl. Pražské. [5]) Höfler, Font. r. Hus. II 73. [6]) Purkrabí tu byl r 1407 Záviše. (Acta jud.) [7]) Den smrti jeho 26. března r. 1416 (Pam. arch. IVa 94) jest chybný, protože téhož dne vyšel provolací list do Čáslavě, a Jindřich již byl mrtev. Odúmrť vyhledávána druhdy i po letech. [8]) DD. 15, f. 260, arch. č. III. 488. [9]) Arnošt z Leskovce r. 1456 praví, že otec jeho koupil Humpolec u Jana z Jenšteina a ze Skály. [10]) Arch. Hradecký. [11]) Na př. arch. č. III. 500. Viz Koblihovy dějiny. [12]) Rkps. Roudnický. Téhož roku provoláno věno n. Markétino; týkalo se pánů z Jenšteina. [13]) DD. XVI., fol. 269. [14]) Arch. č. III. 329 [15]) Orig. v Želivě. Ač list ten celý výrod Leskovců obsahuje, přece někteří předešlí badatelé z neporozumění českému právu způsobili ve vypisování Humpoleckých dějin zbytečné zmatky. [16]) Arch. Humpolecký. [17]) Rel tab. II. 481.

Asi r. 1559 došlo k dělení velikého panství Lipnického mezi pět synů n. Jana Lipnického. Při tom obdržel *Zdeněk Trčka* za svůj díl Humpolec a Heralec. Týž Zdeněk potvrdil obci r. 1559 svobody dané od pánů Dubských a Leskovců na svobodné pořízení, vaření piv, z něhož vrchnosti pěkný důchod vycházel, a důchody obecní, špitální, zádušní a kostelní.[1]) Roku 1560 prodal Zdeněk zámek pustý Humpolec s dvorem při témž zámku pustým, městečko s platy z něho a vesnice *Janovi mladšímu* z *Říčan* a na Kosově Hoře.[2]) Tento Jan vyprosil r. 1562 majestát na potvrzení dvou výročních trhů a udělení třetího a r. 1565 potvrdil svobody obce, učinil pořádek v pronajímání farních pozemků a ustanovil přesné hranice mezi obecními a farními lesy. Zemřel okolo r. 1577 zůstaviv kromě několika dcer tři syny, kteří se o otcovské dědictví tak podělili, že Hanuš dostal Vojkov, Jan Jiří Humpolec a Heřman Kosovu Horu. Jan Jiří potvrdil r. 1579 Humpoleckým darování předešlých pánů, zejména n. Jana otce svého na městské právo, odúmrti, pivováry, obecní, špitální a kostelní důchody, osvobodil je od robot a za své nástupce učinil slib, že tato práva jim od každého nástupce budou potvrzena.[3])] Jan Jiří zemřel r. 1583 učiniv posledním svým pořízením Johanku z Olbramovic, manželku svou, poručnicí dětí svých a jich statku.[4]) Tato prodala r. 1588 zámek Orlík nad Humpolcem, dvůr pod zámkem v Bransoudově s vesnicí, město Humpolec a vsi Hněvkovice s dvorem poplužným, Světlice a Čejov *Kryštofovi Karlovi* z *Roupova.*[5]) Kryštof byl r. 1594 na polním tažení v Uhrách a žaloval později na Vratislava purkrabě z Donína, že tento v polním ležení mezi Prešpurkem a Komárnem promluvil k němu slova: „Lehkomyslný potvorníče, nejsi tak dobrý a nebudeš do smrti, jako já; nemůžeš se mi v ničem vyrovnati.“[6]) Oženiv se podruhé s Alénou z Valdšteina, jí r. 1597 na městečku Humpolci a všech vesnicích věnoval.[7]) Téhož roku slevil sousedům v městě některé povinnosti, totiž chovati panské psy, na lovy a hony choditi, ale za to donutil je k odstoupení pivovárství, a na ty, kteří posud vářečníky nebyli, nové poplatky uvrhl. Přikoupil r. 1601 Heralec, kamž své sídlo přenesl. Za povstání r. 1618—1620 obojetně se choval. S císařskými veliteli byl ve srozumění, i samému Buquoyovi psal, a r. 1619 jsa mezi jiným panstvem v Praze na sněmu slova ta z úst svých světle a patrně promluvil: „Jestliže nepřítel dostane se do Plzeňska, tedy že se hned k němu přidati chce.“[8]) Za to mu stavové uložili pokutu, ale protože ji platil, r. 1623 všeho jmění odsouzen. Avšak tehda byl již Kryštof mrtev. Statky jeho Heralec a Humpolec zabrány a prodány r. 1623 *Filipovi staršímu* hraběti *ze Solmsu*, dvorské válečné radě a nařízenému nejvyššímu.[9]) Filip vrátil r. 1625 podací zdejší Želivskému klášteru[10]) a oženiv se s Evou Malovkou z Chýnova věnoval jí na Humpolci a Heralci. Zemřel r. 1629 zůstaviv syna *Filipa Adama*, jenž mateři (tuším maceše) příkoří činil.[11]) Eva pak se vdala za *Viléma Václava* z *Talmberka*, který se stal spoludržitelem Humpolce a Heralce, protože Eva na těch statcích 60.000 kop grošů zapsaných měla. Vyvadiv Filip panství, hospodařil sice dobře, ale z nehod nevycházel. Švédové z Lipnice nejen poddané soužili, nýbrž i pána obrali a zajali, že se těžce vykupoval. Želivskému klášteru činil mnohé potíže pro kostelní podací, avšak konečně prohrál. Humpoleckým r. 1661 zmírnil roboty, které mezi tím na ně uvaleny byly. Manželku měl Helenu Rašínku z Ryzemburka, s níž zplodil jedinou dceru. Po jeho smrti († r. 1670) spravovala Helena nějaký čas Heralec a Humpolec jako poručnice.[12]) Dcera *Josefa Johanna* dosáhla okolo r. 1683 plných let a vdala se za hraběte z *Königsecku*. Roku 1686 potvrdila svobody Humpoleckých. Mluví sice v nich o velikých prokázaných milostech, ale neučinila nic jiného, než byla vázána dřívějšími svobodami. Spíše ještě jim přitížila. Panství prodala r. 1708 *Michaelovi Achácovi* svobodnému pánu *Kirchnerovi.*

Za těch dob byl hrad na Orlíce již zříceninou. Opuštěn, tuším, po r. 1601, když byl koupen Heralec a vrchnost se do tamějšího zámku přestěhovala. Avšak skalopevné zdi jeho po dlouhý čas zkáze vzdorovaly, a tak se mohlo o něm před r. 1708, když panství na prodej spisováno, napsati, že Orlík jest pustý zámek, ve kterém se posud dobré a pevné zdi nacházejí, tak že by budoucně se slušným nákladem zase vystavěn býti mohl.[13])

Michal Achác svobodný pán *Kirchner* přikoupil zboží Úsobské, Okrouhlické a statek Věž. Po něm držel všeliké zboží toto jakož i Cerekvici Horní a Léštno *Arnošt August* hrabě z *Metternichu*, kterýž však r. 1720 zemřel bezdětek, pročež zdědila sestra jeho *Eleonora* hraběnka *Regalová* rozená z Metternichu všechny statky tyto. Roku 1729 koupil však statek Heralec s Humpolcem *František Max* svobodný pán z *Deblína* na Novém a Starém Hobzí a Chvalově, purkrabě hradu Znojemského a tajná rada atd., který

---

[1]) Arch. Humpolecký. V tomto listě poprvé se vyskytuje pojmenování Orlíka nad Humpolcem. [2]) DZ. 60. C 6. [3]) DZ. 64. H 18. [4]) DZ. 22. B 4. [5]) DZ. 24. H 24. [6]) DZm. 25. G 18 [7]) DZ. 128. A 14. [8]) Skála III. 316. [9]) Bílek, Děje konf. 467. [10]) Arch. Želivský. [11]) Reg. kom. soudu. [12]) DZ. 115. A 32. [13]) Hradecký arch. — Balbín uvádí (Miscell. Dec. I. l. III. 86) k r. 1681 hrad Vorlík nad Humpolcem jako zámek ještě obydlený, nepřidává však, že tam byl (co všude činí), kromě toho připomíná Humpolec hrad pustý, „habitabatur superiore saeculo; rudera vidi nuper eminus (p. 83). Ačkoli máme zápisův o Humpolci dosti, nikde se nedovídáme, že by tu dva hradové byli bývali, vždy se jen o jednom hradu mluví. Soudíme tedy, že Balbín jeden hrad dvakrát uvedl, jednou, že jej viděl, podruhé, že jeho jméno z Hájkova seznamu vypsal. Po něm tak i psal Beckovský.

Orlík u Humpolce od východní strany.

potvrdil Humpoleckým veliké jich výsady, avšak zemřel již r. 1732 a pohřben v chrámě Humpoleckém.[1]) Po něm držel zboží Heralecké syn jeho *František Antonín*, kterýž je tak zadlužil, že Heralec a Humpolec r. 1751 odhádány byly jeho věřitelům.

Okolo r. 1750 držel Heralec *Fr. Vilém* hrabě *Schellardt* z *Oppendorfu*, avšak nezůstal dlouho v držení zboží toho, ježto se již r. 1753 uvázal v ně *Jakub Beneš* svobodný pán z *Neffzeru*, který potvrdil Humpoleckým privilegie a r. 1781 vymohl jim i nadání na čtvrtý výroční trh. Zemřel r. 1785 a pochován v kostele Heraleckém; dědicem jeho stal se syn jeho *Konrád*.[2]) Po něm dostaly se Heralec a Humpolec v držení rodu Volkenšteinskéko (r. 1804) a r. 1817 Trautmansdorfův. Od r. 1884 držela ty velkostatky rodina Grossů a od r. 1891 B. Milner.

[1]) Pam. arch. IVa. 94. [2]) Pam. arch. IVa. 94.

TVRZE V OKOLÍ HUMPOLCE.

HERALEC.

U městečka Heralce stávala prvotně tvrz u rybníka Dolní Rybárny. Pozdější držitelé postavili tu tvrz na místě nynějšího zámku. Tvrz tato ke konci 17. století ohněm zkažena a na jejím místě vyzdvižen nový zámek.[1]) Heralec, soudíc podlé jména, založen jest od *opatů Želivských*, mezi jichž statky se r. 1226 připomíná, a pojmenován (Erhards) po Heraltovi, který jej vysazoval. Avšak potom odcizen a dostal se *Oldřichovi z Říčan* a *z Křivsoudova*, jenž tu měl tvrz, snad sám ji postaviv. Po jeho bezdětné smrti odumřel tento statek, a král Václav II. daroval Křivsoudov a Heralec *Reinerovi z Florencie* Tento prodal r. 1305 Křivsoudov s vesnicemi a tvrz Heralec se vsí, Slavnič, Novou ves, Pavlov, Mikulášov, Dubí, Bunovec, Veselé, Boukov a Budikov Heidenrichovi, opatu *kláštera Sedleckého*, vyminiv si toliko právo, zboží to ve dvou letech moci vyplatiti. Jestli se to zboží vyplatilo čili nic, není známo; jisto jest, že dvě léta potom Křivsoudov a Heralec držel *Jindřich z Rožemberka*, a že směnil (r. 1307) hrad Křivsoudov, tvrz Heralec a ves Zdislavice s *Janem biskupem Pražským* za Sepekov, Radimovice a Celkovice.[2])

Od těch časův až do husitských válek patřil Heralec k biskupství a později *arcibiskupství Pražskému*, jsa zároveň středem hospodářského okršku.[3]) Když v husitských válkách jmění arcibiskupství rozkouskováno a světským osobám zapsáno bylo, dostal se Heralec s mnohými okolními statky v držení *Trčků z Lipy*.[4]) Až do r. 1559 držen Heralec k Lipnici, pak přidělen k Humpolci, po jehož odprodání zůstal statkem *Zdeňka Trčky*.

Král Rudolf (r. 1582) všechna zápisná zboží v Čáslavsku, zejména též Heralec dědičně a k zpupnému držení dal *Burjanovi Trčkovi z Lipy* a bratřím jeho *Jaroslavovi* a *Mikulášovi*.[5]) Z těchto bratří měl Heralec tvrz s příslušenstvím Mikuláš. Týž kšaftem svým odkázal panství Želivské, jakož i tvrze Jeníkov a Heralec s příslušenstvím strýci svému *Maximilianovi Trčkovi z Lipy* a zemřel r. 1595.[6])

Ale Maximilian zemřel již r. 1597 v mladých letech, a dědicem Heralce stal se *Kryštof Jaroslav Trčka z Lipy*. Od tohoto koupil Heralec před r. 1601 *Kryštof Karel z Roupova* a obnovil zdejší tvrz, pročež se jí od té doby Nový Heralec říkalo.[1]) Vklad ve dsky zemské stal se teprve r. 1614.[2]) Páni spojeného zboží Humpoleckého a Heraleckého sídlívali odtud na Heralci.

[1]) Arch. Hradecký. [2]) Reg. II. 877, 920. [3]) Emler, Urbáře. [4]) Trčkové, aby si pojistili držení Heralce, vyprosili r. 1499 na králi majestát, že mají býti jen králem aneb arcibiskupem splacováni. (Arch. č. VI. 581.) [5]) DZ. 21. K 25. [6]) DZ. 27. L 8.

JENÍKOV (VĚTRNÝ).

Ve vsi Jeníkově, snad tam, kde se nachází nynější zámek, stála tvrz, jež nevznikla dříve nežli v 16. století; neboť před tím byl Jeníkov zbožím *kláštera Želivského* a od časů krále Jiřího v držení světských držitelů zápisných. Dotčený král zastavil totiž r. 1468 tvrz Želiv s mnohými vesnicemi, mezi nimiž se také Jeníkov nacházel, *Burjanovi Trčkovi z Lipy*,[3]) jehož nástupcové právě zde tvrz vystavěli, ačkoliv Jeníkov v jich nepřetržitém držení nezůstával. Po smrti Burjanově († r. 1468) zůstal Jeníkov bezpochyby v držení těch Trčků, kteří měli klášter Želivský. Po smrti Jana staršího († r. 1540) následovali v držení rozsáhlých jeho statků synové *Jindřich, Burjan, Ferdinand, Jaroslav, Zdeněk* a *Mikuláš*, kteří potom se rozdělili tak, že měl Jaroslav Jeníkov, jenž se, tuším, po tvrzi nedávno vystavěné Novým Jeníkovem nazýval. Týž Jaroslav prodal r. 1562 pusté své grunty, které měl v obci Novodvorské u Stříteže; kromě toho prodal také jakous louku dvěma poddaným,[4]) r. 1577. 26. dubna dovolil mlynáři v Rancířově, aby si mohl jez vystavěti.[5]) Skrze manželku svou Žofku Mezeřickou z Lomnice dostal se v držení hradu Ledče po švakru svém, jenž r. 1569 zemřel, r. 1582 zdědil k tomu také Opočno s Dobruškou a Frymburkem a zemřel r. 1588. Zboží Jeníkovské dostalo se snad ještě za živobytí Jaroslavova *Mikuláši Trčkovi z Lipy*, bratru jeho, jenž po druhém bratru Zdeňkovi také Heralec zdědil a r. 1595 zemřel. Týž odkázal r. 1594 zboží své Želivské s tvrzemi Větrným Jeníkovem a Heralcem na jisté výminky strýci svému *Maximilianovi Trčkovi z Lipy*,[6]) jenž r. 1597 v mladých letech zemřel.

Asi v ty časy dostal se Jeníkov *Samuelovi Nejepínskému z Nejepína* Týž se nazýval vlastně Samuel Horáček a byv r. 1578

[1]) Reg. kom. soudu. [2]) DZm. 237. G 21. [3]) Pam. arch. IVb. 93. — Ves Jeníkov čte se mezi statky kláštera Želivského v listině r. 1226, již papež Honorius III. statky téhož kláštera béře ve svou ochranu (Pam. arch. II. 146. a IVb. 93), kromě toho se čte po druhé v potvrzovací listině r. 1437. [4]) Chlumecký, Reg. v. Mähren 67. [5]) Tamže 77. [6]) DZ. 27. L 8.

od bratří Nejepinských přijat k erbu a titulu toho rodu povýšen jest později (r. 1583 na sněmu) do stavu rytířského; Jeníkova dosáhl tak, že Vilémovi Trčkovi, dědici Maximiliana, podstrčil falešnou kupní smlouvu. Z té příčiny a že z dluhu již prve vyvazeného po druhé napomínal a proto za úkladníka odsouzen, přisouzen jest statek jeho Jeníkov skrze jistou výpověď nejvyšších úředníkův a soudců zemských *králi Rudolfovi;* ten pak prodal r. 1600 tvrz Větrný Jeníkov s pivovárem, dvorem, městečkem a vším jeho příslušenstvím *Kryštofovi Jaroslavovi Trčkovi s Lípy* na Opočně a Smiřicích.[1]) Tento prodal Jeníkov (r. 1601) a Vyskytnou s vesnicemi *Matyáši Stubíkovi z Kynigšteina,* měštěninu města Jihlavy.[2]) Zboží to obsahovalo tvrz a městečko Větrný Jeníkov, vsi Zbinohy, Ústí, Branišov,[3]) Bukovou, Mysletín, Vorlovou u Mysletína, Opatov, Polanku,[4]) Dudín, Šimonov, Zbilidy, Maršovou pustinu, Dušejov, Jankov, Kalhof, Úsobí,[5]) Chvalkov, Dobrohostov, Kochanov, Šejbdorf, Úhořilku, Čížku (Chýšku) s čtverým podacím.[6])

Nový držitel měl čtyři syny, tuším, odrostlé, *Jiříka, Tobiáše, Fridricha* a *Samuela,* jimž r. 1604, 30. září ve formě zápisu na 100 kop tvrze Jeníkova s městečkem a 22 vesnicemi na rovný díl postoupil.[7]) Když otec krátký čas po tomto postoupení zemřel, přikročili bratři k dělení veškerého statku svého (r. 1606). Jiřík dostal Úsobí s vesnicemi Chvalkovem, Dobrohostovem, Kochanovem a Šejdorfem, Tobiáš vzal za svůj díl vsi Ústí, Šimanov, Branišov, Mysletín, Orlov, Bukov, Polanku (což vše vkladem r. 1609 prodal Jiříkovi, bratru svému, za 10 285 kop míšeňských,[1]) Fridrich obdržel Zbilidy s příslušenstvím, Samuel konečně Větrný Jeníkov a co k němu po dělení bylo zůstalo. Zvěř v Jeníkovské oboře zůstala v nedílu.[2]) Samuele nacházíme na Jeníkově ještě r. 1615, ale v čas rebellie zemřel bez dědiců, pročež Jeníkov k ruce císařově vzat (r. 1619) a zastaven *Maří Majdaléně Trčkové z Lobkovic* a pak odprodán. Po ní následoval manžel její *Jan Rudolf.*[3]) Pán tento poslední vůlí svou (danou r. 1634, 2. června) odkazoval Jeníkov Větrný se Světlou, Lipnicí, vesnicemi Čáslavskými, Žleby, Studencem atd. Petrovi Vokovi Švihovskému z Ryžemberka, Ladislavovi Burjanovi z Valdšteina a Matyáši Ferdinandovi Berkovi z Dubé;[4]) než po smrti jeho zvráceno jest toto pořízení skrze t. ř. proces Trčkovský, a všechny statky připadly královskému fisku.

Jeníkov dostal se nyní *Filipovi Fridrichovi Breynerovi,* jenž byl c. k. nejvyšším a záhy zemřel. Za tou příčinou ujala statek máti jeho *Anna Marie Breynerová* rozená *z Trautmansdorfu,* jež držela Jeníkov až do smrti své. Podlé jejího posledního pořízení měl statek děditi bratr její hrabě *Maximilian z Trautmansdorfu,* jenž tudíž r. 1642 na Jeníkov zveden jest.[5]) Ze šesti jeho synů dostal nejstarší *Adam Matyáš* také Jeníkov vedle Litomyšle a Týna Horšova k dědictví, týž však prodal statek Jeníkov r. 1651, 1. října bratru svému *Janovi Fridrichovi,*[6]) ale tento nepodržev ho prodal jej dále r. 1660 *Janovi z Montrochier* svobodnému pánu *z Dobrsperka* a *Janovi Arnoštovi,* synu jeho.[7]) Nový držitel držel Jeníkov jen čtyři léta a prodal jej zase r. 1664 a choti svou Marjanou rozenou Pogranovou *Janovi Šebastianovi* hraběti *z Föttingu,*[8]) jenž jej do r. 1678 držel. Tehda koupil Jeníkov *Jan Ignác Vltavský z Manšvertu,* ale po jeho smrti prodán (r. 1690) *Antonínovi Pachtovi z Rajova.*[9]) Po něm přešel Jeníkov v držení rodiny *Buquoy* a r. 1719 koupil jej *Jan Minetti,* jenž k němu Branišov připojil.[10]) Minetti odkázal Jeníkov *Vlaskému špitálu* na Malé Straně, jemuž v letech 1744–1789 patřil; pak byl až do r. 1838 statkem veřejných nadací.

---

[1]) DZ. 175. J 15. [2]) DZ. 176. G 23. [3]) Heber má na své mapě udáno, že v Branišově tvrz stála; tomu však tak nebylo, neboť ves ta, jež patřila potom k Úsobí, ještě r. 1655 sídla neměla. Teprve ke konci tohoto století utvořil se tu zvláštní statek. [4]) Polankou nazývá se nyní samota půl hodiny daleko od Opatova ležící, na jejíž místo také Heber tvrziště nějaké mylně klade. V odhadu r. 1707 popisuje se „dvorec Polanka od sedlského statku vyzdvižený, dílem od kamene na hlínu a dílem ode dřeva vystavěný, však na stavení velice sešlý.“ (DZ 38 F 8.) [5]) Také u Úsobí stávala prý tvrz (u samoty Hradiště čtvrť hodiny severně), o níž Schaller (r. 1787) se zmiňuje. (Časl. Kreis. S. 148.) Jak jméno Hradisko tvrdí, nějaké opevnění tu stávalo, jehož jméno úplně vešlo v zapomenutí. Ves sama patřila *arcibiskupům,* kteří tu od r. 1372–1380 právo podací provozovali. (Lib. conf. II. F 10, III. C 12, D 21.) Později dostalo se Úsobí držitelům světským a patřilo k Jeníkovu Větrnému, od něhož se v 17. století oddělilo. [6]) DZ. 131. D 16. [7]) DZm 236. Q 4.

---

[1]) DZ. 134. I. 28. [2]) DZ. 180. O 30. [3]) Bílek. Děje konf. 638. [4]) DZ. 144 M 8–16. [5]) DZ. 112 A 1. [6]) DZ. 308, D 27. [7]) DZ. 152. P 17. [8]) DZ. 315. B 1. [9]) DZ. 393. N 25; 401. D 25. [10]) DZ. 495. G 23.

KRALOVICE ZÁMEK A TVRZ.

Město Kralovice po obou stranách Želivky ležící povstalo ze dvou někdy samostatných míst, z nichž větší na levém břehu jmenovalo se *Dolní*, menší na pravém břehu *Horní* (neb i *Cinadrovy*) *Kralovice.*

V *horních* býval *hrádek* anebo později *zámek* tak nad řekou položený, že jest na kraji srázné stráně, ostatní pak strany opevněny bývaly příkopem, někdy dobře vyzděným. Část jeho, která se na severovýchodní straně zachovala, má ještě z části zbytky starých zdí. Na straně severozápadní, odkud jest vchod, býval také příkop, který jest nyní zasypán, a dělíval tvrz od předhradí nebo nynějších stavení, kteráž jsou mezi zámkem a silnicí. Stavení zámku založeno bylo do tří křídel, a napřed, kde se vcházelo, spojeno byla hradbou, která byla před několika lety zbořena. Severovýchodní křídlo (obsahující kolnu a pod tím sklep) bylo zbořeno a zůstalo prázdné místo. Nejstarší část jest kus obrácený k východu a na venkovskou stranu polookrouhlý. Křídlo k řece hledící jest pravidelně založeno a má k řece výstupek. Sice jest celé stavení moderně upraveno a okna jeho pravidelně rozložena. Stavení tomu se říká „na komandě“, protože dlouhá léta bylo komendou křižovníků Svatomářských.

Zámek v Dolních Kralovicích, který z bývalé tvrze povstal, jest stavení jednopatrové o třech křídlech (jako v Křivsoudově), tak že jižní křídlo delší jde rovnoběžně s ulicí a silnicí, a kratší, spojující křídlo obráceno jest k západní straně. Prostý příjezd od ulice a všechno stavení jest bez stavitelských zvláštností kromě toho, že v přízemí a v prvním poschodí jsou chodby se sloupovím, ale na některých místech již jsou zazděny a zavřeny. V tomto stavení nacházejí se c. k. okresní soud, berní úřad a knížecí důchod.

Dolní Kralovice čili ves, ve které bydlívali Kralovici (rod na království), povstaly za starodávna Králová Svatava († r. 1126), vdova po Vratislavovi II., darovala ves tu s rozsáhlou krajinou, která se pak Svatavinỳm újezdem nazývala, *Vyšehradské kapitole.* Kanovníci vzdělali tu krajinu tak, že tu bylo 29 vesnic a v nich devět kanovničích prebend aneb obročních statků. Probošt tu měl za podíl Kralovice, Libčice a Příseku.[1]) Ve 14. století byly Kralovice městečkem a r. 1436 dostaly se zástavou k Horním Kralovicům,[2]) při nichž zůstaly několik let. Postoupením dostaly se před r. 1454 rodu Trčkovskému a drženy k Lipnici. Panského sídla posud tu nebylo, leč jestli tu byla nějaká tvrz za vlády Vyšehradské.

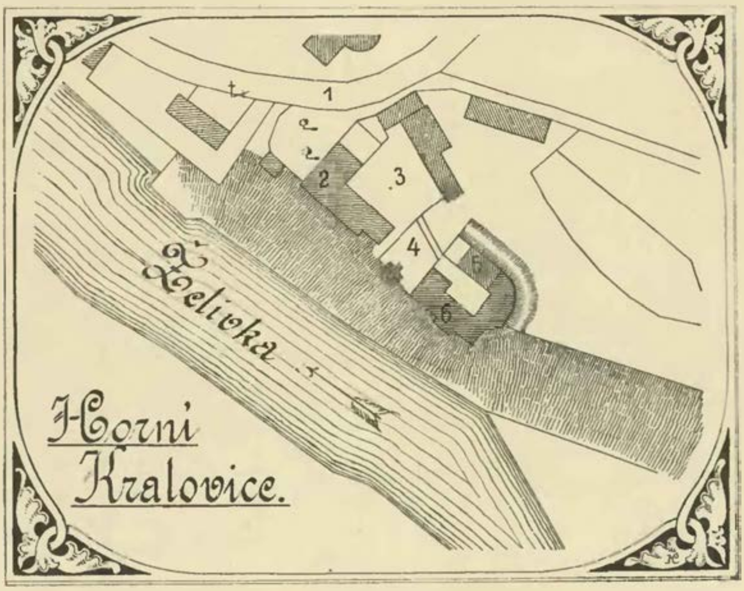
Roku 1549 prodali Burjan a Ferdinand bratří Trčkové i na místě bratří mladších městečko Kralovice a vsi Příseku, Střítež a Brzotice *Andreášovi Strojetickému ze Strojetic.*[3]) Když tento asi r. 1558 zemřel, zůstali po něm synové *Jan*, *Všeslav* a *Abraham*, kteří se r. 1559 dělili. Při tom dostal Všeslav na svůj díl městečko Kralovice se dvorem.[4]) Tento dosáhl toho r. 1580, že mu zboží toto, posud jen zastavené, k dědictví doprodáno bylo.[5]) Všeslav zemřel r. 1593,[6]) zanechav syna *Všeslava*, kterýž dědil Kralovice, avšak byl povinen mateři Markétě z Klinšteina jistou sumu peněz vydati. Tomu mladý Všeslav odpíral, aby však hanbě ušel, smluven r. 1595 s mateří, aby jí dal 625 kop grošů věna, jistotu na 1000 kop

---

[1]) Šíře c tom v Místop. bibl XI. 9—12. [2]) Arch. č. I. 532. [3]) DZ. 19. B 14. [4]) DZ. 51. A 25. [5]) DZ. 21. C 19. [6]) DZ. 26 N 3.

grošů míšeňských udělal a ročně 150 kop grošů míšeňských a 15 korců žita vydával.[1]) Všeslav zemřel nedlouho potom, a poněvadž statek byl dluhy obtížen, prodala jej máti zemřelého *Petrovi Salavovi z Lípy.* Ve vkladu na to učiněném připomíná se poprvé sídlo Dolní Kralovice.[2]) Nástupcem Petrovým asi okolo r. 1600 stal se *Jetřich Myška ze Žlunic,*[3]) a ten pak prodal Kralovice *Oldřichovi Byšickému z Byšic.* Ten tu slavil r. 1607 veselí s Lukrecií Lažanskou z Bukové († r. 1612) a r. 1616 ženil se podruhé. Zachovav věrnost Ferdinandovi III. zůstal v držení svého statku. Roku 1626 prodal statek svůj Kralovice *Johanně Kateřině Rungenové ze Skuhrova.*[4])

Po krátké době postoupila Johanka Kralovice *Volfovi Berkovi z Dubé* a tento (r. 1630) *Veronice Gerštorfové z Kladna.*[5]) Tato zemřela r. 1639.[6]) a Kralovice dostaly se Volfovi Bernartovi Gerštorfovi (tuším, manželu), který r. 1643 zemřel. Zůstala po něm druhá vdova Johanka Polyxena Mitrovská z Nemyšle, zase vdaná Šofmanová, která prodala (r. 1654) tvrz a městečko Dolní Kralovice *Jiřímu Miličovskému*

Plán Horních Kralovic.

Vysvětlení plánu: 1. silnice; 2. hospodářské stavení; 3. dvůr; 4. bývalý příkop; 5. přístavek; 6. staré stavení.

z Braumberka.[7]) Když tento zemřel a synové se po něm r. 1664 dělili, dostaly se Kralovice *Ferdinandovi Hynkovi,* ještě nezletilému. Týž pak prodal r. 1669 Kralovice *Vojtěchovi Jiřímu Voračickému z Paběnic.*[8]) Tento přikoupiv Borovsko a Všebořice, sice Kralovice prodal, ale zase je ujal a držel do r. 1686. Tehda je koupila *Anna Kateřina Šafgočová* rozená *ze Šporku,*[9]) ale prodala je zase r. 1693 *Kláře Rozalii Šlikové* rozené *z Kounic.*[10]) Tato zemřela nedlouho potom, zanechavši nezletilou dcerušku. Několik let byla poručnická vláda, avšak r. 1698 prodány Dolní Kralovice *Janovi Leopoldovi Donatovi Trautsonovi* hraběti *z Falkenšteina.*[11]) Trautsonové skoupivše drahně statků okolních, utvořili tu tři velká panství, totiž Martinické, k němuž připojeny Dolní Kralovice, Křivsoudovské a Vlastějovské. Každé z nich mělo svou samostatnou správu; avšak na počátku 19. století přeneseny všechny panské úřady do Dolních Kralovic a utvořeno jediné veliké panství.

V Horních Kralovicích bylo vladycké sídlo mnohem dříve než v Dolních. Odtud se psal r. 1267 *Martin.*[12]) *Jarek z Kralovic* byl r. 1408 také držitelem Všebořic.[13]) Syn jeho *Oldřich Močihub* daroval r. 1416 úrok na tvrzi Kralovicích a všem zboží na záduší otce svého k oltáři novému sv Petra a Pavla v Dolních Kralovicích, který zřídil. Oltářníka zavázal k tomu, aby byl povinen tři mše na tvrzi sloužiti, a za to aby byl osvobozen od tolika mší v kostele.[14]) V následujících válkách stál napřed při katolické

---

[1]) DZ. 170 L 9. [2]) DZ. 129. L 28. [3]) DZ. 131. B 22. [4]) DZ. 295. M 23. [5]) DZ. 144 C 11. [6]) DZ. 146. N 6 [7]) DZ. 310. B 29. [8]) DZ. 72. Q 8, 318. A 29. [9]) DZ. 398. L 10. [10]) DZ. 402. J 3. [11]) DZ. 405. L 18. [12]) Reg. II. 21. [13]) Lib. conf. [14]) Lib. erect. X. 83.

Zámek v Horních Kralovicích.

straně, ale potom pomáhal podobojím. Za to vyzískal Dolní Kralovice a jiné vesnice v okolí, avšak onyno postoupil Trčkovi i se zbožím Vožickým, které také získal. Připomíná se na sjezdech tehdejších, drže věrně se stranou Poděbradskou, a naposled r. 1450.[1]) Syn jeho Jan byl s otcem na Čáslavském sjezdu a připomíná se ještě r. 1442,[2]) ale, jak se zdá, před otcem zemřel. Oldřich proto učinil poručenství o statku svém a dcerách, z nichž jedna byla vdána za Tulešického a druhá za Rodovského, ale výminek jeho neznáme. Avšak z pozdějších pamětí tolik jest zjevno, že Trčkům propůjčena veliká moc nad zbožím n. Močihubovým. Proto byly až do r. 1485 pře mezi Mikulášem starším Trčkou a *Mikulášem Tulešickým.* Když pak r. 1485 ke smlouvě došlo, dostal Tulešický 3000 fl. uherských a k tomu městečko Kralovice a ves pustou Libčicko, za něž 100 fl. zaplatil.[3])

Starobylý kostel v Dolních Kralovicích.

Roku 1505 držel Kralovice *Albrecht Cinadr z Újezdce,*[4]) kterýž měl syny *Jana* a *Alše* a záhy ovdověl. Za hospodyni vzal si Annu jinak Voršilu Blažkovu, dceru z Hory, která, tuším, před tím na tvrzi Otické hospodařila. Původem této i on i starší syn o hrdlo připraveni. Když se dostala do Kralovic, ani šatů si nepřinesla, ale potom sobě rozličných sukní nadělala drahých za panské peníze. Kuba mlynář vozil seno do Hory, a v tom seně bylo peří, peníze a jiné věci, které posílala mateři. Když seno vozil, byly zvláště dva pytle, jeden jako po strychu a druhý převázaný po půl strychu. Dobytek brávala v noci kradouc a své mateři posílala a pak lidi bíjela, kam se dobytek děl. Jakub Břenkal vozil od ní do Hory obilí, husy, slepice, jehňata, selata, zajíce a honil krávy. Starému pánu činila protivenství a ukládala o jeho živobytí. Když panskou stodolu opravovali, mluvila s Matějem Matěnou z Bezděkova, aby pána zabili. Řekl Matěna: „Paní Anna, k čemu by se to trefilo? Nám to nenáleží, pána svého bíti!“ Pak po druhé přišla opět k Matěnovi, „že pan Jan prosí, abychme ho vždy zabili.“ Odpověděl: „Milá paní Anna, však jest to veliká věc pána svého zamordovati; kdybych já to učinil, musil bych já kraje i svých dítek oželeti nebo to hrdlem zaplatiti.“ Jednou poslal pán po něm ryby od řeky řka: „Rci jí rnedle, ať ty rayby k úbědu uvaří, a pakli by se jí jiných líbilo, že je pošli.“ Pak ona odpověděla: „Že já jich vařiti

[1]) Arch. č. I. 532. [2]) Arch. c. k dvorský. [3]) Arch. kapitolní. [4]) Arch. č. VI. 319, reg. kom. soudu.

lotru žádnému nebudu, že jest se Matěna ten narodil, kdo jemu konec udělá." Odpověděl Matěna: „Milá paní Anna, šikujte jak šikujte, na dobré to nevyjde, cožkoli učiníte." I šel s tím pryč od ní. Ona vyběhla za ním ven a tak pověděla: „Zdali, lotře, budeš mu to zpravovati, hrdlem by to zaplatil." Odpověděl: „Mně do toho nic není." Pak pán se ptal: „Pověz mi, Matěno, paní Anna bude-li ty ryby vařiti?" Matěna: „Pane, nevím." Pán: „I seď na lavičce medle, Matěno, vedlé mne a pověz mi něco o té Aničce." Matěna: „Věru, pane, když tehdyž, že vy od ní konec vezmete." Když pak pán věřiti nechtěl, pravil Matěna: „Pomni, pane, žeť na to přijde a volati budeš, ať bychme pomohli, a my daleko budem." Anna naváděla Jana Čečala z Kralovic, aby pána zabil; dávala mu pět kop grošů, jedno sídlo, pět krav, dva koně a vůz. Pověděl o tom pánovi, ale ten nevěřil. Naváděla i jiné lidi a naposled kázala Jakubovi Břenkalovi, aby ji vezl do leče. Na cestě k němu mluvila, aby pomohl pána zamordovati, a řekla mu dáti 10 kop grošů, dvě krávy a dům, který jest nejlepší v Kralovicích, a jestliže to neučiní, že sám na cestě zamordován bude. I boje se Jakub, pověděl, že to učiní. Pak to oznámil pánu, a on řekl: „Nestarej se, Břeňku, však já se opatřím v brzkém čase." Pak té noci zahynul, v pátek na sobotu.

Z večera před tím přišla Anna ke Kateřině Čečalové, která u ní děvečkou bývala, a ptala se, má-li košili, že pán umře. A na zejtří „svůj svět dokonal". V noci vzbudila Martu Hanilovou, která byla dívkou u pána a s Annou léhala v té komoře, řkouc: „Milý brachu, stalo se jest mnoho zlého!" Marta ji prosila, co pak se mnoho zlého stalo? A ona, prej zvíš zejtra. Marta: „Prosím vás, však bych radši to dnes slyšela, nežli zítra." Ona pověděla: „Již jest bez sebe pán starey." Marta se ptala: „Avšak, milá paní Anna, včera mu večer nic nebylo." Ona: že sama stála na prahu v síni, a že slyšela, že starý pán řekl: „Pane Bože! pomožiž na nepřátely!" Také jí přikázala, aby nic nepravila žádnému věrně a právě, a pakli by to učinila, žeť neplatí, než hrdlo. Ráno o svítání přiběhla k Břenkalovi na dvůr, volajíc: „Již pan Albrecht vzal za své. Proč jsi při tom nebyl?" Břeněk leknutím upadl se zdi, málo, že se nezabil. Potom poslala pro Matěnu, aby jel pro Jana, že jest pán bez duše. Matěna řekl: „Paní Anna, já chci prve pána viděti, než pro pána pojedu." Ona: Ale prý jdiž tam. Šel tam a on ležel znak na loži ohnutý co oblouk a držel sobě pěsť na prsech. Na ústech mu byly pěny a hrdlo bylo mu zmodralo. Když jej pochovávali, měl hrdlo oteklé až do ramenou, pysky měl na tři prsty ztloušti a nos mu byl co špička; všecko mu z tváře zárovno bylo.

Nedlouho potom zemřel Jan. Důra Černá viděla, kterak Anna víno to, které jí v láhvici přinesla, ulila do žejdlíku, omočila v něm čistý šat, vymyla se s ním po těle a schovala to zase do žejdlíku. Potom, když doma byl, ona mu z toho druhdy udělala žufen, druhdy tak píti dávala. A z toho Jan chřadl vždycky, ač druhdy byl jako buk. Umřel pak za nedlouho. To vše se stalo před r. 1537.

Aleš dostav Kralovice po Janově smrti Annu vyhnal. Tato ještě tolik si troufala, že jej pohnala do soudu komorního o peníze a svrchky a ženské okrasy, které pobral. Pro své zločinné jednání byla Anna od Burjana Otického z Otic jata a do Menšího města Pražského do vězení dána. Tu i mistrem popravním tázána byla a učinila vyznání, ale potom z vězení unikla (r. 1539). Nedlouho potom zemřel i Aleš.[1]) Kralovice dostaly se proto sestře jeho Veronice, která r. 1544 zámek Kralovice s dvorem, městečkem a vesnicemi manželu svému *Lévovi Zruckému* z *Chřenovic* zapsala.[2]) Když Léva zemřel, spravovala Veronika i Kralovice i Borovsko, avšak poněvadž se zase za *Albrechta Novohradského* z *Kolovrat* vdala, učinila r. 1562 s Alšem, Albrechtem a Jindřichem syny svými takové narovnání, že jim postoupila Borovsko a odřekla se věna, a oni jí zápis na Kralovice propustili.[3]) Po její smrti následoval v držení téhož statku Albrecht, manžel její, a ten prodal jej r. 1571 Václavovi Zajícovi z Hazemburka, nejvyššímu převoru *řádu Svatomářského*.[4]) Řád tento zřídil Kralovice jako komendu, kterou jednotliví rytíři ke své výživě drželi. V jeho držení zůstaly Kralovice až do r. 1805.

[1]) Reg. kom. soudu. [2]) DZ. 5. F 17. [3]) DZ. 53. B 10. [4]) DZ. 252. G 5.

NELECHOV TVRZ.

Mnoho tvrzí, které stály uvnitř vesnic při dvořích, buď skleslo v rumy, tak že jen holé místo po nich zůstalo, nebo přijalo do svého vnitřku na místě bývalých zbraní, tenat a věcí rytířských hromady žita, ječmene, pšenice. Málokterá tvrz dochovala nám zříceniny lesem obrostlé, v bujném zelení uložené a tak k půvabnosti krajiny přispívající, jako tvrz Nelechovská. I jméno její s malou obměnou (Melechov) posud trvá, neboť nejen zřícenina, nýbrž i ten vysoký vrch, na němž posud osmahlé zdi staré tvrzi stojí, tak se nazývá.

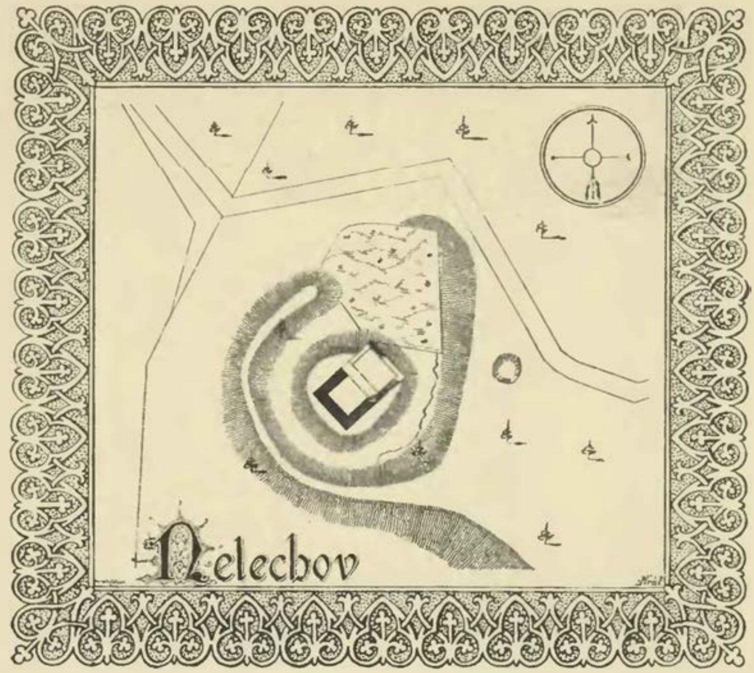
Od Ledče k jihu zdvihají se břehy Sázavské znenáhla tak jako k severní straně; na jich bocích stojí kostelík sv. Vojtěcha na poušti a ves řečená Bojiště. Nad tím vypíná se táhlý Melechov lesnatý, na jehož patách rozkládají se vesničky, dílem olším a březím, dílem jiným stromovím napolo zakryté, s pilným obyvatelstvem, které množství kamene na bocích hory rozesetého ze svých polí pracně vybralo a v široké hradby sestavilo K těm patří i ves Kouty, nad níž jsou zbytky tvrze Nelechova, zakryté lesem tak, že je teprve lze spatřiti, když se příchozí mezi stromovím nachází. Zpevněna byla mokrým a bahnitým příkopem, který zvenčí val z kamení nasypaný zavíral. Příkop dostával vodu ze studánky, z níž se posud voda prýští. Dříve, dokud byl pramen silnější, zatápěl příkopy a přebývající voda stahovala se do rybníčku před samou tvrzí položeného. Ten jest nyní vyschlý a něco bahnitý.

Hlavní zbytek tvrze jest věžovaté stavení, dávno již pusté, ale přes to ve svých zříceninách ještě mohutné. Bohužel, již před dávnými dobami severní jeho roh spadl, a od té doby zdi chatrné dostaly na jihovýchodní a jihozápadní straně trhliny, a protože se i jižní roh rozpadává, zanikne tato zřícenina za nedlouho. Příčina rychlého spuštění byla ta, že vylamovali tesné kamení z rohů. Přízemí tohoto stavení, nyní z části zasypané, obsahovalo komory. Zde bylo několik střílen velmi úzkých. V prvním poschodí byly také komory. Byly tu toliko střílny, a to jen na dvou stranách po jedné a na třetí není. V druhém poschodí byly také jen střílny a také jen po jedné na jednotlivé straně. V třetím poschodí znáti jest ještě bílou omítku; zde bylo okénko na jihozápadní stranu, a na jihovýchodní straně ukazuje velký otvor, že tu byly dvéře ven na námětek. Ze čtvrtého poschodí málo zbylo. Na severovýchodní straně bylo bezpochyby několik oken a dveří, protože brzo se rozpadla. S této strany býval nepochybně příjezd k tvrzi. U věžovatého stavení zbyl jen malý dvorek zavřený nevysokou zdí, v níž byla jednoduchá brána.

Že zakladatel Nelechova Nelech sloul, jest věc mimo pochybnosť zjištěná; ale rovněž jisto i to, že nebyl zakladatelem tvrze, nýbrž jen dvoru, který se blíže tvrze nacházel. Tvrz, ačkoli nepříliš velká, vyžadovala přece k postavení svému nákladu dosti, který až do 14. století na stavby druhu tohoto jen zřídka obracován byl. Vskutku také nejstarší zprávy o Nelechovu jen počátku 15. století dosahují. Tehda žili na tvrzi bratří *Albert* a *Ratimír* z *Nelechova*, oba přívrženci nového učení Husova, neboť onen z nich přivěsil pečeť svou ke známému listu stižnému, kterýž poslán byl ke sboru Kostnickému.[1]) Po smrti obou chlebili zde Albertův syn *Petr Skála* z *Nelechova* a Klára vdova po Ratmirovi s dcerami svými Kateřinou a Johankou, kteréž potom provdala, a to Kateřinu za Jindřicha z Crhonic a Johanku za Ctibora ze Kbela.[2])

---

[1]) Arch. č. III. 188. [2]) Arch. č. III. 513.

Plán Nelechova.

Držitelům těmto tvrz pevná za oněch dob strastiplných byla bezpečným útulkem, což asi nejlépe r. 1421 zkusili. Císař Zikmund táhl tehda s křižáky a Uhry do Čech, aby si království podmanil; s ním táhli mnozí čeští páni, kterým slíbil, že nedá země pleniti. Když pak se dali na cestu k hoře přes Humpolec a Ledeč, tu vojáci jeho, zejména Uhři, pálili vše napořád a konali při tom ukrutnosti a hanebnosti, zvláště na ženském pohlaví a dětech, jichž vypravování protiví se citu lidskému. Proti těmto zuřivcům byli ještě výstřední Táboři beránkové.[1])

Petr Skála byl sestřencem (ze sestry synem) Petra z Bořic, v kraji Chrudimském osedlého, pročež od něho také zboží Bořické ke jmění obdržel.[2]) Roku 1437 byl již mrtev, a také Ratmír a Klára byli již umřeli. O zboží Nelechovské vznikla nyní dlouholetá pře. Neboť ponévadž po Petrovi dědiců přirozených nezůstalo a zboží jeho na krále Zikmunda spadlo, hlásil se k němu jednak Vykéř z Lazic jako výprosník, jednak hájili práva svá dotčené sestry Johanka a Kateřina. Těmto zůstaly naposled vsi Mstislavice a Kamenná Lhota, kdežto tvrz Nelechov s dvorem poplužným a vsi Mrázová Lhota, Kouty a Březinka v držení *Jana* jinak *Matěje z Tisu* se dostaly. S těmi se Výkeř r. 1454 smluvil a spokojiv se penězi všech pří právních se odřekl.[3])

Václav Baroch z Nelechova jinak *z Dobré* držel, tuším, Nelechov po Matějovi, r. 1465 seděl na Krchlebích.[4]) *Jindřicha z Dobré* a *z Nelechova*, snad bratra předešlého, čteme mezi svědky, kteříž r. 1479 výsadu Ledeckým danou zpečetili.[5]) Některý čas po nich držel Nelechov *Baltazar Peřina ze Sloupna*, zejména r. 1532 a 1533. Nástupce jeho *Václav Sokol z Leskovce* byl poslední samostatným držitelem tvrze a příslušenství. Týž prodal tvrz a dvůr Nelechov, ves celou Kouty a jiné vesnice *Janovi staršímu Trčkovi z Lípy* († r. 1540), kterýž Nelechov ke zboží Lipnickému připojil.[6]) Později držena jest tvrz k panství Světelskému, a ponévadž páni ani sami na ní bydliti ani jí k něčemu jinému potřebovati nemohli, spustla docela, tak že o ní všechny paměti přestávají.

---

[1]) Palacký, IIIb. 132, Tomek o Žižkovi 124. [2]) Arch. č. I. 415, DD. 15, f. 358 [3]) DD. 15, f. 269. Roku 1440, 17. března připomíná se mezi sněmovníky Čáslavskými „Vdova z Nelechova“ (arch. č. I. 256), osobnost nám neznámá. [4]) Archiv Čáslavský, A 14. [5]) Archiv Ledecký [6]) DZ 1. J 9, reg kom. soudu.

BOROVSKO HRAD.

Severozápadně od Kralovic mezi lesy leží kostelní ves Borovsko. Při ní podlé Želivky a údolí vedlejšího táhne se ostroh vysoký a lesem porostlý. Tam, kde se súžuje, stojí kostel se hřbitovem, jehož zdi již starých vladyk Borovských nepamatují. Při tom jest velký dvůr poplužní, emfyteuticky od Kralovického panství odprodaný, a severně od něho stojí zámeček, který povstal z tvrze v 16. století vystavěné. Na ten čas objevuje se jako prostý jednopatrový dům v pěkné zahradě položený, ale beze všech stavitelských zvláštností a pozoruhodný jen pro sbírku obrazů v něm se nacházející. Zámek se končí u samého příkopu staré tvrze, která stála na konci ostrohu k Želivce strmě, na ostatní strany něco volněji se sklánějícího. Proto nacházel se na všech stranách kromě východní hluboký příkop, který je objat mocným a vysokým náspem. Hradiště samo asi je základu vejčitého nebo snad čtverhranu, jehož rohy spadáním se otupěly. Na ten čas je srovnáno dokonce. Po dlouhá léta totiž vybírán odtud kámen a stavěna z něho všechna hospodářská stavení na Borovsku. Naposled dal i jeden držitel zbytky velké věže, která asi uprostřed stávala, prachem lámati. Týž skorem celé hradiště překopal. Jeden sklep dal vyrumovati a vybrati dočista, a když se tak stalo, dal jej zasypati. A tak po všem tom boření a rumování zbyl jen sklípek ve skále vytesaný na severovýchodním konci tvrziště.

Hrad v Borovsku založen bezpochyby *Protivenem*, komorníkem králové, jenž se r. 1289 připomíná.[1]) Později seděli tu vladyky z *Volfemberka*. *Procek* odtudž měl syny *Bohuslava*, *Markvarta* a *Procka*, kteří r. 1364 kněze ke kostelu zdejšímu podávali. Pro Bohuslava vyprošován r. 1365 nějaký církevní úřad, poněvadž byl od r. 1364 farářem v Borovsku a od r. 1367 v Bělči, odkudž asi r. 1380 kamsi jinam byl přeložen.[2]) Markvart byl křižovníkem v Strakonicích a prodal díl Borovska (r. 1380) synovcům svým. Tito byli *Bohuslav* jinak *Markvart* řečený *Synovec*, *Procek* a *Markvart*; první z nich oženil se s Annou z Otic, jíž r. 1384 věnoval. Roku 1393 měl, tuším, celý hrad Markvart.[3])

Roku 1395 držel Borovsko *Jodok ze Soutic*[4]) a seděl tu snad ještě r. 1412, kdež se nazývá pánem na Souticích.[5]) Roku 1414 byl již mrtev. Poručníkem sirotkům byl Zdeněk ze Soutic, a protože r. 1418 jménem *Petra z Borovska* nějaké právní jednání vykonával, dosti možná, že byl Petr synem Jodokovým.[6]) Jakého rodu byl *Aleš z Borovska*, jenž byl r. 1440 mezi sněmovníky v Čáslavi, není známo.[7]) Po něm následoval r. 1450 *Prokop Karlík ze Chřenovic*, jenž držel s jednotou Poděbradskou a na Borovsku ještě r. 1458 seděl.[8]) Roku 1489 držel je *Zdeněk Medek z Valdeka*,[9]) avšak později přikoupeno ke Zruči.

Když se r. 1540 synové Alše Zruckého dělili, dostal *Léva ze Chřenovic* za svůj díl hrad Borovsko s předhradím, dvůr a městečko a ještě některé vesnice a statky.[10]) Před r. 1562 zemřel Léva, a protože synové při mateři Veronice na Kralovicích bydlili,[11]) zanedbáván hrad Borovský docela. Synové *Aleš* a *Albrecht* zastavili Borovsko před r. 1566 *Čeňkovi Míčanovi z Klinšteina*,[12]) Čeněk pak prodal Borovsko r. 1568[13]) Johance Klenovské. Potom je Aleš a Albrecht vyplatili a drželi v letech 1569—1576 zámek

[1]) Reg. II. 630. [2]) Lib. conf., reg. Vat., lib. visit. [3]) Rel. tab. I. 464, 500, DD. 13, f. 163. [4]) Lib. erect. XIIIa. f. 200. [5]) Rel. tab. II. 91, lib. erect. IX., V. 6. [6]) Lib. erect. X. 33, DD. 15, f. 328. [7]) Arch. č. I. 256. [8]) Arch. Třeboňský, DD. 61, p. 450. [9]) Stará kniha Kouřimská. [10]) Viz Místop. bibl. XI. 28. [11]) DZ. 56. B 10. [12]) DZ. 58. H 13. [13]) DZm. 45. D 55.

pustý Borovsko s příslušenstvím.[1]) Statek tento dostal se nedlouho potom v držení *Jana Ostrovce z Kralovic*, jenž bydlíval na Chlumu. Zemřel r. 1587 a pohřben v Borovském kostele. Po něm držel Borovsko *Strachota Ostrovec*, který r. 1617 byl mrtvicí poražen a některý rok potom zemřel. Přečkali ho synové *Ladislav*, *Jan* a *Bedřich*. Ladislav zabit v Praze od vojáků (r. 1624). Svůj podíl na Borovsku měl na penězích. Statek sám vykázán Bedřichovi. Avšak Jan, syn Ladislavův, položiv Bedřicha za blázna, jej z Borovska vyhnal, pak jej zajav času jarního r. 1624 v Praze u zlaté husy ve vězení měl, tak že svých věcí říditi a ven vycházeti nemohl, až mu potom skrze některé pány pomoženo. Potom o letnicích r. 1624 na soudu zemském za moudrého uznán a při dílu svém zanechán. Přidružil se pak k dvěma Pražským sousedům a s nimi tovaryšil. Mezitím hospodařila na Borovsku Johanka z Kunvaldu, manželka Bedřichova. Když proskakovaly pověsti, že Strachota, Bedřichův otec, konfederací stavův podepsal a statek jeho že proto zabrán bude, dožádala Johanka dva pány, aby šli na Nesmiřice k *Michalovi Bohuslavovi Zňovskému z Korkyně*, sekretáři české komory. Byli u něho dne 5. září r. 1625 a ptali se ho, je-li tak, že Strachota konfederací vlastní rukou podepsal. Tu Zňovský se přiznal, že jest tak, že se Strachota rebelie účastna učinil a komora že se Borovska ujme; a doložil, chce-li mu Bedřich statek Borovsko prodati, že ho ve všech věcech zastoupí a jemu Borovsko, jak se namluví, zaplatiti chce, toliko aby ve smlouvě o některý čas prvé datum doloženo bylo, nežli by se trh mezi nimi vykonal a jakoby on to prvé od něho koupil, nežli by se ten podpis v konfederací vyhledal a o tom podpisu jakoby on prvé nic nevěděl, před panem presidentem prý ví, jak se z toho vymluviti; pakli by Bedřich toho neučinil, že mu statek vzat bude a z komory že nic nedostane. Když pak jeden pán namítal, že Strachota nemocný, šlakem poražený a k tomu němý byl, odpověděl Zňovský, že mu konfederací na lůžko přinesena byla. Pak se ten trh rozešel.[2]) Strachota, Bedřich a Jan, synové jeho, sice pokuty byli osvobozeni, že však Ladislav odsouzený na Borovsku podíl měl, statek tento zabrán a prodán dotčenému Zňovskému.[3]) Cizozemec tento, z Uher pocházející, přijat byl r. 1631 do rytířského stavu království Českého.[4]) Stal se pak místosudím na Moravě a hofrychtéřem Olomouckého biskupství, ale zadlužil se tak, že statek Borovsko k odhádání přišel (r. 1654). Při dvoře stála tvrz pustá bez oken a kamen, za tvrzí zbyla z hradu veliká, vysoká, stará a pustá věž a při ní, kde někdy obydlí bývalo, něco málo zdí. Ve věži bylo dolní klenutí neobořené a naproti sklep pod zemí pustý. Statek ten odhádán *Anně Marii Faravicinové*.[5]) Pustý hrad s obnoveným sídlem měl pak několik držitelův, až připojen k Dolním Kralovicům.[6])

---

[1]) DZ. 251. D 3, 252. B 19. [2]) Reg. kom. soudu. [3]) Bílkovy Děje konf. [4]) DZ. 144. F 15. [5]) DZ. 152. F 25. [6]) Viz Místop. bibl. XI. 29.

KŘIVSOUDOV HRAD.[1]

Při silnici z Dolních Kralovic k Čechticům vedoucí rozkládá se městečko Křivsoudov, v ničemž se od podobných osad nerozeznávajíc. Domy a domky jako všude jinde, kostel beze vší ceny umělecké, tak že úpravou svou novější ničím nad obyčejnosť nevyniká, živnosti takové jako jinde. Nad městečkem jest návrší s mohutným na něm špejcharem, jenž patří k největším stavením v městečku, a třebas není nyní prvním, v dobách starodávných jím aspoň býval. Zde stával již v 14. století mocný hrad, z něhož nezbylo nic více než spodní zdi sýpky a velmi hluboký příkop a násep, které posud hradiště objímají. Ve příkopech drží se dosud voda. Na severozápadní a jihovýchodní straně hradu, kdež byl buď mírnější svah anebo rovina, jest ještě jeden násep, místy zachovaný, jinde zase rozkopaný. Hrad byl podoby čtverhranaté a zbylo z něho hrubé stavení ve třech křídlech a o dvou patrech. Na jižní straně zeď spojuje obě křídla a jsou v ní jednoduchá vrata v barokovém slohu Nad vraty býval kámen s erby, který leží nyní na zemi.

Osobní jméno Křivosud, po němž hrad a městečko název zdědily, zaznívá k nám ze šedé dávnověkosti a upomíná na pověstného vladyku Křivosuda, který r. 1130, 23. června pro podezření účastenství v úkladu proti životu knížete Soběslava na trhu Pražském sekerou byl sťat, ač vina jeho dokázána nebyla. První nám známý majetník Křivsoudova byl *Oldřich* z *Říčan*, jenž byl za panování krále Přemysla II. purkrabím hradu Pražského a podlé majetku svého se psával.[2]) Řečený Oldřich před r. 1305 zemřel bez dědicův a statky jeho spadly na krále Václava, a on udělil panství Křivsoudovské *Rejnerovi* z *Florencie*. Nový majetník prodal zboží ta *Heidenrichovi opatovi Sedleckému* a tomu klášteru za 2000 hřiven stříbra, a to: hrad Křivsoudov se vsí, vsi Černčín, Strojetice, v Borovnici popluží a lán, kterýž držel lesní, Lhotu, Chyšnou, jinou Lhotu, Bučice, Lažiště, Březinu, v Čejeticích popluží a poplatný lán, též tvrz Heraleckou s vesnicemi příslušnými.[3]) Jakým způsobem se potom celé to zboží dostalo v držení *Jindřicha* z *Rosenberka,* udati nevíme, ale jest jisto, že Jindřich r. 1307 hrad Křivsoudovský s tvrzí Heraleckou a vsí Zdislavicemi postoupil *biskupovi Janovi*, přijav za to Sepekov, Radimovice a Celkovice.[4]) Odtud až do početí rozbrojů husitských slušel Křivsoudov k biskupství, jsa středem panství, k němuž počítány též vsi Lhota, Černice, Strojetice, Borovnice, Lhota za řekou, Bučice, Březina, Čejetice, Lažiště, Chrastovice.[5])

Za vlády arcibiskupské starý hrad trochu sešel, ale bedlivý arcibiskup Jan z Jenšteina nákladem 100 kop grošů jej poopravil a upravil. Odpadením arcibiskupa Kunrata od církve dostala se rozsáhlá panství arcibiskupská světským pánům; „Křivsoudov tvrz a městečko“ s jiným zbožím zapsány napřed *Benedovi* z *Nečtin*, jenž se r. 1424 vyskytuje a Benedou z Křivsoudova nazývá,[6]) a po skončených válkách

[1]) Pomůckou: Městečka Čechtice a Křivsoudov i jejich okolí od kn. A. N. Vlasáka. (Pam. arch. VI. 163.) [2]) Roku 1276 svědek. (Reg. II. 445.) [3]) Reg. II. 877. [4]) Reg. II. 919. Březan v Čas. Mus. 1828 sv. 4., str. 44. [5]) Urbář arcibiskupské knihovny z r. 1379. Viz podrobněji v Místop. bibl. díl XI., na str. 38. [6]) Arch. č. I. 530, II. 184. Zde se náš hrad poprvé jmenuje tvrzí.

opět r. 1436 zapsal král Zikmund *Mikuláši Trčkovi z Lípy* a na Lipnici vedlé mnohých okolních městeček „Súdov tvrz s městečkem a poplužím a dvěma mlýny, vsi Černici, Lhotu a Strojetice“, vše v 9012 fl. uherských.[1]) Beneda se píše z Křivsoudova ještě r. 1444 jako svědek v listu, jímž páni z Rosenberka koupili hrad manský Hus,[2]) a později bezpochyby práva svého Trčkovi postoupil. Potomci Trčkovi uchvátivše ještě více statků duchovních drželi Křivsoudov po celé století.

Burjan a *Ferdinand* Trčkové s bratry svými mladšími (vkladem r. 1548) prodali zápis svůj za 5300 kop grošů českých *Jindřichovi Kekuli ze Stradonic*, totiž: Křivsoudov městečko, vsi celé Trojetice, Mnichovice, Pravonín, Čáslavsko, Ovesnou Lhotu, Černici, Lhotu, Těžkovice, Jistbici, Jeníkov, Palčice, Dobřikovice, Nakvasovice a v Krasovicích panství toliko.[3]) V zápise na to zdělaném ani se hrad nepřipomíná, než to mělo svou příčinu v tom, že byl za vlády Trčkovské zcela spustl, ani mívali Trčkové nádhernějších sídel dosti. Neboť v zápise, jímž r. 1550 Jindřich prodal toto zboží *Jindřichovi Střelovi*

Bývalá renaissanční brána v Kutné Hoře.

z *Rokyc*, čteme: „Zámek pustý Křivsoudov s městečkem, mlýnem poplatním, pivovárem se vším nádobím, sladovnou, spilkami, cihelnou, krámy řeznickými“.[4])

Střelové, nemajíce jiného sídla, hleděli si hrad zdejší upraviti a tu po dlouhá léta sídlíce dobře hospodařili, že mohli statky přikupovati. Tak syn Jindřichův *Štěpán* přikoupil (dne 15. února 1569) vsi Kunějovice a díly v Borovnici a Otročicích s dvorem poplužným[5]) a domáhal se toho, aby mu panství Křivsoudovské posud zápisné v dědictví proměněno bylo. Na jeho prosbu konečně král Rudolf (r. 1577) celé to zbží proměnil v dědictví zpupné proti zaplacení 1000 kop grošů.[6])

Střelové byli bujné povahy a nezřídka proto měli soudy. Štěpán, syn Jindřichův, obžalován byl r. 1557, že třikráte zvěř honil na gruntech bratří Předborských u Studence, kdež měl Jindřich statek Horní Studenec. Předborští mu za to také všelijakou protimyslnosť činili. Jednajíce s ním o spravedlnosť Víta, poddaného svého, takto mu psali: „Jakož Jste nám odepsání učinili, že Vítovi mlynáři i synům jeho odkládáte do této středy příští, aby to před Vámi nebo před rychtářem a konšely v Křivsoudově pokazoval, s čím jest se na grunty Vaše do Studence přistěhoval, čehož se nám nevidí učiniti a k soudu Vašemu svědky dáti vésti, ježto se nám zdá, že Jste Vy povinnější toho pokazovati. Což jest nabyl týž Vít na gruntech Vašich, všecko nenáležitě dali Jste jemu pobrati, ženě jeho i s dětmi, do nejmenší věci služby spravedlivě zasloužené nechcete jemu dáti a zaplatiti, čehož nedržím, abyste velkou pochvalu

[1]) Arch. č. III. 247 [2]) Pangerl, Urkundenbuch von Goldenkron S. 454. V jiné listině archivu Třeboňského r. 1444, 27. července dané, nachází se pečeť jeho a na ní v erbu šíp. [3]) DZ. 47. D 14. [4]) DZ. 53. D 29. Křivsoudov koupil si Střela z peněz za Zruč prodaný obdržených. [5]) DZ. 16. K 26 a 59. D 15. [6]) DZ. 19. K 10.

získali. Nebožátkům chudým lidem jich statečky béřete a je o živnosti připravujete a stav manželský nenáležitě rozvozujete.“ [1])

Jindřich dal Dorotě Hradecké z Bukovna, která u Salomény Střelové z Řehnic na službě za pannu byla, sukni šamlatovou hřebíčkové barvy s prýmem černého aksamitu planého, u níž byl damaškový živůtek aksamítem černým, dobrým premovaný. Tu sukni jí Saloména po smrti vzala (r. 1564). Roku 1564 byl Jetřich Opršal z Jetřichovic hostem u Štěpána. Odpíral zprávě omylné nějakého Pavla, ale Střela, nechtěje na tom přestati, jemu potvorníků nadával. Potom vyhodivše na sebe cínové talíře zbraně dobyli a se potýkali. Jsa Štěpán r. 1567 v Praze vskočil oknem do krámu v domě Adama šmukýře a tohoto pěstí ve tvář uhodil a okrvavil.[2])

Na povznesení živností Štěpán Křivsoudovským majestát na výroční trh zjednal. Nemalé potíže měl pro svého faráře v Křivsoudově, totiž Martina Cerekvického. Tento kázal kdysi na kázání, že jest

Kutná Hora: Hrádek od jižní strany.

to z ďábla a lucipera, když kdo nejda do kostela klaní se obrazům, sloupům a kamení, a že toho jináč neustoupí, čemu jest vyučen a co poznal, by měl na hranici spálen býti. Zikmund Brychta, dědinník z Alberovic, žaloval proto na Štěpána.

Roku 1571 obeslán jest Martin proto před administratora. Vyžádal si s sebou do Prahy Jana, krejčího z Křivsoudova, aby při něm šel, a on jel na koni, pravě, že má při panu administratorovi o své pilné věci jednati. Když přijeli za Jesenici, jel kněz Martin napřed do Prahy a krejčí šel za ním, jak mohl dostačiti. Když přijel do Prahy, tu mu Martin povídal: „Ale, můj milý Jene! byl sem tam u pana administratora, a on mi pověděl, že na mě podali někteří osadníci Křivsoudovští, a že jest podepsáno osob okolo 18, co pamatovati mohu, a jeden stavu rytířského; i prosil sem pana administratora, aby mi tu suplikací okázal, on chtěl, než že ji najíti nemohl, abych přišel po chvíli, že mi ji chce ukázati. I půjdeš také se mnou.“ Po chvíli šli k administratorovi a kněz Martin žádal, aby mu tu suplikací okázal, a on řekl, že chce rád, jen kdyby ji najíti mohl. I hledav ji řekl: „Nemohu ji, Pán Bůh ví, najíti, než zastavte se dnes nebo zejtra, najdu-li ji, chci ji vám rád ukázati.“ Potom ji přece nenašel.[3])

[1]) DZm. 129. E 25. [2]) Reg. kom. soudu. [3]) Reg. kom. soudu.

Štěpán zemřel u vysokém stáří na Křivsoudově dne 9. prosince 1593 a byl v rakvi měděné ve zvláštním sklípku farního kostela pochován.

Kšaftem svým (r. 1587) zřídil poručnicí nad dětmi svými choť svou Saloménu z Řehnic, přidav jí k radě některé pány, a odkázal jí k vlastnímu užívání statek Studenecký.[1]) Jen dvě léta přečkala ona manžela svého. Krátce před svou smrtí všechen statek svůj odkázala synu svému *Jindřichovi Střelovi* a odbyvši dcery své odebrala se na věčnosť (r. 1595.[2]) Náhrobek její obsahuje slova v duchu tehdejšího věku: „Každé tělo jest semeno, a všeliká sláva a zboží jeho jako květ uschlo, jest seno a spadlý květ, neb duch Páně vzdychl na mne. Člověk jestiť seno to, vadne květ, s něho dolů spadne, ale sláva Boha našeho na věky zůstane.[3])

Jindřich přikoupil k panství svému vesnice, prodal však vsi Chlum a Orlovou, též pustil Horní Studenec po matce zděděný, Nové Martinice a Lhotice. Byl ženat s Dorotou z Kralovic. O chtivosti mnohých lidí za té doby svědčí tento příběh: Roku 1616 Jan Vilém Malovec z Malovic byl pozván na Křivsoudově u Jindřicha. Jsa bezpochyby již napilý, před „vzácnými a poctivými lidmi" Dorotě manželce Jindřichově všechny své poddané (přísahaje při tom, aby si je vzala) dal, začež ona mu ihned děkovala a to sobě přítomnými osvědčila. Nechtíc pak na oznámení jeho, kdy by jí je v poddanosť uvésti chtěl, očekávati, jeho napomenula, aby jí den jmenoval, kdy tak chce učiniti, a když se k tomu neměl, soudila se s ním.[4])

Kruté následky bitvy Bělohorské zastihly též Jindřicha, jenž byl obviňován, že stavům byl pomáhal. Napřed Křivsoudov od vojáků vypleněn. Pak Jindřich odsouzen jest ke ztrátě dvou třetin svého jmění, načež prodali komisaři místodržitelští r. 1622, 14. prosince zámek Křivsoudov s pěti dvory poplužnými a vesnicemi cizozemci *Hugovi* z *Halveilu*, J. M. C. radě a arciknížete Leopolda komorníku, za 84.529 fl. a 40 kr. rh.[5])

Za vlády nového pána, jehož rod ze Švýcar pocházel, vypukl r. 1644 zhoubný požár, kterýž starému hradu na stavení velice uškodil. Po smrti Hugově pozůstalí po něm synové rozdělili se o dědictví otcovské (r. 1650, 11. srpna), při čemž každý obdržel následující díly: Jakub Leopold vzal si zámek Křivsoudov, polovici pivováru, městečko s dvorem, vsi Němčice, Kačerov, Lhotu, Děkanovice, Jenišovice s dvorem, Černici, Novou Ves, Strojetice, Mnichovice s dvorem, Děnice a mlýn Veliký.[6]) Jan Šebastian opět polovici pivováru v Křivsoudově, městečko Čechtice, vsi Paseku, Sudislavice, Jistbici s dvorem, Otročice, Jeníkov, Palčice, Dobřichovice, Borovnici, Kunějovice, Nakvasovice s dvorem Chrastovským, mlýny Šabrdu, Chudomel, Vačatovský, Horadovský.[7]) Zámek sám byl tehda v stavu politováníhodném. Popisuje se nám takto: „zámek, v kterémžto sklepů pod zemí i suchých, pokojův a komor spotřebu bývalo, však ten nyní skrz nešťastný oheň před šesti lety velice ruinirovaný a na všem stavení, oknách, kamnách, dveřích i jinak pokažený".

Spojení obou částí 28 let oddělených stalo se r. 1678, 10. září *Janou Eusebií Barborou* hraběnkou z *Karetta* a z *Millesima*, rozenou ze Žďáru a na Pacově. Táž koupila totiž téhož roku 10. září od Jana Šebastiana zámek a městečko Čechtice a 15. října od jeho bratra panství Křivsoudovské.[8]) Paní tato ovdověvši po nějakém čase prodala r. 1694 oba statky *Františkovi Antonínovi z Halveilu.*[9]) Roku 1702 prodal tento opět Křivsoudov *Janovi Leopoldovi Donatovi* hraběti z *Trautsonu* a z *Falkenšteina* na Dolních Kralovicích,[10]) čímž spojen jest s Kralovicemi. Za jeho panování r. 1715 byl starožitný hrad s městečkem ohněm zničen a přestal býti sídlem vrchnosti, která odtud na novém zámku v Čechticích přebývala. Uprostřed 18. století tu byly kasárny pro vojsko, později (asi r. 1770) stavení za sýpku upraveno.[11])

---

[1]) DZ. 27. B 12—19. [2]) Tamže. O 22—26. Datum: 1595 v sobotu po neděli provodní. [3]) Rakve těchto dvou jakož i Magdalény Alžběty (dcery Jindřichovy), jež zemřela r. 1600, nalezeny za našich dnů ve staré hrobce. (Viz šíře Pam. arch. VII. 611.) [4]) Reg. kom. soudu. [5]) DZ. 153. A 14—18, Bílek, Děje konf. [6]) DZ. 307. L 5—26. [7]) DZ. 309. A 1—27. [8]) DZ. 393. R 15, 24. [9]) DZ. 403. F 19. [10]) Tehdejší objem panství viz Pam. VI. 166. [11]) Svetěckého Paměti II. 506.

HRÁDEK ODRANEC HRAD.

Severozápadně od Kralovic jest víska Hrádek na mírném svahu ležící. Odtud vybíhá ostroh mladým a hustým smrčím porostlý, strmě na tři strany spadající a nad Želivkou se končící. Na jeho konci stával hrad, který se nazýval Hrádek Odranec, jsa od ostatní planiny oddělen neobyčejně širokým a hlubokým příkopem. Jak lze dobře pozorovati, měl hrad základ čtverhranu obdélníka. Na konci tohoto čtverhranu stálo obydlí, jehož prohlubeň ukazuje na provalené sklepy. Po delších stranách toho obdélníku byly užší a mělčí příkopy, jichž dno bylo v stejné výšce se dnem velkého příkopu. Soudím, že otvory těchto příkopů k řece byly zavřeny hradbami a příkopy napuštěny vodou. Nad hradem stával farní kostel sv. Filipa a Jakuba, který dokonce se zemského povrchu zmizel.

Od druhé polovice 14. století máme podrobné zprávy o tomto Hrádku; než starších pamětí se nám nedostává. Nejstarší nám známí držitelé Hrádku byli *Markvart* a *Procek* bratří z *Volfemberka*, kteří byli r. 1364 držitelé částí zboží Borovského. Později seděl onen na Borovsku, tento na Hrádku, kamž r. 1369, 1. prosince sám, r. 1372, 30. června s bratrem svým Markvartem nového kněze podával.[1]) Nebyl však sám pánem na Hrádku, nýbrž vedlé něho synovec jeho *Procek (mladší)*. Synem snad Procka staršího byl *Erhart* z *Volfemberka*, jenž vládl Hrádku na konci 14. a počátku 15. století. Týž následuje příkladu téhož věku, přijav od Mikuláše faráře Mnichovského $5^1/_2$ kopy grošů, a to oněch, jež by, n. Jan farář ke kostelu Mnichovskému odkázal, slíbil r. 1399, 14. listopadu dotčenému kostelu půl kopy grošů platu ročního z dědin svých u Hrádku a krčmy tudíž vydávati;[2]) r. 1407, 11. března podával faráře ke kostelu zdejšímu.[3]) Zůstali po něm dva synové *Zdeněk* a *Markvart z Odrance.* Vrstevníky Erhartovými z kmene pánů z Volfemberka byli, tuším, někteří vladyky z Keblova, jež zápis jistý r. 1414 připomíná. Téhož roku totiž 30. října Mikuláš Hukeš z Keblova, Kateřina vdova po Ondrákovi z Keblova a již řečení bratří Zdeněk a Markvart darovali kostelu zdejšímu dvůr s polovicí lánu rolí a loukami.[4])

Zdeněk přečkal války husitské, nemívaje v nich valného účastenství, a nacházel se také r. 1440, 17. března v Nymburce na sjezdu šlechty čtyř krajů východních.[5]) Blíže se ke konci života svého zapsal r. 1456, 22. prosince manželce své Elišce věno 100 kop grošů na vsi své Borku a přidal jí k tomu všechny svrchky a nábytky ve dvoře Hrádeckém.[6]) Potomků mužských po něm nezůstalo; příbuznými jeho byly snad Kunka ze Zhoře, Lidmila odtud a Anna z Hrádku, které odpíraly r. 1461, když byly statky n. mateře jejich Elišky Borek a Korutice provolány.[7]) Z rodu Odraneckých pocházel také Jindřich z Volfemberka, r. 1474 komoří krále Vladislava.[8])

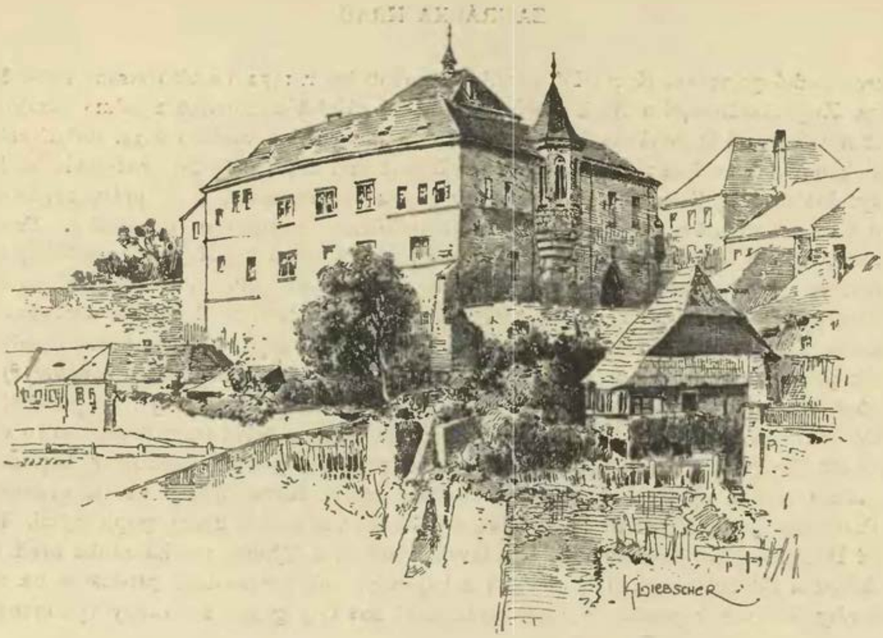
[1]) Lib conf. [2]) Manuale a. 1393, f. 256 (arch. kap.), lib. erect. XII. f. 202. [3]) Lib. conf. [4]) Lib. erect. X. E 4. [5]) Arch č. I. 256. [6]) Rel. tab. II. 280. V ty časy žil *Majnuš z Odrance*, jenž byl r. 1448 s Jiřím Poděbradským před Prahou (Čas. mus. 1827 3, 80) a r. 1450 vedlé téhož opověděl válku knížeti Saskému. Zdali pocházel z tohoto nebo jiného Odrance, není na snadě. Mikuláš z Hrádku (r. 1450) měl ve znaku kolo. (Arch. Třeboň.) [7]) DD. 16, f. 277. [8]) Viz Děje Hodkova.

Po smrti Zdeňkově provoláno jest veškeré zboží po něm zůstalé, totiž hrad Odranec (castrum Odranecz) s dvorem popložným a vesnice Onšov a Borek jako odúmrtí královské (r. 1457, 3. října), jež si vyprosil *Václav z Kocourova* a *z Kamenic*;[1]) týž byl r. 1458 zveden na zboží svrchupsané, poněvadž tu nikoho nebylo, jenž by byl provolání odpíral. Po něm držel Hrádek a některá zboží okolní, zejména vsi Zhoř, Chvalov, Michalovice, Korutice a Dědice *Prokop ze Zhoře*, jenž před r. 1461 zemřel. Tu byla také po něm všechna již řečená zboží, tudíž i Hrádek (Odranecz castellum) s mlýnem a vsí Onšovem, jako odúmrť provolána. *Aleš ze Soutic*, jenž si byl r. 1461 právo královské vyprosil, uhájil jen Zhoř a okolní vesnice, v něž se mohl r. 1467 uvázati, než práv k Odranci a Onšovu postoupiti musil r. 1463 *Prokopovi Karlíkovi ze Chřenovic* a *Janu*, synu Prokopovu,[2]) an měl onen 70 kop grošů na zboží Hrádeckém zapsaných. Když však byl Prokop Karlík r. 1464 zveden na Odranec, vypadlo mu nově nabyté právo toliko na 30 kop grošů, neboť 50 kop grošů bylo na zboží tom obvěněno a 6 kop grošů platu na Onšově měli kollegiati Nazaretští.[3])

Další osudy Hrádku našeho až do 16. století nejsou nám podrobně známy. Roku 1474 připomíná se *Jan z Říčan a z Hrádku*, jenžto jménem svým a bratří z Olbramovic odpíral provolání věna na Hodkově zapsaného. Poněvadž není Hodkov dalek Odrance, můžeme věřiti, že se míní Hrádkem dotčeným náš Hrádek a ne jiný. Záhy přešel Hrádek v držení *Trčků z Lípy* a byl připojen k velkému panství Vlašimskému. Za vlády Trčkovské spustl hrad jako i dvůr při něm ležící, tak že se místu tomu jinak neříkalo než Hradecko, starý pak název Odranec úplně byl zapomenut. Roku 1533 dostal se Hrádek za díl *Zdeňkovi Trčkovi z Lípy*, kterýž jej toliko 4 léta podržel a r. 1537 s celým svým nesmírným dílem strýci svému *Janovi staršímu Trčkovi z Lípy* a na Lipnici zapsal.[4]) Synové a dědici jeho *Burjan*, *Ferdinand*, *Jaroslav*, *Zdeněk* a *Mikuláš* bratří Trčkové veliké to panství zcela rozprodali, vedlé jiných vložili ve dsky r. 1548 v pondělí před sv. Vítem Hradecko hrad pustý, dvůr poplužný pustý s dědinami, lukami, lesy, řekou, mlýnem i vším příslušenstvím *Adamovi z Říčan* a na Zásmucích,[5]) a poněvadž týž Adam také zboží Nesmiřické koupil, sdílel hrad pustý osudy s Nesmiřici a splynul s nimi v jeden statek. Později byly na tom místě dvůr a víska obnoveny, ale kostel sv. Filipa a Jakuba zhynul.

---

[1]) DD. 16, f. 274, arch. č. III. 566. [2]) DD. 5, str. 94, 16. f. 276. [3]) DD. 23. K 27. Zveden jest na hrad Odranec s poli, lukami, lesy, mlýny, podacím, platy v Onšově a jeden dvůr kmecí v Čejeticích. [4]) DZ. 84. A 3. [5]) DZ. 8. L 28.

Kutná Hora: Hrádek nad Páchem od severní strany.
(V popředí „Ruthardka“.)

ZAHRÁDKA HRAD.

Naproti městečku Zahrádce končí se lesnaté návrší od Ježova se táhnoucí ostrožnou mezi Želivkou a potůčkem Blažejovským, který ji obtéká na západní a severní straně a pod ní do Želivky padá. Ostrožna tato byla k založení hradu velmi způsobilá, neboť stráně její k Želivce jsou velice příkré na způsob stěn; též příkré, ač nikoliv tak vysoké, jsou stráně k potoku. Velmi volný a dlouhý byl opyš k severu a ovšem rovina na jižní straně. Zakladatel, zakládaje tu hrad, tyto nedostatky odstranil tak, že překopal opyš pod samým hradištěm a na rovině zdělal dva příkopy, venkovský hlubší, vnitřní méně hluboký. A poněvadž rovina, kudy by se ke hradu pohodlně jezditi mohlo, jest od městečka odlehlá, udělal zakladatel cestu ke hradu tak, že šla od řeky a přes potok po severním volném svahu neb opyši, pak pod hradem, čímž také usnadněno její bránění, a konečně se zatočila k přednímu příkopu, odkudž se jezdilo do prostory mezi oběma příkopy. Tuto schválně nejmenujeme předhradím, poněvadž ničím takovým nebyla. Neboť viděti pouze na prostředním jejím hřebenu cestu, od níž v pravo a v levo se povrch svažuje. Cesta tato namířena jest zrovna na bývalou *bránu* v hradě, nyní prohlubeň ve vysokém valu, který povstal sesutím hrubé zdi. *Hrad* založen byl do čtverhranu, který zavíraly vysoké zdi (z těch zbyly základy), a okolo nich šly, tuším, nízké hradby. (Tak se objevovalo r. 1883 podlé výsledků posledního kopání.) V severovýchodním rohu jsou zbytky obydlí, jež mělo dvě oddělení. Uprostřed hradiště jest kopec, na němž stála dřevěná hlídka. Jest to skalka drnem porostlá, kterou nechali státi, když byli na hradišti kámen k vystavění hradu potřebný vylámali. Lid si vypravuje, že tu stával klášter, a říká hradišti Kokrbejk.

Okolí Zahrádky patřilo původně *komoře knížecí.* Královna Svatava, vdova po Vratislavovi II., darovala *kanovníkům Vyšehradským* velký újezd na Želivce, v němž se ve 14. století 29 rozličných vsí připomíná. Darováním vsi Zahrádky od krále Přemysla I. (r. 1219) nabyl starý tento újezd Svatavin znamenitého rozšíření na pravé straně Želivky, poněvadž náležela nepochybně k tomuto darování dosti rozsáhlá krajina, tehdáž z veliké části nevzdělaná, od lesa Nelechova mezi Zahrádkou a Kouty až k mezem

vsi Humpolce. Vedlé potvrzení Karla IV. patřily kanovníkům r. 1352 na této straně městečko Zahrádka a vsi Podivice, Rapotice hořejší a Bělá. Celý tento újezd náležel kanovníkům mimo Kralovice, Příseku a Libčice, jež náležely od starodávna k proboštství. Z původní vsi vzniklo v 14. století městečko, a při něm vystavěli kanovníci snad také tehda tvrdý hrad, jenž měl hájiti celé toto rozsáhlé zboží.[1])

Obyčejně držívali Zahrádku proboštové v nájmu skorem stále, a to právě zavdalo, jak se zdá, nejvíce příčin ke zmatení právního poměru, z něhož pocházely rozepře o tyto statky. Proto nacházíme Zahrádku jmenovanou v listině Karla IV. r. 1356 mezi statky proboštství Vyšehradského, ačkoli k nim skutečně nenáležela, jakž ukazují častá narovnání a reversy proboštů, jimiž přiznává se k držení jich toliko jako obedienci.[2]) Tak na př. r. 1273, 3. září vyznal probošt Petr, že Zahrádka darována byla králem Přemyslem kanovníkům, aby z jejích důchodů mohli roucha mešní a jiné potřeby kostelní sobě obstarávati, a proto že jest povinen kanovníkům polovici platu z téhož zboží vycházejícího vydávati.[3]) Roku 1281, 16. září konečně týž probošt „ves Zahrádku“ navrátil kanovníkům, vyznávaje, že ji držel jen jménem obedienci.[4]) Po několika letech drželi Zahrádku zase proboštové, a když opět rozepře o to vznikly, vrátil ji r. 1348 probošt Jindřich z Lipé kapitole. Nicméně přeli se později probošt a kapitola znova jak o Zahrádku, tak i o jiné statky, až r. 1376 z rozkazu císaře Karla podali se na přátelský rozsudek arcibiskupa Pražského Jana, kterýžto vypověděl, že Choleč ves celá s dvory poplužnými, Třebušice ves celá, části vsí Podlešína, Kovař, Hnidous, Kněževsi, Libošína a Týnce, též Zahrádka hrad s městečkem a vesnicemi Bělou a Bělčicí jsou a byly děkana a kapitoly, aniž proboštovi příslušelo na nich jakékoli právo, toliko aby děkan a kapitola vyplatili proboštovi 200 kop grošů za stavby vykonané od něho na hradě v Zahrádce a na dvoře v Cholči.[5])

Roku 1384 byl purkrabí na hradě našem jakýsi Urban, jenž měl rozepře s Jakubem farářem Košetickým; téhož roku 29. července sliboval, že bude s ním mír zachovávati.[6]) Od těch dob přímých zpráv o hradu samém nemáme, nýbrž jen o pánech, kteří drželi zboží v zápisích královských. Císař Zikmund zapsal r. 1436, 23.—24. listopadu zboží arcibiskupské v Štěpánově a Křivsoudově, více pak zboží kanovníků Vyšehradských Zahrádku městečko s podacím a vesnice mnohé, nicméně i některá jiná zboží *Mikulášovi Trčkovi z Lípy seděním na Lipnici.*[7]) Trčkové se málo starali o hrad zdejší, sedíce buď na blízké Lipnici, buď na jiných svých pyšných sídlech. Král Vladislav potvrdil Zahrádku Mikuláši staršímu Trčkovi z Lípy (r. 1514, 27. ledna) a svolil také, aby jej jako i strýce a nástupce jeho nikdo jiný z toho zboží nesplacoval kromě kapitoly Vyšehradské.[8]) Konečně král Rudolf r. 1582 (vkladem 21. června) Heralec a Zahrádku *Burjanovi Trčkovi z Lípy* a na Světlé k dědictví zpupnému odprodal a ve dsky zemské vložil.[9])

---

[1]) Tomkovy Děje Prahy I. 80, 155, 405. [2]) Tamže 411. [3]) Reg. II. 338. [4]) Tamže 540. [5]) Tomkovy Děje Prahy III. 72. [6]) Acta Judic. 1384—1387, f. 21. [7]) Arch. č. I. 530. [8]) DZ. 6. H 18—19. [9]) DZ. 21. K 25.

TVRZE V OKOLÍ KRALOVIC.

ČECHTICE.

Městečko Čechtice leží na svahu dlouhého táhlého površí, tak že jedině náměstí na rovině se rozkládá. Na dolní straně náměstí jest nynější zámek, rozsáhlé jednopatrové stavení o dvou křídlech beze všech ozdob architektonických. Znak nad hlavním vchodem a letopočet ukazují, že povstal zámek tento r. 1650. Na jeho místě nebývala dříve tvrz, nýbrž místo její musí se hledati v hořejší části městečka za kostelem, kdež viděti posud mezi domky pahrbek valem ohrazený. Jméno její píše se různě a velmi rozmanitě; Čekšice, Čektice, Čekčice a Čechtice čísti lze ve starých pamětech.

První vladyky Čechtičtí připomínají se na počátku 14. století. „*Jindřich* a *Vojslav z Čekšic*" měli také nějaké dědiny v Pacově, příbuzný jim byl bezpochyby *Slavek* r. 1318 připomenutý.[1]) Potomci jednoho z nich, bratří *Václav* a *Heřman ze Čekšic*, byli r. 1360 ještě nezletilí, pročež statek jejich poručník jejich Beneš ze Zdislavic spravoval a téhož roku nového faráře ke kostelu Čechtickému podával.[2]) Po té přišel statek zdejší do prodeje. Nacházíme potom v držení jeho rodinu velmi rozvětvenou, která měla v erbu svém dva meče křížem přeložené a hojnými statky v okolí Pelhřimovském vládla.[3]) Nazývali se rádi Tluksami a příjmí své brali od sídel rozličných, jako Božejova, Pacova, Kamene, Čechtic, Libkové Vody, Vokova, Vrábí, Buřenic, Štramberka, Dlouhé Brtnice a jiných. *Oneš Tluksa z Čechtic*, jeden z pěti bratří, nazýval se r. 1363 také po Lhoticích (ač není-li to chyba písařova) a odtud až do r. 1371 vykonával práva vrchnostenská v Čechticích, zejména i faráře na faru zdejší sázel.[4]) Nástupce jeho a, tuším, syn *Hynek Tluksa z Čekčic* byl pánem na Rukšteině, Pacově a některých menších statcích v Čáslavsku. Když r. 1390 dne 5. listopadu nový farář ke zdejší faře potvrzen byl, měl jeden hlas dotčený Hynek a druhý *Vilém z Pavlova* jinak z *Blanice*,[5]) zdá se tudíž, že část zboží Čechtického již byla Vilémovi prodána, a následující věci vskutku stvrzují, že se Tluksové z Čechtic z nejbližšího okolí vyprodali.[6])

[1]) Emler, Tab. vet. 65, 93, 159, 160. [2]) Tingl, Lib. conf. I. 124. [3]) Šíře o nich v dějích Božejova. [4]) Lib. conf. I. E 7, II. C 4, E 1. [5]) Lib. conf. V. p. 37. [6]) Potomci Onšovi nazývali se i potom, když Čechtice neměli, *Tluksami z Čechtic*. Hynkův syn Jan († r. 1437) vešel v držení hradu Kamene, jejž potom držel syn jeho *Hynek*. *Oneš Tluksa z Čechtic* a Huk z Tomic (podlé jména křestného také z toho rodu) darovali roku 1401 Janovi, faráři

Nástupcem předešlých byl *Jetřich ze Čechtic*, jak se zdá dvořenín krále Václava, od něhož obdržel r. 1411 odúmrť v Benedíně a Chuchli k manství Vyšehradskému.[1]) Zdali byl onen Bohuslav z Čechtic, jenž bojoval v šiku Táborských a oblíbenou tehda píseň „Kdož jste boží bojovníci" složil, Jetřichovým synem anebo bratrem, není nám známo. Čechtice, ačkoliv tam bydliv po nich se jmenoval, nedržel, tu byl totiž pánem r. 1419 *Oldřich Foršt z Hlavatec*.[2])

Ctibor Foršt, jenž r. 1438 Mstidruhovi z Adlar, Dorotě ze Svatého pole mateři své a jejímu manželu Mikuláši ze Zap a Ofce sestře své zapisoval 900 kop grošů na Čechticích *tvrzi* s dvorem, městečku s krčmami a dvory kmetcími s mlýnem a podacím a na dvoru Svatém poli, byl snad Oldřichův syn s řečenou Dorotou zplozený.[3]) Po něm vládl zde *Jan z Kralovic*, purkrabě hradu Pražského, a jelikož bez dědiců sešel, udělil král Ladislav r. 1454 rozsáhlá jeho zboží Konipasské a Loutkovské s tvrzí a městečkem Čechticemi vdově po něm *Martě z Březí*.[4]) Marta, přivdavši se do rodu Smilkovského, dání toto dlouho nepřežila, a všechny ty dědiny opět spadly na krále. Tedy si je vyprosil syn Martin *Jan ze Smilkova* r. 1457,[5]) a obdržev za právo dal se na ně zvésti. Ale úředníci dvorští při zvodu tom nalezli v Čechticích jen tvrz pustou.[6]) Řečený Jan kšaftem svým r. 1464 rozsáhlá svá zboží dvěma svým svakům Svatomírovi a Nedamirovi z Březí, ujcům svým, odkázal.[7]) Tvrz potom úplně se sřítivši, ztratila se ve dvorech kmetských zde vystavených.[8])

VESCE.

Asi čtvrť hodiny východně od Keblova, několik kroků v pravo od silnice do Kralovic vedoucí, stávala víska Vesce, po níž dnes není ani památky. Ves se připomíná r. 1295 patříc ke

v Alběnicích, úrok z jednoho člověka v Alběnicích (Lib. conf. V. f. 28), r. 1406 měl týž Oneš Tomice a prodal téhož roku dvůr v Jelenci (ib. f. 128). O *Přibíkovi Tluksovi z Čechtic* a synu jeho *Lévě* vypravují děje tvrze Lhotské u Pelhřimova. Léva byl r. 1448 před Prahou a bojoval r. 1450 s jednotou Poděbradskou, dobývaje tvrze Buštěvsi (arch. Třeboň.). *Přibík Tluksa z Čechtic*, hejtman vojska krále Jiřího, připomíná se častěji v letech 1468—1493.

[1]) DD. 15, f. 250. [2]) DD. 15, f. 305, Pam. arch. VI. 163. [3]) DD. XXI. 128. Jestli pocházel od předešlých *Bohuslav z Čechtic*, skladatel písně „Kdož jste boží bojovníci", neumíme udati. [4]) Tamže XVI. 267. [5]) Tamže 273. [6]) Tamže XXIII. G 12. [7]) DD. V. 184—185. [8]) O potomních osudech Čechtic v Místop. bibl. XI. 45.

stolu Pražských biskupů.[1]) V 15. století měli tu dvůr a při něm tvrz *Mazanci z Vesce*, z nichž první Jan učinil r. 1413 přilepšení Keblovskému faráři.[2]) Potomek jeho *Mikuláš* byl r. 1519 na Čáslavském sjezdu.[3]) Potomek jeho *Vácslav* prodal tvrz a dvůr Vesce a pustou ves Bělavu (r. 1542) *Janovi Jelitovi z Jihlavy.*[4]) Od tohoto koupil Vesce *Jindřich Opršal z Jetřichovic* s manželkou svou Dorotou z Dolu[5]) a připojil k ní vsi Keblov, Keblovec, Kunějovice, Borovnici a Němčice, které byl rok před tím od Trčků koupil. Když zemřel, převzal *Jan*, syn mladší, Vesce, a Mikuláše, bratra staršího, splatil.[6]) Roku 1594 prodal Jan Vesce a Keblov *Jaroslavovi Míčanovi z Klinšteina.*[7]) Od toho *Johanka Čejková* rozená Hrzanka z Harasova týž statek r. 1613 koupila.[8]) Paní tato držela Vesce až do smrti, ale statek, tuším, nezaplatila, pročež Vesce a Keblov r. 1652 *Johance Míčanové ze Mnichu* jako plnomocnici *Vácslava Míčana z Klinšteina*, manžela svého, odevzdány.[9]) Oba seděli tu do r. 1663, přikoupivše Sedlec. Pak nabyl Vesce, Keblova a Sedlce *Vácslav Vojtěch Majdrle z Mansberka*, který se tak zadlužil, že týž statek r. 1670 prodán. Koupil jej *Jindřich Haugvic z Biskupic*,[10]) ale prodal jej zase r. 1678 *Janovi Samuelovi Mathysovi z Hostiny* a manželce jeho Lidmile Františce rozené Turkovně ze Šturmfeldu.[11]) Majetníci tito zřídili si v Keblově nový zámeček ze dřeva. Po smrti manželově koupila vdova statek sirotčí r. 1686,[12]) ale když r. 1689 zemřela, dostal se dílem sirotkům, dílem manželu Vácslavovi Michalovi Zňovskému z Korkyně.[13]) Dědici porovnáni r. 1690 tak, že Zňovský podržel Buřenice a Vesce. Keblov a Sedlec zůstaly *Vácslavovi, Bohuslavovi* a *Vratislavovi*, synům Samuelovým.[14]) První z nich byl jezovitou; druzí dva ujali statek a prodali jej r. 1703 Janovi Leopoldovi Donatovi Trautsonovi z Falkenšteina, jenž jej ke Křivsoudovu připojil.[15]) Sídlo Vesecké, byvši opuštěno při zřízení nového zámečku v Keblově, zaniklo docela a popluží rozprodáno.[16])

SEDLEC.

Čtvrt hodiny daleko od Keblova jest ves Sedlec (nyní obyčejně Sedlice zvaná). Na tvrzi zdejší seděl *Bartoloměj Temný* (r. 1391—1413), jenž kostelu v Keblově rozličná dobrodiní činil. V letech 1415—1416 spravoval týž statek Kuneš z Pavlovic, jsa poručníkem dítek Bartolomějových.[17]) Před r. 1460 držel jej, tuším, Jan a téhož roku *Mikuláš Fikuleš z Hrádku.*[18]) V 16. století měl jej *Jan Cinadr z Újezdce* a prodal r. 1542 tvrz, dvůr a ves Sedlec *Jiříkovi Kostelákovi z Kostelce.*[19]) Po něm následoval *Ondřej Mezenský z Mezného* a prodal týž statek (r. 1557) Tůmovi, krčmáři v Sedmipanech, poddanému panství Kacovského.[20]) O pozdejších osudech Sedlce není nic více známo, nežli že v 17. století dvůr zdejší zpuštěn byl (i s tvrzí) a r. 1650 ke Keblovu připojen.[21])

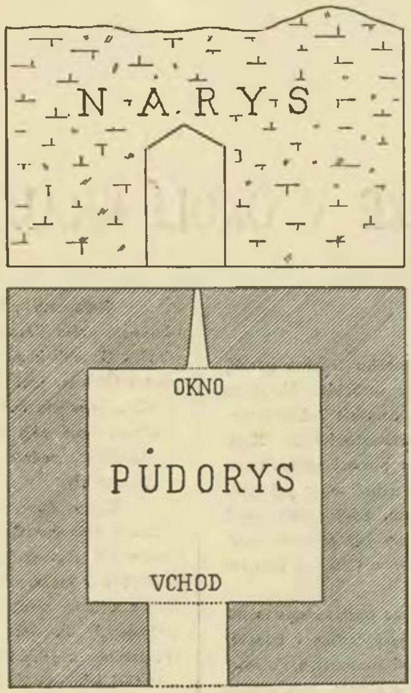
---

[1]) Reg. II. 195. [2]) Lib. erect. IX. Q 8. [3]) Lumír 1859, str. 688. [4]) DZ. 1. C 25. [5]) DZ. 8. H 28. [6]) DZ. 64. Q 21. [7]) DZ. 169. L 16. [8]) DZ. 188. D 9. [9]) DZ. 308. L 14. [10]) DZ. 318. O 25. [11]) DZ. 393. O 13. [12]) DZ. 400. B 30. [13]) DZ. 117. C 18—20. [14]) DZ. 402. A 4. [15]) DZ. 409. C 7. [16]) Místop. bibl. XI. 61. [17]) Lib. erect., lib. conf [18]) Rel. tab. I. 136. [19]) DZ. 1. C 29. [20]) DZ. 12. K 12. [21]) Místop. bibl. XI. 61.

PROSEČ.

V Kalištské farnosti jest ves Proseč. Přede vsí jsou zbytky starého stavení, kteréž ve vsi tvrzí jmenují. Bezpochyby to bývala věžovatá tvrz. Má v přízemí, jež se jediné zachovalo, vchod a proti němu střílnu.

O dějinách tohoto stavení nám naprosto nic známo není. Roku 1391 připomínají se *Ondřej, Hroch* a *Beneš z Proseči*, bratří, kteří prodali část vsi Blikovy Lhoty.[1]) Stížný list zpečetili (r. 1415) Jaroš a Jan z Proseči, ale nevíme, ze které pocházeli.[2]) O vsi pak se dovídáme, že ji Jan Trčka z Lípy († r. 1540) k obci Lipnické na vydržování kaplana pod obojí a na školy odkázal.[3])

Plán Proseče.

MARTINICE.

Hodinu jihovýchodně od Kralovic jest ves Martinice. Zde jest ve dvoře z bývalé tvrze jednopatrový dům, vystavěný od Vraždů, jichž erb umístěn jest nad bývalým vchodem, nyní zazděným. Prostranná síň bývala tabulovým stropem kryta a ozdobena podobiznami členů Vraždů i příbuzenstva, jakož i rozsáhlým, na plátně psaným vývodem rodu Vraždovského.[4])

Martinice, povstavše v tak zvaném Svatavinē újezdu, patřily odedávna ke statkům *Vyšehradské kapitoly.* Roku 1436 zastaveny Mikuláši Trčkovi z Lípy a zůstaly v držení potomků jeho až do r. 1549. Tehda je koupil *Jan Vražda z Kunvaldu* a dovedl toho, že mu r. 1579 dědičně doprodány vsi Martinice, Tomice, Lhotice a Zahradčice.[5]) Kterému z jeho synů se dostaly Martinice za díl, když se r. 1588 dělili, není nám známo. Jisto jest tolik, že v ty časy nějaký držitel tu postavil novou tvrz, od níž ves dostala jméno *Nové Martinice.*[6]) Roku 1589 *Trystram Lukavecký z Lukavce* byl tu pánem a připomíná se v tituláři téhož roku vydaném. Týž vložil Nové Martinice (r. 1596) *Karlovi Hášovi z Újezda*, jenž na nich manželce Kateřině Hášové z Lukavce věnoval.[7]) Stráviv tu několik let po frantovsku tak se zadlužil, že statek jeho (r. 1601) Jindřichovi Střelovi z Rokyc, přednímu věřiteli, odhádán byl.[8]) Tento postoupil práva svého po krátkém čase Jiříkovi Robmhápovi ze Suché, a od něho koupil Martinice r. 1601 *Albrecht Vražda z Kunvaldu.*[9]) Tento žil ještě r. 1626, přikoupiv Tomice a Budeč. Při konfiskační komisí r. 1623 odsouzen k manství a přijal léno na všechny statky své.[10]) Zemřel r. 1629 zůstaviv syny *Jana Viléma* a *Vácslava staršího*, kteří z počátku Martinice nedílně drželi. Později ujal je Vácslav sám, a protože na odbytí Švédů mnoho peněz připlácel, propuštěny mu z manství. Po jeho smrti následoval syn *Ferdinand Jiří*, který vedlé staré tvrze nynější zámek vystavěl. Ten, získav Košetice, prodal r. 1695 Nové Martinice s novým zámkem a tvrzi a vesnicemi *Janovi Leopoldovi Donatovi Trautsonovi* hraběti *z Falkenšteina.*[11]) Tento a nástupcové přikoupivše ještě některé statky utvořili panství, které se do r. 1814 Martinickým nazývalo.

---

[1]) Rel. tab. I. 540. [2]) Arch č. III. 188. [3]) DZ. IV. K 7. [4]) Vlasák v Místop. bibl. XI. 35. [5]) DZ. 47. B 13, 20. O 3. [6]) V 15. stol. sluly Malé Martinice. [7]) DZ. 127. F 6, 1084. R 6. [8]) DZ. 130. H 3. [9]) DZ. 130. M 6. [10]) Bílek, Děje konf. 905. [11]) DZ. 404. N 10.

Zámek v Kácově.

LHOTICE.

Nedaleko Dolních Kralovic jest ves Lhotice, dříve Vraždová Lhota zvaná. Osudy její až do r. 1588 jsou takové, jako při Martinicích vypravovány. Roku 1588 dostal je za svůj díl *Albrecht Vražda z Kunvaldu* a vystavěl si tu tvrz.[1]) Týž statek prodal r. 1598 *Jindřichovi Střelovi z Rokyc.*[2]) Tento držel Lhotici ke Křivsoudovu až do r. 1617; tu však, připojiv k ní dvě vesnice, prodal ji *Janovi Vilémovi Malovcovi z Malovic.*[3]) Tento r. 1622 byl všeho svého jmění odsouzen a statek Lhotický zastaven napřed Johance Kateřině Rungenové a držen k Dolním Kralovicům, potom r. 1629 prodán Maximilianovi Pechlárovi z Memninku. Ten ji měl velmi krátce a prodal ji r. 1630 *Janovi Vraždovi z Kunvaldu.*[4]) Za několik let připojena Lhotice k Martinicům.

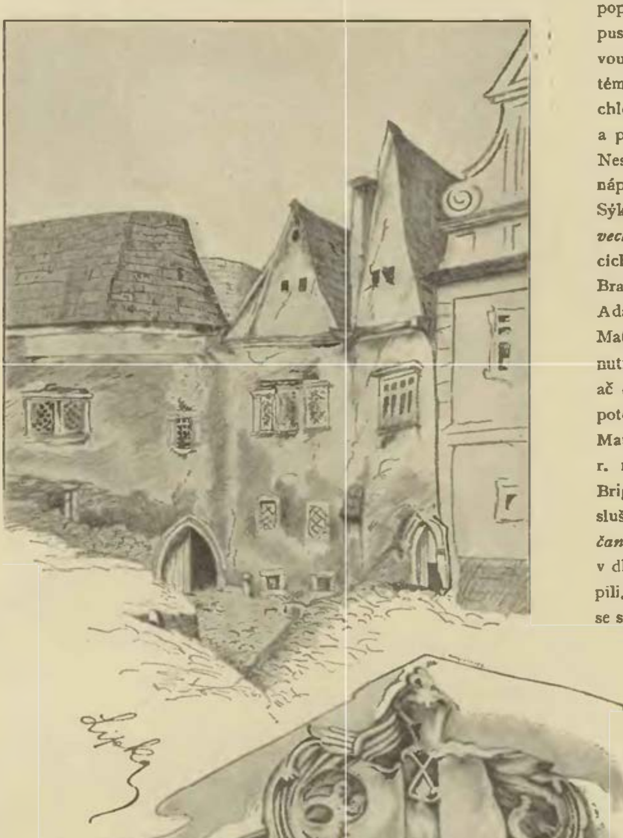
BLAŽEJOVICE.

Blažejovice jest ves v osadě Snětské. Ode dávna až do husitských válek patřila kapitole Vyšehradské, a jednotliví kanovníci měli ji jako prebendu. Jan Křivsoudovský, když r. 1354 znova ves tu osazoval, zavázal se vystavěti na svém dílu tvrz v ceně 8 kop grošů.[5]) Zdali slib vyplnil, paměti nevypravují.

NESMIŘICE.

Ves Nesmiřice (severozápadně od Kralovic) byla, pokud známo, majetkem arcibiskupovým. Tvrz tu povstala teprve v 16. století, když se stala sídlem zvláštního statku; neboť před tím patřívala k Vlašimi a od r. 1548 k Zásmukám. *Adam z Říčan*, pán Zásmucký, prodal r. 1549 v sobotu po sv. Lucii hrad pustý Hradecko s mlýnem řečený Hubkův, s platem pokrčemným, pastvištěmi, dědinami, řekou, podacím kostelním pustým, též vsi zápisné Nesměřice s dvěma mlýny a mlýništěm, Hulice s dvorem pustým v Nesměřicích a s kusem řeky Zrucké za 1200 kop grošů českých *Apoleně Kraselovské z Hlavatec.*[6])

Nová paní byla manželkou n. Vácslava z Kraselova, jenž býval pánem na Střele a okolo r. 1543 zemřel. Z manželství tohoto byly toliko dvě dcery, *Kateřina* a *Marjana*, jež zdědily zboží otcovské, a tudíž Střelu za živobytí mateře své držely. Onano se vdala za Jana Černčického z Kácova a vyprodala se ze Střely, tato pojala za manžela *Vácslava Leskovce z Leskovce* († r. 1573). Tento pán zdědil bezpochyby Nesmiřice, když byla Apolonie r. 1565

Obydlí mincmistrů při Vlašském dvoře na Horách Kutných (před restaurací) se znakem J. Horštorfa z Malešic (v popředí zvětšeným).

[1]) DZ. 179. D 27. [2]) DZ. 172. N 24. [3]) DZ. 139. B 30. [4]) Bílek, Děje konf. [5]) Arch. Vyšehradský. [6]) DZ. 49. K 17.

zemřela, neboť později nacházíme v držení Nesmiřic *Annu z Leskovce*, druhou manželku Jiříka Zajíce z Hazemburka a na Mšeném. Řečená Anna Zajícová držela posud Nesmiřice jen v zápiscích královských, dovedla však toho, že jí císař Rudolf r. 1585 v pátek na den sv. Anny zboží Nesmiřické (tvrz s dvorem a ves, ves Hulice s dvěma nápravníky v Němčicích a jedním v Kalný) za 2500 kop grošů míšeňských k dědictví zpupnému ve dsky vložil.[1]) Táž paní prodala potom smlouvou asi r. 1596 učiněnou oba zpupné statky, totiž tvrz Nesmiřice s dvorem poplužným a ovčínem při dvoře, pustotiny, jež Hradecko slovou, s podacím kostelním na témž Hradecku, s mlýnem náchlebním na řece nad mostem a při něm štěpnici a sádku, vsi Nesmiřice a Hulice, v Kalné nápravu, mlýny Hubkovský a Sýkorovský *Jetřichovi Lukaveckému z Lukavce* na Souticích a bratřím jeho mladším.[2]) Bratří tito (Jetřich, Jan mladší, Adam, Petr, Vácslav, Jindřich, Matěj, Jiří r. 1581 připomenutí) drželi také Chlum a Kluky ač dílně, na Nesmiřicích seděli potom ještě Jan, Petr, Jindřich, Matěj a Jiří, kteří vkladem r. 1603 v sobotu na den sv. Brigity tvrze Nesmiřic s příslušenstvím *Jaroslavovi Míčanovi z Klinšteina* a na Vesci v dluhu 100 kop grošů postoupili.[3]) Skutečné postoupení bylo se stalo již dříve, ano řečeného roku a dne Jaroslav téhož dědictví také v dluhu 100 kop grošů *Petrovi Malovci z Malovic* postupoval.

Pan Petr byl spolu pánem na Odlochovicích a měl manželku Mandalénu ze Stradonic, jíž r. 1603 v dluhu prý 100 kop grošů všechna práva svá zapsal. Brzo však vzdal oba své statky a vkladem r. 1610, 29. listopadu postoupil *Jindřichovi Mirkovi ze Solopisk* v dluhu 100 kop grošů tvrze Nesmiřic s dvorem poplužným, ovčínem, pivovárem, dvoru druhého při mlýně slove Sýkorovský, vsí Nesmiřic a Hulic, též vsi celé Hradecka s zámkem pustým Hrádkem, „s podacím kostelním sv. Filipa a Jakuba tu na Hradecku“ atd.[4]) Nový držitel usadil se hned na zdejší tvrzi a zde zůstával nepoživaje mnoho štěstí ve své rodině. Roku 1617 zemřel a na Zručech pohřben jest syn jeho Simeon, tuším, již zrostlý;[5]) starý Jindřich, došed stáří 60 let, následoval ho po třech letech († r. 1620, 11. srpna), a mrtvé tělo dovezeno jest k pohřbu do Hory k sv. Barboře.[1]) Krátce před svou smrtí byl se přidržel ač v skrovnější míře stavův odpo-

[1]) DZ. 23. A 27. [2]) DZ. 128. D 26. [3]) DZm. 236. L 2. [4]) DZm. 237. B 20. [5]) Dačický.

řilých; za to vynešen r. 1622, 16. listopadu nález, aby dědicové jeho třetinu statku ztratili. Řečeného roku seděl na Nesmiřicích *Václav Ladislav Mírek ze Solopisk*, tuším, syn Jindřicha svrchupsaného,[2] kteréhož dotčený nález potrestati měl, nacházíme jej však ještě r. 1624 v držení Nesmiřic.[3] Nicméně jsou mu přece potom Nesmiřice vzaty a prodány za 13821 kop grošů *Michalovi Bohuslavovi Znějovskému z Korkyně*, J. M. C. sekretáři komory České,[4] jenž držel od r. 1627 také sousední Borovsko a r. 1631 přijat jest do stavu rytířského království Českého.[5] Znějovský zadlužil se velice, tak že Borovsko se dostalo odhadem (r. 1654) prvnímu věřiteli jeho *Anně Marii Paravicinové* rozené *Depaulové z Foly*, jejížto manžel byl *Jan Jakub Paravicini*, kupec a měšťenín Menšího města Pražského. Týž byl již před tím od soudu zemského zřízen sekvestratorem statku Nesmiřic a zvod na týž statek jemu povolen r. 1652, 13. prosince.[6] Roku 1679 dostaly se Nesmiřice *Bernartovi z Věžník* a po jeho smrti připojeny k Vlastějovicům.

VLASTĚJOVICE.

Severně od Kralovic jest městečko řečené Hamrštat, v němž bývala tvrz a na jejím místě později zámek. Prvotní a dobrý český název místa tohoto byl Vlastějovice. V 15. století tu bylo vladyčí sídlo, a seděli tu r. 1440 Ondřej, jenž byl na krajském sjezdu v Čáslavi, pak Mikuláš, jenž byl r. 1448 při ztečení Pražských měst a r. 1450 s Poděbradskými do pole vytáhl.[7] Jan z Vlastějovic byl r. 1479 purkrabí na Ledči.[8] Uprostřed 16. století držel Vlastějovice *Jindřich Firšic z Nabdína*, koupiv je s Pertoltici, jenž tu železnou rudu objevil a jí dobýval. Proto změnil staročeský název v nechutné jméno Hamrštat a zjednal si, že ves tato královským majestátem, daným r. 1540 dne 31. ledna, byla na městečko povýšena a trhy a erbem darována.[9] Sídlíval sice v Pertolticích, ale stavěl si tvrz ve Vlastějovicích, která teprve při smrti jeho (asi r. 1550) byla dostavěna. Byl muž podnikavý a takový, že prospěch svůj dovedl s prospěchem poddaných slučovati; proto si také vymohl (r. 1549) povýšení Slavošova za městečko. Dcera jeho Marjana postoupila „tvrze Hamrštatu řečené Vlastějovské“ dvoru a městečka a příslušných vesnic (r. 1552) *Smilovi Myškovi ze Žlunic*,[10] jenž byl dobrý hospodář a drahně statků skoupil. Když se tedy r 1564 devět jeho synů dělilo, dostal každý slušný díl. Z Vlastějovska udělány tři díly, Vlastějovský, Pertoltický a Ostrovský. Tento dostal Jan, kdo dostal ostatní dva, nevíme, ale za nedlouho držel oba Petr. Týž jich postoupil bratru svému Kryštofovi[11] a tento je prodal *Jaroslavovi Trčkovi z Lípy*;[12] to vše se stalo před r 1573, kteréhož ta dvoje postoupení ve dsky vložena.

„Tvrz a městečko Hamr“ zůstaly odtud při panství zámku Ledče až do r. 1637. Tehda prodal Adryan svobodný pán z Enkefurtu Vlastějovice s vesnicemi *Burjanovi Ladislavovi z Valdšteina* na Žehušicích a Světlé.[13] Když tento v dluhy upadl, přirčeny jsou Vlastějovice (r 1648) *Janovi Antonínovi Losu* s *Losenthalu*, radě komory České[14] Později je držel *Jan Marek Puts z Adlersthurnu*, který je r. 1678 prodal; koupil je *Vojtěch Jiří Voračický z Paběnic* a držel je až do r. 1686.[15] Po něm následoval *Jan Christian Štublík z Königsteina*, který je prodal r. 1698 *Barboře Věžníkové* rozené *Švihovské*. Tato je držela do r. 1716 a prodala je pak Janovi Leopoldovi knížeti Trautsonovi, který je ke Křivsoudovu připojil.[16]

[1]) Dačický fol 220 [2]) Pam. X. 327. [3]) Rukopis. [4]) Elvert, Bestraf. d. b. R. 24'. [5]) DZ. 144. F 15. [6]) DZ. 113. J 25. [7]) Arch. č. I. 256, ČČM. 1827 III. 83. arch. Třeboň. [8]) Arch. Ledecký. [9]) Reg. král. ve Vídni. [10]) DZ. 86 D 21. [11]) DZm. 234. A 15. [12]) DZ 17 Q 16. [13]) DZ. 257. B 10 [14]) DZ. 257. B 12. [15]) DZ. 393. S 22, 398. M 16. [16]) DZ. 493. E 16, Vlasák, Místop. bibl. XI. 82.

PERTOLTICE.

Pertoltice jest farní ves, dvě hodiny severně od Dolních Kralovic vzdálená. Před časy tu bývala tvrz, která již dávno zanikla. Pertolt Šraňk z Pertoltic, který r. 1252 prý v Praze zahynul, patří do bájek.[1]

V 14. století byly v Pertolticích dva dvory, a ke každému náležela polovice podací kostelního. Oba dvory držel snad ještě *Hynek z Vlašimě*, který byl r. 1354 pánem na Pertolticích.[2] Po něm drželi Pertoltice společně *Kuník* (nebo Kuneš) a *Bohuněk Hájek z Pertoltic*. Dvůr onoho nazýval se Kunikovským a při něm stála také tvrz.[3] Kuník připomíná se od r. 1390 několikráte až do r. 1406 v tomto roce měl při s Hájkem o to, jakého kněze mají k faře podávati; Hájek volil jednoho a Kuník spolu s *Mikulášem* a *Janem z Pertoltic* (snad držiteli nějaké části vesnice) druhého, ale Hájek vyhrál. Po Kuníkovi zůstala vdova Eliška (r. 1412) a dvě děti, *Záviše* a Kateřina. Záviše chlebě s matkou svou na dvoře otcovském řídil věci hospodářské až do r. 1416.[4] Asi tehda zemřel. Eliška, matka jeho, vdala dceru svou za *Haška z Rochova*, jemuž r. 1417 věno své a právo k Pertolticům zapsala, ten pak se stal i dědičným držitelem dvoru a statku a prodal jej r. 1432 *Heřmanovi Otrybcovi z Hodkova* za 10 kop grošů.[5]

Po obnovení řádův a práv zemských r. 1437 povstaly tuhé pře o nápad či dědictví po n. Kuníkovi a Elišce; po právu náležel nápad ten králi jako odúmrť. Heřman však tomu místa dávati nechtěl, poněvadž dvůr a statek za nezávadný byl koupil.[6] V těch a takových případech býval obyčej, že si držitel právo odúmrtní od toho, který si je na králi vyprosil, koupil; a tak se stalo také zde. Nacházímeť vladyky Hodkovské i později v držení Pertoltic; zejména tu byl pánem *Bušek z Hodkova*, jenž prodal r. 1483 dvůr a ves Petrovičky s kostelem Slavatovi z Chlumu a statek svůj Pertoltický zaručil, kdyby se které závady na zboží prodaném vyskytnouti měly.[7]

Okolo r. 1520 držel několik vsí v okolí *Kuneš Bohdanecký z Hodkova*. Týž prodal r. 1524 část vsi Kasanic[8] a v ten asi čas prodal vsi Pertoltice se dvorem, Hranice, Útěšeňovice, Milovanovice a Machovice *Jindřichovi Špetlovi z Prudic*,[9] od toho pak se dostaly i s pustou vsí slove Paličko a částí Vlastějovice *Jindřichovi Firšicovi z Nabdína* za 1500 kop grošů českých[10] Pertoltice byly nyní po krátký čas sídlem zboží rozsáhlého, které Firšic skoupil, ale to trvalo jen krátký čas, neboť Firšic, postaviv si nové sídlo ve Vlastějovicích, zde potom sídlel a seděním „na Hamrštatu“ se psával. Ještě jednou staly se Pertoltice statkem samostatným r. 1564, když se bratří Myškové o zboží otcovské dělili. Tehda zdejší tvrz zase k obývání upravili, ano znova postavili, pročež se ještě r. 1573 „tvrzí v nově vystavěnou“ nazývá. Po nedlouhém čase dostaly se Pertoltice zase k Vlastějovicům, s nimiž se dostaly později k panství Dolních Kralovic. Tvrz zdejší se po r. 1573 nepřipomíná.

HNĚVKOVICE BÍLÉ.

Nedaleko Kralovic jest kostelní ves Hněvkovice. Na kostele jsou snad nejstarší dvéře v Čechách, na nichž je vyřezána abeceda ze 14. věku, a na dveřích jest zámek podivuhodný, jemuž není rovno. Kostel za dob starých bělostí svou v záři sluneční

[1]) Beckov Poselk. I. 405. [2]) Tingl, Lib. conf. I. 276. [3]) Na dvoře druhém, Hájkovském, seděl Bohuněk r. 1390 a 1409 (Lib. erect XII 112, rel tab. II. 56). Té doby držel dvůr spálený v Pertolticích (bezpochyby po Bohuňkovi) *Mikuláš Kolovrat ze Chřenovic* (Lib. erect. VIII. f. 86), a po něm následoval v držení jeho a polovice podací (r. 1412—1414) *Milota ze Chřenovic*. Nástupce tohoto *Diviš z Pertoltic* zpečetil r. 1415 list stížný (Arch. č. III. 188) a seděl ještě r. 14 6 na dvoře svém. [4]) Lib. conf. [5]) Arch. č. III. 504, DD. 15, f. 173. [6]) DD. 15. 168. [7]) Reliq tab. II. 396. [8]) DZ 2. F 5. [9]) DZ. 1. H 9, 7. J 12 [10]) DZ. 7. C 29. Vklad obnoven r. 1545 Jindřichovým synem Jiříkem. Část Pertoltic patřila však tehda ke Zruči (DZ. 43. A 1).

tak svítil, že se vesnici Hněvkovice Bílé říkalo. Pod kostelem ve statku Ryšavých stávala v 16 století tvrz,[1]) stavení poschodí vysoké, jehož základ jest obdélník. V přízemí jest kravín a sekárna, nahoře sýpka. K hornímu poschodí jde se po venkovských schodech.

Roku 1550 koupil městečko Hněvkovice a vsi Chotimiřice, Kounice, Zahájí, Štičí, Budeč, Žibřidovice, Habrovčice, Novou Ves a Čejetice *Fridrich Lukavecký z Lukavce* od synů Jana Trčky z Lipy za 1800 kop grošů českých. K tomu přikoupil ještě r. 1559 dvůr a ves Všebořice a dvůr poplužný pustý Radikovský a postavil v Hněvkovicích novou tvrz, na níž r. 1572 zemřel.[2]) Zůstalo po něm čtvero bratrů zletilých, *Trystram*, *Jan* (starší), *Adam* a *Mikuláš*, z nichž každý patřičný sobě díl jmění otcovského míti žádal.

Tou příčinou přišlo r. 1574 dne 28. srpna k rozdělení statku Hněvkovského na čtyři díly. Adam dostal polovici tvrze, dvoru, městečka a podací v Hněvkovicích, vsi Habrovčice, Štičí a části vsí Sechova a Kozlí, Mikuláš dostal druhou polovici tvrze a městečka Hněvkovic a ves celou Chotimiřice, Jan starší obdržel vsi Kounice,[3]) Novou Ves, Zahájí a Budeč, Trystram, jak se zdá, vzal si za svůj díl co vybývalo, totiž vsi zápisné Žibřidovice a Čejetice a dědičné Všebořice[4]) a poustku Radikovskou, na níž zase ves povstávala.[5]) Bratří všech dílů vymohli na císaři Rudolfovi toho, že jim (r. 1578 dne 14. listopadu) zápisné zboží Hněvkovské k dědictví odprodáno bylo.[6]) Mikuláš držel polovici svou až do r. 1580, ale tu ji (vkladem 23. listopadu) bratru svému *Trystramovi* prodal, od tohoto pak ji koupil (vkladem r. 1581, 27. ledna) *Jaroslav Trčka z Lipy* na Ledči a Jeníkově za 2110 kop grošů českých.[7]) Druhou polovici prodal Adam mladší (vkladem r. 1582 dne 1. února) *Jaroslavovi ze Vchynic*, a tento (vkladem r. 1582 dne 7. května) panu Jaroslavovi Trčkovi z Lipy za 2050 kop grošů českých.[8]) Tvrz Hněvkovská připomíná se ještě r. 1605 jako část panství Ledeckého a r. 1637 připojena k Vlastějovicům.

MNICHOVICE.

Na východním konci vsi Mnichovic (severně od Čechtic) nachází se ostroh do rybníka vybíhající. Na konci jeho je tvrziště od vesnice oddělené příkopem. Kromě toho jest okolo prostranného tvrziště kolkolem hluboký příkop a mohutný násep, který je z části rozkopán a do něho chalupa postavena. V příkopě bývala voda, kterou nynější majetník, prokopav násep, vypustil. Na tvrzišti samotném jest chalupa a zahrady. Tu jest také stará studně do okrouhla roubená z bývalé tvrze.

[1]) V starších dobách patřily Hněvkovice k obediencím, které byly rozdávány jednotlivým členům *kapitoly Pražské* za jistý užitek. Osadě této vymohl r. 1262 scholastikus téže kapitoly právo trhy konati (Tomkovy děje Prahy I. 374, III. 55). Roku 1436 dne 23. listopadu zastavil Zikmund císař vsi kanovnictví kostela Pražského Hněvkovice, Kounice, Zahájí, Chotimiřice a Budeč *Mikuláši Trčkovi z Lipy* (Arch. č. I. 531). Od těch dob zůstaly přes století jměním Trčkův a drženy k Lipnici. [2]) DZ. 48. D 16, 87. B 49, 179. F 14, DZm. 165. [3]) Ve vsi *Kounicích*, která až do té doby s Hněvkovici společné držitele měla, povstalo v dobách následujících sídlo nebo dům neohrazený při dvoře poplužním. Zde seděl Jan s chotí svou, když však později Onšov zdědil, prodal r. 1611 dne 29. října ves celou Kounice se sídlem, pivovárem, dvorem, rybníky a Novou Vsí Majdaléně Trčkové z Lobkovic a podržel si toliko Budeč, který ještě r. 1622 synu jeho Ferdinandovi Karlovi náležel (Pam. arch. X. 325 a DZ. 188. H 14). [4]) Ve vsi *Všebořicích* vzniklo také sídlo podobné jako v Kounicích teprve před r. 1609. Od r. 1559—1574 patřily k Hněvkovicům. Když *Lucie Čejková z Dobřenic* statek zaplatiti nemohla, odhádány (r. 1609) Mikuláši ves Všebořice se sídlem a kostelem a části vsí Radikovic a Bernartic (DZ. 134. O 16). Mikuláš seděl tu ještě r. 1622 (Pam. arch. X. 326) a odsouzen jest r. 1623 třetiny statku svého. Všebořice mu pobrány a přidány potom ke statku Lukaveckému (viz to). Roku 1657 odděleno jest rytířské sídlo Všebořice od Lukavce, ale zůstalo při Křešíně nějaký čas, r. 1677 již se nacházelo při panství Kralovickém. [5]) DZ. 171. K 23 a jinde. [6]) DZ. 64. M 14. [7]) DZ. 21. D 5, D 16. [8]) Tamže H 25, J 25.

Tvrz tato založena za velmi staré doby. Ves od nepaměti byla statkem biskupským nebo později arcibiskupským, počítána byla ke zboží Štěpánovskému, a arcibiskupové v letech 1358—1406 ke zdejšímu kostelu faráře sázeli.[1]) Roku 1379 seděli ve vsi nápravníci Havel a Boten, onen držel dva lány, tento 1½ lánu, z nichž povinni byli ke hradu Štěpánovskému sloužiti, kdykoliv jim rozkázáno bylo.[2]) Jeden z nich bezpochyby tvrz, to jest stavení jednoduché na způsob věže ohrazené a příkopem otočené, držel.

Když r. 1436 statek Štěpánovský zastaven byl, dostaly se Mnichovice *Mikuláši Trčkovi z Lipy*.[3]) Od r. 1442 drženy jsou přes sto let k panství Vlašimskému, r. 1547 zároveň s Křivsoudovem prodány a od těch dob s tímto panstvím až do jeho splynutí s panstvím Kralovickým zůstávaly. O bývalé tvrzi dovídáme se teprve r. 1550 ve smlouvě trhové, na prodání dotčeného panství učiněné: připomínají se tam totiž kromě Křivsoudova „ves Mnichovice i s tvrzí pustou", vsi Jeníkov, Jizbice, Dobříkovice a jiných více.[4]) Nedlouho potom zanikla tvrz zdejší docela.

BLAŽNOV.

V Křešínské osadě jest ves Blažnov. Při jedné straně vsi znáti jest valy bývalé tvrze, na jejímž místě stojí statek příkopem otočený. O tvrzi této a držitelích není nám nic známo.

JENÍKOV.

Také ve vsi Jeníkově ve Zhorské farnosti ukazuje se tvrziště v zahradě jisté selské živnosti. Jeníkov býval statkem Vyšehradské kapitoly a od r. 1436 držen k Lipnici. Možná, že tu za Vyšehradské vlády nějaký nápravník bydlil anebo že měl ves v nájmu nějaký šlechtic.

STARÝ ZÁMEK.

U starého zámku říká se nejvyššímu místu v lese Luhách, západně od Nové Vsi, severně od Chotiměřic. Stávala tu tvrz, z níž zbyl kus příkopu a jámy na způsob provalených sklepů. Je tu otevřen lom, ač se již všechno kamení na stavbu silnice odvezlo.

BUŘENICE.

Jihovýchodně od Dolních Kralovic a nedaleko Košetic leží ves Buřenice, před časy znamenitější než nyní; neboť kromě tvrze, na níž sedívali zemané zámožnější, měla farní kostel. Po té vsi nazýval se v 13 století *Vok z Buřenic* jinak *z Křišence*. Roku 1295 připomíná se *Beneš z Buřenic* rodu neznámého.[5]) Později drželi ves zemané z rodu v okolí Řečice velmi rozšířeného, užívajíce za znamení své erbovní dva meče křížem přeložené. Z rodu tohoto snad pocházel *Václav Králík z Buřenic*, syn Herartův, jenž byl titulárním patriarchou Antiochenským, proboštem Vyšehradským, biskupem Olomouckým a od r. 1380—1416 milostníkem krále Václava.[6]) Držiteli tvrze a patrony kostela byli od r. 1359 bratří *Oldřich*, *Sezema*, *Albrecht* a *Přibík*. Nejmladší z nich Přibík, také

[1]) Lib. conf. [2]) Tomkovy děje Prahy III. 44. [3]) Rkps. Strahovský, kterýž opravuje výtah v arch. č. I. 530; má tam státi: „v Borovnici dva člověky, Mnichovice, Březinu, Lozice, Lhotu, Budčice, item kanovníkův Vyšehradských Zahrádku". [4]) DZ. 53. D 29. [5]) Reg. II. 670, 725. [6]) Viz Tomk. Dějin Prahy III. díl.

(r. 1377) z Opatovic řečený, zemřel bezdětek r. 1381, po čemž se zboží jeho ostatním bratřím dostalo.[1]) Oldřich seděl ještě r. 1391, avšak sám, na Buřenicích.

Jeho syn *Zdeslav z Buřenic*, prodav r. 1395 polovici svou vsi Polikna, vyskytuje se v letech 1398 – 1401 jako pán podací kostelního v Buřenicích, byl později purkrabí na Karlšteině a zemřel r. 1433.[2]) Od r. 1406 byl pánem na Buřenicích *Přibík z Buřenic*. Týž prodal a daroval faráři zdejšímu platy v Babicích s jednou chalupou a čtvrtí role, aby si farář kněze střídníka držeti mohl; z jistých příčin později tyto platy na Dobřemilice a Smrdov převedl. Stalo se to proto, poněvadž v ty doby Buřenice prodal.[3]) Zde vládl r. 1417 *Mikšík z Buřenic*, jsa spolu patronem kostelů v Košeticích a Onšově.[4]) Ale ještě držela Kateřina, vdova po Vojtěchovi z Buřenic, věno své zapsané na Opatovicích a Buřenicích. To si po její smrti vyprosil známý tehda válečník *Mikuláš Sokol z Lamberka* (r. 1438), jenž se, tušim, v držení Buřenic nacházel.[5]) *Beneš z Buřenic* byl r. 1440 na sjezdě Čáslavském a držel s jednotou Poděbradskou, jsa zejména r. 1448 při dobytí měst Pražských. Připomíná se naposled r. 1458.[6])

Ke sklonku téhož věku přikoupeny Buřenice *Vojslavskými* a drženy ke Kameni; toho času tvrz spustla a dvůr mezi lidi rozprodán. Při dělení Vojslavských r. 1499 přiděleny ke Konipasům Buřenice tvrz pustá se dvorem zákupným, poplužím, ves osedlá a pustá, a dvůr pustý a ves pustá Opatovice s jinými vesnicemi.[7]) Nedlouho potom zanikla tvrz docela. Ves Buřenice byla ještě jednou (v 17. věku) samostatným zbožím.

KOŠETICE.

Ve vsi Košeticích jest zámek, na jehož místě (před r. 1725) stávala Košetická tvrz. Východně od Košetic jest tak zvaný *starý hrad* anebo Kočičí hrádek, tuším, starší Košetická tvrz. Stával na konci návrší, kteréž obmezuje z obou stran potok tekoucí od Beránku, Pily a myslivny na hutích z jedné a Hrozný Žleb z druhé strany. Konec ostrohu, tam kde se oba spojují a pak ústí do Martinického potoku, jest překopán hlubokým příkopem, ostatek zastaven býval tvrzí do čtverhranu založenou. Na ten čas lze poznati základy zdí, zvláště na jižní straně vedlé příkopu, méně na ostatních stranách, kdež se svezly po strmých a vysokých stráních. Jiné tvrziště jest kousek odtud k severovýchodu při Martinickém potoku a slove v Dubčici neb u Bílého kamene.

V Košeticích byl farní kostel již v 14. století, ale podací jeho bylo rozděleno mezi vladyky Košetické a okolní vladyky, bezpochyby i takové, kteří staré tvrze při Martinickém potoku drželi. Podacími pány byli r. 1360 Jan a Bohuněk z Košetic, Držek ze Svépravic a Jan Mlečen z Milhostic, r. 1361 Jan starší a Jan Košitka, r. 1368 a 1369 titéž s Držkem a Bohuňkem, r. 1372 ti čtyři s Ojířem. Z Košetických se připomínají později r. 1377 Jan Heřman a Ojíř a r. 1411 Vchyna, syn Janův, Domaslav a Mikuláš.[8]) Vchyna zpečetil r. 1415 stížný list.[9]) Části vsi drželi tehda i Mikšík z Horek a Jan Chřelovec, z nichž tento r. 1415 zemřel. Domaslav

[1]) Lib. conf., DD. 13, f. 73. Oldřich a Přibík drželi také nápravu v Moravči (Tomek d. III. 45). Viz lib. conf. Roku 1380 a 1411 připomíná se Albert z Buřenic tamže. Rel. tab. I. 506, DD. 61. A 3. [2]) Lib. conf., arch. Hradecký. DD. 15, f. 172. [3]) Lib. erect. V. f. 134, VII. f. 129. Přibík se připomíná poprvé r. 1405 (DD. 20, 36), r. 1407 prodal platy v Obratanech a Šimpachu (Rel. tab. II. 32). Roku 1414 slove Přibík, tuším, z Chotyšan (DD. 61. A 3). Z toho rodu se připomínají r. 1420 a 1436 bratří Zdeslav, Kunrat a Oldřich (arch. č. I. 506, IV. 378). [4]) Lib. conf. [5]) Arch. č. III. 520. [6]) Arch. č. I. 256, Čas. mus. 1827, 3. 79. lib. erect. XIIIb. 19. [7]) DZ. 250. L 25. Když nabyli Trčkové Konipasského zboží, drželi Buřenice ke Světlé a Lipnici, r. 1596 prodal je Jan Rudolf s jinými vesnicemi ke Košeticům (DZ. 127. G 15). Roku 1639 odděleny od Košetic a byly nějaký čas při Horce (DZ. 301. J 20). [8]) Lib. conf., lib. erect. V. 160. [9]) Arch. č. III. 188.

byl sám druhý r. 1417 patronem zdejšího kostela.[1]) *Vávra z Košetic* připomíná se r. 1450 mezi jednotníky Poděbradskými,[2]) a r. 1466 prodal *Hanuš* odtud louku lidem Přaslavským, při čemž svědčil *Jan* (?) *Cimburk z Košetic*.[3]) Ke konci téhož století dostaly se Košetice Vojslavským a připojeny k Loutkovu. Roku 1499 přiděleny k dílu Buřenickému, později koupeny od Trčků a drženy k Lipnici. Staré tvrze mezi tím všechny zanikly.

Košetice patřily Trčkům až do r. 1596, kdež prodány *Mikuláši Beřkovskému z Šebířova*.[4]) Potomci jeho postavili si zámeček čili novověkou tvrz, odkudž statek spravovali.[5])

PRAVONÍN.

Ves Pravonín patřila od dob nám neznámých *klášteru Louňovskému* a také v starší době tvrze ani jiného sídla neměla.[6]) Tvrz zde povstala teprve v 16. století, když byl král Rudolf r. 1578 ves Pravonín s podacím, ves Čáslavský, ves Lhotu Ovesnou *Václavovi, Adamovi, Albrechtovi* bratřím *Kekulům ze Stradonic* k dědictví zpupnému odprodal.[7]) Z bratří těchto ujal později Pravonín Václav, jenž byl velikým dobrodincem svých poddaných. Týž držel také rodinné zboží Stradonické a odkázal kšaftem daným na Pravoníně r. 1616 ve středu na den sv. Víta Stradonice *Albrechtovi Kekulovi* seděním na Kyšperce, druhý statek Pravonín s tvrzí a sídlem, dvorem poplužním, pivovárem, ves s podacím, vsi Lhotu Ovesnou, Čáslavský a Velkou c. t. m. *Václavovi* a *Mikuláši Salavům* bratřím *z Lipy* seděním na Petrovicích a Úmonině, ujcům svým, avšak s jistou přesně vyměřenou posloupností.[8]) Zemřel ještě téhož roku zůstaviv u poddaných svých vděčnou památku; posud chová kostel zvon jím r. 1597 darovaný; poddaní pak jeho obdrželi od něho r. 1595 právo, aby mohli o statcích svých říditi.[9])

Bratří Salavové seděli na Pravoníně ještě r. 1622,[10]) avšak r. 1624 seděl tu *Oldřich Václav z Říčan*,[11]) jenž držel také s bratrem svým statek Popovice. *Purkart Kekule ze Stradonic*, jenž potom na Pravoníně seděl s chotí svou Majdalénou z Kunvaldu, odkázal zboží to dětem svým *Vilémovi*, *Albrechtovi*, *Adamovi*, Amalii a Johanně. Roku 1654, 9. května zveden jest na Pravonín *Vilím Kekule ze Stradonic* jakožto přední a nejstarší nápadník vedlé kšaftu n. Václava Kekule. Sedm let potom dán jest zvod *Vilémovi nejstaršímu Kekuli*, jakožto poručníku zřízenému místodržícími nad bratrem mladším *Janem Kašparem* (r. 1661, 28. července[12]), spolu také se vyskytuje *Albrecht Kekule* jako spoludržitel Pravonína. Statek byl tehda spustlý a nemálo zadlužen, a držitelé jeho nechtíce se oň poděliti, prodali jej r. 1661, 1. srpna s komisaři od soudu zemského nařízenými *Janovi Reichardovi Švábovi z Ragersdorfu*, soudu dvorského radě a radě nad apelacími. Obsahovalť tvrz a sídlo Protivín větším dílem spustlé s dvorem poplužním a ves s mlýnem.[13]) Nový držitel, muž svého věku znamenitý, byl též doktorem obojího práva a nějaký čas místosudí; nemaje tělesných dědiců, přijal jest

[1]) DD. 15, f. 116, lib. conf. [2]) Arch. Třeboňský. [3]) List zašlý v arch. Svatováclavském. [4]) DZ. 127. G 16. [5]) O osudech toho statku obšírně v Místop. bibl. XI 108—109. [6]) Podací kostela zdejšího drželi v 14. století proboštové Louňovští, ale ves jim bezpochyby již v 13. století patřila. Císař Zikmund zapsal r. 1437, 16. října ves Pravonín s příslušenstvím *Janovi z Blanice* (Arch. č. I. 508, rkps. Strahovský), když pak tento zemřel, spravovali Pravonín r. 1454 poručníci dětí Janových *Jan Škaredek z Nesper* a *Hrosnata z Okrouhlice*. Ke konci téhož století nabyli Pravonína *Trčkové z Lipy*, k tomu získali ještě ves Lhotu Ovesnou též zápisnou (Viz arch. č. VI. 580). *Mikuláší staršímu z Lipy* potvrdil král Vladislav (r. 1514, 27. ledna) mimo jiné také Pravonín, Čáslavský a Lhotu, jakož i některé vesnice v okolí (DZ. VI. H 18—19). Asi r. 1547 prodán Pravonín od Trčků Jindřichovi Kekulovi, po němž jej dědili svrchupsaní synové jeho. (Obšírněji ve Vlasákově Bibl. míst.-top. XI. 1–2.) [7]) DZ. 64. M 15. [8]) DZ. 138. F 16 [9]) Pam. arch. II. 318. Obšírně v Místop. bibl. [10]) Památ. X. 327. [11]) Rukopis. [12]) DZ. 113. K 25, M 32. [13]) DZ. 313. J 28. Roku 1645, 24. února Torstensonovi Švédové Pravonín tak spustošili, že zůstal větším dílem pust po 60 let.

za syna Jana Reicharda Gersona z Malmedi, jemuž při křtu kmotrem byl, dal jej náležitě vychovati a vyžádal od císaře Leopolda, že byl dotčený syn (r. 1665, 6. ledna) do stavu rytířského v království Českém povýšen a znakem i predikátem rytířů z Ragersdorfu obdarován.

Po smrti Švábově následovala v držení statku (r. 1667, 3. května) manželka jeho *Anyška* rozená *Kamarytova* z *Rovin*[1]) a po ní r. 1671, 6. února dotčený *Jan Reichart Gerson*, soudů dvorského a komorního rada.[2]) Týž měl manželku *Marii Kateřinu* rozenou *Kalhartku ze Šternfelda*, s níž zplodil děti *Josefa*, Annu Kateřinu, *Jana* a *Františka*. Když pak r. 1690 zemřel poslední

Chlum.

vůle nepozůstaviv, zřízena jest místodržícími vdova zůstalá poručnicí nezletilých dítek a dosáhla téhož roku 24. července zvodu na zboží Pravonínské. Později zemřel Jan (r. 1703) a Josef došed let[3]) ujal Pravonín a zůstavil *Františkovi Gersonovi*, jenž prodal Pravonín (r. 1706) *Janovi Ignácovi Caretto* hraběti s *Millesimo*. Tvrz zdejší byla, tušim, již r. 1645 Švédy vypálena a teprve r. 1765 znova obnovena.[4])

[1]) DZ. 114. K 25 [2]) DZ 115. B 27. [3]) DZ. 117 D 16 a 118 G 8. [4]) Péčí hraběte z Millesimo byl r. 1709 kostel zdejší vlastním farářem opatřen. Statek připadl r. 1733 směnou *Albrechtovi Maximilianovi* hraběti *Desfours* a po něm r. 1739 *Placidovi Gialdi (?)*. Po tomto byl sekvestrován a r. 1754 veřejně *Václavovi Vejvodovi ze Štromberka*, purkmistrovi Starého města Pražského, který r. 1765 zámek skvostně obnovil a sochami okrášlil, r. 1779 zemřel a v Pravoníně pochován byl. Podle kšaftu jeho následovala vdova po něm *Anna Marie* rozená s *Brandenburka* a r. 1795 syn její *Jan Michal*, kterýž Pravonín prodal r. 1800 *Kajetánovi Hrušovskému* s *Hrušova* a ten po roce *Karlovi Perglerovi* s *Perglasu*. Po něm

LUKAVEC.

Na místě Lukaveckého zámku stávala dříve tvrz. Z držitelů připomíná se první *Dluhomil*, jenž v letech 1360—1365 faráře do Lukavce podával. Současně však (r. 1362) nazýval se po Lukavci nějaký *Slávek*.[1]) Na počátku 15. století žil *Zdeněk*, praotec *Lukaveckých* s *Lukavce*. Týž zemřel před r. 1400. a příbuzný jeho Zbyněk ze Žirovnice byl v letech 1409—1417 poručníkem sirotků *Zdeňka* a *Petra*, kteří asi r. 1421 let svých dosáhli.[2] Zdeněk stranil v tehdejších bojích Táborským, byl r. 1440 na krajském sjezdu Čáslavském a žil ještě r. 1454, kdež s *Petrem*, synem svým, rozličné odúmrti obdržel,[3]) anobrž r. 1464, kdež měl stáří 64 let.[4]) *Jan*, který žil na konci 15. století, byl bezpochyby jeho vnuk.[5]) Týž Jan měl polovici Lukavce a druhou jiný téhož rodu, snad *Štylfryd*, jenž se r. 1516 v pamětech Hradeckých pánů připomíná. Potom měli dotčenou polovici Janovi synové, totiž *Jindřich*, *Jan*, *Adam* a *Štylfryd*.[6]) První dva záhy zemřeli a poslední dva koupili polovici tvrze, dvoru a vsi Lukavce r 1543 od strýce svého *Bedřicha*.[7]) Potom se rozdělili a měl každý polovici, avšak Adam r. 1544 svou polovici bratrovi prodal.[8]) Po smrti Štylfrydově držela

byl Pravonín v držení čtvera pánů, až se celý spustošen dostal r. 1818 hraběti *Janovi Pachtovi* s *Rajova* († r 1834). Po něm následovali r. 1836 *Jan de Fin* a r. 1843 Vojtěch Kulich. (Viz Místop. bibl.)

[1]) Arch. kláštera Želivského, lib. conf. [2]) Lib. conf., arch č. III. 494, 514. [3]) Arch. č. I. 256, DD. 16, f. 126, 268. [4]) Dsky Olomoucké, str. 428. [5]) Rel. tab. I. 183. [6]) Reg. kom. soudu. [7]) DZ. 4. E 2. [8]) DZ. 47. B 4.

Lukavec vdova Dorota ze Solopisk. K prosbě její potvrdil král Rudolf (r. 1581) městečku Lukavci trhy, na něž r. 1458 majestát obdrželo, a přidal r. 1582 dva nové výroční trhy.[1]) O statek po Štylfrydovi bral se Adam, bratr jeho vlastní a držitel Kamberka, a vyplativ Dorotu ujal jej r. 1582, avšak r. 1583 postoupil jej *Štylfrydovi*, strýci svému.[2]) Tento měl jej ještě r. 1609 a potom vyskytuje se v držení jeho *Mikuláš mladší* Lukavecký již od počátku r. 1613.[3]) Týž věnoval na něm (r. 1615) manželce Anně Benigně ze Skuhrova,[4]) avšak pro vinu svou v rebelii zbaven r. 1623 svého statku. Lukavec koupil téhož roku Volf Jiří svobodný pán *z Pöttingu*[5]) i se statky Křesinem a Všebořici, ale teprve r. 1641 mu ve dsky vloženy. Statek tento r. 1650 dělen mezi jeho dědice, při čemž dostala Lukavec *Eliška Konstancie* ovdovělá *Opršstorfová* rozená *z Pöttingu*, ale prodala jej r. 1659 *Vilémovi Gerštorfovi z Gerštorfu*.[6]) Týmž způsobem nabyl Lukavce od něho r. 1662 *Václav Sylvestr Smrčka ze Mnichu* a prodal jej r. 1664 *Janovi z Greffenburka*.[7]) Po jeho rodině následovala rodina *Devald*, která týž statek r. 1707 prohospodařila. V 18. století dlouho jej drželi *Stockhamrové* a rytíři *Briffaut ze Slavětína*. Roku 1841 dostal se Lukavec v držení knížecího rodu Lowensteinského.

HORKA.

Na místě nynější vsi Horek (nad Sázavou ve farnosti Zrucké) bývala ves Sloupná, kterouž r. 1553 Pavel Malovec z Malovic k panství Zbraslavskému přikoupil; posud patřila k panství hradů Zruče a Borovska.[8]) Nad ní, kde jest nyní zámek a dvůr, stával dvůr kmecí Horky, kterýž prodala Marjana z Nabdína, držitelka Vlastějovic, r. 1552 Janovi Firšicovi z Nabdína,[9]) a tento r. 1559 Ofce Malovcové z Michnic a na Zbraslavicích.[10]) Oboje, dvůr i ves, patřily potom k panství Zbraslavskému.

Synové Pavlovi († r. 1557) rozdělili panství otcovské na pět dílů, při čemž se Horky nejstaršímu z nich Oldřichovi k dílu jeho Štěpanovskému dostaly. Tento svedl mnohé pole sedlské na popluží, rozšířil dvůr kmecí ve dvůr poplužný a konečně při něm také na místě nynějšího zámku novou tvrz postavil.[11]) Lid jí říkal „tvrz Horka nad Sloupnou" a název ten ještě po sto let i více podržela. Oldřich Malovec byl již r. 1583 mrtev, zůstala po něm vdova Maruše z Lastvic a sirotci nezletilí, jichž poručníkem byl strýc jejich Jan z Malovic a na Štěpánově. Ze dvou synův Oldřichových dostal *Mstidruh Václav* za díl ves Chabeřice, kterouž prodal r. 1593 Václavovi Chaberskému z Kochanova,[12]) Horky dostali na svůj díl starší syn *Pavel* a bratr jeho *Věnek*. Pavel zemřel r. 1595 poráně, kterouž obdržel po kvasu a při svádě na tvrzi Libodržické,[13]) zůstaviv vdovu Alínu z Bubna a nezletilé děti *Zilfryda Albrechta*, *Pavla* a *Johanku*. Horky držel potom Věnek sám, odbyv nějak své strýce. Zemřel r. 1616 v měsíci květnu a tělo jeho pohřbeno ve Zruči v kostele zámeckém.[14]) Dětí po něm nezůstalo a ovdovělá paní věnem odbyta.

Horky ujala potom *Anna Mirkova z Malovic*, strýně zemřelého. Tato prodala r. 1616 dne 30 června „tvrz Horku nad Sloupnou se dvorem při tvrzi poplužným" s kusem Sázavy a ves Sloupnou *Janovi mladšímu Řesnickému z Řisnice* za 2950 kop grošů míšeňských. Již r. 1618 zemřel nový držitel a následoval po něm *Mikuláš Řisnický*.[15]) Od toho koupila Horku (r. 1629, 10. září) *Marie Anna Lukavecká* rozená *Pešíkovna z Komarova* na Radíkovech († j. 1642) za 2775 kop grošů míšeňských. Horku zdědila po ní dcera (?) její *Bohunka* provdaná *Slavíkovcová*, a ta prodala r. 1642 statek i se vsí Čejticí mezitím přikoupenou *Litmírovi Vidunovi z Obytec* za 5000 fl. rh.[1]) Od těch dob zůstávala Horka při statku Soutickém, odprodána od něho r. 1748 a držena později ke Zbraslavicům. Teprv r. 1807 stala se Horka zase statkem samostatným.

Tvrz, ze které nynější zámek povstal, postavena byla ve způsobě obdélníku; spodek byl kamenný, avšak svršek ze dřeva srouben a vápnem ohmetán. Nad tím bývala šindelná střecha. To vše se odhadlo r. 1759 na 600 fl.[2])

ALBEROVSKÉ TVRZE.

Ves Alberovice (nebo jak se nyní říká Arbelovice) při silnici z Křivsoudova do Kralovic ležící rozdělena bývala mezi několik malých zemanů nebo svobodníkův, u kterých se staročeský řád o dědictví a svéprávnosti rodiny z dob nejstarších až do r. 1848 zachoval. První z nich, jehož známe, byl *Stříž z Alberovic*, kteréhož čteme (r. 1354) v listě kapitoly Vyšehradské. Z držitelů nejznamenitější byl *Maršík Smrčka z Alberovic*, syn Benešův. Dal r. 1399 plat v Chýstovicích k faře Křivsoudovské na spásu duše otcovy a Bolky vdovy Václavovy z Alberovic. Sebrav r. 1409 pomoc nějakou od osadníků přifařených koupil platy v Chýšné, Těškovicích a Bernarticích a obrátil je na založení stálého kaplanství při kostele Křivsoudovském; když pak v těch dobách ves Chýstovice spuštěna byla a plat již řečený z ní vycházeti nemohl, přenesl jej Mareš r. 1412 na dvůr svůj v Alberovicích a přidal ještě plat ve Lhotě, vyminiv si arci, aby dvě mše zádušní slavným způsobem slouženy byly. Roku 1415 spečetil známý stížný list a připomíná se naposled r. 1418.[3])

Pešek, syn n. Adamův, spečetil dotčený stížný list (r. 1415) a přeměnil (r. 1417) plat v Chrastovicích od n. otce kostelu Křivsoudovskému daný v sumu jistinnou 30 kop grošů, při čemž si vymínil, aby mše zádušní za manželku jeho Domku slouženy byly. Mareš a Pešík seděli, jak se zdá, na dvou rozdílných tvrzích. Jednu z nich držel potom *Vaněk z Alberovic*, jenž byl r. 1440 na sjezdu Čáslavském a ještě r. 1470 žil, maje syna zrostlého Burjana.[4]) Roku 1543 držel obě tvrze *Václav Kamarét*, soused Pražský, od něho je koupil dědinník *Mikuláš*, jemuž říkali také Kamarét, poněvadž se dvoru „u Kamarétů" říkalo. Týž držel dvůr ten r. 1565. Syn jeho *Jan Kamarét* přiznal se r. 1586 u úřadu desk zemských, že drží dvě tvrze v Alberovicích a při nich dvůr poplužný Kamarytovský ve vsi s rybníčky, poplužím atd.[5]) Pozdějších osudův obou tvrzí neznáme. Posud znáti jest místo, kde stávala tvrz, podlé louže, která povstala z bývalého příkopu a táhne se okolo návrší. Možná, že na tomto návrší stály obě tvrze podlé sebe.

STUDENÁ.

Ves Studená nebo Studený (severně od Onšova) stála již r. 1354, neboť tehda se připomíná *Bernart ze Studeného*.[6]) Tvrz zdejší patřila *Jetřichovi* odtudž, jenž se r. 1407 odřekl práv svých k jistému lesu u Studeného ležícímu, kterýž patřil k faře Onšovské. Táhl se také (r. 1410) k jednomu hlasu při podací Onšovském, ale při svou neprovedl, nicméně nacházíme později, že

---

[1]) DZm. 139. C 28, reg. král. ve Vídni. [2]) DZ. 67. G 11. [3]) Reg. kom. soudu. [4]) DZ. 137. H 24. [5]) Bílek, Děje konf. [6]) DZ. 71. A 1, 312. G 11. [7]) DZ. 316. C 16. [8]) DZ. 10. K 11. Viz i reliq. tab. I. 466. [9]) DZ. 19. F 26. [10]) DZ. 13. J 8. [11]) Roku 1571 zapisuje týž Oldřich choti své Adelgundě z Budova na dvoru Horkách nad Sázavou, r. 1578 držel již tvrz, dvůr a ves Horky a ves Chabeřice (DZ. 88. K 21, 89. E 25). [12]) DZ. 66. F 7 a 172. O 19. [13]) DZm. 122. M 26. [14]) Dačický II. 160. [15]) DZm. 127. L 2. Dač. II. 181. Pam. X. 327.

[1]) DZ. 301. C 28, 302. Q 8 a 148. J 18. [2]) DZ. 289. A 2. [3]) Lib. erect. V 12, VIII 160, IX F 2, arch. č. III. 188, 478; lib. conf. VI. Q 19, VII. J 6, K 6. Viz též lib. erect. X. J 10. [4]) Lib. erect. XI. 137, arch. č. I. 256, DD 16, f. 146. Roku 1470 slove Václavek. [5]) DZ. 250. D 11, 251. D 28. Liber libertin. I. B 19. Vedlé Kamaréta měli r. 1542 Brykcí dědinník jeden dvůr a Vavřinec a strýcové jeho druhý dvůr. (DZ. 250. B 5—6. Srov. též DZ. 174. M 23.) [6]) Arch. kapitoly Vyšehradské.

držitelé Studené jednu část téhož podací drželi.[1]) S mnohými sousedy a přáteli svými a se synem svým Janem zpečetil r. 1415 stížný list ke sboru Kostnickému poslaný[2]) a ujal r. 1420 zboží Kácovské, aby je pro sirotky spravoval. Zůstali po něm tři synové *Jan*, *Aleš* a *Prokop*, z nichž první nejvíce vynikl. Již r. 1415 připomíná se vedlé otce svého, r. 1416 dostal zápis na Zálesí a r. 1440 dne 17. března byl na sjezdu kraje Čáslavského.[3]) On i bratří jeho stáli tehda věrně ke straně Poděbradské či národní. Aleš byl r. 1448 ve vojště Jiříkově, když ztekl Prahu; Jan opověděl r. 1450 válku jednotě Strakonské a bojoval pod praporem Mikuláše Trčky z Lípy. O šest dní později poslal Aleš téže jednotě list svůj odpovědný.[4]) Když byl Jan již u vysokém stáří, zapsal (r. 1464) tvrz Studenou se dvorem poplužným a dílem vsi, vsi Chlovy a Lhotu a díl podací v Onšově bratru svému Prokopovi, neboť sám (jak se nám vidí) dětí a jiných dědiců kromě tohoto bratra neměl.[5])

Když byl Jan r. 1466 anebo nějaký čas před tím zemřel, Burjan z Lípy o zápise dotčeném nic nevěda, vyprosil si na králi Jiřím tvrz a statek Studenou, ale Prokop, zajev za tou příčinou do Prahy, tomu odepřel a právo obdržel.[6]) To jest poslední zpráva o statečném rodě vladyk ze Studeného a jejich rodné tvrzi. Zanikla eště v *témže* století.[7])

LHOTICE RŮŽKOVY.

Ve vsi Lhoticích Růžkových nachází se zámek, bývalá tvrz, na níž z počátku šlechtici, později svobodníci seděli. Zde seděl r. 1363 *Oneš Tluksa ze Lhotic* z rodu vladyk Čechtických. *Pešík* řečený *Steklo ze Lhotic* daroval faráři Křivsoudovskému (r. 1388, 2. října) plat, který ze vsi Prachňan vycházel.[8]) *Markvart* odtudž prováděl u desk dvorských, že má 20 hřiven stříbra dluhu dskami úřadu Čáslavského zapsaného na vsi Chýstovicích. Roku 1398 držel Lhotice *Soběn z Jenišovic* odjinud *ze Lhotic* řečený, vladyka nábožný, jenž kostelům v Borovnici a ve Mnichovicích veliká dobrodiní činil.[9]) Nástupce jeho *Jetřich Vácha ze Všetat* zpečetil s dotčeným Markvartem stížný list, který r. 1415 sboru Kostnickému poslán jest. Vácha se byl do Lhotic přiženil; manželka jeho *Jitka ze Lhotic* prodala r. 1421 dne 6. července věno své (200 kop grošů) na tvrzi Lhoticích s poplužím, rybníky a částí vsi na lánu a pustém popluží v Pasece sestřencům svým *Zdeňkovi* a *Petrovi z Lukavce*. Zdeněk měl potom dlouhá zaneprázdnění u soudu dvorského, poněvadž na Lhotice právem královským sáhli. Jan Vidlák ze Slavkova, který si právo to vyprosil, konečně spravedlnosť svou, pokud se týkala i věna Jitčina i práva dědičného nad to věno, Zdeňko i propustil r. 1437.[1]) Roku 1462 připomíná se *Petr ze Lhotic*, jenž měl nějaká jednání v příčině Němčic u Keblova.[2])

Roku 1542 v sobotu před sv. Pryškou prodal *Petr Dřítenský z Malovic* Lhotice tvrz pustou, dvůr poplužní a ves s příslušenstvím *Janovi* a *Jiříkovi* bratřím *Růžkům* a dědinníkům ze vsi Miřetic za 415 kop grošů.[3]) Dotčení bratří obdrželi roku příštího majestát, aby se mohli psáti a nazývati „z Rovného" a štítu půl bílého a půl modrého se zeleným pérem papouškovým nad přílbou užívati mohli. Rodina jejich se hojně rozvětvivši držela kolik dvorcův v okolí, jsouc jako přední mezi svobodníky kraje Čáslavského; Lhotice pak se po nich podnes Růžkovými nazývají. Růžkové seděli ve Lhoticích na několika dvořích; jeden z nich, řečený Pustý, prodali Šimon, Václav a jejich bratří r. 1611 dne 27. prosince *Šimonovi* a *Janovi* bratřím *Hálkům*, svobodníkům ze vsi Chýstovic, za 335 kop grošů

Vývod prvních Růžkův z Rovného.

N. Růžek

Jan 1542 + 1584:
- Pavel 1570
- Václav 1570—1616
  - Jan 1638
  - Jiřík 1638
- Jakub 1564—1570
- Jan 1556—1584
  - Václav 1615
  - Bartoloměj 1615
  - Šťastný 1615
  - Matouš 1615
- Urban 1570
- Vít 1570
- dcera ψ Košetický

Jiřík 1542 † 1570:
- Martin 1570—1615
  - Jan 1637
  - Havel 1637
  - Václav 1637
  - Eliška 1637
- Bartoloměj 1570
- Vavřinec 1570
- Havel 1570—1615

Bratři Šimon (1611), Václav (1611—1615), Matouš (1611), Jan, Mikuláš, Bartoloměj (1611—1624), vnukové Jana † r. 1584.

míšeňských,[4]) druhý dvůr koupili též Hálkové (r. 1615, 15. června) od bratří Václava, Bartoloměje, Šťastného a Matouše za 585 kop grošů míšeňských.[5]) Ještě drželi bratří Jan, Bartoloměj dvůr jeden ve Lhoticích, který vojáci spálili, ale i ten prodali r. 1624 dotčeným Hálkům.[6])

HOLÍŠOV.

Ve farnosti Lukavecké jest ves Holíšov (obecně Holejšov), v níž také tvrz bývala O osudech tvrze této jest jen málo známo. Držitelé její měli polovici podací kostelního v blízkém Mezilesí jako r. 1380, 27. ledna *Sulek* a r. 1419, 16. ledna *Václav z Holíšova*, zeman, jak se zdá, katolický.[7]) Asi uprostřed 15. století seděla tu *Kateřina z Holíšova*, která byla již mrtva, když král Ladislav vládu v Čechách nastoupil. Poněvadž se za to mělo, že zboží její na krále spadlo, vyprosil si je jakož i ves Chocov po n. Vykéři z Chocova odumřelou r. 1454 na dotčeném králi *Chval z Pohnání*, a poněvadž mu při výprose té nikdo neodpíral, přisouzeno mu zboží Holíšovské, na něž zveden r. 1455 dne 16. října. Obsahovalo zboží to ves Holíšov s tvrzí a dvorem poplužním, dva dvory kmecí (jeden osedlý a druhý pustý) a polovici podací kostelního v Mezilesí.[8]) V pozdějších dobách seděli tu svobodníci, avšak na části vsi také zemané vladyckého stavu.

---

[1]) Lib. erect V. f. 160, VIII. f. 101. [2]) Arch. č. III. 344. [3]) Tamže, arch. č. I. 256, III. 344. [4]) Čas. mus. 1827, 3, 83; arch. Třeboň. [5]) DD. 20, p. 68 a 21, p. 256. [6]) DD. 16, f. 282. [7]) Statek Studenský dostal se snad ještě v témže století ke zboží Onšovskému. Když toto roku 1589 rozděleno bylo, obdržel ves „Studeney" a Lhotu *Kryštof Lukavecký z Lukavce*, jenž obyčejně v Domašíně bydlíval. Bratři a nástupcové jeho Štylfryd a Smil prodali obě vsi (vkladem r. 1600 dne 17. listopadu) *Petrovi Malovci z Malovic* (na Nesmiřicích) za 1500 kop grošů míšeňských (DZ. 129. P 19). Dlouho Petr ty vsi nedržel, ale přece se Lhota po něm Petrovou Lhotou nazývala. Týž Petr prodal obě vsi (vkladem r. 1601 dne 19. června) celému družstvu, totiž Janovi Buškovi, Vítovi Čtverákovi, Janovi Petrovému, Jakubovi Matounovi, Havlovi Jankovi, Martinovi Vackovi a Jiříkovi Tomíčkovi (tito dva r. 1600 byli již mrtví), dvůr ve Studeném pak Václavovi Vokšickému (DZ 130. H 15.) Od těch dob byly obě vsi osadami svobodníků. Bývalý panský dvůr v Studeném měl r. 1843 číslo páté. [8]) Lib. conf., erect. XII. 17. [9]) DD. 13, f. 156, lib. erect. V. f. 5. XII. f. 189. Bratr jeho Přibík, Zdeněk z Otročic a Pešík z Jenišovic byli příbuzn.

[1]) Arch. č. III. 188, 494. 514, DD. 3, p. 130, 15, 169 [2]) DD. 16, f. 279. [3]) DZ. 41. C 24; vl. r. 1542 (DZ. 1. C 29). O Růžcích Naučn. Slov. DZ. 22. J 25, DZm. 100. J 2. Rozvrž. sbírek. [4]) DZ. 185. K 18; vl. r. 1612 (DZ. 136. F 23). [5]) DZ. 189. N 16; vl. r. 1616 (DZ. 138. F 28). [6]) Kniha svobod. II. M 11. [7]) Lib conf. [8]) DD 16, fol. 246 a 23. E 15. Právo královské odhádáno v 100 kop grošů.

ONŠOV.

Náhrobek Simeona Hraběšínského (1582 †) na hůře Kostelci u Onšova.

Jižně od Kralovic leží farní ves Onšov. Tvrz tu byla odedávna. Již r. 1252 připomíná se *Markvart z Onšova*. Potom tu byl rod Čeče († r. 1267), nejvyššího sudí, jenž nosil na štítě divokého vepře. Týž měl syny *Onše* (r. 1260 až 1279) a *Protivoje* (r. 1260 až 1277), z nichž tento byl v letech 1268—1277 podčeším, onen v letech 1261 až 1277 podčeším, někdy v týž čas jeden z deseti purkrabí Pražského hradu a v letech 1277—1279 zemským sudí.[1]) Vzácný tento rod zřídil v Onšově dvě fary (snad každý bratr o sobě). *Rupert z Onšova*, jenž měl v erbu židovský klobouk, byl r. 1336 na Landšperce a r. 1339 v Olomouci purkrabí.[2]) Potomky jeho byli r. 1361 Rupert, r. 1388 Oneš a r. 1415 zase Rupert, ale tito dva, tuším, nic v Onšově neměli. Roku 1361 podávali Rupert a Jan Kadalice k jedné faře. Současně žil *Čéč*, snad potomek dřívějšího rodu (r. 1361—1388). Byltě tehda Onšov rozdělen na několik statků, a někteří, kteří tu statky mívali, jmenovali se po Onšovu i když tu nic neměli. Předek potomních *Onšovských z Onšova* (erbu kola) byl *Vilém* (r. 1377, † r. 1388), jenž měl syny *Beneše* (r. 1377) a *Zikmunda* (r. 1388—1392); tento podával r. 1392 faráře s jakýmsi Sezemou. Benešovi synové byli *Jan* (r. 1392—1437) a *Beneš* (r. 1414—1437), kteří Onšov s *Brachdčkem* (r. 1408—1417) drželi. Dotčený Jan zpečetil r. 1415 stížný list. V 15. století náležela část Onšova s částí podací ke statku Studenému, na ostatní seděli Onšovští, z nichž se *Vilém* (r. 1448—1466), *Jan* (r. 1483) a *Vilém* připomínají.[3])

Vilém měl dceru Annu vdanou *Škopkovou z Bilých Otradovic*, která v letech 1519—1537 Kamberk a Onšov držela. Bydlic na Kamberce nechala Onšovskou tvrz spustnouti. Měla dcery Reginu a Johanku, z nichž ona této statek Kamberk a pustou tvrz Onšov s vesuicemi zapsala.[4]) Johanka byla manželkou *Jana Lukaveckého z Lukavce* a odkázala Onšov svým synům, z nichž jej ujal za svůj díl *Jindřich*, syn nejstarší. Po jeho smrti (okolo r. 1580) přešel týž statek na jeho mladší bratří, kteří se tak rozdělili, že Adam dostal Onšovský a Štylfryd Studenský díl.[5]) Adam zemřel r. 1589 odkázav tvrz Onšov a dvůr Horku s vesnicemi *Trystramovi*, *Janovi* a *Mikulášovi*, synům někdy Bedřicha Lukaveckého.[6]) Tito se dělili ještě r. 1589. Trystram dostal Bílé Martinice, ostatní každý po polovici Onšova. Jan zejména dostal v tvrzi hořejší světnici, při ní síň, komoru, nad ní obě hořejší komory a třetí komoru, kde se z placu pod hořejší světnici jde, kde sýry chovali, a při té komoře marštal. Společné zůstaly schody, pavlač, ratejna, kuchyně a pec.[7]) Jan seděl na svém dílu až do smrti r. 1618. Mikuláš věnovav na svém dílu (r. 1593) manželce Mandaléně Lukavecké z Dobřenic,[1]) prodal jej potom *Václavovi Pětipeskému z Krásného Dvora*. Od tohoto dostal se r. 1598 *Ctiborovi Dráchovskému z Dráchova*.[2]) Když tento nedlouho potom zemřel, koupil Jan r. 1600 díl tento od poručníků sirotků a držel zase celý Onšov.[3])

Jan zemřel r. 1618. Syn jeho *Karel Ferdinand* prodal Onšov r. 1622 *Anně Julianě Beřkovské z Amštatu*, která držela před tím Košetice a přikoupila statek Horku. Tyto statky r. 1639 dcery její mezi sebe rozdělily. Onšov dostal se na díl Saloméně. Tato byla vdána napřed Kotvicovou a později Karlovou. Z prvního manželství byla dcera Anna z Kotvic, která se vdala za *Jana Jakuba z Gastheimu* a jemu r. 1667 statek Onšovský prodala.[4]) Tento držel Onšov až do smrti a zůstavil jej synovi *Janovi Danielovi*. Za těch dob byla stará tvrz tak sešlá, že v ní zůstala jen světnička v pravo při vjezdu, v níž duchovní správce bydlil, a dvě světnice s komorou a kuchyní, kde hejtman bydlil, a v levo při vjezdu ještě dva pokojíčky. Ta, tuším, na faru obrácena.[5]) Držitelé postavili si nový zámeček při dvoře, který r. 1738 ještě nebyl dostavěn. Statek Onšov koupen byl potom k Pražskému arcibiskupství. Roku 1787 dostavěn jest nový zámek. V něm bydlí na ten čas pan Matěj Kopp, nájemce, který také spis tento všemožným způsobem podporoval.

[1]) Reg. I., II. Font. rer. Boh. IV. 352. [2]) Reg. IV. 128, 288. [3]) Založeno na podrobných studiích. [4]) DZ. 84. A 12. [5]) Reg. kom. soudu. [6]) DZ 24. K 20. [7]) DZ. 178. B 29.

BÍLÉ MARTINICE.

Nedaleko Onšova jest ves Martinice a při ní rybník. U rybníka jsou dvě místa, kde se říká na tvrzi; jedno patří k č. 5., druhé k č. 8. V č. 5. před lety se z gruntů tvrziště vybíral kámen. Prvotně tu byla asi jedna tvrz, na níž seděli r. 1362 *Vok* a v letech 1414—1417 *Aleš z Martinic*, ten pak r. 1415 stížný list zpečetil.[6]) Že byly pak dvě tvrze, vysvětlujeme si tím, že ves byla rozdělena na dva statky. Připomínají se totiž *Léva ze Chřenovic* (r. 1433—1438) a *Hynek* odtudž (r. 1462—1486), předkové Martini-

[1]) DZ. 26. M 14. [2]) DZ. 182. E 22. [3]) DZ. 187. D 27. [4]) DZ. 292. H. 15. [5]) DZ. 162. K 20. [6]) Arch. č. III. 188, lib. conf., arch. Želivský.

Dlaždice z kostela v Onšově.

ckých ze Chřenovic, jako pánové v Martinicích,[1]) a současně r. 1440 až 1453 *Mikuláš Rubáš* z *Hrádku*, též v Martinicích.[2]) Po tomto se nazývaly Rubášovy Martinice. V 15. století koupeny oba statky k Onšovu a tvrze zanikly.

SOUTICE.

Ves Soutice leží blíže ústí Želivky do Sázavy. Tu stojí uprostřed zeleni dvoupatrový, dobře zřízený zámek. V těch místech stávala tvrz zvaná *Dolejší tvrz*, z níž jen chatrné známky zbyly. Na západním konci vesnice při samé silnici Vlašimské viděti jest náspy a příkopy hořejší tvrze, které v pravidelném čtverhranu prázdné tvrziště zavírají.[3])

Soutice připomínají se již r. 1295, protože tu tehda dvě sedliště k biskupskému zboží Štěpánovskému náležela. Ve 14. století seděli tu předkové Čabelických ze Soutic, jejichž erbem bylo křídlo spojené s ptačí nohou. Jednomu z nich, *Mojkovi*, dovolil Karel IV. r. 1360, aby ve vsech Souticích a Opatovicích krčmy zříditi mohl.[4]) *Heralt* a *Zdeněk* bratři ze Soutic podávali r. 1363 faráře ke zdejšímu kostelu. Od těch dob nacházíme Soutice rozdělené mezi držitele obou tvrzí. V letech 1385—1415 připomíná se *Vilém* z dolní tvrze, jenž r. 1402 s *Vilémem* z hořejší tvrze nového faráře podával. Protože se vedlé prvního Viléma r. 1410 *Vítek* a v letech 1412—1415 *Matěj* připomínají, soudíme, že seděli na hořejší tvrzi.[5]) Současně žili bratři *Zdeněk*, *Jodok* a *Hroch* (r. 1390 atd.), sedíce na Janovičkách, Borovsku a Čabelicích. Od nich pocházeli Janovští a Čabeličtí ze Soutic.

V 15. století se rod ten ze Soutic vyprodal. *Zdivše* a *Beneš ze Soutic*, kteří byli r. 1440 na Čáslavském sjezdu, bezpochyby patřili k jinému rodu.[1]) Roku 1457 držel Soutice *Jan Bůzol* z *Radonic*. Když se r. 1490 dcery jeho Anna a Johanka dělily, dostala ona hořejší, tato dolejší tvrz a každá díl vesnic.[2]) Později nabyla Johanka i statku sestry své. Protože bydlila na Krchlebích, spustly obě tvrze a ponechán jen zdejší dvůr. Statek ten z neznámé příčiny *Jetřichovi Lukaveckému* z *Lukavce* na komorním soudu přisouzen. Drželi jej pak r. 1544 synové jeho *Zdeněk* a *Jetřich* a znova si jej v zemské dsky vložili.[3]) Později měl Zdeněk Soutice sám a dosáhl toho, že mu dvůr nápravný v Souticích, který patříval arcibiskupům (r. 1579), dědičně odprodán byl.[4]) Obnovil dolejší tvrz a na ní bydlíval. Zemřel před r. 1581 zůstaviv syny *Jetřicha*, *Adama*, *Petra*, *Václava*, *Jindřicha*, *Jana*, *Matěje* a *Jiříka*. Z těch držel Soutice napřed Jetřich († r. 1600), potom Jan. Naposled ujal je Matěj a věnoval na nich r. 1617 manželce Maří Anně Pešičce z Komárova.[5]) Od něho koupil Soutice r. 1623 *Jan Obytecký* z *Obytec*, panství Poděbradského a města Nymburka hejtman.[6]) Tento zemřel r. 1636 zůstaviv dva syny, z nichž starší *Litmír Vyduna* Soutice ujal. Týž přikoupil k Souticům Horku, byl také pánem na Janovičkách a zemřel r. 1671. Při dělení synů *Antonín Josef*, mladší syn, ujal Soutice a Horku, ale oboje prodal r. 1694.[7])

¹) Arch. č. III. 508, rel. tab. II. 185, 212. Paprocký. ²) Arch. Jihlavský, arch. č. I. 256, III. 552. ³) Mistop. bibl. II. 134. ⁴) Glafey, Anecd. I. 109. ⁵) Lib. conf., erect., rkps. bibl. Praž.

¹) Arch. č. I. 256. ²) Rel. tab. II. 441. ³) DZ. 250. G 23. ⁴) DZ. 20. J 14. ⁵) DZ. 138. M 1. ⁶) DZ. 300. E 14. ⁷) Viz o tom a potomních držitelích Místop. bibl. II. 135—136.

Motiv z Kutné Hory.

CHLUM HRAD.

Asi v prostřed mezi Golčovým Jeníkovem, Habry a Zbraslavici leží chudá ves Chlum nepříliš daleko od stanice Leštiny. Na jejím východním konci spatřují se zříceniny hradu, z něhož pocházel slavný rod *Slavatů* z *Chlumu*. Stával na návrší, které neposkytovalo přirozené pevnosti, ale uměním tak důmyslně bylo opevněno, že hrad byl výtečnou pevností. Na východní a jihovýchodní stranu bývala přední jeho pevnosť, totiž rybník, který se tam ještě za naší paměti nacházel, ale nyní jest spuštěn a v louku proměněn. Také mlýn, který býval pod hradem, asi r. 1888 zrušen. Na severní stranu bylo návrší dosti vysoké, ale na ostatní strany byla rovina. Nejslabší tedy strana byla západní, odkudž příjezd býval. Proto také bývalo na této straně nejsilnější opevnění. Zvláštností u Chlumu jsou vysoké okrouhlé bašty, t. j. strmé kopce naschvál navezené, na nichž bývaly dřevěné sruby. Jedna taková bašta jest v rohu severovýchodním, druhá severozápadním, kdež do jejího těla stavěna jest chalupa, a třetí, ze všech snad nejmohutnější, stojí v jihozápadním rohu hradiště. Všechny byly spojeny hrubým a vysokým náspem, který jest sem a tam zrušen a srovnán. Na tu stranu k rybníku býval také násep, ale nevysoký, poněvadž tato strana byla silná. Bašty a hrubé náspy pocházejí z 15. století, kdež pouhé hradby ukazovaly se býti nedostatečnými proti střelbě z děl. Na severní straně bylo nižší oddělení hradu, také dobře zpevněné. Mezi hradištěm, jehož základ jest nepravidelný čtverhran, a mezi náspy jest příkop. Asi uprostřed hradiště jest ještě vysoký zbytek paláce, totiž roh jeho s oknem, velice vylámaným. Spodní jeho část byla klenutá, a proto vznikla pověsť, že v nárožním sklepu bývala kaple. Omítku vnitřních místností lze ještě znáti. Že zbytek ten státi zůstal, toho příčinou byl opěrací pilíř, jenž postaven byl k podpoře rohu. Severně odtud jest podzemní sklep ve skále vytesaný a místy překlenutý, kterého nájemce dvoru za pivnici užívá. Sklepy jdou na dvě strany. Na konci levého oddělení jest zazděná lednice, na pravo vyklenut jest pás tak úzký, že jen sehnutému lze projíti Z tohoto oddělení jde nízká chodba jižním směrem a ústila bezpochyby ve stráni nad rybníkem. Na hradišti v rumu nalezli často rozličné starodávné předměty, kteréž se nacházejí ve sbírkách Čáslavské Včely.[1])

Předkové Slavatův bývali prvotně v Litoměřicku. Pokládáme za předka jich Bleha kmetě a syna jeho Zdislava (r. 1130). Tohoto syn Bleh z Trebušína (r. 1169—1193), jinak Velký Bleh, býval popravcem Litoměřického kraje a zůstavil syny Bleha, Zdislava, Buna a Milotu, kteří žili na počátku 13. století. Zdislav pak měl syna Buna, který se r. 1235 připomíná. Asi v ten čas přestěhoval se rod ten do Čáslavska, kdež na sebe potáhl dědičné držení úřadů, které dříve králi náležely. Zejména je držel *Bleh*, tuším, syn jednoho z dotčených čtyř bratří. Král Přemysl II. vybavil od něho úřady a statky komorní a založil nové město Čáslav, ponechav Blehovi jen staré hradiště Čáslavské s kostelem na něm stojícím. Zdá se, že si tehda Bleh nový hrad ve vsi Chlumu založil. Žil ještě r. 1282, jsa již věkem obtížen.[2]) Synové jeho byli *Mstislav*, *Bun* a *Sezema*, a připomínají se r. 1289 všichni jako svědci. Mstislav první z nich připomíná se r. 1282 s otcem, r. 1288 najal si od kláštera Vilemovského ves Ruzyni pustou, a v zápise r. 1292 jest řeč o změně, kterou učinil dav ves svou Háj za Bělavu u Keblova.[3]) Některý rok

[1]) Viz zprávu Včely z r. 1887. [2]) Reg. IV. 737. [3]) Reg. II. 620 638, 670.

potom zemřel a pohřben v novém kostele Čáslavském [1]) Posud jest tu zazděn starodávný jeho náhrobek a na něm čte se nápis: (M)sthizlaus.[2]) Chlum pak drželi bratří jeho Bun a Sezema, kteří r. 1310 s *Jenišem* synem Bunovým podací kostelní v městě Čáslavi, po předcích zděděné, křižovníkům Německého řádu darovali.[3]) V držení Chlumu následoval pak Jeniš a připomíná se v pamětech ještě r. 1350.[4])

Bratří *Diviš*, *Vilém*, *Procek*, *Mstislav*, *Slavata* a *Ješek*, kteří se potom v držení Chlumu vyskytují, zdají se býti Jenišovými syny. Diviš jako nejstarší bratr v letech 1358—1360 panství řídil a kněze ke kostelům na Horkách, Radoňově a Okřesanci podával.[5]) Roku 1360 všichni bratří dali si ve dsky zapsati spolek na všecka svá zboží, a to proto, kdyby některý z nich odemřel bez dědiců, aby jeho jmění při rodině zůstalo.[6]) Diviš od té doby vyskytuje se sice obyčejně jako podací pán sám, ale někdy též s bratřími, z nichž se Procek po r. 1360 a Vilém po r. 1366 již nepřipomínají.[7]) Ostatní čtyři nabyli r. 1372 hradu Košumberka a společně drželi Chlum ještě r. 1374.[8]) Ješek koupil r. 1386 část vsi Damirova[9]) a zemřel nedlouho potom, zanechav děti. Potom zemřel Slavata, a jeho dědiny v Chlumě provolány za odúmrť (r. 1391), ale Diviš a Mstich zachovali je pro sebe a sirotky Ješkovy.[10]) Nedlouho potom oddělil se Mstich a usadil se v Římovicích. Roku 1398 prodal plat na vsi své Hostovlicích Heřmanovi Chrtovi, faráři v Jeníkově.[11]) Diviš konečně zemřel po r. 1393. Zdali měl potomstvo, není nám známo.

Hrad Chlum s mnohými vesnicemi, hrad Košumberk a zboží Podhořanské dostaly se potom bratřím *Janovi*, *Vilémovi*, *Benešovi* a *Divišovi*, snad synům Ješkovým. Jan spravoval všechna zboží již r. 1399, kdež držel s králem proti jednotě panské,[12]) jsa tehda i potom dvořenínem královým. Roku 1404 čteme jej jako patrona kostela Dobrovitovského, avšak od r. 1405 podával kněží se svými bratřími.[13]) Až do r. 1416 seděli na rozličných statcích a na nich platy prodávali.[14]) Roku 1415 Jan, Vilém a Diviš zpečetili stížný list ke Kostnickému sboru poslaný.[15]) Asi r. 1416 rozdělili se o své statky. Jan vzal za svůj díl Chlum hrad s dvorem a vsí před ním, tvrze Podmokly, Smrčany a Radoňov a vesnice okolo Chlumu. Vilém a Diviš dostali po polovici Košumberka a Beneš Podhořany a Jenikov s vesnicemi.[16]) Ještě téhož roku Jan manželce své Žofce na vsech Čejkovicích a Chvalovicích věnoval.[17]) Ale že dětí neměl, napsal téže manželce věnný list, jímž jí věnoval skorem na celém Chlumském zboží. Roku 1437 byl již Jan mrtev, a Beneš byl po něm dědičným pánem. Žofka držela věno své, a když zemřela, spadlo na krále.[18]) Nedlouho potom i Beneš zemřel, a bratří *Slavata* a *Jan* (synové Divišovi) zdědivše jeho statky pečovali o to, aby z jich držení vyvedeni býti nemohli. Proto vyprosili si r. 1461 u krále Jiřího, že jim vše právo své odúmrtní na hradě Chlumu, tvrzi Podhořanech a městečku Jeníkově s vesnicemi daroval.[19]) Téhož roku postoupila jim Dorota z Tloskova, vdova po Benešovi, vše své právo věnné na Podhořanech a Jeníkově.[20]) Slavata, starší z bratří, jehožto manželkou byla Dorota z Nemošic, vzal sobě asi r. 1462, děle se s bratrem, zboží v Čáslavsku ležící za díl. Král Jiří, jemuž za dvorského hofmistra sloužil, zapsal mu r. 1463 proboštství Zbýšovské s vesnicemi,[21]) a že byl dobrý hospodář, skoupil v letech 1467—1498 drahně tvrzí, dvorů, vesnic, dědin a platů v Čáslavsku a Kouřimsku, zejména r. 1494 rozsáhlé panství Kostelecké.[22]) Zemřel r. 1498.

Michal (syn Slavatův) byl také dobrý hospodář, jenž po r. 1498 statky přikupovával. Náležel proto nejen k nejbohatším, nýbrž i k nejvzácnějším pánům, účasten jsa všech jednání veřejných a mnohých soukromých. Mezi sněmovníky měl platné slovo a vysílán proto i ke královskému dvoru do Budína. Z manželství svého s Eliškou z Sovince dětí neměl, a proto bohatství jeho přešlo na pošlosť Košumberskou. Vývod této není přesně znám. Zdá se, že Diviš (v l. 1415—1452) měl syna Slavatu, který se nazýval starším, a poněvadž Jan, mladší syn Vilémův (v l. 1454—1483), se samoten v držení Košumberka vyskytuje, zdá se, že Slavata starší dětí neměl a zboží své Slavatovi a Janovi bratřím odkázal. Tím se také vysvětluje velký díl, který Slavata při dělení obdržel, neboť Jan měl polovici jich Košumberka i někdy Slavatovu. V držení tohoto hradu následovali pak bratří Albrecht a Slavata (r. 1491 a t. d.), z nichž onen po r. 1510 zemřel a tento ještě r. 1533 živ byl, když Michal poslední své pořízení sepsati dával. Odkázal Slavatovi Kostelec, Chlum, Talmberk, klášterství Sázavské a hrad Hradiště s mnohými městečky a vesnicemi.

---

[1]) Viz Pam. arch. III. 329 a VII. 310 [2]) Na originále kl. Břevnov. (Reg. II. 620) není Jistislaus, nýbrž Mistislaus [3]) Reg. IV. 773. [4]) Arch. Břevnovský. [5]) Lib. conf. [6]) Rel. tab. I. 428. [7]) Lib. conf. [8]) Rel. tab. I. 441, lib. conf. [9]) Rel. tab. I. 506. [10]) DD. 13, f. 157. [11]) Lib. erect. IV. f. 3. [12]) Arch. č. I. 61. [13]) Lib. conf. [14]) Obyčejně se má za to, že Jan Husa do Kostnice provázel, avšak omylem. Husův průvodce byl *Jan Kepka z Chlumu* (erbu lva), který měl statky své v okolí města Lipého. Slavatové jsouce až do konce 16. stol. horlivými vyznavači víry pod obojí, od písmářů přivedeni byli k domněnce, že dva jich předkové Jan a Jindřich Lacembok byli v Kostnici. Z těch příčin Michal Slavata dal si sepsati r. 1515 a 1523 svědomí starých lidí, že byli tehda čtyři bratří, a Jan, nejstarší z nich, že byl s Husem v Kostnici. Jeden dokonce tvrdil, že otcem jich byl Jindřich Lacembok (Arch. Hradecký), ale tento byl jiného rodu a erbu (Chlumův a Sluzských z Chlumu) a mylně byl pokládán za otce, protože r. 1390 byl seděním na Košumberce (Arch. Drážďanský), tuším, však jen jako poručník. [15]) Arch. č. III. 188. [16]) Rel. tab. II. 132. [17]) Rel. tab. II. 139. [18]) DD. 16, f. 264, 23. G 4 [19]) DD. 16, f. 277, 23. J 4, arch. č. III. 570. [20]) Rel. tab. II. 310. [21]) Hradecký arch. [22]) Rel. tab. II. 352—426

K tomuto pořízení Jiří Peterka, purkrabě Chlumský, pečeť svou přitiskl.[1]) V ty doby křestní jméno Slavata stalo se již stálým jménem rodinným, tak že se ho užívalo jako příjmení.

Slavata († r. 1539) měl jediného syna *Diviše* a dcery. Pořízením svým zřídil za poručníka syna svého a dcer nezletilých švakra jejich Viléma Šťastného z Valdšteina. Avšak pořízení tomu odpíral Diviš, poněvadž měl léta svá spravedlivá, když mu otec jeho zřídil poručníka, kterémuž odporu nálezem panským r. 1540 místa dáno. Z toho vyplýval ještě jiný spor. Vilém osobuje si poručnictví, prodal hrad Chlum *Bernartovi Žehušickému z Nestajova*, a měl proto pře u soudův. Konečně r. 1544 (18. března?) učiněn nález, že má trh ten býti neplatným, poněvadž zřízení poručnictví bylo neplatné, a proto nemohl ani Vilém prodávati ani Bernart kupovati.[2])

Pan Diviš byl nyní jedním z nejbohatších velmožů českých, neboť byl pánem na Kostelci, Košumberce, Chlumu, Hradišti, Čestíně Kostele a j. v.; arci že od toho také odprodal Podhořany a některé statky v Čáslavsku, ale jiné v Chrudimsku přikoupil Roku 1544, 17. září dal si v obnovené desky zemské vložiti zboží Chlumské: *Chlum zámek*, dvůr poplužní, městečko tudíž, domy, krčmy a t. d. a mnohé vesnice.[3])

Diviš přiznával se k učení českých bratří, kteréž na panstvích jeho bylo od mnoha let rozšířeno, a vychovati dal v něm i děti své, ačkoliv matka jejich Alžběta z Hradce se přiznávala k víře katolické. V bouřích r. 1546—1547 v Čechách vzešlých měl též platné účastenství, byv mimo jiné i zvolen za jednoho z 12 direktorův a plnomocníkův, aby jménem všech tří stavů vše to vyjednávali a před se brali, čeho by k ochraně práv zemských a obecného dobrého potřebí bylo. Pročež po vítězství Ferdinanda I. přísný soud vynesen nad ním. Neboť ačkoli chtěl vinu svou spraviti tím, že byl příliš mlád a nezkušen, že toliko k přimlouvání přátel svých k stavům odbojným přistoupil a jenom dvakráte přítomen byl jejich poradám, nicméně propadl Kostelec a zápisná svá panství naprosto ke komoře, ostatní zboží svá musil uvésti v manství a zavázati se k službě manské 8 koní zbrojných (r. 1547). Manské panství Chlumské bylo veliké, a to: *zámek Chlum*, dvůr poplužní, *městečko* a mnohé vesnice.[4])

Po několika letech k přímluvám osob vzácných a pro služby jeho věrné, potom domu panujícímu činěné, propuštěno bylo zboží to opět z manství a jako statek zpupný p. Divišovi r. 1574, 7. prosince ve dsky zemské vloženo.[5]) Neboť Diviš byl muž velmi rozšafný, rázný, vzdělaný, zřízení zemských i obyčejův a způsobů soudních velmi znalý, pročež užíváno služeb a rady jeho v mnohých důležitých věcech. Po jeho smrti (r. 1575) pozůstalí po něm synové rozdělili se tak, že *Adam* vzal sobě Čestín Kostel, Jindřich Košumberk, Albrecht Podlažice a Chrast a Zachariáš Chroustovice. O Chlumu se při tomto dělení v listech přiznávacích nečiní zmínka.[6]) A žádná z hojných listin tehdejšího věku nám nepovídá, jak se dostalo původiště Slavatů v cizí držení.

Krátce po těchto dobách držela Chlum *Alžběta Ostrovcova z Malovic*, od nížto jej koupil před r. 1590 *Václav Sadovský z Sloupna*. Týž zemřel r. 1598, odkázav kšaftem svým všechen statek *Jiříkovi* synu svému, až by došel 20 let.[7]) Řečený Jiřík, muž vzdělaný, přítel Karlův ze Žirotína a obhájce bratří českých, prodal (vkladem r. 1604, 5. října) *zámek Chlum* s dvorem poplužním při témž zámku, pivovárem, sladovnou, štěpnicí, chmelnicí, zahradami, lukami, městečko, vsi Čejkovice, Lhotu Bolunkovu, Opatovice, též mlýn, jenž slove Doudovský pod Opatovicí na potocích, dvůr Zbýšovský s poplužím *Janovi mladšímu Lukaveckému z Lukavce* za 14.000 kop grošů míšeňských.[8]) Řečený Jan jen krátce podržev koupené panství, prodal je se vším příslušenstvím vkladem r. 1604, 19. listopadu *Janovi Hanušovi ze Šaratic* a na Dobrovitově za 8100 kop grošů českých.[9])

Nový majitel ze sídla svého starého přestěhoval se na mnohem prostrannější hrad Chlumský. Zde též sepsal r. 1609 v pondělí po obrácení sv. Pavla poslední své pořízení, jímž statek svůj všechen odkázal synům svým s manželkou Johankou ze Stropin zplozeným a ji s Adamem Talackem z Ještětic na Žestocích učinil poručnicí nade vším statkem.[10]) Zemřel pak r. 1610 v Praze jsa na lécích a pohřben v Dobrovitově.[11])

Vdova po něm Johanka vdala se po druhé za Burjana Šlibovského ze Skřivan a zemřela r. 1617. Ujala se tedy poručnictví jediná již sestra Janova *Zuzana ze Šaratic*, vdova po Petrovi Salavovi z Lípy, jenž byl r. 1616 na Chlumě zemřel.[12]) Paní tato dočkala se strastiplných dob války třicetileté, v nichž císařská soldateska hrad zdejší i se sídlem při dvoře přistaveným a městečko zloupila a popálila, tak že tu již jen ves zůstala. Mimo to byl statek její velmi zadlužený, tak že jí komisaři z soudu zemského k ruce sirotků nařízení sprostředkovali směnu s *Marií Magdalenou Trčkovou z Lobkovic*. Tato Zuzaně

[1]) DZ. 3. G 22 [2]) Balbini liber curialis ed. Riegger p. 277. [3]) DZ. 250. G 24. [4]) DD. 64. 199—200. Pam. arch. X. 458—459. [5]) DZ. 18 J 6. Roku 1562 byl Adam Puchart z Voděrad úředníkem na Chlumě. (Reg. kom. soudu.) [6]) DZ 20. P 2. 22. F 16. G 12. [7]) DZ. 128. M 17, 167. F 16. Roku 1587 zemřel Jan Ostrovec z Kralovic a na Chlumu a pohřben v Borovsku. [8]) DZ. 132. K 14. [9]) DZ. 132. L 16. [10]) DZ. 135. E 29. [11]) Dačický. [12]) Tamže 209.

odstoupila statek Jindický za Chlum a přejala 13.000 kop míšeňských dluhu. Statek Chlumský, „mnohými kontribucemi sešlý, ohněm popálený a jinak zplundrovaný“, obsahoval *Chlum* a *Dobrovítov* s sídly, s *zámkem pustým* a *tvrzí* (Chlumským sídlem) s dvory.[1]) Marie Magdalena, zlá paní, všelijakým způsobem byla rozhojnila bohatství Trčkovské, ale všemu tomu scházelo konečné požehnání. Syn její Adam Erdman zavražděn jest r. 1634 v Chebu, a manžel její krátce po tom zemřel, přečkav manželku svou. Všechny statky připadly královskému fisku.

Vrah knížete Fridlandského *Valter Devereux* obdržel Chlum od Ferdinanda II. darem. Pro velké dluhy, jimiž statky jeho stíženy byly, po smrti jeho přišly v kridu, a komisaři královští prodali r. 1651, 25. září statky jeho a *tvrz Krchleby*, tolikéž „*tvrz Chlum*, při ní dvůr s krčmou a 2 chalupy“, dvůr poplužní Beyšovec (sic) řečený, při něm mlýn, ovčín, ves Čejkovice, Lhotu, Opatovice, „vše pusté a zruinirované“, *Ferdinandovi Robmhapovi z Suché na Lichtemburce* za 31.000 fl. rh. Ferdinand zase krátce potom r. 1653

Zbytky hradu Chlumu.

6. června odprodal „*hrad řečený Chlum*, při něm městečko Chlum, však vše pusté (jenom 2 chalupníci a podruh s ženami a dětmi se nacházejí), dvůr poplužní *Vilémovi Mladotovi ze Solopisk* za 7000 fl. rh.[2]) Tak se měl utvořiti malý samostatný stateček Chlumský, jak nepatrný v srovnání s velkým statkem Chlumským Divišovým, a místo pyšného hradu ssutina!

Řečený Vilém (Jindřich) zemřel r. 1691, 17. dubna v 75. roce věku svého, zanechav po sobě 5 synův. Není známo, jak dlouho podržel Chlum, a jakým způsobem se po druhé dostal v držení *Robmhapův z Suché*. Více nevíme udati, než že r. 1675 a 1700 opět ke Krchlebsku patřil, neboť se v tehdejších zvodech a dílčích cedulích při dílu Krchlebském připomíná.[3])

[1]) DZ. 295. O 13. [2]) DZ. 308. S 28 a 151. R 27 (vklad 1653, 30. srpna). [3]) DZ. 81. C 29.

KRCHLEBY ZÁMEK.

Asi hodinu jihozápadně od města Čáslavě leží farní ves Krchleby. Tu se spatřuje starý, opustlý zámek, stojící na levě straně dvora. Jest to čtverhranaté stavení, vypínající se do druhého poschodí a ozdobené uprostřed střechy do dvora vížkou, na níž jsou starobylé hodiny. Příkopy hluboké a široké kolem zámku se nacházející dosvědčují dosud, že býval dobrou pevností. Na místě bývalého mostu zvoditého nachází se kamenný most, jehož dva oblouky opírají se o mocný pilíř, z příkopu se vypínající. Po obou stranách vchodu jsou pilíře k sesílení zdí, jež k ozdobě nejsou. Pocházejí z novější doby a bývaly pomalovány freskami, jež od povětří k nepoznání zanikly. Za vraty, které jsou starodávného díla a velkým umělým zámkem a silným klepadlem opatřeny, jest jednoduchý průjezd, kterým se přijde na dvůr, šestihrannými dlaždicemi vydlážděný. Po každé straně zámku spatřuje se po čtyřech oknech čtverhranatých, z nichž některá mají ještě kolečka olovem spojená, více jich však je buď zazděno nebo okenicemi zabedněno. Na slepém okně kuchyně, nacházející se v prvním poschodí, proti vchodu vymalován jest kuchtík smějící se, jenž vařečkou v rendlíku míchá. Po straně západní dvoru táhne se kolonáda, z níž se po dubových schodech do prvního patra vstupuje. Tu se spatřuje kuchyně s krbem dobře vydlážděná, při níž býval arkýř (tuším, k vylévání špíny). V prostranných světnicích spatřují se okna starodávného díla; venkovské jejich mříže, řemeslně zhotovené, ozdobeny jsou písmenami R. na památku Robmhapů z Suché. Ve dvou světnicích jsou také stará kamna.

V druhém poschodí nachází se několik světnic pustých. V některých jsou stará kamna a prvotní pěkné dvéře. *Kaple zámecká* jest freskami a štukovým dílem ozdobena; barvy jsou podnes ještě živé. Uprostřed klenutí jest obraz Matky Boží v životní velikosti jako královny nebes. Jest sice porušen opadlou maltou, ale krása svítí i ze zbytků. Tak je to i u ostatních maleb. V každém rohu totiž jest freska, představující nějaký děj. Na levé straně u dveří vyobrazeni jsou jezdci, hotovící se k boji, kterým anděl s nebes vítězství oznamuje. Na pravé straně jest bitva. U okna v levo vyobrazeni jsou vojínové před bitvou se modlící a v pravo oslavování vítěze. V jedné z vedlejších světnic spatřuje se malované ovoce, v jiném nade dveřmi jest krásná ozdoba ze dřeva vyřezávaná, jediná v celém zámku. *Palác* nebo velká síň nejvíce ze všech místností jest spuštěn. Na podlaze leží malta, rákos, dráty a rum, ze kterých hlavičky, části noh a rukou vyčnívají. To je proto, že strop pro zlou střechu se promočil a se rozpadává. Palác, zaujímající severní stranu, osvětlen jest pěti okny. V něm jest starý vlaský komín, nad nímž se zachoval erb Robmhapův, obklopený ozdobami a arabeskami. Stěny ozdobeny jsou umělým dílem štukovým. Nad okny táhne se vlis po obou stranách krásnými římsami zavřený a v oddělení rozdělený, v nichž se lidská poprsí a lví hlavy střídají. Nad tím vypíná se strop svou bohatou ozdobou, vlastně na slabé dřevěné kostře visící, která jest potažena rákosem a drátem a maltou obmrštěna, tak že se strop klenutí podobá. V zachované části lze zříti vypouklé obrazy hudebníků v životní velikosti, ovšem

Krchleby:
Zámek a vchod do něho.

i s nástroji, na které hrají. Na stěnách sálu jsou vymalovány odznaky rytířstva. Všechno dílo, které se v této síni spatřuje, jest opravdu umělecké. Na straně západní, pod prvním poschodím, jest výstupek po celé straně se táhnoucí, jenž jest střílnami opatřen.

Krchleby byly od starodávna farní vsí. V církevních pamětech zněmčilých slovou nezřídka *Kirchleins*. Prvním nám známým majetníkem byl *Petr*, jenž se r. 1257 připomíná.[1]) Roku 1385 byl držitelem tvrze a patronem kostela *Peslin Brodský* Horník, po němž v letech 1391—1403 *Ondřej*, *Urban* a *Pavel* bratří *Polnárové* též Horníci, následovali. Roku 1408 podával sem faráře *Václav ze Svatéhopole*,[2]) který Kunráta Naza též Horníka na spolek tvrze, dvoru a vsi Krchleb přijal.[3]) Okolo r. 1413 následoval *Jakub Kaufman* Horník, jenž téhož roku kněze podával. Týž seděl tu ještě po r. 1420 a pojal tehda druhou manželku Kateřinu z Břístí, která ještě r. 1456 žila.[4]) V polovici téhož století seděl na Krchlebích *Václav Baroch* z *Dobré*, a to, tuším, již r 1454, jistě však r. 1459[5]) a ještě r. 1486.[6]) Roku 1496 držel Krchleby *Jan Baroch* z *Dobré*.[7]) Manželkou jeho byla Johanka z Radonic, před tím držitelka Soutic, potom v letech 1512—1529 držitelka Krchleb.[8]) Vedlé ní vyskytují se r. 1515 a 1516 Jan z Pašiněvsi a r. 1524 Jiřík Žehušický z Nestajova jako páni na Krchlebích. O tomto víme, že byl manžel Johančin, a o onom soudíme tak. Avšak r. 1524 i Petr Lukavecký z Lukavce se pánem na Krchlebích nazývá.[9])

Johanka zemřela okolo r. 1529 odkázavši Krchleby s připojenými vesnicemi, osedlými i pustými, *Janovi Studeneckému* z *Pašiněvsi*, jenž si statek tento r. 1542 v obnovené dsky zemské vložil.[10]) Týž zemřel r. 1557 zůstaviv syny *Adama* a *Václava*.[11]) Ti drželi Krchleby nedílně. Adam oženil se s Mandalénou z Olbramovic, jíž r. 1570 na Krchlebském zboží 2000 kop grošů míšeňských věnoval, avšak zemřel nedlouho potom,[12]) totiž asi r. 1571 okolo hodu sv. Prokopa a pohřben v Krchlebském kostele, kdež se posud náhrobek jeho spatřuje. Václav zemřel r. 1589 měv několik synů, z nichž ho jen synové *Jan*, *Adam* a *Zachař* přečkali, kdežto mladší jich bratří pomřeli.[13]) Roku 1595 dne 25. května Jan, jakožto nejstarší bratr, dědil statek. První díl tvrze Krchleby se světnicemi, sklepy, komorami, jakž náleží vystavěnými a zpravenými, dvůr a ves vybrány pro Zachaře,[14]) Adam dostal díl Žitenický a Jan Hraběšínský. Mladý pán zemřel některý rok potom, a Krchleby ujal napřed bratr Jan, avšak i ten r. 1599 zemřel.[15]) Zdědil tedy Adam všecko jmění, totiž i Krchleby i Hraběšín a prodal proto všechen svůj díl otcovský. Roku 1623 odsouzen třetiny svého jmění, avšak poněvadž před tím (r. 1622) byl Krchleby *Maří Majdaléně Trčkové* prodal, zaplatil pokutu na penězích a uchoval si druhý statek svůj, totiž Hraběšín.

---

[1]) Reg. II. 66. [2]) Lib. conf. [3]) Rel. tab. II. 68. [4]) DD. 22, p. 137. [5]) DD. 16, f. 269, arch. gub. [6]) DD. 17, f. 305. [7]) Kn. trh. v Čáslavi r. 1522, E 2. [8]) Pam. Čáslavské a reg. kom. soudu. [9]) Reg. kom. soudu, arch. Hradecký a Kutnohorský. [10]) DZ. 250. B 10, H 29. [11]) DZ. 12. L 15. [12]) DZ. 17. A 24. [13]) DZ. 25. C 5—8. [14]) Arch. DZ. XV. [15]) Dačického Pam. II. 71.

Když r. 1634 všechny Trčkovské statky zabrány, daroval císař Ferdinand II. (r. 1636) statky Krchleby, Dobrovitov a Chlum *Valterovi Deveroux*, přednímu vrahu knížete Frydlantského a jeho společníkův.[1]) V Krchlebích stál zámek asi tak, jak se nyní spatřuje, jsa obehnán příkopem vodou naplněným a zdvihutým mostem. Valter obdržel statky s jistými výplatami peněz, které měl dáti spoluvrahům. Zavedl tím a nehospodářstvím sebe tak, že syn *Valter* ze závad vybřednouti nemohl. Statky jeho Krchleby, Dobrovitov a Chlum dostaly se věřitelům, a ti prodali je r. 1651 *Ferdinandovi Robmhapovi ze Suché*.[2]) Tento byv r. 1644 do stavu panského povýšen, tak dobře hospodařil, že statek Krchlebský přikoupenými statky rozšířil. Zemřel r. 1675 dne 25. května přečkav manželku a dítky. Dědicem jeho měl se státi bratr Karel, jenž byl generallejtenantem, ale že ten umřel, následoval po něm strýc *Ferdinand Adam*, jenž r. 1680 také do panského stavu byl povýšen. Zemřel r. 1695 dne 6. listopadu a pochován v kostele Krchlebském. Zůstali po něm synové *Jan Ferdinand*, *František Karel* a *Jan Antonín*, kteří z počátku byli pod poručenstvím mateře své Lidmily Johanky rozené Hysrlovny z Chodů Od ní na zaplacení dluhů prodán statek Dobrovitovský (r. 1699). Dne 10 června r. 1700 rozdělen všechen statek mezi dědice na čtyři díly. Nejstarší syn převzal první díl, totiž zámek Krchleby od kamene vystavěný, cihlou přikrytý, s mnohými pokoji a příležitostmi, též kaplou správy potřebující, vsi Krchleby, Souňov, Zbýšov, Lhotu, Opatovice, Čejkovice a pustou ves Suchotlesky.[3]) Statek tento prodal r. 1703 *Františkovi Pavlovi Harantovi z Polžic*, jenž k němu r. 1710 Šebestěnice přikoupil. Nový tento pán zemřel r. 1728 bezdětek, ustanoviv dědicem manželku svou *M. Josefu* rozenou hraběnku z *Millesimo*. Tato zemřela r. 1742 odkázavši Krchleby do rodu *Dubských z Třebomyslic*. Roku 1748 přikoupeno Krchlebské panství ke klášterství Sedleckému. Od té doby zanedbáván jest zdejší zámek a spoustě nebyla učiněna přítrž i po zrušení kláštera r. 1783.

[1]) Bílek, Děje konf. 576, 691. [2]) DZ. 307. E 30. [3]) DZ. 81. C 19. Viz Bernau, Album I.

TVRZE V OKOLÍ CHLUMU.

NOVÁ LHOTA.

Ve farnosti Třebonínské jest ves Nová Lhota, prvotně jen Lhota řečená. Roku 1381 odumřelo tu zboží po Přibkovi.[1]) V 15. století patřila Lhota k Paběnicům. Ještě v 16. století tu tvrze nebylo, zejména r. 1565, když *Jan mladší Salava z Lípy* ves tu od Václava Bedřichovského z Lomné k Úmonínu přikoupil.[2]) Tvrz postavena tu teprve, když Lhota od Úmonína oddělena.[3]) *Mikuláš Salava z Lípy* dostav Lhotu za díl (asi r. 1590), vystavěl tu tvrz, jíž dal jméno Nová Lhota. Týž ji odkázal r. 1624 i s kostelem (který otec jeho r. 1579 vyzdvihl) své dceři Kateřině Anně.[4]) Později držel týž statek *Vilém Balbín z Orličné* a pak Alžběta Haugvicova z Orličné. Synem jejím byl *Jindřich Haugvic z Biskupic*, jenž Lhotu r. 1665 *Antonínovi Bergmanovi*, královskému rychtáři na Kutných Horách, prodal.[1]) Rod jeho nějaký čas tu seděl, a pak přikoupena Lhota k panství kláštera Sedleckého.

[1]) DD. 13, f. 150.
[2]) DZ. 57. G 21.
[3]) Viz děje Úmonína.
[4]) DZ. 142. Q 7.

[1]) DZ. 315. P 28.

TŘEBONÍN.

U Třebonína býval hrad.[2]) Stával nad Třebonínem, jde-li se totiž proti řece Medenici asi 700 metrů daleko, a již na pozemcích vsi Velikého Lomce. Jest to skalnatý ostroh, na němž ještě viděti příkopy a náspy. Kopajíce tu přišli na zbytky zdí. Soudíme, že tu stávala tvrz držitelů vsi Třebonína, jakými byli r. 1361—1363 Dobrohost a r. 1391—1401 syn jeho Matěj.[3])

V *Souňově*, *Hraběšíně* a *Šebestěnicích* povstala na konci 16. nebo počátku 17. století sídla, t. j. prosté domy bez opevnění.

[2]) Viz Pam. arch. XIV. 102, 264.
[3]) Lib. conf.

Zbytky hradu ve Zbraslavicích.

ZBRASLAVICE ZÁMEK.

Za kostelem Zbraslavským, jehož stará stavba ze všech památek ve Zbraslavicích se nacházejících nejvíce zajímá, blíže pivováru spatřují se skrovné zbytky bývalé tvrze a později zámku. Jsou na konci téhož ostrohu, na němž kostel stojí. Příchozí přibližuje se, hned ze šedivých kusých zdí pozná, že jest na starožitném tvrzišti. Pod ním, avšak ještě na návrší jest pastviště, které povstalo srovnáním bývalých náspů, ač nebylo li to nějaké předhradí. Na severní straně tvrziště ještě se spatřuje násep s příkopem; také na východní straně ho ještě část zbyla. Kudy se přichází na tvrziště, jest již příkop spadlým rumem zasypán. Na místě tvrze stojí dvě zděná stavení (kolny a kovárna), vystavěná z kamene na tvrzišti sebraného, ale bez použití hradeb. To se seznává odtud, že jsou zříceniny starých zdí a hradeb mimo tato stavení. Na východní straně zbyl kus zdi, do níž prolomen jest nový vchod do sklepů. Na jižní straně zbyl také hezký kus zdi nevysoké a kromě toho drahně rumu. Poměrně nejvíce zbylo na západní straně. Kromě toho je v severozápadním rohu stará hradba ven povydaná na způsob nějaké bašty, avšak konce této zdi jsou hladké na obě strany. Ze skrovných těchto zbytků nelze si obrazu o bývalém rozdělení udělati.

Zbraslavice připomínají se již ve 13 století. *Rudolf*, držitel jich, byl jeden z desíti purkrabí, které král Přemysl k řízení Pražského hradu ustanovil.[1]) Roku 1316 je řeč o *Janovi* a *Zdeslavovi ze Zbraslavic*, kteří měli tehda nějaké soudy.[2]) Roku 1340 připomíná se *Jaroslav ze Zbraslavic.*[3]) Ten, tuším, je předek těch, kteří nosili na štítě dvé sekerek přeložených a erbem tím ozdobili svorníky Zbraslavského kostela, který Jaroslav vyzdvihl. Jaroslav prodal r. 1351 statek svůj Želetice na Moravě a připomíná se r. 1363 sám třetí jako pán podací zdejšího kostela. S ním totiž podávali *Jan z Kolovrat* a *Zdeněk ze Zbraslavic.*[4]) Jarošovým, tuším, synem byl *Oldřich*, jenž založil r. 1377 kaplanství ve Zbraslavicích

[1]) Chron. Francisci. [2]) Tab. vetust. 95, 111. [3]) Arch. kapit. Vyšehradské. [4]) Lib. conf. Zdeněk měl r. 1394 příjmí Sekyrka od erbu svého (DD. 13, f. 145).

a je dostatečně nadal.[1]) Držel hořejší část městečka, kdežto dolejší byla, tuším, Zdeňkova. Zemřel před r. 1381. Anna, vdova po něm, zřídila druhé kaplanství při zdejším kostele na spásu duše Oldřichovy, své, syna Jana a dvou svých dcer. Nadání stalo se s přivolením *Mikuláše Kolovrata ze Chřenovic*, jenž byl patrně držitelem dolejší části městečka a ji od Zdeňka koupil.[2]) Oba tito držitelé prodali r. 1385 a 1389 ke kaplanství prvnímu úroky ve Štipoklasích[3]) a podací nad kostelem ještě r. 1404 společně vykonávali. Byltě Mikuláš nábožný pán a všem kostelům na svých statcích dobrodiní činil. Jméno jeho se proto čte přečasto v tehdejších nadáních a potvrzováních kněží. Roku 1404 se synem svým Mikulášem přivlastnil plat druhému kaplanství a na spasení duše Anniny, po níž hořejší část Zbraslavic ujal, zřídil třetí kaplanství.[4]) Zemřel nedlouho potom, zůstaviv syny *Mikuláše* a *Alše*, kteří se od r. 1406 v držení Zbraslavic vyskytují.[5]) Jména jejich čteme také r. 1407 a 1408 v rozličných právních změnách, které se dály ve prospěch kaplanů a oltářníků zdejších.[6]) Asi r. 1410 se rozdělili. Onen dostal Zbraslavice a k tomu Slavošov, který patřil posud ke Zruči, a Aleš hrad Zruč.[7]) Mikuláše nacházíme ještě r. 1412 jako pána na Zbraslavicích, avšak r. 1414 poroučel tu *Hynek Berka z Dubé* a prodal pak Zbraslavice.[8])

Novým pánem byl *Jan Podolec z Podole*, který r. 1415 stížný list zpečetil a odtud se jako patron kostelů ve Zbraslavicích a Slavatově vyskytuje.[9]) Potomek jeho *Vácslav* vyskytuje se r. 1442 jako svědek v obdarováních Ledeckých, r. 1448 byl při dobývání měst Pražských, a r. 1450 pomáhal jednotě Poděbradské.[10]) V jednáních o odúmrť v Ostrově (r. 1464) vyskytují se Jan a Jakub bratří ze Zbraslavic, avšak není nám známo, jakého rodu byli. Okolo r. 1474 držel *Jan Svatba* z *Otradovic* dvě třetiny městečka, tedy díl Podolců, a *Bohuše ze Švabinova* a z *Drahohudic* držel ostatní třetinu, tedy ten díl, který měli v letech 1430—1450 Kolovratové. Ti dva se nemohli srovnati v příčině dosazování kněze, a poddaní jejich také na sebe útočili. Nad to udělal si Bohuše ve své části srub a okolo něho dělal bašty a příkopy. Když o to od Svatby žalováno bylo, nařídil soud komorní Bohušovi, aby si udělal okolo toho srubu plot jednoduchý bez bašt a bez roubení a bez příkopů, a ten plot bude moci sobě obmazati a otýniti anebo přikryti šindelem nebo-li došky kalenými.[11]) Bohuslav zápovědi nedbal a zřídil si tvrz. Tuto a svou třetinu Zbraslavic zapsal r. 1483 *Vácslavovi Mlekovskému ze Zásmuk*, tak aby se v ni po jeho smrti uvázal.[12]) Stalo se to brzy po tomto zápisu, a Svatba, jakmile mohl, část tuto si koupil. Roku 1496 drže celé městečko, obyvatelům učinil obdarování, aby zboží svá odkázati mohli komukoliv a statky neodkázané aby padaly na příbuzné,[13]) a r. 1514 vyprosil jim majestát na clo.[14]) Žil ještě r. 1519.[15]) Nástupcem jeho byl (syn?) *Jiřík Svatba*. Týž prodal asi r. 1534 zámek a městečko Zbraslavice s vesnicemi *Jindřichovi Firšicovi* z *Nabdína*.[16]) Tento vybíraje přísně clo r. 1514 povolené, ustavičně působil sobě i jiným těžkosti. Roku 1538 pobral Vácslavovi Vodičkovi z Nového města Pražského 138 volů mezi Vítici a Košici a při Nepomělicích. Téhož roku Řehoř Kyndule učinil s ním smlouvu o voly, které by své vlastní hnáti měl. Bohuslav, písař Zbraslavský, napsal na to řezané cedule, pak jedny dal pánu a druhé donesl Kynduli dolů do hospody k Vítovi, u něhož „stávali dobří lidé a Pražané". Písař dostal za to groš. Za to hnání volů měl dáti Kyndule 4 kopy (tuším jednou na vždy). Cedule byla uschována u Víta, a když pacholci hnali dobytek, Vít jim ji vydal, ale přes to Firšic 51 volů zajal. Když r. 1539 řezníkům opět dva voly zajal, dán mu rozkaz od komorního soudu, aby je vrátil a lidi cly a daněmi neobtěžoval. Firšic toho nedbal. Jednou hnali Pražští měšťané dobytek k Malešovu, a Malešovský pán vyslal svého sedláka, jenž je vedl řka: „Tak žeňte! Tudy nic není páně Firšicovo, a nebojte se ho za nic." Bylo jeho, ale prodal to Salavovi. Pak leželi za Košici. Celou noc je ponocovali jízdní, pěší a rychtář Firšicovi; odtud hnali přece za Košice ráno, kudy jim bylo rozkázáno. Tu na ně čekali sedláci Firšicovi, a když hnali, množství jich běželo a obstoupli dobytek. A když přišli do jedné vsi, kterou Firšic prodal, nedali jim hnáti a stavili jim dobytek. Tehdy přijeli páni a ptali se, proč jim nedají hnáti. „I máme rozkázání od svého pána, abychme nedali hnáti, že jste mýto prohnali." Ptali se páni: „Všecky-li nám voly chcete bráti či co?" Oni se radili, až jednoho vyslali ku pánu, až zase přijede, a tu pásli tak pomalu, až pásli na jiného pána zboží. Přijel pak Firšic se svými a kázal z každého stáda vola vzíti.

Jednou hnali voly v neděli, když slunce zcházelo. Jeden měl z nich dva voly kulhavé a hnal v nazad. Tu běžel rychtář za ním a chtěl jej v hlavu uhoditi. Potom běžel s oštípy a křičel: „Panské rozkázaní mám, abyste nehýbali." A potom chodil mezi dobytkem, „to prý všecko panské jest a budeme biti a jísti". Tu mořili dobytek od samého jitra do poledne i nedali jim hnáti řkouce: „Peníze dejte neb volů nechte, neb abyste nikam nehonili, jsou na vás osadili všude ve vsech". Posláno rychle pro Matěje

---

[1]) Borový, lib. erect. II. 146. [2]) Tamže 183. [3]) Tamže 226, 297. [4]) Lib. erect. VI. 437. [5]) Ibidem VII. 49. [6]) Ibidem 131, 155, VIII. 8. [7]) Tak se jeví z pozdějších pamětí. [8]) Lib. conf. [9]) Lib. conf. Část Zbraslavic zůstala v držení Kolovratův (Arch. č. VI. 423). [10]) Arch. v Ledči, Třeboni. ČČM. 1827, 3, 83. [11]) Arch. č. IV. 315, VII. 480. [12]) DZ. 84. C 16. [13]) Arch. ve Zbraslavicích. [14]) Arch. gub. [15]) Arch. mus. [16]) DZ. 1. E 25.

Hůlku do Čáslavě. Hůlka dojel na Zbraslavice a přišed na zámek, podal Jindřichu Firšici ruky. Pozdravil jej pán: „Vítej, Hůlko, bezděky dobrý, nu, co si chtěl?“ A řekl Hůlka: „Pane milý! Z které příčiny ráčili jste mi dobytek zastaviti?“ A on pověděl: „Tak sněd svou matr! daj, co máš dáti.“ Hůlka ho žádal, aby od něho kopu vzal. V tom se otázal. co má dobytka. Řekl, že půl druhého sta a 18 volův. I vzal Firšic křídu, počítal, že přijde bez 12 bílých 6 kop, a Hůlka ho vždy žádal, aby mu milosť udělal a slevil něco. Řekl: „Ať dobrým Firšicem nesluji, slevím-liť peníz, a nedáš-li, zajmu jej do dvora a nedám mu se pásti a nepustím ho, by měli zemříti.“ Pověděl pak: „Páni Pražané mněli, že sou mi zle udělali, oni mi dobře udělali, sněd svou matr, však sem se doptal, že je jinudy silnice od Brodu k Habru a od Habru k Čáslavi. Žeňte sobě tam, však o vás nestojím.“ A tu s Hůlkou on služebníka poslal. Dal mu 6 kop grošův bez 12 bílých. A řekl: „Kdyby kdo strašlivý byl tak jakž je několikero psaní královské ke mně přišlo, že by nepravil, by mu pod samý zámek hnali přes obilí třebas, a v tom mi žádný nerozkážeš, že já přece bráti budu, bych měl polovici statku svého ztratiti, a ty, Hůlko, jakž ty mi lůni mým lidem se vylhával a jinudy proháněl, i jiný za sebů provozoval, kdybych věděl, že kterýho dobrýho člověka máš za pána, bych měl jiných za tebe deset dáti, vyjednal bych tě a kázal bych tě oběsiti.“ Měl tam také voly Pavel Beránek z Mladé Boleslavě, i přijel hned na Zbraslavice. Pán se ptal, co má volův. Řekl: 200. — „Inu máš-li je s kým spolu, chyba tvého tovaryše, aby mi pravdu pověděl“ — řekl že s Duchkem velkým z Prahy má 100. Pověděl: „Já s Duchkem mám něco činiti, že je mi prve dlužen, jeho polovici poberu. A toho Beránku nesmysl, aby ty po mých gruntech měl honiti, jak by se tobě zdálo, ani žádný.“ Nepropustil, dokud mu Beránek za oboje sto kopu nezaplatil.

Pro ty a takové zájmy byl Firšic na jaře r. 1540 s Pražany před královskou radou sročen, když pak mimo výpověď komorního soudu zase při hnaní volů obtěžoval, vydáno naň v létě nové obeslání. Teprve po tomto důrazném jednání žaloby přestaly.[1])

Jindřich měl drahně statků na Čáslavsku, z nichž si jen Vlastějovice podržel. Prodav r. 1541 Sion, prodal r. 1547 zámek Zbraslavice s městečkem a vesnicemi *Pavlovi Malovci z Malovic*.[2]) Tento zemřel r. 1557, ustanoviv manželku Ofku z Michnic poručnicí nad nezletilými syny,[3]) jichž jména byla: *Oldřich*, *Vilém*, *Jan mladší*, *Zdeněk* a *Karel*. Asi r. 1564 se dělili. Oldřich dostal Štěpánov, Vilém Štipoklasy, Jan Dalkovice, Zdeněk dvůr ve Zbraslavicích a Karel Zbraslavice. Zdeněk zemřel r. 1574 bezdětek, a o statek jeho se bratří poděklili. Karel směnil statek Zbraslavice s *Jindřichem Talackou z Ještětic* za Libanice[4]) a zemřel také bezdětek. Neznámým způsobem nabyl Zbraslavic *Oldřich*, jenž se r. 1570 na Zbraslavicích psal a manželce Adelgundě z Budova na vsi Chabeřicích věnoval.[5]) Asi okolo r. 1584 nabyl Zbraslavic bratr jeho Vilém a připojil k nim díl svůj Štipoklasy.[6]) Když Vilém r. 1592 zemřel, zůstali po něm synové *Bedřich* a *Věnek*, tuším, z dvojího manželství, a tento z Johanky Malovcové ze Sloupna. Bedřich ujal Zbraslavice, ale zemřel asi r. 1594. Statek ujala po něm sestra Ofka, protože Věnek byl mlád. Sotva však Věnek ke statku přišel, hned jej prodal. Vyskytuje se v jeho držení r. 1596 a 1597 *Bohuslav Horňatecký z Dobročovic*,[7]) ale ve dsky vložen od Věnka r. 1601 *Ondřejovi Horňateckému*.[8])

Ondřej vyprosil Zbraslavským r. 1604 nové obdarování na trhy, protože staré majestáty na ně shořely a obyvatelé se dlouho pro chudobu vystavěti nemohli.[9]) Protože při volení syna falckrabě za čekance království byl mezi relatony, odsouzen jest třetího dílu Zbraslavic, Ratboře a Dobřeně, ale že byl katolíkem, dovoleno mu, aby si ten třetí díl koupil, k čemuž r. 1626 došlo.[10]) Zemřel, tuším, r. 1627. Mezi pět jeho synů rozdělen statek pozůstalý Zbraslavice a Dobřeň. *Kunata*, nejstarší syn, dostal vsi Štipoklasy, Hetlín a Černiny, ale týž statek ještě téhož dne mateři Kateřině Horňatecké z Hrušova prodal.[11]) Co *Karel*, druhý syn, dostal, není známo (snad Dobřeň). Pro *Jana Václava*, nejmladšího syna, vybrány Zdeslavice ještě s 3 vesnicemi. Městečko a zámek Zbraslavice rozděleny mezi *Bohuslava Ferdinanda* a *Jiříka Arnošta*. Onen dostal na zámku světnici panskou, fraucimor, Ráj, kamennou světnici, pod ní sklep, komoru, kuchyni, marštal, světničku při mostě, sklep pod zemí u mostu, špižírnu a loch. Jiří dostal dvě světnice nad mostem a při každé sklípek, žlutou světnici, pod ní kuchyni, pekárnu, dlouhou komůrku, růžovou světnici, zelenou světnici a nad ní hostěnici, špižírnu a sklep.[12]) Oba tyto díly držel později Bohuslav sám, převzav díl bratrův neznámým způsobem, a k tomu koupil od mateře (r. 1650) statek Štipoklaský. Zemřel r. 1653, zůstaviv syny *Jana Oldřicha*, *Jana Ondřeje*, *Františka Litmíra* a *Václava Ignáce*.[13]) Nejstarší zemřel záhy a ostatní podělili se r. 1662 tak, že Ondřej dostal zámek Zbraslavice s polovicí městečka, František Štipoklasy s druhou polovicí městečka a Václav 7250 kop peněz Ale poněvadž Štipoklasská tvrz spuštěna byla, vymíněny Františkovi některé pokoje na Zbraslavském

---

[1]) Reg. kom. soudu. [2]) Arch. mus. [3]) DZ. 12. L 13. [4]) DZ. 169 D 15. [5]) DZ. 16. P 9. [6]) Reg. kom. soudu. [7]) Tamže. [8]) DZm. 236. F 17. [9]) Orig. ve Zbraslavicích. [10]) Bílkovy děje konf. 169 [11]) DZ. 295. E 9. [12]) Arch. mus. [13]) DZ. 151. V 13.

zámku do čtyř let.[1]) Jan Ondřej držel díl svůj až do r. 1667, kdež jej prodal *Rudolfovi Jindřichovi Odkolkovi z Újezdce* a manželce jeho, ale od nich prodán hned následujícího roku *Dorotě Marii Pernklové z Neyperku.*[2]) Tato zemřela, tuším, r. 1680 dne 27. června a pohřbena v kostele Zbraslavském.[3]) Dědicem stal se manžel její *Ferdinand Václav Pernkle z Šenraitu*, který asi po šesti letech zemřel. Týž byl od r. 1672 statek Štipoklasy držel a byl proto od smrti manželčiny držitelem celého městečka. Protože statek Zbraslavský nebylo možno sirotkům zdržeti, prodán r. 1689 *Kryštofovi Karlovi Přehořovskému z Kvasejovic* a od něho puštěn zase (r. 1695) *Benigně Terezii Ottenfeldové.*[4]) Manželem jejím byl *Baltazar David z Ottenfeldu*, jenž r. 1696 statek Ostrov přikoupil. Týž dědil Zbraslavice po manželce, ale zadlužil se r. 1704 tak, že statky jeho Ostrov, Čestín kostel a Zbraslavice od věřitelů rozchváceny.[5]) Od nich *Barbora Eliška* ovdovělá hraběnka *Věžníkova* statek Zbraslavský (r. 1712) skoupila, ale prodala jej zase r. 1718 *Oldřichovi Vltavskému z Manšvertu.*[6]) Po nějakém čase nabyl Zbraslavic *Ferdinand František z Říčan* a prodal je *Janovi Gothardovi* hraběti z *Bredy.*[7]) V letech 1738—1752 drželi Zbraslavice Dýmové ze Střiteže, a pak následoval Jan Karel svobodný pán Vernier, po jehož smrti je *František Čejka z Olbramovic* koupil.[8]) Okolo r. 1777 přešly v držení Trautmansdorfů, za nichž zámek zdejší zkázu vzal. Roku 1809 totiž vyhořel, tak že odtud obýván nebyl. Spuštění jeho následovalo pak tak rychle, že v několika desetiletích s povrchu zemského zmizel.

K dějinám tuto vylíčeným přidáváme ještě dvě zábavné paměti:

Vysoce urozenému pánu panu Petrovi Vokovi z Rožumberka a na Bechyni oc.

Službu svú a t. d. V. Mti oznamuji, že sem p. Jiříka Homuta pana hejtmana V. Mti skrze psaní své žádal za toho kosa spívavého, kterého v svém pokoji má, slyšev ho když sem u V. Mti na Bechyni byl spívati, aby mi ho daroval. Kterýžto se V. Mtí vymlouval, že ho V. Mti jest prví daroval. Pak V. Mti za to služebně žádám, že mi jej darovati a odeslati poručiti ráčíte pro mé toho V. Mti vždycky odsloužení a v podobné věci odplacení. S tím oc. Dáno na Zbraslavicích v outerey po památce sv. Jana l. 1590 (26. června).

V. Mti k službě hotovey
Vilém mladší Malovec z Malovic a na Zbraslavicích,
hejtman kraje Čáslavského.[9])

Léta 1616, ve středu po veliké noci, byli před hospodou v městečku Slavošově Václav a Jindřich Fryckové z městečka Zbraslavic a hráli kuželky. Vidouce jíti cestou Jana Drahovzala, souseda Slavošovského, zavolali naň, aby tam přišel, a poněvadž neměl mnoho chuti, mocně ho tam vtáhli. Byl mezi nimi též Bartoloměj Šťovík kovář. Potom prasátko pečené do hospody přinésti dali a od něho hlavu ženě toho kováře poslali, ale kovářka ten dar vrátila. A když tovaryš Jakub tu hlavu přinesl a na stůl přinesl, tu Jindřich Frycek tu hlavu vzal a jeho ji beze vší příčiny udeřil a hned povstav, jemu ještě dva pohlavky přidal. Potom zmocniv se ho, porazil jej, vsedl na něj a bil, až ho s něho strhli. K tomu ozval se Šťovík řka, aby mu čeládky nebil, ale za to jej Jindřich šavlí v břicho šťuchal a hrozil, že ho tou šavlí zbije. Mezi tím se opět do toho tovaryše dal a také nemálo jej stloukl. Avšak přece se kovář s ním smířil a s tovaryšem odešel. Po odchodu jeho Jindřich toče se šavlí na Šťovíka se ptal. I jsa tu také Pavel Šandů, kovář z Hamrů, napomínal ho, aby pokoj dal, avšak on jej ujav za rameno, s ním se točil, až upadli, a když Jindřich povstal, ihned kováře jílcem šavle ve tvář uhodil a zpátkem trhl, až mu pošva upadla. Po té opět s dobytou šavlí po něm ťal a kdyby mu byl zpátkem neustoupil, byl by mu hlavu rozťal. Vida to Tomáš Jícha jako hospodář, že sobě takovou věc v jeho domě provozuje, jej napomínal a pěkně prosil, aby sobě tak nepočínal, ale on toho přece přestati nechtěl. Tedy poslal pro Matěje Radounského, rychtáře, aby tu rozpustilost právem přetrhl, a když rychtář s právem přišel, žádal ho, aby Jindřicha do vězení dal. Což uslyšev Václav Frycek, bratru svému vidličky podával a řekl, že se ho nic nebojí. V tom když rychtář Jindřicha k pokoji toliko napomínati chtěl, ten ihned šavli vytáhl a rychtáře v tvář od židovin až do čelistí, že mu zuby viděti bylo, ťal. To vida Jícha, opět Jindřicha napomínal, ale ten nemeškaje, hned jej v pravou ruku ťal, tak že na tu ruku do smrti chromcem zůstal. Po té vyskočili Fryckové ze síně a ušli pryč.[10])

[1]) DZ. 72. N 17—O 4. [2]) DZ. 316. M 23, 317. F 17. [3]) Sommer 65. [4]) DZ 400. F 6, 403. M 14. [5]) DZ. 35. O 9. [6]) DZ. 490. B 2, 494. N 7. [7]) DZ. 499. G 1. [8]) DZ 597. B 3. [9]) Arch. Třeboňský. [10]) Reg. svěd. 1615—1647, f. 89—90.

Z Vlaského Dvora.

TVRZE V OKOLÍ ZBRASLAVIC.

MALOVIDY.

Blíže Zbraslavic stávala osada, kteráž záhy spustla a v zapomenutí přišla, tak že jen název městiště, kde stávala, posud ukazuje, kde ji hledati. Nazývala se Malovidy, obsahovala tvrz, dvůr a ves a stávala v lese u Skalice.

Nejstarší nám známý držitel osady této byl *Jeniš z Malovid*, jenž měl r. 1360 poloviční hlas podací kostelního v Čestíně kostele.[1]) Později byl statek Malovidský rozdělen na dvě části. Na jedné polovici seděl ještě r. 1397 *Jaroš* s ženou svou Dorotou z Kunemil a synem svým Buzkem. Když otec a syn byli zemřeli, držela polovici tuto Dorota, majíc tu 120 kop grošů věna, společně s Machnou, Dorotou a Annou z Malovid. Dorota prodala věno své (r. 1398) bratru svému Bolechovi,[2]) když pak r. 1399 polovice tato za odúmrť královskou vyhlášena a provolána byla, práva svá statečně hájili. Také dotčeným sestrám statek jich zanechán, když Machna r. 1400 dokázala, že se vdala za muže svého Petra teprv po otcově smrti, a že jest tudíž dcera z dědictví otcovského nevybytá a nevypravená.[3])

Druhá polovice náležela snad již tehda ke Zbraslavicům. Nacházíť se totiž, že oltář jeden ve Zbraslavicích úroky bral z Malovid, a že plat ten r. 1408 Mikulášem a Alšem, pány Zbraslavskými, na ves Hranice převeden byl.[4]) Roku 1483 byl již celý statek Malovidský se Zbraslavským sloučen, a nacházel se tu toliko dvůr, poněvadž byly tvrz a ves za předešlých válek spustly. Roku 1548 připomíná se na témže panství „Malovidy zámek pustý a dvůr poplužný pustý“.[1])

[1]) Lib. conf. [2]) Rel. tab. I. 575, manual v arch. kapit. [3]) DD. 15, f. 198. [4]) Lib. erect. VIII. f. 8.

OSTROV PERKNÍŘŮV.

Ve farnosti Pertoltické jižně od Zbraslavic jest ves Ostrov, v níž v 16. století také tvrz bývala. Část vsi patřila r. 1390 ke Zbraslavicům,[2]) a vycházely odtud platy kněžím do Zbraslavic a Slavošova. Na dvoře seděl *Václav* řečený *Vaněk*, jehož čteme r. 1406 mezi patrony kostela Pertoltického.[3]) Týž spečetil r. 1415 známý stížný list a s ním i *Perkněř* a *Bostlch* odtudž.[4]) Perkněřovo jméno pak se čte r. 1440 mezi šlechtou na Čáslavském sjezdu.[5]) Roku 1464 vyprosil si Bušek z Hodkova odumřelý dvůr v Ostrově po jakémsi Machovi.[6]) Týž dvůr měl později Jakub Zikota svobodník a prodal jej před r. 1540 *Jindřichovi Firšicovi z Nabdína.*[7]) Tento držel od r. 1534 také ves, kterou byl se Zbraslavici koupil. Ostrov patřil odtud k Pertolticům a pak až

[1]) DZ. 84. C 16 a 8. L 22. Roku 1704 připomíná se při dvoře Zbraslavském louka „v Malovidech“ a les Malovidy (DZ. 35. O 16—17). [2]) Borový, Lib. erect. IV. 355. [3]) Lib. conf. [4]) Orig. v Edinburce, arch. č. III. 188. [5]) Arch. č. I. 256. [6]) DD. 16, f. 280. [7]) DZ. 5. F 25.

do r. 1564 k Vlastějovicům. Potom přidělena část k Pertolticům a část zůstala o sobě. Když se totiž r. 1564 synové *Smila Myšky ze Žlunic* dělili, dostal *Jan*, jeden z nich, za díl část Ostrova a vsi Hranice a Slavošov.[1]) Jan vystavěl tu tvrz a prodal Ostrov r. 1580 *Jiříkovi Hostačovskému z Petrovic.*[2]) Tento postoupil téhož statku po šesti letech *Mikuláši Nykláskovi z Žitenic*[3]) Tento zemřel r. 1590.[4]) Nějaký čas potom dostal se Ostrov v držení *Březských z Ploskovic.* Jan Diviš Březský držel jej a k němu Hodkov po otci zděděný, ale obojí statek mu r. 1623 zabrán a prodán *Elišce Žerotínské z Valdšteina.*[5]) Ostrov držen odtud po dlouhá léta k Malešovu. Teprve r. 1686 zase od Malešova oddělen a dostal se *Ferdinandovi Leopoldovi ze Šporku.*[6]) Prodán byv několikráte, konečně zakoupen r. 1696 ke Zbraslavicům skrze Baltazara Davida z Ottenfeldn.[7]) Za těch dob se pořáde ve vsi tvrz od kamene vystavěná a šindelem přikrytá s „lusthauzem" udržela.[8]) Roku 1704 rozchváceny od věřitelů všecky statky Baltazarovy. Ostrov sice i potom po nějaký čas ke Zbraslavicům držen, ale později oddělen a po 18. a 19. století byl samostatným statkem. Z tvrze povstal pozdější zámek.

HODKOV.

Asi stopadesát kroků nad kostelem Hodkovským, a to uprostřed svahu návrší od severu k jihu se sklánějícího spatřují se poslední zbytky bývalé tvrze Hodkovské, totiž příkop hluboký a osm sáhů široký, který okrouhlé tvrziště (v průměru 20 sáhů) objímá. Po zdech není památky, poněvadž se zříceniny nadobro rozvezly.

Hodkov ves s okolím náležela od pradávna ke zbožím *Janovicův*, a to té větve, jež se nazývala *Kolovraty z Chřenovic*, jinak též *Zruckými*. Nejstarší nám známý držitel tvrze a vsi jest *Petr z Kolovrat*, jenž r. 1375, 26. října do Hodkova nového kněze podával[9]) a bezpochyby totožný jest s Petrem z Orlíka, jehož r. 1355 pánem na Zruči býti nacházíme. Roku 1379 byl pánem podací zdejšího *Jeník z Hodkova.*[10]) *Albert z Hodkova*, jenž se připomíná r. 1395, byl osedlý sice v krajině zdejší, nedržel však tvrz Hodkovskou, nýbrž snad jen nějakou část vsi.

Od konce 14. století nacházíme na Hodkově *Bohdanecké*. *Kundšek* jinak *Kuneš*, předek jich, držel Hodkov jako hlavní sídlo, odkudž se také psával buď z Hodkova nebo seděním na Hodkově, patřily mu však také Otryby a nějaký čas Čihošt. Ke kostelu Hodkovskému podával faráře častěji v letech 1400—1402.[11]) Nástupcem jeho byl *Kuneš z Olbramovic*. Stav se purkrabí na hradě Karlšteině (r. 1406—1418) učinil r. 1414 spolek s dvěma sousedy, tak že se spolčili Kuneš Hodkovem tvrzí, dvorem poplužným, dvory kmecími a dvory kmecími v Prostřední vsi a Olbramovicích, Otík z Olbramovic dvory poplužnými a dvěma dvory kmecími ve Křtěnovicích a dvory kmecími v Olbramovicích, a Mikuláš ze Lhoty tvrzí Lhotou s příslušenstvím.[12]) Kuneš zemřel v letech 1418 a 1419 a zboží jeho manské Předhradí jakož i jiná zboží provolána jsou za odúmrti královské. Odpírali tomu Kunšovi jednotníci Mikuláš a Otík, co se týkalo zboží Hodkovského a jiných statků zpupných,[13]) nežli však v té věci nález soudní vynesen byl, vypukly bouře husitské, jež vedení práv přetrhly a vyřízení pře odúmrtní k jinému času odložily. *Otík z Olbramovic* (Kunšův bratr?) uvázal se v Hodkov a Předhradí a držel ta zboží až do své smrti.

Po Otíkovi následoval jeho syn a Kunšův synovec, jinak bratran *Kuneš Kozel z Olbramovic*, jenž prodal zboží své Předhradské panu Jiříkovi z Kunštátu; pojav pak k manželství Elišku ze Žestok, věnoval jí r. 1464 150 kop na Hodkově tvrzi, dvoru poplužním a dvorech kmecích.[1]) Několik let potom zemřel Kuneš a brzo ho také Eliška, manželka jeho, následovala. Právo k Hodkovu pokládali si potom Jan z Říčan a z Hrádku a *Vácslav* a *Ondřej* bratří *z Olbramovic* z linie Dvorecké; než věno Eliščino, 150 kop, zapsané na Hodkově, spadlo r. 1474 na krále Vladislava[2]) Hodkov zůstal pořád v držení *Dvoreckých z Olbramovic*. Synové Vácslava nahoře dotčeného *Přech* a *Jindřich* učinili r. 1520 dělení o statky otcovské; Přechovi se dostalo zboží Olbramovské s Hodkovskem, a Jindřich zůstal na Dvorcích. Přech koupil r. 1546 statek Načerac od bratří Trčků z Lípy, zanedbal však obě sídla svá rodná Olbramovice Hodkov, tak že brzo spustly. V přiznání ke dskám, jež Přech r. 1550 po shoření desk učinil, uvádějí se proto zámek Hodkov pustý, ves s podacím kostelním.[3]) Před tím prodal Přech pustý zámek *Petrovi Rybkovi z Újezda*, jenž si za ten krátký čas, co na Hodkově bydlil, byt ve dvoře zřídil; týž prodal pak (vkl. r. 1550) Hodkov zámek pustý s dvorem poplužním, „ve kterém bytem svým na ten čas byl", *Petrovi Kasalickému z Kasalic* za 1150 kop grošů českých.[4])

Petr měl manželku *Annu z Úloha*, s níž děti nezplodil a jíž tedy umíraje statek Hodkovský odkázal; táž Anna pak učinila r. 1556 zápis, podlé něhož se Hodkov po smrti její dostati měl *Janovi Čejkovi z Olbramovic na Kácově, Zdeslavovi Vrabskému Tluksovi z Vrábí* a *Adamovi Šlibovskému ze Skřivan*, všem spolu.[5]) Nápadníci tito uvázali se sice po smrti Annině (r. 1556—1558) v Hodkov, ale nesnadno jim bylo statek společně spravovati, tudíž pustil Jan Čejka třetinu svou r. 1558 Zdeslavovi,[6]) jenž měl nyní dvě třetiny zboží a k tomu ještě třetí třetinu pustého zámku od Adama Šlibovského přikoupil.[7]) Zboží to držel až k r. 1571, téhož roku však zapsal Zdeslav „tři díly zámku pustého Hodkova" s dvorem poplužním, vsí a podacím *Zikmundovi Tluksovi* synu svému.[8])

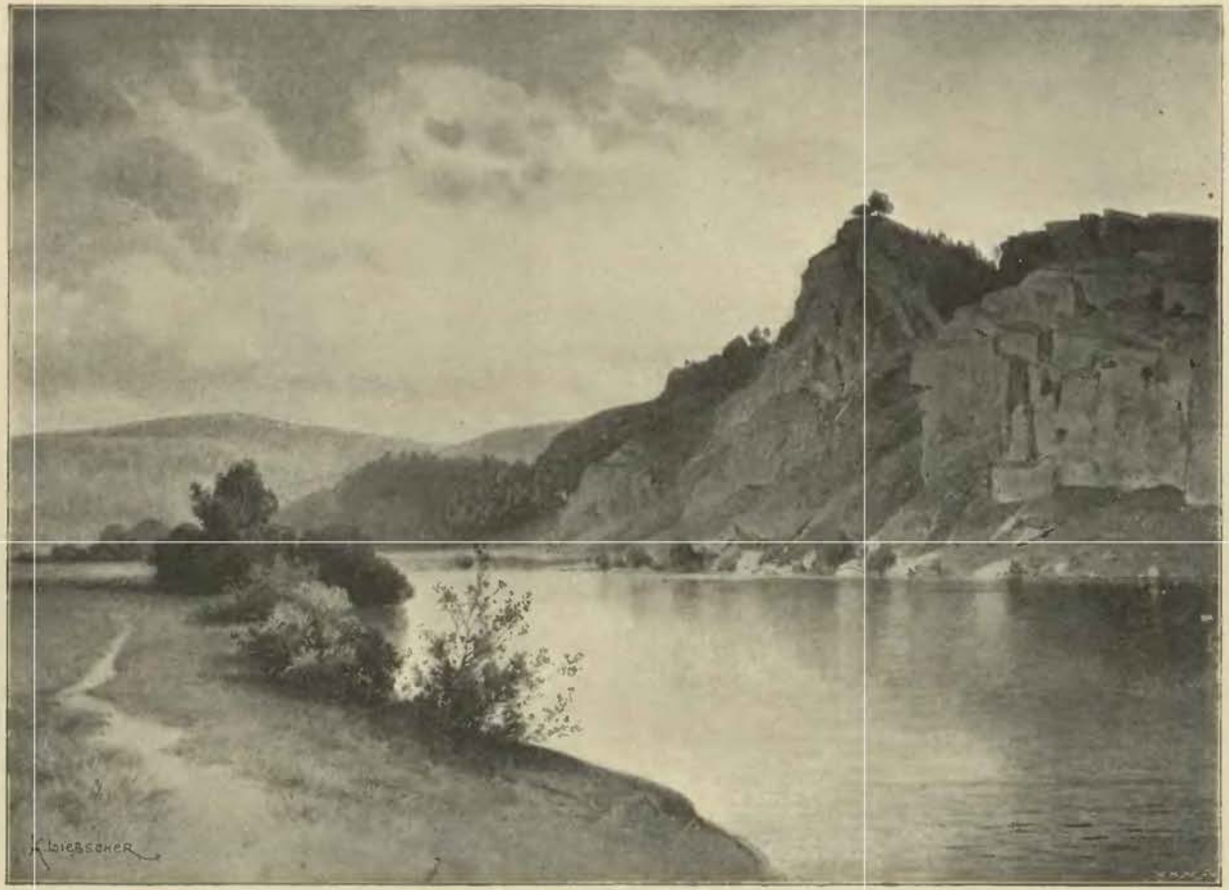
Po Zikmundovi držel Hodkov *Kryštof Hýsrle z Chodův*, muž, jenž k živobytí svému více peněz potřeboval, nežli statek Hodkovský vynášel. Přední věřitel Jiří Vančura z Řehnic sáhl proto na Hodkov a r. 1577 mu odhádán.[9])

Kryštofovi zůstaly po témž odhadu ještě 3 díly lesů, porostlin, potoka, rybníkův a vodotočin, čehož však (r. 1577) *Markvartovi Vančurovi z Řehnic na Násedlnici*, bratru svrchupsaného Jiříka, postoupil;[10]) bratří ti však hned postoupili celého zboží Hodkovského v 2400 kopách grošů českých *Smilovi Hrušovskému z Hrušova.*[11]) Synové tohoto *Jan Vácslav* († r. 1598) a *Smil Bedřich* zemřeli bez dědiců. Strýcové a nápadníci jejich *Jindřich* a *Mikuláš Vácslav* prodali zámek pustý Hodkov s dvorem poplužním a vším příslušenstvím (r. 1603) *Vácslavovi Březskému z Ploskovic,*[12]) po čemž bylo celé zboží k Ostrovu připojeno.

Na počátku 17. století byly z tvrze ještě dobré zdi, a tvrz ač pustá, ještě tak málo porouchaná, že se snadno znovu zříditi mohla.[13]) Ještě za dob Marie Terezie zbyly z tvrze mnohé zdi, jež tehda vrchnost kázala bourati a z nich nový úřední dům a sýpku stavěti. Hodkov zůstal při Ostrovu až do r. 1731, kdež prodán královské komoře k opatření Kutnohorských dolů.

[1]) DZ. 60. K 9—16. [2]) DZ. 68. G 11. [3]) DZ. 69. B 27. [4]) Dačického Pam. II. 29. [5]) Bílek, Děje konf. 41. [6]) DZ. 398. O 13. [7]) DZ. 404. J 19. [8]) DZ. 35. L 22. [9]) Lib. conf. Viz: Tadrovu kancelář Arnoštovu 51. [10]) Lib. conf. III. D 12. [11]) Lib. conf. [12]) Rel. tab. II. 109. [13]) DD. 15, f. 329. Heřman Otrubec z Hodkova koupil r. 1432 dvůr svobodný Kunikovský v Pertolticích (arch. č. III, 504) a seděl na Otrybech. Potomci, tuším, jeho nazývali se *Bohdaneckými z Hodkova*, dostavše se potom v držení blízkého Bohdanče. V Hodkově snad měl jen několik kmetů. Plat 6 kop na Hodkově měl r. 1437 Bohuslav z Košíně (DD. 23. A 10 b. infra).

[1]) Rel. tab. II. 331. Odúmrť v Hodkově po n. Kunšovi provolána jest spolu s Předhradím r. 1453 (DD. 16, f. 56). Roku 1464 uvádí se také Bušek z Hodkova, jenž toho roku obdržel odúmrť v Ostrově (viz to). [2]) DD. 16, f. 285. [3]) DZ. 250. M 13. [4]) DZ. 9. H 19, 21. [5]) DZ. 12 D 21. [6]) DZ. 13. E 4. [7]) DZ. 13. J 22. [8]) DZ. 17. G 2. [9]) DZ. 19. K 11. [10]) DZ. 89. D 27. [11]) Tamže. [12]) DZ. 131. N 24. reg. kom. soudu. [13]) Proto se také dí ve věnném zápisu r. 1616 „na tvrzi Hodkově" (DZ. 137. O 18).

„Pustý zámek u Kácova“.

KÁCOV TVRZ.

Městečko Kácov leží na ostrohu při řece Sázavě, tak že je řeka na třech stranách obtéká. Jižní břeh spadá strmě a se skalami k řece, severní svah jest volný. Prvotní sídlo držitelů stávalo na místě, jež slove *Starý hrad* neb *Hrádek*, mezi Zliví, Soušici a Kácovem uprostřed, na strmém a skalnatém břehu Sázavy. Zakladatelé vybrali si k založení hrádku část břehu, jehož skála strmě spadala jako stěna, a odloučili ji od ostatní výšiny hlubokým posud příkopem, jehož boky jsou jako nějaké stěny. Odloučením povstal nynější tvar hradiště, skládající se z nižší části, kde býval dvůr, a vyšší, posud znamenitě vynikající, kde bývalo věžovité stavení, nyní vysoký pahrbek vejčité podoby. Vše hradiště je pastvinou a nezachovalo se tu nic než na jihozápadním rohu kus hradby, a to pobouraný. Kromě toho viděti tu jen pahrbky a prohlubně. Od městečka, kteréž se odtud nejkrásněji spatří, vede sem vozová cesta, bezpochyby táž, kterou staří páni Kácovští jezdívali.

V městečku jest zámek, který v letech 1727—1733 od Anny Marie kněžny Toskánské na místě bývalé tvrze byl postaven. Stojí na náměstí pod kostelem a tvoří obdélník o dvou poschodích, jehož průčelí na skalnaté stráni řeky k jihu hledí. Na dvou rozích jsou věže stejné výšky se zámkem a cibulovitými báněmi pokryté.[1]) Pod zámkem k řece bývala prý studně ve skále vytesaná.

Před 14. stoletím nedostává se pamětí o Kácovu. Jisto jest, že Kácov byl původiště *Černčických z Kácova*, kteří byli stejného původu a erbu s pány z Talmberka a jinými, již na štítě dvě lekna nosili. Prvním pánem nazývá se r. 1365 *Ješek*, jenž byl v letech 1355—1371 pánem na Černčicích. Po něm následovali synové jeho, z nichž Vítek jsa kanovníkem Vyšehradským, r. 1377 s Janem Švábem z Jíkve nového faráře do Kácova podával. Následujícím držitelem byl *Jindřich*, jehož do rodu Černčických vřaditi nemůžeme. Zemřel před r. 1392, zůstaviv nezletilé sirotky *Jindřicha a Beneše*. Poručníky jich byli napřed Jan ze Skalice a r. 1402 Mikuláš Vrbík z Tismic, kteří sem faráře podávali. Asi r. 1408 došli oba bratří let svých a vyskytují se odtud až do r. 1417 jako patronové zdejšího kostela.[2]) Asi okolo r. 1412 rozdělili se. Beneš vzal horní polovici tvrze a dvoru, dolní polovici městečka a část vsí Zlivě a Zderadin. Jindřich dostal druhou polovici týchž dědin. Míní-li se tu tvrz v městě neb ta za městem, z pamětí nejde na jevo.

Jindřich zapsal na své polovici (r. 1413) dluh Přísnákovi z Kozmic a Jetřichovi ze Studeného. Byl to poručenský zápis, aby byla chráněna práva dcer jeho Jitky a Anny, jež mu manželka Katruše z Tichonic darovala. Proto také zápis ten od vladyk ze Studeného propuštěn, když dotčené dcery již dávno byly plnoletými (r. 1448). Tudíž pak zůstala jedna čtvrtina Jitce, provdané za *Ctibora ze Chřenovic*, a čtvrtina Anně a *Čeňkovi z Vyšebněvic*, tuším, manželu jejímu.[3])

[1]) Podrobněji ve Vlasákově Místop. bibl. XII. 84. [2]) Lib. conf. [3]) DD. 20, str. 68.

Na druhé polovici seděl Beneš, jenž se oženil s jistou Anéžkou a věnoval jí (r. 1412) na své polovici.[1]) Roku 1415 prodal věnné dědiny ve Stráni a Vršicích[2]) a zemřel, tuším, během husitské války.

Po uplynutí těchto válek vyhledávali úředníci dvorští nápad, který po Benešovi králi náležel, a Zikmund král udělil výprosu na tom r. 1437 Michálovi proboštovi, Boleslavskému protonotáři, Kašparovi Šlikovi notáři, Janovi z Pryst měštěnínu Znojemskému a bratru Michálovu a Bohuslavovi z Košin.[3]) Odpor dcer Jindřichových a později Jitky samotné ničeho neprospěl, poněvadž byly již dědictvím svým odděleny. Ale i výprosníci dlouho práva svého nedovedli, a podruhé provolány jsou dědiny Benešovy r. 1454 a králem Ladislavem uděleny Alšovi ze Šternberka a z Holic[4]); to však žádné nové změny nezpůsobilo, než spíše věc ke konci se chýlila umíráním a vzdáváním se výprosníkův. Po smrti totiž Michálově část jeho spadla na Jana, bratra jeho nedílného, a tento postoupil r. 1456 dvě části veškerého práva Janovi z Košině. Podíl Kašparův dostal se napřed bratru jeho nedílnému Matesovi, r. 1456 od toho Kryštofovi z Košině a po něm otci jeho Janovi, jenž takto spojil tři části. Po smrti Bohuslavově čtvrtá část spadla na syny jeho Bohuslava, Baltazara a Jindřicha. Onino dva (bezpochyby po smrti Jindřichově) postoupili práva svého (roku 1458) *Janovi z Košině*, a ten nyní byl samotným majitelem práva královského v ceně 250 kop. Roku 1459 byl zveden na svou polovici, totiž: polovici tvrze pusté na straně hořejší, dvůr poplužný pustý, část dolejší města s podacím a polovici Zlivě a Zderadin.[5])

Roku 1473 měl *Kuneš z Olbramovic* tři díly tvrze a dvůr poplužní v Kácově, kteréž zapsal Vácslavovi a Ondřejovi, synům svým.[6]) K těm získána později čtvrtá část, a celý Kácov držel potom *Jan Dvořecký z Olbramovic*, syn Vácslavův, a to asi od r. 1516, zemřel však okolo r. 1523, zůstaviv Evu dcerku nezletilou, která se za Adama z Říčan († r. 1552) vdala. V Kácov uvázal se Přech Dvořecký, bratr Janův, a držel jej v letech 1514—1532[7]) snad jen jako poručník. Neboť z pozdějších pamětí jde na jevo, že statek byl zadlužen a proto prodán; zbývající peníze pak se dostaly Evě.[8])

Náhrobek Jana Černčického z Kácova (v Kunštátě na Moravě). (Lipka.)

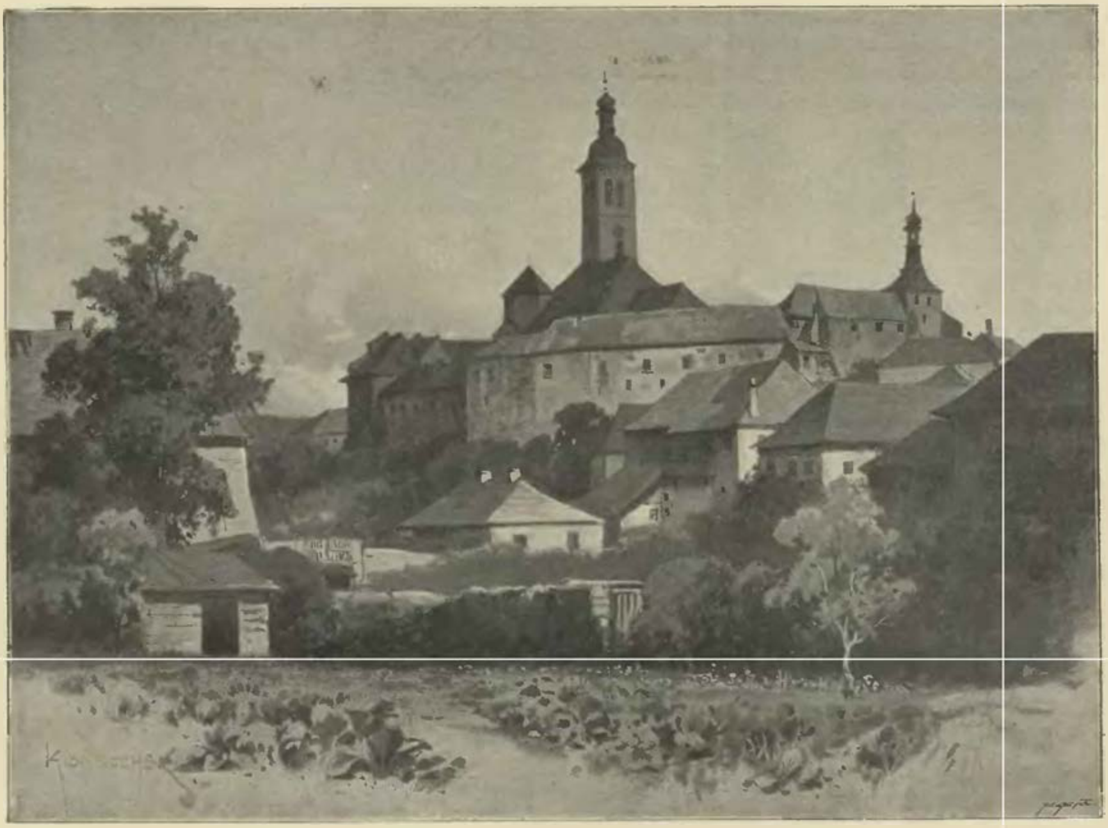
Tu neděli po sv. Havle r. 1540 jeli ze Zbraslavic Přech Dvořecký a Štěpán Tetour z Tetova a Matouš krejčí z Kácova jel na Přechově koni. A když bylo pod Zbraslavici, tedy Přech, kdež seděl s paní na voze, zsedl s vozu a Matouš dal mu koně. Vsedl na koně i jel Štěpán za vozem a Přech jel za ním. Tu Přech zavýskal a Štefan obrátiv s koněm v úvoze, zabodl proti Přechovi. Když se potkali a Štefan k němu koně připustil, upadl Přech s koně. Tu přiskočil Matouš, chytil Přechovi koně, ana mu noha ve třemeně uvázla a kůň mu upadl na nohu; nemohl dlouho dobyti nohy ze třemenu. A Štefan dobyl tesáku jako by chtěl přetíti třemeniště, a v tom Matouš nohy dobyl a koně odvedl. Tehdy Přech vstal tak na břeh položiv se a nohu měl zlámanou, řekl mu: „Že jste mi to kdy mohli učiniti, že jsem všecko rád pro Vás učinil a učinil bych.“ Tehdy mrštil Štefan tím tesákem do země, zalál a řekl: „Že jsem to kdy učinil, že jsem dobrému příteli to kdy učinil!“ I potom plakal: „Můj milý pane Přechu, že jsem vám to kdy učinil, jistě že jsem tomu nerad.“ A on mu řekl zase: „Že jste mi to kdy učinili!“ A Štefan vsed na kůň, jel předse a jeda domů, tím se pochloubal, že nohy lámem.[9])

Novým pánem na Kácově stal se asi r. 1536 *Jan Tetour z Tetova*, člověk nepokojný, jenž se se sousedy ustavičně soudil.[10]) Týž Jan byl prodal Vrchlabí, zděděné po choti své Korduli, Kryštofovi z Jandorfu, ale po trhu vznikly mezi stranami různice o všeliké nezprávy, a když Jan okolo r. 1541 zemřel, synové jeho *Lev* a *Frydrych* mnohá o tom zaneprázdnění měli; posléze i pro nezprávu právo

[1]) Rel. tab. II. 89. [2]) Rel. tab. II. 119. [3]) DD. 15, 128. [4]) Tamže 16, 356. [5]) DD. 15, 128; 23. H 2. Při tolika nápadnících arci tvrz i dvůr spustly. [6]) Codex Talmberg. [7]) Reg. kom. soudu. [8]) DZ. 83. F 28. [9]) Reg. kom. soudu 6. G na str. C 9. [10]) Pam. arch. VII. 557.

vedeno na jich panství, městečko Kácov, vsi Zliv, Vranice, *zámek*, dvůr poplužný.[1]) Kryštof z Jandorfu postoupil pak r. 1555 vše právo své k městečku Kácovu s příslušenstvím *Janovi Čejkovi z Olbramovic* za 466 kop grošů míšeňských.[2])

Jan Čejka vládl zde až do své smrti r. 1559, jsa spolu pánem na dvoře v Souticích a Zdislavicích. Týž kšaftem svým (r. 1554, v den sv. Brykcí) statek svůj odkázal Václavovi, synu svému, „avšak seznávaje ho v mladých rozumech a dětinských býti", poručníky mu ustanovil Johanku z Lípy, manželku svou, a vedle ní Petra Hamzu ze Zábědovic a Burjana Čejku z Olbramovic.[3]) Po smrti jeho užívala Johanka Kácova, než *Václav* 25 let stáří svého nedošel. Týž došed plných let, pojal k manželství Mandalénu ze Solopisk a věnoval jí (r. 1564) 1000 kop na městečku Kácovu s dvorem, vsi Zlivi, Zderadině a podílu svém ve Vranici.[4]) Zdědil Losyny. Soběšín a Jemniště a kupoval rozličná zboží pozemská Zemřel na

Vlaský Dvůr před obnovou (pohled z údolí Vrchlice).

konci téhož století, zůstaviv syna *Karla*. Tento držel Kácov již r. 1600 a koupil tehda statek Kouty.[5]) Roku 1614 přikoupil statek Samechovský.[6]) Po Bělohorské bitvě byl obviněn a polovice jmění odsouzen.[7]) Karel z Lichtenšteina dav statek jeho na 116 046 kop „pošacovati", prodal r. 1623, 4. května „tvrz Kácov" se všemi vesnicemi atd. *Janovi Bapt. Verde svob. pánu z Verdenberku* a *Graueneku*, JMC. tajné radě a dvorskému kancléři, a Kateřině, manželce jeho, za 116.000 fl. rh.[8]) Řečení manželé prodali r. 1626, 28. dubna celý statek, tak jak jej byli koupili, *Janovi Oktavianovi ze Vchynic* na *Chlumci* a *Zásmucích*, krále Uherského a Českého komorníku, za 135 000 fl. rh.[9]) Nedlouho potom prý se stalo, že lid sedlský nesnesitelnými břemeny stížený se zbouřil a zámek r. 1627 spálil.[10])

Jan Oktavian jal se panství Kácovské rozprodávati. Ves Rataje ovesné, městečko Zdislavice, vsi Chlum, Javorník, Sedmipany a Římovice (r. 1628) odprodal Frydrychovi z Talmberka;[11]) ostatek, totiž

[1]) DZ 5 J 7, 8. G 28. [2]) DZ. 86. K 16. [3]) DZ. 13. G 16. [4]) DZ. 15. A 20. [5]) DZ. 175. P 21. [6]) DZ. 188. D 7. [7]) Bílek, Děje konf. 61. [8]) DZ. 153. F 6—9. [9]) DZ. 143. B 11, 296. F 3. [10]) Tak Pam. VII. 560, zdali co výsledek paměti neb jen co domněnka, není blíže udáno. Porovnej ostatně trhy následující a zprávu Balbinovu (Misc. III. 84), že za jeho časů tvrz obydlena byla. [11]) DZ. 143. B 12.

tvrz a městečko Kácov s dvorem a vesnice (r. 1628) prodal *Janovi de Vitte* z *Lilienthalu* na Hrazených Ratajích, JMC. radě, za 56.000 fl. rh.[1]) Jan odkázal r. 1635 Kácov a Rataje dětem svým, nad nimiž manželku Annu z Glouchova a na Pečkách poručnicí ustanovil; ale ještě téhož roku prodala Anna obě panství *Benigně Kateřině* rozené a vdané z *Lobkovic* na Bílině, za 119.000 fl.[2]) Po smrti této paní připadly statky její dvěma jejím synům, z nichž *František Vilém Popel* z *Lobkovic* odděliv se od bratra svého, v panství Kácovské se uvázal. Týž pán prodal pak r. 1656, 16. října zámek Kácov s městečkem a příslušenstvím, též stateček Chabeřice (mateří jeho přikoupený) *Františkovi z Šeidleru*, JMC. radě dvorské, a Barboře z Sebuzína, manželce jeho.[3]) František, bývalý vychovatel císaře Leopolda, dosáhl rozličných úřadův zemských: byl soudcem zemským, místodržícím a nejvyšším písařem zemským. Získal Kácovským rozličná obdarování a zemřel r. 1682, 15. ledna. Syn jeho *Ferdinand Kryštof* nastoupil hned po smrti otcově vládu zboží zděděných: Kácova, Beřkovic a Liběchova.[4]) Týž prodal r. 1688 panství *Františku Bohumíru* svob. pánu z *Kaiseršteina*, pánu na Žlebích († r. 1701, 9. září). V držení potomkův jeho zůstalo panství až do r. 1711, kdež pro dluhy Marie Renaty ovdovělé a rozené z Kaiseršteina odhádáno. Dostalo se Karlovi Jáchymovi hraběti z Bredova, který Čestín kostel přikoupil. Od něho koupil oboje (r. 1725) *Karel Rychard Šmidlin ze Šmidlin*, avšak již následujícího roku prodal Kácov Anně Marii Františce *kněžně Toskánské*. Jakou pak posloupností se Toskánské statky J. V. *císaři Františkovi Josefovi* dostaly, již vypravováno (X. 318—319). Jak již řečeno, zámek Kácovský v letech 1727—1733 znova vystavěn a stará tvrz zničena.

[1]) Bílek, Děje konf. [2]) DZ. 145. C 17. [3]) DZ. 311. K 24. [4]) DZ. 478. G 3.

Zbytek rohové bašty hradu Zbraslavského.

ČESTÍN KOSTEL ZÁMEK.

V městečku Čestíně, jemuž naši předkové Čestín kostel říkávali, stávala tvrz, na jejímž místě r. 1582 postaven zámek. Týž stával na dosti znamenité výšině, jsa dobře zřízeným panským sídlem až do přikoupení ke Kácovu. Od té doby nejsa sídlem, zanedbáván byl a spustl; udržel se nicméně až do počátku nynějšího století, kdež z větší části stržen. Ze zbytků a ze základů lze souditi o jeho bývalé podobě. Bylo to čtverhranaté, obdélné stavení zavírající prostoru, rozdělenou příčným křídlem na dvě dvořiště. Z toho příčního stavení zbyla ještě větší část s průjezdem, který oba dvory spojoval; k ní přiléhá zbytek severního křídla s kamennými pavlačemi uvnitř, jaké bývaly okolo celého zámku. Jiná chodba, od kamene vystavěná nad podloubím, šla ze zámku až ke kostelu. Brána a okna mají ráz 16. století. Podzemní sklepy dílem sesuté a základy svědčí o velké rozsáhlosti stavby. Po straně západní viděti zbytky dvojnásobných příkopů a náspů, které táhnouce se do širokého polokruhu zámek zavíraly. V zámku bydlí myslivec a zahradník.[1])

Po Čestíně jmenoval se *Zvěř*, který se r. 1318 v starých půhonech připomíná.[2]) Později seděli tu vladyky erbu hořícího kotouče, předkové potomních Zoulů a Chobotských z Ostředka. Bratří *Majek*, *Zdeněk* a *Mikeš* připomínají se r. 1360 jako patronové kostela zdejšího; Mikeš měl kromě toho blízké Petrovice. Majek založil v Čestíně r. 1361 s manželkou Bětou novou kapli při kostele.[3]) Měl syny *Zbyňka*, *Ahníka* a *Mikuláše*. Mikeš odděliv se, seděl v letech 1375—1394 na Petrovicích, Ahník byl držitelem Čestína ještě r. 1377, ale zemřel potom, nemaje dědicův.[4]) Zbyněk stal se r. 1359 farářem v Petrovicích a od r. 1360 v Čestíně. Z tohoto úřadu poděkoval se r. 1373, ale zase jej držel v letech 1391—1392, když totiž se nedostávalo příbuzného pro toto důstojenství. Zděditv Čestín po smrti bratra Ahníka, všecko své jmění vynaložil na církevní důstojenství, zejména kaplany a oltáře, které v letech 1381—1389 zakládal. Roku 1389 založil najednou čtyři kaplanství. Ke kaplanství u oltáře sv. Trojice daroval kromě platů a dědin tvrz zdejší se dvorem a poplužím.[5]) Lituje toho, protože pro sebe pevného příbytku neměl, způsobil r. 1403, že mu tvrz se dvorem byla vydána a on za to 4 kopy platu ve vsi Kněžicích ukázal.[6]) Ale poněvadž Zbyněk tvrz jiným kaplanům za příbytek vykázal a r. 1412, jsa již při letech, dobře brániti se nedovedl. Bohuslav oltářník reptal proti té změně u duchovního soudu a dovedl toho, že změna r. 1403 učiněná byla zrušena.[7])

Zbyněk zemřel asi r. 1413. Dědicem jeho stal se *Prokop ze Soběšína*, který v letech 1413—1419 sem kněze a kaplany podával.[8]) Avšak po r. 1420 zrušil všechna taková důstojenství, platy na sebe potáhl a tvrz zase zaujal. Potomek jeho *Michal* pojal za manželku Dorotu z Holohlav, vdovu po Burjanovi Trčkovi z Lípy († r. 1468), a jí Čestín zapsal. Dorota vdala se po třetí za *Slavatu z Chlumu*, jemuž statek svůj zapsala. Tak se stal Slavata držitelem Čestína již před r. 1486.[9]) Syn jeho Michal měl tu za purkrabě r. 1510 Václava z Říčan a r. 1513 Jakuba ze Zdebuzevsi.[10]) V posledních letech Michalova živobytí

[1]) Místop. bibl. XII. 106. atd. [2]) Tab. vet. 169. [3]) Borový, lib. erect. I. 35. [4]) Lib. conf. rel. tab. I. 451. [5]) Lib. erect. III. 307. [6]) Lib. erect. V. 50. [7]) Tamže VIII. 152. [8]) Lib. conf. [9]) Rel. tab. I. 410. [10]) Arch. mus.

hospodařil tu Matěj z Ostrova a důchody z Čestína a Talmberka přijímal.[1]) Michal Slavata, bohatý pán, všechno své jmění odkázal do rodu svého, avšak Čestín kostel poručil (r. 1533) *Markétě* sestře své a *Haškovi Zvířetickému z Vartemberka*, manželu jejímu, ale tak, aby po vymření tohoto rodu zase na Slavaty přešel.[2]) Markéta, žena nábožná (jak dí Veleslavín), zemřela r 1543 a Hašek některý rok potom následoval. Zůstali po nich synové *Zdislav* a *Michal Slavata* (tento po rodu Slavatovském tak jmenovaný). Onen stal se pánem na Čestíně, kdežto tento držel Sobčice. Zdislav žil ještě r 1558,[3]) ale r. 1560 byl již mrtev. Čestín držela po něm manželka *Anna Zvířetická* z *Lukavce*,[4]) tuším, nikoliv dlouho, poněvadž oprávněným dědicem byl *Diviš Slavata* († r. 1575). Když se tohoto synové rozdělili, dostal se Čestín

Zámek v Čestíně.

Adamovi, jenž zdejší tvrz v zámek přestavěl a přiměřeně zřídil. Z neznámých příčin zavedl se Adam a jal se od r. 1579 příslušenství Čestína rozprodávati. Adam byl královským radou a potřebován v rozličných úřadech a komisích, jsa pán správný a spravedlivý. Jednotě bratrské byl s celou duší oddán a v též víře i děti své vychovával. S první manželkou Dorotou z Kurcpachu měl syny Diviše, Viléma, Michala a Jáchyma, kteří se tu, tuším, všichni narodili. Vilém se narodil na Čestíně r. 1572 dne 1. prosince. S druhou manželkou, Sibylou z Mansfelda, měl syna Adama.

Upadávaje do větších a větších závad, prodal Čestín kostel r. 1594 Vilémovi z Grumpachu, avšak r. 1598 jej zase ujal. Po druhé jej prodal r 1601 *Karlovi Mazancovi* z *Frymburka*[5]) a odstěhoval se na Kutné Hory, kdež r. 1616 zemřel, maje stáří 74 let. Poslední léta byl v takových závadách, že r. 1608 i stříbrné své věci zastavil.[6]) Kterak si ve své žalosti ulevoval, o tom svědčí tyto dva listy:

[1]) Reg. kom. soudu, Pam. VIII. 402. [2]) DZ. 3. B 14. [3]) DZ. 13. A 23. [4]) DZm. 3 G 22 [5]) DZ. 170. K 5, 176. C 10. [6]) Arch. Hradecký.

Urozenému pánu panu Adamovi z Hradce a na Hradci, JMti císaře Římského radě, komorníku nejvyššímu, kancléři království Českého, panu ujci a bratru mně zvláště nejmilejšímu k doručení.

Službu svú vzkazuji se vším dobrým a nejlepším od pána Boha vinšováním. Urozený a můj zvláště nejmilejší pane pane ujče a bratře! Poněvadž pan Ferdinand Švihovský, můj nejmilejší pan ujec, ode mne do Prahy jeti ráčí, nemohl jsem toho pominouti, abych po něm Vti tuto cedulku napsati neměl. A Vti převelikou žalost oznamuji, že jest mně milý pán Bůh převelikou hroznou a srdečnou žalostí navštíviti a mně mou nejmilejší manželku, dobré a svaté paměti, z tohoto světa skrze tuto časnou smrt povolati k sobě ráčil, nad čímž jak srdce mé převelikou a srdečnou žalost snáší, jazyk můj toho rozmluviti, nad to toho vypsati mně možné není. Pane Bože všemohoucí, rač mně trpělivostí popříti tento složeney těžkey kříž od tebe trpělivě snášeti a na žádnýho více tak hrozný žalosti nedopouštěti. Více pro žalost

Vchod do Vlaského Dvora před restaurací.

srdce mýho psáti nemohu, nežli Vti se svými zvláště nejmilejšímu panu ujci se všemi dítkami meymi a svými nebohými sirotky, pozůstaleymi po tý svatý ženě, poručena ve všem do mé smrti činím. S tím milost Boží rač s námi se všemi beyti. Dáno na Čestíně kostele v středu po sv. Jiří léta 1586.

Vti do smrti služebný ujec

Adam Slavata rukou vlastní.

Moudreym a opatrneym purkmistru a radě města Jindřichova Hradce, přátelům meym milým k dodání.

Moudří a opatrní přátelé moji milí! Od pána Boha Vám všecko dobré věrně rád přeji. Při tom Vám přežalostivě o mý neštastný příhodě oznamuji, že v tento pátek minulej na sobotu o půl noci vyšel voheň, šestej dům ode mne a 16 domů v tom pořadí, kde dům můj byl, vyhořelo, mezi nímž dům můj se vším tím, co sem v něm měl, do gruntu shořel, tak že sem o všecko přišel a sotva sem sám s manželkou mou a s dětmi meymi z toho vohně s hrdlem vyšel. Znáti můžete, jakou srdečnou žalost spolu s manželkou mou nejmilejší já nyní mám a ji snášeti musím a nevěda sobě v tomto tak přetěžkém a žalostném způsobu jaké rady dáti, o fedrunk a o pomoc k dobreym přátelům meym se utíkati nyní musím a uznávaje k sobě

od Vás všelijakou náchylnosť, z té příčiny se k Vám s důvěrností utíkám a Vás za to žádám, že majíce se mnou v této tak nešťastné a přežalostivé příhodě mé křesťanské utrpení mně ňákou pomoc, seč býti můžete, z své dobré vůle z lásky učiníte, to od Vás s vděčností přijíti a Vám se toho zase vším dobrým odplatiti skutečně nepominu té celé důvěrnosti k Vám jsa, že od Vás v této žádosti mé oslyšán nebudu. Že Vás jak nyní tím obtěžuji a na Vás takovou žádosť vzkládám, jistě to z nynější přinucené potřeby své činím, sice by se toho ode mne nestalo. Jsa k Vám té naděje, že v tom od Vás opuštěn nebudu, vodplatí Vám toho zase pán Bůh všemohoucí z hojné své božské milosti, co tu tak koli pro mě v této nešťastné příhodě mé učiníte. Dáno na Horách Kutnách v outerey po sv. Bartoloměji léta 1608.

Adam Slavata z Chlumu a z Košumberka,
JM. císaře Římského rada.[1])

Od Mazance převzal Čestín kostel r. 1616 *Ladislav Hrobčický z Hrobčice.*[2]) Týž jsa letitý, šedivý člověk, pojal asi v ty časy mladou a krásnou dívku Polyxenu z Kalenic, jíž r. 1617 na zámku Čestíně kostele věnoval.[3]) Pro účastenství v povstání nastupováno na něho a odsouzen třetího dílu svého statku; ztráty svého jmění se nedočkal, an zemřel r. 1623 ke konci měsíce máje na Čestíně kostele.[4]) Týž statek prodán r. 1623 *Johanně Kuně* z *Kunovic* rozené z *Dubé.* Ale ani její dědic a bratr *Volf* z *Dubé* a ani *Markéta Talmberkova,* která po něm Čestín držela, statek nemohli zaplatiti, pročež týž statek zase od komory ujat (r. 1627). Ke konci máje na zámku Čestíně kostele komisaři nařízení prodali r. 1629 Čestín kostel i s Přítokami rovněž konfiskovanými *Albrechtovi Libšteinskému* z *Kolovrat.*[5]) Statek ten lidem vojenským spuštěný koupil od Albrechta r. 1630, 9. prosince *Jáchym* z *Rungen* za 13.000 fl. rh.[6]) a od toho r. 1641 Kateřina Skuhrovská rozená z Kokořova. Paní tato (dle pověsti přísná), jež také blízký Úmonín držela a zde sídlila, u velký pátek r. 1656 utopila se v Páchu u Hory, jedouc z kostela na Úmonín. Manželu svému Oldřichovi byla darovala dcery Lidmilu Magdalenu a *Alžbětu Kateřinu Barboru.* Tato vdána jsouc za Hanuše Františka svobodného pána z Kaiseršteina, ujala Čestín kostel a prodala jej r. 1665 *Adamovi Ladislavovi* z *Věžník,* JMC. radě a soudci zemskému na Moravě, za 19.000 fl. rh.[7]) Nový tento majitel trhem tím se zadlužil a jelikož úmluvám nedostál, odhádán jest r. 1667 Čestín kostel a opět přiřčen Alžbětě Kateřině svrchupsané.[8]) Po druhé prodala jej r. 1668 *Ferdinandovi Šebestiánovi svobod. pánu* z *Vernieru,*[9]) od tohoto jej koupil r. 1673 *Jan Adalbert svob. pán* z *Freisleben.*[10]) Držitel ten snad nelaskavostí lid proti sobě popudil; r. 1680 shluklo se v kraji Čáslavském na 900 sedláků proti vrchnostem svým, všelijak se ozbrojivše; tito, zvláště zdejší poddaní, přepadli zámek Čestínkostelský a zabili v něm barona Freisleben. Dědičky po něm zůstalé prodaly statek ten (roku 1680—1681) *Marii Rosalii* z *Vernieru* rozené z *Kambachu,* a ta jej prodala r. 1686 *Johaně* z *Brunieru* rozené z *Bonu* († r. 1692.[11]) Manžel její *František Hanibal* z *Brunieru* stal se jejím dědicem a měl statek jen 7 let († r. 1699). A abychom suchopárné to vypisování dokončili, podotkneme, že od jednoho z jeho nástupců *Antonína Václava Miserona* z *Lisonu* prodán Čestín kostel r. 1713 *Karlovi Jáchymovi* hraběti *Bredovi* a ten jej přivtělil na vždy k panství Kácovskému.[12])

---

[1]) Archiv Hradecký. [2]) DZ. 189. J 6. [3]) DZ. 138. N 14. [4]) Dačický. Viz Bílk Děje konf. 186. [5]) DZ. 296. P 17. [6]) DZ. 301. K 15. Roku 1645 Čestín vypleněn. [7]) DZ. 315 Q 10. [8]) DZ. 29. L 19—23. [9]) DZ. 317. H 1. [10]) DZ. 390. E 6. [11]) Viz obšírněji Pam. V. 192 a DZ 116, D 17. [12]) Místop. bibl. XII. 114.

TVRZE NA KÁCOVSKU.

ČABELICE.

Blíže vsi Pobipes jest samota řečená Čabelice, totiž dvůr poplužný a ovčín, u nichž viděti jest známky bývalé tvrze, odkudž se psávali *Čabeličtí ze Soutic.* První toho rodu, jenž zde seděl, byl *Hroch ze Soutic*, v rozličných pamětech v letech 1383—1408 připomenutý. Roku 1383 zemřela dcera jeho Bohuslava, jejížto věno v Losinách spadlo na krále.[1]) Náš Hroch r. 1395 s Rynartem farářem Pobipeským nadal kostel Všeborský platem 7 kop, aby tu při oltáři sv. Kateřiny slouženy byly mše zádušní za předky jejich Bernarta, Matěje, Herku, Přibyslava, Rynarta Gertrudu, Svenku, Lidu, Renše, Zdeňka ze Soutic (r. 1363, tuším, otce Hrochova), Zdeňku a konečně Annu, manželku Hrochovu.[2]) Hroch byl také pánem na Všebořicích,[3]) kteréžto když prodal, koupil si ves Petrovice, kdež poprvé roku 1405, 7. května sám, v letech 1407—1408 však se synem svým *Vítkem ze Soutic* jinak *z Petrovic* faráře podával.[4])

Nástupce těchto *Jan Čabelický ze Soutic* (od r. 1434) patřil k znamenitějším mužům věku svého, snaže se po válkách skončených upevniti opět žádoucí mír v Čechách. Od mladosti jsa věrným přítelem pana Hynce Ptáčka z Pirkšteina, byl r. 1440 na sjezdu Čáslavském spolu s Hynkem za hejtmana kraje Čáslavského vyvolen. Ptáček ustanovil jej umíraje († r. 1444) poručníkem svých nezletilých dětí, pročež Jan z většího dílu na Ratajích sídlel a byl také v letech 1444—1454 nejvyšším mincmistrem. Jako horlivý přívrženec jednoty Poděbradské byl r. 1448 před Prahou a přidán jest panu Jiříkovi z Poděbrad k radě (r. 1452). Když po nastoupení Ladislavově komisí zřízena byla, aby zkoušela platnosť zápisů na zboží komorní a duchovní, seděl Čabelický při té komisí sám pátý. Za něho spustla tvrz a ves Čabelice při ní ležící, bezpochyby skrze nějakou půtku v těchto krajinách. Roku 1452 (vkl. 21. července) prodal Jan dvůr poplužní v Čabelicích s dvory kmecími pustými (na kterých někdy byli kmeti seděli), s lesem Krtovem, se stráněmi až do toho potůčka, jakož z Čabelic tekl (kromě lesů jiným lidem patřících), s 2 rybníčky Vaňkovi a Vackovi bratřím z Tlučeni, synům někdy Kubcovým, za 115 kop grošů.[5]) Nicméně podržel i Čabeličtí vrchní panství nad Čabelici. *Jan mladší ze Soutic* byl r. 1461 pánem na Týně nad Vltavou, jenž se stal hlavním sídlem rodu Čabelického, a zůstavil syna *Prokopa*, jenž byl již r 1538 mrtev. Manželka jeho Johanka z Úšavy jsouc poručnicí dětí zůstalých a statku jim náležejícího, vložila si v obnovené dsky zemské r. 1543: ves celou Jindice, v Černém blátě dvory kmecí, v Chabercích c. t. m., Čížov ves celou, Tlučeň c. t m., Čabelice ves celou, Karlovice c. t. m., Štíhlice celou s podacím v Jindicích, zahradou v Souticích, s tvrzištěm pustým,[1]) v Podvecích a Vraníku c. t. m.[2]) Zboží to držel také syn Prokopův *Jan* († r. 1567), jenž si r. 1561 vklad mateře své doplnil. Z jeho čtyř synův obdržel *Prokop Čabelický ze Soutic* († r. 1600) kromě Týna a Březnice také zboží Jindické, jež prodal r. 1589 Divišovi Hostačovskému z Petrovic. Jak se dostaly Čabelice k panství Kácovskému, k němuž r. 1623 náležely, neumíme udati.

[1]) DD. 13. f. 151. [2]) Lib. erect. B. XII. K 20. [3]) Sem podával kněze v letech 1393—1400. [4]) Lib. conf. Roku 1402 s Eliškou Kadeřavou manželkou a knězem Janem synem zapsal plat dceři své Elišce na zboží Čabelickém. (Acta Jud.) [5]) Reliq. tab. II. 225. Roku 1458 byl již Jan mrtev.

LOSINY.

Také v Losinách vznikla záhy tvrz, jejíž držitelé měli jeden hlas podací kostelního v Pobipsích, jako zejména v letech 1370 - 1371 *Hana z Losin.*[3]) *Havel z Losin* odpíral, když bylo r. 1383 věno Bohuslavy dcery Hrochovy z Čabelic na Losinách zapsané provoláno. Prohrál při svou, a odúmrť se dostala Rynartovi ze Smilkova.[4]) *Tomáš z Losin* uvodí se r. 1398 jako svědek v pamětech Vilémovských,[5]) týž se nazýval r. 1395 jsa patronem kostela Pobipeského Tomášem z Lovčic.[6])

Před válkami husitskými držel dědictví v Losinách, Hranicích a Lovčicích *Přibík z Vyšehořevic* a *z Losin*, syn n. *Jana Dítěte z Losin*, jenž zplodil s manželkou svou Annou *ze Soutic* kromě dotčeného Přibíka i dcery Markétu a Dorotu, z nichž se tato provdala za *Jana Uhra z Lasec* a jej na spoludržení Losin přijala. Nicméně po smrti Přibíkově provoláno jest všechno dědictví po něm jako odúmrť královská (r. 1437), jíž pro sebe přijal Vilém ze Žlutic, ale ještě téhož roku Martinovi písaři desk dvorských postoupil. Než následovalo ještě jedno provolání r. 1454, byl zatím dotčený Martin písař r. 1453 práv svých k Losinám *Janovi*

[1]) Tím se nevyrozumívá tvrziště v Souticích, jež již Čabelickým nenáleželo, nýbrž tvrziště Čabelické. [2]) DZ. 250. D 4. [3]) Lib. conf. (ve vydání Tinglově str. 37 chybně Herma). [4]) DD. 13, f. 151. [5]) Dobneri monum. VI. 441. [6]) Lib. conf.

Uhrovi a *Vykéři* bratřím *z Lazec* (r. 1453) postoupil.[1]) Tudíž jsou tito r. 1456 zvedeni úředníky dvorskými na tvrz Losiny s dvorem poplužním a ves celou s mlýništěm pustým (kromě věna Anny ze Soutic) a dvory kmecími v Hranicích, což jim odhádáno v 160 kopách.[2])

Ke konci téhož století seděl tu jiný *Vykéř z Lazec* (snad syn předešlého), jenž asi r. 1507 zemřel. Dědic jeho, jenž hned po něm nastoupil, *Zikmund Skalka z Lazec*, připomíná se v tytuláři r. 1534, seděl však na Losinách ještě r. 1544, kteréhož si v obnovené dsky zemské tvrz Losiny vložil.[3]) Sestra jeho, tuším, byla Anna z Lazec, vdaná za Mikuláše z Jenišovic, jež byla paní na Soběšíně (r. 1530).

Statek tento drželi od roku 1530 z polovice, od roku 1544 celý Zikmundovi synové *Jan* a *Kryštof*. Sestra jich Johanka vdala se za pana Vojkovského a držela statek Jemniště. Když Jan

Vnitřní pohled na bránu do zámku Zásmuckého.

a Johanka brzo zemřeli, dědil Kryštof Skalka z Lazec nejen otcovský statek Losinský, nýbrž i Soběšínský a Jemnišťský. Ty všechny statky zápisem r. 1572 daným odkázal po smrti své *Václavovi Čejkovi z Olbramovic* a na Kácově.[4]) Kryštof žil ještě r. 1578, kteréhož odprodal od Jemniště ves Bořeňovice Vilémovi Chobotskému;[5]) avšak r. 1582 byl již Čejka pánem Jemniště a tudíž také obou ostatních.

Ačkoliv byla tvrz Losinská ke Kácovsku připojena a tudíž sídlem panským býti přestávala, zachovala se přece dosti dlouho a uvádí se zejména r. 1629 v seznamu panství Kácovského,[6]) ano i r. 1711 stavení nějaké z tvrze zbylo; neboť popis dvoru Losinského r. 1711 dí takto: „dvůr Losiny: při tomto dvoře sídlo a v něm doleji síně, ratejna, sklep suchý, vše od kamene a klenutý se nachází, v hořejším štoku mashaus prostranný a jiný 4 pokoje, však bez oken a kamen, a ty nyní za špejchar se užívají.“[7])

[1]) DD. 15, f. 269. [2]) DD. 23. F 8. [3]) DZ. 250. H 11. [4]) DZ. 17. O 26. [5]) DZ. 20. F 12. [6]) „Ves Losiny s tvrzí“ (DZ. 143. H 24). [7]) DZ. 155. K 21.

HOVĚDLINY.

Při Starém Samechově nacházejí se valy a stopy bývalé tvrze, jež Hovědlinami sloula a příbytkem bývala držitelů zboží Samechovského. Nejstarší její držitel *Pavel s Hovědlina* pohnal r. 1318 k soudu zemskému Zdeslava z Malešova pro škody, které mu tento na zboží Hovědlinském učinil.[1]) Roku 1380 připomíná se *Bohuněk ze Samechova*,[2]) a jménem *Lampertovým ze Samochova* odpíral r. 1405 Jodok z Borovska provolání odúmrti po n. Václavovi ze Sloupna.[3]) *Matěj Samechovec ze Samechova*, dědic Bohuňkův, jenž se již r. 1398 jako rukojmě připomíná,[4]) odpíral r. 1405 též provolání dotčeného zboží Sloupenského.[5])

Na počátku téhož století byl pánem na části Samechova a Hovědlin[6]) *Mikuláš Samechovec ze Samechova*. Týž zapsal r. 1407, 25. října Veselovi ze Lhoty a *Martinovi ze Samechova* 250 kop grošů na dvoru poplužním v Samechově a dvorech kmecích, na dvorech kmecích v Hovědlině, na Černíši dvoru poplužním a části vsi, na vsích Nacově a Sloupně c. t. m.[7]) Jiným zápisem r. 1413 Bohuslavě z Tuklek vdově n. Mikuláše Ujce, švekruši své, v dluhu 20 kop ihned postoupil dvoru poplužního v Černiši, téhož roku Petrovi Vepřkovi z Prahy zapsal dluh 22 kop na platu svém v Černíši,[8]) a konečně r. 1414 Janovi Rubáši z Pechmburka, svrchu dotčené Bohuslavě a Voršile, vnuku (?) jejímu, zapsal 25 kop grošů na témže dvoru v Černíši.[9]) Konečně ještě r. 1414 jménem Voršily, choti své, odpíral provolání vsi Lhoty, z níž snad manželka jeho pocházela.[10]) Zemřel brzo potom, a již r. 1415 veškerá zboží po něm zůstalá (zejména v Černíši, Samechově, Hovědlinách a Nacově) za odúmrť královskou provolána; než vydatným odporům, jež činili Vesel ze Lhoty s *Markétou vdovou po Maršíkovi z Borovnice* (svrchupsaném ze Samechova), Anna vdova po Rackovi ze Sezemic

[1]) Tab. vet. 208. [2]) Reliq. tab. I. 466. Koupil s jinými zboží Sloupenské. [3]) DD. 14, f. 208. [4]) Arch. kap. Pražské. [5]) DD. 14, f. 208. [6]) Část malá Samechova patřila k blízkým Pobipsům [7]) DD. 15, f. 256. [8]) Tamže 257, 258. [9]) Tamže 258. [10]) Tamže f. 116.

a Anna vdova po Mikuláši z Chotěboře, podařilo se právo odporníků provésti.[1])

Dvůr poplužní v Hovědlinách držel před tím svrchu dotčený *Racek ze Sezemic*, když pak tento zemřel, prodala vdova zůstalá věno své 20 kop na témže dvoru zapsané často dotčenému *Veselovi ze Lhoty* r. 1415, 30. září.[2]) *Vaněk ze Slamechova* (sic), jenž r. 1420 sám čtvrtý od císaře Zikmunda zápis na 391 kop za škody a služby obdržel,[3]) jest poslední, jenž se po vsi Samechovu nazýval. Jak Samechov tak i Hovědliny dostaly se záhy k panství Zruckému, po čemž tvrz zdejší spustla, tak že se ani v nejstarším popisu téhož panství r. 1540 nečte.[4]) Jeden z pánů Zruckých, *Albrecht Bavor z Kalenic*, prodal r. 1614 „ves Samechov, při ní dvůr poplužný s popluží, při též vsi tvrz pustou, jenž Hovědliny slove, v též vsi krčmu výsadní, ves Čenovice s krčmou, Jiřice s krčmou atd., s pa-

Pohled z Ratajské silnice na zámek v Zásmukách.

louky, porostlinami, lesy, háji, vrbinami, stráněmi, trninami, hony, lovy atd., fůrami a robotami" *Karlovi Čejkovi z Olbramovic* na Kácově za 11.100 kop grošů míšeňských.[5])

PSÁŘE.[6])

Nejstarší nám známí majitelé Psář byli páni ze Šternberka. Zejména se objevuje *Zdeslav ze Šternberka*, jinak *ze Psář* řečený, jenž v letech 1364—1395 ke kostelu zdejšímu faráře podával.[7]) Než nedlouho potom staly se Psáře sídlem rodu, jenž se odtud jmenoval. První z nich *Majnuš ze Psář* připomíná se poprvé tak r. 1406, byv před tím pánem na Zdebuzevsi, po níž se většinou psával; měl tehda také nějaká práva na Peclinově.[8]) Seděl tu také na začátku husitských nepokojův a přitiskl pečeť svou jako svědek k listu věnnému (r. 1415), jejž dal Petr ze Šternberka manželce své Perchtě z Kravař.[9]) Konečně se čte mezi bojovníky, kteří byli r. 1450 na straně Jiříka Poděbradského.[10]) Syn snad jeho byl

[1]) DD. 15, f. 256. [2]) Reliq. tab. II. 122. [3]) Arch. č. I. 514. [4]) DZ. 43. A 1. [5]) DZ. 137. H 25 a 188. D 7. [6]) Pomůckou Pam. arch. I. 264 a Mistop. bibl. II. 99. [7]) Lib. conf. [8]) DD. 14, f. 98. [9]) Arch. č. I. 145. [10]) Tamže V. 274. Prokop ze Psář (odtud?) byl s Jiříkem u Prahy r. 1448 (Čas. mus. 1827, 3, 81). Jan ze Psář erbu kola také byl jednotníkem Jiříkovým (arch. Třeb.).

Petr řečený *Majnuš ze Psář*; ten držel v Malém Kácovci lán role beze čtvrti, jenž po jeho smrti spadl na krále Vladislava (r. 1479). Tehdejší držitel Psář *Přibík z Býšova* vyprosil si na králi tuto odúmrť, shledávaje však, že má právo ke zboží v Kácově dskami zemskými zapsáno, upustil od výprosy a žádal, aby byla z desk dvorských vymazána.[1]) Jakožto pán Psářský uvádí se Přibík ještě r. 1493 a r. 1494 v pamětech.[2])

Roku 1529 držel Psáře *Pavel z Jenšteina* a po něm následovala *Lidmila z Maličína* († r. 1536—1545), manželka *Gabriela Klenovského ze Ptení.*[3]) Paní tato prodala r. 1536 Psáře tvrz s dvorem poplužním a ves celou *Hedvice z Hořinēvsi*, manželce *Jindřicha Škopka* s *Bílých z Otradovic.*[4]) Jindřich byl syn Mikuláše Škopka a Anny Onšovské z Onšova, a zplodil s chotí svou syna Jana staršího, jenž se oženil s Annou z Holovous.[5]) Poněvadž sídlem rodiny Škopků novým se stal kraj Hradecký, prodala Hedvika r. 1546 tvrz Psáře se vším příslušenstvím *Janovi Čejkovi z Olbramovic.*[6]) Tento je připojil ke statku Kácovskému, jehož několik let potom nabyl. Stará tvrz Psářská brzo zanikla, a dnešního dne zbyl z ní jen okrouhlý příkop, který se pode dvorem nachází.

HOLUŠICE.

Holušice jest ves nedaleko Kácova, v níž stávala tvrz, avšak držitelé její jen část vsi drželi. Před 16. stol. nám žádný držitel znám není. Roku 1544 Martin řečený Mareš z Holušic sobě tvrz a dvůr Holušice s krčmou a ves pustou Brandýsek ve dsky zemské vložil.[7]) Zboží toto prodal r. 1547 *Václavovi Hlaváči z Vojenic* a tento r. 1549 Janovi Čejkovi z Olbramovic. Od tohoto později ke Kácovu připojeny.[8])

[1]) DD. 16, f. 370. [2]) Paprocký o st. pan. 53, arch. Frant. mus. v Brně. [3]) Gabriel tento jako muž v jednáních veřejných zběhlý r. 1547 stavy vyvolen byl, aby ke králi Ferdinandovi promluvil, že stavové za ním válečně táhnouti nemohou, pokud by nebyl svolán sněm. Později byl pánem na Vlašimi. [4]) DZ. 7. E 19. [5]) Jandera, Miletín. S. 124 sq. [6]) DZ 7. L 8. [7]) DZ. 250. G 26. [8]) DZ. 8. E 14, 48. B 1.

POBIPSY.

Ve vsi Pobipsích (nyní Polipsích) záhy vznikla tvrz, z níž arci již nic nezbylo, neboť i tvrz v 15. století již byla zanikla. Nejstarší nám známí držitelé tvrze byli r. 1295 Křišťan, r. 1328 Markvart a později *Jeniš z Pobipes*, *Jeniš* bratran jeho a *Jindřich* odtud, kteří sem r. 1355 nového faráře podávali.[1]) Jejich nástupce byl *Čeněk z Pobipes*, jenž zde právo podací v letech 1370 až 1371 spolu s Hanou z Losin provozoval. Roku 1395, 30. října podávali sem *Tomáš z Lovčic*, *Máňa* vdova *z Pobipes* a *Záviše ze Soutic*. Manin syn *Markvart Zboh z Pobipes* stal se potom samotným držitelem statku Pobipeského a získal mimo to také tvrz Dubný v jižních Čechách ležící.[2])

Roku 1411, 8. května zapsal Markvart *Mence* mateři své, panně *Příbce* strýni své (sestře otcově), *Zdeňkovi z Janoviček* a *Veselovi ze Lhoty* 700 kop grošů dluhu, v nichž se měli po smrti jeho uvázati v statky jeho v Čáslavsku ležící, totiž Pobipsy tvrz s dvorem poplužním a vsi. Když po šesti letech Markvart zemřel, uvázali se Zdeněk, Vesel, Příba sami již na živě zůstalí r. 1417, 29. listopadu nejen ve zboží svrchupsané, nýbrž i vesnice jiné Zbohovy. Příba se však ještě téhož roku 14. prosince všech svých práv k Pobipsům odřekla a tvrze Pobipes s vesnicemi svrchupsanými, jakož i statku Dubenského dotčeným Zdeňkovi a Veselovi v 233 kopách grošů postoupila.[3]) Zboh byl sice ženat s jistou Barborou, ale jak z hořejšího viděti, dětí neměl, tudíž jest zboží jeho všechno (r. 1417) provoláno v Kouřimi jako odúmrť královská, jíž si vyprosil Jan, dekretů doktor a dvoru královského nejvyšší písař. Nicméně však Vesel a Zdeněk svrchupsaný a vedle nich *Jindřich z Pobipes* (jenž se v zápisu Zbohově na Dubny [r. 1414] Jindřichem z Šicendorfa nazývá?) právo své r. 1418 obhájili.[4])

[1]) Lib. conf. Reg. II. 725, arch. bibl. Praž. Jeniš byl pak na Moravě (r. 1368, † j. r. 1381). [2]) Lib. conf. Jeniš syn Čeňkův daroval roku 1406 les k faře Pobipeské. (Lib. erect. V. 144.) [3]) DD. 15, f. 327—328, rel. tab. II. 139. [4]) DD. 15, f. 326.

O osudech Pobipes za husitských válek není nic známo. Po jich ukončení seděl tu *Čeněk z Pobipes*, jenž byl v Čáslavi r. 1440 na sjezdu východních krajů.[1]) Po něm následoval *Jan Krdva z Jedlčan*, za něhož již byla tvrz zdejší zanikla. Nástupce jeho *Ondřej Ondrovec z Jistbice* prodal ves celou Pobipsy s podacím *Slavatovi z Chlumu*.[2]) Pobipsy patřily pak k Čestínu kostelu, avšak od r. 1623 vyskytují se jako příslušenství panství Kácovského.

JEDLINA.

Od panství svého Zruckého odprodal *Zdeněk Zrucký z Chřenovic* r. 1542 „mlýn řečený Suchotovský pustý pod Chaberci i s řekou pod tím mlýnem, řečenou Koberna, a stav nad mlýnem až pod řeku Soutickou, nad mlýnem 2 skály, břehy potud, pokud se dělí pole Chabrská s Zruckými, struhy, ostrovy, les Kubenice, louky v Řemdijově, mlýn druhý, pustý pod Jedlinou, řečený Jedlinkovský“, *Matoušovi z Chabřec*.[3]) Matouše svobodníka tohoto syn *Jan Chaberský z Kochanova* seděním v Chabeřicích prodal r. 1560 „tvrz, mlýn Jedlinkovský pustý, na kterémž staví Šimon, syn Václava Mikyny z Kněže, s mlýništěm při témž mlýně“ *Divišovi Slavatovi z Chlumu* na Košumberce a Čestíně kostele.[4]) Od panství Čestína kostela prodal Adam Slavata (r. 1603, 18. listopadu) vsi Krasoněvice s dvorem, Čenovice, ves Kněž a mlýn Jedlinský *Jachymovi z Kalenic*, ten pak prodal (r. 1608, 15. července) Kněž, Vísku a Jedlinu *Karlovi Čejkovi z Olbramovic* na Kácově. Zdali tvrz tuto připomenutou teprve svobodníci Chaberští, nebo již před tím jiní držitelé vystavěli, to z pamětí nám přístupných nevysvítá.[5])

[1]) Arch. č. I. 256. Absolon z Pobipes († j. r. 1483) měl v Pobipsích dvůr řečený Kouty. (DD. 17, f. 445). [2]) Rel. tab. II. 424. [3]) DZ. 4. A 8. [4]) DZ 55. A 8, 178. O 10, 182. P 2. [5]) Také není tak snadno polohu této tvrze určiti. Na Vísku Jedlinu blíže Křesína (okolí Čechtic) tu nelze mysliti, poněvadž jest z ruky, jak zejména připomenutí člověka ze Kněže, nový mlýn stavícího, svědčí. Kdežto v mlýnu pod Chaberci poznáváme mlýn někdy Suchotovský, hledati musíme Jedlinu kdesi v okolí Kněže.

Zazděný portál v Čestíně.

ZÁSMUKY ZÁMEK.

Zámek Zásmucký, jak nyní se po těch změnách, které naň přišly za posledních 200 let, ukazuje, sotva již nechá tušiti, jak daleko se vztahovala stará tvrz, která v 15. a 16. století v zámek rozšířena byla. Zámek položen jest při parku na takovém místě, odkudž jest rozkošný pohled po pahorkatině, k severní straně malebně se rozkládající. Obklopen jest několika vedlejšími staveními, z nichž nejpamátnější jest to, které jest obráceno průčelím k východní straně. Zde je pak vjezd do zámku, nad nímž se vypíná čtverhranatá věž. Kdysi byla vyšší a měla vysokou střechu. Svršek spadl před lety a ostatek byl nahoře srovnán a kamenným zábradlím opatřen, což oku nijak nelahodí. Nad vjezdem jest erb Šternberský z kamene vytesaný, nad tím erby Šternberský a Slavatovský malované.

Vlastní zámek jest stavení do čtverhranu založené, tam kde stojí v nižším položení o 2 poschodích, jinde jedno poschodí vysoké a ve zdech svých bezpochyby z konce 16. neb 17. století pocházející. Na tři strany jsou křídla hrubého a širokého stavení, jež na čtvrté straně úzké stavení spojuje. V čtverhranném dvoře i v přízemí i v prvním poschodí bývaly chodby na hrubých, čtverhranatých sloupech položené, které jsou z větší části zazděny. Zevnější úprava zámku učiněna jest barokovým slohem.

Ve světnicích spatřují se pěkné a vzácné obrazy, avšak odkud jsou a co znamenají, nepoznává se všude, protože nemají nápisů. Pamětihodný jest obraz Zásmuk, jak asi vyhlížely před 200 lety, a podobizna nějakého pána z r. 1562 pocházející, která má řád zlatého rouna; erb Šternberský při tom se nacházející, tuším, později přimalován. Kromě toho jsou tu některé podobizny. Rodinná kaple jest zřízena důsledně v pěkném slohu barokovém.

Domu, jižně od zámku ležícímu, říká se *starý zámek*; jest to dlouhé stavení, jež mívalo někdy chodby, nyní zazděné. Pod tím se říká na valech.

Zásmuky se připomínají již ve 13. století. Odtud se jmenoval *Sulislav*, který byl r. 1285 kuchmistrem králové.¹) Ve 14. století seděli tu vladyky *Zásmučtí ze Zásmuk*.

Tito nabyvše později mimo Zásmuky také jiných zboží pozemských, rozštěpili se v několik větví, jež se Zásmuckými, Lhotskými, Přebozskými, Roubovskými a Zásmuckými ze Zásmuk psali. Všechny tyto větve měly v erbu holuba sivého, ratolesť olivovou v zobáku držícího v poli modrém a nad helmem téhož holuba. První nám známý předek *Ctibor* čte se v letech 1351—1368 v zápisech moravských.²)

Roku 1378 ke zdejšímu kostelu podávali *Bohuněk*, farář v Českém Brodě (jenž byl před tím v Bobovicích), pak kněz *Hynek*, *Jindřich* (1378—1427), *Ješek* řečený *Bartuš* (1378—1380), *Vácslav* a *Věnek* bratří (synové Příbkovi) a *Zdeněk* a *Ješek*, rovněž bratří. Bohuněk měl po otci svém polovici podací, ostatní dohromady tolikéž, jakož bylo mezi ně rozděleno vedle nálezu Kunše, vikáře arcibiskupova.³) Bohuněk řečený daroval r. 1380 dva lány rolí oltáři Panny Marie v kostele Zásmuckém, jehožto podací vzdal svrchupsaným bratřím Ješkovi a Zdeňkovi a též *Markvartovi ze Zásmuk*.⁴) Rodina byla tehda již tak

¹) Reg. II. 579. ²) Arch. zemský v Brně. ³) Lib. erect. XII. f. 7, lib. conf. ⁴) Lib. erect. XII. f. 98.

rozvětvena, že nelze nabyti o ní dostatečného přehledu. Z bratří kněze Hynka (jenž byl, tuším, později farářem zdejším) nejdéle žil Ješek Bartuš, jenž seděl na Vavřinci a daroval r. 1394, 1. května kopu grošů platu kostelu Zásmuckému.[1]) Václav zemřel již před r. 1381, prodav před tím zboží své bratřím Věnkovi a Zdislavovi.[2]) Bratří Zdeněk a Ješek měli potomstvo. Ješkův syn byl *Zdeněk* (v l. 1404—1417) a Zdeňkův, tuším, *Frocek* (r. 1411), jenž držel Lošany. Prockovi synové byli *Zdeněk* (r. 1419 farář ve Lstiboři) a *Bernart* (v l. 1430—1450).

Roku 1411 nacházeli se v držení Zásmuk *Zdeněk*, *Kunat* a *Frocek ze Zásmuk*, podávajíce sem téhož roku nového faráře, když byl dřevní farář Hynek zemřel.[3]) Procek seděl na Lošanech a měl také platy v Stráni a ve Vršcích.[4]) Po válkách husitských se již rod na hlavní své větve dělil. *Ctibor ze Zásmuk*, tuším, potomek *Ondřeje ze Zásmuk* a z *Vlčetína* (viz díl IV. na str. 267), byl r. 1434 purkrabí na Krumlově[5]) a z manželství svého s Kateřinou zůstavil syna *Jana* a jiné syny, zejména i *Václava*, kteřížto se r. 1461 připomínají.[6]) Václav jsa napřed na Mlékovicích, nabyl před r. 1497 zboží Lepejovského a prodal za to dědictví své v Mlékovicích a podací kostelní v Zásmukách Jiřímu z Voděrad. Potomci jeho byli, tuším, *Roubovští ze Zásmuk*, kteří v Chrudimště seděli. Václavův bratr *Petr* oddělil se r. 1465 od bratří tvrzí Lhotou a stal se praotcem *Lhotských ze Zásmuk.*

Bratří *Mikuláš* a *Prokop* v prostřed 15. století žijící byli předkové linie Přebozských ze Zásmuk. Mikulášova manželka byla Benigna ze Svojšic, skrze niž obdržel r. 1427 zboží Svojšické, r. 1440 byl na sjezdu Čáslavském a r. 1448 při dobytí měst Pražských.[7]) Z manželství tohoto pošli synové Jan (v l. 1465 až 1489), *Kunrat* (r. 1462), Mikeš (v l. 1465—1489) a *Ondřej*, kteří měli zboží ve Přebozích a ve Kšelích; Prokop, jehož čteme r. 1437 poprvé, byl r. 1440, 17. března s *Bernartem ze Zásmuk* na sjezdu Čáslavském,[8]) obdržel r. 1454 spolu s *Kunšem ze Zásmuk* od krále Ladislava odúmrť ve vsi Bohdanči,[9]) r. 1462 prodal dvůr kmecí v Zásmukách a jiný dvůr kmecí v Sobučicích Ondřejovi Načerackému z Hor Kuten, a jiný dvůr ve Břežanech Danielovi z Tuchoraz, konečně téhož roku Kunrata, Mikše a Ondřeje, syny bratra svého, přijal v pravý spolek.[10]) Zdá se nám, že tehda již zboží Zásmucké bylo vyšlo z držení rodiny této a octlo se v držení cizích rodin.

Roku 1508 totiž držel Zásmuky *Jindřich* z *Vojslavic* a prodal je téhož roku *Oldřichovi Popelovi* z *Vesce*, jenž je ještě r. 1515 držel. Jeho nástupcem r. 1519 byl *Václav Popel*, a po něm držel *Jiřík Želenský* z *Sebuzína* Zásmuky (r. 1521) Od něho je koupil *Štěpán Anděl* z *Ronovce* a držel je v letech 1524—1526.[11]) Roku 1530 byl již mrtev, a Markéta z Cidliny, vdova po něm, učinila smlouvu s dcerami svými o své zaopatření.[12])

Nedlouho potom koupil Zásmuky *Adam* z *Říčan*, jenž byl ženat s Evou z Olbramovic a jí r. 1543 na zámku a městečku Zásmucích a některých vesnicích 750 kop věnoval.[13]) Roku 1533 jsa již pánem Zásmuckým, měl při s Majdalénou ze Strašnic, protože jeho marštalíř a sladovník s Vokem z Říčan krčmu v Hořejších Chvatlinách mocně vybíjeli, při čemž Jakub Fausek, čeledín její, jest zsekán tak, že ledva „zživěl", a krčmář zavražděn.[14]) Statek Zásmucký zvětšil přikoupením Podmokel a Chvatlin dolejších, nabyl mimo to panství Pelhřimovského a kupoval jiné statky v okolí, jako Hryzely a hrad pustý Hrádek Odranec. Poslední vůlí svou r. 1551, v sobotu v den obětování Panny Marie zdělanou, učinil poručnicí nad dětmi a statkem manželku svou Evu, jíž přidal k radě Jana Salavu z Lípy na Malešově, Burjana Trčku na Lipnici, Viléma Trčku na Veliši, Jana Čejku z Olbramovic na Souticích, Václava Malešického na Ratajích a vykázal jí po smrti byt na Zásmucích. Dceři své Alžbětě Kekulové a jejím dětem odkázal 3000 kop, druhé dceři Kateřině věna 1000 kop, výpravy za 200 kop a jiné k tomu přídavky.[15]) Zemřel r. 1552, 2. ledna, byv podkomořím zemským jakož i hejtmanem Starého města Pražského.

Synové z manželství tohoto byli *Zdislav* a *Karel*, za jejichžto mládí přikoupeny jsou Malotice s příslušenstvím. Když byli synové r. 1565 dorostli, rozdělili se o dědictví otcovské, při čemž dostal Zdislav Zásmuky, Karel Pelhřimov. Panství Zásmucké obsahovalo zámek Zásmuky s dvorem, dvory v Skvrňově a Dolních Chvatlinách, dvůr pustý Podmokly, mlýn Tůně u Přňova, domy panské v Zásmucích a Maloticích, městečko Zásmuky, vsi Vršici, Sobočice, Dolní Chvatliny, městečko Malotice, Lhotku, Doubravičany vsi celé, v Nesmeni, Skvrňově, Horních Chvatlinách, Kbelu díly, platy v Lošanech, Mančicích, Přňově, Radlici, Barchovicích.[16]) Zdislav, jenž r. 1568 kostelu zdejšímu zvon daroval, pojal potom k manželství Kateřinu z Kříňova, skrze niž nabyl statku Merklína, a již (r. 1577) 7500 kop na tvrzi

[1]) Lib. erect. XIII. E 7. [2]) Rel. tab. I. 487. [3]) Lib. conf. [4]) Rel. tab. II. 119. Zdeněk byl syn Ješkův. (Lib. erect.) [5]) Arch. č. III. 509. [6]) Tamže 336. [7]) ČČM. 1827, 3, 80. Mikulášovým strýcem nazývá se Kunrat z Církvice. [8]) Arch. č. I. 255. [9]) DD. 16, f. 266. [10]) DZ. II. B 23—24. [11]) Arch. mus. Reg. kom. soudu. [12]) Arch. DZ. [13]) DZ. 4 K 4. [14]) Reg. 5. F. k. s. I. E 16. [15]) DZ. 10. E 29. Vdova po něm zůstalá Eva vložila r. 1552, 20. června Hrádek a Nesmiřice Apoloně Kraselovské z Hlavatec, jíž byly r. 1549 od n. Adama prodány. (DZ. 86. D 5.) [16]) DZ. 60. D 22.

Zámek v Zásmukách.

Maloticích s dvorem a osadě a na vsi Barchovicích s dvorem poplužním věnoval.[1]) Po smrti této manželky pojal Markétu z Liběchova, jíž nejen r. 1583 na tvrzi Maloticích s příslušenstvím, 6000 kop věnoval, nýbrž i (ač na krátký čas) zboží Toušické nedávno před tím koupené prodal.[2]) Povahy jsa prudké, r. 1573 v Sobčicích Jiříka Měděnce z Ratibořic prutem přes hlavu mrskal a r. 1576 poddaného ze Suchdola, který k němu s poselstvím přišel, pěstí zbil. Roku 1583 maje u sebe Jindřicha Byšického, jej sklenicí hozenou okrvavil.[3]) Ačkoliv jmění Zdislavovo bylo rostlo, přece nádherným svým živobytím tolik dluhů zdělal, že statky jeho se zdržeti nemohly. Když tudíž r. 1583 dluhy vzrostly, prodány jsou Zásmuky se strany soudu zemského (smlouvou r. 1583, v sobotu po sv. Lukáši) *Janovi Vchynskému ze Vchynic* na Neprachovech a Nalžovech, purkrabí Karlšteinskému, za 27.000 kop grošů českých.[4])

Jan ze Vchynic jest znám pro vzdorovitosť svou, jíž proti císaři Rudolfovi r. 1586 v příčině dosazení děkana Karlšteinského ukázal, později viněn jest Michalem Špaňovským, že jest dsky zemské podvedl. Ačkoliv Jan opět Michala žaloval, svědky shánČl a průvody sbíral, přece nebyl s to, aby podezřívání naň uvalená vyvrátil. Než však se odsouzení svého dočkati mohl, zemřel r. 1590, 27. dubna tak neočekávaně, že se až o otrávení mluvilo. Že se však synové jeho *Vácslav*, *Vilém* a *Oldřich* r. 1611 při vpádu Pasovském tak mužně chovali, brzy zapomenuto na provinění otcovo. Po Janovi zůstala vdova Anna z Michnic, jež r. 1603 všechna svá práva synu svému Vácslavovi zapsala, ale tak, aby statek její připadl po její smrti na syny jeho nynější i budoucí a dědice jich mužského pohlaví, a po jich vymření aby připadl na potomky sester jeho.[5]) Ze synů Janových Vácslav, nejstarší, vynikl smutně pletichářstvím svým, Rudolf, druhý syn Janův (narozen r. 1574), zabit jest r. 1597 u Rábu koulí nepřátelskou. Jan bojoval udatně s Turky v Uhrách († r. 1599), Vilém († r. 1634) zdědil mnohé statky v severních Čechách, Radslav († r. 1660) držel Hoštice a bojoval udatně r. 1618, Oldřich, nejmladší, obdržel po otci Zásmuky a proslul r. 1618 jako jeden z hlavních podnikatelů povstání. Roku 1607 dělen statek n. Janův mezi Vácslava,

[1]) DZ 19. J 3. [2]) DZ. 21 K 27. M 4, M 30. [3]) Reg. kom. soudu. [4]) DZ. 66. F 19. K tomu Vchynský r. 1587 část vsi Škvrňova se dvorem Chlumem přikoupil. [5]) DZm. 236 M 12.

Radslava ml. a Oldřicha (Vilém již byl oddělen). Oldřich dostal Zásmuky s několika vesnicemi, Radslav Hoštice.[1]) Dílu Vácslavova neznáme. Zámku Zásmuk s dvorem a městečkem a vsí příslušných *Oldřich* postoupil (vkl. r. 1610, v úterý po obrácení sv. Pavla) v dluhu 100 kop grošů českých *Radslavovi staršímu ze Vchynic* na Doubravské hoře, Teplici, Záhořanech, cís. radě.[2])

Bohatý tento pán vládl Zásmukám ještě 9 let až do smrti své. Před svou smrtí rozdělil všechen statek svůj na 4 díly, jimiž podělil jednotlivé své strýce, totiž díly Teplický, Kamenický, Tolšteinský a Zásmucký. Tento poslední obsahoval nejen statek Zásmucký, jak byl od Oldřicha koupen, nýbrž i statek Hoštický, koupený od Radslava mladšího ze Vchynic, a dostal se *Janovi Oktavianovi ze Vchynic* a z *Tetova*.[3]) Nový držitel byl jediný Vácslavův syn a praděd všech nynějších Vchynských, jenž sice z počátku veliké jmění neměl, nicméně však mnoho peněz vypůjčených utratil. Když pak r. 1631 Chlumec a jiné statky v držení dostal a 100 000 kop královské komoře zaplatiti měl, tudíž pak peněz potřeboval, prodal r. 1635, 11. června panství Zásmucké panu Michnovi a potom se s věřiteli svými porovnal.

Vácslav Michna hrabě z Vácinova postoupil r. 1637, 23. prosince Zásmuk s příslušenstvím *Janovi Rudolfovi ze Šternberka* a obdržel za to směnou panství Postoloprtské. K Zásmukám se počítaly: zámek Zásmucký a tvrz Hoštice, dvory Mlíkovský, Toušický, dvůr s tvrzí pustou Malotický, dvory pusté Skvrňov a Hryzelský, městečko Zásmuky, vsi Vršice, Sobučice, Barchovice, Nesměň, městečko Malotice, Doubravčany, Toušice, Mlékovice, Dolní a Horní Chvatliny, Skvrňov, Lhotky, Podmoky v ceně 95.000 kop míšeňských.[4]) Nový držitel brzo po nabytí Zásmuk sepsal r. 1638, 26. března poslední pořízení, jímž odkázal panství svá synům *Štěpánovi Jiřímu* a *Adolfovi Vratislavovi*, kteří se po smrti otcově tak rozdělili, že obdržel Zásmuky mladší bratr Adolf Vratislav. Týž byl r. 1662 do stavu hrabat říšských povýšen, koupil r. 1695 panství Častolovské a po Vilémovi Oldřichovi Střelovi z Rokyc zdědil Cerhenice. Byl od r. 1685 nejvyšší sudí, r. 1685 nejvyšší purkrabí, mimo to rytířem řádu zlatého rouna a císařskou tajnou radou a komořím. Skrze manželku dostal se v držení Žirovnice. Vystavěl r. 1681 před Zásmukami kapli Panny Marie a r. 1692 v městečku františkánský klášter s kostelem. Zřídiv r. 1701, 16. ledna ze Zásmucka a Častolovska svěřenství rodinné, zemřel r. 1703, 4. září. Od jeho dvou synů *Františka Damiana* a *Leopolda* pošly dvě větve rodu Šternberského, z nichž mladší posud zámek Zásmucký drží.

Svěřenství a Cerhenice zdědil František a zemřel r. 1719, 12. října jako císařský skutečný komoří a soudce zemský. Jeho syn *František Filip* byl vyslancem v cizích zemích, zastával čestné úřady dvorské a přijat jest r. 1735 mezi imediatní hrabata říšská v kollegiu Švábském. Zemřel r 1786, 9. ledna. Ze dvou synů jeho zplozených s Leopoldinou ze Stahremberka následoval v držení svěřenství *Filip Kristian* (narozen r. 1732, † 14. května r. 1811). Tento bývaje v mnohých poselstvích a úřadech říšských, oženil se s Augustou († r. 1811) dcerou Jana Viléma říšského hraběte Manderscheid-Blankenheimského, kteráž po vymření rodu svého po meči r. 1780 hrabství Blankenheim, Geroldstein-Manderscheid a Keyl ve Vestfalsku zdědila, ježto však po míru Lunevillském Francii připadly; náhradou za ně obdržela hraběnka na jisté výminky zrušená opatství Schüssenried a Weissenau (ve Švábsku). Synové jeho přejali také predikat Manderscheid. Starší syn *František Josef* dědil svěřenství. Procestovav drahně krajin, oddal se studiím se stálostí tehdejší šlechtě obvyklou a vstoupiv v úzké spojení s nejosvícenějšími hlavami v Čechách, stal se ozdobou rodu svého. Zjednal si nemalé zásluhy o vědecké ústavy a mnohé šlechetné podniky, jež přízní a penězi podporoval. Zemřel r. 1836 dne 8. dubna, zůstaviv z manželky Františky z Schönbornu několik dcer. Poněvadž tím nejstarší pošlost po meči přestala, dostalo se svěřenství potomkům Leopoldovým († r. 1798). První z nich následoval *Leopold ze Šternberka* († r. 1858) a po něm napřed starší syn *Jaroslav* († r. 1874) a po tom mladší syn *Leopold*.

[1]) DZm. 237. A 5. [2]) DZ. 182. F 1. [3]) DZ. 192. D 24—26. [4]) DZ. 302. C 5 Reg. 49. F. k. s. 419, arch. mus.

MALOTICE TVRZ.

Starých věžovatých tvrzí zachovalo se nám poskrovnu, ač jich bývalo velmi mnoho. Proto jest věž, která se v Maloticích u Zásmuk zachovala, vzácnou památkou. Stojí na západní straně poplužného dvora na kraji rybníka a jest do čtverhranu založena. V přízemí na jižní straně jsou dvéře končitým obloukem sklenuté, mající obrubu se žlábkem. Jimi vstoupí se do sklepa do okrouhla sklenutého, jenž jest tak vysoký, co by člověk prostřední velikosti rukou dosáhl. Jediné okénko na severní straně je jen tolik úzké, co by trochu světla vcházelo. Do prvního poschodí jde se po schodech dřevěných. I tu je vchod podobný, končitě sklenutý, ale méně ozdobný. Klenutí je do kříže, ale bez prutů. Okno jest jako bývá ve vesnických staveních, ale dosti světla vpouští. Druhé poschodí jest přístupno jen po žebříku. I tu jest světnice trochu větší než v prvním poschodí, krovem přikrytá. Okna jsou tu na západní a východní stranu, a naproti vchodu vystupuje zeď do vnitřku na způsob nějakého sloupu. Nad tím nade vším jest úzká, končitá střecha.

Malotice obsahovaly kromě tvrze a farního kostela drahně dvorů a chalup, tak že v 16. století jmenovány byly městečkem. Roku 1295 zval se odtud *Slava*.[1]) Okolo r. 1346 byly rozděleny mezi tři vladyky *Drahomila*, *Mladotu* a *Heřmana*.[2]) Roku 1364 připomínají se *Beneš* a *Michal* z *Malotic* v nadacím listě Kouřimského kostela,[3]) a r. 1380 *Racek*.[4]) Roku 1389 byli držiteli Frant. Gyser a Martin Puš, oba měšťané Kutnohorští. Tento skoupiv celé Malotice, byl tu od r. 1395 pánem samotným a jediným patronem kostela farního. V držení toho následoval asi od r. 1400 *Jakub* z *Doubravice*.[5]) Týž byl r. 1410 již mrtev, a příbuzný jeho Václav za duši jeho učinil obdarování kostelu Vyšehradskému.[6])

Nedlouho potom nabyl Malotic *Jindřich Rohlík* z *Trhlavě*, zejména je držel r. 1412, když na tvrzi, dvoru a vsi Maloticích a vsech Lhotě hořejší a dolejší manželce své Markétě z Sedlce věnoval.[7])

Na sjezdu Čáslavském r. 1440, 17. března byli také přítomni „Maletický a Heřman bratr jeho“,[8]) tedy bezpochyby ještě Jindřich sám. Po jeho smrti zůstali synové *Jan* a *Ctibor Rohlíkové* z *Malotic*, kteří se oba drželi strany Poděbradské a r. 1450 vedle Jiříka Poděbradského knížeti Saskému válku opověděli,[9]) a tuším dcera Víta, ana zatím Markéta ve vdovství na Maloticích chlebila. Před svou smrtí zapsala Markéta v 260 kopách Ctiborovi vše právo své k tvrzi Maloticům s příkopem a vším příslušenstvím (r. 1452), a poněvadž brzo potom zemřela, uvázal se ihned Ctibor v statek Malotický, jejž však nepodržel; neboť třeba po smrti Jana bratra svého podíl jeho zdědil, přece ještě držela část zboží Víta, choť Přibíka Tluksy mladšího z Čechtic, a ta r. 1461 manželu svému tvrze Malotic dv. vsi a vsí Lhotek hořejší a dolejší postoupila.[10]) Ctibor vyprosil si r. 1462 na králi Jiřím nápady královské po Markétě a Janovi a provedl právo své na soudu dvorském proti Přibíkovi, jenž jako držitel jednoho dílu provolání odpíral.[11]) Však se mu tak nepodařilo, když následovalo druhé provolání r. 1488, jímž tvrz Malotická, Dubová Lhotka, někdy Mikšova a ve Škvrnově dva člověkové provoláni. Po smrti Víty z Kouřimě a z Malotic Ctibor si sice právo na nich vyprosil, znamenav však právo Přibíka Tluksy lepším býti, od té odúmrti upustil

[1]) Reg II. 725. [2]) Věstnik Č. akademie VIII. č. 3. [3]) Borový, Lib. erect. I. 48. [4]) Acta jud. [5]) Lib. conf. Roku 1048 se tvrz zdejší připomíná. (Rel. tab. II. 48.) [6]) Lib. erect. VIII. 107. [7]) Reliq. tab. II. 93 DD. 15, f. 116. [8]) Arch. č. I. 256. [9]) Arch. č. V. 274. Bratří ti vyprosili si r. 1454 odúmrti na Lhotě, ale neprovedli. (Arch. č. I. 437.) [10]) DD. 21, 298. [11]) DD. 16, f. 365.

Z Vlaského Dvora: Část paláce královského a šmitny po obnově.

r. 1493.[1]) Asi r. 1498 koupil *Oldřich Popel z Vesce* statek Malotický.[2]) Týž drželi r. 1519 *Jan* a *Jakub Popelové z Vesce.*[3]) Nedlouho potom drželi Malotice páni *Říčanští z Říčan*, zejména *Vácslav z Říčan*, jenž r. 1524, 21. listopadu zemřel. Synové jeho, tuším, byli *Petr*, *Michal*, *Vok* a *Kryštof*, kterýžto poslední byl ještě při smrti otcově nezletilý. Bratří ti potom učinili mezi sebou r. 1525 smlouvu o dědictví, tak že Michal vzal 300 kop ze statku Malotického za svůj díl otcovský. Tento Michal stal se potom praotcem větve Koldínské. Také Petr záhy vzal díl ze statku Malotického a usadil se na Černém Blátě, tak že r. 1529 byli samotnými držiteli tvrze Malotické *Kryštof* a *Vok*, a po smrti Kryštofově († před r. 1544 bezdětek) Vok sám. Vokův s Kateřinou z Dubenek zplozený syn *Jan Říčanský z Říčan* pojal manželku Elišku z Bezdědic a prodal zboží Malotické r. 1557 (vkl. 25. června) *Zdislavovi* a *Karlovi* bratřím *Říčanským z Říčan* za 3600 kop grošů českých, načež se usadil na krátko na Svojšicích. Zboží Malotické zahrnovalo tehda tvrz Malotice s dvorem poplužním, městečko, ve Lhotce blíž Škvrňova dvůr poplužní pustý, v Škvrňově c. t. m., Lhotku hořejší pustou, ve Lhotce dolejší dvory km., které se právě tehda znova stavěly, s podacím v Maloticích.[4])

Malotice měly nyní stejné pány se Zásmukami, nicméně se tu děje tvrze nekončí. Bezpochyby byla tvrz od předešlých držitelů k bydlení tak způsobně připravena, že litovali páni Zásmučtí stavení její zanedbávati. Za touž příčinou se arci po celé 16. století a déle ještě udržela. Zdislav dvakráte (r. 1577 a r. 1583) manželkám svým na tvrzi zdejší věnoval.[5]) Za Vchynských méně již o zdejší tvrz bylo postaráno, strasti pak války třicetileté spoustu její dovršily. V zápise zajisté r. 1637, jímž se panství pánům ze Šternberka dostalo, připomíná se pustá tvrz v Maloticích. Podrobněji stav její seznáváme ke konci veliké války. Když držel tehda Zásmuky František Matyáš hrabě ze Šternberka na Bechyni, Horažďovicích atd. jakožto poručník dětí Jana Rudolfa odtudž, vedeno jest právo na Malotice pro dluh nějaký ještě n. Vácslava ze Vchynic. Z odhadu r. 1648, 13. června, jejž předsevzal místokomorník, poznáváme, že byla tvrz Malotická pustá, „že nic jiného než zdi od nějaké věže stojí a hromada kamení leží, chrastinama a trním tak zarostlá, že skoro k ní přístupu není". Celá tvrz i s dvorem obořeným a ovčínem položila se v 80 kopách. Kostel byl spustlý, městečko, jež od těch časů na ves skleslo, tak vytlučeno, že lidi někteří na díle v lesích, někteří v jinších vesnicích se zdržovali.[6])

[1]) DD. 17, 448. [2]) Arch. Třeboňský. [3]) Reg kom. soudu. [4]) DZ. 12. K 40. [5]) Viz děje Zásmuk. [6]) DZ. 149. O 7—12.

Zámek v H. Bečvárech u Zásmuk.

TVRZE V OKOLÍ ZÁSMUK.

HOŠTICE.

Tvrz a dvůr Hoštice nedaleko Zásmuk bývaly v předešlých stoletích také sídlem malého statku.[1]) Okolo r. 1340 byly tu asi čtyři vladyčí statky. Tvrz patřila za časů císaře Karla bratřím *Litašovi* a *Jaroševi*, z nichž měl každý polovici. Litaš prodal r. 1364 polovici tvrze a polovici dvoru *Dluhomilovi z Hoštic*, jenž práva svá i r. 1392 před úředníky dvorskými pokázal, když byly Hoštice jako odúmrť po obou bratřích provolány.[2]) Dluhomil a synové jeho *Štěpán* a *Zikmund* následujíce zbožného způsobu věku svého, darovali r. 1396 kostelu ve Chvatlinách jisté desátky a plat, což vše na zboží svém Hoštickém zapsali.[3]) Roku 1408 a 1409 připomíná se *Štěpán z Hoštic*.[4])

Po celý čas bouří husitských nedočítáme se nic o Hošticích, ačkoliv z pozdějšího průběhu věcí víme, že tu potomci Dluhomilovi seděli. Neboť r. 1489 (vkl. 2. července) prodali Tomáš a Zikmund bratří z Hoštic tvrz Hoštice s dvorem poplužním a podací s dědinami v Chvatlinách *Prokopovi Mírkovi ze Solopisk*.[5]) Vladyka tento, jenž měl některé platy a dědiny v okolí, měl již nějaké dědiny v Hošticích, které Mírek koupil r. 1454 od Markéty dcery Dúřiny z Kouřima, a r. 1492 přikoupil Prokop od Ondřeje Oremusa z Prahy jiné dva rybníky u Hoštic.[6])

Po Prokopovi zdědili zboží jeho synové (4) *Hynek*, *Jan*, *Václav* a *Beneš*. Hynek, jenž byl, tuším, nejstarší, zdědil Hoštice, zemřel však záhy a pozůstalí po něm bratří a dědici rozdělili se r. 1499 o jeho dědictví. Jan dostal dědiny a platy v Lošankách, Mlékovicích a Chvatlinách, Václav dvory kmecí v Solopiskách, Beneš konečně dvůr poplužní Hoštice a dvory kmecí s platy v Hradenině a Žabonosich.[7]) Týž Beneš byl také r. 1517 přítomen na Horách Kutných, když Horníci přijímajíce mincmistra Beneše z Veitmile do něho, že Němec jest, si stěžovali.[1]) Držel také Plaňany a nějaký čas Chvalovice, jež prodal Mikuláši Hlaváčovi z Vojenic, a syn jeho *Adam Mírek ze Solopisk* vklad ten r. 1546 obnovil.[2]) Adam seděl na Hošticích a také na Plaňanech a Solopiskách, které byly snad původním jeho dílem otcovským, a měl manželku Kateřinu z Vojenic, jíž r. 1545 na vsi Solopiskách 125 kop věnoval,[3]) a připomíná se ještě r. 1556 v tytuláři seděním na Hošticích. Zemřel okolo r. 1574, a Plaňany, Hoštice a Mlékovice zdědili synové jeho *Simeon*, *Svatomír* a *Prokop Mírkové ze Solopisk*. Svatomír držel Plaňany, Prokop Mlékovice a Simeon Hoštice.

Dějiny Hoštic ke sklonku 16. století jsou nám málo známy, jistě víme toliko to, že je držel *Jan ze Vchynic*, purkrabě Karlšteinský, † r. 1590. Po jeho smrti dostal Oldřich, jeden syn, díl Zásmucký, *Radslav mladší ze Vchynic*, jiný syn, Hoštice za svůj díl. Tento byl pán vysoce vzdělaný, jenž mluvil osmi řečmi a psal latinské listy a básně. Horlivým jsa evangelíkem, platné měl účastenství v bězích v letech 1618—1620 a byv nucen uprchnouti ze země, r. 1660 v městě Leydenu zemřel. Byv ještě r. 1615 pánem na Hošticích, jakož svědčí rozvržení sbírek téhož roku, prodal potom Hoštice strýci svému *Radslavovi staršímu ze Vchynic*, jenž také Zásmuky přikoupiv, oboje sloučil. Tvrz zdejší stála ještě r. 1637, když bylo Zásmucko postupováno pánům ze Šternberka, ale kruté války (v letech 1637—1648) a snad i požáry způsobily, že s povrchu zemského vymizela.

MLÉKOVICE.

Nedaleko Zásmuk severně jest ves Mlékovice. Tvrz tu bývala již ve 14. století. Seděli tu zemané stejného původu se Zásmuckými, jichž předek *Majnuš* se r. 1289 připomíná.[4])

[1]) Onen Řehák z Hoštic, jenž se připomíná r. 1316, nepocházel odtud, nýbrž z jiných Hoštic blíže Prahy. [2]) Věstník Č. akad. VIII 3. Rel. tab. I. 432. Roku 1378 připomíná se Dluhomil se Zdislavem z Hoštic. (Arch. Třeboň.) [3]) Lib. erect. XIII. 58. [4]) Staré knihy Kouřim. [5]) Rel. tab. II. 438, 451. [6]) Tamže II. 260. [7]) Arch. č. V. 573.

[1]) Paprocký o st. pan. 343. [2]) DZ. 7. K 12. [3]) Tamže K 13. [4]) Reg. II. 637.

Potomek jeho *Majnuš* připomíná se v letech 1360—1387, ale žil obyčejně na Moravě, slouže biskupům Olomouckým, zejména byl r. 1377 purkrabí na Melicích.[1]) Přikoupil r. 1369 část Chvatliny, kterou drželi r. 1390 synové jeho *Bušek*, *Majnuš* a *Jan*, avšak část měl také Vavřinec z Mlékovic.[2]) Týž Bušek aneb snad potomek jeho vyskytuje se v letech 1427—1430 v pamětech,[3]) avšak v letech 1440—1453 držel *Olbram z Klučova* statek Mlékovice.[4]) V letech 1463 a 1464 držel jej *Kuneš ze Zásmuk*.[5]) Z pozdějších pamětí jde na jevo, že po něm *Jan* z téhož rodu následoval.[6])

V 15. století došlo k rozdělení Mlékovic.[7]) Na tvrzi seděl potom *Václav Kladivo z Ejstebna*, jenž své zboží Mlékovské najal *Václavovi ze Zásmuk*. Týž dosáhl potom statku Lepejovic a prodal r. 1497 s Dorotou z Břišťan, choti svou, právo své k Mlékovicům tvrzi, dvoru poplužnímu s poplužím a ke vsi v Chvatlině hořejší, Subučicům, Bečvářům Malým c. t. m. *Jiříkovi Voděradskému z Hrušova*.[8]) Jiřík dokoupil Mlékovice od vladyk z Ejstebna, a následoval po něm *Jindřich Voděradský* v letech 1514—1519. Nástupce tohoto byl *Bernart z Hrušova*, jehož tytulář r. 1534 uvádí, kteréhož však známe také ze zápisu, jímž r. 1542 dluh zapisoval na Mlékovicích tvrzi.[9]) Měl také dvůr v Bečvárkách, jejž prodal r. 1544 Smilovi Myškovi ze Žlunic.

Nesnadno nám jest říci, jak se dostaly Mlékovice v letech následujících v držení pánů Hoštických, a proč tvrz i se vsí spustla. V prostřed 16. století dosáhl Mlékovic *Adam Mirek ze Solopisk*, jenž také Plaňany, Hoštice a Solopisky držel. Na poslední vsi měla choť jeho Kateřina z Vojenic věno 125 kop zapsané, Adam však ji r. 1558 odtud převedl na tvrz pustou Mlíkovice s dvorem pustým a ves pustou a přidal jí ještě jiných 125 kop.[10]) Zdi tvrze stály ještě a potřeba bylo jen přivážeti dosti dříví, trámy a podlahy dělati a stavení přikryti. Nežli však tak učiněno bylo, zemřel Adam okolo r. 1574 zůstaviv z manželství svého syny *Simeona*, *Svatomíra* a *Prokopa ze Solopisk*. Bratří uvázali se r. 1574 ve zboží Mlékovské a vyplatili mateři své věno, po čemž jim zápis z desk zemských propuštěn byl. Svatomír držel potom Plaňany po otci, a víme též, že Prokop dostal na svůj díl Mlékovice, kdež tvrz znova stavěl, a tušíme, že dědily ten díl potom panny Anna a Lidmila sestry ze Solopisk. K tomu nás vede událosť tato: Když zemřel Prokop, pobral Simeon mnoho dříví na nedostavěné tvrzi Mlékovské a dal je odtud odvézti do svého statku. Anna a Lidmila vyžádaly si tedy r. 1579 komorníka na ohledání škod proti bratřím Mirkům. Komorník Jan Římský veden jest „k tvrzi nedostavěny, která slove Mlíkovice, tu sou m ukázali lidé . . . zdi té tvrze nedostavený a dříví . . . aby takové zdi přikryti se mohly, krokve, lati, šindel, pravíc, že jest to všecko dříví odtud odvésti dal do svého statku pan Simeon Mirek a tak v těch zdech trámy někde dvoje, podlahy nejsou, ničímž přikryty hnijí atd.“[11]) Z toho vychází, že tvrz zdejší nejsouc znova vystavěna, zanikla docela. Jak se dostaly Mlékovice k panství Zásmuckému nevíme, bezpochyby sloučeny jsou napřed se zbožím Hoštickým a skrze ně později se Zásmuckým.

SKVRŇOV.

Jedna část vesnice Skvrňova patřívala ke klášteru *Sv. Prokopa v Sázavě*, v druhé části seděli vladykové ze Skvrňova, z jichž rodu nám jsou první známi Vlastek, Záviše, Byčeň, Smil, Jarohněv, Černín okolo r. 1295, *Byčeň ze Skvrňova* okolo r. 1316, *Král* odtudž jinak *z Hryzela* a *Vratislava* odtudž choť n. Strezimirova z Vavřince,[1]) později *Jarek*, *Václav*, *Petr ze Skvrňova*, kteří r. 1364 s opatem Sázavským k zdejšímu kostelu podávali. Jarek řečený starší uvodí se jako pán části podací kostelního ještě r. 1367, kdežto spolu s ním podával Jarek mladší a Václav. Petr se připomíná jen r. 1368, a s ním podávali *Jan* a *Jarek mladší*. Jan čili Ješek vyskytuje se až do r. 1390, Jarek toliko do r. 1380, *Majnuš* připomíná se poprvé r. 1370, jsa samým čtvrtým z patronů rodu tohoto a seděl již r. 1393 na Lhotě, *Oldřišek* se uvodí mezi patrony r. 1370 a 1380. *Bušek* a *Jindřich ze Skvrňova* podávali r. 1393.[2]) Sdíleli vladykové Skvrňovští právo podací s opaty Sázavskými a pány Šternberskými. Při takovém počtu zemanů není se diviti, že zboží bývalo rozkouskováno, zejména že v dílu, jenž nebyl duchovním, bylo více dvorů nežli jeden. Dva takové dvory, na nichž byli seděli Jan, řečený Hakník, a Buzek bratři, po smrti obou spadly na krále Václava.[3])

V druhé polovici 15. století náležel Skvrňov zajisté pánům Zásmuckým, poněvadž se zemané Skvrňovští nepřipomínají. Na jednom dvoře seděla *Ofka*, sestra *Václava ze Zásmuk* a z Hryzela, po jejíž smrti si týž bratr její na králi Jiřím všechny nápady a právo královské k tomuto dvoru vyprosil (r. 1462[4]) Když nabyli páni Říčanští panství Zásmuckého, byl již Skvrňov s tímto panstvím spojen a ve vkladu r. 1543, jímžto Adam z Říčan manželce své na Zásmucku věnoval, připomíná se ještě Skvrňov tvrz. Během časů spustla tvrz tato, poněvadž nikdo na ní nebydlil, a byl zde tudíž r. 1565 jen pouhý dvůr, kterýžto dokonce v třicetileté válce po všeobecném vysílení celého království spustl. Později byl dvůr opraven a znova vystavěn.

PODMOKLY.

Podmokly je samota u Kochanova. O tvrzi Podmoklské se nám jen málo zpráv zachovalo. Již v 14. století byly Podmokly statečkem, na němž seděli Svatoslav († j. r. 1392) a *Michek z Podmokl*. Když zemřel, spadl dvůr poplužní tamže na krále Václava a udělen v manství Vyšehradské *Ondřejovi Roháči z Dubé* (r. 1413) přes odpory, které činili *Čeněk z Podmokl* a Elška, choť Venclava ze Všejan.[5]) Roku 1416 žil *Jan z Podmokl*. Paměti r. 1511 uvodí *Václava z Říčan* na Podmoklech.[6]) V ty časy seděla na zdejší tvrzi *Mandaléna ze Strašnic*. Táž paní držela od r. 1506 zboží Chvatlinské a mimo to dvůr Otelec a dům v Kouřimě. Posledním pořízením (r. 1542) učinila poručníci synů svých a statku svého Kunku z Sedčic, nevěstu svou, tak aby spravovala statky.[7]) Když Mandaléna zemřela, prodala táž Kunka (r. 1547) Podmokly tvrz a dvůr poplužní řečený Zatkovský s příslušenstvím *Adamovi z Říčan* a na *Zásmucích* za 225 kop grošů českých.[8]) Za doby té byl dvůr zdejší pospustlý a nebyl ani za panování Adamova ani za Zdislava opravován, tak že pořád ještě r 1565 ve svém stavu zůstával. Pole byla lidem najatá a při dvoře zůstala myslivna, při níž nějaká chalupa vystavěna, pročež popis panství r. 1637 Podmokly mezi vesnicemi uvodí.

TOUŠICE.

Severozápadně od Zásmuk jest ves Toušice, v nichž se za starých dob tvrz nacházela. Držitelem jejím byl r. 1390 *Vachek*, jenž r. 1390 dvůr svůj Toušický prodal a za to statek Svojšický koupil. S ním se připomínají Prokop syn,[9]) později

[1]) Mnohé o něm zápisy v Diplomatáři Moravy. [2]) Rel. tab. I. 437. [3]) Arch. č. III. 498, staré knihy Kouřim. [4]) Knihy Pražské, DD. 61, str 380. [5]) Stará kn. Kouřim., arch. Kolínský. [6]) Arch. kapitulní. [7]) Na Mlékovicích tvrzi, dvoru poplužním s dvěma poplužími a vsi měl plat *Kunrát z Církvice* (syn Jana ze Zásmuk na Vavřinci r. 1380), od něho koupil ten plat (2 kop) *Mikuláš ze Zásmuk* a prodal jej r. 1461 *Mirkovi ze Solopisk* za 20 kop gr. (DZ. 3. E 10—11.) Od těch dob patřily ty platy buď k Hošticům, buď k Solopiskám. [8]) Arch. č. V. 562, rel. tab. II. 490. [9]) DZ. 83. B 4. [10]) DZ. 13. D 28. [11]) DZ. 64. L 16.

[1]) Reg. II. 725, tab. vet. 114, 279, 280. [2]) Lib. conf. [3]) D. 15, fol. 330. [4]) DD. 16, f. 366 a 23, p. 247. [5]) DD. 13, f. 205; 15, f. 316, 323. [6]) Arch. mus. [7]) DZ. 4. B 12. [8]) DZ. 8. E 11. [9]) Rel. tab. I. 530.

Trmalové z Toušic odtud jméno a příjmení vzali.[1]) Předek jich *Mikuláš Trmal* držel Toušice s Janem *Kabátem*.[2]) Potomek jeho *Jan Trmal* připomíná se od r. 1464 a od r. 1472, kdež mu král Vladislav za jeho platné služby obdarování učinil,[3]) často v starých pamětech města Kouřimě. Nástupcem jeho byl *Bohuslav Trmal* a ten prodal r. 1519 tvrz a dvůr Toušice *obci města Kouřimě*.[4]) Kouřimští tu sami nehospodařili, nýbrž obyčejně dvůr s tvrzí buď jednotlivci aneb sedlákům Toušickým pronajímali.[5]) Vsi Toušice Kouřimští nedrželi, neboť patřila tehda ke zboží Drahobudickému, a obec Kouřimská koupila ji (r. 1534) od Jindřicha staršího z Nabdína.[6]) Vláda Kouřimských trvala jen 14 let, ale za ten čas tvrz zdejší dokonce spustla. Z trestu, že se Kouřimští r. 1547 přidali ke stavům odbojným, musili postoupiti *králi Ferdinandovi I.* r. 1547 Toušice tvrz pustou, dvůr poplužní, ves celou Žabonosy s podacím, též všecko své zboží zápisné a šosovní.[7])

Od krále Ferdinanda koupil ves Toušice (r. 1550) oddaný mu rytíř *Kašpar z Granova*, sekretář při komoře české.[8]) Od r. 1557 držel zboží to *Jiřík Hostačovský z Petrovic*. Týž opravil zase tvrz a prodal r. 1582 tvrz Toušice s dvorem poplužním a ves *Zdislavovi Říčanskému z Říčan na Zásmucích* za 3850 kop grošů českých, načež byly Toušice se Zásmuckem sloučeny a tvrz napotom opuštěna, tak že tu jediný dvůr zůstával. Zdislav prodal sice tvrz Toušickou r. 1583 Markétě z Liběchova a na Nové Libni, manželce své, ale vklad ten byl ještě téhož roku z desk propuštěn.[9])

CHVATLINY.

Chvatliny patří k starším osadám země České, neboť již r. 1250 připomíná se Přibyslav, r. 1295 Tas a r. 1318 *Lidéř z Chvatliny* a *Markvart z Chvatliny*, jinak z Kamenice.[10]) Později povstala tvrz v Dolejších Chvatlinách, kdežto ves Hořejší Chvatliny dílem sem patřila, dílem rozptýlena jsouc pány své na okolních tvrzích neb dvořích nacházela. I podací kostelní provozovali nejméně držitelé tří dvorů, jako na př. r. 1359, 6. července Jaroslav z Peček, *Albert z Chvatlin*, *Markéta*, vdova po *Horynovi*, a Ofka, vdova z Bečvar,[11]) a r. 1373 Majnuš. Z rodu vladyk zde usedlých pocházel také bezpochyby *Bohuněk*, farář Svojšický, jenž tu v Chvatlinách r. 1413 s Janem ze Střimelic ke kaplanství podával.[12]) O Štěpánovi *z Chvatliny*, jenž prodal r. 1396 nějaké dědiny kostelu ve Třebovli, nic jiného nevíme.[13])

Vlastní dějiny tvrze Chvatlinské počínají teprve uprostřed 15. století. Tehdáž seděli na Chvatlině *Jindřich z Tatec* a *Otík z Losy*. O onom nevíme nic, tento jest osobou v dějinách našich neneznámou. Bylť ke sklonku válek husitských jedním ze znamenitějších hejtmanů vojska Táborského a Sirotčího, jenž proslul r. 1431 ve Slezsku, a r. 1432 vedle Jana Čapka ze San vydal z Kutné Hory jménem všech Čechů podobojích psaní odpovědné proti řádu křižovníků Pruských ku pomoci Polákův.[14]) Od obou, Jindřicha a Otíka, přejal Chvatliny r. 1447 *Duchek Svach z Chvatliny* a seděl tu až do počátku 16. století; než r. 1506 prodal dědictví své v obou Chvatlinách, tvrz s dvorem poplužním a dvory kmecími a v Mančicích plat *Mojdaléně ze Strašnic* za 1109 kop.[15])

[1]) Že nepocházeji ze vsi farní Tožice mezi Benešovem a Neveklovem, dokazuje samo jméno i to, že drželi Toušice až do počátku 16. stol. [2]) Arch. mus. Ke konci 15. stol. žila též rodina Oooječků z Toušic. [3]) Paprocký o st. ryt. 306. [4]) Arch. mus. Vklad ve dsky zemské vykonán teprve r. 1534 skrze radu Starého m. Praž. (DZ. 2. E 15.) [5]) Jeden nájem v arch. mus., jiný v starých knihách Kouřimských. [6]) DZ. 2. E 19. [7]) DZ. 8. F 2. [8]) DZ. 9. H 8. [9]) DZ. 21. K 27, M 30 [10]) Tab. vetust 236, 247, reg. II. 725, 1163. [11]) Lib. conf., arch. Orlický. [12]) Lib conf. Jeden dvůr v Chvatlinách koupil r. 1369 Vavřinec z Mlékovic od Ješka z Chvatliny, a synové jeho drželi jej ještě r. 1390. Ve dskách dvorských čtou se odúmrti r. 1381 po Soběnovi, r. 1386 po Veselovi. (DD. 13, f. 191, 197) [13]) Rel. tab. I. 565. [14]) Palackého děje husitské III. 19, 57. [15]) DZ. 6. J 30, K 4. Roku 1480 připomínají se Jan a Kubík sirotci, synové nebožce Hynkovi z Chvatliny. (Registra král. červená aksamítová větši komor. soudu r. 1479. A 6)

Paní tato byla provdaná za Jana Šlechtu ze Všehrd, po němž zdědila dvůr Otelec, mimo to také držela tvrz Podmokly. Roku 1542 vložila si ve dsky zboží Chvatlinské [1]) a téhož také roku napsala poslední pořízení, jímž učinila poručnicí děti svých a statku Kunku ze Sedčic, manželku syna svého Vácslava.[2]) Poručnice tato prodala r. 1544 v Dolejší Chvatlině tvrz s dvorem poplužním a ves celou s polovici podací, a v Hořejší Chvatlině c. t. m. *Adamovi z Říčan* a na Zásmucích za $1377\frac{1}{2}$ kopy grošů českých.[3]) Později zanikla tvrz zdejší, dvůr se připomíná ještě r. 1565. Od r. 1544 patřily celé Dolejší Chvatliny a část Hořejších Chvatlin k panství Zásmuckému, ostatek Chvatlin k němu mnohem později připadl.[4])

SVOJŠICE.

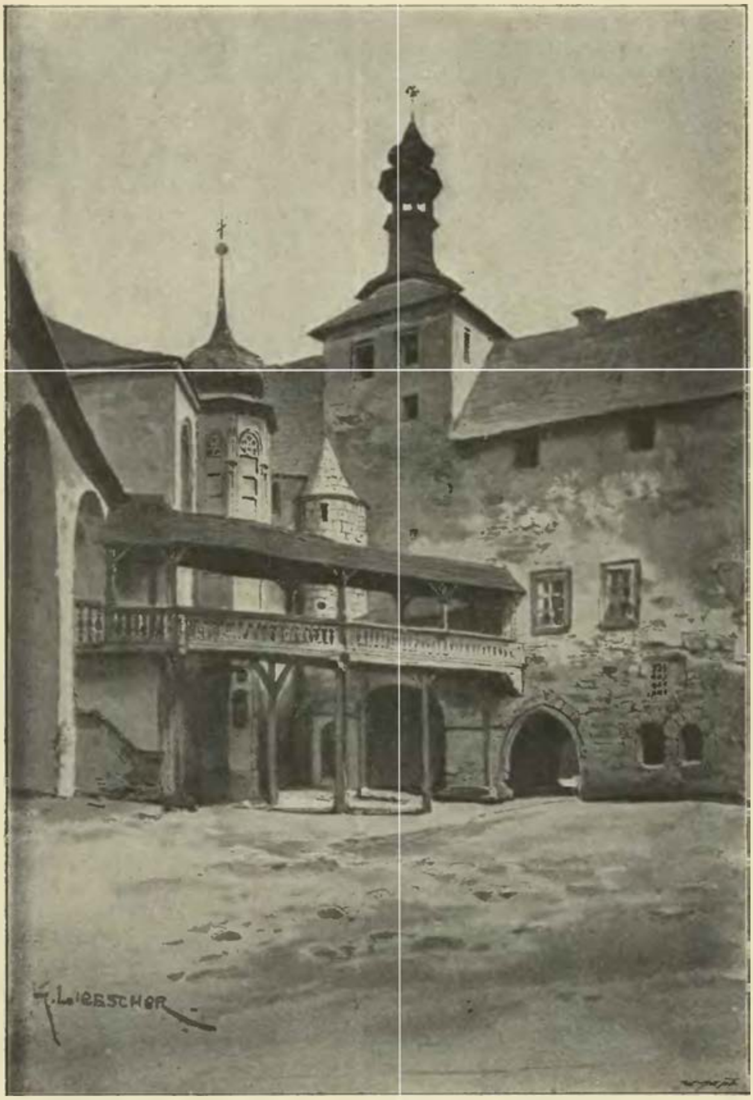
Na místě Svojšického zámku stávala tvrz odedávna.[5]) Není na jisto postaveno, jestli tyto Svojšice dány v letech 1012—1037 klášteru Ostrovskému; jisto jest, že je držel v letech 1241 až 1265 Milota.[6]) Podacími pány zdejšího kostela byli r. 1360 *Kunata*, *Jetřich* a *Bohuněk* a r. 1370 *Jan ze Střimelic*.[7]) Později byly Svojšice rozděleny; jednu část měl *Ctibor* († j. r. 1389), a od něho ji koupil *Vilém*, druhou měl r 1381 *Mikuláš*, jenž okolo r. 1416 zemřel.[8]) Vilém prodal plat na své části r. 1390 *Vachkovi z Toušic*. Třetí část měl r. 1388 *Vítek Toušek*,[9]) jenž se do r. 1047 připomíná. Kromě nich vyskytuje se r. 1390 Jetřich.[10]) Vítek držel tvrz a Benigna dcera jeho zapsala ji r. 1427 *Mikuláši ze Zásmuk* muži svému,[11]) jenž ještě r. 1437 týž statek držel.[12]) V letech 1460 - 1477 patřily Svojšice *Pavlovi Sekretáři z Kostelce*[13]) Později následoval *Jindřich Amcha z Borovnice*, jenž v letech 1481—1508 Svojšice držel. Po jeho smrti synové *Petr*, *Vácslav* a *Albrecht* rozdělili se tak, že první dva měli po polovici Svojšic,[14]) a Albrecht dostal nějaký jiný statek. Petr seděl na svém díle r. 1519; později a až do r. 1531 držel Vácslav celé Svojšice.[15]) Jeho, tuším, synové byli bratří *Jindřich* a *Arnošt*, kteří se r. 1541 dělili. Arnošt vzal si za díl tvrz Svojšice s příslušenstvím.[16]) Arnošt prodal týž statek r. 1546 *Hynkovi Krabicovi z Veitmile*, a tento brzy potom (r. 1547) *Vácslavovi Pařízkovi z Pařisku*,[17]) který některé dědiny přikoupil. Roku 1552 koupil týž statek *Diviš Hostačovský z Petrovic*.[18]) Po něm následoval krátkou dobu Jan mladší z Říčan a r. 1557 přikoupil je *Jan mladší z Valdšteina* a na Hrádku.[19]) Když tento r. 1576 zemřel, ujal Svojšice syn jeho *Adam mladší* a prodal je r. 1606 *Karlovi Mrackému z Dubé* a na Pyšelích.[20]) Tento jsa již letitý odevzdal Svojšice okolo r. 1616 synu svému *Jindřichovi*, aby se mohl oženiti.[21]) Zdá se, že Karel maje r. 1622 osmdesáte let, tohoto syna přečkal; ale právě tehda statek Svojšický mu pro účastenství ve vzpouře zabrán a postoupen *Vácslavovi ze Vchynic*, ale r. 1624 navrácen *Karlovi Eusebiovi*, synu, tuším, Jindřichovu.[22]) Tento prodal Svojšice r. 1638 *Anně Kamile* svobodné paní *z Enkefurtu*[23]) Paní tato statek od vojáků spuštěný všemožně opravovala a prodala jej r. 1677 *Michálovi Osvaldovi z Thunu*.[24]) Týž vystavěl zámek na místě bývalé tvrze. Po jeho smrti († r. 1694) dostaly se Svojšice dceři Eleonoře vdané kněžně Lichtenšteinové, od níž je koupila r. 1717 Barbora *Věžníkova*, ale zase prodala r. 1721 Marii Elišce *Vratislavové* rozené *ze Vchynic*.[25]) Roku 1738 dostaly se v držení hraběcí rodiny Althanův.

[1]) DZ. 250. B 8. [2]) DZ. 4. B 12. Srovnej děje Podmokl. [3]) DZ. 5. K 14. [4]) V *Hořejších Chvatlinách* povstala teprv asi v prostřed 17. století tvrz (či lépe zámeček), jež byla sídlem toho dílu, jenž k Zásmucku nepatřil. K dějinám dílu toho vztahují se bezpochyby mnohé zprávy, jež jsme svrchu ve vyčtení osudů tvrze dolejší vytkli. [5]) Pomůcka: Popis Kouřimska str. 1. [6]) Reg. I. 498, II. 191. [7]) Lib. conf. [8]) Acta jud, DD. 13, f. 199; 15, f. 323. [9]) DD 13, f. 199. [10]) Acta jud, rel. tab. I. 530. [11]) Arch. č. III. 498. [12]) DD. XV. 331. V letech 1434—1448 připomíná se také Mikuláš ze Svojšic. [13]) Arch. kapitulní, arch. č. VII. 511. [14]) DZ 8. C 21, arch. mus. [15]) Arch. gub., reg. kom. soudu. [16]) DZ 46. G 26 [17]) DZ. 7. K 15; 8. D 2. [18]) DZ. 10. G 7. [19]) DZ. 13. A 3. [20]) DZ. 182. F 18. [21]) DZ. 138. H 18. [22]) Bílek, Děje konf. 378. [23]) DZ. 300. O 10. [24]) DZ 392. Q 7. [25]) DZ. 494. B 26, N 1.

LIBODRŽICE.

Východně od Svojšic jest ves Libodřice neb vlastně Libodržice. Po nich se psal r. 1266 vladyka Milhost.[1]) Část této vsi *Mikuláš Rokycanský* věnoval (r. 1346) klášteru u *sv. Ducha v Praze*, a zůstala v jeho držení až do r. 1420. Od r. 1437 patřívala ke Kolínskému zámku. Na ostatku a tvrzi seděl v letech 1379—1386 vladyka *Nutbor*,[2]) a po něm *Bedřich z Ratěnic*, jenž asi r. 1398 zemřel, zapsav Libodržice poručníkům.[3]) Bratří *Bernart* a *Aleš* drželi r. 1408 zde dva dvory poplužní a část vsi a později totéž bratří *Heřman* a *Mikuláš*, z nichž onen se r. 1424 připomíná.[4]) Po Libodržicích psali se též Jan Hladký (v letech 1437—1454) a Vaněk

[1]) Reg. II. 203. Pomůckou Popis Kouřimska. [2]) Acta jud., rel. tab. I. 532. [3]) DD. 14, f. 247. [4]) Rel. tab. II. 48, 293, lib. conf.

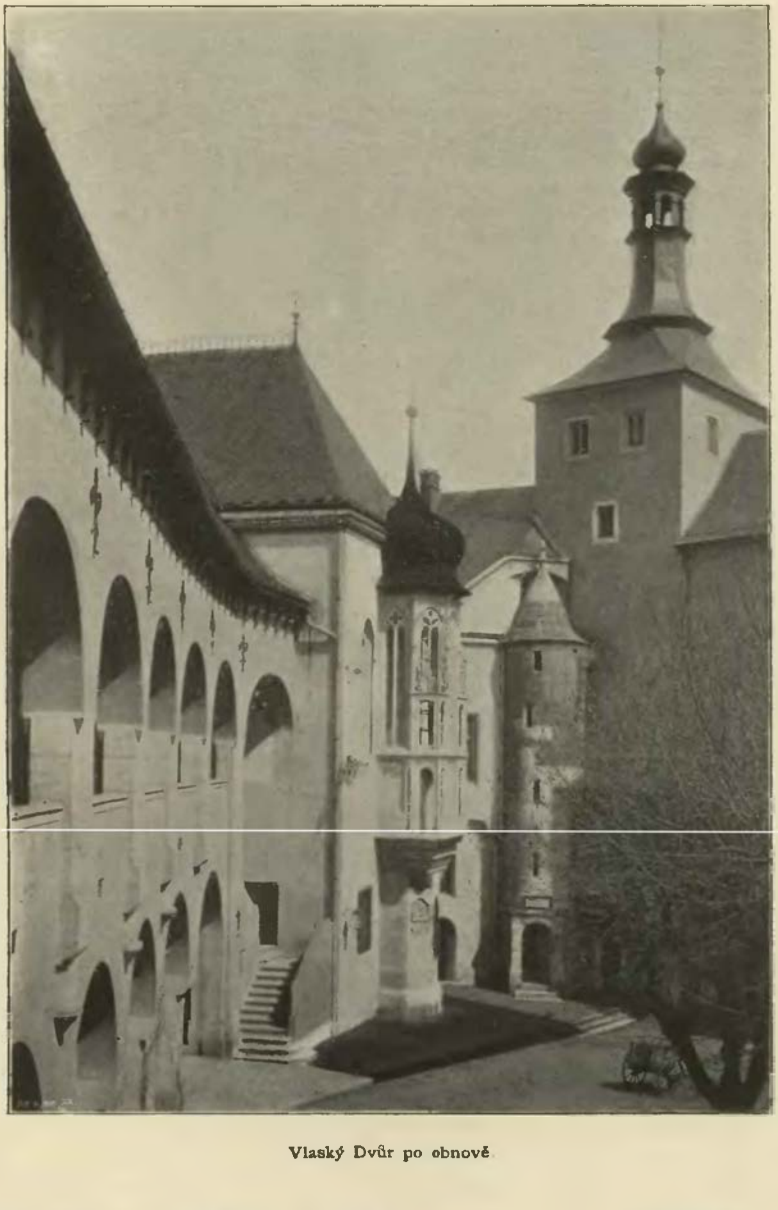
Z Vlaského Dvora před obnovou.

syn Divišův, ale není známo, jestli také tu něco měli.[1]) V 16. století žili *Klučtí z Libodržic*, potomci některého z předešlých.

Vladykové měli tehda v Libodržicích dva dvory, totiž hořejší a dolejší. Onen měl r. 1456 *Mikuláš* a vyprosil si nějaké platy na něm odumřelé.[2]) Jeden z nich s tvrzí držel r. 1489 a 1490 *Jiřík Voděradský z Hrušova*.[3]) Týž prodal jej *Janovi Dobešovskému z Malenovic*, který se od r. 1505 jako držitel jednoho dvoru připominá.[4]) Synem tohoto, tuším, byl *Oldřich*, jenž v Nové vsi r. 1531 takovou svádu stropil, že při tom jeden člověk zavražděn.[5]) Roku 1544 držel týž statek *Jiřík* syn Janův a věnoval na něm své manželce. Asi okolo r. 1551 následoval po něm *Jiřík Baderský z Újezda* a přikoupil také dolejší dvůr. Týž zemřel asi r. 1570, a Libodržice

[1]) Rel. tab. II. 181 a v DD. [2]) DD. 16, f. 360. [3]) Kniha Kouřim. v mus. [4]) DZ. 5. L 3. [5]) Reg. kom. soudu.

držel po něm v letech 1572—1584 *Václav Baderský*.[1]) *Diviš Hostačovský z Petrovic* vyženil pak Libodržice s Annou dcerou Václavovou a věnoval ji na nich r. 1590.[2]) Zemřel r. 1593, zůstaviv syna *Jana Diviše*. K dobrému tohoto sirotka páni od zemského soudu nařízení prodali Libodržice *Jindřichovi Mírkovi ze Solopisk*, za něhož se byla Anna ovdovělá r. 1595 vdala.[3]) Asi r. 1605 prodal propuštěny. Když se r. 1638 *Rudolf Václav* a Vilém Oldřich dělili, dostal onen za díl kromě jiného zboží tvrz Libodržice na stavení sešlou, dvůr a ves s příslušenstvím.[1]) Libodržice měly pak stejné držitele s Krucemburkem až do r. 1685, kdež se dostaly za díl *Františce Rozalii Vchynské z Dubé*. Ta je prodala r. 1712 a r. 1726 přikoupeny ke Svojšicům.

Vlaský Dvůr po obnově

tento Libodržice *Karlovi Mrackému z Dubé*, který je držel do r. 1615 a pak *Purkartovi Střelovi* s *Rokyc* postoupil.[4]) Tento držel také část, která byla duchovní, až do r. 1591 ke Kolínskému zámku patřila a od otce jeho Mikuláše zakoupena byla. Protože měl účastenství ve vzpouře, odsouzen byl r. 1622 k manství.[5]) Avšak když zemřel, Sabině Střelové ze Vchynic vdově zase z manství

[1]) DZ. 18. O 2, 22, J 21, arch. Kolínský. [2]) DZ. 25. H 17. [3]) Reg. kom. soudu, DZ. 171. H 14. [4]) DZ. 137. O 3 a DZm. 237. J 25 [5]) Bílek, Děje konf.

BOŠICE.

Při Bošicích bývala tvrz v těch místech, kde se říká na valech. Ves prvotně Bojšici jmenovaná připomíná se již r. 1088 v základním listě Vyšehradském. Roku 1310 náležely z části klášteru Ostrovskému, z části patřily Oldřichovi (r. 1318). Část patřila r. 1336 Kouřimské obci, a dvůr tu měl *Mikuláš Rokycanský;*

[1]) DZ. 306. A 1.

týž jej daroval ke klášteru sv. Ducha, r. 1346 založenému Když klášter tento r. 1420 zkažen byl, zapsal král Zikmund (r. 1420) tvrz a dvůr Bošice a ves Libodržice *Plichtovi* a *Jaroslavovi* bratřím *z Žirotína*,[1]) ale r. 1436 zapsány *Petrovi Krtkovi*. Tvrz zanikla v 15. století.[2])

JILMANICE.

Na jižním svahu vinohradu, ležícího mezi Bošicemi a Krychnovem, spatřuji se chatrné zbytky tvrze, která se jmenovala Jilmanice a po níž také vedlejší nivy na Jilmansku slovou. Prvotně tu byla ves, která se jmenovala Vilmanice, později dvůr šosovní, řídící se knihami Kouřimskými a při něm tvrz. Roku 1434 držel jej Vicena Mrzík. V 15. století žila tu rodina *Pelíšků z Vilmanic*, zejména r. 1472 Václav a bratr jeho Jakub (r. 1484) a tohoto syn Přemysl. Obec Kouřimská koupila potom Jilmanice a tvrz i dvůr ponechala spustnouti. Když r. 1547 Kouřimští statky své propadli, byl tu dvůr pustý.[3]) Král Ferdinand prodal r. 1552 některé vsi někdy Kouřimské a dědiny, kteréž se jmenují Jilmanské při vsi Krychnově ležící *Kryštofovi Skuhrovskému z Skuhrova*.[4]) Při dělení eho synů (r. 1566) obdržel Václav zboží Jilmanské.[5]) Týž prodal r. 1567 tvrz pustou Jilmanice s 21 kopami záhonů rolí orné a s vesnicemi *Ondřejovi Nebřehovskému z Nebřehovic* a na Pyšelích.[6]) Roku 1606 připojeny ke Svojšicům.

ZALEŠANY.

Nedaleko Plaňan jest ves Zalešany, jež se již ve 12. století připomíná. Ve 14. století bylo tu vladyčí sedění; zejména se připomíná r. 1316 *Vojslav ze Zalešan*.[7]) Roku 1357 dostaly se novému *klášteru ve Skalici*, jemuž až do jeho vyvrácení patřily. Císař Zikmund sice je zapsal r. 1437 *Divišovi Bořkovi z Miletínka*,[8]) ale hned potom povolil Kouřimské obci, aby je do královy vůle držela.[9]) Neznámým způsobem dostaly se zase v držení vladyk, kteří tu tvrz vyzdvihli. Roku 1514 a 1515 držel je *Václav z Říčan*.[10]) Pak se dostaly *Jiříkovi Bezdružickému z Kolovrat* († r. 1528), jenž je prodal *Bohuslavovi Horňateckému z Dobročovic*.[11]) Tento byl již r. 1525 pánem na Zalešanech[12]) a zemřel, tuším, r. 1540 Zůstali po něm synové *Jan* a *Jiřík*. Onen zemřel r. 1557 a zůstavil syny *Bohuslava* a *Karla*, kteří r. 1567 Žabonosy přikoupili. Těm císař Rudolf Zalešany s dvorem ve Lhotce k dědictví (r. 1594) dal.[13]) Karel dostal Zalešany za svůj díl a po jeho smrti (mezi r. 1603—1608) dědil je strýc jeho *David*. Ten prodal r. 1608 tvrz Zalešany s příslušenstvím *Karlovi Mrackému z Dubé*.[14]) Zalešany měly odtud stejné pány s Pyšely a přikoupeny r. 1689 ke Svojšicům.[15])

VODĚRADY.

Na silnici z Kolína do Kouřimě jest ves Polní Voděrady. Ve 14. století býval tu farní kostel, jenž s dílem vsi patřil *Sázavskému klášteru*. Na nějakém zemanském dvorci neb na rychtě seděl r. 1355 Prokop Rychta z Voděrad. Až do r. 1547 držena ta část k Sázavě, pak patřila ke statku Jilmanskému a byla v držení Skuhrovských. Roku 1569 prodal je Václav Skuhrovský

[1]) Arch. kapitulní. [2]) Podrobněji v Popisu Kouřimska. [3]) Staré knihy Kouřimské. [4]) DZ. 10 H 29. [5]) DZ. 58. K 3–7. [6]) DZ 16. E 5. Viz Popis Kouřimska. [7]) Tab. vet. 113. [8]) Arch. č I 519. [9]) Rkps. Roudnický. [10]) Arch. mus. [11]) DZ. 44. H 27. [12]) Reg. kom. soudu. [13]) DZ. 27. B 24. [14]) DZ. 134. B 20. [15]) Viz popis Kouřimska.

Janu Zikmundovi Myškovi ze Žlunic, jako poručníku dětí Marjany Myškové z Nabdína. V tytuláři r. 1589 vydaném připomíná se *Jaroslav Myška*, jenž na tvrzi před tím v nově vystavěné seděl. Roku 1595 prodal statek Voděrady *Janovi Jindřichovi Hrabaňovi z Přerubenic*. Později následoval *Pavel Malovec z Malovic*, jenž r. 1613 zemřel. Tehda části vsi patřily k Zalešanům a Svojšicům; oboje patřily od r. 1608 ke Svojšicům a k těmto se i tvrz neznámým způsobem dostala. *Karel Kuneš Mracký z Dubé* odprodal Voděrady r. 1636 *Volfovi Bernartovi z Geršторfu* a tento r. 1642 *Burjanovi Slavíkovcovi ze Slavíkova*. Když tento na konci r. 1674 nebo na počátku r. 1675 zemřel, zdědila týž statek manželka jeho *Alžběta Kateřina* rozená *z Ilgenau*. V držení následovali pak rytíři z Mohrenberka, Bukovští z Hustiřan, Kocové z Dobrše a Althanové. Za naší paměti patřily rytíři z Eisenšteina.[1])

BEČVÁŘE.

Ve 13. století byla dvojí ves bečvářů. Jedné se říkalo později Bečváře neb Bečváry, druhé Bečvárky. V obou bylo drahně zemanských statků, ale nikde se tvrz nepřipomíná. V Bečvářích postavil ji teprve *Jaroslav Myška ze Žlunic*, jenž je v letech 1594—1628 držel.[2]) Týž byv k manství odsouzen, prodal r. 1628 týž statek *Janovi Oktavianovi ze Vchynic*[3]) Později držel je *Václav* hrabě *Michna*, a když r. 1668 jeho smrtí odumřely, prodány *Petrovi* svobodnému pánu *Ugarte*. Roku 1669 koupil je *Jan Bedřich* hrabě *z Trautmansdorfu*.[4]) Odtud byly dlouho s Pečkami spojeny, a proto tvrz spustla. Nový zámek vystavěn okolo r. 1760 a rozšířen polním maršálkem Laudonem (r. 1770). Kromě něho arcikníže Karel r. 1800 zase nový zámek vystavěl.

V Bečvárkách v starší době tvrze nebylo.

DRAHOBUDICE.

Jižně od Bečvar jest farní ves Drahobudice. V ní bývala tvrz od starých dob.[5]) Ves z části a s kostelem byla příslušenstvím Poděbuského Hrádku, a proboštové Boleslavští byli proto patrony kostela až do r. 1420.[6]) Tíž proboštové vysadili tu manství, jehož držitelé sídlíce na tvrzi, povinnost měli manské služby konati. Roku 1377 koupil je *Bohuněk Koslík ze Hvozlic* od mana Mikše.[7]) Týž připomíná se v letech 1395—1410 ve mnohých současných pamětech a r. 1399 držel s králem proti jednotě.[8]) Od r. 1429 připomíná se *Bohuslav z Drahobudic*, potomek předešlého, jenž byl r. 1448 ve vojště Poděbradském před Prahou; tuším, týž, který r. 1475 na komorním soudu zasedal.[9]) *Bohuše* syn jeho držel Zbraslavice, Švabinov a Drahobudice, jež všechny r. 1483 zapsal, pominuv sestry své Ofky. Drahobudice zapsal *Mikuláši Popelovi z Vesce* a zemřel před r. 1486.[10]) Popel držel tento statek ještě r. 1501.[11]) Nedlouho potom prodány Drahobudice ke Hrádku a drženy k němu až do r. 1564. Mezi tím tvrz spustla a připojena pak k Bečvářům.

Mezi Drahobudicemi a Sobučicemi v poloze *na Úsuší* řečené jest pahrbek řečený na zámkách beze známek opevnění. Zdali tu tvrz stávala, není známo.[12])

[1]) Popis Kouřimska. [2]) Reg. kom. soudu. DZ. 131. K 24. [3]) DD. 68, f. 35. [4]) DZ. 389. D 4. [5]) Popis v Pam. arch. XV. 373. [6]) Reg. IV. 220, arch Vyšehradský, lib. conf. [7]) Borový, lib. erect. II. 140. [8]) Arch. Břevnov. a Orlický, arch. č. I. 61 atd. [9]) Staré knihy Pražské, ČČM. 1827, 3, 79, arch. č. IV. 77. [10]) DZ. 84. C 16, rel. tab. II. 412. [11]) Rkps. Roudnický. [12]) Pam. arch. XV. 373

BŘÍSTVÍ.

Západně od Křečhoře jest viska Bříství, v níž před časy tvrz bývala. Okolo r. 1340 byly tu tři vladyčí statky Vilémův, Jaroslavův a paní Bohndař.[1]) *Oldřich* z Břístve připomíná se v r. 1364 a byl r. 1388 mrtev, *Poměn* odtudž r. 1375.[2]) *Michal z Břístve*, Oldřichův syn, držel r. 1388 statek Kly a zapsal r. 1404 tvrz, dvůr a ves Břístev mateři Perchtě a příbuzným svým. Když tedy okolo r. 1409 zemřel, uvázali se tito v Břístev, tušim, jako poručníci.[3]) Dorota vdova po Michalovi darovala r. 1410 plat ke kostelu v Křečhoři.[4])

V 15. století připomíná se rodina *Břístských z Břístve*. Jindřich odtudž měl r. 1461 nějaký statek u Veltrub.[5]) Jan odtudž byl r. 1466 hejtmanem královského vojska a žil ještě r. 1472.[1]) Ti bezpochyby drželi jeden statek v Bříství a druhý měl r. 1464 Zikmund z *Hoštic*.[2]) Rozeznával se tehda dvůr veliký a malý; možná že při každém z nich tvrz byla. Větši dvůr držel r. 1505 Mikuláš mladší Trčka z Lípy, a protože od něho a od tvrze dědiny lidem Křečhořským pod plat rozprodával, přibylo tu malých statků.[3]) Jeden z nich zůstal v držení rodu Břístských, kteří drželi statek Jilem. Obec Kolinská tu koupila před r. 1540 dvůr osazený člověkem a dvořiště od Mikuláše Štítného a jiné dvořiště r. 1543 od Mikuláše Dohalského; ze všeho měla jeden dvůr kmeci, který do r. 1547 držela.[4])

[1]) Věstník Č. akademie VIII č. 3. [2]) Borový, lib. erect. I. 45, acta jud. lib erect. XII. 34. [3]) Arch. c. k. dvorský, DD. 14, f 264. [4]) Lib. erect. VIII. 95. [5]) Arch. mus.

[1]) Arch. č. IV. 126, starý kopiář v Českém Brodě. [2]) Stará kniha Kouřim. (mus.). [3]) Pam. kniha Kolinská. [4]) DZ. 4. J 26, 7. D 26

Vnější pohled na bránu Zásmuckou.

RONOVEC HRAD.

Zříceniny hradu Ronovce leží v lese statku Břevnického, severovýchodně od města Německého Brodu, mezi Dolní Krupou a Kojetínem. Z výšiny Zumrvald řečené vybíhá k severu ostroh, který Břevnický potok v oblouku obtéká. Na konci jeho stál hrad, chráněn jsa k polední straně, odkudž je po rovině přístup, dvojím příkopem a valem a od západní strany volné jednoduchým příkopem a náspem; na východní příkré straně příkopu nebylo. *Příkopy* napájeny bývaly vodou, která sem hnána od „královy studně“ po náhonu od polední stráně jdoucím a posud patrném. Ke hradu se šlo dvojí *cestou.* Jedna jde po výšině, jsouc posud dobrou lesní cestou, a vede ke hradu přes zasypané příkopy; druhá jde z údolí potoka, vine se nahoru a jde pak vedlé samého hradu, totiž mezi jeho hradbami a krajem příkré stráně východní až za předhradí, kdež se spojuje s první cestou.

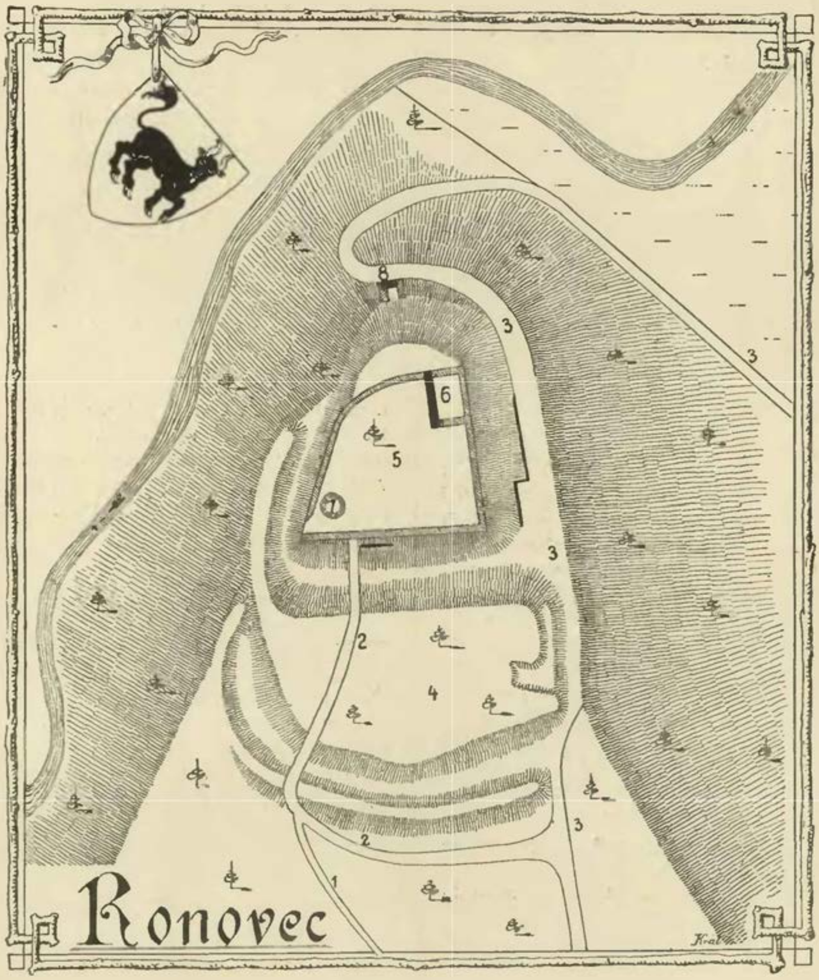
Hrad rozdělen byl na *předhradí* a *zadní hrad.* Ono odděleno bylo od výšiny příkopem a náspem a jest úplně prázdné, beze všech známek opevnění a nějakých stavení. Zadní hrad oddělen je od něho širokým příkopem a založen jest do nepravidelného čtverhranu. Známky, jak šly hradby po kraji, jsou patrné, v severovýchodním rohu také viděti základy čtverhranatého stavení, které mívalo věžovatou podobu a v němž pán bydlíval. Asi r. 1871, když majitel Welz celý hrad rozkopal a rum na pole odvážel, kopali i tu a vykopali podkovy, ostruhy, nůž, kosti, hnáty z velkých psů a hlavy s dlouhými čelistmi (chrtí?). Při tom kopání našli dvoje železné dvéře, z nichž jedny jsou v Lažanech u mléčného sklepu a druhé v Krupé u sýpky. Našly je blízko severozápadního rohu, kam bezpochyby při sesutí hlavního stavení zapadly. V jihozápadním rohu jest prohlubně, která se vším právem na studni vykládá. Pod hradem ve stráni a při samé cestě od potoka vedoucí jsou zbytky čtverhranaté věže, ze které se přístup po této cestě bránival.

O zkažení hradu Ronovce vypravuje se také pověsť, pravá lidová pověsť, beze jmen osob, ale k určitým místům vázaná. Lipnický pán prý měl dcerušku, která vychovávána byla v Pohledském klášteře. Tam ji spatřili Ronovský a Hadrpurský pán a oba po ní toužili. Dívka přála onomu, otec tomuto. Aby se bouřím vyhnul, umínil si otec, že pannu zaveze do Prahy, ale vladař klášterní, který Ronovskému nadržoval, vyzradil mu, kdy a kudy pannu z kláštera povezou. Sebral tedy Ronovský své lidi a položil se s nimi u Habrů. Průvod pannin přemohl a ji pojav na koně, unesl na svůj hrad. Otec uslyšev o tom rozhněval se velice a se vším lidem svým oblehl Ronovec se všech stran. Zradou se stalo, že vnikl do předhradí a odtud házeje smolné věnce hrad zapálil. Když již na několika místech hořelo, vystoupil Ronovský se svou milou na podsebití věžovatého paláce a úpěnlivě Lipnického prosil, aby ho ušetřil a za syna přijal. Ale ačkoliv i dívka prosila, zatvrdil se otec tak, že urputně odepřel. Tedy seskočili oba nešťastní snoubenci s věže a uhořeli s celým hradem.[1])

---

[1]) Podle vypsání Jana Váchy, správce Břevnické školy.

Ronovec založen byl asi v l. 1250—1260 od *Smila* z *Lichtenburka* a obdržel české své jméno po erbu jeho a kromě toho německé jméno *Sommerburg*, které se psalo v listech jeho. Smil se tu r. 1265 na konci listopadu a počátku prosince a opět v únoru r. 1269 zdržoval a tu některé listy vydal.[1]) Také od *Hynka*, syna jeho, tu list vydán r. 1289.[2]) Když se Hynkovi synové okolo r. 1300 dělili, dostal *Čeněk*, nejmladší z nich, Ronovec na svůj díl. V pamětech připomíná se od r. 1310, ale r. 1314 byl již mrtev.[3]) Ronovec se dostal potom *Hynkovi*, synovci jeho, který také Žleby držel. Týž postoupil Ronovce *králi Janovi*

Plán hradu Ronovce.

Vysvětlení plánu: 1. náhon; 2. cesta od výšiny; 3. cesta od potoka; 4. předhradí; 5. zadní hrad; 6. hlavní stavení (věžovatý palác); 7. studně; 8. branná věže.

a směnou za to obdržel hrad Poděbrady.[4]) Král dal Ronovec ihned pánům z *Lipého*. Ale buď Jan sám aneb páni Lipští Ronovec *Maršovi* z *Radenína* zastavili; neboť r. 1346 dovoluje Jindřich z Lipého Pertoltovi, strýci svému, aby mohl tvrz „Sunnenburch“ za 150 kop vyplatiti a sám v zástavě držeti.[5]) Později dostal se Ronovec Čeňkovi z Lipého, jenž r. 1363 zemřel. Týž rozkouskoval panství Ronovské. Napřed sám Ronovec prodal v manství a r. 1363 zapsal všecky statky, které se posud k němu držely, i se všemi many a město Brod synovci svému Jindřichovi. Byltě totiž Čeněk svého syna Jindřicha přečkal.

Roku 1362 dne 1. prosince vyznali Čeněk z *Lipého* a Jindřich syn jeho, že tvrz Ronovec se statkem (t. j. s několika vesnicemi) v manství dávají *Ješkovi ze Zlíchova*.[6]) Tento se sem přestěhoval

[1]) Reg. II. 194, 247. [2]) Reg. II. 638. [3]) Reg. II. 967, III. 90 [4]) Viz děje Poděbrad. [5]) Cod. dipl. Mor. VII. 495. [6]) Arch. c. k. dvorský.

z Podbrdska, kdež si ještě drobné statky ponechal a usadiv se na Ronovci stal se předkem *Andělů z Ronovce*. Až do r. 1393 připomíná se jako patron kostela v Krupé.[1]) Od r. 1392 připomíná se s ním *Jan mladší* syn jeho, tak že nesnadno najíti, kdy Jan starší zemřel. Také nelze vystopovati, jak dlouho Andělové Ronovec drželi. Neb Štěpán Anděl, který se k r. 1432 připomíná, a Zikmund Anděl (1440 a t. d.) přebývali ve východních Čechách. S osudy našeho hradu bezpochyby souvisí příjmení *Jana Ronovského z Libice*, jenž se r. 1479 připomíná.[2]) Na počátku 16. století nechtělo se držitelům již na starém hradě bydliti a vystavěli si proto tvrz v Dolní Krupé. *Jindřich Špette z Prudic* psal se proto r. 1502 seděním na Krupé.[3]) Nástupcem jeho byl r. 1510 *Jan Haugvic* a pak *Hynek Haugvic z Biskupic*, jenž r. 1521 manželce Lidmile ze Skalice na vsech Horní Krupé a Šachotíně věnoval.[4]) Jan z Lipého osvobodiv všechny svoje many, také Hynkovi r. 1533 hrad Ronovec a tvrz Dolní Krupou s vesnicemi z manství propustil.[5]) Jak se zdá, ještě byl Ronovec pod střechou; neboť v listě Janově je řeč o hradu Ronovci, ale spustl nedlouho potom docela, a v přiznání, které r. 1544 *Jan*, syn *Hynkův*, ke dskám učinil, připomíná se zámek Ronovec pustý.[6]) Naposled se ještě r. 1572 v dílčích cedulích bratří Haugviců připomíná.

TVRZE OKOLO NĚMECKÉHO BRODU.

DOLNÍ KRUPÁ.

Držitelé hradu Ronovce před r. 1502 postavili si v Dolní Krupé tvrz tam, kde nyní zámek stojí. Statek ten držel r. 1544 *Jan Haugvic z Biskupic* po otci svém Janovi.[7]) Jeho synové *Hynek, Václav, Zikmund* a *Jindřich* rozdělili se r. 1572 tak, že první dostal Dolní Krupou, druhý Čachotín, třetí Horní Krupou a čtvrtý Rosochatec.[8]) Hynek zemřel brzo zůstaviv vdovu Lidmilu Bítovskou z Lichtenburka, která statek spravovala a r. 1575 díl Čachotínský přikoupila.[9]) Avšak za nedlouho týž statek všechen prodán. Čachotín koupen k Rosochatci, a Krupou koupil (Jan, syn Hynkův, ji r. 1580 ve dsky vložil) *Burjan Trčka z Lípy*.[10]) Krupá měla odtud po dlouhou dobu společné držitele se Světlou. Roku 1636 odtržena od Světlé a darována s Habry Renhartovi svobodnému pánu z *Walmerode*.[11]) Jan Renhart, syn tohoto, prodal r. 1651 vsi Olešnou, Horní a Dolní Krupou *Janovi Menclovi z Bernfelsu*.[12]) Tento zase tvrz vyzdvihl a prodal statek Krupou *Hendrychovi mladšímu z Levenfelsu*.[13]) Týž jmenoval se vlastně Jan Jarolím a zemřel r. 1689, vystavěv znova zdejší kostel (r. 1683). Skrze dceru jeho dostala se Krupá v držení *Senovců z Ungesrvertu*, kteří ji až do r. 1830 drželi.

ROSOCHATEC.

Ves Rosochatec východně od Krupé ležící připomíná se již r. 1283, ale tvrze tu až do r. 1572 nebylo, protože napřed ke hradu Ronovci a pak ke tvrzi Krupé patřila. Roku 1572 byvši oddělena dostala se za díl *Jindřichovi Haugvicovi z Biskupic*.[14]) Tento prodal r. 1584 veškerý ten díl bratru *Zikmundovi*, jenž měl Čachotín a jej k Rosochatci připojil.[15]) Zikmund vystavěl tvrz v Rosochatci a zapsal týž statek r. 1600 manželce své *Johance Haugvicové z Dobřenic*.[16]) Neznámým způsobem dostal se Rosochatec *Abrahamovi Bechyni z Lažan*. Tento súčastniv se vzpoury, odsouzen

[1]) Lib. conf. [2]) Arch. Olešnický. [3]) DZ. 8. G 12. [4]) Arch. Kutnohorský, arch. č. VI. 543. [5]) DZ. 6. A 9. [6]) DZ. 250. G 29. [7]) DZ. 250. G 29. [8]) DZ. 61. F 8—27. [9]) DZ. 18. J 22. [10]) DZ. 21. A 12. [11]) Bílek, děje konf. 692. [12]) DZ. 307. F 19. [13]) DZ. 315. F 7. [14]) Viz dějiny Krupé. [15]) DZ. 22. D 26. [16]) DZm. 236. D 20.

r. 1622 k manství. Zemřel před r. 1637 zůstaviv syna *Bohuslava*. Když tento okolo r. 1651 zemřel, nemohl býti statek sirotkům zdržen a prodán skrze komisaře k tomu nařízené *Mikuláši Šťastnému Bechyni z Lažan*.[1]) Potom také z manství propuštěn. V držení jeho potomstva zůstal Rosochatec do nedávna.

BENEDÍN.

U Horní Krupé jest víska Krštein neb Gerštein, vzniklá z bývalého dvora, v 18. století založeného a pak rozprodaného. Při ní stávala tvrz, která se, tuším, Benedínem nazývala. Roku 1411 odumřel tu statek po *Jetřichovi z Vyčap*[2]) a r. 1479 po *Jiříkovi z Malče*,[3]) a Jaroslav odtudž táhl se k dědictví. Roku 1497 Benedín z manství propuštěn.[4]) Asi v ty doby spustla ves Benedín a patřila pak k Ronovci a Krupé a později k Rosochatci.

HADRPURK.

Nevelký kus cesty od Pohledu k západu jest samota Hadrpurk. V loukách pod ní, a to pod tím místem, kde cesta od Termesyf z lesa vychází, bývalo tvrziště, které před lety srovnali, vybravše kamení a zaházevše příkopy. Přes to po slehlé zemi přece znáti jest, kudy šly náspy a příkopy.

Držitelé tvrze a dvoru při ní se nacházejícího řídili se knihami Brodskými. Roku 1382 držel ji Jan Cvik Kutnohorský, a r. 1385 pronajal ji jinému Horníku na tři léta s rolemi, pastvištěmi, loukami, rybníky (kromě jednoho) a mlýny, tak aby mohl v lese sekati a stavení mimo tvrz opravovati; tvrz pořádně opraviti Cvik si sám vyhradil. Roku 1391 prodal toto dědictví Heřmanovi Maurerovi od Hory a Ondřejovi Ráblovi z Močovic, z nichž tento ji zase r. 1393 prodal. Kromě toho se tu tehda ještě jeden dvorec připomíná,[5]) a v Brodě žila rodina, která se zvala Haderpurger. V 15. století žila rodina vladyk *Hadburků z Sobučic*.

[1]) DD. 68, f. 60. DZ. 307. D 14. [2]) DD. 15, f. 250. [3]) DD. 16, f. 286. [4]) Rel. tab. II. 494. [5]) Stará kniha Brodská v kapit. arch.

PERKNOV.

Ve vsi Perknově u Něm. Brodu bývala tvrz za selskou živnost č. 4., v pravo od pěšiny do Okrouhlice.[1]) Ves založena jest od Němců Brodských a nazývala se prvotně Pirkenau.[2]) Držitelé tvrze bývali pánům z Lipého manskými službami zavázáni. Takovým byl r. 1442 Jan (?) Konšelský z Pulic,[3]) a mezi služebníky Trčky Lipnického připomíná se okolo r. 1450 *Aleš z Perknova.*[1]) Okolo r. 1530 zdědili Perknov *Petr* a *Jan* bratří *z Kamberka.* Onen dostav tvrz, dvůr a ves Perknov a ves Suchou za svůj díl, osvobozen jest r. 1533 Janem z Lipého ode všech služeb manských[2]) a prodal týž statek (r. 1540) *Janovi staršímu Trčkovi z Lipy.* Po smrti tohoto prodán skrze poručníky (r. 1571) *obci města Německého Brodu.*[3])

[1]) Pam. arch. IVa. 94. [2]) Stará kniha Brodská v arch. kapit. [3]) Arch. c. k. dvorský.

[1]) Arch. Třeboňský. [2]) Arch. Brodský, DZ. 1. L 25. [3]) DZ. 1. B 1.

ŽELIV ZÁMEK.

Staroslavný klášter Želivský stojí na ostrohu nevysokém mezi Trnavkou a Želivkou, nad jejich stokem. Místo to pro zátiší klášterní jako stvořené vybráno bylo i z těch příčin, že každý klášter za starých dob opevněn byl. Pevnosť klášterní tvořila obdélník. Na východní její straně bývala tak zvaná větší brána, na straně severní jiná brána, při níž stávala věž teprve v 17. století zbořená. V západní třetině pevnosti jest a býval dvůr poplužný, z něhož se vycházelo na západní stranu tak zvanou fortnou. Při ní stojí dosud starodávná branná věže, která obdržela v minulém století copovou čepici. Ve východní třetině téhož opevnění býval konvent s kostelem sv. Maří a zahradou. V severní ohradě blíže ke dvoru stávala tvrz, věžovaté stavení, v jehož horní části jest domácí kaple opatů Želivských. Staveníčko, které se již v 15. století připomíná, mělo velmi hrubé zdi a bylo bezpochyby obydlím opatovým a kromě toho mělo býti útulkem bratří, kdyby ohrada byla ztečena. Zvenčí od severu dobře jest znáti část tuto, která má málo oken a podepřena jest hrubým pilířem.

Od r. 1468 byla tato tvrz s celým panstvím v držení světských pánův, a tu k ní v 16. století přistavěn zámek, který posud stojí a západní konec prelatury neb opatství tvoří. Jest to stavení o dvou poschodích, které se liší od starého stavení okny pravidelně rozloženými a veníři v nich pečlivě přitesanými, avšak má též hrubé zdi. Na jeho zdech jako i tvrze s ním v jedno spojené znáti jest ještě rustiku, a zazděné, do polokruhu sklenuté východy svědčí o tom, že tu bývaly pavláčky, na něž se k užití krásné vyhlídky vycházeti mohlo. Přes dvorec k západní straně jest ještě jedno staré stavení s rustikou, v němž podlé pověsti čeleď Trčků bydlívala. Na východní stranu od tohoto zámku jest jednopatrové stavení, v 17. století založené, které patří též k opatství a s konventem též v 17. století postaveným skrze tak zvanou perguli spojeno jest.

Staroslavný klášter Želivský, r. 1139 založený, jenž byl původně Siloa pojmenován, utrpěl sice ve válkách hušitských pohromy, ale přece dále trvaje zůstal v držení statků svých.[1]) Osudným se staly klášteru teprve náboženské boje za časů Jiříka Poděbradského. Opat zdejší Martin přidržel se strany papežské a nevěrných pánův, i nevidělo se proto králi déle statkův opatství šetřiti. Mezi vladykami králi věrnými vynikal tehda *Burjan Trčka* z *Lípy na Lipnici*, který pána svého v závadách jeho penězi zakládal, i zapsal mu král r. 1467 dne 5. března 60 kop grošů platu komorního na opatství Želivském. A poněvadž sumy té ani klášter ani komora královská neplatily, a nad to Burjan nejen při dobývání hradu Šternberského pomáhal a velké náklady činil, nýbrž i dílu z dobytého panství nežádal, zapsal mu král r. 1468 dne 29. března statky klášterní: tvrz Želiv, městečko Senožatný a vesnice příslušné. Vymíněno při tom, aby Burjan a jeho dědicové dva neb tři kněží zákona premonstratského chovali a v čas potřeby aby tvrz Želivská králi a hejtmanům i lidem královským proti nepřátelům povždy otevřena byla, avšak o stravě a nákladech králových.

Dostav Burjan zápis ten do ruky, poslal úředníka svého Abrahama s 200 pěšími a 10—12 koňmi ke knězi Martinovi opatovi, aby se v klášter uvázali. Když byli vpuštěni, tu Abraham dlouhou chvíli (asi 2 hodiny) s opatem mluvil, a když se přibližovalo k večeru, tu pravil úředník: „Táhni kde chceš, nebo pán můj rozkázal mně, abych se v klášter uvázal.“ Odpověděl opat: „Jáť jsem vás pustil jakožto ochránce

[1]) Srov. Pam. arch. II. 145, 240, III. 128, IV. 93, V. Petrů, Klášter Želiv 1898.

tohoto zboží zádušního maje za to, že mě a konvent můj máte obraňovati, a vy pak chcete nás vyhnati!" I řekl úředník: „Již sem tobě řekl, aby se pryč bral hned, jestli pak toho neučiníš, jiné tě potká". Kněz opat řekl: „Kam se mám díti v noci?" a odpověděno mu: „I jeď kde chceš, nebo jináč nemůže býti." I prosil ho opat, aby mu koně a vůz dal. To Abraham učinil a dal mu k tomu dva koně jízdné. V ten čas, co opat odjížděl do vsi Temechova blíže kláštera, oděnci Trčkovští hned v klášteře bili krávy, ovce, berany, oheň velký udělavše, kvasiti se jali a potom koně, vozy, dobytek i všechno hospodářstvo pobrali a na Lipnici poslali. Tu kněz opat seděl až do temné noci, nevěda kam se díti; i přišli k němu někteří manové, kteří mu radili, aby se bral k Jihlavě. A tu kněz opat vida veliký jejich zármutek i všech lidí svých, je ten večer k Jihlavě, a když přišel k potoku blíže Želiva, vyskočili naň Trčkovští tu ležíce, aby jej k nepřátelům nepustili, a bodali jej oštípy a meči, tak že napolo mrtev byl. Tu pobrali vůz i koně i všechno, což na vozích bylo, více než půl druhého sta zlatých (dukátův). Potom man jeden Bohdal půjčil opatovi koně, že jel až do Jihlavy, a tu jej teprve po dlouhém vyptávání do města vpustili. Není pochyby, že mohl opat v klášteře zůstati, kdyby byl chtěl se odříci spolku s královými nepřáteli, ale nechtě tak učiniti, raději k přátelům svým odešel, a také ostatní bratří se rozutíkali.

Burjan zemřel ještě téhož roku 1468. Jako dědicové zboží jeho, tudíž i Želiva, vyskytují se synové jeho *Mikuláš* († r. 1516), *Melchysedech*, *Jiří* a *Burjan* († r. 1522), za nichž tvrz zdejší v dobrém stavu udržována, ano král Vladislav povolil r. 1480 dne 27. listopadu, aby na její opravu do 25 kop grošů naloženo bylo.[1]) Na ten čas tvrz tato ještě prostranná nebyla, když však později sídlem panským byla, proměněna jest v zámek, před nímž předhradí znenáhla se bylo utvořilo. Od těch dob nazýván jest zámek zdejší v listinách Novým Želivem.

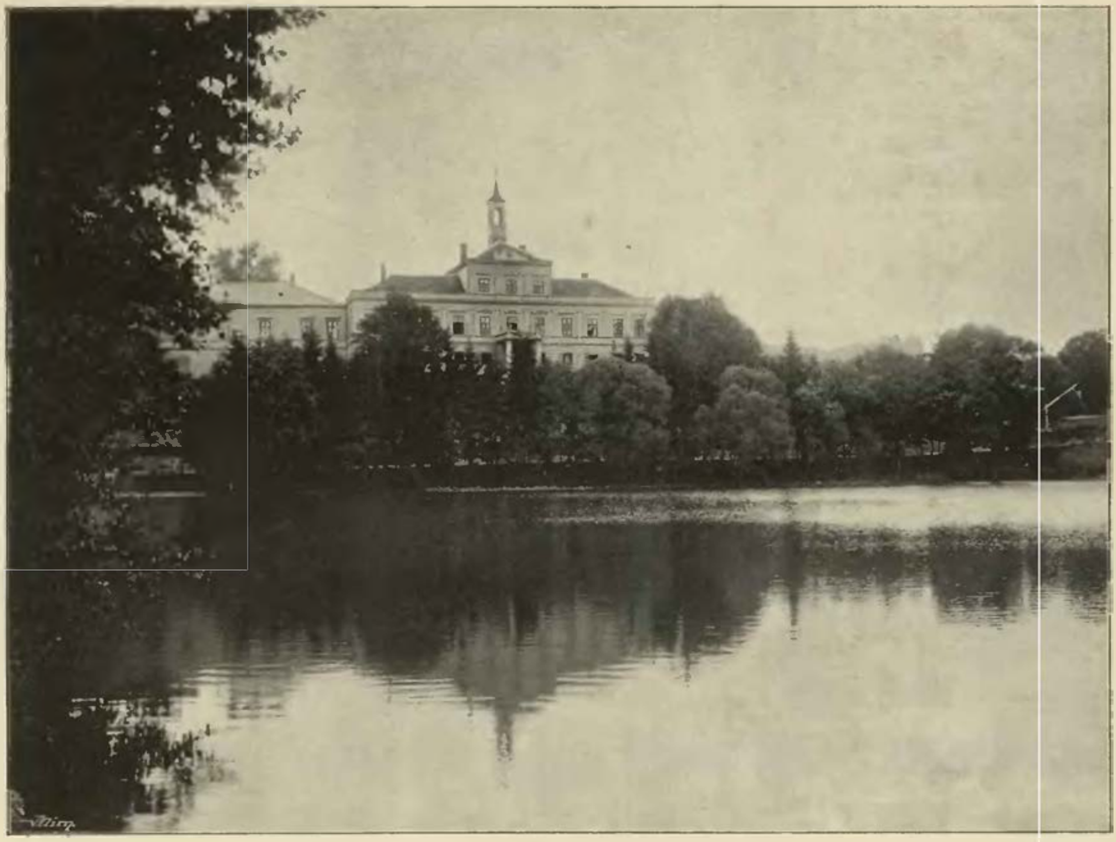
Když se Burjanovi synové o zboží svá po otci zděděná rozdělili, obdržel Želiv s částí klášterství (bez zboží Jeníkovského) a ještě některá zboží dědičná třetí syn *Ferdinand*, jenž se v prvním manželství s Libuší Černohorskou z Boskovic oženil a jí (vkl. r. 1559, 2. března) na vsech svých Košeticích, Buřenicích, Babicích, Dobřemilicích, Vojslavicích, Hojanovicích 2000 kop grošů pražských věnoval.[2]) Po brzké smrti této manželky pojal druhou Elišku z Lobkovic. Obdržev již r. 1568 list královský, aby o svém dědictví svobodně říditi mohl, učinil poslední pořízení r. 1575 ve čtvrtek po sv. Anně. Mluví v něm arci o dětech, kteréž by měl aneb míti mohl, ale rčení to jest pouhou právnickou klausulí. Proto učinil poručníky dětí svých a nápadníky, kdyby dětí nebylo, bratry své *Burjana* podkomoří († r. 1591), *Jaroslava* († r. 1588), *Zdeňka* a *Mikuláše* († r. 1595), manželce své slušný odkaz nad věno její učinil a také na známé a dobré přátele nezapomněl.[3]) Zemřel r. 1577 dne 6. dubna.[4])

V Želiv uvázali se po smrti jeho bratří *Burjan*, *Jaroslav* a *Mikuláš* (Zdeněk zemřel brzo), kteříž si toho u císaře Rudolfa vyprosili, že jim klášter Želivský dědičně doprodán a r. 1582 dne 21. června ve dsky zemské vložen byl.[5]) Tím způsobem stalo se bývalé panství klášterské dědičným jměním rodu Trčkovského, tím však nezrušen konvent a duchovní správa, pokud zákonu patřila. Na prosbu totiž opata Strahovského Jana Lohelia vtělil císař Rudolf (1591 dne 15. února) klášter Želivský se vším jeho příslušenstvím v klášter Strahovský, tak aby se opatové tohoto také opaty Želivskými jmenovali a psávali. Tím se neříkalo, že by byli Trčkové povinni, zboží to ihned a beze vší výplaty opatu Strahovskému postoupiti, poněvadž jim nikdo bez příčiny zboží jejich dědičné vzíti nesměl, než řeholi dána pouze milosť, aby zboží od Trčkův koupiti a klášteru Strahovskému přivlastniti mohla.

Držitelem statku Želivského a po bratřích svých Jaroslavovi a Zdeňkovi také Jeníkovského a Heraleckého zboží stal se nyní *Mikuláš Trčka z Lípy*, dobrý hospodář a zvláštní milovník koní.

Ač byl Mikuláš z bohaté a od mnoha let slavné rodiny, přece posud jen ke stavu vladyckému náležel; teprve na sněmě r. 1583 přijat jest do stavu panského.[6]) Panicem, jak se zdá, zůstal až do staršího věku; pak teprve se mu zachtělo ženitby, ale na místě ovoce sladkého zakusil jen trpkostí. Vzal si manželku mladou a krásnou ze Slezska, ale pro její „nezpůsoby" poslal ji (r. 1588) zase domů. Současník o tom poznamenal: „Tožť starému mladá žena, často jsem viděl starce, že milují, ale že jsou milováni, nikdy jsem neviděl."[7]) Z rozkazu téhož Mikuláše postaven jest nový domek ve vsi Želivě pro chování rektora, ve kterémž by mládež čísti a zpívati učil, aby se potom někteří pacholíci ke službě panské hoditi mohli, kromě toho měl rektor s pacholaty, když by kněz v kostele sloužil, na kůru zpívati a jiné všelijaké povinnosti vykonávati. Posledním pořízením, daným na Želivě r. 1594 dne 4. června, odkázal Mikuláš „zámek Nový Želiv, též tvrze Větrný Jeníkov a Heralec s příslušenstvím" *Maximilianovi Trčkovi*

[1]) Zdá se, že tu vládl napřed Mikuláš (1474) jako nejstarší bratr, potom Melchysedech, maje Želiv za díl (1485) a konečně zase Mikuláš (1509). Viz Pam. arch. III. 129. V posledním pořízení pána tohoto se Želiv nepřipomíná, ale z pozdějšího viděti, že patřil bratru jeho Burjanovi. [2]) DZ. 13. F 2. [3]) DZ. 19. J 29 až K 1. [4]) Velesl. kalendář hist. 194, Beckovský IIa. 310. [5]) DZ. 21. K 25. [6]) DZ. 21. P 20. [7]) Dačický I., str. 165.

Rosochatec.

z *Lípy*, strýci svému, avšak tak, aby z něho strýcům svým Vilémovi, Kryštofovi a Jaroslavovi 30.000 kop míšeňských vydal.[1]) Zemřel na Veliši r. 1595.[2])

Mladý Maximilian uvázal se nyní ve zboží Želivské a nemoha strýcům svým tak hned peníze odkázané zaplatiti, postoupil jim Větrného Jeníkova s panstvím. Zemřel již r. 1597,[3]) a zboží jeho všechna, Světlá, Želiv a Heralec, spadla na bratra jeho staršího *Jana Rudolfa Trčku z Lípy*. Tento prodal Želiv r. 1599 *Prokopovi Dvořeckému z Olbramovic*, který jej r. 1607 *Janovi Bedřichovi z Grynpichlu* postoupil.[4]) Za těch dob pokládáno jest nynější opatství za zámek a všechno ostatní za předhradí. Jan Bedřich prodal r. 1615 panství Želivské švakru svému *Karlovi Jörgerovi z Toletu*, ale tak, aby se v ně teprve po smrti prodávajícího uvázal.[5]) Karel súčastnil se povstání, a proto Želiv jemu již r. 1620 zabrán. Karel z Lichtenšteina zastavil jej (r. 1621, 9. dubna) *Maří Majdaléně Trčkové z Lobkovic*,[6]) ale protože o něj velice klášter Strahovský stál, uvolila se paní r. 1622 Želiva opatu Strahovskému postoupiti. Majestátem královským, daným r. 1622, 24. května, postoupen Želiv *klášteru Strahovskému*.[7]) Když pak po letech klášter obnoven byl, obrácen jest zámek na opatství.

---

[1]) DZ. 27. L 8. [2]) Dačický I., str. 187. [3]) Dačický. [4]) DZ. 174. F 8, 175. C 2. [5]) DZ. 190. L 16. [6]) Arch. Želivský. [7]) Tamže.

LHOTICE ŠÁDOVA TVRZ.

Severně od Želiva jest ves Lhotice. V ní jest tak zvaná *residence*, stavení novějšího původu, v němž jest škola a ratejna, a před časy správcové statku tu bydlívali. V 16. a 17. století v těch místech bývala tvrz, z níž sotva již kousek zbyl. Starší tvrz, Hrádek řečená, stávala na příkrém ostrohu nad říčkou Želivkou. K východu a jihovýchodu jest před Hrádkem rovné pole; jím táhl se před lety od Hrádku až k rybníku Strašáku náhon, kterým se voda z rybníka do příkopů naháněla. Na západě pod Hrádkem, hluboko dole teče Želivka, na severu jest hluboká a široká strž, a na jihu za dotčeným polem jest také rokle, ale užší, než onano. Tvrziště odděleno jest od pole širokým a hlubokým příkopem, za nímž býval násep jen částečně zachovaný; nad strží jest také násep a příkop úzký. Uprostřed tvrziště jest prohlubeň, která svědčí o tom, že tu bývala studně. Ještě před dvaceti lety viděti tu byly základy hradeb a vyzdívka zděná, ale správce dvora Šlechta dal vše rozkopati, tak že na tvrzišti jen kamení zbylo. Asi tehda shořel dvůr Lhotický, a proto se lidé smáli, že Šlechta z tvrziště popelu a rumu dobýval, kdežto ho měl potom ve dvoře dosti. Na tvrzišti našly se všelijaké starožitnosti.[1]) Nedaleko tohoto tvrziště jest starodávný kostelík sv. Jiří, v němž se několik zajímavých náhrobků spatřuje.

Starší děje Lhotic jsou chudé. Na staré tvrzi sídlil r. 1400 *Markvart ze Lhotic*, syn nebožtíka Viléma, jehož strýc Jan byl farářem Želivským.[2]) Potud nevíme o Lhoticích nic, až teprve v 16. století, kdež patřily k Dobrovítovu.[3]) *Jiřík Dobrovítovský z Újezda* odkázal r. 1533 tvrz Lhotice (tuším již ve vsi stojící) s dvorem poplužným a vesnicemi Anně z Újezda dceři své.[4]) Táž vdala se za *Matěje Salavu z Lípy* a zemřela r. 1550.[5]) Zůstavili čtyři syny, kteří napřed Lhotice v nedílu drželi; r. 1559 ujal je *Jan Salava*, jeden z nich.[6]) Týž postoupil Lhotic r. 1567 *Jiříkovi* bratru svému.[7]) Potomní osudy Lhotic zase jsou zahaleny rouškou. Víme, že r. 1579 zemřela *Meduna Kalenicova z Biskupic* a na Lhoticích, ale nevíme, byla-li vdovou po Jiříkovi. Po ní následoval *Jindřich Saska z Vacovic*, jenž r. 1595 zemřel.[8]) Po jeho smrti zadlužený statek Lhotický udržen býti nemohl a proto prodán v letech 1599—1601 *Jindřichovi Vrchotickému z Loutkova*.[9]) Tento byl pánem na Lhoticích až do r. 1616, kdež je prodal zeti svému *Ondřeji z Ostešova*.[10]) Tomuto sice byl ten statek z pokuty zabrán, ale když r. 1623 zcela na milost přijat, zase mu navrácen. Vystěhovav se pro víru ze země (r. 1628), prodal Lhotice *Johanně Vinckelhoferové z Loutkova*. Po ní následovala r. 1637 *Kateřina Amanova* a r. 1642 *Alžběta Františka Tengnaglova*.[11]) Té doby byla tvrz na větším díle v nově vystavěna (spodní hlavní zdi zůstaly ze staré tvrze), a bylo v ní 7 světnic, suchý sklep, komory a kuchyně s korytem pro ryby připraveným.[12]) Po smrti Alžbětině statek tak byl zadlužen, že nemohl býti zdržen a prodán proto r. 1674 k *opatství Želivskému*.[13]) Roku 1832 bylo horní podnebí zbořeno a zámeček na školu upraven.

---

[1]) Viz jich popis v Pam. arch. VII. 72. [2]) Arch. Želivský. [3]) Ani nevíme mnoho o tom Oldřichovi Šádovi, po němž se nazývala Šádovou Lhoticí neb Šádovými Lhoticemi. (Viz arch. č. I. 256, k r. 1440.) [4]) DZ. 6. B 11. [5]) Jen tak lze vyložiti náhrobek v Pam. arch. III. 158. [6]) DZ. 53. M 13. [7]) DZ. 88. B 25. [8]) Pam. arch. III. 158. [9]) DZ. 174. D 5, 175. P 6. [10]) DZ. 295. E 30. [11]) Bílek, Děje konf. 403, DZ. 302. N 21. [12]) Urbář v arch. Želivském. [13]) Arch. Želivský, DZ. 390. N 29.

TVRZE NA ŽELIVSKU.

VOJSLAVICE.

Dvě hodiny cesty od kláštera Želivského k severu strměla kdysi při Vojslavicích po pravém břehu Želivky tvrz, původiště rytířů Vojslavských z Vojslavic. Skrovné její zbytky zřícenin slovou u lidu Bušův hrad, protože se nacházely na gruntě sedláka Buši. Před kolika lety tvrziště docela rozkopali a rum a prach z něho na pole vyváželi; při tom našli hrot šípový a klíček se znakem velmi sešlým na způsob lva českého.[1])

Ze zdejších držitelů první nám znám jest k r. 1316 *Ctibor z Vojslavic.*[2]) Neměl asi Vojslavice celé, nýbrž jen část, neboť i později rozdělena byla ves mezi několik držitelův. Na tvrzi zdejší seděl asi r. 1350 *Jan z Vojslavic*, kterýž již r. 1377 mrtev byl, zůstaviv po sobě vdovu Bětku a sirotky nezletilé. Běta asi r. 1387 také již zemřela. Po její smrti vznikly pře u soudu dvorského, komu se věno její dostati má, ale konečně přisouzeno králi.[3]) V té při se připomíná poprvé nejstarší z dětí *Ješík* či *Jícha*, řečený *Pykna*,[4]) ale zemřel také asi r. 1390 zůstaviv vdovu bezdětnou Elišku. Věda, že by jmění jeho na krále spadlo, zapsal na něm mnoho dluhu svým přátelům a své manželce věno, pročež se na Vojslavice právem odúmrtním sáhnouti nemohlo.[5]) Paní Eliška nžila podobného obmyslu, a tak dle jména byli potom držiteli statku Vojslavského, k němuž se tvrz, dva dvory s poplužími a 10 kop platu počítaly, *Vilém Chrt ze Zahrádky*, *Mikeš ze Sedlce* a *Rous z Blaženic.* Věřitelem jich byl *Odolen z Pyšel*, maje od Ješíka 200 kop na Vojslavicích zapsaných; proto on také r. 1397 štědré nadání kostelu Vojslavskému učinil, aby farář slavné zádušní mše za duši nebožky Jíchové sloužil.[6])

Ke kterému rodu náležel následující držitel Vojslavic *Oldřich*, neumíme udati.[7]) Nacházíme jej r. 1405 při obdarování zdejšího oltáře. Původně byly určeny platy v Koberovicích a Hojanovicích, ale ty přenesl r. 1407 Markvart z Vojslavic a Pešík ze Chvalkovic na ves Chvalkovice, blíže předešlých ležící.[8]) Oldřich připomíná se potom ještě r. 1411, sdíleje podací kostelní s *Markvartem* s *Kralovic* svrchu dotčeným.[1]) Tento zdá se nám býti praotcem potomních vladyk *Vojslavských z Vojslavic*, kteří nosíce na štítě svém znamení cimbuří, tím původ svůj od pánův ze Střimelic (r. 1320) větve pánův z Cimburka na jevo dávali. Markvart nemaje potom Kralovice (Horní), přestal se tak psáti a nazývá se zejména již Vojslavským r. 1418 dne 3. října, když k faře zdejší kněze katolického podával.[2]) Roku 1419 byl již mrtev.

O *Markvartovi z Vojslavic* (r. 1428) vypravují nám v dobách potomních mnohé paměti, nikdež světle nedokládajíce, je-li otcem jeho Markvart svrchupsaný. Odtud do r. 1431 nazývá se kolikráte purkrabí na Hradci,[3]) konečně jej nacházíme r. 1440 mezi sněmovníky v Čáslavi shromážděnými.[4]) Později se nepřipomíná, než od roku 1446 častěji se vyskytují synové jeho *Prokop* a *Jan*; onen byl purkrabí na Hradci a ve službách pánův Hradeckých, tento zůstal v kraji Čáslavském a přilnul k panu Trčkovi.[5]) Později nabyl s bratrem svým některých statkův v okolí Hradeckém a Pacovském a Vojslavice prodal, třebas ještě něco zboží v okolí podržel. Mezitím také tvrz naše z neznámých příčin spustla.

Po r. 1450 seděl na Vojslavicích *Jan Těšký z Kojičína* s manželkou svou *Veronikou z Alberovic.* Této vlastně statek patřil; ona zajisté ovdověvši zapsala r. 1459 tvrz pustou Vojslavice se dvorem poplužným a vsí a ves Třebelice synu svému *Václavovi z Kojičína.*[6]) Od těch dob byl syn společným držitelem; oba přikoupili od Prokopa a Jana bratří z Vojslavic podací ve Vojslavicích.

Po smrti Veroniky a Václava, kterýž r. 1463 bez dětí sešel, uvázal se ve Vojslavice *Prokop Karlík ze Chřenovic*, neboť jemu byli jak matka tak i syn zápisy nápadní na Vojslavice učinili.[7]) Prokop postaviv znova tvrz Vojslavskou, tu kolik let seděl.[8]) Později držela zboží to *Markéta ze Bliny*, jež r. 1496 zemřela; tvrz Vojslavská s celým zbožím spadla na krále a dána jest panu Jindřichovi z Hradce i Heřmanovi, Jindřichovi, Janovi a Markvartovi bratřím z Vojslavic.[9]) Jak dání to provedeno, není nám již známo; sotva však výprosníci dlouho v držení Vojslavic zůstali. Několik let potom držel je *Heřman Bohdanecký z Hodkova*, jenž ještě r. 1510 na Bohdanči, druhém původišti rodu svého, seděl. Ten prodal „ves Vojislavice“ se dvorem a podacím *Burjanovi Trčkovi z Lípy* na Lipnici (+ r. 1522) za 600 kop grošů českých.[10]) Tehda byla tvrz po druhé spustla a se statkem příslušným držena napřed k Lipnici a později k Želivu.

---

[1]) Pam. arch. III. 155. [2]) Tab. vet. 84. [3]) DD. 13, f. 154. [4]) Připomínají se totiž kromě těch, kteří tvrz drželi, *Heřmánek* z Vojslavic (v letech 1377—1378) a *Něpr* odtudž (v letech 1377 až 1378), kteří měli hlasy při podací kostelním (lib. conf). Příbuzný jich *Přibyslav* zemřel asi r. 1381 (DD. 13, f. 190). Páni z Dubé (Vaněk) měli v letech 1377—1378 jeden hlas podací ve Vojslavicích, buď že drželi část vsi aneb že měli nějaké zboží na blízku. [5]) Viz DD. 13, f. 157 a reliq tab. I 535. [6]) Lib. erect. XIII H 2. [7]) Vyskytuje se také r. 1413 Petr a dcera jeho Bonuše (rel. tab. II. 98), snad týž co Pašík ze Chvalkovic r. 1407. [8]) Lib. erect. VII. f. 2. Nyní samota „Chvalkovský“.

---

[1]) Lib. conf. [2]) Lib. conf. [3]) Arch. Třeboň. Viz díl IV. [4]) Arch. č. I. 256. [5]) Arch. Třeboň. [6]) DD. 21, f. 213 [7]) DD. 21, p. 213. [8]) DD. 16, f. 280, 23, f. 267. [9]) DD. 17, f. 196. [10]) DZ. 7, E 5.

SPEŘICE.

Ve Speřicích, severovýchodně od Želiva, spatřovaly se v našem století zbytky bývalé tvrze. Roku 1381 odumřel tu statek po Marušce dceři Sýkorově, a r. 1390 připomíná se *Předbor ze Speřic.*[1]) Týž zpečetil r. 1415 stížný list.[2]) Roku 1457 patřily Speřice *Markvartovi z Kamenice.*[3]) Roku 1533 byla již tvrz pusta a patřila ke Lhoticům.

[1]) DD. 13, f. 149, 157. [2]) Arch. č. III. 188. [3]) DD. 16, f. 186.

LHOTKA.

Při cestě ode Lhotic ke vsi Jiřicům jest Lhotka. Tu se spatřuje v sadu sedlské živnosti pahrbek příkopem a náspem otočený, starožitné tvrziště. V příkopu posud se drží voda. Ves se připomíná r. 1226 mezi vesnicemi klášterství Želivského. I později patřila ke klášteru, ale opatové měli tu svého nápravníka, který na tvrzi seděl.[1]) Když náprava zrušena, zanikla i tvrz.

[1]) Arch. č. II. 519.

Dům Horštorfárovský (mincmistrovský) ve Vlaském Dvoře v Kutné Hoře před obnovou.

Kutná Hora: Pohled na Hrádek od jižní strany.

VLASKÝ DVŮR A HRÁDEK.

Město Kutná Hora zavírá v sobě dvě stavení, kteráž o sobě bývala na způsob nějakých tvrzí, ale bývala v ohradě města.[1])

Vlaský dvůr býval tvrzí na kraji strmé stráně, k Vrchlici spadající položenou, jež doplňovala opevnění města podobným způsobem, jako bývaly hrady v královských městech. Na ten čas je to stavení dvůr zabírající a svými rohy ke čtyřem stranám světa obrácené. Brána do něho jest do končitého oblouku sklenuta, avšak průjezd má klenutí válcovité a mnohem vyšší než klenba brány. V průjezdě po pravé straně jsou dva dosti hluboké výklenky. Zadní brána, kudy se z průjezdu do dvora vchází, jest přední podobna, ale ozdobnější. *Dvůr* nepravidelný na všech stranách staveními jest zavřen, z nichž část jest buď nového původu neb znova upravena. V západním stavení byly šmelcovny a šmitny; roku 1893 stavení to zbořeno a nové postaveno.[2]) Ve východním stavení bývala velká síň a v přízemí lůny mincířské a pregéřské. Kromě starožitných dveří a oken spatřují se zvenčí erby arcibiskupství Kolínského a Trevirského a na vedlejším jen do prvního poschodí se zdvihajícím stavení erby měst Olomouce, Písku, Kladska, Jihlavy, Opavy a Mostu jakož i zemí Moravy, Svídnice, Lucemburska, Vratislavě, Braniborska a Říše. Strana severní a západní jest obnovena a pěkné arkády napodobeny podle prvotních hradeb, které nebylo lze udržeti.

Vedlé brány vyniká nad stavení čtverhranatá věž. Blízko ní nachází se *kaple*, památná svou uměleckou úpravou. Skládá se z kůru, který jest v námětku spočívajícím na mohutném sloupě, z lodi a ze síně, která jest oddělena od lodi mohutným obloukem. Štíhlý kulatý sloup drží klenutí lodi, jehož ozdobné pruty se rozbíhají a protínají v ušlechtilém slohu Vladislavské doby. Také klenutí kůru velmi ušlechtile je zděláno. Památnosti této kaple jsou velký oltář, pravostranný a levostranný oltář v kapli, obrazy staré a ornát umělý.[3])

Vlaský dvůr založen jest od krále *Václava II.* za *mincovnu*, když z daru Božího doly Kutnohorské neobyčejný zisk vynášely a král tu proto novou minci zarazil. Od vlaských mistrů, které sem král povolal, obdržela mincovna své jméno.[4]) V mincovně bydlívali také úředníci mince, totiž *mincmistr* a *urburéř*, v pozdějších dobách mincmistr a *hofmistr horní* a jiní úředníci mince. Také králové, kdykoliv přišli na Horu, tu bydlívali. Za krále Václava IV. Vlaský dvůr znova stavěn (tuším za Petra z Písku, mincmistra v letech 1385—1396) a, tuším, tu kaple založena, při níž bývali kaplani ustanovováni. Týž král ustanovil (r. 1400), že tu denně mše svatá sloužena byla, ať si král byl přítomen nebo nebyl.[5]) V letech 1400—1409 král tu obyčejně na podzim přebýval; roku 1409 tu byl v lednu a vydal známý Kutnohorský dekret.

[1]) Zmiňujeme se o nich stručně, ponechávajice zevrubný popis k budoucímu bohdá popisu Kutné Hory. [2]) Viz Toužilův Mincverk. [3]) Popis v Methodu XII 16. [4]) Viz J. Smolika spis o pražských groších (Rozpravy České akademie) a Gustava Toužila Mincverk na Horách Kutných. [5]) Kopiář Přemyslovský.

Když se *Petr Zmrzlík* ze Svojšína okolo r. 1406 mincmistrem stal, dáno mu r. 1413 pojištění, což by na „opravení tvrze" naložil a okázal, že mu má přičteno býti.[1]) Za válek po r. 1420 nejednou tu král Zikmund přebýval a hejtmané vojenští s Horníky se tu shromažďovali. Za krále Vladislava kaple skvostně přestavěna a upraveny světnice pro krále a horské úředníky. O té věci, tuším, nejvíce pracoval Pavel Jan Horštorfár z Maiešic, mincmistr (v letech 1496—1499), po němž se v kapli pěkné památky spatřují. Roku 1497 kaple vysvěcena. Před tím (r. 1485) sem svolán sněm království, který v zemi náboženský pokoj zavedl. Od dob Ferdinanda I. tu králové nesídlívali, a protože i hory klesaly a Pražská mince hlavní v zemi se stala, klesá i význam Vlaského dvora. Konečně r. 1726 i Kutnohorská mince zrušena.[2])

Roku 1755 jednalo se o to, aby Vlaský dvůr pro vojsko za kasárna zřízen byl, a hofmistr Mitis napsal popis všech jeho příležitostí, ale sešlo z toho, poněvadž obnovení spustlého dvoru by stálo tolik, jako nové stavení. A poněvadž stavení pustlo, část ho r. 1770 obci postoupena, avšak ostatek s pokoji mincmistrovskými a horním úřadem tu umístěným přece neopravován. Roku 1786 chtěli je v licitaci prodati a nabízeli je obci, ale ta je nechtěla, protože bylo sešlé a nebezpečenství ohně mu hrozilo. Až do r. 1788 jednáno o to, aby bylo licitací prodáno, ale pak od toho upuštěno. V části obci ponechané umístěna r. 1789 škola, v ostatku zůstal horní úřad, a zbývajících světnic a sklepů užíváno za vojenskou nemocnici a žaláře. Konečně r. 1881 od Kutnohorské obce zakoupeno a co se obnoviti mohlo, obnoveno.

Hrádek stojí nedaleko Vlaského dvora na kraji výšiny, která polední končiny města s kostelem sv. Barbory a bývalou kolejí jezovitskou spojuje. Jest to znamenité, vysoké a pevné stavení na způsob pravého hrádku, jež o sobě stojíc hrdě se vypíná nad údolím, kudy se proplítá Pách nebo Vrchlice. Odtud se také stavení to Hrádkem nad Páchem nazývalo. V stavení tomto nachází se nyní c. k. učitelský ústav.

Poukazujíce k podrobnému popisu jeho, již dříve na světlo vydanému,[3]) chceme přestati na vytčení některých památností.

V jihozápadním rohu vypíná se věžovaté stavení, jemuž se nedostává přiměřené střechy (prvotně tu byla vysoká sedlovitá střecha). Na severozápadním rohu stojí krásný arkýř, ozdobený erby a zvířecími tvary, které jsou obroubeny bohatými, prutovými rámci. Tento arkýř náležel ke kapli a stával v něm oltář sv. Václava, který však byl dán na půdu, protože stínil. Patero starodávných oken osvětluje kapli, na jichž venkovských rozích jsou erby hašplířský, erb lva, jednorožec Smíškův, erb nákladníkův neb kverkův a erb pregéřův. Sloup, na němž tento arkýř spočívá, žlábky, pruty a laloky znenáhla a velmi pěkně a ozdobně rozšiřuje se v arkýř. Druhý arkýř jest na západní straně a stojí též na sloupu, na kterém se kroutí mohutné pruty; na sloupu jest bohatě ozdobený nosič a na tom spočívá štíhlý arkýř s vysokými úzkými okny.

Větší díl oken a dveří již od jezovitů byl předělán a své prvotní způsoby zbaven; jen něco se zachovalo a nyní tím více se liší od střízlivých a prostých tvarů ostatních oken, způsobujíc cit nelibosti. Podobně to vypadá uvnitř stavení, a zřejmě se tu spatřuje, kterak nynější jeho účel sobě tyto staré hrubé zdi podmanil a ke své službě upravil. Průjezd brány starodávného díla ozdoben jest na svorníku svého křížového klenutí erbem Smíškův. Dvůr prozrazuje bývalou úpravu v několika oknech a dveřích, jimiž se do komor a podzemních sklepů vstupuje. Na východní straně v prvním poschodí bývala chodba, která r. 1861 při opravách zazděna; pod ní znáti lze též bývalou chodbu s dvěma oblouky a pevným hrubým sloupem, ale jest také zazděna. Mezi okny zazděn jest erb Kutovcův z Úrazu, který konservator Beneš asi r. 1859 pod hromadou smetí našel.

Od průjezdu v levo jest sborovna, velká místnost s křížovým klenutím prutovým. Z ní se přijde pěkným portálem, bohužel již porouchaným (jehož klenutí připomíná maurické portály), do vedlejší ředitelny. V této jest při podlaze šest okrouhlých sloupů, z nichž prutové ozdobně vycházejíce, dvoje křížové klenutí drží a v okrouhlé svorníky se sbíhají. Na předním jest viděti havíře, an drží erb pregéřův, na druhém jest mezi ozdobami jednorožec Smíškův na erbu, jehož pokryvadla se malebně okolo štítu vinou. Za tím nachází se v jižním rohu nejpamátnější místnost (nyní kuchyně). Pěkně a prostě článkované pásy křížového klenutí sbíhají se do okrouhlého svorníku, na němž vytesán jest erb slévačů. Pásy klenby spočívají na pěkných nosičích, bohužel nezbedně porouchaných. Pod samými nosiči jsou tvary lidské vytesané, muž bradatý s točenicí na hlavě, šašek v župici s bláznovskou čepicí na hlavě, blázen s bláznovskou čepicí s ušima, muž ženu v náručí držící. Plastické provedení jest dokonalé a lepší, nežli bývá v dílech tohoto času, zejména chváliti lze měkkost neoděných údův.

V hořejším poschodí bývaly krásně sklenuté světnice, v nichž domácí pán obýval; veliké tyto místnosti, v nichž vídati jest erb Smíškův, již před stoletím příčkami rozděleny. Také kaple sv. Václava

---

[1]) Arch. č. II. 187. [2]) Viz Časopis Spol. přátel star. č. I. 33. [3]) Pam. arch. V. 33.

jest pěkně sklenutá, ale jest prázdna. V přední její části jsou pěkně vytesané postavy, takořka ve vzduchu se vznášející. Také vnitřek druhého arkýře, který jest vlastně výstupek pro vyhlídku, jest pěkné klenutí.

Pokud víme, stál dům Hrádek již v 15 století a patřil okolo r. 1440 *Anéžce Donínské* a manželu jejímu *Rudolfovi z Bece*. Když Anéžka okolo r. 1460 zemřela,[1]) spadl dům na obec a ta jej prodala r. 1461 *Petrovi Peršteinskému z Míkovic*. Po smrti Petrově dostal se Janovi Peršteinskému a ten jej prodal r. 1474 *Ambrožovi Zlatníkovi*, frcuchárovi zemskému Pro dluhy královské a jiné utekl, a král ujav týž dům, dal jej rukojmím (r. 1486). Ti jej prodali toho roku *Michalovi Preklovi* a jeho manželce. Dostal se pak r. 1490 *Janovi Smíškovi z Vrchovišť*, muži umění milovnému, který Hrádek tak vystavěl, jak se v starých svých částech spatřuje. Smíšek zemřel r. 1501 a pohřben v kostele sv. Trojice.[2]) Hrádek dědil syn jeho *Kryštof*. Ten zapsal Hrádek Dorotě a Voršile z Vrchovišť, sestrám svým, skrze něž se dostal ve společné držení manželů a dětí jejich Spravedlností těchto skoupil (r 1530) *Albrecht z Gutšteina*, jemuž se tu byt dobře hodil, poněvadž byl mincmistrem. Král Ferdinand mu r. 1544 dům Hrádek ode všech poplatkův k obci osvobodil a za svobodné jmění vysadil. Dům Hrádek zapsal r. 1539 manželce své Anně ze Šternberka (r. 1551), která manžela jen rok přečkala. I zdá se, že se dostal potom vnuku jejímu Šebestianovi, jenž životních dědiců neměl. Jisté jest, že patřil Hrádek napřed *Janovi Bohemickému z Bohemic* († r. 1570) a po něm manželce jeho Alžbětě z Vrchlabí, která jej postoupila r. 1578 *Heřmanovi Bohdaneckému z Hodkova*. Po něm dědila Hrádek manželka *Lukrecie Bohdanecká z Nečtin*, která r. 1613 zemřela, odkázavši jej dcerám svým *Bohunce Skalské* a *Aléně Chotouchovské* na rovný díl.[3]) Manžel této byl *Václav Chotouchovský z Nebovid*, jenž r. 1615 od Bohunky díl její koupil. Když však r. 1618 od vojáků zabit jest, zůstal Hrádek Aléně, která se po druhé (r. 1619) za *Heralta Václava Libšteinského z Kolovrat* vdala a r. 1621 umřela. Heralt zdědiv Hrádek bydlil na něm, a po něm jej měl syn *Zbyněk Leopold*, jenž r. 1647 bezdětek zemřel, zůstaviv vdovu *Hanu Isabelu z Gyrgeru*, která všechen jeho statek zdědila a tu v Hrádku řezníka a pekaře chovala na zkracování městských živností, dobytek bíti, maso a chleby prodávati a pivo přespolní šenkovati dávala. Dědičkou její byla dcera Marie Eleonora, s druhým manželem *Vasquezem z Umanu* zplozená. Ta jej prodala r. 1676 *obci Kutnohorské*. Roku 1684 žádal rektor jezovitské koleje, aby mu ten dům pro způsobení semináře prodán byl, což královská komora z počátku povoliti nechtěla, ale r. 1680 přece povolila. *Jezovité* zůstali v držení Hrádku až do zrušení svého řádu r. 1773. Od té doby byly v Hrádku stále školy.[4])

[1]) Paprocký o st. pan. 330, DD. 16, f. 271. [2]) Tam jsou dva pěkné náhrobky Smíšků. [3]) DZ. 134. L 24. [4]) Z listů a knih Kutnohorských a Dačického paměti.

Z Vlaského Dvora: Oltářnice se soškami sv. Ladislava a sv. Václava a s basreliefovými řezanými figurami sv. Vojtěcha a sv. Ludmily na predellách.

TVRZE V OKOLÍ KUTNOHORSKÉM.

LOREC.

Tvrz Lorecká, jež za dob starých tak blízko byla Hor Kuten, že s nimi později srostla, stála již r. 1493, neboť tehda podlé svědectví Mik. Dačického v úterý před na nebe vzetím Panny Marie vyhořela.[1]) Nejstarší nám známí majitelé tvrze této byli (v letech 1462—1491) Martin z *Lorce*,[2]) vladyky *se Lkouše* (místa nám již neznámého), kteří se dle tvrze naší jmenovali *Loreckými*.[3]) Lorec dědil okolo r. 1491 *Jírek*, předek jejich, jenž r. 1502 zemřel, zůstaviv syny *Jana* († r. 1502), *Václava* a *Bohuslava*. Spolndržitelem Lorce byl *Jan z Prachňan*, zeť zemřelého, ale převzal Libenice. Předposlední z rodu tohoto, který na Lorci seděl, byl *Václav Lorecký se Lkouše*. Ten měl manželku Annu z rodu Hatlákův z Újezda, s kterou bydlíval na Zdechovicích a Lorci, a s ní zplodil 23 dětí; „všecko byli dobří kryksmani“, jak Paprocký jistí. Václav se byl něčím proti králi provinil, pročež král Ludvík všecko právo své, které naň ve vině a pokutě připadlo na dědinách Václavových, dal r. 1522 *Janovi Býchorskému z Raškovic*[4]) Byť i tím se Jan nestal dědičným držitelem tvrze, přece mu dosti výnosné právo na zboží Loreckém patřilo. Právo to dědil po něm *Mikuláš Býchorský* (snad syn jeho), a konečně měl také právo na zboží tom *Mathes Arnolt z Šarfenberka*. Protože Václav býval jen spoludržitelem, měl část Lorce synovec jeho *Diviš*, jenž ji r. 1520 *Petrovi Pašinkovi z Trojanovic* prodal.[5]) Ten tu ještě r. 1524 seděl. Za dob následujících buď zde seděl aneb se tu zdržoval *Václav Šarovec z Šarova*. Ten r. 1537 odsouzen cti, že nařekl pány soudce zemské, a jsa zavázán pod poctivostí, nedostál. Král Ferdinand osobně na tom soudu seděl s pány, Moravany a Slezáky. Rok po tom byv Václav jat v Lorci a do Prahy dodán, zmučen jest na hradě Pražském a po památce obrácení sv. Pavla sťat na Pohořelci z rozkázání krále Ferdinanda.[6])

[1]) Dačický I. 48. [2]) Řehák, Kutnohorské příspěvky II. [3]) Co Paprocký (st. ryt. 19) o nich, zvláště pak o nějakém Jindřichovi vypravuje, pochází z věcí padělaných. Příjmení Lorecký zavedlo je k tomu, že se odvozovali od Lorka Vršovce. Ostatně i název Lorec, jako přídavné jméno přivlastňovací ukazuje na zakladatele Lorka. [4]) DD. XVII. 457. [5]) Arch. Třeboňský a Kutnohorský, reg. kom. soudu. [6]) Dačický: ČČM. 1828, 41—42 a 1888 str. 255.

Práva Býchorského a Šarfenberka převedl na sebe *Václav Pařízek z Pařízku* a prodal potom (r. 1544) Lorec tvrz s pivovárem, sladovnou, haltéřem, štěpnicí, chmelnicí *Zdislavovi Zvířetickému z Vartenberka*.[1]) Zdislav, který též Čestín kostel držel, postoupil tvrze Lorce (r. 1558) *Václavovi Podhradskému z Vlčíhory*.[2]) Potom koupil tvrz tu od Václava r. 1559 za 575 kop *Ondřej Dačický* jinák *Křivolaček* od Hory Kutný.[3])

Ondřej Dačický byl osobou na ten čas na Horách Kutných vynikající. Byv před tím královským rychtářem (r. 1551) a potom horním hofmistrem královským, velice se staral o povznešení zdejších hor stříbrných. Roku 1566 ztratil manželku svou milou Dorotu z Prachňan. Umřelať a v chrámu sv. Barbory pohřbena. Dne 11. června r. 1571 Maximilian II. vydal Ondřejovi list erbovný, aby se psáti mohl z Heslova. Ondřej však se sotva dočkal toho listu; neboť téhož léta 29. srpna umřel na Lorci maje věku svého 61 let a pochován do Kutné Hory k sv. Barboře. S manželkou Dorotou měl 14 dítek, s předešlou manželkou Annou 4; celkem tedy 18 dětí. Velká část dětí těchto před rodiči zemřela.

Poněvadž tvrz Lorecká ještě Ondřejovi ve dsky vložena nebyla, naléhali dědici na Václava Podhradského, aby tak učinil. Pročež tento vložil Lorec r. 1571, 17. října synům Ondřejovým, kteří byli pozůstali, *Dobiášovi*, *Janovi*, *Václavovi* léta majícím i na místě *Mikuláše*, *Jindřicha* a *Sigmunda* bratří mladších.[4]) Z bratří těchto obzvláště vynikl Mikuláš. Byl sice „povahy divoké a prudké, vášní nezkrocených, ale šprýmovník a satyrik veselý, někdy i cynický a urputný rváč; při tom však smýšlení ryze českého i všeho cizáctví úhlavní nepřítel.“ Potomstvu se zavděčil pamětmi svými, platnou to pomůckou k dějepisu a jeho pomocným vědám. Zemřel r. 1626, 25. září, dočkav se neočekávaného obratu věcí, kterýž by, jsa stařec sklesly, sotva byl dlouho přetrpěl. O *Janovi* († r. 1582) zapsáno v pamětech pozdějších, že býval primatorem na Horách Kutnách.[5])

Při rozdílu o dědictví otcovské dostal se Kbel Mikuláši, *Václav* obdržel Lorec, a ostatní poděleni bezpochyby dědictvím

[1]) DZ. V. F 5. Porovnej DZ. menší 226. J 22 a DZ. 83. H 26. [2]) DZ. XIII. C 19. [3]) ČČM. 1828, 2. 88, Dačický I. 142. [4]) DZ. 17. J 3. [5]) Viz o něm širší pojednání F. B. Mikovce v ČČM. r. 1854, I. 71 a t. d.

šosovním. Václav ženat byl s Kateřinou z Úberovic a zemřel po otci nejdříve; skonalť již r. 1575 na tvrzi Lorci a pochován k sv. Barboře. Syn jeho *Jan* a jiní sirotci byli nezletilí, a proto prodán od strýce Mikuláše a mateře r. 1585 „tvrz Lorec mezi Horou a Kaňkem ležící" se vším příslušenstvím *Kateřině ze Smiřic*, manželce *Jana Lukáše ze Žerotína* a na Nových dvořích, za 700 kop grošů českých.[1]) Jan byl později r. 1593 ve vsi Křeseticích od Karla Haši ve společnosti některých šlechticův o hrdlo připraven, sestra jeho Dorota provdala se r. 1596 za Jana Štolce; bratr Matyáš stal se pak předkem nyní kvetoucí větve Dačických.

Janovi Lukáši se tvrz Lorecká bezpochyby pro své položení blíže většího města zalíbila, a zdá se, že se tu rád zdržoval; také

zbožím však bývaly až do r. 1578.[1]) Po roce tomto vyskytuje se v Křeseticích tvrz, zdali však již před tím stála, nesnadno jest určiti; neboť při prodeji zápisných zboží obyčejně se udával jen starý stav beze změn, které byli zápisní majitelé učinili. Však Trčkové zajisté zde tvrz nestavěli, poněvadž takových sídel měli dosti, za Salavův, kteří měli Malešov a jiná sídla, též se to státi nemusilo. Než Jiří Haša, jenž byl od r. 1564 pánem na Křeseticích, sídla tu potřeboval. Bezpochyby tedy, že on tu novou tvrz vystavěl, obdržev zboží Křesetické od krále Rudolfa dědičně r. 1577.[3])

Roku 1595 přešlo nově zřízené panství dědičné, totiž *tvrz Křesetice* s dvorem poplužným a ves, ves Peršteinec celá s zámkem pustým rozbořeným, vsi celé Chrast a Krupá trhem od syna Jiříkova

Lorec u Hory Kutné.

tu r. 1588 zemřel.[2]) Kateřina Žerotínská prodala po smrti manžela svého (r. 1589) tvrz Lorec se zahradou, chmelnicí, pivovárem, sladovnou, haltéři, svrchky i nábytky *šepmistrům a konšelům i vší obci města Hor Kuten* za 600 kop grošů českých.[3]) Za vlády městské tvrz odcizena původnímu svému účelu býti sídlem panským a podlehla velkým změnám. Po povstání českém v letech 1618 až 1620 byl statek Lorecký Horníkům pro jich účastenství v téže vzpouře odňat, ale krátce po tom navrácen.

KŘESETICE.[4])

Vsi Křesetice s podacím, Chrasť a Krupá patřívaly před válkami husitskými klášteru Sedleckému a při zastavování zboží klášterských osobám světským dostaly se tyto vsi *Trčkům z Lípy* a v jich držení zůstaly až do r. 1546, zápisným

Karla Haše na *Zikmunda Kozla z Reizentolu*, měštěnína na Horách Kutnách.[2]) Muž tento jsa před tím prostým měšťanem, r. 1568 od Maximiliana II. nadán jest erbem a tytulem z Reizentolu.[4]) Dačický takto o něm dí ve svých pamětech: „Zikmund Kozel, jenž se dle obdarování sobě objednaného z Rejzntalu tytuloval a tu na Horách rodilý byl, jsa nejprv hofmistrem horním, potom konšelem městským býval, dostav k manželství Kateřiny vdovy po nebožtíku Jakubovi Stejškovi Freysichselbstovi, po druhé Anny dcery Matěje Dítěte, pekaře, vše na Horách Kutných, zbohátl také dolem horním, řečeným Štěstí, na cougu horním řečeným Kuklík ležícím, nebo nemalé užitky odtad bral, jenž slovou oberlaufy; zdvořilý a frejovný

[1]) DZ. 67. P 6. Dačického Pam. II. 18. [2]) Dačický II. 24. [3]) DZ. 25. C 29. Dačický II. 28. [4]) Pomůcka Heber's Burgen V. 251.

[1]) *Burjan, Ferdinand, Jaroslav, Zdeněk a Mikuláš* bratří Trčkové prodali vsi ty r. 1546 *Janovi staršímu Salavovi z Lípy na Malešově*. (DZ. 46. F 1). Vdova po něm zůstalá *Mandaléna z Újezda*, zdědivši nápadem všechny tři vesnice, práva svého k nim postoupila *Janovi staršímu Salavovi* na Malešově. (DZ. 87. H 3.) Jan ale také vsi tyto k Malešovu nepodržel, nýbrž postoupil jich r. 1564 *Jiřímu Haši z Újezda*. [2]) DZ. 64. B 21. [3]) DZ. 170. D 23. [4]) Viz o něm a o pramenech k životu jeho Pam. arch. V. 144.

byl a penězi to přemáhal, což mu smrt přetrhla." Zemřel r. 1598 na úterý velkonočný na Horách Kutných a pohřben u sv. Barbory.[1]) Synové po něm zůstali *Jan*, *Zikmund*, *Mikuláš*, *Karel*, *Zdislav*.

Zikmund Kozel byl před svou smrtí r. 1595 celé panství Křesetické, totiž: tvrz Křesetice s dvorem, ves, ves Pernšteinec celou s zámkem pustým, vsi Chrast a Krupou, tvrz Bykanec, dvůr s příslušenstvím a dvůr Zemanovský v Tyništích prodal *obci města Hor Kuten*.[2]) V držení obce Kutnohorské zůstalo panství Křesetické jen několik let, neboť po Bělohorské bitvě je Ferdinand II. obci pro účastenství v rebelii odňal a r. 1626 nově založené *koleji jezovitské na Horách Kutných* daroval. Té patřily Křesetice až do zrušení řádu jezovitského r. 1773, po čemž s jinými statky království Českému studijnímu fondu připadly a co celek od c. k. administrace státních statkův spravovány byly. R. 1824 přišlo panství Křesetické s připojenými k němu statky Úmonínem, Paběnici, Koruticemi a Žišovem do prodeje a prodány Janovi Frant. Svobodovi.

BYKANEC.

Tam kde je nyní samota Bykanec blíže Křesetic, v 15. století stávala tvrz s dvorem. O dějinách této tvrze se nám před 15. stoletím zpráv nezachovalo. Nejstarší nám známý majitel tvrze této byl r. 1410 *Hanuš z Bykáně* a z Hor Kuten.[3]) Ten r. 1416 zapsal dluh 700 kop Barboře manželce své a Kateřině mateři její na Bykani malém tvrzi, dvoru poplužném a podsedcích, v Bykani velkém na krčmě s platem. Zápis ten přešel, když obě ženy byly za dob husitských zemřely, na dceru Hanušovu *Markétu*, která se dala zvésti r. 1456 na dědiny svrchupsané a ještě téhož roku právo své k týmž dědinám zapsala v 600 kopách manželu svému *Blažkovi z Křižanova* a testi svému *Adamovi*.[4]) Dědičným však držitelem tvrze byl *Kryštof Sysel z Bykanče* (r. 1434), který r. 1440 k společnému míru čtyř krajův východních v Čáslavi přistoupil.[5])

V dobách těchto plat jakýsi na Bykanci zapsaný přešel v držení obce Kutnohorské, kteráž si r. 1460 na králi Jiřím vyprosila darování všeho práva králi po komkoliv k svrchupsanému platu náležejícího. Provolání platu, jež se stalo na Horách Kutných, odpíral svrchupsaný *Blažek z Křižanova a z Bykanče* jakož i choť jeho Markéta.[6]) Na počátku 16. století nacházíme Bykanec v držení *Bykaneckých z Vrbice*, buď potomků Syslových aneb Blažkových. Poslední toho rodu pán na Bykanči, jménem *Václav*, prodal dědictví své okolo r. 1535 *Janovi Melhauzskému z Lipan*.[7]) A nový držitel byv v držení zboží řadu let, prodal je zase (r. 1554) synu svému *Tomáši* za 600 kop grošů českých, a to: Bykanec tvrz, dvůr poplužný.[8]) Od Tomáše zboží to opět trhem přešlo r. 1580 na bratří *Matěje* a *Petra*, syny *Jana staršího Salavy z Lipy a na Malešově*.

Matěj měl manželku Kateřinu Tochorských (bezpochyby z Hor Kuten), „mladou krásnou ženu", která záhy r. 1585 na Bykanci zemřela. Zarmoucený manžel dlouho jí nepřečkal, nýbrž zemřel též na Bykanci r. 1587 v sobotu den sv. Filipa a Jakuba, zůstaviv syna Jana[9]) Spravoval tedy statek bratr Matějův *Petr*, jenž r. 1588 vložil Kutnohorským ve dsky vsi Bahno, Krasoňovičky a díl vsi Černína. Mladý Jan s ním bydlil bezpochyby na Bykanci a pojal r. 1604 k manželství Dorotu dceru někdy Karla Robmhapa z Suché.[10]) Petr Salava prodal potom svým jménem i na místě Jana Bořka strýce svého svrchupsaného (r. 1592) zboží své, Bykanec tvrz, dvůr poplužný s dědinami a dvůr poplužný v Tyništích, řečený Zemanovský *Zikmundovi Kozlovi z Reizentolu*.[11])

Bykanec připojen pak ke Křeseticům. Později tvrz spustla a dvůr rozprodán lidem.[12])

---

[1]) Paměti Dačického. [2]) DZ. 173. M 20. [3]) Lib. erect. [4]) DD. 21, 123. [5]) Archiv český I. 256, 518, 556, knihy Kutnohorské. [6]) DD. 16, 275. [7]) DZ. 8. S 8. [8]) DZ. 11. G 21. [9]) Paměti Dačického. [10]) Paměti Dačického [11]) DZ. menší 236. A 9. [12]) Viz Heber's Burgen ɔc. V. 252.

PERŠTEINEC.

Ves Peršteinec leží v hlubokém údolí. Pod bývalým rybníkem, nyní vysušeným, spatřovalo se v první polovici našeho století tvrziště, příkopem a náspem otočené. Nyní jest všechno již rozvezeno, a hrubé zdi, které se ve tvrzišti našly, vylomeny.

Nejstarší nám známý držitel zboží, na němž tvrz povstala, jest *Pertolt Pirkner*, bohatý měštěnín na Horách Kutných, kterýžto po smrti krále Rudolfa (r. 1307) velice přál císaři Albrechtovi, an chtěl trůnu českého pro některého ze synův svých dosíci, a straně Rakouské.[1]) On založil tvrz tu v letech 1308—1310, a opat Zbraslavský ve svých dějinách nám to takto vypravuje: Pertolt řečený Pirchnerův Horník, jehož množství peněz z dolův stříbrných nabytých nad stav městský byla povznesla, mezi Horou Kutnou a klášterem Sedleckým k polední straně v jednom údolí hrádek řečený Pirkenštein vystavěl, na němž spíše z jakési libůstky nežli nutnosti častěji přebýval, a že týž Pertolt více Bedřichovi knížeti Rakouskému, než Jindřichovi knížeti Korutanskému přízní a láskou oddán byl a věc tato jiných tajna nebyla, i obávaje se, aby ho ruka Korutanského jednou těžce nezasáhla, s Ortlibem a Jenslinem sudím tajně z Hor Kuten ke knížeti Rakouskému uprchl a hrad svůj služebníkům, aby jej opatrovali, zůstavil. Ti však, kteří na tvrzi zůstaveni byli, neváhali po okolí loupeže provozovati. Sebráno jest tedy četné vojsko nejen pánův, než i Horníkův, aby hrádek ten obléhali; než přišli sem mnozí na poručení Korutanského nikoliv aby válčili, než aby se jim dala příležitosť chudé olupovati, neb tíže veškerá půtky této ležela na sousedním klášteru Sedleckém, an veškerý lid byl se položil v okolí téhož kláštera. Korutanský jak pro sebe tak i pro vojsko náklady vyžadoval a dostával od kláštera. Též i ti, kteří hrad bránili, na klášteru špíži vynucovali hrozíce, nebude-li dána, ohněm i mečem; tak jsa ubohý klášter ze dvou stran stížen, neodporoval, nýbrž všem dával, cokoliv klášter míti mohl. Vojsko žalo na polích obilí, zabíjelo dobytek do kuchyně, a tak z té války svatému klášteru Sedleckému zůstavena jen největší chudoba. Po nějakém čase s jistými výminkami hrad dobyt, ale klášter všeho, co míval, zbaven byl.

Že by byl Pertolt opět Peršteince dosáhl, není známo. Roku 1312 nacházíme jej na straně Pušovcův, bojujícím proti Drslavcům, téhož roku nabyl v Moravě hradu Tempelšteina.[2]) Že se však rada Pirknárův z Hory nevystěhoval, tím se dovodí, že Štěpán Purknar, měštěnín Kutnohorský, r. 1324 špitál pro chudé za zdmi městskými a Čáslavskou branou založil a r. 1332 v Kutné Hoře přebýval.[3]) Zdali on snad statek po Pertoltovi držel, nechceme tvrditi.

Ve středu 14. století držel Pirkenštein měštěnín *Petr Delfinův*. On r. 1352 k spáse duše manželky a dcer svých klášteru Sedleckému 3 kopy grošů věčného ročního platu daroval a na statku svém (in bono suo Pirkenstein) zapsal.[4]) Brzo potom přejal zboží to *Mikuláš Haman* a *Ondřej* bratří a prodali je pak r. 1356 *Vernušovi Mautnerovi*.[5])

Ke sklonku téhož století držel Pirkenštein *Petr Písecký*, měštěnín Kutnohorský. On založil r. 1399 v kostele Vyšehradském oltář řečený „Pane, kam jdeš" s věčnou mší, která se tu sloužiti měla, a nadal jej platem 10 kop ročního na zboží svém Peršteinském.[6]) Když několik let potom (r. 1402) král Václav jat byl návodem bratra svého Zikmunda krále Uherského, mnoho zlého učiněno v Čechách pomoci některých pánův českých. Tu i Zikmund do Kutné Hory přišel a Petra Píseckého jakožto nejvěrnějšího přívržence králova vězením zjistiti kázal. Potom jest Petr týmže králem Uherským přinucen, aby tvrz svou Pirkenstein postoupil *Mikšovi*

---

[1]) Viz Palackého dějiny a Font. rer. Boh IV. 163. [2]) Palacký str. 105, 126 a Volného topografie Moravy III 348. [3]) Historia kláštera Sedleckého 1630, 22, Reg. III. 728. [4]) Dějiny kláštera Sedlec. (mus.). [5]) Arch. gub. [6]) Arch. musejní.

s *Jemništ*, milostníku krále Uherského, a jemu bez práva ve dsky vložil. Potom král Václav, když se z toho vězení vrátil, okolo let 1403—1404 zápis ten bezprávný zrušil a tvrz Petrovi opět navrátil.[1])

V husitských válkách právě, když se r. 1421 strana Táborská silně v Čechách zmáhala, dostala se tvrz Peršteinec v držení katolického pána *Oldřicha s Rosenberka*, byvši mu lidmi na ni bydlícími zrazena. Vládyka *Oneš (s Mikovic)*, jemuž se po tvrzi zachtělo, nejen obmýšlel tvrz tuto v moc svou přivésti, nýbrž i pana Oldřicha se světa sprovoditi. Najav prý v Kolíně jakéhosi Jana Domašína z Prahy, takto k němu mluvil: „Když tam budete u Rosenberského, buďte toho pilni, zdali byste se nad ním pomstili pro tu tvrz Perštajnec" (snad byla Onšovi samotnému odňata?). S tím přišel Domašín z Kolína od Pražan do Hory dne 23. dubna (r. 1421) a získal pro tento záměr Petra, šafáře z Perštajnce, pohroziv mu těmi slovy: „Hněvá se na tebe pan Oneš, žes té tvrze Perštajnce postoupil panu Rosenberka, a chceť proto k tvému hrdlu hleděti." Domašín a Petr přibravše si ještě čtyři pomocníky, kuli potom jalové pikle proti Krumlovu, sídlu pánovu, ukládajíce ač marně o bezživotí pánovo.[2]) Že později Oneš aneboli rod jeho zase vešli v držení tvrze, vychází odtud, že se vyskytuje *Petr s Mikovic* r. 1437 seděním na Peršteinci [3]) a stal se praotcem vládycké rodiny *Peršteinských s Mikovic*. Týž byl do r. 1463 Rožmberským purkrabí na Dívčím kameni. Onšův syn *Jan Peršteinský s Mikovic* zabit asi r. 1487 a zboží po něm zůstalá, tvrz Peršteinec s platem z jistých vinic, darována potom králem Vladislavem *Benešovi s Veitmile*, purkrabí na Karlšteině a nejvyššímu mincmistru, *Václavovi ze Svárova*, místokomorníkovi, a *Prokopovi s Hor Kuten*. Anežka z Mikovic sice odpírala tomu provolání a dání, ale nic jí to neprospělo.[4]) Po roce 1490 dosáhla Peršteince *Johanka s Radonic* (dcera Jana Bůvola), držitelka tvrze dolejší v Souticích a později statku Krchlebského. Za ní byla již tvrz spustlá a dvůr panský lidem pod plat vysázen. Ta zemřela r. 1528 odkázavši Peršteinec *Janovi Salavovi s Lipy* a *Mandaléně s Újezda*, manželce jeho, načež se tito r. 1528 v Perštejnec uvázali.[5])

Řečený Jan (později starší zvaný) držel v okolí mnoho jiných statků, jako Malešov, Úmonín a Křesetice. Po jeho smrti zdědila ty statky *Mandaléna s Újezda*, manželka jeho, ale zapsala je z většího dílu příbuzným manželovým; avšak tvrze pusté Peršteince postoupila před r. 1571 [6]) *Jiříkovi Hášovi s Újezda* a zápis o tom mu r. 1576 ve dsky vložila.[7]) Háša připojil „zámek pustý rozbořený Peršteinec" ke zboží Křesetickému.

BAHÝNKO.

Staré tvrziště spatřuje se u vísky Bahýnka (vlastně Bahénka) blíže vsi Bahna. Zdá se, že tvrziště to patřivalo k Sionu. Sice o něm nic známo není.[8]) V pověsti se vypravuje, že zde sídlíval Jan Roháč z Dubé a že odtud šla chodba do hradu Sionu. Ves Bahno patřila asi od r. 1540 k Malešovu a r. 1568 koupena ke Křeseticům.[9])

KRASOŇOVICE.

Ves Krasoňovice leží v Bykanské farnosti. Zde bývala tvrz již ve 14. století. *Zbyněk s Čestína kostela* zakládaje r. 1389 oltář sv. Prokopa s kaplanstvím v Čestíně daroval k němu dvůr a tvrz v Krasoňovicích a plat v Bahně [10]) K témuž oltáři patřil týž statek ještě r. 1410 a tehda Hanuškovi z Bykance do jeho života pronajat.[11]) V 15. století tvrz tato zanikla a v 16. století patřila ves k Malešovu a později ke Křeseticům.

[1]) Copiarium Přemyslaeum, fol. 141. Za těch dob byl tu purkrabí Jetřich z Šonvaldu (Arch Jihlavský.) [2]) Kniha popravčí, vyd. Mareš [3]) Topografický slovník. [4]) DD. 17, 448 a 26. H 9. [5]) DZ. 6. E 10. [6]) Archiv Kutnohorský. [7]) DZm 234. H 16. [8]) Pam. arch. X 216. [9]) Heber V. 248. [10]) Borový, lib. erect. III. 307. [11]) Lib erect. XIIIa. 176.

PABĚNICE.

Ve vsi Paběnicích nedaleko kostela na výšině stávala tvrz, jejíž místo jest pokryto několika usedlostmi. Místu tomu se říká nyní „na hradě". Jako první držitelé připomínají se r. 1279 *Volkmar* a *Vilém*, kteří téhož roku ves Třebunice klášteru Břevnovskému prodali.[1]) K předkům *Voračických s Paběnic* náleželi bratří *Hrabiše* a *Oldřich*, z nichž onen se v letech 1289 až 1318 nezřídka jako svědek v rozličných zápisích připomíná a r. 1317 se k nespokojencům, kteří proti králi Janovi stáli, se připojil. Bratr jeho Oldřich byl r. 1306 kanovníkem několika kostelů, později scholastikem Pražského kostela a až i administratorem biskupství v ten čas, když Jan biskup byl od svého důstojenství odstaven. Vstoupil r. 1327 do kláštera Sedleckého, stal se tu r. 1330 opatem a zemřel r. 1334 dne 13. prosince.[2]) Hrabišovi synové Petr a Oldřich již Paběnic nedrželi, onen byl již r. 1337 v kraji Prachenském, tento byl r. 1348 pánem na Vildšteině.[3]) V letech 1361 až 1363 držel Příbec jakýsi Paběnice a připomíná se mezi patrony kostela Třeboninského. Soudíc pak podlé řady těch, kteří po něm tento hlas podací drželi, byli r. 1380 pan Krušina a r. 1391 Jindřich z Lipého páný na Paběnicích. Od r. 1392 vyskytuje se jako majetník *Jakeš Písecký*, bohatý horník [4]) Týž tu seděl ještě r. 1408 a téhož roku koupil dědinu Homolovskou v Třeboníně s částí podací kostelního.[5])

Nástupcem jeho byl zase Horník, totiž *Václav Fruchár*, hofmistr Kutnohorský. Ten dokonal věc Jakšem začatou. Jakeš totiž byl slíbil faráři Třeboninskému, že mu dá za desátky povinné z Dubenského dvoru dva lány roli a úrok; to provedl Václav dada ty dědiny a plat v Třeboníně.[6]) Václav držel v Paběnicích hrad, který se však i tvrzí nazývá, a k tomu několik vesnic; to vše prodal r. 1415 *Benešì s Řepčic*, od něhož na zaplacení polovice zboží Řepčické přijal.[7]) Beneš byl v držení Paběnic ještě r. 1419,[8]) pak následoval *Aleš s Malíkovic*, jenž prodal Paběnice tvrz, městečko a vesnice (r. 1431) *Mikuláši s Nehodiva*. Nedlouho potom opanoval je pověstný hejtman Táborů, *Ondřej Keřský s Římovic*. Možná, že je již měl r. 1435, avšak také možná, že je teprve potom od kněze Bedřicha ze Strážnice přejal.[9]) Keřský svadiv se r. 1446 s knězem Bedřichem, způsobil válku v kraji a velké loupeže činil. Bedřich vzav sobě na pomoc Hertvíka z Rušinova a jiné obyvatele Čáslavského kraje, chtěl Keřského na Paběnicích oblehnouti a psal na Tábor prose, aby mu půjčili pušku Chmelík někdy krále Václava a jiná děla, ale že se Táborští v tom srovnati nemohli, bezpochyby z té pomoci sešlo. Když Keřského na počátku července oblehli, bránil se jim tak dobře, že zbitých a raněných na třech vozích do Kolína vezli.[10]) Mikuláš Trčka z Lípy jsa té doby hejtmanem krajským, jak se zdá, s krajským lidem jim přišel na pomoc. Když bylo zle, Keřský tu noc přede dnem 13. července kázav sobě most spustiti, sám a sám jezdecky podskočil a ujel, opustiv družinu na tvrzi. Ta pak dva dni potom dobyta a Trčka kázal všechny zvěsiti. Potom se zavřel Keřský na Janovičkách a byv obležen opět chtěl proskočiti, ale nevěda, že jest opleten (totiž ploty obklíčen), jest od Trčky jat a pak mu jako škůdci hlavu sťali.[11])

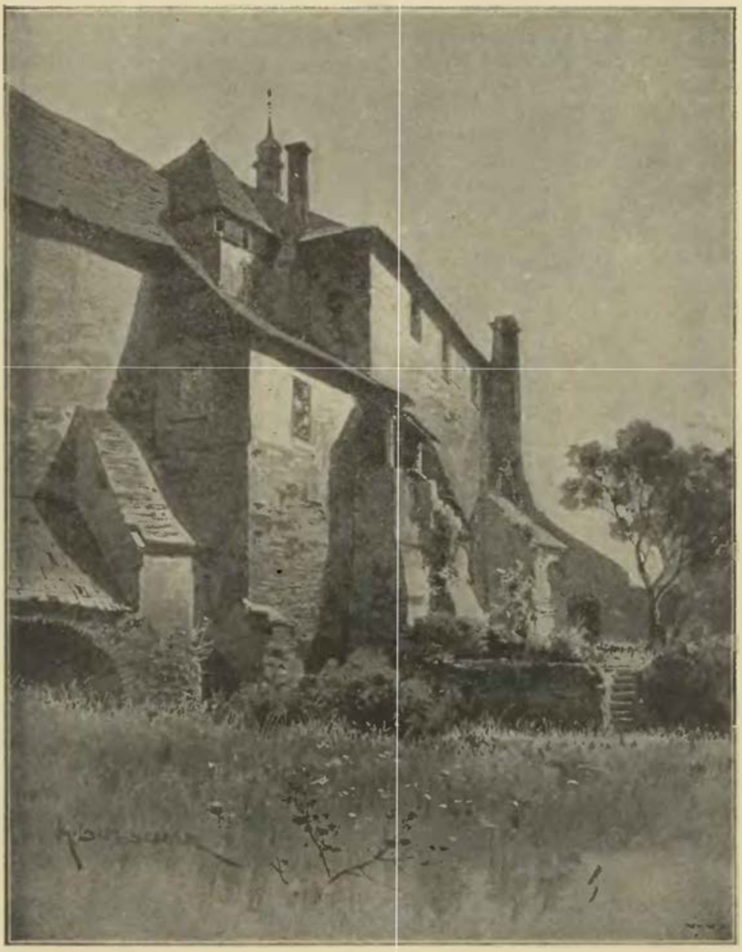
Dědičné právo na Paběnicích náleželo Janovi Kaplíři ze Sulevic podlé dlužního zápisu, který mu byl r. 1418 Beneš z Řepčic učinil. Od synů jeho Václava a Bohuslava získal to právo r. 1454 *Bohuslav s Košína*.[12]) Když tento zemřel, dostal syn jeho *Jindřich* Paběnice, Lhotu a Úmonín za díl, ale prodal vše to zboží (r. 1457) *Janovi s Košína* strýci svému.[13]) Po tomto následoval z téhož rodu Kryštof s bratřími svými a postoupil pak Paběnic *Petrovi Janov-*

[1]) Reg. II. 502. [2]) Podlé regest a kronik. [3]) Viz v I. díle dějiny Ohbí a Vildšteina. [4]) Lib. conf., lib. erect [5]) Lib. erect XIIIa. 164. [6]) Lib erect. VIII. 160. [7]) Rel. tab. II. 111, 120. [8]) Rel. tab. II. 145. [9]) Arch. č. III. 502, 512 [10]) Arch č. II. 414. [11]) Staři letop. 142. Hájek. [12]) DD. 20, str. 153. [13]) Rel. tab. II. 287

skému z Suchotlesk, který se okolo roku 1472 pánem jeho nazývá.[1])

Bohuslav, Petrův syn, prodal r. 1487 tvrz a městečko Paběnice s vesnicemi *Slavatovi z Chlumu.*[2]) Zboží to potom ke hradu Chlumu připojeno, při němž se r. 1547 zámek pustý Paběnice připomíná. Paběnice se staly sice ještě jednou samostatným statkem (v letech 1580—1625), avšak starý zám-k zůstal pustinou.

statek zabrán a postoupen r. 1623 *Heraltovi Václavovi Libšteinskému z Kolovrat.*[1]) Odtud patřily až do r. 1644 k Janovičkám. Tehda koupila je *Markéta Kordulova z Říčan*, ale postoupila je r. 1649 synu svému *Vilémovi Vratislavovi Hrobčickému z Hrobčic.*[2]) Tento přikoupil Březovou a zemřel r. 1656. Korutice zdědila po něm a synu, který po otci brzo zemřel, máti jich Dcrota Benigna,[3]) a ta prodala r. 1660 tvrz a ves Korutice Červené se 3 vesnicemi

Partie z Vlaského Dvora.

KORUTICE.

Nedaleko Janoviček jest ves Korutice, v níž tvrz teprve ke konci 16. století povstala[3]) Roku 1561 koupil je *Adam Budovec z Budova*, skoupil několik kmecích dvorů a svedl je na poplužný dvůr, při němž, tuším, *Heřman Bohdanecký* dům k bytu vystavěl (před r. 1583). Po jeho smrti prodán týž statek[4]) a dostal se před r. 1598 v držení *Petra Lukáše Rašina z Ryzemburka*, jenž toho roku na tvrzi Koruticích dluh zapisoval.[5]) Témuž

[1]) Kutnohorský archiv. [2]) Rel. tab. II. 420. [3]) Korutice patřily v letech 1380—1407 k Březové, pak z části ke Zhoři, z části ke Hrádku Odranci V 16. století a až k r. 1561 patřily obci Čáslavské. [4]) DZ. 14. F 5, 18. G 6, 22. B 29. [5]) DZ. 92. D 6.

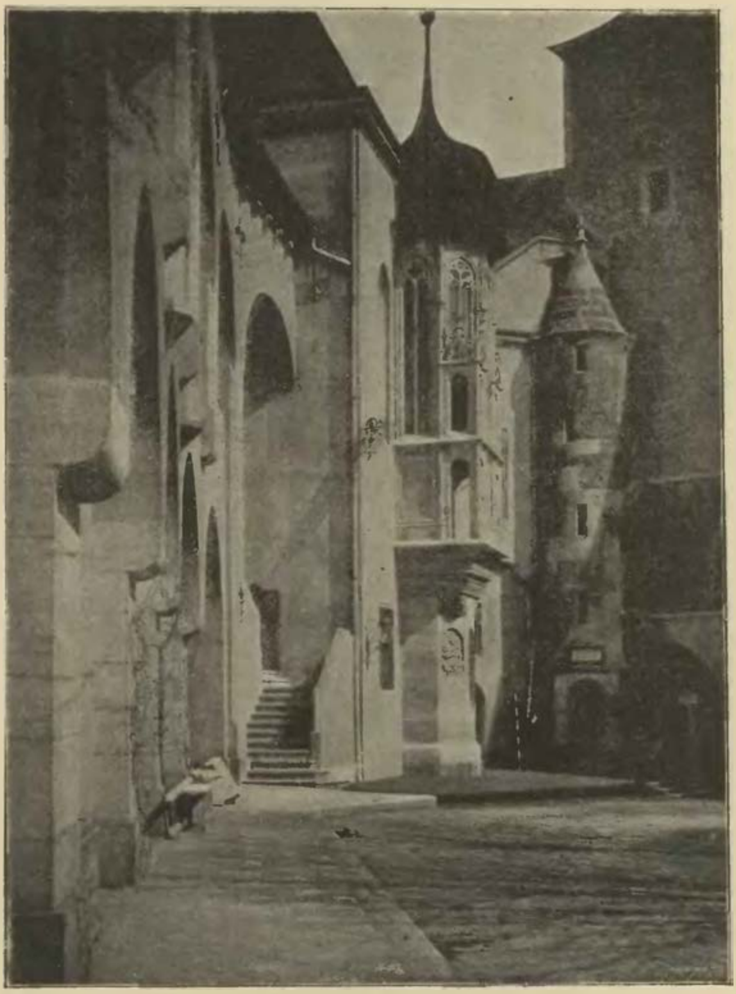
Mikuláši Bernartovi z Gerštorfu a jeho manželce.[4]) Roku 1681 přikoupen týž statek k Malešovu, při němž až do r. 1738 zůstával. Pak byl příslušenstvím Úmonína a potom Křesetického panství.

BŘEZOVÁ.

Ve vsi Březové posud zříti jest místo tvrze.[5]) Nejstarší předek vládyk z *Březové* byl *Jindřich*, jenž žil ke sklonku 13. století. Jeho syn *Příbram* pohnal r. 1318 do soudu zemského sousední dva vládyky z Úmonína, poněvadž mu drželi tři dvory kmecí v Březové.[6])

[1]) Bílkovy Děje konf 455. [2]) DZ. 304. M 17, 318. N 9. [3]) DZ. 113. L 7—8 [4]) DZ. 313. E 22. [5]) Pomůcka Heber's Burgen oc. V. 252. [6]) Tabulae vetust. 235.

Ke sklonku téhož století *Jan* mladičký syn Haškův s *Podhořan* držel Březovou tvrz, ves celou s podacím kostelním. S ním se spolčili Vilém z Duban a Pešek z Duban dědinam svými, totiž platem v Mataťově r. 138c.[1]) Roku 1383 byly dědiny ty, totiž Březová tvrz a ves, ves Korutice, v Mataťově 6 kop úroku, v Podhořanech dvory kmecí po Janovi Haškovi provolány, ale *Vilém Dubánek s Duban* právo své, spolkem uzavřeným nabyté dokázal.[2]) role. Roku 1392, když byly vsi Březová a Korutice jako odúmrť provolány, odpíral tomu u soudu dvorského spolu s Kunatou Kaplířem a také práv svých dovedl. Roku 1404 měl velkou při s jakýmsi *Heršem s Březové;* tento táhl se u soudu zemského k nějakému dědictví svému posloupnému, kteréž mu Albert vydati nechtěl, nařek' jej, že pochází z nepravého lože. Když se však byl Hereš u dvoru arcibiskupa Pražského očistil, dáno mu soudem za

Arkýřová kaple ve Vlaském Dvoře v Hoře Kutné po obnově.

Vedlé Jana Haškova měl též nějaké právo k Březové *Markvart se Žleb* jinak s *Vartenberka* a *Petr* jakýsi (tuším Petr z Kosti, bratr Markvartův). Tito postoupili dskami dvoje popluží v Březové s tvrzí a dvory kmecími, a Korutice ves celou, nejen právo své, nýbrž i právo sirotka Haškova z Březové *Albertovi s Březové.*[3]) Tento Albert následuje zbožného zvyku svého století, daroval r. 1390 kostelu v Bykani místo platu obvyklého čtvrt lánu právo; neboť i Albert nařčení své nemohl dovoditi.[1]) Krátce potom již Alberta v držení Březové nenacházíme.

Nástupce jeho byl r. 1406 *Jan s Březové*, který na tvrzi zdejší a zboží celém 200 kop zapsal Mikuláši a Mikuláši bratřím z Ledče.[2]) Asi roku shorapsaného vyveden jest z držení Březové Heršem svrchupsaným, jenž Březové a Korutic po nálezu soudu zemského dosáhl.[3]) Nevíme, jestli z naší Březové pocházel proslulý svého času *M. Vavřinec s Březové* (syn Václslavův z Březové), jenž se r. 1370 narodil a po r. 1437 zemřel;[4]) z jiných pramenů víme však, že rod vládyk z Březové tehda ani na Březové nevládl.

[1]) Reliq. tab. I. 455. Srovnej k tomu tamže 491. [2]) DD. 13, 151. Jak máme odpor pramenů vysvětliti, že r. 1392 zase Vilém Dubánek „nomine suo et Johannis orfani Hasconis de Březové alias de Podhořan" novému provolání odpíral, nevíme. Roku 1410 opět se vyskytuje provolání po *Haškovi* (DD. 15, f. 213); míní se tu bezpochyby svrchupsaný Jan. [3]) DD. 13, 162, 164.

[1]) Reliq. tab. I. 79. [2]) DD. 15, 262. [3]) Jireček, cod. jur. Boh. IIb. 348. [4]) Viz o něm Font. rer. Boh.

Neboť bratří z Říčan byli r. 1414 právo své k Březové postoupili *Bernartovi Gruberovi*, měštěnínu od Hory Kutné. Týž získal k tomu před tím (roku 1414, 20. Mart) od Anny vdovy Janovy z Březové věno její.[1])

Po smrti Grubrově všechno jeho právo spadlo na krále, a král Zikmund daroval r. 1437, 18. listopadu toto své právo královské na vsi Březové *Mikuláši Sokolovi z Lamberka*.[2]) Sokol dobrou volí právo své postoupil *Ondřejovi z Římovic* seděním na Paběnicích (z rodu vládyk Keřských). Týž jest pověstný Táborský hejtman Ondřej Keřský, jenž byl pro výstupky své, zvláště pro rušení míru r. 1446 v Čáslavi odpraven. Po jeho smrti ujali se sirotků pozůstalých Jan z Soutic a Kuneš Rozkoš z Dubé a ti r. 1454 práva sirotků hájili.[3])

Na počátku 16. století již nebylo tvrze v Březové, ale zůstal příkop vodou opuštěný, do něhož nasazovali ryby. Ves patřila k panství Malešovskému až do r. 1571 a pak prodána k Úmonínu. Zase se pak dostala k Malešovu, k němuž až do r. 1655 patřila. Téhož roku prodána ke Kornticům a s nimi později připojena ke Křesetickému panství.

ÚMONÍN.[4])

Ves Úmonín záhy se již vyskytuje v starých památkách a tvrz zde byla též stará; byť se teprv na počátku 15. století připomíná, vždy mohla státi již v 14. století. Nejstarší nám známý majitel vsi byl *Jan z Úmonína* r. 1289.[5]) Potomci neb nástupcové jeho *Vesel* a *Bun z Úmonína* pohnáni byli r. 1318 do soudu zemského.[6]) Několik let potom vyskytují se *Přibík* a *Slavibor* bratří z Úmonína, kteří se v letech 1356—1360 dědinami svými ve Vyšíně, Úmoníně a v Křeči spolčili.[7]) Svazky příbuzenstva, zdali nějaké je poutaly, poznati s to nejsme, jakož i udati nemůžeme, zdali jim celá ves patřila aneb díly její. Ke sklonku 14. století držel dvůr zdejší, při němž, tuším, tvrz povstala, *Kryštof Pisk* Horník, choť jeho Eliška, dcera Miky Ertla Pražského, ovdověvši někdy při počtí 15 století táhla se potom k věnu, jež měla na Úmoníně zapsáno.[8])

Na počátku 15. století stála již v Úmoníně tvrz, na níž seděl r. 1411 *Zdislav ze Lhoty*, zboží to však nebylo čisté, nýbrž byly na něm penize zapsané, z nichž Zdislav roční úroky platil. Zemřel r. 1415.[9]) Již r. 1418 držel Úmonín *Beneš z Řepčic* a *z Paběnic*, poněvadž se od něho zápis nachází, jímž zapsal 3000 kop na tvrzích Paběnicích a Úmoníně s příslušenstvím a dvoru Lhotě Janovi ze Smržova a z Kostelce, Jarce manželce své, Štěpánovi z Čestic a Janovi Kaplíři z Sulevic[10]) Z věřitelů byl r. 1437 jediný *Jan z Sulevic* na živě, pročež se on ihned ve zboží svrchupsané uvázal. Od něho zboží to přešlo na *Bohuslava z Košina*, jenž několik synů zanechal. Když se tito rozdělili, dostal se Úmonín s Paběnicí jednomu ze synů *Jindřichovi;* ten pak prodal r. 1457, 21. července tvrz Paběnice, městečko, Úmonín tvrz, Lhotu dvůr poplužný s dvory kmecími a vesnicí *Janovi z Košina*, strýci svému, za 300 kop.[11]) O tom, jak dlouho zde Jan seděl a kteří byli jeho nástupci, v pamětech se nepovídá.

Na počátku 16 století patřil Úmonín *Jiřímu Haši z Újezda*, po němž jej r. 1535 dcera jeho *Mandaléna* provdaná za Jana staršího *Salavu z Lipy* († r 1560) zdědila. Ta opatřivši se pro svůj ostatní živůt na Malešově a Peršteinci postoupila vkladem r. 1562, 18. srpna Úmonína tvrze, dvoru poplužného, vsi celé, Olšan vsi celé a Lhoty vsi pusté s příslušenstvím *Janovi mladšímu Salavovi z Lipy na Lhoticích* však s tou výminkou, aby bratřím svým Jiřímu, Jindřichovi a Mikuláši Salavům 500 kop vyplatil.[1]) Jan koupiv r. 1565 ves Lhotku s dvěma dvory vystavěl a založil kostelík nad Úmonínem (sv. Jana Lhotský) a sídlil na zdejší tvrzi až do smrti své (r. 1587 v neděli květnou). Pohřben jest v témže kostelíku.[2])

Statky všechny Janovy jak Úmonín, tak i ty, které okolo něho ležely, připadly synům jeho *Jindřichovi, Matějovi, Václavovi* a *Mikuláši*, kteří se o ně rozdělili, čímž povstalo čtvero statkův. Úmonín ujal *Jindřich*, zasnoubil se s Eliškou Robmhapovnou z Suché a věnoval jí r. 1594 na dílu svém, totiž tvrzi a vsi Úmoníně, dvoru a vsi Březové 3750 kop grošů českých věna.[3]) Zemřel r. 1599 zanechav dvé nedospělých dětí *Jana* a *Jindřicha Matěje*, načež bratří jeho ostatní statkem vládli a věno svrchupsané Elišce r. 1600 vyplatili. Poněvadž však dluhy je tížily, přišel statek do prodeje, a komisaři od soudu zemského vydaní prodali r. 1603 *tvrz Úmonín* s pivovárem, dvorem, štěpnicí, zahradami a t. d. *Mikuláši Salavovi z Lipy na Lhotě* za 5500 kop grošů českých.[4])

Mikuláš dvakráte byl ženat, poprvé měl Žofii z Minic pozůstalou vdovu po Václavovi ze Strojetic a ta zemřela r 1609 na tvrzi Úmonínské,[5]) podruhé s Kateřinou z Kokořova. Z prvního manželství splozena jediná dcera *Kateřina Anna*, jíž Mikuláš posledním pořízením (2 prosince r. 1624) tvrz Novou Lhotu, vsi Lhotku, Olšany a podací sv. Jana ve Lhotce odkázal Manželce své *Kateřině z Kokořova* poručil místo věna 12.550 kop míšeňských (které mu byla přinesla) Úmonín tvrz s příslušenstvím. Mladistvá a dosti zámožná vdova vdala se podruhé za nejvyššího písaře *Oldřicha Sezemu Karla ze Skuhrova* na Louňovicích a Zvěstově, jemužto porodila dvě dcery Lidmilu Mandalénu a Alžbětu Kateřinu. Ona se vdala za Karla Adama Lva z Říčan, tato za nějakého pána z Kaiseršteina. Když máti jich umírala, učinila je dědičkami statku Úmonínského, načež se ony 23. září r. 1656 o dědictví mateřské rozdělily. Alžběta Kateřina vzala si Čestín kostel, a Lidmile připadl Úmonín s příslušenstvím a dva domy v Novém městě Pražském (jeden na příkopích vedle černé růže a jeden u sv. Štěpána.) Po Lidmile († r. 1661) zdědil veškeré její statky manžel její *Karel Adam Lev z Říčan* a na Louňovicích a Odlochovicích, soudů dvorského a komorního rada, ten však dlouho Úmonín nepodržel, nýbrž jej prodal r. 1661, 10. listopadu *Tomáši Ferdinandovi Popovskému ze Šarfenbachu*, hejtmanovi panství Malešovského, za 7500 fl. rh. Řečený Tomáš byl velmi dobrý hospodář a rolník, kterýžto se staral o povznešení statku svého a jej všelijak zvětšoval. Roku 1664 koupil vsi Švábinov a Vernířov, r. 1669 koupil ves Mezholezy. Konečně tvrz zdejší, která byla po 300 letech sešla, znovu vystavěl či přestavěl, užívaje k tomu Turků, kteří byli r. 1683 u Vídně zajati; padá tedy přestavování toto v léta 1684—1685. Nežli se ještě do nového krásného zámku přestěhoval, pojal podruhé k manželství Helenu Markétu z Kalenic; zemřel však 100 dní po svatbě (31. ledna r. 1686) na Úmoníně, zůstaviv syny *Karla Ladislava, Leopolda Frant. Antonína, Ferdinanda Leopolda* a *Tomáše Ludvíka*, kteří pak maceše své z obzvláštní vděčnosti 1500 fl. rh. na statku Úmonínském věnovali.

Karel Ladislav Popovský 24. ledna r. 1686 získal od bratří svých celý statek Úmonínský a prodal dne 7. května r. 1701 týž statek s nově vystavěným zámkem a dvorem, dvůr Švabinov ze sedlských pustých dvorů svedený, vsi Úmonín, Vernířov a Mezholezy hraběti *Gotvaldovi Františkovi Čabelickému z Soutic* za 39 000 fl. rh.,[6]) od něhož za nedlouho (r. 1706) statek ten na *Jana Ferdinanda*

[1]) DD. 15, 262; rel. tab. II. 106. [2]) Arch. český II. 202, III. 520. [3]) Arch. č II. 202. [4]) Pomůcka: Heber's Burgen V. 250. [5]) Reg II. 638. [6]) Tab. vetust. 235. [7]) Reliq tab. I. 421. Přibek držel nějakou část blízké vsi Lhoty, jež po jeho smrti na krále spadla (r. 1381). (Viz DD. 13. f. 150.) [8]) Jireček, cod. jur. Boh. IIb. 341. Onen Tomáš Palvin řečený Egerer, měštěnín Kutnohorský, po němž r. 1437 Úmonín jako odúmrť provolán jest, měl zde toliko plat, jejž byl koupil v březnu r. 1408 (reliq tab II. 47), a o němž se jiný zápis k r. 1411 nachází. (Viz DD. 15, f. 271.) [9]) Reliq tab. II. 79, DD. 15, f. 259. [10]) DD. 20, f. 123. [11]) DD. 21, f. 288, rel. tab. II. 288

[1]) DZ. 87 H 2. Dání se stalo r. 1562, 30. června. [2]) Dačického paměti. DZ 57. G 21—22, Method X 3 [3]) DZ 27. G 5. [4]) DZ. 189 E 6. Method X. 3. [5]) Dačického paměti. [6]) DZ. 408. B 8.

Robmhapa s Suché, JMC. radu a radu komorního soudu, přešla. Robmhap zase po krátkém čase postoupil Úmonín (r. 1709) strýci svému *Frant. Karlovi Robmhapovi* a tento Úmonín postoupil trhem *Jindřichovi Karlovi s Osteinu* na Malešově a Suchdole. Tento spojiv Úmonín s Malešovem, prodal pak celé toto značné panství (r. 1725) *Karlovi Jáchymovi* hraběti *s Bredova*, jenž držel v sousedství statky Pečky a Ratboř. Ale všechny jeho statky pomalu se tak zadlužily, že musily býti věřitelům (r. 1738) odhádány. Úmonín potom oddělen a dostal se r. 1746 trhem jezovitské koleji na Horách Kutnách. Jezovité spojili pak nově nabytý statek s panstvím Křesetickým.

Starý popis tvrze se nám nezachoval; ale nový zámek se v německém odhadu panství Malešovského r. 1738 takto popisuje:

Úmonín zámek, jenž jest všechen z kamene vystavěn, v jehož dolejším poschodí v pravo od vjezdu se nacházejí tři klenuté světnice, v nichž na ten čas purkrabí bydlí, vedle nich sklep a dále dva suché sklepy. V levo od vjezdu jest zase jedna klenutá světnice a vedle ní sklep; potom schody, vedle nich klenutá světnice lokajská a velká kuchyně, jakož i neméně okolo toho klenutá chodba (gang) s arkádami. V druhém poschodí jest taktéž vůkol z čtverců vystavěná chodba s arkádami; v pravo od schodů jest velká tabulnice a nejzáže jedna alkovna; v levo od schodů jest kaple a vedle ní oratorium. Tento zámek má také věži, a jest to vše šindelem pokryto. Odhádán zámek na 1600 fl. rh.[1])

Tvrz v Přítoce u Kutné Hory.

PŘÍTOKA.

Nedaleko Kutné Hory jest ves Přítoka, která se již r. 1131 připomíná a kostelu Olomouckému náležela,[2]) ale r. 1250 od biskupa *Sedleckému klášteru* prodána byla. Za těch dob říkalo se Přítoce také *Pfaffendorf*. Kromě toho tu byl dvůr, který náležel špitálu Kutnohorskému odkazem Hanuše Glenzla a r 1397 od rady Václavovi Bartušovi proti platu prodán byl.[3]) Při tomto dvoře postavena tvrz, která se řídila knihami Kutnohorskými.

Ke konci válek husitských držel týž statek *Hanušek Ferydan*, který od něho (r. 1435) studnici s jistým místem odprodal. Kromě toho dvůr ten všelijakými dluhy a platy zavadil. Později nechtěl platiti plat náležitý ke špitálu Horskému, tak že mu z toho povstaly různice s obcí Horskou. Ty uklidil Jan ze Soutic, nejvyšší mincmistr, r. 1443 vypověděv, že Ferydan povinen jest týž plat pravidelně o sv. Jiří a sv. Havle vydávati. Dvůr tento měl později Jakeš sonkenník a od něho jej koupil i s tvrzí r. 1454 Jan Malškorubský.

Roku 1462 uveden veň Jan Gebhart, kupec z Prahy, poněvadž mu předešlý držitel dluh jistý zaplatiti nemohl.[4]) Téhož roku provolána jest odúmrť po Ferydanovi starším i mladším, jež dána Sigmundovi Valkounovi z Adlar. Tomu odpírali obec Horská, poněvadž náležela Přítoka k šosu městskému, Gebhart jako držitel a Petr Šafář, měštěnín Pražský, proto, že mu měl z Přítoky plat 14 kop vycházeti[5]) Plat tento již po nějaký čas placen nebýval, a protož chtěl Šafář peníze, jež Jan Cibelník, nový držitel, Gebhartovi za ten dvůr u práva Horského kladl, staviti. Když však věc ta k rozsouzení přišla, učinil mincmistr a konšelé výpověď tuto (r. 1460): Poněvadž Ferydan zde v městě drahně časů před smrtí a potom až do smrti přebýval jest, měl-li's, ty Petře, aneb kdo jiný zde jaké právo, jako teď pravíš, měli jste naň tím právem sáhnouti, dokudž jest byl toho v držení za jeho živnosti. Druhé také víš, kterak za krále Ladislava provoláno bylo po všem tomto království, kdož by koli z starých Horníků i jiných měl právo k čemužkoli, buďto zde na Horách neb okolo, což k Hoře přísluší, aby právo své okázali do času od JMK. uloženého, že se jim má díti spravedlivě od Horníků, jakož se jest i dálo. I poněvadž ty, Petře, v tom času k tomu se neohlásil, zdá se mně i těmto pánům, žes ty své právo promlčel a ztratil.

Voršila Cibelníkova vdova po Janovi prodala r. 1501 dvůr Přítoku s příslušenstvím *Václavovi Maternovi s Květnice*. Trh toho vložen sice v knihy Horské, ale peníze placeny při dskách zemských jako za každé zboží pozemské a svobodné. Dokud drželi tvrz a dvůr měšťané, hleděli vždy k šosu městskému, než od těch dob, co tu vládl rod šlechtický, nechtěli se držitelé jiným právem říditi, leč jen zemským. Statek původně nevelký rozšířen jest Václavem, an drahně dědin ke dvoru dobře příležitých skoupil.

Okolo r. 1530 držel *Jindřich Materna* Přítoku a zemřel r. 1537. Po něm byli dva synové *Adam* a *Jindřich*, z nichž tento se teprve po smrti otcově narodil.[1]) Od r. 1550 měli Horští s nimi nevole, protože starodávné platy ke špitálu dávati nechtěli.[2]) Adam zemřel r. 1590 a pohřben v Hoře u sv. Barbory.[3])

Syn jeho *Bernart* nastoupiv v držení Přítoky pojal r. 1592 za manželku Annu z Malovic, r. 1613 však byl již mrtev. Z dětí jeho *Adam Materna* nastoupiv v držení Přítoky pojal k manželství Marjanu dceru nebožtíka Václava Březského z Ploskovic († r. 1612[4]). Byl Adam poslední svého rodu na Přítoce, kterýžto statek prodal *Ladislavovi Hrobčickému s Hrobčic* pánu na sousedním Čestíně kostele.

Ladislav se nazývá pánem na Přítoce poprvé r. 1622.[5]) Však dlouho tu nevládl. Byv odsouzen třetiny statku, ztratil oba statky, Čestín kostel i Přítoku. Přítoka zůstala spojena s Čestínem až do r. 1631. *Albrecht Libšteinský s Kolovrat* prodal r. 1631 tvrz Přítoku s dvorem a ovčínem *koleji jezovitské u sv. Barbory na Horách Kutnách.*[6])

---

[1]) DZ. 511. D 3. [2]) Viz Reg. I. 96, 570, 578. [3]) Archiv Kutnohorský. O Sedlecké části viz arch. č. II. 469. [4]) Archiv Kutnohorský. [5]) DD. 16, f. 367. Jest to plat, který n. Ferydan zavadil.

[1]) Dačický I. [2]) Arch. Kutnohorský. [3]) Dačický. [4]) Dačický. [5]) Pam. arch. X. 326. [6]) DZ. 393. J 12.

NEŠKAREDICE.

Ves Neškaredice, jež od německých Horníkův také název Kotigdorf obdržela, spravovala se v době starší městskými knihami Kutnohorskými, poněvadž tu nejvíce Horníci zboží pozemská drželi. Na rozhraní 14. a 15. století seděl tu *Ondřej Plumlin*, rychtář Kutnohorský, jenž měl syna, Jana, dědice Neškaredic, a dceru Anežku vdanou za Alše Kolovrata ze Zruče. Po smrti Janově táhl se král Václav k Neškaredicům jako odúmrti královské, již si vyprosili Zikmund z Ostrova, Ctibor ze Zásmuk a Petřík z Vršovic (r. 1417). Výprosníci vyhráli při svou a zvedeni na Neškaredice.[1]) Tvrz zdejší spustla ještě v 15. století, byvši snad ve válkách husitských i se dvorem spálena.

Uprostřed téhož století drželi tu 15 kop platu bratří Karel a Prokop z Chřenovic, ostatek totiž tvrz pustá s dvorem pustým a příslušenstvím po smrti Anežky Donínské spadl na krále Jiří (r. 1460), jenž zboží to udělil *Samuelovi z Hrádku* a *Mstidruhovi řečenému Majnuš z Hryzela*.[2]) Spustlé dědictví ač zhoršené, přece výprosníkům roku 1461 o sv. Filipu a Jakobu v 505 kop grošů odhádáno.[3]) Později držel Neškaredice *Mikuláš z Prachňan*, zámožný soused Kutnohorský, jenž držel také Libenice a Kbel a znám jest pamětmi svými, jež si zapisoval a jež se nám zachovaly v díle vnuka jeho Mikuláše Dačického.[4]) Ze synů jeho držel Neškaredice *Jindřich*, po němž zbyla dcera Anna; tuť poručnice její Dorota Preynerova vsi Neškaredice s příslušenstvím postoupila r. 1556 (vkl. 26. srpna) *obci Hor Kuten* v 2750 kop grošů českých.[5]) Pozdější dějiny vsi stýkají se s dějinami panství Křesetického.

ŽÍŠOV.

Nejstarší nám známý vládyka, jenž zboží zdejší držel, byl *Protivoj ze Žíšova* (r. 1318[6]). Roku 1364 podávali faráře ke kostelu zdejšímu *Chonata* a *Jaroš* bratří *ze Žíšova* a *Ješek* a *Chotek* bratří ze Chmeliště.[7]) Chotek měl, pokud víme, jen jedinou dceru, po jejíž smrti zboží její v Žíšově (r. 1381) spadlo na krále.[8]) Roku 1377 vládli zbožím zdejším tři bratří *Ješek, Buzek* a *Heřman ze Žíšova*.[9]) Poslední z nich Heřman záhy zemřel, zůstaviv sirotka také již r. 1381 umrlého, jehož zboží spadlo na strýce, ačkoliv je král Václav omylem na sebe potáhnouti chtěl.[10]) Ješek, jenž držel část vsi Chmeliště,[11]) připomíná se jako držitel části podací kostelního v Žíšově až do r. 1402 spolu s bratrem svým Buzkem, jenž jej však r. 1406 přečkal, sdíle totéž právo s Vaňkem. V časích potomních provozovali právo to bratří *Vácslav* a *Prokop ze Žíšova*. Onen připomíná se již r. 1406, a od r. 1407—1416 sdílel právo podací s bratrem svým Prokopem.[12]) Tento daroval r. 1408 jednu kopu platu ve vsi Chmelišti kostelu zdejšímu,[13]) a byv vedle bratra svého v rozbrojích se zdejším farářem, smířil se s ním r. 1410.[14]) Každý z nich seděl na jednom dvoře, „tak že tu byly dvory dva (jeden s tvrzí a druhý dvorec řečený Prokopovský) a mimo to ještě jeden dvůr poplužný, jenž záhy spustl. Vácslav zapsal r. 1414 díl svůj, totiž dvůr poplužný v Žíšově s dvory kmecími a částí vesnice Chmeliště a Topole v 50 kop českých grošů *Prokopovi ze Žíšova, Maršovi* řeč. *Hroznata* s *Černého Blata* a *Rudoltovi ze Žíšova*.[15]) Rudolt tento seděl na Žíšově s Prokopem ještě za válek husitských, a císař Zikmund zapsal jim r. 1421 Radlici ves kostela Pražského.[16])

Na tvrzi zdejší seděl potom Rudolt sám (roku 1430) jenž na zboží tom 500 kop dluhu Janovi z Popovic, příbuznému

[1]) DD. 15, f. 264—268. Roku 1402 připomíná se Zikmund z Kotigendorfu. (Arch. Jihlavský.) [2]) DD. 5, str. 70, 16, fol. 275. [3]) DD. 23. H 13. Roku 1481 patřily k Cerhenicům. [4]) Jireček, Rukověť II. 135. [5]) DZ. 86. M 11. Viz i Dačického Pam. I. na str. 90 a 363. [6]) Tab. vetust. 158. [7]) Lib. conf. [8]) DD. 13, f. 189. [9]) Lib. conf. [10]) DD. 13, f. 189. [11]) DD. 13, f. 198. [12]) Lib. conf. [13]) Lib. erect. VIII. f. 54. [14]) Ibidem VIII. f. 101. Roku 1414 připomíná se co fam. Procopius Zišovec. (Stará kniha Kouřim. str. 27.) [15]) DD. 21, f. 249. [16]) Arch. č. II. 188.

svému, zapsal.[1]) Roku 1440 připomíná se na sjezdu čtyř krajů východních,[2]) r. 1442 ještě žil, avšak již r. 1451 byl mrtev zůstaviv syny dva, *Vácslava* a *Rudolta mladšího*. Onen obdržel[3]) r. 1451 od strýce svého Jana z Popovic zápis na některé platy v Žíšově a Bečvářích obojích, tento r. 1453 zápis od Jana Čabelického z Soutic na dluh 600 kop grošů, zapsaný na těchže vesnicích.[4]) Oba zemřeli záhy; po smrti Rudoltově, jenž naposledy držel celé zboží rodiny, spadl Žíšov na krále Ladislava, jenž zboží to (r. 1457), totiž tvrz Žíšov s dvorem poplužným a druhým dvorem poplužným pustým, ves celou, Chmeliště ves celou, ve Velkých Bečvářích jeden dvůr kmecí pustý s polovicí lánu rolí, v Menších Bečvářích dva dvory kmecí, jeden Prokopovský a druhý Křečkovský s podacím a mlýnem v Žíšově udělil *Matěji Borotínovi z Vesce* a *Ctiborovi z Bestuhova*.[5])

Ke konci 15. století vešli v držení Žíšova vládyky *z Údimě*, kteříž se odtud až do vymření svého *Žíšovskými* psali. Z tohoto rodu seděli tu asi r. 1520 tři bratří *Jan, Kryštof* a *Šťastný*, kteří se o zboží otcovské tak rozdělili, že obdržel Šťastný tvrz Žíšov s dvorem a vsí a podacím, Jan díl nám neznámý a Kryštof ves celou Chmeliště, jež po smrti jeho spadla na syna *Jana z Údimě*.[6]) Tomuto Janovi prodal později Šťastný, jenž snad dědiců neměl, celé své zboží Žíšovské, po čemž týž Jan choti své Kateřině z Ostrova 150 kop grošů na zboží Žíšovském věnoval.[7])

Vedle tytuláře r. 1589 seděli na Žíšově *Vácslav Smil* a *Borotín Žíšovští z Údimě*; později vládl tu Borotín sám a odkázal statek strýni své *Anně Amalii z Údimě* (dceři Václavově?), provdané za Vojslava Branišovského z Branišova: od této koupil tvrz Žíšov (r. 1601) *Jindřich Němkovský Medonos z Medonos* za 7350 kop grošů míšeňských.[8])

Když zemřel Jindřich, zůstali po něm synové *Jindřich* a *Vilém Šťastný*. Ti oba prodali (r. 1609) tvrz Žíšov s dvorem poplužným, dvěma mlýny, olejnou a ves s podacím *Veronice Kolovratové* roz. *Berkovně z Dubé* a *z Lipého* za 7250 kop grošů míšeňských.[9]) Paní tato byla chotí *Heralta Vácslava Libšteinského z Kolovrat* a na Janovičkách. Když zemřela, zdědil Heralt Žíšov, ale před svou smrtí (r. 1630) daroval jej r. 1628 *koleji jezovitské v Hoře*, která jej ke Křeseticům držela.

ŠVABINOV.

Z bývalé osady Švabinovské zbyla toliko samota ležící u Vernířova, jež povstala rozprodáním dvora zdejšího; v starých dobách bývala tu také ves a tvrz již ve 14. století. Nejstarší z majitelů *Ješek* někdy *ze Švabinova* připomíná se r. 1316, a r. 1337 žil *Předbor ze Švabinova*.[10]) Za Karla IV. seděl na zdejší tvrzi *Bohuněk Chotělec z Lupenice*. Týž prodal r. 1379 (vkladem 24. dubna) ještě s jinými spoludržiteli tvrz a ves Švabinov, ves celou Zdeslavice, dvůr a ves Předbořice *Oldřichovi z Velimě* za 1000 kop grošů a zakoupil se potom ve Vinařích u Bydžova.[11]) Oldřich zemřel několik let po tomto trhu zůstaviv syny *Michala, Peška, Jenka* a *Mikuláše*. Poručníkem dětí byl Jenek ze Sendražic, jenž v letech 1383—1390 právo vedl na statky Bohuňkovy a správcův při trhu Švabinova, ani byli opomenuli zboží Švabinovské od všech závad očistiti. Řečení čtyři synové dosáhše let svých asi r. 1393 uvázali se ve zboží Veltrubské, po němž se také jmenovali prodavše, tuším, zboží Švabinovské. Na počátku 15. století seděla tu *Bohunka ze Švabinova*, jež prodala r. 1405 (vkladem 16. března) 20 kop

[1]) Rel. tab. II. 231. [2]) Arch. č. I. 255. [3]) Rel. tab. II. 247. [4]) DD. 21, f. 156. [5]) DD. 16, f. 363. [6]) DZ. 3. L 16. [7]) DZ. 4. E 16. Obnovení toho stalo se r. 1543 v pondělí po přenesení sv. Václava. V tytuláři r. 1534 uvádí se Jan seděním na Žíšově a vedle něho také Kryštof ze Soběšína na Žíšově. [8]) DZ. 130. K 12. [9]) DZ. 184. J 20. [10]) Tab. vetust. 111, reg. IV. 159. [11]) Reliq. tabul. 456—457.

Vlaský Dvůr v Hoře Kutné po obnově.

platu na Zdeslavicích, Předbořicích a Švabinově Petrovi z Příběnic a Janovi z Kopytec.[1]) *Smil ze Švabinova* přitiskl pečeť svou (r. 1415) k známému listu stížnému, jenž byl poslán sněmu Kostnickému, a přidal se potom zajisté ke straně pod obojí.[2]) Za válek husitských vešel v držení tvrze naší *Dobraň z Lešan*, jenž tu seděl s jakousi Markétou ze Švabinova, snad manželkou svou. Připomíná se r. 1436 jako svědek v jisté listině a byl r. 1440, 17. března na sjezdu čtyř krajů východních.[3]) Na témže sjezdu připomíná se také *Bohuslav ze Švabinova*, jenž byl z rodu Kozlíkův z Drahobudic, a Švabinov s Drahobudici až do r. 1483 držel. Za těch dob spustla tvrz zdejší, a Bohuslav bydlil bezpochyby na Drahobudicích a Zbraslavicích, jež mu patřily, ačkoliv se také ze Švabinova psával. Jan z Kopytec, jenž tehda ještě držel plat na Švabinově r. 1405 prodaný, vyprosil si na králi Ladislavovi r. 1454 odúmrť po svrchudotčeném Petrovi, písaři z Příběnic, a provedl právo své přese všechny odpory

[1]) Rel. tab. II. 15. [2]) Mezi tím časem držel Švabinov také Kunrat Naz, jenž jej prodal Kozlíkovi (z Drahobudic), kdy však to bylo, nepovíme (rel tab. I. 106). [3]) Arch. č. I. 256, III. 188, 513.

Bohuslavovy.[1]) Roku 1483 byl již Bohuslav pokročil v letech, pročež třemi zápisy pořízení o veškerém zboží svém učinil. Švabinov zejména zápisem r. 1483 v úterý před svátkem 11 tisíc panen zapsal *Bohuslavovi* synu *Mikuláše Daxa z Hamršteina* a *z Radenína*, však tehda, kdyby děti jeho mužského pohlaví vymřely.[2]) Po kolika letech dostal Švabinov *Jan Pařízek z Pařízku*; týž prodal r. 1537 (vkladem ve čtvrtek na den sv. Lucie) Švabinov tvrz pustou a ves, Předbořice ves celou, ves Zdeslavice a v Černínách dvory kmecí za 1300 kop grošů českých *Jindřichovi Firšicovi z Nabdína*, jenž to vše k panství Zbraslavskému připojil.[3]) Když Firšic prodal Zbraslavice r. 1548 *Petrovi z Malovic*, dostala se tomuto také tvrz pustá s vesnicí Zdeslavicí. To jest poslední zpráva, již máme o pusté tvrzi. Ke statku Úmonínskému a panství Křesetickému dostala se ves mezi tím spustlá v 17. století.

[1]) DD. 16, f 353. Tudíž Jan zveden jest r. 1454 o sv. Markétě na tvrz pustou v Švabinově s dvorem poplužným a dvory kmecími, a vsi Zdeslavice a Předbořice a odhádáno mu právo královo v 100 kopách, totiž tolik, co platila polovice Petrova. (DD. 23. D 12.) [2]) DZ. 84. C 16. Bohuslav ze Švabinova zemřel před r. 1486. (Rel. tab. II. 412.) [3]) DZ. 3. D 1.

JENÍKOV TVRZ.

Město Golčův Jeníkov rozkládá se na návrší, jež se pomalu k jihu zdvihá, tak že nejvyšší část jeho je u jižního konce a nejnižší u začátku na severní straně. Vlastně je to veliký rynk s několika ulicemi. Na severní straně stojí zámek, nové stavení z konce 18. století pocházející. Něco níže stojí nedaleko silnice vysoké tmavé stavení věžovaté, ke kterému jsou přistaveny z jedné strany domek a z druhé strany stavení k pivováru patřící.

Pod zemí tohoto stavení, které tvrzí bývalo, jsou sklepy, v přízemí klenutá místnost jako bývá v takových starých staveních. Odtud jde šnek s točitými schody až nahoru, avšak byl také vchod ve výšce z nějakého vedlejšího stavení, které již dnes nestojí. V prvním poschodí jest velká světnice s dvěma velkými okny a vlaským komínem; dvě okna jsou zazděna. Na stěnách lze spatřiti zbytky nápisů, ale z pamětní knihy na děkanství se poučíme, že tu bývalo osmero nápisů, které obrazy nahrazovaly a zlatými písmeny čtenáře na nicotnost světa upomínaly. Byly psány latině a smysl jich byl takový:

1. Co ti je zde svět platen? Co je sláva a vítězství? Po bídném pohřbu jsme prach a stín. Cokoliv potom bude, jediná má naděje jest Kristus. S ním žiji, s ním umírám, ostatního nedbám.
2. Všem lidem souzeno jest jednou umříti a potom, pamatuj, soud.
3. Před svou smrtí konej spravedlnosť, poněvadž na onom světě potrava se nenajde.
4. Z každého ničemného slova, které by lidé promluvili, počet vydají v soudní den.
5. Bděte každé chvíle modlíce se, protože nevíte ani dne, ani hodiny.
6. Hodina mine, hříchy rostou, smrť klepe na dvéře. Šetři s časem a žij tak, bys mohl živ býti
7. Pamatuj, že jednou musíš se setkati s Bohem.
8. Pomni, že budeš Bohem souzen, a starej se, abys z celého živobytí počet vydal.

Na dotčeném komíně byla vytesána slova: Fumus, humus sumus, fimus limus fimus. (Dým a prach jsme; smetí, bláto, smetí.)

Památky tyto jakož i stavení toto zřídil Martin z Goltze, držitel Jeníkova. Vedlé této místnosti jsou dvě komůrky. Nahoře nejvýše jest veliká místnosť čtverhranatá. Tam jest osm oválních oken a kromě toho na všechny čtyři strany střílny zvláštního způsobu. Na vynikajících krakorcích totiž položena jest kamenná střecha, tak že bylo možno dolů střileti.

Dříve prý byla věž o něco málo vyšší, ale ubráno jí. Tehda také zbořena mansardová střecha, kůrkami krytá a nahrazena nynější nízkou. Na východní straně věže zvenčí jest kamenná deska, jejíž německý nápis o tom svědčí, že Martin Maximilian svobodný pán z Goltze a Maří Majdaléna, manželka jeho, stavení to za obydlí k rozkoši určené r. 1650 stavěti začali a r. 1653 dokonali.

Jeníkov připomíná se v pamětech r. 1150, když tu Jindřich biskup Olomoucký vánoce slaviti chtěl.[1]) Tehda však Jeníkov nestál na svém nynějším místě, nýbrž něco dál k jihozápadu u nynějšího kostela sv. Markéty, který tehda byl farním. Jeho pány, patrony kostela, byli v letech 1359—1360 *Ješek Talafous* a v letech 1369—1376 *Jan z Říčan* s Eliškou, mateří svou.[2]) Asi od konce tohoto století byl Jeníkov příslušerstvím hradu Chlumu, a páni jeho jej, tuším, na nynější místo přeložili. Roku 1417 nazývá se městečkem a přidělen tehda k Podhořanům, ale r. 1461 zase připojen ke Chlumu. V držení Slavatů zůstal Jeníkov až do r. 1580; tehda jej *Albrecht Slavata z Chlumu* prodal *Václavovi Robmhapovi z Suché.*[3])

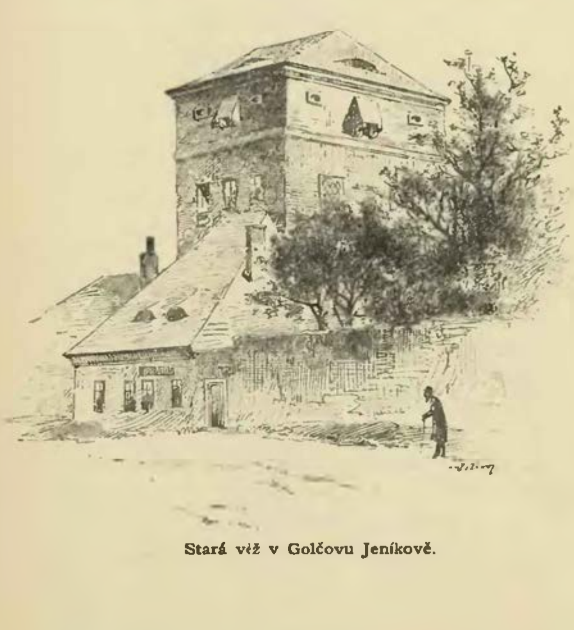
V ty časy stávala na místě nynějšího zámeckého okršku *ves Zábělčice*, která od nepaměti ke klášteru Vilímovskému patřila. Po jeho zrušení byla v držení světských pánů, zejména Trčků, a to až do r. 1559; téhož roku prodána s jinými vesnicemi *Marjáně Robmhapové z Soutic*, která ji r. 1566 zase prodala.[4]) Ale Vácslav Robmhap koupil ji od císaře r. 1580 dědičně a připojil k Jeníkovu.[5]) Ještě téhož roku prodal oboje *Janovi Libenickému z Vrchovišť*, k jehož prosbě r. 1580 dne 25. listopadu městečku vysazeno jest clo na opravování zlých cest.[6])

Jan zemřel r. 1589 a pohřben v Gruntě za Kutnou Horou. Zůstavil několik synů a dcer. Synové v krátce po sobě zemřeli. Nejdříve ujal *Adam*, tuším nejstarší syn, Libenice a Jeníkov a věnoval r. 1592 manželce své Lidmile z Roupova „na tvrzi staré Opatství“ a vsi a městečku Jeníkovu s vesnicemi.[7]) Patrně tedy otec jeho v Zábělčicích na bývalém opatství tvrz novou vyzdvihl. Adam zemřel ještě téhož roku,[8]) a následoval po něm bratr jeho *Vratislav*, jsa zároveň poručníkem synovce svého *Jana*. Ale onen zemřel r. 1598 a tento r. 1599 maje věku svého teprve 10 let.[9]) Statek tedy podědily tety jeho *Mandaléna*, *Veronika* a *Anna*, sestry Libenické. Když se asi r. 1601 rozdělily, dostala první z nich Zábělčice a Jeníkov s vesnicemi, druhá Vahančice s vesnicí Frydnavou a třetí Okřesanec s vesnicemi. Anna zemřela r. 1602 nevdaná.

Mandaléna byla v prvním loži provdána (tuším) za *Heřmana z Říčan*, jenž byl r. 1601 zavražděn.[10]) Po druhé se vdala za *Jáchyma Šťastného Šturma z Hyršfeldu*, a ten již r. 1609 v Jeníkově poroučel.

Když arcikníže Matyáš r. 1608 do Čech přitáhl, aby bratra svého Rudolfa s trůnu složil a se v městě a okolo města Čáslavě položil, „tu Joachym Šturm z Hyršfeldu okolní sousedy v témž kraji proti císaři Rudolfovi rozpakoval, tak aby od něho odstoupili a arciknížeti Matyášovi se poddali. Když od některých osob rytířských v tom napomínán byl, co by to činil, že nad císařem a králem zrazuje (zradu činí), tu se pronesl, že se již arciknížeti poddal, a bude li jaké potkání, že chce při něm proti císaři býti; on jako i Mandaléna Šturmova z Vrchovišť na Záběhlicích, manželka jeho, některé neslušné řeči o císaři na urážku jména, mocnosti a důstojenství císařského mluvili. Věc tu vznesl ihned na císaře a soud zemský Adam mladší Bohdanecký z Hodkova, věrný přívrženec Rudolfův, a když pak se našlo, že oba manželé slova mluvili, jimiž se JMC. před Pánem Bohem i přede vším světem nevinně a nepravě přičítalo a křivda dála“, nařídil soud zemský stranám, aby stály k soudu postnímu r. 1609.[11])

Mandaléna postoupila r. 1616 Jeníkov Šturmovi, manželu svému, a ponechala si Záběčice.[12]) Ale z toho sešlo, a v držení obou vyskytuje se od r. 1622 *Markéta Hrobčická z Říčan* (tuším dcera Mandalénina), s manželem svým Jeronymem Jindřichem. Poroučeli tu do r. 1632 a pak prodali Jeníkov *Janovi Rudolfovi Trčkovi z Lípy.*[13]) Když po smrti tohoto všechen jeho statek k rukám císařovým zabrán jest, daroval císař (r. 1636) městečko Jeníkov, tvrz a ves Záběčice a statky Žandov a Podmokly *Martinovi Maximilianovi z Golče*, generál vachtmistru.[14]) Tento zapsal r. 1638 týž statek manželce své Maří Majdaléně z Opsiniku řečené Roy, která téhož roku statek Vahančický přikoupila.[15]) Martin zemřel r. 1653 dne 10. května dav se Kutnohorskými jezovity zaopatřiti. Vdova založila v Jeníkově residenci pro jezovity (nynější děkanství), zjednala obci majestát na trhy a zemřela r. 1657 dne 28. listopadu. Posledním svým pořízením odkázala

Stará věž v Golčovu Jeníkově.

[1]) Jarlochovy letopisy. [2]) Lib. conf. [3]) DZ. 65. E 20. [4]) DZ. 55. P 7, 58 A 15. [5]) DZ. 65. F 29. [6]) DZ. 21. D 21, reg. král. ve Vídni. [7]) DZ. 26 F 26. [8]) Rok před tím zemřel bratr jeho Vilím Všebor, zůstaviv syna Jana. [9]) Náhrobky u sv. Markéty. [10]) Viz Method XI. 52. [11]) DZm. 225. C 24. [12]) DZ. 193. H 1. [13]) DZm. 54 a reg purkrechtní Jeníkovská. (Soukromý majetek souseda tudíž.) [14]) Bílkovy Děje konf. [15]) DZ. 146. J 2.

Golčův Jeníkov.

Jeníkov *Janovi Jetřichovi* z *Ledeburu*, synu své sestry, jehož zavázala, aby vystavěl věž při Loretanské kapli, kterou byl nebožtík manžel (v letech 1650—1653) v městečku založil. V téže kapli také s manželem pohřbena.[1])

Ledebur přikoupil r. 1659 Žestovice, Sirákovice a Spytice. Asi od r. 1677 následoval po něm *Karel Leopold* hrabě *Caretto Millesimo*, který nedobře hospodařil. Jmění jeho uchvátili věřitelé a r. 1686 mezi ně rozdělováno, tak že z bývalého panství povstalo několik statků. Zámek a dvůr Jeníkov s městečkem, dvůr Radoňov a Frydnava přivlastněny dětem Karlovým,[2]) od nichž právo to přešlo na *Vácslava Ferdinanda*, jednoho z nich. Týž prodal Jeníkov r. 1692 *Filipovi* hraběti z *Archu*, jenž také statek Vahančický r. 1686 odcizený přikoupil.[3]) Od něho koupil oboje r. 1698 *Frant. Antonín* hrabě z *Halleveilu*, ale zase jej prodal r. 1701.[4]) Novým pánem byl *Frant. Karel Schmidl*, jenž tak neštastně hospodařil, že panství r. 1703 opět věřitelům odhádáno.[5]) Jeníkov se dostal *Marii Františce* ovdovělé hrab. z *Archu*, od níž jej koupil r. 1716 *Frant. Jozef* hrabě z *Trautmansdorfu*. Roku 1720 přešel v držení *Frant. Antonína Pachty* z *Rajova*.[6]) Tu se střídali pak držitelé beze všeho významu. Znamenitějším byl *Leopold* hrabě *Krakovský* z *Kolovrat*, jehož otec Filip († r. 1773) byl Jeníkov r. 1766 koupil. Leopold přikoupil statky jezovitské po zrušení řádu a založil r. 1775 faru a školu. Od vnuka jeho Oty hraběte z Herbršteina vystavěn (r. 1827) nynější kostel na místě ambitů.

---

[1]) Pam. kniha na děkanství. [2]) DZ. 509. M 13 [3]) DZ. 401. N 9. R 5. [4]) DZ. 406. E 7, 407. O 20. [5]) DZ. 35. E 20. [6]) DZ. 493. C 20. D 9.

TVRZE OKOLO JENÍKOVA.

VAHANČICE.

Nedaleko Jeníkova jest dvůr Vahančice, při němž v 17. století tvrz neb záneček postaven byl. Kdysi tu bývala ves, která napřed k větším statkům patřívala, až tu konečně statek samostatný povstal.[1]) Když panství Jeníkovské r. 1600 děleno bylo, dostaly se Vahančice *Veronice Libenické z Vrchovišť*. Manžel její *Jiřík Robmhap z Suché* postavil tvrz při dvoře, kterýž odtud název Nové Vahančice obdržel. Měl několik synův, z nichž tři Jan († r. 1600), Vratislav († r. 1606) a Jan († r. 1612) záhy zemřeli a v kostele Jeníkovském pohřbeni byli.[2]) Roku 1615 držela Vahančice manželka jeho *Veronika Libenická z Vrchovišť*,[3]) ale k r. 1622 a 1624 se zase *Jiřík* připomíná.[4])

Synové jeho *Valeš*, *Baltazar*, *Jindřich Jaroslav*, *Arnošt Šťastný*, *Heřman Augustin* a *Václav* prodali r. 1638 tvrz Nové Vahančice s dvorem poplužným, vsi Řimovice se dvorem, Kobylí hlavu, Rybníček, Leškovice se dvorem *Marii Mandaléně Golčové* rozené *z Obrynku* na Jeníkově.[5]) Nějaký čas potom (asi r. 1670) shořela tvrz a potom již nevystavěna.[6])

RADOŇOV.

Nedaleko vsi Chrtnice východně od Leštinské stanice jest samota Radoňov dvůr a kostelík. Někdy tu stávala tvrz, a to bezpochyby při kostelíku, který na pahorku stojí. Na tvrzi seděl r. 1327 *Slavibor*.[7]) Jiného samotného držitele neznáme, neboť již r. 1359 patřil Radoňov ke hradu Chlumu. Tvrz se r. 1417 připomíná, ale r. 1462 nebylo tu již tvrze, a ze vsi, která tu bývala, zbyly jen dva selské dvorce.

---

[1]) V starých pamětech vypravuje se šíře, že patřila ves Vahančice klášteru Vilémovskému, potom rozličným držitelům zápisným, a od r. 1580 k Jeníkovu. [2]) Schaller's Top. 114. [3]) Rozvržení sbírek 22. [4]) Pam. arch. X. 325 a rukopis. [5]) DZ. 300. H 3. [6]) Arch. Třebčiský. V letech 1686—1692 byly Vahančice zase statkem o sobě. [7]) Reg. III. 522.

SIRÁKOVICE.

Při cestě ze Spytic do Jeníkova jest na potoce Hostačovském rybník řečený Jezovitský. Na vysokém ostrohu, do jižního konce rybníka zabíhajícím, stávala nějaká tvrz, z níž sice na poli zoraném žádných známek nezbylo, avšak pojmenování pole „na zámku“ o tom svědčí. Nedaleko odtud leží ves Sirákovice. Tato i Spytice bývaly majetkem Vilémovského kláštera, a obě se r. 1369 připomínají.[1]) Zdá se, že tu bydlíval nápravník téhož kláštera a že tvrz tato dávno zanikla a sotva klášter přetrvala.

ŘIMOVICE.

V Řimovicích u Jeníkova spatřuje se tvrziště na konci vsi, v tu stranu k Jeníkovu, totiž travný pahrbek a část příkopu. Na tvrzi seděl v letech 1372—1376 *Ješek Talafous z Říčan*,[2]) ale prodal potom Řimovice s Jeníkovem Slavatům, tak že odtud patřily ke Chlumu. Roku 1398 byly Řimovice majetkem *Mstícha z Chlumu*, jenž se byl od bratří oddělil. Týž s Janem synem svým obdařil r. 1398 Jeníkovskou faru úrokem ve vsi Hostovlicích.[3]) Později připojeny Řimovice zase ke Chlumu, v letech 1417—1461 patřily k Podhořanům, ale opět ke Chlumu připojeny. V 16. století byla ves pusta.

SPYTICE.

Severovýchodně od Jeníkova jest ves Spytice, v níž tvrz teprve v 16. století postavena byla. Ves, dávný majetek Vilémovského kláštera, byla až do r. 1557 v držení Trčků a pak se dostala *Albrechtovi Benedovi z Nečtin*,[4]) jenž tu nový dvůr vyzdvihl zněkolika selských dvorů. Roku 1577 byl již mrtev zůstaviv nezletilého syna *Jana*, jemuž r. 1577 statek Spytický dědičně doprodán.[5]) Dotčený Jan vyzdvihl tu sídlo, a když okolo r. 1597 panství Vilémovské zdědil, připojil k němu dvě vsi Spytické

---

[1]) Arch. Břevnovský. [2]) Lib. conf., rel. tab. I. 441. [3]) Lib. erect. V. 3. [4]) DZ. 52. N 7. [5]) DZ. 63. P 20.

a ostatek se sídlem Spytickým prodal *Oldřichovi Smrčkovi ze Mnichu.*[1]) Jak dlouho tento Spytice měl, nevíme; jisto jest, že patřily r. 1612 *Vilémovi staršímu Konecchlumskému,*[2]) a ten prodal r. 1616 statek Spytický *Heřvíkovi Myškovi ze Žlunic* opilci, který se oddav nemírnému pití „páleného vína", tím se usmrtil a r. 1622 zemřel.[3]) Asi v ten čas stihla jej pokuta za povstání a Spytice v manství proměněny; ale že se syn Jan Bohuslav o přijetí léna nestaral, zabrány Spytice r. 1628 a prodány r. 1631 *Adamovi Binogovi* a *Frant. Chiesovi*, pánům na Vesci.[4])

Spytice připojeny napřed k Vesci a od r. 1638 k Ronovskému panství. Švédové, kteří za těch dob okolí nelidsky hubili, tvrz a dvůr dokonce vypálili. Roku 1658 statek tento odtržen od Ronova a r. 1695 připojen k Jeníkovu.

---

[1]) DZ. 129. B 5. [2]) DZ. 136. E 5. [3]) DZ. 192. E 11. Pam. Dačického I. 318. [4]) Bílek, Děje konf.

ŽESTOVICE.

Ve *Zvěstovicích* či Žestovicích (jak se nyní mluví), vesnici, která vždy se Spytici stejné držitele mívala, býval dvůr dřevěný, při němž postaveno jest po vypálení tvrze Spytické nové sídlo skrovné. Bývalo od kamene vystavěné, šindelem přikryté a obsahovalo pouze tři pokoje.[1]) Statek Žestovský odtržen jest od Ronovska, když panství toto pro množství dluhů udrženo býti nemohlo, dostalo se (r. 1658) *Vilémovi Albrechtovi Krakovskému z Kolovrat* a ten prodal r. 1659 dvory a vsi Žestovice a Sirákovice, dvůr pustý a ves Spytice *Janovi Jetřichovi* hraběti *z Ledeburu* na Jeníkově.[2]) Vrchnosť Jeníkovská sypala do pokojů obilí a užívala zámečku tím způsobem r. 1685.

---

[1]) DZ. 510. D 19. [2]) DZ. 312. P 5.

PAŠINĚVES TVRZ.

Dvůr Pašiněves (neb Pašinka) nedaleko Kolína jest velký a výstavný. Protože leží na výšině, jest jej již z daleka viděti, a osmahlá věž se stavením vedlé ní stojícím vyhlíží jako nějaký kostel. Tato věž pokrytá střechou, kterou zavírá cibulovitá báň, jest zbytek bývalé tvrze, jež neměla příkopů, za to však stavením dvorským a hradbami zavřena byla. Věž jest čtverhranatá, v základech svých stejně dlouhá a široká, zdola až nahoru z lomeného kamene stavěná a sem a tam cihlami vycvikovaná. V přízemí sice jest branka od východní strany ozdobně vytesaná se žlábky a pruty se křižujícími, jíž se vchází do klenuté tmavé komory, ana ji jen velmi úzká a dlouhá okénka osvětlovala. Místnosti té v 18. století jako hvozdu k pivováru se užívalo. Do prvního poschodí jest vjezd z vedlejšího stavení, v němž bydlí pojezdný, a poněvadž náleží k jeho obydlí, jsou tu velká okna, v nové době vylomená. Okno na severní straně snad uděláno ze dveří, nebot pod oknem jsou dva otvory pro trámy, i zdá se, že tu byla dřevěná pavláčka. V 2. a 3. poschodí jsou starodávná okna, veníři obložená, stejné sice výšky, ale různé šířky; některá z nich jsou sloupy na dvé rozdělena. Vnitřku se za komory užívá, avšak vše jest schody až nahoru přístupno.

Dva dvory v Pašiněvsi patřívaly pod šos města Kolína, avšak kromě toho tu byly i vladycí statky. Roku 1380 připomíná se *Václav z Pašiněvsi*, jenž se r. 1380 u soudu zavázal za faráře Radbořského, že bude držeti při faře vikáře, který by uměl česky.[1]) Z rodin vladyk Lipanských pocházeli bratří *Buzek* (v letech 1374—1397) a *Zbraslav z Pašiněvsi*, z nichž onen byl farářem v Býchorách.[2]) Velký dvůr, při němž byla tvrz (r. 1414 se poprvé připomíná), *Václav Wunderwein* prodal r. 1384 *Václavovi Hamrovi*, sousedu z Kolína, jenž před r. 1399 zemřel.[3]) Nástupce jeho *Mikuláš Hamr* prodal tvrz a ves Pašiněves r. 1414 *Janovi ze Smržova*.[4]) Zdá se, že dlouho zůstala v jeho rodě a že ji potomek jeho Jan teprve okolo r. 1448 prodal.[5]) Nástupce jeho byl *Jan Široký z Mirovic*, drže tvrz a část vsi, z nichž zdráhal se platiti platy obvyklé k městu Kolínu.[6]) Nástupcové jeho *Zikmund* a *Oldřich* bratří prodali Pašiněves r. 1464 *Janovi z Trojanovic*,[7]) jemuž sousedé odtudž Pašinka říkali. Syn jeho Jiřík r. 1477 sťat v Kolíně,[8]) otec pak seděl na Pašiněvsi ještě r. 1481, kdež postoupil obci Kutnohorské ves Veletov.

Roku 1510 byl *Bohuslav z Dobřenic* pánem na Pašiněvsi. Po něm následovali bratří *Mareš* a *Adam*, kteří okolo r. 1520 dědinu Kuklu v Pašiněvsi Vavřinci Fojtu v Zibohlavech prodali.[9]) Mareš

---

[1]) Acta jud. [2]) Arch. kapitul., lib. conf., arch. c. k. dvor. [3]) Vávra, Děje Kolína, stará kniha Kolínská (arch. zemský). [4]) Rel. tab. II. 107. [5]) DD. 25, f. 18. [6]) Arch. č. II. 291. O jiné části viz arch. č. III. 343. [7]) Rel. tab. II. 331. [8]) Dačický I. 62. [9]) Arch. Kutnohorský, Vávry Děje Kolína.

seděl tu ještě r. 1521, ale v letech 1527—1528 patřila Pašiněves *Adamovi z Říčan*[1]) a okolo roku 1530 *Vilémovi Baršovi z Kamenice*, jenž tu manželce věnoval.[2]) Okolo r. 1532 stal se jeho nástupcem nepokojný *Vácslav Popel z Vesce*. Týž r. 1532 přišel na Šimona Srníka do pole sám pátý s meči a oštípy a rozličné pobídky dávaje jej bíti chtěl. Roku 1533 zajal Mikuláše Fanoka pohoniče, dal jej do vězení a v moci své držel i s koněm, ani o tom pánu jeho neoznámiv. Roku 1544 přijev k Pečkám učinil na Vácslava Hrabáni se svými pomocníky půtku a jej zranil.[3]) Hned potom prodal Pašiněves *Vácslavovi z Pařízku*, ale po dvou letech zase ji koupil.[4]) Roku 1547 postoupil Pašiněvsi *Janovi Kasalickému z Kaštic* a vyměnil si za ni dvůr na předměstí Kolínském.[5]) Tento zemřel některý rok potom zůstaviv syny *Vácslava*, *Jindřicha*, *Zikmunda* a *Jiříka*. Nejstarší z nich oddělil se r. 1567 a vzal za svůj díl 900 kop.[6]) Ostatní rozdělili se r. 1573, že jeden dostal tvrz s dvorem, druhý dvorec zbořený v tu stranu ke Hranicům s mlýnem, třetí štěpnici a role. Ten, který dostal tvrz, měl povinnost svým bratřím místo stavení na pomoc dáti po 100

Pašiněves.

kopách.[7]) Zikmund dostal tvrz, avšak i on i bratří jeho, kteří si dvory na svých dílech zřídili, zemřeli bez mužských dědiců. Všechno jmění podědil bratr *Vácslav*, jenž také r. 1584 bezdětek zemřel. Dostal se tedy ten statek sestře jeho *Lidmile* a nezletilým dcerám Jiříkovým. Nad těmito byla Eva z Jelčan (tuším matka) poručnicí a bydlila na Pašince, jak již se také říkávalo, s druhým svým manželem Jaroslavem Hlaváčem z Vojenic. Eva držela tvrz, a Lidmila, vdaná za Jana staršího Hradeckého z Bukovna, tak zvaný Nový dvůr. V držení tvrze následoval okolo r. 1615 *Jan Zikmund Mírek ze Solopisk*,[8]) přiženiv se k Žofii Kasalické (tuším dceři Jiříkově). Poněvadž statek byl manželčin, proto r. 1622 nezabrán. O jeho osudech v potomních dobách není nám nic známo. Zdá se, že tvrz a Nový dvůr sloučeny za držení *Jana Burjana Slavíkovce ze Slavíkova*, jenž r. 1653 Novou Pašinku koupil.[9]) Po jeho smrti (r. 1675) zdědila týž statek manželka Alžběta Kateřina rozená z Ilgenau a dcera Maří Lidmila vdaná Salazárova († r. 1681). Máti splatila r. 1682 své vnuky *Františka* a *Jana Salazáry*,[10]) ale později jim přece ten statek se dostal. Jan dostal jej při dělení a prodal jej r. 1693 *Vilémovi Arnoštovi Nigroni z Riesenbachu*.[11]) Tento upadl v dluhy, tak že se statek věřitelům dostal.[12]) Dostal se pak týž statek Leopoldovi z Věžnik, jenž jej k Ratboři připojil.

---

[1]) Knihy Kolínské, reg. kom. soudu. [2]) DZ. 1. H 21. [3]) Reg. kom. soudu. [4]) DZ. 5. G 30, 7. J 1. [5]) Knihy V. smluvní Kolínské. [6]) DZ. 58. G 9. [7]) DZ. 61. K 4—6. [8]) Rozvržení sbírek. [9]) DZ. 392. C 9. [10]) DZ. 116. D 31, 396. F 28. [11]) DZ. 402. O 10. [12]) DZ. 155. F 30.

TVRZE V OKOLÍ PAŠINĚVSI.

RATBOŘ.

Nedaleko Kolína jest ves Ratboř (vyslovuje se Radboř, vlastně Ratiboř). Již ve 14. století tu byla tvrz a farní kostel. Pány byli obyčejně Hornici, totiž r. 1362 Mikuláš Velkuš, r. 1386 a t. d. Mikuláš Wonderbute, po němž tvrz a ves na krále spadnouti měly, v letech 1392—1403 Martin Oderyn.[1]) Za tohoto tvrz a statek skrze vojsko Zikmunda Uherského docela byly popleněny.[2]) V letech 1417—1423 byl pánem Jakub Wolgemut, písař mince. Ten odevzdal před r. 1431 statek Ratboř a dům svůj v Hoře na koňském trhu švakru svému *Hanuškovi Glenclovi.*[3]) Později nabyl Ratboře *Jan Hrabáně z Přerubenic,* jenž si r. 1469 na králi Jiřím vše právo odúmrtní na tvrzi, dvoru a vsi vyprosil.[4])

Roku 1500 držel Ratboř *Jaroslav*, jeho potomek, a r. 1540 *Ctibor, Čeněk* a *Oldřich* bratří *z Pařízku,*[5]) kteří tu ještě r. 1517 seděli.[6]) V letech 1524—1526 držel ji *Jan ze Skalice*[7]) a po něm následoval v letech 1527—1535 *Jindřich Voděradský z Hrušova.*[8]) *Jindřich z Vrchovišť* prodal Ratboř r. 1540 *Václavovi Popelovi z Vesce.*[9]) Když tento r. 1548 zemřel, zdědil Ratboř syn *Jan*, a ten prodal r. 1564 tvrze a statky Ratboř a Hranice *Jiříkovi Voděradskému z Hrušova* a na Dobřeni.[10]) Ratbořský statek přivtělen potom napřed k Dobřeni, okolo r. 1592 patřil k Suchdolu a potom zase k Dobřeni. S Dobření vyženil ten statek *Ondřej Horňatecký z Dobročovic,* vzav si dceru Václava Voděradského z Hrušova.[11]) Roku 1646 prodala Kateřina Horňatecká z Hrušova statek Ratboř *Jindřichovi Kraftovi z Lamrstorfu.*[12]) Od těch dob měla Ratboř stejné držitele s Černíkovici, jak již v II. díle na str. 195. jednáno. Ratboř dostala se pak *Kateřině Salomeně Vitince* rozené Příchovské. Od ní koupil ji r. 1711 *Leopold Ignác z Věžník* a získal k tomu statky Pašinku a Skalici. Všechny tři prodal r. 1723 *Karlovi Jáchymovi* hraběti *z Bredova.*[13]) Ratboř na krátký čas připojena k Pečkám, stala se však zase samostatným statkem.[14])

---

[1]) DD. 13, f. 208, lib. conf. Viz též lib. erect. VI. 109. [2]) Lib. erect. VI. 457. [3]) Kutnohorský archiv. [4]) DD. 16, f. 370 [5]) Archiv Orlický a gub. [6]) Paprocký o st. pan. 343. [7]) Reg. kom. soudu, Kutnohorský archiv. [8]) Reg. kom. a arch. gub. [9]) DZ. 1. K 1. [10]) DZ. 56 M 10. [11]) Dačický I. 319—320. [12]) DZ. 304. F 28. [13]) DZ. 497. L 26. [14]) Pozdější majitelé v Sommerově topografii

SEDLOV.

Nedaleko Ratboře jest ves Sedlov, v níž tvrz teprve v 16. století vyzdvižena byla. Vystavěl ji, tuším, *Adam mladší z Věžník*, jenž Sedlov s Annou, dcerou Leonory Hrabáňové z Rokyc, vyženil a tu v letech 1571—1575 seděl.[1]) Po něm následoval okolo r. 1579 *Václav Vlk z Kvítkova.*[2]) Když tento r. 1600 zemřel, spravoval týž statek krátký čas Jindřich, starší syn,[3]) a pak prodán k Ratboři. Roku 1607 tvrz, dvůr a ves Sedlov zase odprodány *Mikuláši Horňateckému z Dobročovic.*[4]) Po něm se dostal *Adam Mírek ze Solopisk* v držení Sedlova skrze Marjánu Horňateckou, manželku svou, ale r. 1623 mu zabrán a prodán k Ratboři.[5]) V letech 1643—1652 sice byl zase samostatným statkem Lidmily Berkové z Dobročovic, avšak potom zase přikoupen k Ratboři.

KRALICE.

Čtyři hodiny od Peček blíže Zbraslavic jest ves Kralice, po níž se psal r. 1328 *Petr Řemdih.*[6]) Roku 1380 Jan a Heřman z Kralic byli patrony kostela v Krsovicích a r. 1390 tento se synem svým Janem.[7]) Dotčený Jan prodal r. 1409 podací v Krsovicích, ale přece se zase v letech 1412—1417 bratří Václav, Racek a Přibík v jeho držení nacházeli.[8]) *Ján z Kralic* jmenuje se r. 1450 mezi bojovníky. V letech 1495—1499 držel *Václav Kralický z Krsovic* tvrz, dvůr a ves Kralice.[9]) Jeho potomci se odtud vyprodali a žili pak v Kutné Hoře a Kolíně. Roku 1542 prodal *Jindřich Firšic z Nabdína* tvrz, dvůr a ves Kralice, ves Nepoměřice a podací v Krsovicích *Matějovi z Ostrova*, jenž se stal předkem Kralických z Ostrova.[10]) Po něm následoval syn a potom tohoto synové Jindřich a Kryštof, kteří Kralice r. 1583 *Pavlovi Hrabáňovi z Přerubenic* prodali.[11]) Od té doby patřily k Pečkám.

---

[1]) DZ. 18. P 17, 62. F 25. [2]) Arch. Třeboňský. [3]) Reg kom. soudu, DZ. 176. O 5, Dačický. [4]) DZ. 181. E 18. [5]) Bílek, Děje konf. [6]) Arch. bibl. Praž. Viz Hist. sbor. III. 159. [7]) Lib. conf. [8]) Lib. erect. XIIIa. 172, lib. conf. [9]) Arch Třeboňský a kapit., DZ. 249. B 28. [10]) DZ. 1. E 24. [11]) DZ. 66. F 22.

PEČKY.

Hodinu cesty od Kolína leží městečko Pečky, nyní řečené Červené a dříve Hrabáňovy.[1]) Roku 1333 připomínají se bratří Václav z Bohouňovic a *Zdislav z Peček*.[2]) Vladyky z Bohouňovic měli potom část podací kostelního v Pečkách. Dvůr poplužní s tvrzí drželi ve 14. století Horníci, totiž r. 1370 Martin Haumbach, v letech 1375—1390 Václav Volek jinak Ochslin, r. 1393 vdova po něm Anna, r. 1404 Franc Rozentaler, r. 1407 Anežka Hechtova.[3]) Roku 1458 připomíná se Jan z Peček, perkmistr na Kutných Horách, tuším týž, který se r. 1461 *Janem z Ojic* nazývá.[4]) V letech 1473—1492 držel tvrz *Prokop Mírek ze Solopisk*,[5]) a následoval po něm v letech 1500—1503 *Beneš Mírek*, pak r. 1504 *Kunat* a r. 1516 *Bohuslav Dobřenští z Dobřenic* a r. 1530 *Vít Hanikéř ze Semina*.[6]) Okolo r. 1530 byly tu dva statky. Ves držela Zuzana Pařízkova z Trojanovic, a syn její Václav z Pařízku prodal ji r. 1538 *Václavovi Hrabáňovi z Přerubenic*. Týž měl již před tím tvrz, dvůr a podací s bratrem svým Jaroslavem, ale koupiv díl bratrův byl samotným pánem.[7]) Týž jsa dobrý hospodář skoupil drahně pozemských statků v okolí. Zemřel před r. 1562, zůstaviv z dvojího manželství syny *Jana*, *Adama* a *Pavla*.[8]) Tito se dělili r. 1567 tak, že Jan dostal tvrz Pečky s částí vsi, Adam část vsi a Pavel tolikéž a ves Vidice, avšak Adam prodal svůj díl Anně Hrabáňové ze Solopisk, manželce Janově. Jan zemřel před r. 1574,[9]) a statek po něm zdědil bratr Pavel, jenž větší díl Peček přikoupil. Kromě toho skoupil drahně statků v okolí, jako Kralice, Křečovice, Dobešovice a Nebovidy. Když strýc jeho Jindřich, jenž na dvoře v Pečkách seděl, zemřel, pojal Pavel (r. 1601) vdovu Kateřinu z Říčan. Ale ta mu r. 1614 zemřela, a Pavel přečkav děti, zbyl tu na stará kolena sám. Zemřel r. 1618.

Pečky dědila po něm sestra jeho *Kateřina Lukavecká z Přerubenic*. Ta prodala r. 1623 tvrz a ves Pečky, tvrz a ves Nebovidy, tvrz a dvůr Dobešovice, tvrz a ves Kralice a dvůr a ves Křečovice *Vilémovi Vřesovci z Vřesovic*, nejvyššímu mincmistru, jenž statek ten za polovici toho koupil, zač si jej nebožtík Pavel cenil. Týž prodal Pečky zase (r. 1629) bohatému kupci *Janovi de Vitte*. Za těch dob několikráte okolí od nepřátel popleněno, a spustlý statek prodán veřejnou dražbou *Justovi Gebhartovi*, říšskému dvorskému radovi. Tento držel Pečky 20 let a prodal je *Janovi Bedřichovi* hrab. z *Trautmanstdorfu*. Tento přikoupil několik statků a na místě tvrze vystavěl r. 1690 pěkný a pohodlný zámek. Zemřel r. 1696, a když r. 1699 bohaté jeho statky mezi syny děleny, dostal *Frant. Matěj* Pečky s připojenými statky. To vše držel rod jeho až do r. 1713.[10])

NEBOVIDY.

Čtvrť hodiny od Peček k severovýchodu jest ves Nebovidy, jež se již r. 1235 a též r. 1268 připomíná, jsouc sídlem Kunatovým.[11]) Roku 1325 seděl tu Pavel, jenž se do r. 1337 připomíná, maje časté styky s klášterem Sedleckým.[12]) Ve 14. století se tu připomínají dva statky vladyčí. Jeden býval obyčejně v držení Horníků (Wolfgangů, Rozentalerů a Pískův), na druhém seděli r. 1372 a r. 1376 sirotci po Kunatovi a poručník jejich, a s nimi v letech 1372—1382 Ješek z Nebovid.[13]) Petr odtudž platíval úrok k oltáři jednomu u sv. Barbory v Hoře ze svého poplužného dvoru až do r. 1406, kdež mu dvůr ten skrze škůdce spálen.[14]) Roku 1407

[1]) Pomůckou: Hist. sbor. III. 24. [2]) Arch. gub. Jarohněv r. 1359, snad jejich potomek. [3]) Lib. conf. [4]) Rel. tab. I. 290, arch. mus. [5]) Arch. Kutnohorský, rel. tab. II. 438, 451. [6]) Arch. Kutnohorský. [7]) Viz Hist. sbor. [8]) DZ. 14. K 9. [9]) DZm. 45. G 12. [10]) O potomních i dřívějších držitelích široce ve Vávrově vypsání. (Hist. sbor. III. 24 atd.) [11]) Arch. Drážďanský, reg. I. 411. [12]) Reg. III. 451, 728, IV 173. [13]) Lib. conf., lib. erect., ed. Borový 188. [14]) Lib. erect. XIII. 138.

seděl ve vsi s *Janem ze Strhařova*. Za husitských válek přivtělena ta část vsi, která posud ke kostelu patřila, k zámku Kolínu.[1]) Tvrz jednu s dvorem držel po Janovi *Petr ze Strhařova* a pustil ji *Václavovi z Klenového* i s dvorem a kostelním podacím a od toho postoupena r. 1436 manželce jeho Machně a bratru jejímu Janovi z Kozojed.[2]) Na druhé tvrzi seděl r. 1439 Baltazar čili Bazek s bratrem svým Kašparem,[3]) jehož potomci se psali *Kašpárkové z Nebovid*. Bazek byl r. 1440 na sjezdě Čáslavském a žil ještě r. 1455.[4]) Z manželky Doroty z Jezeřan zůstavil syny *Jana*, *Jindřicha* a *Bohuslava*. Jan vzal r. 1473 za díl svůj Jezeřany, a Jindřich obdržel Okrouhlou, tvrz v Nebovidech, kterou prodal r. 1473 *Janovi Plzákovi z Nebřesin*.[5]) Od Plzáka koupil ji r. 1477 *Mikuláš Řezek z Veselé*, Horník.[6])

V letech 1514—1522 držel Nebovidy *Jan Hanikéř ze Semina*, bohatý Horník stavu rytířského.[7]) Týž zemřel r. 1522 zůstaviv syny *Jana*, *Víta* a *Boleslava*, z nichž Vít ujal Dobešovice a ostatní Nebovidy. Roku 1542 drželi *Vilém*, Janův syn, a *Jan*, *Bedřich*, *Mikuláš* a *Boleslav*, synové Boleslavovi, tvrz Nebovidy, dvůr a ves s podacím.[8]) Roku 1564 zbyli z nich jen Vilém a Bohuslav, a onen splativ druhého zůstal sám držitelem.[9]) Zemřel okolo r. 1581 bezdětek,[10]) tak že statek Nebovidský na Lidmilu, dceru po nebožtíku Boleslavovi, spadl. S touto *Jan Jiří Háša z Újezda* Nebovidy vyženil a držel je do smrti. Zemřel r. 1604 přečkav manželku, která se r. 1601 se světem rozloučila. Protože statek zadlužený sirotkům nebylo lze udržeti, prodán r. 1608 *Pavlovi Hrabáňovi z Přerubenic* a připojen k Pečkám.

Tvrz zdejší stála ještě r. 1737. Byla celá z kamene vystavěna a šindelem kryta. V přízemí byly sklepy a komory, v nichž měli chlívky, v pokojích horních sypalo se obilí.[11])

DOBEŠOVICE.

Západně od Peček jest víska Dobešovice. Odtud se psali zemané r. 1303 Heřman a Petr a r. 1316 František.[12]) Roku 1405 měl tu *Jan z Klučova* nějaké zboží,[13]) a *Vacek z Dobešovic* připomíná se r. 1450 mezi bojovníky.[14]) Majnuš, který byl r. 1472 pro vraždu obžalován, bezpochyby patřil k rodu Dobešovských *z Malenovic*,[15]) kteří žili v 16. století v Kolíně. Roku 1503 prodal *Jiří z Košíkova*, Pražan, tvrz a dvůr Dobešovice *Bartošovi z Prachňan*. Z pozůstalosti téhož Bartoše zase týž statek r. 1512 na umoření dluhů prodán. Po roce 1522 držel jej *Vít Hanikéř ze Semína*. Týž prodal tvrz Dobešovice *Zdeňkovi Maternovi z Květnice*.[16]) Když tento zemřel, zůstalo po něm pět synův, z nichž *Jiřík Materna* r. 1554 týž statek ujal.[17]) Týž zemřel asi r. 1574.[18]) Roku 1593 došel let svých *Zikmund Materna* a ujav Dobešovice spravoval je za sebe a Jana Jiříka, bratra svého.[19]) Roku 1604 koupil *Pavel Hrabáně z Přerubenic* týž statek a připojil jej k Pečkám. Roku 1623 ještě tvrz stála, ale r. 1633 byla spustlá. Roku 1670 zrušen dvůr a založena vesnice.

BOHUŇOVICE.

V vsi Bohuňovicích nedaleko Peček byla tvrz záhy. Snad již stála, když si *Martin z Bohuňovic* r. 1333 rychtu v Trnové od Sedleckého kláštera koupil a *Václav z Bohuňovic* při tom svědčil.[20]) Martin jeden připomíná se v letech 1370—1406 jako

[1]) Viz k tomu a násl. Hist. sbor. III. 99. [2]) DD. 61, p. 326. [3]) Arch. Kolínský. [4]) Arch. č. I. 437. [5]) Rel. tab II. 364, 365. Snad z nich pocházeli Chotouchovšti z Nebovid. [6]) Druhý statek drželi, tuším, Hamerníkové. [7]) Arch. mus. [8]) DZ. 250. B 5. [9]) DZ 56. L 4. [10]) DZm. 130. D 28. [11]) DZ. 150. Q 29. [12]) Reg. II. 838, 839, tab. vet. 62. Viz Hist. sborník III. 155. [13]) Lib. erect. XIII. 130. [14]) Arch. Třeboňský. [15]) Arch. č. VII. 451. [16]) DZ. 1. J 30. [17]) DZ. 51. F 30. [18]) Arch. mus. [19]) DZ. 26. K 15. [20]) Arch. gub.

spolupatron kostela v Pečkách a od r. 1377 nejednou se svým bratrem *Petrem*.[1]) Potomci jejich nazývali se *Sakové z Bohuňovic*. Roku 1545 zapsal *Václav Popel z Vesce* tvrz, dvůr a ves Bohuňovice Johance z Ryzemburka, manželce své, která se v ně r. 1547 po jeho smrti uvázala.[2]) Po její smrti patřil týž statek k Ratboři a v 17. století k Suchdolu, ale tvrze tu již nebylo.

HRANICE.

Západně od Peček stojí dvůr Hranice; někdy při něm bývala tvrz. Roku 1383 seděl tu Čeněk a r. 1393 syn jeho Jan. Tento zemřel před r. 1395 a statek jeho ujal potom *Zbraslav z Pašiněvsi*.[3]) *Vacek z Hranic* svědčil r. 1436 a r. 1440 byl na

[1]) Stará kniha Kolínská v zem arch. DD. 13, f. 204. Viz hist. sbor. III. 156 a rel. tab. I. 566. 573. [2]) DZm. 227. G 12. [3]) Rel. tab. I. 550, 559, DD. 14, f. 244.

sjezdě Čáslavském.[1]) V letech 1501—1520 držel týž statek *Václav Mirek ze Solopisk*,[2]) v letech 1526—1529 *Jan Srnik ze Třídvorů* a r. 1531 *Jindřich z Vrchovišť*.[3]) Roku 1538 prodal Jindřich z Vilémovce tvrz a dvůr Hranice Zuzaně z Trojanovic, manželce své.[4]) Po ní zdědil Hranice *Václav Pšířek z Pořízku*, syn její, ale prodal je r. 1542 *Václavovi Popelovi z Vesce*.[5]) Pak se držitelé zhusta střídali. Do r. 1547 seděl tu *Oldřich Popel*, od r. 1548 *Otik Hokovský z Hokova*, od r. 1552 *Anéžka Popelova z Vesce*, od r. 1554 *Kateřina z Kocléřova* s manželem svým *Janem Maternou z Květnice*, od r. 1559 *Jan Vok z Říčan*, a r. 1560 přikoupeny Hranice k Ratboři. Později připojeny k Malešovu a od r. 1580 patřily k Suchdolu. V 17. století připojeny k Malešovu a r. 1654 přikoupeny k Pečkám.

[1]) Arch. č. I. 255, III. 513. [2]) Arch. Kutnohorský, hist. sbor. III. 157. [3]) Reg. kom. soudu. [4]) DZ. 45. C 11. [5]) DZ. 1. D 5, 7. E 15, 45. C 11.

HRADENÍN.

Ve vsi Hradeníně západně od Kolína jsou posud zajímavé zbytky staré tvrze. Stávala na jihovýchodním rohu bývalého dvora, od něhož byla oddělena hlubokým příkopem, do půlkruhu ve skále vylámaným, jenž se podnes zachoval. Do bývalé tvrze, nyní statku č. 13, přichází se od západu přes zděný můstek, na jehož místě prý zvoditý most býval. Po pravé straně tu viděti severní užší stranu obydlí, které průčelím svým hledí západně k návsi, východně k dolnímu dvorci tvrze; na jeho místě stávalo starší stavení s vysokou střechou, skrze něž býval průjezd do dvorku tvrze. Nynější dvůr posunut je dále k jihu a západu, vjezd pak zavírá se prostými vraty. V levo nachází se nepravidelné stavení, které venkovskou zdí až na dno příkopu sahá. Zdi tohoto stavení velmi hrubé svědčí o jeho stáří, uvnitř pak jest místnosť goticky sklenutá, s pruty silně vynikajícími, což asi jest příčinou, že ji lid „kaplí" nazývá. Hradba táhne se odtud dílem dosud okolo celého *horního dvorku,* jenž jako úzký parkán objímal čtverhranatou věž, skorem pravidelně ke stranám světovým postavenou. V pozdější době byl parkán na severní straně zastaven přístavky, opírajícími se o mocné těleso věže, k východu pak rozšířen zasypáním kusu příkopu.

Věž sama postavena jest z lámaného kamení a v rozích štukovím zpevněna a pokryta jest mansardovou střechou. Zdi její jsou v přízemí, kdež se sklep, přístupný prolomeným vchodem, nachází, velmi hrubé, ale síly po každé podlaze ubývá Nad tím sklepem je klenutá síň s novým vchodem, ke kterému se po dřevěných schodech přichází. Dlouhými a úzkými střílnami vniká sem jen málo světla. Místnosť o patro výše přístupna byla zvenčí po točitých schodech, které v polookrouhlém přístavku jsou umístěny. Vchod posud jest zavřen železnými dveřmi. Síň tato jest osvětlena oknem nevelkým. Nad ní jest místnosť týmiž točitými schody přístupná a prostrannějšími okny osvětlená. Nejvýše jest síň s dvěma okny, do končitého oblouku sklenutými, která zdejším zemanům byla tím, čím palác byl pánům. V přístavku na severní straně věže nachází se kabát čili vězení lehčího druhu. K jihu od věže pod tarasem jest *dolní dvorek,* na jehož západní straně stojí dotčené obydlí. Zdi věže a zvláště schodiště velmi jsou rozpukány a mají mnohé trhliny, tak že nutně potřebují opravy. A té věž zasluhuje, patříc k nejstarším věžovatým tvrzím, které se nám zachovaly z té doby, kde se ještě o střelném prachu nevědělo.[1])

Hradenín nazýval se prvotně Radenínem, a své jméno obdržel teprve, když lid smysl jména (Radoňův dvůr) zapomněl a jméno k známému kmeni (hrad) přiklonil. Z vladyk zdejších připomínají se r. 1265 *Předota,* v letech 1289—1295 *Zbislav* a r. 1295 *Brum.*[2]) V půhonech r. 1318 připomíná se týž Zbislav a s ním Litobor, Jindřich a Michal, kteří měli ves mezi sebe rozdělenou; někteří z nich měli také dědiny v Plaňanech.[3]) Jindřich připomíná se také r. 1325[4]) s Michalem, a r. 1332 král Jan jej učinil vladařem nad velkým zbožím Landšperským, které klášteru Zbraslavskému odňal.[5]) Ke sklonku téhož století seděl na Hradeníně *Mikuláš Pišek,* bohatý Horník, jenž na tomto statku r. 1398 úrok pro oltář sv. Kateřiny v novém kostele Kutnohorském sv. Barbory prodal[6]) Ač po r. 1409 Hradenín prodal, přece se potomci jeho *Fišky*

[1]) Bernau, Plaňany s okolím, str. 122. [2]) Reg. II. 191, 637, 725. [3]) Tab. vetust. 247, 284, 285, 296. [4]) Reg. III. 451. [5]) Petr Žitavský. [6]) Archiv Kutnohorský.

z *Radenina* nazývali. Okolo r. 1415 dostal se Hradenín *Rynartovi*, jenž z města Mühlhausen nad Nekarem pocházel. Zemřel okolo r. 1420 zůstaviv dceru Ofku, vdanou za Vácslava Cardu z Petrovic. Ta zapsala všecko právo své k Hradenínu *Rynartovi ze Sluštic*, strýci svému a bratru otcovu.[1]) Po obnovení zemských řádů r. 1437 provolávána odúmrť po Rynartovi starším, ale než Rynart, jenž se r. 1440 mezi sněmovníky na sjezdu Čáslavském připomíná a r. 1448 Prahy dobývati pomáhal, práva svého uhájiti mohl, zemřel.[2]) Zůstala po něm vdova Machna z Horek (r. 1454), jež se zase za Jana Čapského z Čepě vdala, s pěti dcerami, a ty teprve r. 1460 při o dotčenou odúmrť ukončily. Asi r. 1483 držel Hradenín *Mikuláš Dax z Hamršteina.*[3]) Na počátku 16. století, zejména po r. 1513 *Albrecht Amcha z Borovnice* držel Hradenín,[4]) ale r. 1519 již ho neměl, nýbrž měl jej *Vácslav*, bratr jeho. Roku 1531 jej držel *Jindřich z Dobřichova.* Nástupce jeho *Bohuslav Hořňatecký z Dobročovic* prodal tvrz Hradenín s dvorem *Anně z Tloskova* a *Hynkovi* a *Ctiborovi* bratřím *Nečamským z Minic.*[5])

Prodej tento stal se před r. 1535. Tehda totiž Hynek z Hradenína byl bit v Kouřimi. Přijel k Otčenáškovům jsa celý zpitý, a když mu Jan Brzohrdý, konšel, sedě před domem piva na zavdání podával, obrtl se na něho s koněm a praštil ho konvicí. A poněvadž se jeho pacholek také nezbedně choval, vyrvali jim přítomní meče a seprali je kyji tak hrubými jako sochory. Roku 1554 učinil poslední své pořízení, poručiv své děti Adamovi Mírkovi ze Solopisk, švagru, a Žofii z Veitmile, manželce své, opominuv při tom bratra Jindřicha, jenž to těžce nesl.[6]) Syn jeho *Vácslav* byl téže povahy jako jeho otec. Roku 1567 zbil na Hradeníně Žofku Brazdymskou ze Svémyslic, když k mateři jeho návštěvou přijela. Roku 1572 přijel do Plaňan a tu strýce Jindřicha za stolem sedícího pozadu za vrch popadl, až mu klobouk s facalitem s hlavy strhl a na zem pod kůň hodil.[7]) Zemřel před r. 1586 zůstaviv vdovu Martu z Hustiřan a Žofku, dceru nezletilou.[8])

Žofka vdala se před r. 1597 za Vácslava Strojetického ze Strojetic, a když tento r. 1600 zemřel, za Mikuláše Salavu z Lípy.[9]) Roku 1600 prodala Hradenín *Vácslavovi Šatnému z Olivetu,*[10]) jenž vzav tou koupí škodu, pustil týž statek r. 1606 *Vácslavovi nejstaršímu Zárubovi z Hustiřan.*[11]) V posledních trhových smlouvách nazývá se tvrz zdejší hradem Hradenínem, protože se spůsobou svou starožitnou od nových sídel lišila.

Vácslav zemřel r. 1610, a synové jeho Ctibor a Jiří ponechali hrad Hradenín *Lidmile Zárubové z Lobkovic*, maceše své.[12]) Tato si jej dlouho neponechala a prodala jej r. 1615 *Markétě Talmberkové z Lípy.*[13]) Ta neměla také Hradenín dlouho a prodala jej r. 1623 *Anně Kedrutě Dobranovské z Těchenic.*[14]) Když tato paní zemřela, zdědil *Vácslav z Dobranova*, syn její, Hradenín a držel jej přes ty války až do r. 1652. Tehda jej prodal *Kateřině Majdaléně Častolárové* rozené z *Mejtolu.*[15]) Paní tato bydlila na Hradeníně s manželem svým Ladislavem a přečkavši ho živobytím, prodala r. 1663 hrad Hradenín *Janovi Viktorynovi* říšskému hraběti z *Valdšteina.*[16]) Když tento nedlouho potom zemřel, porovnali se synové jeho tak (r. 1637), že od svých dílů upustili a Hrádek komorní a Hradenín na Jana Karla, bratra svého, převedli.[17]) V držení potomstva jeho byl Hradenín až do r. 1720, kdež prodán *obci Kutnohorské* a připojen k Lošanům. Roku 1786 dvůr rozprodán a tak povstala nynější vesnice.

TVRZE OKOLO HRADENÍNA.

LOŠANY.

V Lošanech[18]) zachoval se posud zbytek bývalé tvrze ve statku č. 27. Je to mohutná věž čtverhranatá, vystavěná z lomeného kamene a v rozích štukovím zpevněná. V přízemí jest sklep, nad ním klenutá komora se střílnami, do níž jest vchod po schodech, a do druhého poschodí přichází se po dřevěné pavláčce. Odtud se přicházelo po dřevěných schodech do nejhořejší světnice.

Lošany nazývaly se prvotně Německé Lošany, kdežto sousedním Lošankám se České Lošany říkávalo. Roku 1259 připomíná se *Ctibor z Lošan* a r. 1303 *Ješek* odtudž.[1]) Ve 14. stol. byl tu také farní kostel, jehož podacími pány a držiteli tvrze bývali Horníci, totiž r. 1355 Vavřinec, číšník, r. 1363—1365 Hanuš, r. 1379 Jan Bylan, kanovník, r. 1391 Tyc Fetter, r. 1394—1401 vdova jeho Anna. Okolo r. 1414 nabyl Lošan *Haman Alder*, Horník, jenž byl předkem vladycké rodiny Alderů z Lošan. Z těch se připomínají r. 1430 Jiří,

[1]) Rel. tab. II. 120, arch. č. III. 495. [2]) DD. XV. 331, arch. č. I. 254, arch. Třeboňský [3]) DZ. 84. C 16. [4]) Arch. mus. [5]) DZ. 5. H 24. 250. G 18 [6]) DZ. 11. H 26. [7]) Reg. kom. soudu. [8]) DZ. 68. A 26. [9]) Reg. kom. soudu, DZ. 179. O 23. [10]) Dačický II. 78. [11]) DZm. 236. V 10. [12]) DZm. 237. J 20. [13]) DZ. 189. B 19. [14]) DZ. 194. M 15. [15]) DZ. 309. E 6. [16]) DZ. 315. F 16. [17]) DZ. 392. S 30. [18]) Viz Lošany od J. Tůmy 1896.

[1]) Reg. II. 90, 838.

r. 1440 Tomáš a r. 1466 Prokop. Roku 1484 patřily *Janovi Čabelickému s Soutic*, jenž tu měl purkrabě Mikuláše ze Stropnice.[1]) Po smrti jeho († r. 1513) dědil syn *Prokop Čabelický* Lošanské zboží. Týž dvůr a popluží lidem pod plat rozprodal. Na staré tvrzi seděl pak člověk Jakub. Brzo potom prodal Prokop ves Lošany s tvrzí, s lidmi a s podacím Kutnohorské obci.

KBEL.

Ves Kbel západně od Kolína ležící patřila z části až do r. 1420 klášteru Zbraslavskému a potom ke Kolínskému zámku, z části byla statkem vladyčím. Na této se zemané již od r. 1295 připomínají.[2]) Vladyčí statek, na němž se tvrzka připomíná, patřil *Janovi Pašinkovi s Trojanovic*, od něhož jej koupil r. 1491 *Bartoš s Prachňan*. Když se r. 1513 synové jeho dělili, dostal se Kbel Mikuláši a po něm (okolo r. 1550) synům Janovi a Jindřichovi. Když tito bez dědiců zemřeli, dostal se Kbel sestrám jejich a jich dětem, a protože se spolu shodnouti nedovedly, prodán Kbel *Václavovi Voděradskému s Hrušova*.[1]) Tento zemřel r. 1606 a Kbel dědily dcery jeho Lidmila Šanovcova a Kateřina Hornatecká. Když se dělily, dostala každá polovici, na díl Kateřinin připadla také tvrzka. Oba díly skoupil r. 1610 *Petr s Libentálu*, jenž se byl r. 1607 se vdovou Dorotou Voděradskou ze Lstiboře oženil.[2]) Od něho koupil ves Kbel (1614) *Jan Diviš Hostačovský s Petrovic*,[3]) ale prodal ji zase r. 1617 *Karlovi Hlaváči s Vojenic*.[4]) Později dostal se zase Kbel v držení Hostačovských, ale r. 1634 od nepřátel úplně vypálen a zničen, tak že za nedlouho lesem zarostl a teprve r. 1664 obnoven.

[1]) DD. 17, f. 445. [2]) Viz Tůmovy děje Lošan na str. 16.

[1]) Viz tamže. [2]) DZ. 135. C 23, F 10, Dačický. [3]) DZ. 189. G 19. [4]) DZ. 190. L 30.

SVĚTLÁ ZÁMEK.

Město Světlá rozloženo jest na nevysoké, znenáhla se sklánějící výšině na levém břehu Sázavy a jest velmi nepravidelné na způsob takových měst, kterážto při založení pravidelně vysazena nebyla, nýbrž ze vsí v městečka vzrůstala. U kostela jeho jest pamětihodná věž, na níž vraženo jest dřevéné posebití, ven z věže povydané. Naproti městu na druhé straně řeky jest zámek Světelský, zaujímající místo bývalé tvrze Trčkovské. Krásné jest jeho položení v rovině mezi hustým a mnohým stromovím a před parkem, dílem zahradnickým uměle vykrášleným. Zámek jest stavení základu nepravidelného, dílem ze starých zdí předešlého zámku, dílem z rozmanitých přístavků složené, ve slohu, který se barokovému nejvíce blíží, vystavěné. Ze starého zámku zbyly jediné veníře několika dveří.

Světlá [1]) připomíná se poprvé r. 1318. Tehda tu byl kostel a, tuším, také fara. Světlá byla tehda z větší části majetkem *Vilémovského kláštera,*[2]) a opatové sázeli sem faráře až do vyvrácení kláštera. Když pak Vilémovské klášterství v držení Trčků se dostalo, připojena Světlá k Lipnici a držena k ní až do r. 1561. Část Světlé a vsi Závitkovice, Radostovice, Veselá a díl Dolejšího města patřil k Lipnici již ve 14. století, vysazen jako manství a držen až do r. 1502 ke hradu Ronovci, kdež postoupen *Burjanovi Trčkovi* z *Lípy* směnou za jiné vesnice.[3]) A tak i tato část k Lipnici připojena. Při dělení statků Trčkovských asi r. 1559 dostala se Světlá s Lipnicí *Burjanovi* za díl. Tento prodav Lipnici (r. 1561), určil si Světlou za budoucí sídlo Proto vymohl Světlé, teprve nedávno od něho rozšířené a za městečko vysazené,[4]) majestát na výroční a téhodní trhy (r. 1562) a týž majestát jako panující pán potvrdil přidav i to, aby červeným voskem pečetiti mohli (r. 1568) Téhož léta založil tam, kde jest část nynějšího zámku, tvrz [5]) a nad vchodem dal latinský nápis: Není pokoje na tomto světě. Roku 1569 dal uliti pro kostel zvon a r. 1578 založil špitál pro chudé a za školu vysadil domek, který při kostele vystavěti dal.

Světlou s mnohými vesnicemi držel posud jen zápisně, ale na jeho prosbu mu r. 1582 dědičně ve dsky vloženy.[6]) Posledním pořízením svým (dáno v Jičíně r. 1587 v úterý před sv. Šťastným) odkázal všechen statek svůj třem svým synům *Janovi Rudolfovi, Maximilianovi* a *Burjanovi Mikuláši* společně, při čemž i na špitál ve Světlé nezapomenul.[7]) Zemřel r. 1591 dne 15. května v domě svém na Malé straně Pražské, a odtud mrtvé tělo od množství pánův a rytířů provoděno na Světlou.[8]) Synové se, tuším, hned po smrti otcově rozdělili. Maximilian dostal za díl Světlou. Bezpochyby tehda sepsána jsou „registra správní důchodův", která nám vyznačují meze rozsáhlého dílu Maximilianova. Patřily k němu tvrz Světlá s městečkem a vesnicemi, městečko Smrdov, Habr městečko s vesnicemi, Krupá tvrz s vesnicemi, Chotěboř

---

[1]) Pomůcka: Světlá od Jer. Solaře (Pam. arch. V. 282) a Seidlerova. Kronika Světlé. [2]) Reg. III. 188. [3]) DZ. 8 G 12. [4]) Na pečeti městské z r. 1561 jest nápis: „Pečeť nového městečka Světelského." [5]) „Jakož jsem tvrz sídlo Světlou z gruntu vystavěti dal, nicméně i městečko Světlou." [6]) DZ. 21. K 25. [7]) DZ. 26. A 7—11. [8]) Diarium za Rudolfa II., Dačický I. 173.

Zámek ve Světlé.

město s příslušenstvím, dvořáci okolo Německého Brodu, dvůr Žaky, ves Vrbice a jiné mnohé vsi.[1]) Roku 1594 Maximilian na zdejší tvrzi Světelským výsady potvrdil; byl vlídným sousedem k okolním pánům a městům, zvláště k Čáslavským. Zemřel svobodný r. 1597, a jeho dědicem byl bratr jeho *Jan Rudolf*. Ačkoliv tento počátek 17. století dlouho přežil, přece již r. 1602 (vkladem 31. října) učinil pořízení o Marii Magdaleně z Lobkovic, manželce své, dada jí *zámek Světlou*, městečko, řeku Sázavu, městečko Habr, městečko Smrdov se všemi vesnicemi, *zámek Lipnici* s příslušenstvím, dvůr Žaky blíže Čáslavě, též tvrz, dvůr a město Chotěboř, většinou podíl někdy Maximilianův, jakož i ty vesnice od zámku Nového Želiva, které byl Maximilian po Mikulášově strýci zdědil, a městečko Zahrádku[2]) Jan Rudolf dal Světelským novou výsadu (r. 1604), jíž jim dal právo o statcích svých volně řiditi; podobné obdarování učinil r. 1613 Smrdovským.

Reformaci katolickou Trčka na svých panstvích prováděl na oko s nemalým úsilím. V jistém dopise všem svým hejtmanům, zvláště pak Martinovi Lipnickému, hejtmanu na panství Světelském a Lipnickém,

Rozvěrací oltář s řezaným hautreliefem Smrti Panny Marie a s tabulovými malbami sv. Voršily a sv. Kateřiny v predellách.
V arkýřové kapli Vlaského Dvora v Hoře Kutné.

přikazuje (r. 1625, 9. listopadu na Náchodě), aby se v příčině predikantův tak zachoval, jakož místodržící královští nařizují.[3])

Poslední dar Janův Světelským byl, že r. 1633, 12. prosince osvobodil obecní dům ode všech platův a robot, toliko mimo honbu na vlky a vysokou zvěř. Posledním pořízením r. 1634, 2. června v domě Brunšvickém na Hradčanech sepsaným odkázal Světlou, Lipnici, vesnice Čáslavské, Studenec, Jeníkov, Žleby a t. d. *Petrovi Vokovi Švihovskému z Ryzmberka*, *Ladislavovi Burjanovi z Valdšteina* a *Matyášovi Ferdinandovi hraběti Berkovi z Dubé*,[4]) neboť jediný syn jeho Adam Erdmann byl několik měsíců před tím ve Chbě dokrvácel. Zemřel ještě téhož roku, jsa posledním rodu svého, a pohřben v kostele sv. Štěpána na Novém městě Pražském. Než veškerá ustanovení jeho zrušena byla r. 1636 po zavření Trčkovského kriminalního procesu, a ohromná spousta statků Trčkovských zabrána k ruce císařově.

Ještě r. 1635 vládla na Světlé Maxmiliana z Harachů, vdova po Adamovi Erdmanovi, ale brzo potom nucena odstoupiti. Císař Ferdinand totiž hned po ukončení procesu Trčkovského statky buď prodal buď daroval na srážku peněz půjčených generálům svým. Tak přikázal r. 1636, 26 srpna dědicům Dona

[1]) Podrobné vyčtení viz Pam. IVb. 91. [2]) DZ. 131. J 1. Zápis ten měl býti platen teprve po smrti jeho, r. 1630 jej opět z desk propustil. [3]) ČČM. 1860, str. 510. [4]) DZ. 144. M 8 - 16.

Aldobrandina, vojenské rady, komorníka a nařízeného nejvyššího, Volfovi Adamovi z Papenheimu, Burjanovi Ladislavovi hraběti z Valdšteina a Brunovi hraběti z Mansfeldu panství Světelské.[1]) Po krátkém čase řečený Burjan Ladislav přikoupil k svému dílu podíl Mansfeldovský a Papenheimský, jemuž byla přikázána Zahrádka s vesnicemi, a obdržel potom vklad ve dsky zemské r. 1638, 6. září, čímž mu postoupeny od panství Světelského: zámek a městečko Světlá, městečko Trhová Zahrádka, vsi Bohušice, Příseka, Horní a Dolní Březinka, Žebrákov, Bynetice, Mrzkovice, Druhanov, Služatky, Opatovice, Vlkanov, Pavlov, Vilémovice, Pavlíkov, Leština, městys Smrdov, Ovesná Lhota, Horní a Dolní Dlužiny, Zboží, Bačkov, Kunemily, Kochanov, Radkovec, Nová ves, Lhota hlásná, Závitkovice, Radostovice, Lipnička, Trpišovice, Smrčná, Lhota Dobrovítova, Chonkovice, Lípa a rychta Kališťská.[2])

Mezi tím Světlá soužena válkou panující (r. 1637 a před tím) a k tomu ke všemu zmořena požárem r. 1639. Po smrti Burjana vládla na Světlé (r. 1649) jeho ovdovělá manželka Anna Marie ze Šternberka, ale brzo musila ustoupiti četným dlužníkům zemřelého. Jeden z těchto dlužníků, *Gerard z Taxis*, měl k požadování 4240 fl., začež mu r. 1651 při dělení přiřčena část panství Světelského se zámkem. Umíraje poručil tento právo své na Světlou klášteru poustevníků a radě města Brea v Nízozemsku. Od tohoto kláštera splnomocněn jsa P. Augustinus Beer, převor kláštera sv. Panny na Malé Straně Pražské, prodal (r. 1667) zámek Světlou se vším příslušenstvím (avšak v menším objemu než r. 1637) *Theodorovi Mulcerovi z Rosenthalu* za 3150 fl. rh.[3]) Theodor, jsa JMC. nařízeným nejvyšším lejtenantem a hejtmanem Čáslavského kraje, přikoupil k panství ještě nějaké právo dlužní, jež Papenheimovským dědicům (totiž Marii Esteře Hušinové roz. svob. paní z Gerova) přináleželo (r. 1667, 25. října [4]). Theodor prodal celé panství 4. ledna r. 1668 za 16.100 fl. *Janovi Bartoloměji z Vernieru.* Avšak i tento nepodržel je dlouho, an 13. března 1672 je za 17.300 fl. prodal hraběti *Rudolfovi z Rabatty* svobodnému pánu z Dornberka, jenž byl v císařském vojště generálním vachtmistrem a nejvyšším nad kyrysníky. Tento přikoupiv statky Příseku, Pavlíkov a Vrbici, prodal r. 1679, 23. ledna celé panství, totiž: zámek a městečko Světlou a vsi *Janovi Kašparovi* svobodnému pánu z *Montani* a z *Viesberka.*[5]) Jan Kašpar za krátký čas tak se zadlužil, že panství nemohl udržeti a musil je pustiti svým dlužníkům. Komisaři k tomu nařízení prodali r. 1685 zámek Světlou s příslušenstvím (mimo Vrbici odprodanou) *Janovi* svobodnému pánu z *Vernieru*, JMC. komorníkovi, a manželce jeho Marii Rosalii za 54.000 fl. rh.[6]) Napotom střídali se zhusta majitelé panství, až se konečně dostalo *Filipovi Krakovskému z Kolovrat.* Tento pán staral se všemožně, aby Světelským, kteříž dosud takřka jenom rolnictvím se živili, jiného druhu výživy poskytl. Založil zde r. 1752 první brousírnu na granáty, kdež mnoho lidí se obživovalo. Syn jeho *Leopold* koupiv r. 1764 statek Vrbický, dědil r. 1773 po otci panství Světelské a přikoupil ještě Vilémovice, Pavlíkov a statek Novoveský. Od jeho dědiců koupil *František Josef hrabě Zichy* r. 1821 Světlou, Novou ves a Vilémovice. Konečně panství nabyl rod starohrabat z *Salmu* a z *Reiferscheidu.*

Zámek v 18. století rozšiřován. Za držení Černínů vystavěna zadní strana východní, kdež posud stával pivovár. Roku 1869 počato s přestavováním zámku. Napřed stavěna nejstarší část a r. 1873 všechna stavba ukončena.

---

[1]) Podíly byly: Aldobrandini 60.000 fl., Papenheim 100.000 fl., Valdštein 65.500 fl., Mansfeld 20.000 fl. [2]) DZ. 151. F 28. Městečko Habry s vesnicemi odděleno od Světelska a dáno r. 1636 vojenskému komisaři Renhartovi z Valmerode. Též Okrouhlice s vesnicemi oddělena a přikázána dědicům Aldobrandinským. Juxty o postoupení rozdílných podílů mají datum pozdější, Aldobrandinský r. 1666, 26. listop., Mansfeldský r. 1667, 19. ledna, Papenheimský r. 1667, 1. srpna. (Viz Bílkovy konf.) [3]) DZ. 466. D 6. [4]) Tamže D 15. [5]) DZ. 394. A 29. [6]) DZ. 398. B 13.

TVRZE V OKOLÍ SVĚTLÉ.

KUNEMIL.

Půldruhé hodiny od Světlé leží ves Kunemil, v níž se zbytky bývalé tvrze spatřují. Roku 1310 připomínají se *Hereš* a *Ota s Kunemile.* Tento erbu kola připomíná se ještě r. 1348.[1]) Zůstavil tři syny, *Ješka*, *Peška* a *Jindřicha*, z nichž onino dva se prvým jménem Zříš nazývali. Bratří ti založili nový kostel v Kunemili, který r. 1365 faráři Smrdovskému podřízen.[2]) Ješek vyskytuje se v l. 1360—1369 ve mnohých pamětech soukromých.[3]) Ke sklonku 14. století nabyl Kunemile *Bolech ze Zdislavic* a od té doby se psal z Kunemile. Roku 1396 zapsal úrok kostelu Smrdovskému[4]) a r. 1400 měl jakési jednání u dvorských desk.[5]) *Bolech s Kunemile*, jenž byl r. 1440 na sjezdu Čáslavském a potom přívržencem jednoty Poděbradské, byl bezpochyby jeho synem.[6]) Dcera jeho Zdina vdala se za *Bohuslava Leskovce s Leskovce*, a tak se dostala Kunemil v držení tohoto rodu.[7]) *Bohuchval* a *Arnošt*, synové jejich, prodali r. 1520 tvrz, dvůr a ves Kunemil, Horní a Dolní Dlužin a Chrtnici obci *města Čáslavě.*[8]) Čáslavští drželi statek ten až do nešťastného roku 1547; pak jim zabrán a r. 1550 prodán k Lipnici. Při rozdělení téhož panství a po odprodání Lipnice připojena Kunemil ke Světlé. Mezi tím tvrz spustla, a proto se připomíná r. 1591 Kunemil ves s rychtou, tvrz pustá s rybníky, řekami, potoky, lesy.[9])

LIPNIČKA.[10])

Vysoko nad levým břehem Sázavy, tři čtvrti hodiny jižně od Světlé chová skromná ves Lipnička chudé ostatky bývalé tvrze a zašlého sídla vladyk z Lipničky. Než ještě tu tvrz stála, náležela ves ke *klášteru Vilémovskému*, jenž mnohými dluhy stísněn, r. 1318 Lipničku všechnu opuštěnou se vším poplužím a s řekou Sázavou k doživotnímu užívání postoupil Markvartovi Černínu a Domaslavě, manželce jeho.[11]) Tuším, že zboží to nevrátilo se k dotčenému klášteru; snad to bylo náhradou, že *Domaslav s Lipničky* prodal r. 1368 dva lány v Bousovně klášteru Vilémovskému,

[1]) Reg. II. 962, III. 188, arch. Břevnovský. [2]) Borový, lib. erect. I. 51. [3]) Archiv Břevnovský. Potomkem jednoho z nich byl *Beneš s Kunemile*, jenž se r. 1414 mezi patrony Onšovského kostela připomíná. [4]) Lib. erect. XIIIa 65. Viz i rel. tab. I 575. [5]) DD. 14, f. 271. [6]) Archiv č. I 256, III. 544. [7]) Vývod Leskovcův (MS. bibl. Praž. XI. E 16). [8]) DZ. 5. F 19. [9]) Pam. arch. IVb. 91. [10]) Pam. arch. V. 283. [11]) Reg. III. 187.

a že týž Domaslav s bratrem svým *Petrem* r. 1369 daroval témuž klášteru polovici řeky Sázavy mezi Pavlíkovem a Leštinkou, kteréž vsi témuž klášteru náležely.[1]) Bratří ti byli pány na tvrzi, tehda snad již vystavěné, sice byli many pánů z Lipého; *Hertvík s Lipničky*, jenž jim r. 1369 svědčil, byl snad jejich strýc a držitel nějakých dvorů kmecích. Konečně oba svrchu zmínění bratří založili v kostele Světelském oltář sv. Kateřiny, jejž nadali platem 6 kop ve vsi Bousovně (3. prosince r. 1381), vymiňujíce si při tom dle tehdejšího zvykn konání služeb církevních.[2]) Domaslav žil ještě r. 1391. Z ostatních držitelů jsou nám známi Mikuláš (r. 1396 až 1407, † r. 1408), syn Domaslavův,[3]) Markvart r. 1419, Jindřich r. 1440; ten byl r. 1448 purkrabím na Lipnici a r. 1451 na Poděbradech.

V l. 1510—1533 držel *Petr s Kamberka* Lipničku.[4]) Roku 1533 Jan z Lipého jej ode všech manských služeb osvobodil.[5]) Synové jeho byli *Jan* a *Petr*, z nichž onen měl Lipničku a tento Perknov se Suchou. Jan věnoval na Lipničce, tvrzi, dvoru a vsi (r. 1554) Markétě z Dobřenic, manželce své,[6]) a držel Lipničku ještě r. 1568.[7]) Z potomních držitelův skorem žádného neznáme. V tituláři r. 1589 vydaném připomíná se *Zikmund s Kalenice* na Lipničce. K panství Světelskému připojena teprve v 17. století.[8])

[1]) Dobner Mon. VI. 423, 427, arch. c. k. dvorský. [2]) Libri er. II. [3]) Rel. tab. I. 568, arch. mus., acta jud. [4]) Arch. č. VI. 543, reg. kom. soudu. [5]) Arch. města Brna. [6]) DZ. 1. C 4. [7]) Arch. ve Světlé. [8]) Pam. arch. IV. 91.

Zámecké stavení ve Vrbici.

VRBICE.

Ve vsi Vrbici jest zámek, stavení o dvou patrech. Kromě několika místností, které nemají stavitelských zvláštností, jest tu prostranný sál beze všech ozdob a spustlá kaple, v níž se od r. 1739 mše svaté sloužívaly. Na tom místě stávala tvrz. O starších osudech jejích je málo známo Roku 1386 odumřel tu statek po Janovi ze Smrdova.[1]) Z rodu *Vrbků z Vrbice* připomíná se r. 1448 Petr, jenž pomáhal Prahy dobývati.[2]) V pozdější době měli drobné statky v Čáslavsku. Po jednom z nich dostaly se tři díly v držení dcer neb sester. Jeden z nich zdědil Jan Bořek z Dohalic po Anně z Vrbice, mateři, druhý koupil od Hostovských z Hostovic a třetí zůstal v držení Podvinských z Lerojid. Všechny tři skoupil r. 1555 *Baltazar Borovský z Borové*. Po jeho smrti prodána tvrz Vrbice (r 1556) *Arnoštovi vévodovi Bavorskému*,[3]) jenž ji připojil ke statku Dobrovítovskému. Teprve r. 1598 odprodal Jan Hanuš ze Šaratic tvrz, dvůr a ves Vrbici a část Stříbrných Hor *Jiřímu Janovi Maternovi z Květnice*,[4]) od něhož se dostala r. 1603 *Alěně Ojířové z Damsdorfu*.[5]) Nedlouho potom přikoupen týž statek od Maří Majdalény Trčkové z Lobkovic. Po konfiskaci Trčkovské postoupen statek Vrbický *Zikmundovi Kurzovi* svob. p. *ze Senftenau*.[6]) Za nedlouho připojena ke Světlé, odprodána sice r. 1654, ale zase přikoupena, tak že bývala druhdy příslušenstvím Světlé, druhdy samostatným statkem. Roku 1684 byla tu tvrz ve 3 štocích (t. j. do druhého poschodí) od kamene vystavěná; vůkol byl příkop zdí ohrazený, v němž byla voda. Na dvoře bylo klenuté vězení, ve tvrzi sklepy, pokoje, síně a komory rozmanité.[7])

Filiální kostelík Všech Svatých v Dobrnici.

SMRDOV.

V městečku Smrdově býval hrad v těch místech, kde jest statek č. 53 za kostelem. Lid si vypravuje, že tu stával klášter. Když kopali základy k nynějšímu stavení, našly se tu rozličné starožitnosti. Hrad ten vystavěn byl od pp. z Lichtenburka. *Ranunt z Lichtenburka* držel jej ke své polovici města Brodu, ale r. 1307 postoupil hrad Smrdov s městečkem a pěti vesnicemi *klášteru Vilémovskému* výměnou za jiné příležitější vesnice.[8]) Lze za to míti, že hrad nedlouho potom zanikl. Smrdov zůstal v držení kláštera až do r. 1420, pak po dlouhou dobu k Lipnici a Světlé patříval.

OKROUHLICE.

Severozápadně od Německého Brodu nad Sázavou jest ves Okrouhlice, jejíž zámek stojí na místě bývalé tvrze. Prvotně tu tvrze nebylo a ves patřila ode dávna ke statkům *Vilémovského kláštera*. Petr opat prodal asi r. 1390 vsi Okrouhlici a Chlistov zákupně *Bernartovi z Okrouhlice*.[1]) Ten aneb nástupcové jeho tu vyzdvihli tvrz. Z vladyk zdejších připomínají se r. 1400 *Petr*, syn Mikulášův,[2]) r. 1415 *Ruprecht*, který tehda stížný list spečetil,[3]) a r. 1418 *Mikeš Hřebec*.[4]) Roku 1442 připomíná se *Hrosnata z Okrouhlice*, jenž r. 1448 Prahy dobývati pomáhal a ještě r. 1450 Okrouhlici držel [5]) Týž ji prodal nedlouho potom, a r. 1454 držel ji *Tomek ze Knĕnic*, předek vladyk *Okrouhlických ze Knĕnic*.[6])

Roku 1527 byl v držení Okrouhlice *Mikuláš mladší z Dobřenic* a r. 1542 *Adam* z téhož rodu.[7]) Bernici zemští uvázali se tehda ve tvrz Okrouhlici, protože Adam berně neplatil. Trčkové konečně Okrouhlici vyvadili a připojili ke Světlé. Tvrz zůstala, avšak ves svedena na dvůr.[8]) Při Světlé zůstala Okrouhlice až do vymření Trčkovského rodu a zabrání jeho statků. Císař Ferdinand postoupil Okrouhlici (r. 1636) dědicům Dona Aldobrandina Aldobrandini, ale ti ji prodali r. 1637 *Filipovi Adamovi* hr. *ze Solms*.[9]) Tento odprodal několik vesnic a zemřel r. 1670. Statek Okrouhlický zdědila po něm manželka jeho Heléna Alžběta roz. Rašinka, jež se nedlouho potom za *Ferdinanda Rudolfa* hrab. *z Valdšteina* udala a jemu r. 1674 Okrouhlici odevzdala.[10]) Nedlouho potom dostala se v držení *Straků z Nedabylic* a zřízen z ní napřed statek nápadní této rodiny a později obrácena na známou Strakovskou fundaci.

[1]) DD. 13, f. 153 Z. [2]) ČČM. 1827, 3, 83. [3]) DZ. 12. H 18. [4]) DZ 173. J 15 [5]) DZ. 178. C 19. [6]) Bílek, Děje konf. 702. [7]) DZ. 31. G 18. [8]) Reg. II. 929.

[1]) Arch. č. II. 463. [2]) DD. 14, f. 271. [3]) Arch. č. III. 188 [4]) Archiv Břevnovský. [5]) Arch. c. k. dvorský, ČČM. 1827, III. 80. rel. tab II. 201, arch. v Něm. Brodě. [6]) Arch. č. II 403. [7]) Arch. Roudnický, DZm. 171. B 20. [8]) Seidler, Kron. Světlé 150. [9]) Bílek, Děje konf. 700—701. [10]) DZ. 115. A 33, 396. F 23.

JANOVIČKY TVRZ.

V Janovičkách jest zámek, čtverhranaté stavení, okolo r. 1650 vystavěné. Na jeho místě bývala tvrz, jak posud ještě ze známek bývalého opevnění znáti lze. První známí držitelé *Ješek*, *Zdeněk* a *Mojek* bratří žili za dob Karla IV. Ješek podával faráře ke zdejšímu kostelu r. 1374 a všichni tři r. 1383. Ješek žil ještě r. 1392 a Mojek držel Janovice ještě r. 1393,[1]) ovšem jen z části, neboť podacími pány zdejšího kostela byli r. 1390 *Zdeněk*, *Jodok* bratří *ze Soutic*. Jodok připomíná se v pamětech jen do r. 1397. Zdeněk jej dlouho přečkal a ještě r. 1418 měl nějaké jednání v příčině Keblova.[2]) Synem jeho, smýšlím, byl *Aleš ze Soutic*, jenž se v polovici téhož století nejednou připomíná. Naposled se r. 1465 jako svědek vyskytuje[3]) a nedlouho potom zemřel. Syn jeho *Jan* a ostatní potomci psali se *Janovskými ze Soutic*.

Po nich následoval rod *Janovských z Suchotlesk*. Petr koupil Janovice bezpochyby od Jana. Roku 1482 zemřel,[4]) zůstaviv z manželky Kateřiny syna *Bohuslava*, jenž r. 1487 Paběnice, druhé své zboží, prodal.[5]) Na Janovičkách seděl ještě r. 1505, an tehda smlouvu věnnou s manželkou svou Annou ovdovělou Pokšuhovou učinil.[6]) Následoval po něm *Václav Haugvic z Biskupic* v letech 1513—1516.[7]) Ještě r. 1516 *Hynek Haugvic* Janovičky přejal [8]) a prodal je před r. 1524 *Jetřichovi Lukaveckému z Lukavce*.[9]) Nástupcem tohoto v letech 1531—1532 byl *Jindřich Firšic z Nabdína*.[10]) Nedlouho potom *Jan Pařízek z Pařízku* prodal Janovičky tvrz, dvůr a městečko s vesnicemi *Adamovi z Říčan*,[11]) jenž týž statek asi do r. 1550 držel. Tehda jej koupil *Markvart Stranovský ze Savojovic*, ale držel jej jen krátký čas, an ho postoupil r. 1551 *Adamovi*, *Jindřichovi* a *Kryštofovi* bratřím *Budovcům z Budova*.[12]) Adam dotčený platně sloužil králům a stavům království Českého a býval v Uhřích jsa colmistrem a později nejvyšším profiantmistrem. Bratr jeho Jindřich mysl svou všechnu k válečným věcem obrátil, avšak nikdy nechtěl býti účastníkem té války, kteráž by se mezi křesťany z obou stran vedla; „pohanské krve jsa žádostiv, proti nepříteli úhlavnímu křesťanstva zmužilost svou často ukazoval.“ Dokonal život jsa raněn od nepřítele v nohu a pochován v Košicích.[13]) Adam maje Janovičky sám, prodal je r. 1567 *Janovi Chlumovi z Chlumu*.[14]) Tento odprodal některé vesnice, ale jiné zase přikoupil. Konečně prodal Janovičky roku 1575 *Albrechtovi Novohradskému z Kolovrat*.[15]) Tento zemřel r. 1580, a následoval po něm syn jeho *Šťastný*. Týž r. 1582 přijev do Kutné Hory nestřízlivý zastavil se u Svobodů, kdež ještě někteří zemané seděli. Tu vzav si příčinu, že Mikuláš Dačický před ním klobouku nesňal, naň zbraně dobyl, a když tento se bránil, zabit.[16]) Janovičky podědil po něm strýc Petr, jenž k tomu statek Petrovský přikoupil. Oba statky před svou smrtí († r. 1596) odkázal *Janovi Bezdružickému z Kolovrat* a *Volfovi Novohradskému z Kolovrat*.[17]) Když tito se rozdělili, dostal onen za díl tvrz, dvůr a městečko Janovičky, vsi Vilémovičky a Újezdec a Volf ostatek. Oboje skoupil v letech 1600—1601 *Heralt Václav Libšteinský z Kolovrat*.[18]) Tento držel také Žišov a dům Hrádek na Kutných Horách. Zemřel r. 1630 zůstaviv syna *Zbyňka Leopolda*, a ten podržev si Hrádek prodal

---

[1]) Lib. conf., DD. 13, f. 160, rel. tab. I. 498—499. [2]) DD. 15, f. 328. [3]) Arch. Čáslav. [4]) Arch. Kutnohorský. [5]) Rel. tab. II. 420. [6]) Staré kniby Kutnohorské, arch. č. VI. 320. [7]) Arch. Kutnohorský. [8]) Arch. mus. [9]) Reg. kom. soudu. [10]) Kniha Pelhřimov., arch. gub. [11]) DZ. 1. K 15. [12]) DZ. 85. K 26, 86. A 27. [13]) Paprocký o st. ryt. [14]) DZ. 59. K 28. [15]) DZ. 18 N 28. [16]) Dačický II. 8. [17]) DZ. 127. D 27. [18]) DZ. 174. L 22; 176. B 6.

Janovičky (r. 1646) *Aléně Markétě Obytecké z Lažan.*[1] Tato byla manželkou *Litmíra Vyduny Obyteckého z Obytec*, jemuž před svou smrtí jmění svoje darovala. Po smrti Litmírově *Jan Václav* a *Antonín Jozef*, synové jeho, dělili se o otcovskou pozůstalosť r. 1671. Onen dostal Janovičky, tento Soutice.[2] V Janovičkách byla tehda tvrz nově vystavěná, dolejší štok (přízemí) klenutý a pokojů k bydlení, komor a sklepů s dostatek. Statek ten se dostal okolo r. 1707 třem synům Janovým a když se potom dělili, ujal jej *Jozef Arnošt.* Týž prodal Janovičky (r. 1715) *Frant. Arnoštovi* hraběti z *Thürheimu*[3] a od tohoto koupila je r. 1724 *Kutnohorská obec.*[4]

TVRZE OKOLO JANOVIČEK.

PETROVICE.

Jižně od Janoviček leží ves Petrovice, v níž povstala tvrz teprve na počátku 17. století.[5] Na počátku 17. století drželi *Matěj* († r. 1614), *Václav* a *Mikuláš* bratří *Salavové z Lípy* zboží Úmonín, Zhoř a Petrovice, k nimž koupili r. 1606 ves pustou Krupšiny blíže Michalovic a Zhoře.[6] Václav ujal potom Petrovice, postavil tu novou tvrz a držel statek ten ještě r. 1624.[7] Po bitvě Bělohorské málem byl by býval odsouzen a o statek svůj přišel, ale že soudcové nebyli svorni, jedni jej k manství odsuzujíce a druzí za nevinného prohlašujíce, zachován jest při statku svém. Nástupce jeho *Jindřich Haugvic z Biskupic* prodal r. 1649 dne 15. srpna tvrz a ves Petrovice a dvůr Krupšiny *Marii Eleonoře Hrobčické rozené Vasquezové z Umanu* za 4750 fl. rh.,[8] tato pak prodala týž statek r. 1658 dne 7. října *Litmírovi Vydunovi z Obytec*, c. k. radě a soudci zemskému, za 4000 fl. rh.[9] Když tento v ty časy Janoviček nabyl, připojeny jsou Petrovice na vždy k tomuto statku. Tvrzka od kamene ve spodcích vystavěná a svrchu ode dřeva již r. 1671 nebyla obydlím panským[10] a zanikla nedlouho potom docela

ŠTIPOKLASY.

Na silnici vedoucí od Janoviček ke Zbraslavicům rozkládá se ves Štipoklasy, ve kteréž v 16. století tvrz nevelkou postavili.[11] Od dvou set let opuštěna jest tvrz tato a podlehla osudu mnohých jiných tvrzí, totiž zanikla docela. Samostatný statek Štipoklaský povstal teprve po smrti Pavla z Malovic a na Zbraslavicích († r. 1557). Synové jeho rozdělili se o dědictví otcovské, a jeden z nich, *Vilém mladší*, obdržel na svůj díl dvůr a ves Štipoklasy, kdež si novou tvrz postavil. Týž se připomíná v l. 1572 až 1579 několikráte, poněvadž povinné berně neplatil.[12] Zděděv později po bratřích zemřelých panství Zbraslavské, sem se přestěhoval a r. 1592 zemřel.[13] Štipoklasy zůstaly odtud při panství Zbraslavském

[1] DZ. 304. E 5. [2] DZ. 74. H 29 až K 1. [3] DZ 492 B 3. [4] Slavík, Panství Kutnohorské. [5] Ves Petrovice byla již v starších dobách statkem zvláštním, ale, tuším, bez tvrze Drželi ji r. 1367 *Sezema z Petrovic*, r. 1386 *Kundšek z Rochova*, kteří byli také kollatory kostela zdejšího (lib conf. I. 145, IV B 4). Roku 1418 patřila *Benešovi z Paběnic* (ib. VII. J 11) a držena potom k Paběnicům až do spojení těchto s panstvím Chlumským. Když Slavatové panství svá v těchto krajinách rozprodali, dostaly se Petrovice *Jáchymovi z Kalenic*, a ten prodal *Petrovi Novohradskému z Kolovrat* († r. 1596) ves Petrovice s podacím a dvorem poplužným, vsi Senetín a Újezdec a část Damírova. (DZ. 127. D 27 a t. d.) [6] Děje Čáslavě, str. 135. [7] Rkps. Včely Čáslavské. [8] DZ. 306. H 11. [9] DZ. 312 D 24. [10] DZ. 74. J. 14. [11] Před tím tu tvrz nebývala, a ves patřila již ve 14. století k panství hradu Zbraslavic, jak provedeno jest v jeho dějinách. Tvrz připomíná se poprvé roku 1595 v jednom zápise dlužním. (DZ. 91. L 28.) [12] Arch. Třeboňský. [13] Dačického paměti.

Když se to okolo r. 1627 mezi kolika bratry dělilo, dostal Štipoklasy na díl svůj *Kunata Horňatecký z Dobročovic*, ale ten je prodal již r. 1628 dne 25. května *Kateřině z Hrušova*, vdově po Ondřejovi Horňateckém, za 10.250 kop míš.[1] Paní tato byla dosti zámožná, majíc kolik menších statků v okolí, těšila se stálému zdraví a teprve ke sklonku života svého statky své rozprodala. Tvrz zdejší od kolika let zanedbanou sice obnovila, ale pro tehdejší běhy válečné jen velmi těžko na statcích hospodařila. Přišli sem Švédové a tvrz, dvůr i s jeho vedlejším stavením, chlévy a ovčínem a ves jakož i visky okolní tak spustošili, že jen holé zdi zůstaly. Po učiněném míru prodala Kateřina r. 1650 (vkladem 24. března) tvrz Štipoklasy se dvorem, při ní i ves, ves Hetlín a v Černínech tři chalupy, vše pusté, synu svému *Bohuslavovi Ferdinandovi Horňateckému z Dobročovic* za skrovnou cenu 2500 kop, „poněvadž všechna tvrz i se vsí v pustinu, tak že jen zbořeniny se nacházejí, uvedena jest".[2] Tak se dostaly Štipoklasy po třetí k panství Zbraslavskému.

Po smrti Bohuslavově († r. 1653) dělili se o Zbraslavice tři jeho synové, při čemž obdržel druhý syn *František Litmír* na svůj díl tvrz pustou Štipoklasy se dvorem a vesnicí, druhou polovici městečka Zbraslavic a vsi Hetlín a Černíny.[3] Týž prodal Štipoklasy r. 1672 dne 24. října mladšímu svému bratru *Václavovi Ignáciovi* za 9700 fl a tento hned potom (18. října) *Václavovi Fernklö ze Šenraitu* za 9000 fl.[4] Od tohoto koupil Štipoklasy zase (r. 1676, 19. srpna) *Václav Ignác* za 5000 fl., ale prodal je hned potom (4. září) bratru svému *Františkovi Litmírovi*.[5] Již od doby posledního dělení byla tvrz zdejší tak tak obnovena, že se v ní aspoň bydliti mohlo. S manželkou svou Marií Terezií z Neyenperku († r 1682) měl syna Antonína a dceru Annu.[6] Když napřed matka a potom otec zemřeli, ujali se nezletilých sirotků Bernart z Věžník na Třebešicích a Václav Ferdinand z Obytec, byvše k tomu nařízeni soudem zemským, a ti prodali r. 1687 dne 11. ledna tvrz Štipoklasy se vším příslušenstvím obci *Kutnohorské* za 5650 fl.[7]

ZHOŘ.

Ve farnosti Janovické jest ves Zhoř, jež odedávna bývala mezi zemany rozdělena. Hlavní statek držel *Petr ze Zhoře* (r. 1358—1400), jehož bratr Vavřinec byl r. 1361 oltářníkem u oltáře sv. Petra ve velkém kostele Pražském.[8] Petr se často čte mezi patrony kostela v Michalovicích.[9] Synové jeho byli *Jodek*, *Michal* a *Václav* (r. 1396 a t. d.). Jodok neb Jošt spečetil

[1] DZ. 295. E 9. [2] DZ. 149. R 23. [3] DZ. 72. N 26—O 2. [4] DZ. 390 A 9, L 1. [5] DZ. 399. J 4, J 7. [6] DZ. 116, G 2. [7] DZ. 399. G 14. [8] Arch. kapitulní. [9] Lib. conf.

r. 1415 stížný list.[1]) On nebo syn jeho téhož jména čte se r. 1440 mezi sněmovníky v Čáslavi shromážděnými.[2]) *Prokop ze Zhoře* byl r. 1448 při ztečení Pražských měst a vytáhl r. 1450 s jednotou Poděbradskou.[3]) Zemřel před r. 1461, a Zhořské zboží, po něm odumřelé, dostalo se královským darováním *Alšovi ze Soutic*, jenž je připojil k Janovičkám.[4]) Tvrz s dvorem a část vsi byla jměním Lidmily ze Zhoře a po její bezdětné smrti měla spadnouti na krále, ale *Jan z Lovčic*, držitel, si svoje právo uhájil.[5])

V 16. století patřila celá ves k Janovičkám. Roku 1574 odprodána a r. 1576 připojena k Úmonínu. Když se synové Jana

[1]) Arch. č. III. 188. [2]) Arch. č. I. 256. [3]) Třeboňský archiv. [4]) DD. 16, f. 276. [5]) DD. 16, f. 281.

Salavy z Lipy asi okolo r. 1590 dělili, dostal Matěj na díl Zhoř se třemi vesnicemi a založil si tu nové sídlo. Neženiv se nikdy zemřel r. 1614.[1]) Statek zdědili po něm jeho bratří Vácslav a Mikuláš, a ti jej prodali r. 1615 *Hertvíkovi Skalskému z Dubu*.[2]) Tento držel Zhoř až do r. 1623, kdež mu týž statek zabrán a prodán *Heraltovi Vácslavovi Libšteinskému z Kolovrat*.[3]) Zhoř patřila odtud k Janovičkám. Roku 1671 se popisuje zdejší panské obydlí takto: Sídlo bývalé Zhoř, dvě tvrzky proti sobě, od spodku od kamene a pokoje ode dřeva vystavěny.[4])

[1]) Dačický. [2]) DZ. 137. N 1. [3]) Bílek, Děje konf. 514. [4]) DZ. 74. J 26.

CHOTĚBOŘ TVRZ.

Při městě Chotěboři jest zámek r. 1702 založený a od té doby všelijak přeměňovaný a upravovaný. Při tom zámku stávala tvrz ve 14. století, ne-li dříve založená. Prvotně tu byl Chotiborův dvorec, a po Chotiborovi také město své jméno má. Ve 13. století tu byla osada s kaplí, která patřila ke hradu Lichnici [1]) a od pánův za neznámé doby za městečko vysazena. Král Jan ujav Lichnici, udělil městečku roku 1331 Jihlavské právo a osvobodil je od nátisků, které mu činili purkrabí hradu Lichnického.[2]) Po smrti Karla IV. držela Chotěboř vdova Eliška, a od té doby městečko bylo pokládáno za věnný statek králové.[3]) Ačkoli pak byla příslušenstvím Lichnice a král Ladislav roku 1454 ustanovil, aby Chotěboř byla od Lichnice odloučena, přece se již od konce 14. století jako samostatný statek vyskytuje, a to proto, že byla o sobě v zástavu dána. To asi také bylo příčinou, že tu tvrz založena Roku 1393 byla v držení *Heřmana z Choustníka* jako manství, a Kunka, vdova po něm, měla tu své věno· zapsané.[4]) Asi r. 1404 ujímali se Chotěboře Jan Chotělec, Zdeněk Rohlík a Stašek; na ně Kunka žalovala u soudu dvorského pro jisté příkoří, tuším, pro zkracování věna.[5]) S tím asi souvisí, že Zikmund, Uherský král, r. 1405 Chotěboř *Jindřichovi Rohlíkovi* z *Trhlav* zapsal.[6]) Roku 1406 byl *Matěj Samechovec* z *Chotětic* hejtmanem na Chotěboři.[7]) Kdo byl tehda pánem Chotěboře, není nám známo; v letech 1409—1417 držel ji *Petr Zmrzlík ze Svojšína.*[8]) Císař Zikmund zapsal Chotěboř (r. 1436) *Jiříkovi* z *Dubé* a z *Vismburka.*[9]) Od té doby držena Chotěboř buď ke Žlebům anebo ke hradu Vildšteinu. S tímto dostala se v zápisné držení Trčkovského rodu, jemuž r. 1499 k dědictví dána.[10])

Chotěboř patřila od té doby obyčejně k nějakému většímu statku Trčkovskému. Po roce 1540 bydlila na zdejší tvrzi *Markéta ze Šelmberka*, vdova po Janovi starším Trčkovi z Lípy, a tu r. 1579 zemřela [11]) Syn její Burjan připojil Chotěboř ke Světlé. Tehda stála při městě tvrz a při ní byl dvůr poplužný.[12])

Roku 1634 zabrán statek Chotěbořský se vším ostatním jměním Trčkovským. Ferdinand II. daroval roku 1636 tvrz a město Chotěboř s mnohými vesnicemi a rychtou Kýžlickou *Jaroslavovi Sezimovi Rašínovi* z *Ryzemburka* jako odměnu za jeho spis, Albrechta z Valdštejna a Trčku z velezrády obviňující.[13]) Týž zemřel r. 1638 zůstaviv syny Rudolfa Karla a Ferdinanda Jaroslava.[14]) Starší ujal Chotěboř přečkav mladšího bratra. Když pak i on zemřel bezdětek, dostalo se jmění jeho sestrám, totiž *Aleně Elišce Solmsové, Rozině Kateřině Chuchelské* a *Anně Žofii Mulcerové.* Ty prodaly Chotěboř r. 1662 Marii Elišce

[1]) Reg. II. 194 a t. d. [2]) Arch. Chotěbořský. [3]) Tamže. [4]) Lib. conf. Jireček, cod. jur. Boh. IIb. 413. [5]) DD. 18, f. 23, 25. [6]) Arch. č. I. 519 [7]) Arch. Břevnovský. [8]) Lib. conf. [9]) Arch. č. II. 177. [10]) Arch. č. V. 572. [11]) Arch. Hradecký, Velesl. kalendář. [12]) Seidler, Kronika Světlé, str. 151. [13]) Bílek, Děje konf. 693. [14]) DZ. 146. K 27.

hr. z *Vrbna* rozené *ze Vchynic*.[1]) Když tato asi r. 1680 zemřela, dostala se Chotěboř dětem jejím z dvojího manželství, totiž Vrbnovského a Berkovského,[2]) ale podlé smlouvy r. 1683 učiněné zanechána *Františce Rozalii Vchynské* rozené *Berkovně z Dubé*.[3]) Následující posloupnost již (I. 88) vylíčena. Zámek Chotěbořský, r. 1702 nádherně do čtverhranu vystavěný, dostal se r. 1714 *Františkovi Ferdinandovi* hraběti *Vchynskému*, jenž jej r. 1719 *Janovi Bedřichovi* hraběti *Seilern* prodal.[4]) Jak se potom panství to, v jehož držení se drahně rodin vystřídalo, v držení *Dobrenských* dostalo, již jinde vypravováno.[5])

Zbytek hradu (pivovár) v Chotěboři.

TVRZE OKOLO CHOTĚBOŘE.

JILEM.

Asi hodinu cesty od Chotěboře na západ leží ves Jilem s dvorem poplužným, při němž před časy tvrz stávala. V 15. stol. ještě nebyla, neboť ani toho času ani před tím (kromě Martina z Jilma r. 1318) se nečiní zmínka o nějakém rodě, který by tu sídlo měl, a ještě r. 1464 patřila celá ves k panství Tnpadlskému.[6]) Tvrz držel první, pokud víme, *Jiřík Břistský s Břiství*, jehož tytulář r. 1534 vydaný připomíná. Vdova po něm zůstalá *Dorota z Dlouhévsi* zapsala asi r. 1536 Jilem tvrz, dvůr a ves celou s mlýnem a Břiští c. t. m. *Mikuláši ze Šitného*, který se v ten statek po smrti Dorotině uvázal.[7]) Týž prodal Jilem r. 1546 *Divišovi Hostačovskému z Petrovic* (na Svojšicích) a tento r. 1554 *Václavovi Doubravskému z Doubravice*, král. hejtmanu zámku Chlumeckého, a *Martě z Rybenska*, manželce jeho, za 750 kop grošů českých.[1]) Roku 1571 držel týž statek *Jan Mědělnec z Ratibořic*.[2]) Nedlouho potom koupili Jilem Trčkové a připojili jej ke zboží svému Světelskému a Chotěbořskému.[3])

[1]) DZ. 313. O 23. [2]) DZ. 116. D 6, D 18. [3]) DZ. 397. P 18. [4]) DZ. 496. A 15, A 17. [5]) Sommer, Topogr. 258—259. [6]) DD. 21, p. 251; reg. III. 188. [7]) DZ. 249. B 12. Rokn 1542 vložil si Mikuláš zboží Jilemské znovu ve dsky zemské (250 B 11).

NOVÝ STUDENEC.

Severovýchodně od Německého Brodu jest ves Nový Studenec, za staré doby jen zprosta Studenec řečená. Ve Studenci jest neveliký zámek s kaplí sv. Michala při něm přistavěnou. Zámek ten v 16. století postavený býval v 17. století okrášlen věží

[1]) DZ. 8. C 11 a DZ. 11. G 21. [2]) Arch. Třeboňský. [3]) Stalo se to před r. 1591 (Pam. arch. IVb. str. 92).

a vedlé něho bývalo stavení staré tvrze, v němž byly čtyři světnice, dvě komory a bašta, v níž byla kaplička. Již ve 14. století byl dvojí Studenec, jeden s farním kostelem, jenž patříval ke Krucemburku (nyní horní), jeden s tvrzí (nový). Na této seděli r. 1314 *Čéč* a *Beneda* bratří.[1]) Roku 1393 zemřel *Radslav ze Studence* a zboží jeho tudíž a v jiných vesnicích spadlo na krále.[2]) Od roku 1398 připomínají se bratří *Choňata* a *Gothart*, z nichž onen roku 1415 stížný list spečetil.[3]) Na sjezdu Čáslavském r. 1440 byli *Honěk* a *Gabriel*, a r. 1455 drželi Studenec bratří *Hašek* a *Ctibor z Otaslavic*, kteří téhož roku dvůr ve Vesci Janovi z Perkova prodali.[4]) Od r. 1514 držel *Bohuněk z Pašiněvsi* zdejší tvrz a rod jeho nazýval se odtud *Studeneckými z Pašiněvsi*; tak i on i Jan, snad bratr jeho.[5]) Kdysi po r. 1527 prodal Bohuněk tvrz Studenec s vesnicemi *Alšovi z Předboře*.[6]) Když tento stářím byl přemožen, rozdělili se synové jeho o Předboř a Studenec, a *Jan* dostal za díl Studenec.[7]) Tento seděl zde ještě r. 1564 nazývaje se Janem nejstarším; nástupcem jeho byl *Jan mladší*, jenž r. 1574 Studenec držel.[8]) Týž zemřel r. 1581 bezdětek a proto odkázal manželce své *Anně Předborské z Biskupic* všechen statek Studenecký kromě Štěpánova, kterýž poručil Alšovi, strýci svému.[9]) Bohatá vdova provdala se potom za *Jana Kekuli ze Stradonic* a s ním prodala tvrz Studenec (r. 1583) *Vlachyni z Říčan*.[10]) Vlachyně v letech 1593—1597 vystavěl novou tvrz, pročež se i tvrz i ves od té doby Novým Studencem nazývaly.[11]) Když Vlachyně zemřel, zdědili *Jan* a *Vilém Lev*, synové jeho, Studenec, avšak postoupili ho asi r. 1608 *Kateřině Říčanské ze Smiřic*, Janově manželce,[12]) ale tato prodala Studenec roku 1609 *Bohuchvalovi Jaroslavovi z Náchoda*.[13]) Tento prý r. 1612 zdejší tvrz znova vystavěl, což snad buď na dokončení stavby aneb nové upravení se rozuměti může. Po smrti Bohuchvalově nebylo lze statek Studenec sirotkům udržeti a proto prodán vdově po něm *Marjaně z Náchoda* rozené z Předboře a jí r. 1615 ve dsky vložen.[14]) Tato vdala se potom po třetí za *Jiřího Adama z Roupova* a umírajíc mu statek svůj odkázala; ale protože Roupovec se účastným učinil tehdejšího povstání r. 1622, byl mu statek Studenec zabrán. Koupila jej r. 1623 *Maří Majdaléna Trčkova z Lobkovic*.[15]) Když r. 1634 všechno jmění Trčkovské zabráno, daroval císař Studenec *Jindřichovi mladšímu Kustošovi z Zubřího*.[16]) Tento zemřel na konci r. 1657, zůstaviv nezletilé děti. Studenec a jiné statky Kustošovské ujal syn *Ferdinand Leopold*, jenž r. 1694 zemřel. Zůstali po něm synové *Leopold Prokop*, *Václav Ferdinand* a *Ferdinand Adam*, kteří se o pozůstalost otcovskou (r. 1695) tak rozdělili, že první dostal Výkleky, druhý Studenec a třetí nejmladší Lipku.[17]) Václav Ferdinand měl Studenec jen čtyři léta; neboť r. 1699 věřitelům pro dluhy odhádán.[18]) Později dostal se Studenec v držení *Leveneurův z Grünwallu* a patřil jim ještě za naší paměti.

STUDENEC HORNÍ.

Vedlé Nového Studence aneb lépe nad ním jest ves Horní Studenec větší onoho a lidnější. Měla kostel svůj již od dávných dob a říkalo se mu jako i osadě při něm ležící po německu Freudental (r. 1405). Sídla panského tu za těch dob nebylo, než celá tato část patřila ke hradu Krucemburku, jehož držitelé zde již r. 1355 právo podací vykonávali. Teprv r. 1548 odděleny vsi Ortová, Chlum a Studeuec od zboží Krucemburského a dány za úděl *Jindřichovi Střelovi z Rokyc*, potomnímu pánu na

[1]) Reg. III. 91. [2]) DD. 13, f. 163. [3]) Arch. Břevnovský, lib. erect. VII. 28., arch. č. III. 189. [4]) Arch. č I. 256, orig. n. Dr. J. Emlera. [5]) Arch. bibl. Praž. Lumír 1859, str. 688. [6]) DZ. 5. J 21. [7]) DZ. 6. B 13. [8]) DZ 18. H 2, reg. kom. soudu. [9]) DZ. 21. D 29. [10]) DZ. 67. L 24. [11]) Ještě roku 1593 Studenec (DZ 26. M 16), ale r. 1597 již Nový Studenec (DZ. 173. D 19). [12]) DZ. 183. P 22, DZm. 257. B 3. [13]) DZ. 183. H 12. [14]) DZ. 137. G 28. [15]) Bílek, Děje konf. 467. [16]) Tamže 699. O Kustošovi viz Pam. arch. IV., 2. odd. 40. [17]) Viz Pam. arch. X. 382 [18]) DZ. 33. N 14

Křivsoudově.[1]) Tento aneb syn jeho *Štěpán* sedlské grunty u vsi skoupili a ve dvůr svedli a při něm tvrz znova postavili. Štěpán učiniv r. 1587 pořízení o statku svém odkázal ves Studenec Horní s podacím, tvrzí a dvorem, vsi Chlum a Ortovou manželce své *Saloméně z Řehnic*,[2]) avšak tato užívala ho jen krátký čas. Uvázavši se v něj r. 1593 po smrti manžela svého upadla dvě léta po tom v těžkou nemoc, na níž r. 1595 ze světa sešla. Podlé její poslední vůle[3]) dědil Studenec syn její *Jindřich Střela z Rokyc* a na Křivsoudově, který statek hned potom rozprodal. Vsi Chlum a Ortová koupeny od vrchnosti Rychemburské, Horní Studenec samotný prodán r. 1596 dne 19. srpna *Zdislavovi Dobříkovskému z Malejova* za 6500 kop míšeňských.[4]) Tento zemřel nedlouho po koupi, zůstaviv syna nezletilého Sigmunda, který zůstával pod poručenstvím strýce svého Viléma. Ale pro velké dluhy a závady na témž statku zapsané musel býti prodán a koupil jej r. 1601 dne 26. dubna *Hertvík Zejdlic ze Šenfeldu* na Polné, podkomoří, za 5000 kop míšeňských.[5]) Statek Studenecký zůstal při panství Polenském až do r. 1648; téhož roku dne 21. března prodán jest *Evě Kustošové* rozené *z Glouchova* za 4000 fl. rh. a připojen potom k Novému Studenci.[6])

SLAVÍKOV.

Ves Slavíkov s tvrzí bývala původištěm *Slavíkovců ze Slavíkova*. Předek jich *Václav* spečetil r. 1415 stížný list a byl r. 1448 před Prahou.[7]) Kromě něho připomínají se r. 1420 Jakubec a Jan a r. 1448 Petr.[8]) Z rodu toho žili ke konci 15. stol. *Jan* a *Ondřej*.[9]) Na počátku 16. století žili bratří *Hynek* a *Jan*, z nichž onen byl již r. 1531 mrtev. Jan maje Slavíkov a Ostředek zemřel před r. 1540 zůstaviv syny *Jiříka*, *Zdeňka* a *Hynka*.[10]) Když ti se r. 1542 dělili, dostal Zdeněk tvrz, dvůr a ves s několika vesnicemi.[11]) Týž zemřel po letech a zůstavil syny *Jana*, *Jindřicha* a *Václava*, kteří se r. 1596 rozdělili tak, že první dostal Dřevíkov, druhý Slavíkov a třetí Zálesí.[12]) Po Jindřichovi následoval *Jan* (tuším syn jeho, který se r. 1615 na Termesyfích ženil.[13]) Po Bělohorské bitvě odsouzen k manství, avšak r. 1628 mu Slavíkov velice zadlužený z manství propuštěn.[14]) Slavíkovci vyšli později z držení Slavíkova. Měl jej *Karel Ferdinand Dobřenský z Dobřenic*, jenž jej prodal r. 1696 *Marii Františce* ovdovělé *Bukovkové* rozené *z Hodic*.[15]) Ta jej sice prodala, ale protože kupec neplatil, přiřčen statek zase (r. 1707) *Raimundovi de la Fosse*, synu jejímu z prvního manželství.[16]) Od r. 1709 patřil ke Studenci.

BEZDĚKOV.

Severozápadně od Studence leží nevelká ves Bezděkov, v níž se vedlé znění pozdějších pamětí „od starodávna“ tvrz nacházela; bohužel nám o jejich starších osudech nic známo není. V 16. století patřila ves tato Předborským z Předboře, kteří na tvrzišti srub čili stavení od dříví sroubené postavili. Když byl statek Předborský r. 1563 dne 17. dubna mezi čtyři bratry rozdělen, obdrželi mladší dva *Aleš* a *Jindřich Předborští* za díl svůj „srub ve vsi Bezděkově, kdež někdy tvrz od starodávna bývala“ se vsí, vsi Lhotu nádobovou, Kroměšín a Plhov s dědinami rozličnými.[17]) Jindřich, jak se zdá, záhy zemřel, neboť se později o něm žádná

[1]) DZ. 8. N 1. [2]) DZ. 27. B 12—19. [3]) DZ. 27. O 22—26. [4]) DZ. 172. G 24, vlož. 1596 stř. po sv. Kateřině (DZ. 128. E 15). [5]) DZ. 175. J 17, trh učiněn Vilémem, ale statek ve dsky vložen r. 1602 sob. po rozesl. apošt. Sigmundem, jemuž na to léta doplněna byla (DZ. 131. G 28). [6]) DZ. 305. B 8 [7]) Arch č. III. 189, ČČM. 1827, 3, 82. [8]) Arch. č. IV. 378. [9]) Rel. tab. I 175, II. 422. [10]) Reg. kom. soudu. [11]) DZ. 44. L 3. [12]) DZ. 171. E 30. [13]) DZm. 51. [14]) DD. 68, f. 29. [15]) DZ. 404. N 3. [16]) DZ. 38. D 28. [17]) DZ. 56. Q 17—21. Před tím hledej v dějích Předboře.

zmínka nečiní, a proto držel bratr jeho Aleš celý statek, jsa v ustavičném zápasu se všelijakými závadami, pro něž ani berně platiti nemohl.[1]) Později si něco pomohl, zděditv Štěpánov. Roku 1615 držel Bezděkov *Jan z Předboře*, dostav jej, tuším, na svůj díl od bratra (?) Adama, který seděl na Štěpánově.[2]) Dotčený Jan obviněn byv, že stavům evangelickým nápomocen byl, odsouzen jest (r. 1623 dne 14. července) jedné třetiny statku svého, tak že obdržev ostatek na penězích za nedlouho do nepaměti upadl.

Nový držitel Bezděkova *Albrecht Hylebrant Lukavský z Lukavice* zkoušel za tehdejších běhův válečných největší svízele. Tvrz jeho v Bezděkově od předešlých držitelův opravená a znovu vystavěná scházela, vesnice od nelítostných nepřátel pleněny a páleny tak, že lidé z nich valně utíkali a jinde bídou a zármutkem hynuli. Ačkoliv měl po nabytí Studence 7 vesnic, přece v nich měl všeho všudy jen 12 sedlákův a chalupníkův, neboť v některé vesnici po jednom, v jiné po dvou osedlých se nacházelo. Statek tento spuštěný dědili po Albrechtovi synové jeho nezletilí *Maximilian Albrecht* a *Felix Ferdinand*, nad nimiž obdržela poručenství (r. 1648) sestra jich Eliška.[3]) Pro dluhy nemohl býti statek tento udržen, a proto prodali bratří dotčení (r. 1650, 27. srpna) tvrz Bezděkov „na stavení sešlou“, při ní dvůr poplužný a ves, tvrz, dvůr a ves Štěpánov, dvůr a ves Kroměšín, vsi Plhov, Lhotku, Malochyni a Křivon *Evě Kustošové* roz. *z Glouchova* na Horním Studenci za 9000 fl. rh.[4]) Děti paní této zdědily k Hornímu Studenci, Bezděkovu a Štěpánovu také Nový Studenec, s nímž statky tyto spojily. Ještě v tomto století zanikla tvrz zdejší a nepřipomíná se již r. 1695 v popisu panství. Dvůr tu sice tehda byl, ale později jest zrušen a popluží mezi lidi rozprodáno.

ŠTĚPÁNOV.

Od Bezděkova nedaleko leží skrovná véska Štěpánov, v níž jest zámeček panský a poplužný dvůr. Na místě onoho byla někdy tvrz postavená teprv v 16. století.[5]) Ves Štěpánov bez tvrze dostala se r. 1581 *Alšovi Předborskému z Předboře*, kterýž ji byl po strýci svém Janovi mladším z Předboře, držiteli zboží Studeneckého, zdědil.[1]) Zdali on tvrz postavil a dvůr založil, není známo, ale jest dosti možná, neboť poněvadž druhé sídlo Alšovo v Bezděkově skrovné a chatrné bylo, snad si postavil nové sídlo ve Štěpánově. Po smrti Alšově přišlo k rozdělení statku jeho; neboť k r. 1615 nacházejí se *Adam Předborský z Předboře* jako držitel Štěpánova a Jan odtudž jako pán na Bezděkově, a zdá se tudíž, že byli bratří. Adam byl horlivý evangelík a přál povstání r. 1618 až 1620; z těch příčin odsouzen jest r. 1623 dne 23. června, aby statek svůj všechen v manství přijal. Změny potom následující ztrpčily mu živobytí, a když potom vyšel patent císařský, aby všichni obyvatelé buď na katolictví se obrátili aneb ze země se vystěhovali, volil Adam raději toto. Připraviv se na trpkou cestu do ciziny, odevzdal r. 1628 dne 26. května tvrz Štěpánov s dvorem a chalupami, vsi Malochyni a Lhotku strýci svýmu *Albrechtovi Hylebrantovi Lukavskému z Lukavice*.[2])

Nový držitel bydlil na Bezděkově, druhé tvrzi své, poněvadž Štěpánovská tvrz r. 1626 shořela. Škodu tu něco málo napravil a také „dvůr skrovný“ při tvrzi tak tak v dobrém stavu uchovával, pokud mu toho bídné tehda poměry dovolovaly. Po smrti jeho dosáhli synové jeho, že jim byl Štěpánov r. 1650 z manství propuštěn; ihned potom prodán jest s Bezděkovem k panství Studeneckému, při němž potom až na některé přestávky zůstal.[3])

---

[1]) Registra berní v archivu Třeboňském. [2]) Rozvržení sbírek, str. 20—21. Pam. arch. X. 324. [3]) DZ. 112. D 7. [4]) DZ. 306. D 22. Vlož. r. 1650, 29. října. [5]) Ves tato s okolím, zejména i blízká Libeč patřily klášteru *Vilémovskému* a po jeho zboření *Trčkům z Lípy* (viz děje Vilémova). Vilém Trčka prodal některé vesnice od tohoto kláštera a s nimi Štěpánov r. 1556 Janovi z Předboře, a tak se dostal Štěpánov ke zboží Studeneckému (DZ. 52. J 26). Roku 1580 doprodán jest Štěpánov k dědictví (DZ. 65. E 22).

[1]) DZ. 21. D 29—33. [2]) DD. 68, f. 42. Roku 1623 učinil Adam manskou přísahu, roku 1626 dal se zastupovati synem svým Alšem (archiv Rychnovský). [3]) Zdejší tvrz v zámeček proměněná udržela se proto, poněvadž statek Štěpánovský s Bezděkovem nějaký čas od Studence oddělen byl. Když totiž tento roku 1699 mezi věřitele rozdělen byl, dostal se *Augustinovi Voračickému z Paběnic*, který jej prodal r. 1708 *Rudolfovi Haugvicovi z Biskupic*. Dědic a nástupce tohoto *Norbert František*, hejtman kraje Čáslavského, prodal jej r 1744 *Janovi Václavovi Leveneurovi z Grünwallu*. Rod tento držel potom také Studenec. (Sommer, Čásl. kraj 252.)

VILÉMOV ZÁMEK.

Východně od Golčova Jeníkova táhne se údolí potoka k severu tekoucího. Na jeho východní straně na návrší rozkládá se městečko Vilémov, na západním svahu, kde údolí pomalu se povyšuje, jest osada Klášter, totiž kostel v slohu barokovém postavený (roku 1743) se školou a farou, a nad tím zámek stojící v místech, kde někdy býval klášter. Zámek jest stavení asi z r. 1750 pocházející, jak svědčí sloh barokový, pravidelný, a celkem zachoval prvotní svou podobu.

Slavný klášter Vilémovský založen byl asi r. 1120 a trvav tři sta let vyvrácen r. 1421. Vše klášterství zapsáno r. 1436 Janovi Hertvíkovi z Rušinova a drženo odtud k Lichnici. Naposled (od r. 1534) bylo klášterství v držení *Jana Trčky z Lípy*. Když tento zemřel, tuť Vilém strýc a nápadník po něm (v letech 1556—1557) větší díl klášterství, k němuž drahně vesnic náleželo, rozprodal. Městečko Vilémov, klášter zbořený, v témž klášteře dvůr poplužný v plat vysazeny a drahně domů v ohradě klášterní s několika vesnicemi prodal *Benešì Benedovi z Nečtin*.[1]) Statek ten r. 1577 Benešì od královské komory k dědictví doprodán.[2])

Beneš vyzdvihl si v klášteře nové sídlo a kromě toho si vystavěl dům v městečku. Zemřel r. 1595 učiniv r. 1594 dědici syny *Adama* a *Zikmunda*.[3]) O onom nic nevíme; tento ujal Vilémov hned po otcově smrti a ještě téhož roku na něm manželce Anně Benedové z Vřesovic věnoval.[4]) Ale týž zemřel v letech 1596 nebo 1597 bezdětek, a statek jeho se dostal strýci *Janovi*, jenž měl statek Spytice.[5]) Týž prodal r. 1604 klášter zbořený Vilémovský s tvrzí a dvůr s městečkem a vesnicemi *Václavovi Bořeňovi ze Lhoty* na Roztokách.[6]) Když tento zemřel, rozdělili se synové jeho (r. 1620) tak, že *David* přijal Roztoky, *Jan* Ctěnice a Vilém tvrz v klášteře Vilémovském s vesnicemi a městečkem.[7]) Tento zemřel r. 1650 zůstaviv syny *Maximiliana* a *Ferdinanda* ještě nezletilé.[8]) Tito prodali Vilémov r. 1659 mateři své Maří Alžbětě, ale tato jej r. 1669 zase synu Maximilianovi postoupila.[9]) Od tohoto koupil jej r. 1672 *Matěj z Vunšvic*, místokomorník na Moravě.[10])

Nedlouho potom (r. 1676) připojen jest Vilémov k Jeníkovu. Té doby tu byla tvrz od kamene větším dílem a něco ode dřeva vystavěná, šindelem přikrytá, ale na stavení a střechách sešlá. Bylo v ní devět světnic a kromě toho sklepy, komory a jiné příležitosti.[11]) Nový majitel *Karel Leopold* hrabě *Millesimo* nehospodařil dobře, anobrž upadl v dluhy. Když panství Jeníkovské od věřitelů uchváceno, zachráněn pro rodinu Vilémov, protože svěřenství rodinné 100.000 fl. na panství bylo pojištěno a v té sumě Vilémov odhádán.[12]) Po Karlovi následoval syn jeho *Václav Ferdinand*, jenž r. 1740 zemřel. Za potomstva jeho, které tu až do našeho století sedělo, postaven nynější zámek.

---

[1]) DZ. 52. N 1. [2]) DZ. 63. P 18. [3]) DZ. 27. N 3. [4]) DZ. 27. P 17. [5]) Reg. 32, F. k. s. W 9. [6]) DZ. 180. M 6. [7]) DZ. 297. L 26. [8]) DZ. 112. D 34. [9]) DZ. 313. S 1, 391. D 10. [10]) DZ. 391. D 12. [11]) DZ. 510. E 3. [12]) DZ. 117. C 10.

Zámek ve Vilémově.

TVRZE OKOLO VILÉMOVA.

BĚSTVINA.

Ve vsi Běstvině nachází se starý zámek, který sice v první polovici 18. století přestavován byl, avšak v hlavních částech přece se tvrz stará dochovala; platí to zejména o sklepích. Stavení nepravidelného základu s dvěma výstupky na západní stranu zavírá dvůr též nepravidelný. Při samém zámku jest rybníček a v něm okrouhlý ostrov; patrně tvrziště po věžovaté tvrzi ze 14. století pocházející.

Ves Běstvina připomíná se již k r. 1137.[1] Ve 14. století byly tu tvrz i farní kostel. Pánem jejím byl v letech 1356—1364 *Jan Kokot z Příchodu* a r. 1371 bratří *Přibík*, *Ondřej* a *Mstich*, tuším jeho synové.[2] Ondřej odděliv se držel část Běstviny k Soběnovu a Příchodu a zůstavil ji synovci Janovi, jenž před r. 1384 se světa sešel.[3] Jinou část Běstviny držel r. 1373 *Hrzek* s *Lipky*. Rozdělení to zůstalo pak po několik let, neboť vedlé *Trojana z Ostružna* (r. 1401) seděl tu *Václav*; ale po r. 1404 došlo ke spojení, a celou Běstvinu držela r. 1413 Kateřina vdova po Trojanovi a od r. 1415 *Hanušek*, snad syn její,[4] jenž téhož roku stížný list spečetil.[5] Asi v ty časy žil *Jan Sudlice z Běstviny* (r. 1427 a t. d.), jenž byl r. 1439 hejtmanem na Kolíně.[1] Trojanovi potomci byli *Arnošt* a *Hertvík* bratří, kteří byli r. 1448 při dobytí Prahy a pak v jednotě Poděbradské.[2]

V letech 1523—1533 *Václav Onšovský* s *Onšova* držel Běstvinu.[3] Nástupcem jeho byl *Jan*, jenž se v letech 1566—1584 připomíná.[4] Statek zdědily po něm dcery *Cecilie* a *Anna Maří*, které jej r. 1592 *Kryštofovi Kapounovi ze Svojkova*, manželu oné, prodaly.[5] Tento bohatý pán přišel po bitvě Bělohorské o jmění kromě Běstviny, kterouž byl manželce Cecilii zapsal.[6] Zděděv ji po manželce postoupil ji r. 1629 *Janovi Purkartovi Kordulovi ze Sloupna*, zeti svému.[7] Nástupcem jeho byl *Kryštof Kordule*, jenž asi r. 1678 zemřel. Statek jeho byl zadlužen a proto prodán k dobrému sirotka (roku 1678) *Rudolfovi Ladislavovi Rozenhainovi z Janvic*.[8] Po tomto následovali r. 1685 *Jan Albrecht z Berku* a r. 1687 *Markvart Jiří* s *Vřšnik*. Tento se zadlužil, a proto po jeho smrti Běstvina (r. 1693) *Antonínovi Voračickému* s *Paběnic* prodána.[9] Roku 1696 koupil ji *Antonín Arnošt* svobodný pán *z Pirkenšteina*,[10] jenž staron tvrz znova upravil. Později tu seděli *Šenovcové z Ungrsvertu* po dlouha léta.

[1] Font. r. Boh. II. 225. [2] Lib. conf. [3] DD. 13, f. 152. Roku 1371 připomíná se také Milota z Běstviny (Rel. tab. I. 439). [4] Lib. conf., arch. Břevnovský. [5] Orig. v Edinburku.

[1] Arch. č. I. a III. [2] ČČM. r. 1827, 80, arch. Třeboňský. [3] Arch. Hradecký a města Brna. [4] DZ. 15. O 13, 22. L 9. [5] DZ. 1084. M 13. [6] DZm. 237. C 25. [7] Viz Pam. arch. X. 791—792. [8] DZ. 394. C 16. [9] DZ. 398. H 23, 399. D 2, 402. R 26. [10] DZ. 404. J 3.

CHUCHEL.

Ves Chuchel (blíže Běstviny nad Doubravou) patří k osadám starožitným, neboť po ní nazýval se r. 1257 jistý *Bohuslav.*[1]) Odtud mlčí se o ní ve starých pamětech až do počátku 15. století. Tehda držel tvrz, dvůr a větší díl vsi *Jan z Chuchle.*[2]) Ten daroval 1 kopu platu na vsi Chuchli (r. 1412) Mikuláši, faráři Heřmanskému, proto, aby každou sobotu mši svatou sloužil a kromě toho za duši Kateřiny, mateře Janovy, se modlil.[3]) Později bylo zboží Chuchelské rozděleno na polovici, což snad odtud pocházelo, že se bratří dva o ně byli rozdělili. Roku 1448 koupil *Zdeněk z Nestajova* jednu polovici dvorů, totiž půl tvrze, dvoru poplužného a kmecích v Chuchli, polovici dvorů kmecích v Rostejném a polovici dvou mlýnů od *Bohunka ze Svinčan* a *z Lepejovic*, a druhou polovici získal téhož roku (vkladem 15. prosince) od *Jana z Břežan.*[4])

Zdeňkovi potomci nazývali se *Chuchelskými z Nestajova* a vymřeli teprve ke konci předešlého století. Po Zdeňkovi[5]) následoval syn jeho *Jindřich* (r. 1463), který se r. 1479 o některé platy v Chuchli soudil, neboť ty po smrti Jiříka z Malče na krále spadly.[6]) Nástupce jeho Jan připomíná se r. 1505, an tehda na vojnu Loketskou jednoho pěšího vypraviti měl,[7]) týž byl r. 1519 na sjezdu šlechty v Čáslavi.[8]) Potomci jeho *Petr, Burjan* a *Aleš* přiznali se r. 1544 při úřadě desk zemských, že drží po předcích svých Chuchel tvrz, dvůr poplužný a ves, vsi Jeřišno a Rostejný, Hůrku a Bohunkov tvrze pusté.[9]) Nedlouho potom se bratří rozdělili; Aleš dostal za díl svůj díl vsi Zbislavic s jiným příslušenstvím,[10]) Burjan dostal za díl zboží Chuchelské a věnoval (r. 1556) manželce své Lidmile z Holohlav 250 kop na vsi Drahotině a rybníce Rostejnském.[11]) Petr snad odbyt penězi, jestli ještě živ byl.

Burjan přikoupiv Hojšín, Klokočov a Lhotu Vrzalovu, zemřel před r. 1565 a sirotků po něm zůstalých ujal se strýc jich Aleš. Zle se hospodařilo, poněvadž dosti dluhův bylo, ale splaceny z části, když na poručení soudu zemského svrchupsané 3 vesnice prodány byly.[12]) Když dorostli synové *Jan* a *Zdeněk*, pěkně a bratrsky (r. 1575 dne 9. června) o statek otcovský se podělili tak, že Jan převzav tvrz Chuchel a dluhy bratru svému 13.000 kop míšeňských dílu zapsal a sestry své výpravou opatřiti a svatbu jim udělati slíbil.[13]) Po dvou letech (r. 1577 dne 21. října) postoupil Jan tvrze Chuchle s dvorem a vsí, dvoru Hůrky a vsí Jeřišna, Rostejného a Drahotína *Hertvíkovi Žehušickému z Nestajova* a obdržel za peníze dvůr Nový Vamberk s polovicí městečka.[14])

Hertvík zemřel r. 1579. Jak sestry jeho tak i vdova po něm zůstalá chtěly děditi, ale poněvadž jim větev Žehušických vymřela, hlásil se také Jan Chuchelský k dědictví. Aby nepřišlo k dlouhým soudům, smluveny jsou strany r. 1579 dne 30. března, a Jan odbyt tak, že mu postoupen statek Chuchelský.[15]) Jan prodal potom (r. 1594) Vamberk a bydlil na Chuchli i r. 1615, kdež se nazýval Janem nejstarším. Roku 1618 pro něco si zahořekovav, krk si podřezal a tím se usmrtil.[16]) Zůstavil syny Burjana, Hertvíka a Ferdinanda, z nichž onino dva postoupili r. 1620 dílů svých na Chuchli bratru Ferdinandovi, ten však prodal ještě téhož roku statek Chuchelský za 16.000 kop grošů míšeňských pověstné *Mandaléně Trčkové z Lobkovic.*[17])

Syn této paní *Adam Erdman Trčka z Lípy* chtěl si získati přízeň jezovitův, an teprv na katolickou víru se obrátil a proto jim daroval r. 1628 statek svůj Chuchelský a přidal ještě 7000 fl.,

[1]) Emler, reg. 66. [2]) Jetřich z Vyčap, strážce silnic (custos stratarum), jenž asi r. 1411 zemřel, měl díl vsi, Jan Kůžel z Hor Kuten († r. 1437) měl tu plat (DD. 15, f. 250). [3]) Lib. erect. VIII., f. 155. [4]) Rel. tab. II. 212, 215, arch. č. III. 337—338. [5]) Roku 1450, arch. č. III. 547. [6]) DD. 40, str. 134 a 16, f. 286, kniha Chrudimská roku 1439. L 9. [7]) Arch. č. VI. 319. [8]) Lumír r. 1859, str. 688. [9]) DZ. 250. G 14 [10]) Tamže M 10. [11]) DZ. 12. D 16. [12]) DZ. 16. D 5. [13]) DZ. 62. F 15. [14]) DZ. 63. L 30. [15]) DZ. 64. G 12. [16]) Rozvržení sbírek, str. 20. Paměti Dačického. DZ. 188. C 9. [17]) Naučný Slovník — Chuchelští. Nejstarší syn Jan utekl r. 1620 ze země.

aby si příhodný dům pro školy koupiti mohli.[1]) Oddán byv statek pro dům professův nacházel se později v držení *koleje u sv. Mikuláše* na Malé Straně. Jezovité prodali r. 1643 dne 24. července tvrz Chuchel se dvorem a vsí, vsi Čečkovice, Jeřišno, Rostejný, dvory na Hůrce a v Drahotině *Theodoře Saloméně Lažanské* rozené *Hertlovně z Laitersdorfu* za 15.500 fl. rh.[2]) Nová paní hospodařila na Chuchli až do stáří svého, když ji to však přemáhalo, odevzdala Chuchel r. 1675 dne 23. června synu svému *Jachymovi Františkovi Lažanskému z Bukové* za trhovou sumu 21.000 fl.[3]) Přes prodej tento stal se Jachym František samostatným pánem na statku nedoplaceném teprv, když se byl s bratrem svým Karlem Vojtěchem o statek otcovský a mateřský porovnal. Vyplativ bratru svému 12.000 fl. podržel Chuchel a dvůr u města Chrudimě; před tím již měl Vlasenici.[4]) Před spečetěním smlouvy té (r. 1680 dne 16. května učiněné) shledal Jachym, že musí Chuchel prodati, aby nabyl hotových peněz k vyplacení bratra svého; prodal jej tudíž (r. 1679) *Kašparovi Kokolskému z Konvaldu*, komory Uherské nejvyšší radě.[5]) Po smrti tohoto († r. 1689) zdědila Chuchel choť jeho *Anna Eliška Kokolská* rozená *Wintlerova ze Plätsch* a ta jej prodala (r. 1691) *Janovi Rudolfovi Zdrubovi z Hustiřan.*[6]) Od tohoto koupil Chuchel (r. 1696) *Antonín Arnošt Purkart z Pirkenšteina* a poněvadž téhož dne také Běstvinu koupil, oba statky v jedno sloučil.[7])

BOHUNKOV.

Vokolí Chuchle stávala tvrz, o jejíchž osudech skorem nic známo není. Jisto jest, že obdržela název od nějakého Bohunka či Bohuslava a tudíž snad od Bohunka ze Svinčan, který byl do r. 1448 držitelem částí Chuchle. Roku 1544 byla tvrz tato již pusta a náležela ke zboží Chuchelskému.[8]) Objem zboží tohoto, jak se tehda popisuje, usnadňuje také vyhledati, kde tato historicky neznámá tvrz stála. Název Bohunkov sice se nezachoval, ale skrývá se v názvu Zbohova, samoty nedaleko Rostejného se nacházející. Tam se časem bezpochyby některé její zbytky pilnými badateli vypátrají.

HŮRKA.

Jihovýchodně od Chuchle a východně od Podhořic jest dvůr Hůrka (rozdílný od Leškovy Hůrky severně od Chuchle), kdež v 15. století tvrz stávala. O jejích osudech nám nic známo není, ale zdá se, že ji postavil někdo z Chuchelských z Nestajova, jestliže jich bylo několik najednou. Roku 1544 byla tvrz tato pusta a patřila ke zboží Chuchelskému. Pozdější držitelé upravili ji zase, ale nikoliv za sídlo, nýbrž za stavení hospodářské, přidělali něco nových stavení a zřídili takto dvůr poplužný. Lid říkal stavení bývalé tvrze Hrádek, proto se také připomíná r. 1679 mezi částmi statku Chuchelského „hrádek Hůrka řečený sídlo bývalé, ale nyní pusté“.[9])

NEJEPÍN.

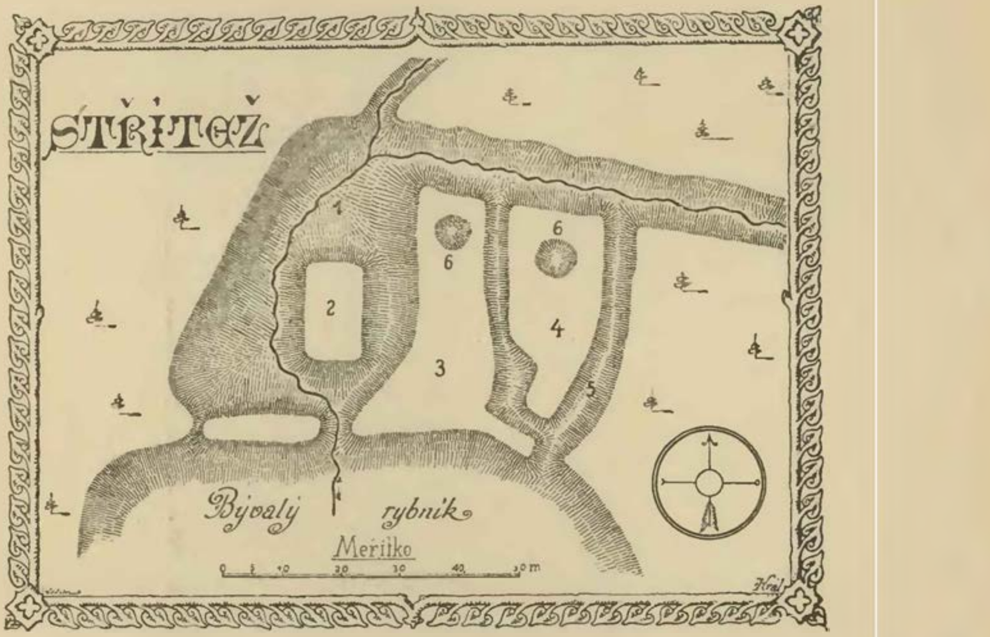
Tvrz Nejepínská, rodné sídlo vladyk *Nejepínských z Nejepína*, stávala bezpochyby na místě vinopalny ve vsi stojící. O jejích starších osudech není nic známo; první nám známý držitel

[1]) Bienenberg, Alt. II. 198, Schaller, Čáslavský kraj 102. [2]) DZ. 301. A 12. [3]) DZ. 393. M 7. [4]) DZ. 397. L 30. [5]) DZ. 395. T 7. Objem týž se 4 dvory v Chuchli, Čečkovicích, Rostejném a na Hůrce. V *Rostejném*, o němž jsme všecky zápisy uvedli, nikdy tvrze nebylo, a také není známo, by tu později zámeček nějaký postaven byl. Pročež neprůvodné jest, co čteme v topografii Sommerově (str. 280), že byl bývalý zámek v sýpku upraven. [6]) DZ. 401. H 25. [7]) DZ. 404. J 3—9 [8]) Viz děje Chuchle. [9]) Jiná Hůrka také dvůr poplužný (nyní véska) bývala u Hoješina. V 16. století tu bývala ves, v letech 1639—1648 spustla, a dvůr byl r. 1695 také pust (DZ. 404. E 16). Poplužší potom rozprodali mezi lidi.

byl *Urban z Nejepína* (r. 1488), jenž držel pustý dvůr v Cebíně.[1]) V pamětech roku 1519—1534 připomíná se *Prokop „z Nepína“*, jehož synové *Jan* a *Prokop* po shoření desk zemských „dvůr v Nepíně a ves“ znovu ve dsky vložili.[2]) Prokop připomíná se také r. 1556 a zemřel brzo potom, zůstaviv čtyři syny *Zdeňka, Jiříka, Urbana* a *Jana*. Tito bratří rozdělili se r. 1562 o zboží otcovské, tak že Zdeněk a Jiřík vzali společně ves Doubkov, Urban pak a Jan tvrz Nejepín s dvorem poplužným a ves, a uvázali se kromě toho starším bratřím z dílu Nejepínského 50 kop vyplatiti.[3]) Všichni čtyři bratří r. 1578 Samuele Horáčka za strýce erbovního přijali, tak aby erbu a tytule Nejepínských užívati mohl; však s novým strýcem, jenž byl k tomu na sněmu r. 1583 do stavu rytířského přijat a statkem Jeníkovem Větrným zavládl, velké cti nedošli.

ze statkův Soutic, Nejepína, Kroměšína, Konarovic a Petrkova. *Jindřich Adam Slavkovský z Šonova* učiniv r. 1652 slib dědičný věrnosti držel Nejepín až do r. 1684, téhož roku prodal Nejepín *Ferdinandovi Antonínovi Mladotě ze Solopisk*,[1]) od nového držitele koupil statek ten již r. 1686 *Rudolf Felix Mšnický z Červené vsi* [2]) a ten jej prodal roku 1692 *Janovi Baptistovi* svobodnému pánu *z Kaiseršteina* na Žlebích a Příbrami za 12.200 fl.[3]) Nejepín přivtělen potom k Příbrami a později k Úhrovu.

V 18 století byla tvrz stará velmi sešlá a bydlíval v ní truhlář a žid vinopalník. Byla celá ze dřeva roubena, hlinou obmazána, vápnem obmrštěna a šindelem kryta. Při dvoře na levo nacházel se nový zámeček, též jen ode dřeva sroubený týmž způsobem jako stará tvrz.[4])

Plán Stříteže (od p. řid. Horáka).

Vysvětlení plánu: 1. bývalá vodní nádrž; 2. tvrziště; 3. první předhradí; 4. druhé předhradí; 5. příkopy; 6. jámy.

Urban Nejepínský pojal choť Marjanu z Černé, jíž r. 1586 na rybníce Komárově 125 kop grošů českých věnoval,[4]) a nepřipomíná se již po roce tomto. Bratr jeho *Jan starší Nejepínský z Nejepína* uvodí se za to v tytuláři r. 1589 [5]) a žil ještě ke konci téhož století, jehož konce však, tuším, nepřečkal. Synové jeho *Heřman* a *Prokop Nejepínští z Nejepína* postoupili (vkladem r. 1603) tvrze Nejepína s dvorem poplužným a vsí, vsi Sucholup, chalupy Venhudy s příslušenstvím v dluhu 100 kop grošů českých *Kašparovi Slavkovskému z Šonova* a *ze Skalice*,[6]) jenž odsouzen jest r. 1623 k manství, ale tehda již mrtev byl. Nástupce jeho *Jan Slavkovský z Šonova*, jenž r. 1622 Nejepín a Skuhrovec držel,[7]) pro účastenství v povstání v letech 1618—1620 odsouzen jest r. 1624, 17. října třetiny statku svého. Ještě téhož roku nacházíme v držení Nejepína a Skuhrovce *Jana Obyteckého z Obytec*, jenž sbírky a berně platil

[1]) DD. 17, f. 309. [2]) Viz Slovník Naučný, DZ. 250. B 5, Lumír 1859, 687 až 688. Tam se připomíná i Jan, bratr (?) jeho. [3]) DZ. 56. F 21. Roku 1579 seděl Urban na Nejepíně, Zdeněk na Doubkově (Arch. Třeboňský). [4]) DZ. 23. C 13. [5]) Tehda žil bratr jeho Zdeněk v Chotěboři a Adam z Nejepína v Bučicích. [6]) DZm. 236. M 13. Rod Nejepínských vytrval až do druhé polovice 17. století. [7]) Pam. arch. X. 325.

STŘÍTEŽ.

Mezi Novou Vsí a městečkem Uhelnou Příbramí jest hajnice Střítež, zbytek bývalého panského dvora, při němž také ves bývala. Asi pět minut cesty níže od této samoty k severu spatřuje se na kraji lesa pěkné tvrziště čtverhranaté, totiž pahrbek navezený se zbytky zdiva. Kolem tvrze byla voda nad tvrzištěm, kromě toho jest vypuštěný rybník od vodních příkopů tvrze, hrází oddělený. Voda z tohoto rybníka odtékala tvrzí objímajíc ji, kromě toho oblévala dva ostrovy před tvrzí, uměle utvořené, na nichž bylo umístěno bývalé hospodářství, jsouce ke tvrzi předhradím [5]) V minulém století na tvrzišti viděli veliké sklepy.

O starších osudech tvrze nic nevíme; neboť zdali *Benešek ze Stříteže*, jenž byl r. 1440 na sjezdu čtyř krajův v Nymburce,[6]) pocházel odtud neb z jiné Stříteže na Čáslavsku, nemůže se rozhodnouti. Bezpochyby Uhři r. 1469 vpadše do Čech tvrz zdejší a ves

[1]) DZ 398. O 22. [2]) DZ. 399. M 15. [3]) DZ. 407. K 16. [4]) DZ. 158. M 28. [5]) Příspěvek p. řid. Horáka. [6]) Arch. č. I. 256.

při ní vypálili, tak že odtud pustou zůstávala. Tvrziště s okolními grunty dostalo se potom k blízkému Slavíkovu.[1]) *Zdeněk Slavíkovec ze Slavíkova*, jenž r. 1545 Střítež k jiným dědinám na díl svůj dostal, prodal r. 1546 Střítež tvrz pustou, dvůr poplužný pustý a ves tudíž pustou *Kunšovi Bohdaneckému z Hodkova* za 75 kop grošů českých.[2]) Když po smrti tohoto synové jeho *Adam* a *Heřman* r. 1555 se dělili, dostalo se onomu panství Žlebské se zbožím zápisným Příbramským a „les Střítezský".[1]) S Příbramí se dostala potom k Úhrovu.

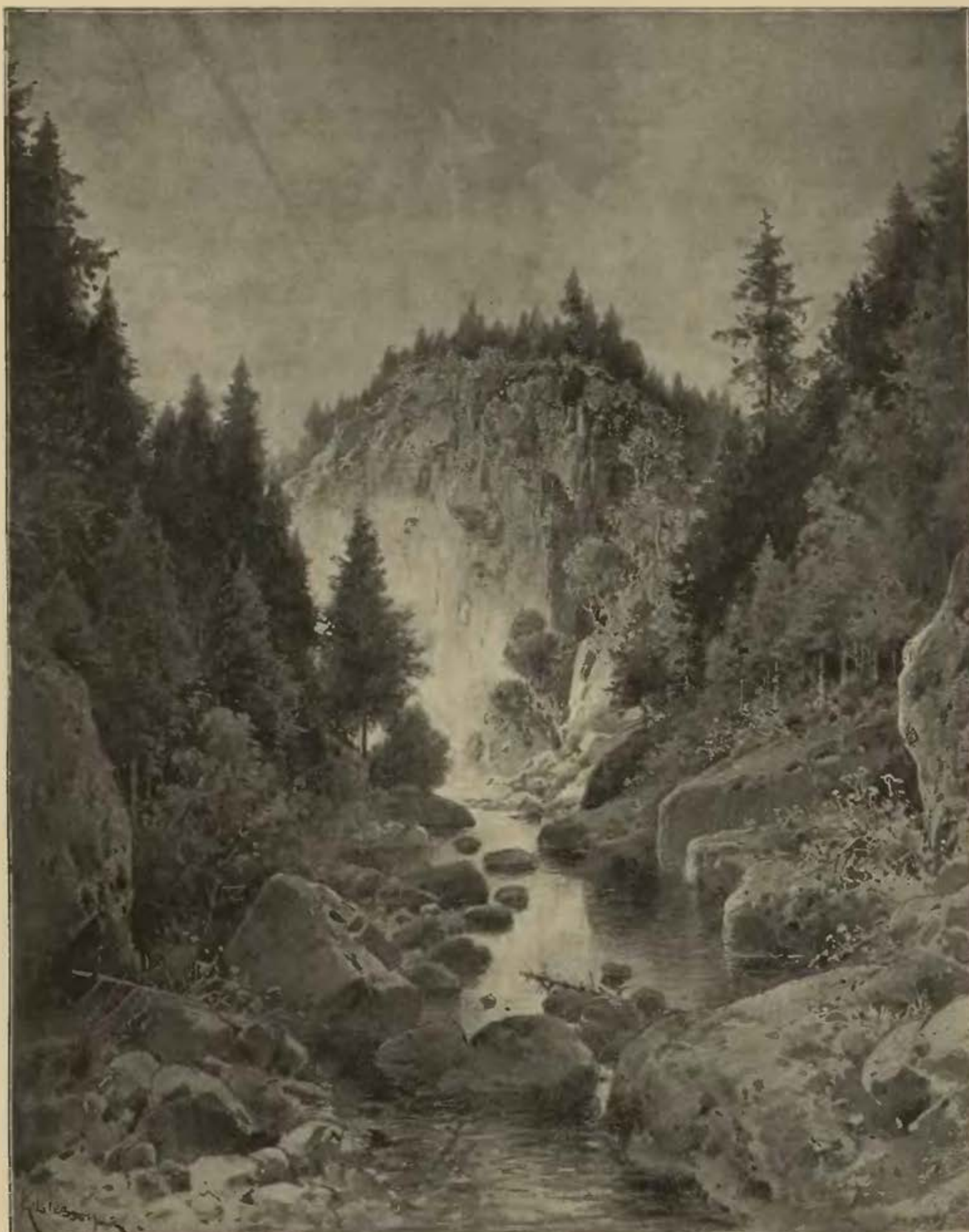
[1]) DZ. 44. L 3.

[2]) DZ. 7. J 17.

[1]) DZ. 51. K 38—44. Jiná ves Střítež (nyní Malá Střítež patřila k Lipce, r. 1557 ji držel Bernart Sobek z Kornic, jenž měl manželku Kateřinu ze Stříteže (DZ. 12. H 39. H 40). Roku 1603 počítá se k Lipce Střítež velká a ves Střítež pustá (DZm. 236. L. 15).

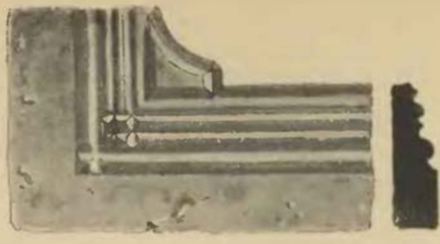
Náhrobek Mstislava z Chlumu v Čáslavi.

S o k o l o v.

Zámek v Malči.

Zbytek tvrze v Předboři u Malče.

SOKOLOV A MALEČ.

Při údolí řeky Doubravy pod Chotěbořem, kde příroda divokrásné a velikolepé zjevy vyplodila, v lese asi uprostřed mezi Dolním Sokolovcem a Bílkem, vybíhá na pravém břehu Doubravy z náhorní roviny skalnatý ostroh, na němž jsou skrovné zbytky hradu Sokolova. Jest tak rozvalen a se zemí srovnán, že více se tuší, než vidí. Několik kroků k řece od cesty, kterou se chodívalo na Moravu, jest příkop málo znatelný, který *předhradí* s dvorem poplužným zavíral. Kus cesty za ním jest zase příkop, ale hlubší a širší a rozvaleným kamením naplněný, který zavíral *zadní hrad*. Oba příkopy ústí na obou stranách do hlubokých roklí údolí Doubravského. Hradiště pro husté stromoví lesní, podrost a křoví nemožno náležitě přehlédnouti. V jižním rohu jest nizounká okrouhlá zříceninka z bývalé věže a svědčí, že tu bývala brána, k níž se přicházelo tak zvanou pravostrannou cestou. Na severní straně spatřuje se zarostlé, nízké a rozválené zdivo z paláce a ohrady v neladu, a mezi tím stromoví velké a malé a na jednom místě též zbytky sklepa; to jest vše, co z hradu zbylo. Z těchto velmi kusých památek lze usouditi, že byl palác do trojhranu aneb do čtverhranu s jednou stranou krátkou založen. Protože hradiště jest v lese, při každém kácení a vysazování se rozkopává, příkopy zavalují, a tak se se zemí srovnává; zapuštěním kořenů a zmítáním stromů skrze větry zříceniny a skály se trhají a rozpadávají.

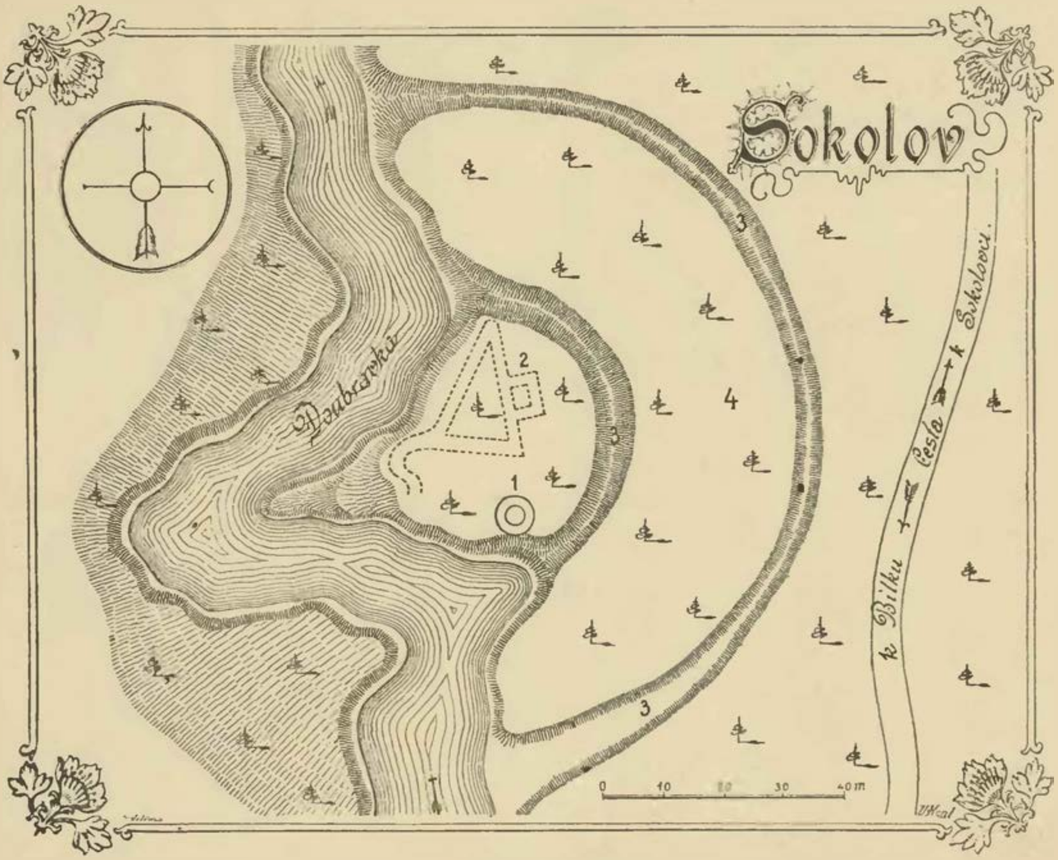
Zajímavé jest také nejbližší okolí. Pohlédnouce k řece, budeme překvapeni velikolepostí a útvarem skal, jakož i hlubokým a divokým údolím, jímž řeka přes balvany se valí. Rulové skály vypínají se z řečiště přímo kolmo z obou stran přes 50 m. vysoko, šířka pak údolí jest sotva polovice výšky. Krásné toto údolí mnoho cestovatelů k sobě vábí, a kromě Sokolova rádi navštěvují skálu „Čertův stolek“, pod nímž jest pěkný ostrůvek „Točitý vír“, blízko ní se nacházející, a nad hradem „Mikšovou jámu“, hlubokou tůni v řece. O všech těch místech povídají se zajímavé pověsti, o Sokolovu zejména, že z něho jde podzemní chodba k Libici z lesa, kdež u mlýna se ukazuje ústí její.[1])

O dějinách Sokolova jest velmi málo známo. Z pozdějších pamětí jde na jevo, že jej měli *Chotělec* a *Hubenek*, totiž Jan z Chotělic, jenž byl roku 1402 pánem na Stříteži a roku 1404 na Chotěboři,[2])

[1]) Příspěvek p. učitele Horáka. [2]) Lib. conf., DD. 18, f. 23.

Pavel Hubenek, tuším, z *Žišova* řečený, jenž r. 1404 činil škody do Rakous a proto přišel do vězení knížat Rakouských.[1]) Ti dva stropili nějaké nepokoje, pro něž r. 1407 Sokolov od královských obléhán. Víme to odtud, že král žádal na nejvyšším křižovníkův Německých vozy k Sokolovu.[2]) Když r. 1437 odúmrť po Chotělci a Hubenkovi provolávána, nebylo tu nikoho, kdo tomu odpíral.[3]) Tehda sice se psalo „hrad Sokolov“, ale bezpochyby již byl zřícen, r. 1456 pak výslovně se připomíná „hradiště řečené Sokolov“, které patřilo k Malči.[4])

V *Malči* nacházela se tvrz bezpochyby na místě nynějšího zámku. Potok přicházející od Jeníkova a Spalavy obkličoval z jedné strany tvrz zdejší a příkopy její nadýmal. Maleč připomíná se poprvé

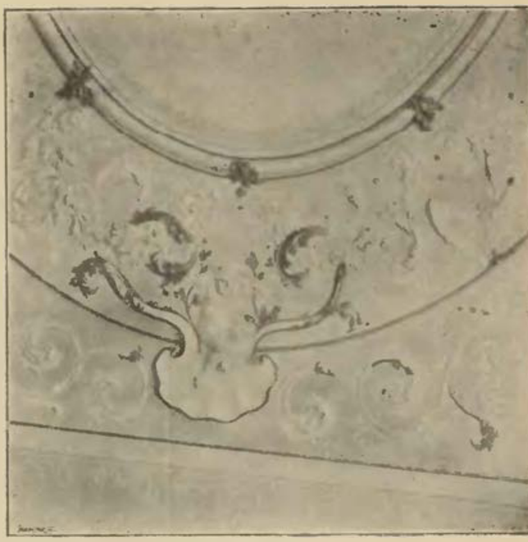
Plán Sokolova.

Vysvětlení plánu: 1. věž; 2. sklepení; 3. příkopy; 4. předhradí.

r. 1288 jsa sídlem Vyntířovým,[5]) ale nepatřil jemu, nýbrž *Vilémovskému klášteru*. Od něho propůjčován na čas rozmanitým šlechticům do jich života, zejména roku 1387 *Jírovi z Jeníkova*, který ještě r. 1413 žil a z Malče se psal.[6]) Když přišel rok 1421, ještě Maleč nebyl navrácen a nikdy se nenavrátil. Zůstal v držení potomkův Jírových. Uprostřed 15. století žili bratří *Heřman* a *Jiří z Malče*. Oba byli r. 1440 na sjezdu Čáslavském.[7]) Roku 1454 vyprosili si odúmrť po Jírovi nejen na Malči, nýbrž i na zboží Sokolovském, které k Malči patřilo. Zajímavo jest, že ještě v Malči tvrze nebylo, jak lze shledati z podrobného popisu statku.[8]) Jiřík jest kromě toho znám jako bojovník Poděbradské strany r. 1450.[9]) Jiřík nemaje potomkův zemřel kdysi před rokem 1479, a Maleč a jiná zboží okolní držel *Jaroslav z Malče*, jenž měl v letech 1479—1488 jistá jednání u dvorského soudu[10]) a ještě r. 1494 žil.[11]) Poslední toho rodu byl *Heřman Malecký z Malče*. Týž zapsal okolo r. 1515 tvrz, dvůr a ves Maleč, dvě Lhotky, Jeníkov, Sokolov hrad

[1]) Arch. c. k. dvorský. [2]) Staré účty v Kralovci. [3]) DD. 15, f. 270. [4]) DD. 16, f. 269. [5]) Reg. II. 480. [6]) Arch. Břevnovský, DD. 19, f. 22. [7]) Arch. č. I. 256. [8]) DD 16, f. 269, 23. G 1. [9]) Arch. Třeboňský. [10]) DD. 16, f. 286; 17, f. 309. [11]) Rel. tab II. 463.

pustý a ves Sokolov, vsi Rankov a Svinnou *Jiříkovi Příbkovi z Otaslavic.* Tento byl r. 1519 na Čáslavském sjezdu [1]) a r. 1544 vložil si Maleč v obnovené desky zemské.[2]) Kdo po něm dědil, z pamětí nejde na jevo. Roku 1567 držela jej *Anna Otmárova z Nestajova,* vdova po Jiříkovi Otmárovi z Holohlav, r. 1571 zase vdaná Předborská.[3]) Roku 1592 všechen ten statek odhádán sirotkům po *Jiříkovi Koloději Otmárovi z Holohlav.*[4]) By to zejména *Zachař,* jenž nabyv r. 1599 Maleč ujal, ale již okolo roku 1597 *Janovi mladšímu Benedovi z Nečtin* a na Vilémově prodal.[5]) Od tohoto *Barbora Chuchelská ze Skuhrova* týž statek koupila.[6]) Tato připojila statek Předboř a zemřela asi r. 1629.[7]) Manžel její Burjan Chuchelský zemřel r. 1631. Maleč zdědila po něm druhá jeho manželka *Eliška Chuchelská z Dobřenic,* jež teprve roku 1670 zemřela. Tudíž se dědici její *Rudolf Adam* nevlastní syn a Eliška dcera porovnali, tak že onen Maleč ujal.[8]) Držel oba statky, Maleč a Předboř, až do r. 1687, kdež je prodal *Augustinovi Norbertovi Voračickému z Paběnic.*[9]) Jak se zdá, Voračický vystavěl nynější zámek a ozdobil jej kamennickým dílem, zejména dvěma lvy před vchodem a čtyřmi sochami.[10]) Zadlužil se tak, že r. 1719 po jeho smrti statek skrze věřitele rozchvácen. Maleč dostav se v držení hrabat ze Šenfelda po dlouhá léta sdílel své držitele s panstvím Nasevrckým. Statek do té doby jen v okolí známý stal se po celých Čechách a okolních zemích známým, když jej r. 1862 náš přední bojovník *Fr. L. Rieger* koupil.[11])

Strop v Malči.

TVRZE V OKOLÍ MALČE.

Maleč.

JENÍKOV.

Nedaleko Malče na kraji vésky Jeníkova neb Jeníkovce, v zahradě statku č. 1. znáti okrouhlý a nízký pahrbek, ohoněný příkopem sotva znatelným V letech 1257—1278 připomíná se vladyka *Jirsík,* r. 1314 jeho potomci Hroznata se synem Jirsíkem a Hašek se syny Jirsíkem a Haškem.[12]) Roku 1339 připomíná se Tomáš z Jeníkova,[13]) a roku 1387 Jíra, jenž si najal ves Maleč od kláštera Vilémovského.[14]) Po smrti *Petra z Jeníkova* (roku 1404) odumřela tvrz a dvůr, a dostaly se darováním královským *Modlibohovi z Heřmanic.*[15]) Spoludržitelem byl Jíra z Jeníkova, a oba prodali týž statek r. 1412 *Zvěstovi* a *Petrovi* bratřím *z Jeníkova.*[16]) Vrstevníkem jich byl Prokop z Jeníkova (r. 1406), jenž roku 1415 stížný list spečetil.[17]) Jíra z Jeníkova († r. 1454) stal se pánem na Malči a, tuším, již Jeníkova neměl. Asi tehda spustla tvrz a ves připojena k Předboři. Od r. 1622 patřila k Malči.

[1]) Lumír r. 1859, str. 687. [2]) DZ. 250. F 24 [3]) DZm 148. A 12, arch. Třeboňský. [4]) DZ. 26. F 13. [5]) DZ. 131. M 17, reg. kom. soudu. [6]) DZ. 175. F 5. [7]) Viz Pam. arch. X. díl. [8]) DZ. 391. J 1. [9]) DZ. 399. N 8. [10]) DZ. 159. A 3. [11]) Obšírnější dějiny Malče ve Světozoru r. 1872. [12]) Reg. II. 66, 480, III 91, arch. bibl. Pražské. [13]) Reg. IV. 282. [14]) Arch. Břevnovský. [15]) DD. 14, f. 202. [16]) Rel. tab. II. 85. Zvěst zemřel roku 1415, Petr roku 1416 (DD. 15, f. 257, 263). [17]) Dobner, Mon. VI. 430. arch. č. III. 189.

HRANICE.

Malý kus cesty od Jeníkova jest ves Hranice. Tu vedlé panského dvora hned za sýpkou znáti jest příkop bývalé tvrze, která stávala v nynější zahradě vedlé sýpky na kraji velikého rybníka nyní vypuštěného.[1]) Ves byla r. 1303 statkem *Hrosnatovým.*[2]) Snad již on seděl na tvrzi, ale z nástupcův jeho ani jeden nám znám není. Ves patřila již roku 1536 k Předboři a r. 1622 připojena k Malči.

Dr. Fr. Lad. Rieger v mládí.

RUŠINOV.

Severně od Malče na Železných horách leží ves Rušinov. Vedlé poplužného dvora táhne se bahnitý příkop, ústící do údolí, na jehož druhé straně osada se rozkládá. Naproti štěpnici ležící přímo pode dvorem, mezi dotčeným příkopem a blízkou chalupou znáti skrovné tvrziště ležící na skalce, která z mělkého údolí vystupuje.[3])

Na konci 14. století žili čtyři bratří, *Hertvík*, *Janek*, *Trojan* a *Jan* řečení *s Ostrušna.* Hertvík (v letech 1398—1412) držel Spačice, Janek (v letech 1398—1415) seděl na Rušinově, Trojan (v letech 1398—1413) měl Běstvinu a Jan (v letech 1398—1415) držel Ostružno. Rod ten se stal známý v 15. století skrze *Jana Hertvíka z Rušinova*, jenž bojovav při Sirotcích stal se pak pánem na Lichnici.[1]) Kdo byl potom pánem Rušinova není známo. Roku 1491 prodali *Jiřík* a *Václav* bratří *s Rušinova* Rušinov tvrz pustou, dvůr a ves a k tomu 8 vesnic *Mikuláší* a *Burjanovi* bratřím *Trčkům z Lípy.*[2]) Tito připojili Rušinov ke zboží Vildšteinskému a spravovali jej z Lichnice. Kdysi před r. 1567 byl odprodán; patřil pak napřed k Lipce a potom k Modletinu.

[1]) Popis p. učitele Horáka. [2]) Reg. II. 855. [3]) Popis pana učitele Horáka.

[1]) Obšírně v ČČM. 1877 a 1887. [2]) Rel. tab. II. 449.

PŘEDBOŘ.

Nedaleko Malče leží také ves Předboř. V zahradě vedlé poplužního dvora jest hromada kamení, která zbyla z bývalé tvrze, a kromě toho je tu hluboký příkop, v němž zřízeny jsou sadky pro pstruhy; čistá pramenitá voda přivádí se z Železných hor, které se za samou osadou příkře vypínají. Na tvrzišti prý železné dvéře nalezeny, kterými se zavíraly přízemní místnosti.

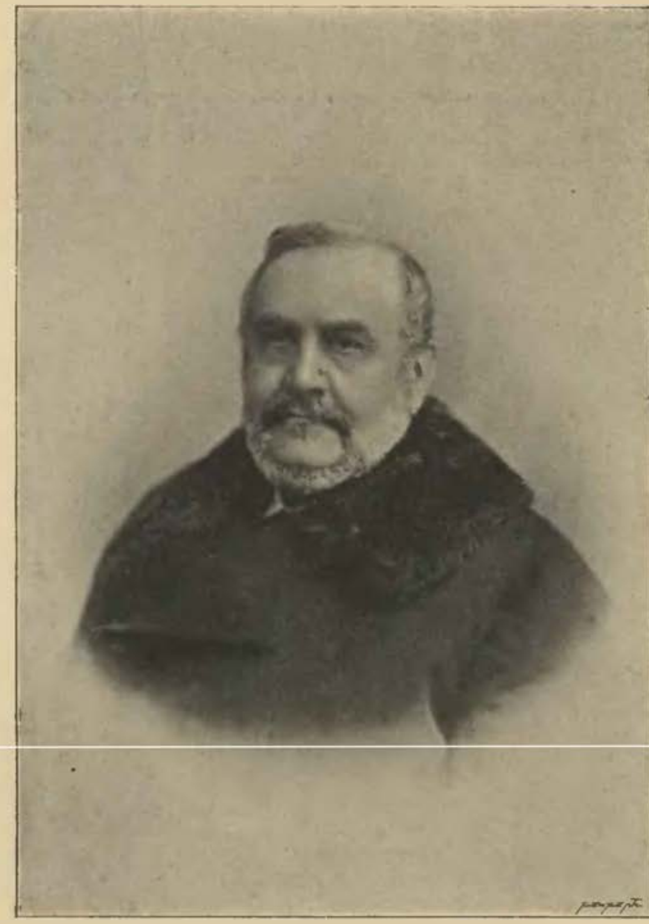
Vladykové *Předborští z Předboře* drželi tvrz svou rodnou po mnohé věky až do počátku 17. století a seděvše později také na některých sídlech v Čáslavsku, ještě v témže století zanikli. Jejich snad praotec byl *Ojíř z Předboře.* Syna tohoto *Otíka* jakož i dva

jiné vladyky z Čáslavského kraje přijala Nesteska ze Sovynic na pravý spolek (1396).[1]) Na počátku 15. století žili bratří *Zvěst Šot s Jeníkova* a *Petr Šot z Předboře*, kteříž koupili roku 1412 pustý dvůr poplužný v Jeníkově.[2])

Zvěst byl již mrtev r. 1415, a když chtěl král Václav téhož roku na zboží Jeníkovské právem odúmrtním sáhnouti, náš Petr tomu odpíral; nežli však při svou na vrch práva dovésti mohl, umřel také, učiniv poručníkem dětí svých Jana z Markvartic, jenž vyhrál při nahoře dotčenou. Nicméně byly roku 1416 také dědiny Petrovy v Rovni provolány.[3])

Není-li jisto, byli-li právě řečení vladyky předky Předborských, platí to již o *Alšovi z Předboře*, jenž byl r. 1440, 17. března na sjezdu čtyř krajův východních v Čáslavi a roku 1448 ve vojště Jiříka Poděbradského, an dobýval Prahy. Žil ještě r. 1461.[4]) Syn (?) jeho *Jan* Předborský připomíná se poprvé r. 1479[5]) a naposled r. 1488, an tehda odpíral provolání jistých blízkých vesnic.[6]) Nástupce jeho *Aleš Předborský z Předboře*, jenž byl roku 1519 na sjezdu krajském v Čáslavi,[1]) hospodařil dobře na zboží svém, k němuž přikoupil zboží Studenecké. Mohlť tedy dva své syny *Jana* a *Petra* dobře poděliti zbožím pozemským ještě za živobytí svého (r. 1536). Onen vzal za díl svůj tvrz Studenec se 6 vesnicemi, mezi tím i Jitkov, Koconrov a Rovné, jež byly tudíž od Předborska odděleny; tento přijal za díl otcovský a bratrský Předboř tvrz, dvůr poplužný a ves a vsi Blatnici, Hranice, Jeníkov s krčmou, Kroměšín, Bezděkov, Lhotku a Štikov.[2]) Oženiv se pak Petr s Kateřinou z Biskupic věnoval jí 400 kop na vesnicích Bezděkovič, Lhotce a Štikově.[3])

Petrovi dědicové byli bratří *Jan mladší*, *Hyněk*, *Aleš* a *Jindřich Předborští z Předboře*, kteří se r. 1563 o zboží Bezděkovské rozdělili, tak že dva a dva vzali polovici zboží. Tito dva (Aleš a Jindřich) obdrželi vsi Bezděkov, Lhotu nádobovou, Kroměšín a Plhov, z nichž povstalo nové zboží Bezděkovské,[4]) oni pak tvrz Předboř s dvorem poplužným, s dědinami a příslušenstvím, vsi

Dr. Fr. Lad. Rieger v nynějším věku.

[1]) Rel. tab. I. 563. [2]) Reliq. tab. II. 85. [3]) DD. 15, f. 257 a 263. [4]) Arch. č. I. 256 a Časopis mus. r. 1827, 3. 82. [5]) DD. 16, f. 286; 33, f. 290. [6]) DD. 17, f. 309.

[1]) Lumír r. 1859, 687—688. [2]) DZ. 6. B 13. [3]) DZ. 5. J 22. [4]) DZ. 56. Q 17—21.

Předboř, Blatnice, Jeníkov, Hranice a Štikov.[1]) Hned potom i tito dva bratří nechtice nedílně na jednom zboží seděti, rozdělili se r. 1563, tak že Hynek vzal na svůj díl 550 kop grošů českých a Jan podržel tvrz Předboř se vším příslušenstvím.[2]) Jan tento, řečený později starší na rozdíl jiného Jana, jenž držel Štěpánov, seděl na Předboři až do své smrti (r. 1584). Nemaje s chotí svou Kateřinou z Borovnice dědiců pohlaví mužského, než toliko dceru Marjanu, odkázal tvrz Předboř kšaftem svým r. 1581 v pátek po sv. Dorotě daným manželce a dceři své společně.[3])

Marjana z Předboře vdala se za pana Vlachyni z Říčan, jenž si koupil r. 1585 v blízkém okolí statek Studenec a na něm roku 1593 choti své znamenité věno zapsal. Přečkala mateř svou, kteráž r. 1603 někdy na jaře zemřela a posledním pořízením (r. 1591) díl svůj tvrze Předboře dceři své na jisté výminky odkázala.[4]) Po smrti Vlachyňově dostalo se zboží Studenecké synům jeho Janovi a Vilémovi Lvovi, na Předboři seděla nějaký čas Marjana, sama vdala se však v druhém loži za *Bohuchvala Jaroslava z Náchoda*, jemuž (r. 1609) v dluhu 100 kop všeho svého dědictví postoupila, toliko si ponechavši 1000 kop grošů českých k odkázání.[1]) Nový tento spoludržitel Předboře, také pán na Boskovšteině na Moravě a arciknížete Matyášův číšník, koupil také Studenec Nový (r. 1610) a byv potom po nastoupení Matyášově královské komory mistrem, zemřel před r. 1615. Marjana po druhé ovdověvši koupila Studenec od dědiců druhého manžela svého (r. 1615) a vdala se po třetí za *Jiřího Adama z Roupova*, jemuž posledním pořízením (roku 1618) všechen statek svůj, pokud nebyl obtížen svěřenstvím (tudíž Studenec samotný), odkázala.[2]) Zemřela r. 1621, po čemž se manžel její jen na krátký čas v Studenec uvázal, Předboř však připadl vedlé kšaftu nebožky Kateřiny z Borovnice *Vilémovi* a *Janovi Burjanovi* bratřím z Borovnice, kteří se veň r 1621 uvázali.[3]) Ti nechtíce se děliti o zboží nepříliš veliké, prodali roku 1622 tvrz Předboř s příkopem, dvorem poplužným při ní a vším příslušenstvím *Barboře Chuchelské ze Skuhrova* a na Malči za 4500 kop grošů míšeňských.[4]) Po trhu tomto spojen jest statek s Malčem, tvrz pak byla později opuštěna a rozpadla se.

---

[1]) DZ. 56. Q 21—23. [2]) DZ. 58. H 5. [3]) DZ. 22. D 6. [4]) DZ. 131. L 4.

[1]) DZm. 236. Z 18. [2]) DZ. 140. H 8. [3]) DZm. 61. A 17. [4]) DZ. 299. D 23.

ŽEHUŠICE TVRZ.

Na místě zámku Žehušického stávala prvotně prostá tvrz zemanská. Ve 14. století žili tři bratří, *Vítek ze Žehušic* (v letech 1361—1370), *Jetřich* z *Telčic* a *Kuneš ze Semnic*. Vítek prvotně seděl na Novém dvoře kláštera Sedleckého a tomuto byl velice oddán. Roku 1370 svědčil při vydání nejstaršího listu českého.[1]) Se syny svými *Hynkem* a *Ješkem* připomíná se r. 1369; tito pak byli r. 1372 patrony kostela zdejšího.[2]) Od počátku 15. století připomínají se *Vítek* a *Jan* bratří *ze Žehušic* a vyskytují se jako svědkové v rozličných jednáních až do roku 1419, onen i roku 1422.[3]) Vítek roku 1415 stížný list spečetil. Roku 1430 byly již Žehušice v držení předkův *Žehušických* z *Nestajova*. Tehda se dělili bratří *Chotuň* a *Zdeněk* z *Nestajova*. Onen dostal za díl Žehušice, tento Moravany, a byl předkem *Chuchelských* z *Nestajova*.[4]) Po Chotunovi, který se také Jan Chotun nazýval,[5]) následoval *Hertvík Chotun*, bezpochyby syn, který se v letech 1459—1466 připomíná, jsa skrze manželku svou Kláru ze Solopisk i držitelem zboží Sionského.[6]) Toto a Žehušice zdědil po něm syn *Václav*, který se od roku 1480 v rozličných zápisech často připomíná a nedlouho po r. 1497 zemřel.[7]) Syny měl *Jana* a *Diviše*, kteří se od r. 1500 připomínají. Koupili Tupadly a Žleby, a, tuším, Žehušice v nedílu drželi. Jan měl kromě toho Sionské zboží. Týž zemřel záhy (po roce 1510), a Žehušice držel pak Diviš sám, kdežto Janovi synové *Jiřík*, *Bernart* a *Václav* ostatní zboží drželi. Když pak Diviš v letech 1527—1528 zemřel, zdědili Bernart a Václav, kteří Diviše († r. 1525) přečkali, také Žehušice. Tyto dostal za díl Václav, když se roku 1529 s bratrem dělil.

Václav byl člověk povahy prchlivé. Roku 1533 jeda ze Žlebův z nějakého jednání s úředníkem Lichnickým jel mimo krčmu Druhanskou i uhlédl, že někdo z krčmy vykoukl pozdvih' okénko. I minuv krčmu, řekl k Janovi z Kružce: „Pane Jene, zvězme, zda by jací lotři byli v krčmě.“ Řekl Jan: „Zavolejte na pana Alše,“ a sám na něj zavolal. Tedy jel Aleš k nim a byl asi hony před nimi napřed. I řekl Václav k Janovi: „Sedněte dolův a ohledejte, jsou-li jací lotři v krčmě, nebo kdo jsou tam.“ Tedy šel Jan do krčmy, sseď s koně i přišel zase, a Jan nádvorník hned za ním vyšel, nesa v jedné nádobě pivo a v druhé ocet. Měl tobolku hrubou formanskou pobíjenou, košili na sobě čistou premovanou s okružím, nohavice kožené, nové. Tedy Václav chytiv jej za vrch, ptal se: „Počkej ty! Odkad jsi, tovaryšku?“ On, že jest nádvorník Hýhů. Pán se ptal, kterak mu říkají. On, že Jan. Pán, odkud jest, kde má otce nebo starší. Pověděl, že jest z daleka. „A čís?“ On: „Že sem pánův Čáslavských.“ „Odkud?“ On řekl: »z Tupadl.“ „I když jsi z Tupadl, páni Čáslavští tu nic nemají, tehdás bratra mého člověk.“ On: „Že já nejsem bratra vašeho člověk.“ Pán: „A když jsi z Tupadl, musíš býti bratra mého člověk, neb tu páni Čáslavští nic nemají. Pověz pravdu, odkud jsi a neklamej, však jsi z Tupadl; pověz, čí jsi.“ On: „Že nejsem z Tupadl.“ Pán: „Ale odkud jsi? tedy musíš býti nějaký lotr, když nechceš pravdu pověděti.“ Řekl: „Jsem odtad blízko

¹) Arch. Orlický a Olešnický. ²) Lib. conf. ³) Lib. conf., erect., arch. č. II. 55, III. 188. ⁴) DZm. 170. K 23. ⁵) Arch. č. I. 425. ⁶) Arch gub. ⁷) DZ 3. F 5.

od Ztupadl." „Ale odkad pak? Však blízko Ztupadl nic tak není, aby páni Čáslavští tu co měli." Tehdy pánu nechtěl povědíti více, než stál mlče. Tehdy pán rozhněvav se řekl: „I musíš lotr býti nějaký, poněvadž mi nechceš pravdy pověděti, z těch jeden, jakož nyní formanům pobrali na Horách." A v tom udeřil ho mečem přes hlavu, než ploskou. Aleš řekl: „Pomněte se, abyste ho neurazili." Pán: „Pomním se, nechť mi jednom pravdu poví, neurazím ho." Tehdy řekl on: „Jsem Ztupadl." Pán: „Ale čí jsi a odkud jsi, když's mi dřív nechtěl pověděti, kdo je tvůj otec a kterak mu říkají?" On: „Vedlé krčmy z té chaloupky." Aleš: „Pověz pravdu a neklamej pána, odkade'." On v tom prchl, když ho Vácslav pustil za vlasy. Pán na něj volal: „Neběhej, neutíkej! Pověz mi pravdu, neboj se!" Tu pán se pustil za ním na koni a setkali se u dveří u krčmy. On pánu vskočil do síně, a Smrž, služebník Vácslavův, skočiv s koně běžel za ním do krčmy, jej chytil a před krčmu vyvedl. Pán: „Lotře! co utíkáš? proč mi nechceš pravdy pověděti, co jsi a odkad?" On: „Jsem z Moravy." I dal pán zavolati Urbana Hlávku, krčmáře, a ptal se ho, zná-li jej. Řekl, že ho nezná, než že býval od vánoc ve dvoře u dvořáka a že neví, odkad jest. I řekl Aleš: „Ty, krčmáři, pravíš, že by on u dvořáka byl nádvorníkem, pánu se nezdá, by on nádvorníkem byl, neboť na sobě má péknou košili a nohavice má též pěkné, neboť jsou na

Vchod do hradu v Žehušicích.

Horách dva dobré člověky zabili, ten snad z těch můž jeden lotr býti." Když slyšel Vácslav ta slova dal Janovi mečem a upadl mu meč z hrsti; i skočil pan Jan Močovský s koně a podal mu ho. A když mu ho podal, bral po něm až ke krčmě i postih' jej ve dveřích, probodl jej pozadu a skočiv za ním do krčmy na koni, uhodil jej v hlavu. Služebník jeho skočiv s koně vyvedl Jana ven, a v tom mu dal Vácslav ještě několikrát mečem, až upadl; i bodl na něj pak s koněm, aby mu zase vstal a on spadl zase; i připadal k němu koněm přiměřuje mečem, chtě, aby mu zase vstal. Tedy řekl Aleš: „Neračte ho, pane, bůsti, neb mi se to nelíbí, že černá hrubě." Tehdy řekl Vácslav: „Nebudu", i káže krčmáři, aby mu pomohl vstáti, že jej vezme do kabátu (vězení). Krčmář jej vzal za jednu ruku, ale nemohli s ním ode země hnouti. I kázal svému služebníku jeti do dvora a ke dvorce, aby řekl, chce-li zaň slibiti, aby mu jej postavila na sv. Jiří. Když se vrátil ze dvora, pověděl, že dvorská zaň slibuje se vší čeledí. I kázal jej hned do tepla vnésti do dvora, a skůro jak jej položili, tak hned umřel. I dí Vácslav krčmáři: „Jdi tam za nimi do dvora, ať mu přiloží na tu ránu bílek s lučnicemi." Rejna Uhlířka, dvorka, vypověděla potom: „Zabil jej a bil jej bez Boha a bez práva zdarma, pacholka dobrého."

K Vácslavovi přijížděl na Žehušice Všeslav Vyšehněvský z Solce, a pán býval na něho laskav ač se ožíral, divné věci páchal pánu protimyslné, i mnohokráte služebníkům příčiny činil. Roku 1533 přijel zase na Žehušice a s pánem obědvali. Pili a byli veseli. Burjan Šlibovský také byl, a tak kvasili až do večeře a ostali oba u večeře. Všeslav se opil, tak že na nohách státi nemohl, a když Vácslav mu lál, plakal. Šel pak se síně dolů do maštale a kázal sobě kůň sedlati. Potom přišel kdos k pánu a pověděl

Starý zámek Žehušický.

mu, že Všeslav chce pryč jeti. A pán kázal jíti dolů a prosil ho, aby nejel jsa opilý. I šel dolů Ondra Smrž a prosil, aby nejel. Tu se naň Všeslav osopil a udeřil ho pěstí. I běžel Smrž nahoru a pověděl pánu. Pán poslal ještě dva neb tři spěšně dolů, aby nejezdil, ale on se na ně sápal, aby mu nerozkazovali, sám si koně sedlal, poněvadž mu pacholek sedlati nechtěl. Když se to pán dozvěděl, pravil k Burjanovi: „Pane kmotře, nedejme mu nikam jeti, neboť jest velmi užralý, aby se mu nic na cestě nestalo.“ I šli dolů do marštale, a Vácslav ho prosil: „Můj milý synu, nejezdi nikam.“ On, že pojede. Pán ho prosil: „Nejeď, můj milý synu, všaks velmi ožralý.“ A když chtěl přece jeti, ujal ho pán za ruku, vedl jej z marštale a ještě ho prosil řka: „Můj milý synu, nejeď nikam; nepřálť bych nic zlého, aby se měl někde stlouci upadna s koně.“ Tu mu podával Burjan píti řka: „Pomaj pán Bůh!“ A on: „Nechci ho píti.“ Tu mu Burjan vlil toho piva mezi oči, a Všeslav mu dal políček. Uzřev to Vácslav, řekl boje se, aby ho neudeřil: „Pane kmotře, nebíte ho!“ A on: „Nebojte se, nebudu bíti.“ I potom tak jaks šli oba k němu a potom chytil ho Vácslav za bradu řka: „Můj milý synu, co děláš?

Tvrziště v Lipovci.

Nech toho bláznovství!« I ujav jej s Burjanem, šli na písek, a když tam přišli, tu se poráželi. Tedy přinesl Burjanův pacholek 10 konvic vody; Burjan myl Všeslavovi hlavu tou vodou a vzav písku řekl: „Musím mu namydliti; drž Všeslave, jsem já dobrý barvíř.“ Potom mu ten písek, který mu na hlavu vsypal, zase vymyl vodou. I řekl Všeslav: „Pohleďte, milí tovaříši, co mi se děje.“ Vácslav: „Můj milý synu, nech toho bláznovství, půjdeme nahoru.“ Vedli jej pak nahoru, a když tam přišli, řekl Vácslav: „Můj milý synu, co dnes mluvíš, hned toho zejtra pamatovati nebudeš, neboť jsi velmi opilý.“ Všeslav žaloval na oba u komorního soudu, ale nic neprovedl.[1])

Na žádosť Vácslavovu král Ferdinand r. 1540 dne 31. ledna ves Žehušice na městečko vyzdvihl a erbem a trhy daroval.[2]) Roku 1542 věnoval manželce své Anně z Dlouhé vsi na zboží Semtěšském, tehda k Žehušicům připojeném.[3]) Do vzpoury v letech 1546 a 1547 se zapletl a proto propadl panství své Žehušické, za něž mu král pak jiné statky dal.

Roku 1549 prodal král Ferdinand panství Žehušické *Karlovi ze Žerotína* a s ním mu postoupil několik vesnic někdy kláštera Sedleckého, které se k Žehušicům držely, a od panství Kolínského mu Rohozec a Sulevice dědičně odprodal.[4]) Karel nedržel tohoto panství ani desetiletí a postoupil je r. 1558 *Zdeňkovi Meziřickému z Lomnice* a na Ledči.[5])

---

[1]) Reg. kom. soudu. [2]) Reg. král. ve Vídni. [3]) DZ. 1. G 11. [4]) Arch. gub. DZ. 10. A 27. [5]) DZ. 87. A 39.

Od Zdeňka koupil *Bořivoj z Donína* Žehušice roku 1564.[1]) Týž tu seděl až do smrti. Zemřel r. 1571 a pohřben v kostele Žehušickém. Po něm držel Žehušice *Adam* purkrabě z *Donína* až do své smrti, totiž do r. 1586. Soužen jsa ode dávna pakostnicí dal se do Teplic k léčení, ale umřel tam a odtud do Žehušic k pohřbu přivezen.[2]) Nástupce jeho *Jan* purkrabě z *Donína* zemřel roku 1590, odkázav panství Žehušické bratřím svým *Jindřichovi* a *Vácslavovi*,[3]) a ti se pak smluvili ještě téhož roku, tak že Jindřich Žehušice ujal a z nich slíbil bratru vydati 3 koně, 5 hřebců, 5 hřebic a 40.000 kop vyčísti a 70.000 kop dluhů na sebe vzíti.[4]) Jindřich dlouho téhož statku nedržel. Roku 1593 jej prodal, ale kupec, tuším, nemohl platiti.[5]) Pro množství dluhů na témž statku se nacházejících prodán od soudu zemského (r. 1598) *Adamovi staršímu z Valdšteina*.[6]) Tento vida, že městečko v Žehušicích neprospívá, vyprosil si r. 1601 majestát, aby jeho městské právo s trhy a erbem přeneseno bylo na Chotusice.[7]) Přikoupiv r. 1603 statek Brloh, zemřel v Praze r. 1615 o masopustě. Poručenství nad sirotky ujala se Veronika Valdšteinská z Lípy.[8]) V Žehušice uvázal se potom *Burjan Ladislav z Valdšteina*, cís. nejvyšší, jenž zemřel r. 1645 zůstaviv několik synův nezletilých, z nichž nejstarší teprve r. 1659 let svých dosáhl.[9]) Ale tu vyskytly se závady takové, že nebylo lze statek udržeti. Prodán tedy r. 1661 *Michaelovi Osvaldovi* hraběti z *Thunu*.[10]) Nový pán vystavěl vedlé staré tvrze nový zámek, který Balbin jako divotvárné dílo velice chválí. Thunové rozšířili panství přikoupivše několik drobných statků.

TVRZE NA ŽEHUŠICKU.

SEMTĚŠ.

Ve vsi Semtěši spatřuje se zajímavý zbytek bývalé tvrze, vysoká, čtverhranatá věž, v jejímžto přízemí se kovárna nachází. Věž jest dosud asi 24 m. vysoká a má na jižní straně got. vchod do klenutého přízemku. V prvním patře na téže straně jest branka tesným kamenem obložená, aby se mohlo přijíti do vedlejšího stavení, které tu stávalo. Na severní straně jest proražen nový vchod široký do kovárny. Na téže straně jest asi ve výšce 2. patra prevít. Úzké střílny jsou po všech stranách. Při zemi znáti jest známky násilného boření. Od této věže jdouc podle potoka vzhůru jest řada domků řečená Hradiště. Na severním konci té osady vypíná se příkrý ostroh lesnatý, na kterémž jest hradiště, tuším pradávné. Půl hodiny odtud a asi 20 minut od Bílého Podolu jest místo bývalého hrádku, posud *Hrádek* řečené, nacházející se na kraji stráně a dvojími příkopy a náspy jsouc od ostatní výšiny odděleno, a kromě toho chráněno na západě příkrým srázem do Čáslavské roviny a k severozápadu strání do hluboké rokle. Hradiště má základ hruškovitý. Na jižním konci jest viděti zdivo a maltu z nějaké věže a uprostřed vyvýšené místo, které povstalo zasutím obydlí. Zdali tu stávalo obydlí Semtěšských vladyk, anebo měl-li Hrádek jiné pojmenování, o tom nám nic známo není. Hrádkem se místo to již v 16. století nazývalo.

Tvrz Semtěšská povstala bezpochyby v době velmi staré. Nejstarší její držitel *Rubín ze Skalice*, jinak ze Semtěše, pocházel, tuším, z rodu potomních pánův z Ryzmburka erbu třmene. Provozoval právo podací roku 1355 ve Starkoči[11]) a roku 1362—1363 v Tourkovicích.[12]) Syn tohoto *Petr* byl roku 1363 s otcem svým patronem kostela Tourkovského, *Tas ze Skalice* (příbuzný Rubínův) stal se r. 1363 farářem v Babicích (u Hradce Králové), odkudž se dostal r. 1391 na Rožďalovice. Po Petrovi, jinak Pešíkovi, zůstal syn *Rubín*, kterýž držel jen dědiny v Tourkovicích, a ty zapsal Tasovi řečenému, jenž je prodal roku 1387 Lickovi z Ryzmburka.[13]) Tas byl ještě r. 1403 patronem kostela tudíž, jakožto držitel dílu vlastního po otci a zemřel asi r. 1413.

Roku 1402 držel Semtěš *Petr z Blyně*.[1]) Po něm seděl tu *Vejgl ze Semtěše*. Týž byl r. 1407 pro nějaké bezpráví do soudu dvorského pohnán,[2]) roku 1408 prodal polovici dvoru poplužného v Urbanicích.[3]) Konečně roku 1415, 2. září přitiskl pečeť svou k známému listu, jímž si Čechové stěžovali do sboru Kostnického.[4]) Nástupce jeho *Jetřich ze Semitěše* byl r. 1440, 17. března na sjezdu čtyř krajův spojených v Čáslavi.[5]) *Aleš ze Semitěše* a ze Starkoče prodal dvůr poplužný ve Starkoči a proto převedl roku 1466 věno manželky své Doroty odtud na dvůr poplužný a ves Ledce.[6])

Nedlouho potom koupili Semtěš páni z *Nestajova* a připojili ji k Žehušicům; nicméně nebyla tvrz zkažena a udržela se ještě dlouho; zejména se připomíná r. 1542 v seznamu zboží Žehušického. *Vácslav Žehušický z Nestajova* věnoval roku 1542 manželce své Anně z Dlouhévsi 1000 kop grošů českých na Semtěši tvrzi, dvoru poplužném a vsi, na vsích Vyčapech a Horkách. Tvrz se ještě r. 1558 připomíná.

VLAČICE.

Stará tvrz Vlačicko zachovala se v hlavních zdech sýpky ve dvoře Vlačickém stojící. Ves Vlačice byla ode dávna majetkem *Vilémovského kláštera*, a grunty její lidem r. 1279 pod plat rozprodány.[7]) Klášter si podržel popluží a vystavěl při něm tvrz, kterou časem pronajímal. Takovými nájemníky byli r. 1381 *Koňata*,[8]) a na počátku 15. stol. *Beneš* a *Mikuláš*. Mikuláš řečený Tučník dal r. 1412 role na založení kaplanství ve Zbislavi, spečetil s Benešem (r. 1415) stížný list a zemřel nedlouho potom.[9]) Adličce vdově po něm dal opat ujištění věna.[10]) Právo to po ní se dostalo vladykám z Kozojed, kteří v 15. století část Vlačic drželi. Tvrz

---

[1]) DZ. 56. P 20. [2]) Method X. 134. Dačický I. 160. [3]) DZ. 25. K 14. [4]) DZ. 168. C 29. [5]) DZ. 169. G 1. [6]) DZ. 175. D 27. [7]) Reg. král. ve Vídni. [8]) Dačický, reg. kom. soudu. [9]) DZ. 112. B 38, 113. M 6. [10]) DZ. 152. Q 17. [11]) Lib. conf. ed. Tingl. Popis od pana říd. Horáka. [12]) Lib. conf. Část vsi patřila tehda k Podbořanům (reliq. tab. I. 421). [13]) DD. 13, f. 156.

---

[1]) Arch. Jihlavský. Část Semtěše patřívala až do 16. století ke Žlebům. [2]) DD. 19, p. 211. [3]) Reliq. tab. II. 53. [4]) Arch. č. III. 188. [5]) Arch. č. I. 256. [6]) Rel. tab. II. 347. Roku 1502 žil Jiřík Semitěšský z Maličína. (Z pamětí Kolínských vypsal Vávra.) [7]) Reg. II. 500. [8]) Acta jud. [9]) Lib. erect. VIII. 147, orig. v Edinburce. [10]) Arch. č. II. 473.

s poplužím zůstala při klášteře a dostala se r. 1436 s celým klášterstvím v držení *Jana s Rušinova.* Tento prodal tvrz Vlačice *Chvalovi s Říčan*, ale po nějakém čase páni z Říčan ji postoupili *Mikuláši Trčkovi s Lipy*. To se stalo před rokem 1454.[1] V držení rodu Trčkovského zůstaly Vlačice po celé století.

Roku 1555 prodal Vilém Trčka tvrz a ves Vlačice s mlýnem blíž Zbislavě, dvůr Ksyny, vísku Rozdranov a ves dědičnou Vinaře *Vácslavovi Chotouchovskému s Nebovid*,[2] který ještě mnohé okolní vesnice přikoupil. Zemřel, tuším, v zimě mezi r. 1575 a 1576,[3] a *Jindřich* syn jeho měv Vlačice jen krátce, obeslán o jich výplatu. Odsouzen byv na komorním soudu, postoupil Vlačice r. 1579 ke královské komoře.

Císař Rudolf II. postoupil Vlačice a Ksyny *Janovi Kustošovi ze Zubřího* roku 1579 dědičně,[4] avšak zdá se, že Kustoš neplatil. Tudíž prodány Ksyny r. 1583 Hertvíkovi Zejdlicovi ze Šenfeldu,[5] avšak roku 1591 přece Kustošovi ve dsky vloženy.[6] Jan zemřel nějaký rok potom zůstaviv čtyři syny. Když ti se před rokem 1594 rozdělili, dostali Jan a Jindřich po polovici Lipky, *Vácslav* Vlačice a Jetřich dvůr Ksyny.[7] Vácslav byl neženat a zemřel roku 1599 ve Vlačicích.[8] Podlé bratrského porovnání ujal Vlačice bratr *Jindřich s* manželkou svou Barborou Kustošovou z Kocnšteina a stavěli novou tvrz vedlé staré tvrze, avšak r. 1612 prodali Vlačice *Adamovi staršímu s Valdšteina*[9] Od té doby patřily Vlačice k Žehušickému panství.

ZBISLAV.

Ve farní vsi Zbislavi stávala tvrz nedaleko nynější školy, jak lze souditi ze zbytků zdiva, kachlů z kamen a klíčů, které se tu před lety vykopaly. Ves Zbislav připomíná se r. 1267, když se po ní psal *Velislav.*[10] Ve 14. století patřila Zbislav s jedním hlasem podací kostelního *Sedleckému klášteru.* Od roku 1420 byla v zápisném držení světských držitelův[11] a roku 1436 v témž právě připojena k Žehušicům.[12] Avšak to neplatí o celé vsi; že část její byla vladyčím statkem, dovádí se tím, že se r. 1440 *Beneš ze Zbislavě* připomíná.[13] Ten bezpochyby na zdejší tvrzi seděl. Potom není po dlouhou dobu zmínka o nástupcích Benešových. Statek tento se dostal s Vlačicemi (r. 1555) v držení Chotouchovských a patřil k němu také zápisně mlýn Zbislavský. Asi okolo roku 1577 dostal se týž statek v držení *Lukaveckých s Lukavce*, totiž napřed Jetřicha, pak r. 1581 Jana a konečně Petra. Tento prodal r. 1602, týž mlýn s pustým a na větším díle rozbořeným stavením tvrze Vácslavovi Červenému, mlynáři z Kutné Hory.[14] Odtud nazýval se mlýn Červeným mlýnem a majitelé jeho psali se „Červenomlýnský“ a na Červeném mlýně pod Zbislaví. Roku 1641 koupil *Volf Bernart s Gerštorfu* týž mlýn s pustou tvrzí.[15] Nedlouho potom skoupila Zbislav s několika okolními vesnicemi *Johanka Polyxena Šofmanová* roz. *Mitrovská s Nemyšle* a tvrz obnovila. Od té doby se i o panství Zbislavském mluvilo. Nástupce její a manžel *Adam Jaroslav Šofman* prodal tvrz Zbislav se vším příslušenstvím (roku 1665) *Vácslavovi Rudolfovi Věžníkovi s Věžník.*[16] Až do roku 1695 měl týž statek stejné pány s Třebešicemi a Novými dvory, ale r. 1665 odprodán k Žehušickému panství.[17] Hned potom tvrz opuštěna.

LÍPOVEC.

Tvrz ve vsi Lípovci dávno již pominula, ale o bývalých jejích majitelích staré paměti posud vypravují. Jeden z nich řečený *Pardus s Lipovce* držel kromě Lípovce také dědiny ve Vyčapech a měl proto (r. 1401) jeden hlas podací kostelního ve Vyčapech.[1] V letech 1437—1442 připomíná se potomek jeho *Hynek Pardus s Lipovce*, jenž ke kolikerým listům pečeť svou přitiskl.[2] Za tehdejších dob bouřlivých stál věrně při straně národní, a když války začaly, vytáhl s vojskem Poděbradským, pomáhal dobývati Kostelec a odtud poslal (r. 1450, 21. května) jednotě Strakonské list opověďný.[3] Syn jeho (?) *Aleš Pardus s Lipovce* oženil se s Annou z Výklek, které jakož i Janovi Vojskovi z Podole (r. 1475) všechny své děti poručil, kdyby před ní zemříti měl.[4] K tomu po několika letech přišlo, a když také Anežka, dcera Alšova, zemřela, nebylo tu již přirozeného dědice Manželka zemřelého měla jen právo ke věnu 100 kop, vše ostatní spadlo na krále. Král Vladislav daroval r. 1483 odúmrť tu, totiž tvrz Lípovec se dvorem a vesnicí, vsi Tourkovice, Tuchov, Skryje a Drbotín se vším příslušenstvím *Janovi ze Šelmberka*, nejvyššímu kancléři, a *Janovi Šmatlanovi z Močovic.*[5] Z toho vznikly dlouhé spory, poněvadž Vojsko i Anna dáni tomu místa dáti nechtěli. Přišlo to k smlouvě (r. 1493, 3. června). Výprosníci k tomu přivolili, aby Anna na tvrzi Lípovci do své smrti seděla a bydlila a toho zboží se vším příslušenstvím beze vší překážky užívala, věno pak své aby mohla obrátiti, kdež se jí zdáti a líbiti bude. Proti tomu slíbila Anna, že lidi poddané mimo jejich úroky, poplatky a roboty nijak obtěžovati nebude a lesy mýtiti a prodávati nemá, než toliko jich užívati bude ke své potřebě, jakožto k palivu a opravě tvrze i dvora.[6] Roku 1494 zemřela Anna, a ihned si vyprosili věno její (r. 1494) Jan mladší Špetle z Prudic a Hynek z Újezda, kteří jsou zvedeni dne 24. října na sumu 100 kop věnných na Lípovci zapsaných.[7]

Po smrti Annině uvázali se výprosníci v Lípovec. Kancléř *Jan ze Šelmberka* dostal polovici a ostatní polovici obdrželi jeho společníci *Jan Hlaváč ze Střibřích, Vácslav ze Zámrsk, Štěpán z Koloděj* a *Burjan z Vitiněvsi.* Tito prodali roku 1494 (vkladem 13. listopadu) díl svůj *Mikuláši Trčkovi s Lipy* a na Lichtemburce za 300 kop grošů českých,[8] témuž pak (r. 1495, 24. března) kancléř také svou polovici za 300 kop ve dsky zemské vložil.[9]

Až do r. 1533 držen jest Lípovec k panství hradu Lichtemburka, za kterouž dobu tvrz zdejší spustla, tak že se nikdy již nepřipomíná. Roku 1537 dostal vesnice Trčkovské na Železných horách *Jan starší Trčka s Lipy* na Lipnici a synové tohoto Jindřich, Burjan, Ferdinand a jiní synové nezletilí prodali r. 1543 vsi celé Skryje, Bousovnu, Tuchov, Lípovec, Chvalovice a díl vsi Lhotky nad Ronovem *Kunšovi Bohdaneckému s Hodkova.*[10] Od těch dob patřil Lípovec k panství Žlebskému. V zahradě při č. 34 jest posud zachované tvrziště, ve kterém jest vystavěna sušírna na ovoce. Tvrz stávala na kraji nemalého rybníka, nyní ve štěpnici proměněného, po němž hráz zbyla.

BOJMANY.

Ve vsi Bojmanech nachází se tvrziště zastavěné chalupami docela, tak že se jedině příkop, poslední zbytek tvrze, spatřuje. Bojmany patří k osadám prastarým; po nich se psal roku 1257 *Bohuslav* a *Sulislav s Bojman. Vesel z Bojman* sloužíval pánům Lichtemburským a připomíná se tudíž několikráte (v letech 1310—1322) v jejich rodinných zápisech.[11] Později patřila tvrz se vsí a s kostelem farním, již před lety zbořeným, Horníkům neb měšťanům Kutnohorským. Roku 1362 jej držel *Toml* neb *Temlin* (tak se nazýval Tomáš po způsobu německém) a od r. 1372 syn jeho *Vácslav Toml* neb *Temlinův.* Tento si vydluživ peníze

[1]) Arch. č. I. 540. [2]) DZ. 51. K 10. [3]) Reg. kom. soudu. [4]) DZ. 64. L. 1. Smlouva o to již r. 1577. (Arch. gub.) [5]) Kopiář v arch. gub. [6]) DZ. 26 C 28. [7]) DZ. 27. C 29. [8]) Dačického paměti. [9]) DZ. 186. A 4. [10]) Reg. II. [11]) Arch. č. II. 178. [12]) Arch. č. I. 519. [13]) Arch. č. I. 256. [14]) Reg. kom. soudu. DZ. 131. J 25. [15]) DZ. 307. H 20. [16]) DZ. 315. P 11. [17]) DZ. 405. M 28.

[1]) Lib conf. VI. B 13. Roku 1402 přichází jako rukojmě (Hormayr's Taschenbuch r. 1830. S 205—206). [2]) Kodex Strahovský 111, str. 297, arch. č. III. 516. [3]) Arch. Třeboňský. [4]) Rel. tab. II. 368. [5]) DD. 17, f. 303—304. [6]) DD. 17, f. 307. [7]) Tamže 312, 23. P 13. [8]) Rel. tab. II. 465. [9]) Tamže 468. [10]) DZ. 84. A 3, 5. K 28. [11]) Reg. II. 66, 967, univ. bibl. Pražská.

Starý kostelík v Lochách u Čáslavě.

od Vernuškaufa, Horníka, zapsal mu je na veškerém svém dědictví v Bojmanech a slíbil ročně 10 kop platiti. Roku 1390 byl již mrtev, zůstaviv sirotka, kterému byl Horník Petr Šrám poručníkem; tento také nadal asi v ta léta kostel Bojmanský platem, jejž mu byl Toml umíraje odkázal.[1])

Od roku 1405 držel Bojmany *Fryduš Kundl*, Horník, až do válek husitských, ale panství jednou bylo přerušeno, an se k r. 1418 Horník *Václav Erhartův* jako patron kostela Bojmanského připomíná. Pamatuje Fryduš na mnohá a častá dobrodiní, kterážto mu učinil *Jan Chotum z Nestajova*, zapsal mu r. 1422 dne 26. července všecko své dědictví Bojmany, Horky a Druhonice. V tehdejších bězích válečných nepřátelé tvrz zdejší docela zkazili, tak že tu již r. 1431 jen pouhý kopec zbýval. Tehda chtěl se jalový král Sigmund Bojman jako odúmrti po bezdětném Fryduši zmocniti; ti, kteříž si té odúmrti vyprosili, zvedeni jsou sice na Bojmany (r. 1437), ale podrželi z nich jen to, co cenu 1000 kop přesahovalo.[2]) Později postavena jest na pustém kopci nová tvrz, jež stále k panství Žehušickému patřila; roku 1544 se tvrz tato připomíná a stála ještě r. 1551, ale r. 1558 byla již pusta.

DRUHONICE.

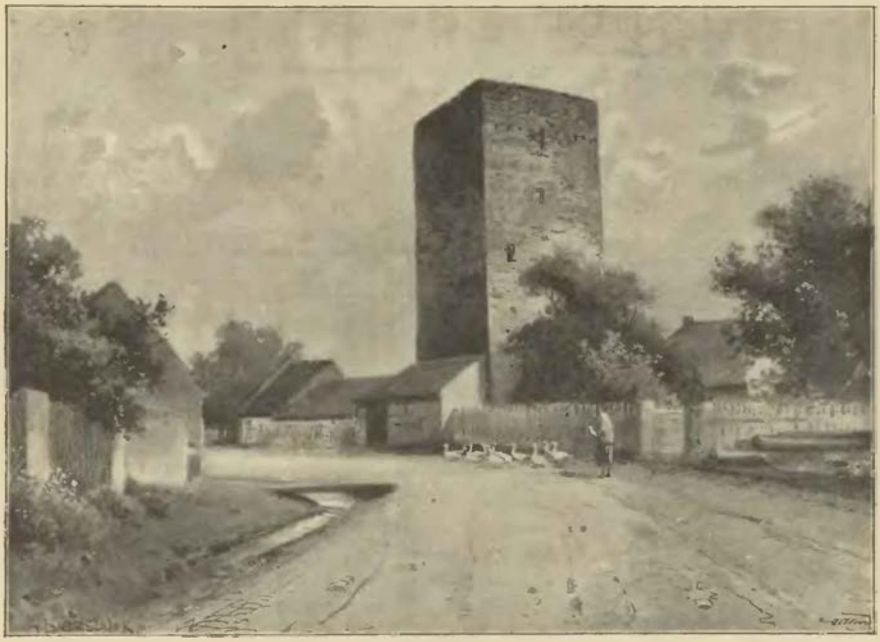
Při dvoře Drnhonicích (neb Druhanicích) nedaleko Chotusic také bývala tvrz, kteráž již před 400 lety spustla. Držiteli jejími jako i jiných menších statkův pozemských bývali Horníci. Roku 1350 ji držel *Tyluš* (*Tylman*) *Furmán* a prodal na ní 10 kop platu spoluměštěninu svému ke zřízeni oltáře v Praze.[3])

Roku 1388 držel statek tento *Fryduš Kundl*, rychtář Horský, roku 1407 *Václav z Druhonic*, také Horník. Oba si na statek peníze dlužili. Od Václava koupil Druhonice tvrz se dvorem a dvojím poplužím, mlýnem a rybníky *Pavel Meiler*, někdy písař mince na Horách Kutnách, jemuž se obyčejně Pergschreiber říkalo. Také tento prodával platy na svém zboží, zejména r. 1420.[1]) Držel také vsi Podol a Branbor, což vše i s Druhonici po jeho smrti na krále spadlo.[2]) Pře o to, patří-li zboží to králi nebo těm, kteří se v ně uvázali, táhla se skorem po jeden věk lidský. Jménem královým táhli se k němu roku 1454 Jan z Kocova a Majnuš z Hryzela, jim odpíral *Pavel Píšek*, Horník, a obdržel konečně roku 1462 za právo, co se týče jisté části. V ostatek uvázal se *Kuneš ze Sekyřic* a vyplácel odtud plat někdy Meilerem prodaný, ale od kolika let špitálu chudých v Čáslavi náležející Nástupcové Kunšovi *Václav* a *Michal ze Sekyřic* prodali Druhonice Mikšovi, měštěnínu Čáslavskému, od něhož peníze za to vzali. Ale majíce mu statek ve dsky klásti, vymluvili jej do Brodu Německého, aby s nimi dle jich potřeb jel, a tu jej na cestě zabili. Učinivše tento neslušný skutek, spáchali ihned potom druhý. Bojíce se pomsty, utekli do Prahy, a tu ženě Václavově, Martě ze Chmelného, 1200 kop věna zapsali, pročež pro ten účinek a tu faleš statky i hrdla propadli. Král Jiří daroval potom Druhonice (roku 1468, 14. června) obci Čáslavské.[3]) Statek tvrze zdejší, jež za vlády městské spustla, připadl potom k Tupadlům. Od r. 1645 byly Druhonice samostatným statkem.[4])

---

[1]) Lib. conf., arch. č. II. 480, lib. erect. XII. 10. Roku 1403 ukázal Tomáš Hager, Horník, 10 kop platu na Bojmanech na založení oltáře na Horách (lib. erect. VI. 213). [2]) Lib. conf. VI. G 9, P 10, VII. J 18, arch. č. I. 425, II. 55, DD. 14, f. 268, 23. B 1b [3]) Borový, lib. erect. I., p. 38 (orig. v univ. bibl. Pražské).

[1]) Archiv Horský, arch č. II. 478. [2]) Rel. tab. II. 83. DD. 15, f. 272. Srovnej Děje Bojman, kdež se mluví o vsi Druhonicích. [3]) Děje Čáslavě, str. 85, 86. O věno Martino vedeny pře až do roku 1486 (tamže str. 95, kdež čísti jest „Beneš starý písař městský“). [4]) Viz o tom Děje Čáslavě, str. 120, 129, 135, 201—202, 209, 217. Roku 1509 vyhořely Druhonice.

Věž v Semtěši.

BRLOH.

Severovýchodně od Žehušic v horách leží ves Brloh. Zde bývala tvrz, po níž není ani nejmenší památky. Z vladyk zdejších nejstarší nám známý *Havel*, jenž se r. 1318 připomíná.[1]) *Jan* a *Havel* bratři žili v letech 1371—1384,[2]) *Petr* spečetil r. 1415 stížný list,[3]) *Jan* a *Mikuláš* byli r. 1440 na Čáslavském sjezdu a tento také roku 1448 při dobytí Pražských měst.[4])

[1]) Tab. vet. 147.
[2]) Arch. Břevnovský, lib. conf.
[3]) Orig. v Edinburku, arch. č. III. 188.
[4]) Arch. č I. 255, ČČM. r. 1827, III. 79.

Roku 1453 připomíná se *Jiří z Bláta* a *z Brloha*.[1]) Král Jiří daroval vše své právo odúmrtní (roku 1458) na tvrzi a vsi Brloze *Janovi* a *Matějovi* bratřím *Brlohům z Brloha*.[2]) Erbem těchto posledních byl železný klobouk vojenský. Na počátku 16. století vystřídali se tu za sebou *Diviš Bošinský z Bořejova*, *Jan Holec z Nemošic* a *Vilém Dobřenský;* tento zejména tu r. 1541 seděl. V jeho rodě zůstal Brloh až do roku 1602.[3]) Tehda prodala *Eva z Dobřenic*, vdaná *Stropinova*, tvrz, dvůr a ves Brloh a ves Seník *Adamovi z Valdšteina* k Žehušickému panství.[4])

[1]) Arch. č. III. 537.
[2]) DD. V. p. 22.
[3]) DZ. 1. H 1, J 10, 5. B 6.
[4]) DZ. 177. G 16.

HRÁDEK NAD PODĚHUSY TVRZ.

Nedaleko Zásmuk stojí zámek Hrádek, r. 1746 na místě staré tvrze v prostém slohu vystavěný. Ves při něm stojící bývala městečkem a nazývala se *Poděhusy* (prvotně Poděúsi); tak se i tvrz prvotně nazývala, ale později jí obecně říkali Hrádek nad Poděhusy.

Tvrz zdejší, tuším, založil *Jaroš ze Slivna* (v letech 1237—1239), jenž byl v letech 1253—1264 purkrabí hradu Pražského a znám jest z hrdinského boje u Kresenbrunu. Týž se asi od roku 1265 ve zdejší krajině vyskytuje, avšak nepsal se nikdy z Poděhus, nýbrž asi od r. 1264 z *Fusperka*. Syn jeho *Albert* založil r. 1298 oltář sv. Maří a sv. dědiců v Pražském kostele a daroval mu ves Maslovice. Jak se zdá, dědicův neměl.[1]) Bezpochyby se přiženili ke Hrádku páni z *Cimburka*. Erbu jejich totiž byli *Albert* a *Ješek* z *Poděhus*, kteří r. 1320 s Bernartem z Cimburka Střimelice hradové, Zvanovice a Hacky klášteru sv. Jiří prodali a zbožím svým Poděhuským se zaručili, že trhu dosti učiněno bude.[2]) Avšak i Poděhusy prodali; roku 1338 zajisté vyznali *Pertolt* probošt Vyšehradský a *Čeněk* bratří z *Lipého* a *Jindřich*, strýc jejich, že pro dluhy rodu svého prodali tvrz a ves Poděhusy, ves Osek, městečko Hacky a ves Drahobudice *kapitole Boleslavského kostela*.[3]) Kapitola pak držela týž statek až do r. 1421, a proboštové tu někdy přebývali. Dvůr v Drahobudicích vysadili za nápravu, jejíž držitelé měli povinnost probošta z Hrádku jedoucího s kopím provázeti, avšak r. 1377 na prosbu Bohuslava Kozlíka, té nápravy držitele, břemeno to pozměněno tak, aby probošta s kuší provázeli.[4]) Nedlouho potom byl Hrádek pronajat. Držel jej od r. 1382 *Petr* z *Hrádku*,[5]) jenž se také do r. 1399 mezi patrony kostela Solopiského připomíná.[6]) Roku 1400 pronajal probošt tvrz Poděhusy s vesnicemi Janovi mladšímu Litoměřickému, což králem Václavem schváleno,[7]) ale již r. 1407 seděl na Hrádku *Bohuněk* z *Drahobudic*, maje jej bezpochyby také v nájmu.[8]) Konečně se připomíná roku 1424 mezi patrony kostela v Solopiskách *Jan* z *Hrádku*, odjinud z Pacova.[9])

Odtud až do sklonku 15. století nedostává se nám zpráv o Hrádku. Král Vladislav dovolil r. 1473 Janovi z Roupova, aby mohl Hrádek vyplatiti *od Michala ze Soběšína*,[10]) ale jestli se tak stalo, není známo. Zdá se nám, že asi r. 1498 *M. Prokop* z *Habřiny* s kapitolou Boleslavskou smlouvu učinil, aby mu Hrádek byl dědičně ponechán, začež uvolil se kapitole úrok vydávati.[11]) V letech 1508—1511 patřil Hrádek *Janovi Šlechtovi ze Všehrd*. Po něm následoval v letech 1513—1516 *Jan Rašín* z *Ryzemburka*,[12]) a syn tohoto *Petr* také nějaký čas Hrádek držel.[13]) Roku 1519 snad byl v držení *Albrechta Troskovce* z *Velení*, jisto však jest, že jej měl v letech 1523—1527 *Václav Žehušický* z *Nestajova*.[14]) Okolo roku 1531 následoval *Petr Bohdanecký* z *Hodkova*, týž pak prodal zámek Hrádek řečený Podiúsy, dvůr poplužný s podacím, městečko, tvrz, dvůr a ves Drahobudice, vsi Nepoměřice, Bečváře, Bečvárky, Toušice

---

[1]) Reg. I. a II. [2]) Reg. III. 270, rel. tab. I. 399. [3]) Arch. kap. Vyšehradské, reg. IV. 220. [4]) Borový, lib. erect. 140 [5]) DD. 13, f. 193. [6]) DD. 14, f. 265, lib. conf. Současně se připomíná *Jan Sulík z Poděhus* (v letech 1391—1410), Boreš a Mikuláš odtudž (r. 1415). [7]) Kopiář Přemyšlovský. [8]) Arch. Orlický. [9]) Lib conf. [10]) Arch. c. k. dvorský. [11]) Rel. tab. II. 505. [12]) Arch. mus. [13]) Tak vyznává r. 1523 (Arch. Kutnohorský). [14]) Arch. mus., reg. kom. soudu.

a Mančice *Jindřichovi Firšicovi* z *Nabdína*, a od toho koupil to zboží nedlouho potom *Smil Myška ze Žlunic.*[1]) Již r. 1540 byl tu Smil pánem a dceruška se mu na Hrádku narodila.[2]) Smil zemřel kdysi po r. 1557[3]) zanechav syny Zikmunda, Oldřicha, Jana, Petra, Kryštofa, Zdislava, Smila Vácslava, Karla Častovce a Jindřicha. Ti se r. 1564 o statek dělili. Bylo 9 dílů, totiž Drahobudice, Mančice, Semelkovice, Vlastějovice, Pertoltice, Ostrov a Hrádek. Hrádek rozdělen na dva díly. Jeden díl, totiž přední stranu dostal *Zikmund.* Druhý díl Oldřichův obsahoval zadní stranu, totiž marštal proti šneku anebo při šneku dřevěném, od sebe ty všecky pokoje, které byly za sklípkem, který byl při té marštali, pořád až po novou kuchyni, kterou také k tomu dílu položili, a zase na jedné i druhé pavlači nahoře, kdež bylo znamení čarou na zdech a na stěnách uděláno, k tomu i příkop a parkán proti těm stavením.[4]) Oldřich prodal nějaký čas potom díl svůj *Marjaně Myškové* z *Nabdína*, manželce Zikmundově, ale vložil jej ve dsky teprve r. 1596, když již Marjana byla dávno mrtva.[5]) Zikmund zemřel r. 1577,[6]) a *Jindřich*, tuším, bratr jeho, dědil statek Hrádecký. Císař Rudolf vysadil mu r. 1590 clo, aby mohl opravovati silnici přes hráze rybníků Hlubokého a Vražedného.[7]) Když Jindřich zemřel, uvázal se *Karel Častovec* jako poručník v Hrádek. Vdova Johanka Myškova z Radiče, vloživši přátelskou žádosť na švakra, oznamovala mu, že má věno svatebními smlouvami utvrzené od svého manžela, a nad to nemalé summy, svršky a klénoty požadovala předkládajíc, že to do statku přinesla (r. 1595); Karel se proto nezatvrdil a dal jí za všechny její požadavky i za dva řetězy a dva náramky 3400 kop míšeňských, 150 ovec, polovici hovězího dobytka, polovici ložních šatů, vinutých ubrusů, ručníků, cínového nádobí, 4 dobré koně s nádobím a vozem, který s vědomím paní udělati dal i s truhlicemi, polštáři a koberci, dva hodné hřebce nebo dvě klisny k těm koním, klisnu, kterou Náchodská jmenovali. Kromě toho jí zhostním listem propustil Lidku, Rejnu, Annu malou, Stodolářku, Vaška a Krzka. Nejstarší dcera Johanka zůstala při Karlovi, Kačenka, Mandička a Jeníček při mateři.[8]) Nemoha Karel statek pro sirotky udržeti, prodal Hrádek r. 1595 *Janovi Kryštofovi ze Žlunic* a na Velké Černoci.[9]) Roku 1600 sebrali se na něho hašplíři, chasa horní Kaňkovská, vzavše si příčinu, že ženu jednoho z nich, poddanou svou, vzal a věznil. Asi 150 osob se dalo ke Hrádku, ale rozehnány. Roku 1616 ovdověl Jan Kryštof, ale r. 1617 se zase ženil, ale nedlouho potom zemřel.[10]) Synové jeho *Oldřich Kunata*, *Jindřich Karel* a *Rudolf Ferdinand* rozdělili se r. 1622 dne 13. ledna o statek otcovský. Jeden díl byl Hrádek, druhý Pučery, třetí Mančice. Pro nejmladšího ještě nezletilého vybrán zámek Hrádek s příkopem okolo téhož zámku a mostem zdvihacím, dvůr poplužný, městečko Hrádek a ves Paďousy.[11]) Oldřich vzal ten díl v opatrování, ale zahořekovav si, že na něj pro rebelii nastupováno, zemřel ještě r. 1622.[12]) Ihned potom všechny statky po Janovi Kryštofovi zůstalé byly pobrány, a Hrádek se statkem Mančickým prodán roku 1623 *Vácslavovi Vchynskému ze Vchynic.*[13]) V držení Vchynských zůstal až do r. 1637; tu jej koupil *Gerhart* z *Taxisu*, ale hned jej prodal *Janovi Salazárovi* z *Montalbanu*, nejvyššímu lejtenantovi pluku Maradasovského.[14]) Týž odprodal r. 1657 Mančice a Rašovice a zemřel r. 1663 odkázav Hrádek svému strýci *Blažejovi Eugeniovi.*[15]) Tento držel Hrádek až do r. 1672, kdež jej prodal *Vácslavovi Sylvestrovi Smrčkovi ze Mnichu.*[16]) Zámek byl tehda opustlý, poněvadž poslední vrchnosti tu nebydlívali. Ještě hůře bylo, když nedlouho potom Hrádek k Pečkám přikoupen a s nimi až do roku 1737 spojen zůstával. Avšak roku 1737 zbyly z bývalého zámku jen zříceniny, pod nimiž vrchnosť dům pro úředníka o jediné světnici, kuchyni a komoře vystavěla.[17]) Roku 1739 koupil týž statek *Jan Vácslav Vražda z Kunvaldu*, jehož potomci jej ještě za naší paměti drželi. Týž pán vystavěl roku 1747 na zříceninách nynější zámek.

TVRZE OKOLO HRÁDKU.

SOLOPISKY.

Jihovýchodně od Hrádku jest kostelní ves Solopisky. Bývala tu tvrz, kterou prodal roku 1388 *Jiřík se Solopisk Ješkovi.* Tento zemřel asi r. 1392 zůstaviv dceru Dorotu. Tato vdala se asi roku 1406 za *Přibíka*, syna *Miroslava z Čejova*, a prodala Solopisky tchánu svému. Proto se také na týž statek odúmrtním právem sáhnouti nemohlo, když Dorota asi roku 1407 zemřela.[1]) Miroslav nebo Mírek stal se praotcem *Mírků se Solopisk*, kteří drahně statků v okolí drželi. Kromě toho seděli ve vsi ještě jiní zemané, jako *Ješek Lacembok*, jenž se roku 1395 faráři k desátkům ze svého popluží zavázal,[2]) *Matěj* (v letech 1398—1419), který ke kostelu spolupodával.[3]) Roku 1424 spolupodávali ze zdejších vladyk *Petr* a *Mírek.* Oba se ještě později připomínají, onen r. 1445, tento roku 1440 na sjezdu Čáslavském[4]) a r. 1450 ve vojště Poděbradské

---

[1]) DZ. 5. E 16. F 28. [2]) Dačický I. 104. [3]) Roku 1557 ještě žil (reg. kom. soudu). [4]) DZ. 60. J 15—K 21. [5]) DZ. 127. F 3. [6]) DZ. 19. N 20. [7]) Arch. gub. kop. 89, f. 159. [8]) DZ. 170. G 8. [9]) DZ. 177. Q 15 [10]) Dačický. [11]) Arch. DZ. [12]) Dačický. [13]) Bílek, Děje konf. 387. [14]) DZ. 299. K 18, 301. N 5. [15]) DZ. 113. N 16. [16]) DZ. 390. M 15. [17]) DZ. 510. N 28.

[1]) Rel. tab. I. 516, II. 30, DD. 14, f. 263. [2]) Lib. erect. XII. 140. [3]) Lib. conf. [4]) Arch. č. I. 255, III. 532.

jednoty.[1]) Jeden Mírek připomíná se také r. 1462 v pamětech Kouřimských. Z téhož rodu pocházel též Jan ze Solopisk a z Klukův, jenž r. 1482 ke kostelu a faře v Solopiskách nadání učinil.[2]) Když Mírkové ke konci 15. století několik statků okolních nabyli, tvrz zdejší od nich jest opuštěna. Pak i od nich prodány a drženy napřed k Dobřeni, později k Pečkám a naposled ke Hrádku.

CHOTOUCHOV.

Ve farnosti Solopiské jest ves Chotouchov, která patřívala od starodávna až k r. 1421 *Sázavskému klášteru*. Dotčeného roku byla zabrána a darována pak od vítězných Pražanů Vácslavovi Cardovi.[3]) Od r. 1437 patřil Chotouchov ke Kolínskému zámku.[4]) Nějaký čas potom od něho odloučena, zejména v letech 1466 až 1481 držel jej *Petr Plutvice z Dubenek*.[5]) V letech 1493—1501 držen Chotouchov k Dobřeni. Kdy tu seděli *Chotouchovští z Nebovid*, z paměti se nepoznává.

Od zápisných držitelů postavena v 15. století tvrz, ač nebyla-li již dříve. Okolo r. 1520 držel týž statek *Mikuláš Nyklásek ze Žitenic* a od r. 1523 *Jan*, jeho syn.[6]) Tomuto klášter Sázavský Chotouchov doprodal, což králem Ludvíkem roku 1523 dne 6. března potvrzeno.[7]) Jan, zemřel před roku 1536 zůstaviv syny *Vácslava, Jindřicha, Mikuláše* a *Petra*.[8]) Jindřich zavražděn roku 1547 a ostatní dva se oddělili, ponechavše Chotouchov Vácslavovi.[9]) Tento proživ několik nepokojných let, zemřel před r. 1553 zůstaviv syna *Jana* a *Bedřicha*.[1]) Tito se rozdělili roku 1567, při čemž dostal každý polovici tvrze Chotouchova, totiž jeden z nich starý dům s kuchyní, mostnicí, studnicí, parkánem, srubem, kdež vězňové sedali, druhý nový dům s marštalemi pod tím domem, s ratejnou za marštalí a druhou marštalí, která byla podlé té ratejny, a jiným příslušenstvím.[2])

Oba bratří zemřeli roku 1582 a pohřbeni jsou ve Kbele.[3]) V držení Chotouchova následoval *Mikuláš* a držel jej zejména v letech 1586 až 1588.[4]) Po něm následoval *Adam Nyklásek* (r. 1595 a t. d.), syn Bedřichův, jenž natropiv drahně výtržností naposled se hejtmanem Chlumeckého panství stal a r. 1609 zemřel.[5]) Synů neměl, než toliko dcery, které vychovávala vdova Kateřina Nykláskova z Cetně. Za této poručnické vlády tvrz Chotouchov od zapálení hromu vyhořela.[6]) Dcery se jmenovaly Veronika a Kateřina. Onano se vdala za Jindřicha Talacko z Ještětic, tato za nějakého Zumra z Herstošic. Po smrti Veroničině prodal Jindřich s Kateřinou tvrze Chotouchov a Jedlčany a ves Verníř ov *Janovi de Vitte*.[7]) Ten připojil Chotouchov k Pečkám, při nichž sto let zůstával. Při rozbytování pak téhož panství ponechán při Hrádku. Vrchnosť udělala z tvrze byt pro úředníky.[8])

Hrádek nad Poděhusy.

JEDLČANY.

Ve farnosti Drahobudické jest ves Jedlčany (vysloveno: Jelčany), v níž se posud tvrziště spatřuje.[9]) Po vsi psal se r. 1295 Mladota.[10]) V letech 1388 až 1400 připomíná se *Procek*

[1]) Arch. Třeboňský. [2]) Rel. tab. II. 391. [3]) Höfler, Font. r. Huss. II 294. [4]) Arch. č. I. 528. [5]) Arch. Kolínský a Kutnohorský. [6]) Reg. kom. soudu. [7]) DZ. 3. G 19. [8]) Reg. kom. soudu. [9]) Dačický, DZ. 8, G 18, P 24.

[1]) DZ. 86. E 24. [2]) DZ. 65. E 4. [3]) Dačický II., f. 11. [4]) DZ. 24. C 24, 69. B 27. [5]) Reg. kom. soudu. Dačický. [6]) Dačický. [7]) DZ. 299. S 17. [8]) DZ. 510. M 6. [9]) Pam. arch. XV. 374. [10]) Reg. II. 725.

z Jedlčan, jenž učinil dobrodiní klášteru Čáslavskému a kostelu ve Všebořicích.[1]) Současně žil *Albrecht*, jenž byl již r. 1396 mrtev.[2]) Procků̊v syn byl *Albrecht Kráva*, jenž r. 1409 Skvrnovskému faráři jistý odkaz odevzdal a r. 1414 na záduší otcovo a Petrušky mateře kostel Drahobudický obdařil.[3]) Za pomoc, které straně pod jednou poskytl, dostal roku 1420 platy v Sobučicích.[4]) Ty držel roku 1454 buď on aneb *Albrecht*, syn jeho. Roku 1460 připomíná se *Burjan z Jedlčan*,[5]) vlastně *z Javora* řečený, který tu seděl až do smrti, kdysi na konci 15. století. Bezpochyby byla Kateřina z Javora jeho dcerou, a Jiřík, manžel její, stal se předkem rodiny *Jelčanských* a *Krčinů̊v z Jelčan*. Na Jedlčanech seděla Kateřina ještě r. 1513, ale již r. 1519 *Jiřík Čejka z Olbramovic*.[6]) Týž se připomíná ještě v tituláři r. 1534 vydaném; roku 1558 držel po něm Jedlčany *Burjan Čejka*,[7]) jenž zemřel před r. 1574 zůstaviv tři syny, z nichž nejstarší *Václav mladší* je ujal.[8]) Natropiv se drahně nezbednosti v okolí prodal roku 1580 tvrz, dvůr a ves Jedlčany *Mikuláši Nyklåskovi z Žitenic*.[9]) Tento zemřel roku 1590 odkázav statky své Ostrov a Jedlčany *Adamovi*, nezletilému strýci svému.[10]) Ten pak připojil Jedlčany k Chotouchovu.

Starý kostel v Dobřeni u Kutné Hory.

JINDICE.

Ve farnosti Solopiské jest ves Jindice se zámkem, na jehož místě stávala tvrz. Jindice patřívaly *ke klášteru Kartouzskému* u Prahy, a převorové faráře ke kostelu zdejšímu až do r. 1403 sázeli; avšak od roku 1418 objevuje se jako držitel *Jan ze Zásmuk*,[1]) maje je bezpochyby v zástavě. Jindice byly ještě r. 1502 zápisným zbožím, jež drženo ke Komořicům,[2]) Čabeličtí pak získali je dědičně, a proto si Johanka Čabelická z Úšavy jako poručnice roku 1543 ves celou Jindice s podacím ve dsky zemské vložila.[3]) V držení Čabelických zůstaly Jindice až do r. 1589, kdež prodány Diviši Hostačovskému z Petrovic a drženy k Černému Blátu.[4]) Po jeho smrti prodány Jindice (r. 1596) Jindřichovi Mírkovi ze Solopisk.[5]) Roku 1601 koupil je *Daniel Prašák*, měštěnín Nového Města Pražského,[6]) jenž obdržel erbovní list, aby se psal z Jindic, a ten tu teprve novou tvrz vyzdvihl. Po jeho smrti prodán zase týž statek (r. 1615) *Filipovi Čejkovi z Olbramovic*, který jej jen dvě léta držel a zase *Maří Majdaléně Trčkové z Lobkovic* pustil.[7]) Od této dostala týž statek (roku 1629) *Zusana Salavova z Šaratic* a držela jej do r. 1646.[8]) Po té se držitelé rychle střídali. Následovali r. 1646 Kryštof Kordule ze Sloupna s manželkou, roku 1649 Jan Ignác Ostrštok z Astfeldu též s manželkou, r. 1651 Jan Gref z Grefenburka a r. 1653 Anna Albertina Říčanská z Fyrštemberka.[9]) Dědic její *Frant. Bonifác z Říčan* prodal Jindice *Volfovi Kryštofovi von Hopfengarten* a od toho koupil je r. 1670 *Jan Bedřich* hrabě *z Trautmansdorfu* a připojil je k Pečkám.[10]) K těmto patřily až do roku 1737 a pak byvše odděleny staly se zase samostatným statkem.

KŘEČOVICE.

Nedaleko Jindic jest ves Křečovice, ve kteréž tvrz bývala. Z dějin jejich jest jen málo známo. Seděli tu *Rudové z Křečovic*, z nichž první se bratří *Přibík* a *Matěj* připomínají.[11])

---

[1]) Lib erect. XII. 28., 200, arch. kapit. [2]) Borový, lib. erect. IV. 447. [3]) Lib. erect. VIII. 73; X. 16. [4]) Arch. č. I. 543. [5]) Arch. kapit. Z rodu dřívějších držitelů připomíná se v letech 1401–1494 Jan Kráva. [6]) Arch. mus. [7]) Knihy Kouřimské. [8]) DZm. 100. J 5. [9]) DZ. 65. H 7. [10]) DZ. 25. E 24.

[1]) Lib. conf. [2]) Arch. Hradecký. [3]) DZ 250. D 4 [4]) DZ. 24. N 14. [5]) DZ. 171. H 14. [6]) DZ. 175. C 24. [7]) DZ. 188. J 12, 191. C 18. [8]) DZ. 295. O 13, 304. E 2. [9]) DZ. 306. F 26, N 27, 312. A 30. [10]) DZ. 316. N 9, 391. A 13. [11]) DD. 14, f 256—257.

Okolo r. 1540 držel polovici tvrze Havel Samša z Klatov dosáhnuv jí neznámým způsobem.[1]) Druhou držel *Pavel Růd* a vložil si r. 1542 tvrz Křečovice v obnovené dsky zemské.[2]) Týž prodal svou polovici r. 1543 *Adamovi z Říčan*.[3]) Ta patřila pak k Zásmukám, avšak od r. 1587 patřily celé Křečovice k Pečkám a od polovice 18. století k Jindicům.

[1]) Reg. kom. soudu. Viz Pam. arch. VIII. 342. [2]) DZ. 250. A 30. [3]) DZ. 4. C 10.

MANČICE KOZÍ.

Jsou dvoje Mančice nedaleko sebe; jedny řečené Polní jsou u Lošan, druhé řečené Kozí u Uhlířských Janovic. V Polních postaven ke sklonku 16. století prostý dům, který se napřed sídlem a později také tvrzí nazýval, ač to tvrz nebyla. V Kozích byla tvrz ode dávna. V pamětech je psáno, že Diviš z Mančic r. 1316 dědiny své v Mančicích daroval Heřmanovi, bratru svému strýčenému, ale že to učinil nepravým způsobem, spadly ty dědiny roku 1345 na krále. Tehda žili Jetřich, Jeniš a Běta z Mančic.[1]) Roku 1405 připomíná se několik zdejších vladyk, Mareš již mrtvý, Jan. Hašek a Vaněk, syn Vaňkův. Asi r. 1416 prodal Přibík Růd polnosti u Mančic jakési Machně, manželce Jindřichově.[2]) Roku 1458 odumřel dvůr po Janovi Babincovi a vyprosil si jej Valentin z Lipníka.[3]) Roku 1540 prodal *Václav starší Růd z Křečovic* tvrz a dvůr Mančice *Štefanovi Bechyňskému z Opřetic*.[4]) Od toho koupil je r. 1542 *Kunrát Kdulinec*, ale po třech letech prodal je *Petrovi z Říčan*,[5]) po němž se rychle r. 1545 *Jaroslav* a r. 1546 *Václav Hrabáňové* vystřídali.[6]) Odtud patřily Mančice až do 18. století k Pečkám a pak připojeny k Jindicům.

[1]) Arch. č. II. 337. [2]) DD. 14, f. 256. [3]) DD. 16, p. 363. [4]) DZ. 45. C 6. [5]) DZ. 7. D 19, 44. L 7. [6]) DZ. 7. D 26, J 28.

RAŠOVICE A BEŘICE.

Východně od Uhlířských Janovic jest ves Rašovice. Na jejím jižním konci stojí filiální kostel, u něhož bývávala fara jménem Beřice, kdežto severní část vsi (na onen čas nesouvislá) se Rašovice jmenovala. Beřice patřily r. 1291 k Ratajům.[1]) Roku 1360 a 1361 *Sudivoj z Rašovic* a *Ota z Beřic* byli patrony kostela zdejšího, a r. 1377—1383 seděl na tvrzi *Myslibor*,[2]) avšak kromě toho tu byly malé statky vladyčí.[3]) Asi okolo r. 1398 koupil Beřice *Albrecht Kolovrat ze Zruče*, jenž r. 1401 na záduši manželky své Anny půl lánu poplatného k faře zdejší daroval.[4]) Roku 1404 držel *Jan Medek z Robous* tvrz, dvůr a ves Beřice a zapisoval na nich některé dluhy, k nimž se věřitelé po jeho smrti (r. 1407) připovídali.[5]) Roku 1413 *Petr z Beřic* a Jan ze Sobučic bratří byli patrony kostela zdejšího, a onen (řečený Beráně) připomíná se ještě r. 1440 mezi sněmovníky Čáslavskými.[6]) V témž století zanikly tvrz, dvůr, ves i fara, a kostel na poušti stojící patřil k Čestínu kostelu.[7]) Adam Slavata prodav Čestín kostel podržel si ves pustou Beřice s kostelem a část vsi Rašovic,[8]) ale není známo, komu týž statek prodal.

V severní části Rašovic byla také tvrz, na níž seděl r. 1360—1361 dotčený Sudivoj, a r. 1377 měl ji *Ahník z Čestína kostela*.[9]) *Zbyněk* odtudž založiv r. 1389 kaplanství u oltáře sv. Kateřiny v Čestíně kostele, daroval k němu mimo jiné tvrz a dvůr v Rašovicích.[10]) Pozdější osudy tohoto statku nejsou známy. Tolik jest jisto, že Jan Rašovský r. 1548 Rašovice tvrz a dvůr *Václavovi z Fařízku* a tento několik neděl potom *Štěpánovi Bechynskému z Opřetic* prodal.[11]) Držitelé se potom rychle střídali. Následovali totiž r. 1551 *Jan Záviše Cinadr z Újezdce*, r. 1555 *Jan Hradecký z Bukovna*, r. 1557 *Jiří Vlk z Kvítkova*, r. 1562 *Jetřich Špetle z Prudic*, r. 1562 *Jan Popel z Vesce* a r. 1565 *Petr Nyklásek ze Žitenic*.[12]) Tento držel Rašovice k Dolanům a zemřel r. 1593.[13]) Syn jeho *Zikmund* prodal (r. 1600) tvrz a dvůr Rašovice s chalupou *Evě Hradecké z Poličan*, která pak r. 1601 práva svého manželu *Viktorinovi Hradeckému z Bukovna* postoupila.[14]) Od té doby patřila tato část k Mančicům a s nimi připojena r. 1665 k Lošanům. Druhá část patřila do r. 1636 k Ledči, pak dvacet let k Jeníkovu a od r. 1657 k Žandovu. S tímto připojena napřed k Pečkám a pak k Jindicům.

---

[1]) Reg. II. 1196 [2]) Lib. conf. [3]) Diviš a Ješek († r 1383) a r. 1398 Bartoš. [4]) Arch. kapit, lib. erect. V. 115. [5]) DD. 14, f. 261. [6]) Arch. č. I. 256, lib. conf [7]) Lumir 1862, str. 87. [8]) DZ. 94. L 1. [9]) Lib. conf [10]) Borový, lib. erect. III. 307. [11]) DZ. 47. C 13 D 7. [12]) DZ. 10. A 20, 11. L 7, 14. A 23, K 16, 15. J 27, 53. D 22, 57. K 15. [13]) Dačický II. 42. [14]) DZ. 129. G 25. 173 O 28.

Zámek v Nových Dvorech.

NOVÉ DVORY ZÁMEK.

Kde je nyní zámek a městečko Nové dvory, stával prvotně prostý dvůr, který byl založen od nějakého opata na gruntech *Sedleckého kláštera*. Poprvé se připomíná r. 1410, neboť tehda a později se na něj opatové dlužili peníze.[1]) Roku 1437 připojen ke Kolínskému zámku a držen k němu po ostatek 15. století.[2]) Král Vladislav považiv chudobu kláštera Sedleckého navrátil mu roku 1501 Nový dvůr beze vší výplaty,[3]) avšak Jiří opat chtě vesnice Čáslavským a Kouřimským zastavené vyplatiti, zapsal jej (r. 1538) Prokopovi Lukaveckému z Lukavce na 9 let.[4]) A když tento zápis *Hynkovi Martinickému* z *Chřenovic* pustil,[5]) a klášter tomuto ještě nějaké louky přidal, vyšel Nový dvůr z držení kláštera na věčné časy. Neboť když léta zástavy vyšla a opat po sečtení 1167 kop míšeňských za výplatu dáti měl, nebylo peněz, a proto Hynkovi Nový dvůr doprodal.[6]) Hynek žil ještě r. 1563[7]) a zůstavil 6 synů, kteří statek Novodvorský (r. 1569) poručníkům *děti nebožtíka Karla* z *Žerotína* prodali.[8]) Z těchto ujal Jan Lukáš Nový dvůr za svůj díl, ale hospodařil tak špatně, že po jeho smrti statek odhádán (r. 1588). Neobsahoval nic více než dvůr a ovčín. Tyto dvě věci dostaly se přednímu věřiteli *Piramovi Kapounovi ze Svojkova*, ale od něho koupil je ještě téhož roku *Kašpar Melichar* z *Žerotína*.[9]) Týž připojil k Novému dvoru drahně vesnic, které posud ke Kolínu náležely a jemu byly zápisně ponechány. A protože ty vesnice r. 1593 mu dědičně zanechány a r. 1593 Ovčáry přikoupeny, utvořeno panství Novodvorské. Posud tu žádného sídla nebylo, jak odhad r. 1588 svědčí, ale Kašpar vystavěl si zámek tam, kde nynější zámek stojí. Z toho Žerotínského sídla část zbyla a říká se jí ve věži.

Po r. 1618 Kašpar sice se provinil, ale vždy v čas se dovedl na silnější stranu obrátiti. Tak se stalo, že r. 1621 trestu ušel; ovšem také mu pomáhalo, že záhy přestoupil a jezovity podporoval. Roku 1628

---

[1]) Arch. Jihlavský, arch. č. II. 204, 205. [2]) Arch. č. I. 301, 328. [3]) Arch. gub. [4]) Kop. arch. gub. [5]) Reg. královská ve Vídni. [6]) DZ. 50. B 18. [7]) Reg. kom. soudu. [8]) DZ. 59. D 2. [9]) DZ. 24. F 3.

Galerie v Nových Dvorech.

prodal Nové Dvory a Ovčáry *Elišce Žerotínské* z *Valdšteina*, manželce své.[1]) Po této dědila dcera její *Eliška Polyxena*, vdaná za *Petra Voka Švihovského* z *Ryžemberka*. Zemřela r. 1640 odkázavši polovici statku manželu a polovici dětem. Dvě léta potom zemřel manžel poručiv svou polovici *Bedřichovi Kašparovi*, nejstaršímu svému synu. Když došlo k dělení dědiců, vzal si Bedřich Ovčáry a vesnice na té straně, ostatek měl se dostati bratru a sestře; avšak ti nedlouho potom svůj díl Bedřichovi postoupili. Když Bedřich r. 1654 zemřel, byly Nové Dvory již jeho majetkem. Jako poručnice uvázala se Marie z Valdšteina, manželka zemřelého.[2]) Když pak r. 1667 Maří Alžběta, nejstarší dcera, let došla, ujala se sama poručenství nad sestrami Johankou, Polyxenou a Annou Maří.[3]) Nejmladší z nich ujala potom Nové Dvory a vdavši se za hrab. Karla Ferd. z Valdšteina prodala r. 1674 Nové Dvory *Ferd. Maximilianovi* hrab. z *Kounic*. Stav panství byl velice chatrný. Zámek Novodvorský byl pustý, Ovčárský jen z části opravený, všechny dvory byly pusté.[4]) Hrabě prodal panství po dvou letech *Janovi Kašparovi* z *Montani*,[5]) jehož také netěšilo. Koupil je roku 1675 *Bernart Věžník* z *Věžník*, jenž k němu Třebešice připojil. Nový pán na zříceninách zámku postavil nový zámek (r. 1686), jak jej nyní spatřujeme, měl však tehda galerii i na přední straně, která teprve ke konci předešlého století zrušena byla. Založil také kostel sv. Martina a městečko, jež císařským majestátem r. 1701 vysazeno. Všecky tyto novoty uzřel spanilomyslný císařevic Josef, když se r. 1702 z Němec vracel. Bernart zemřel r. 1714 zůstaviv několik synů, z nich *Romed* dostal za díl Nové Dvory, ale již roku 1720 zemřel. Po jeho smrti prodány Nové Dvory (roku 1722) *Fr. Ant.* hraběti *Pachtovi* z *Rajova*. Tento žil nádherně a upadl proto v dluhy. Hrabě *Karel Bathyany* koupil panství ve veřejné dražbě (roku 1728). Roku 1764 koupil Nové Dvory hrabě *Jan Karel Chotek* z *Chockova*, jehož potomstvu velkostatek dosud patří. Hrabě Jan Rudolf postavil v letech 1802—1822 nový a skvostný zámek na Kačině.[6])

[1]) DZ. 295. D 23. [2]) DZ. 113. K 20. [3]) DZ. 114. K 14. [4]) DZ. 391. E 14. [5]) DZ. 392. T 12. [6]) Šíře J. Ledr v Dějích Nových Dvorů.

TVRZE U NOVÝCH DVORŮ.

OVČÁRY.

Nedaleko Nových Dvorů v Ovčářích stávala tvrz na místě nynějšího pivovaru. Roku 1878 při bourání sýpky, která z kamení tvrze postavena byla, nalezeno tu několik pískových sloupů z bývalé tvrze pocházejících a ve hlavních zdech sýpky zazděných. Prvotně tu byla ves, jejímž obyvatelům okolní lidé ovčáři říkali. Ves ta byla ve 14. stol. majetkem *Sedleckého kláštera*,[1]) ale tvrze tu nebylo. Od r. 1437 byl tu jedině dvůr, který patřil k zámku Kolínskému.[2]) Král Jiří zastavil týž dvůr *Mikuláši Kfelířovi*, nákladníku na Kutných Horách.[3]) Od něho koupil týž dvůr Martin Hamerník, ale prodal jej zase (r. 1475) Janovi Mlýnkovi. Po smrti Mlýnkově koupil Ovčáry *Zachař s Řeneč*, ale prodal je zase r. 1483 čtyřem horním úředníkům.[4]) Roku 1510 držel dvůr tento *Bohuslav s Dobřenic*[5]) a k r. 15 4 z Čech odjel Zdislav Ovčárský z Dobřenic, bezpochyby dědic jeho.[6]) Asi v tu dobu tvrz na Ovčářích vystavěna. Na ní seděla od r. 1549 *Anna Střelova ze Sloupna*[7]) a od r. 1558 syn její *David Střela z Rokyc*. Tehda (r. 1558) vyjednal si to *Jan Balbín z Orličné*, sekretář při apelacích, že mu klášter Sedlecký Ovčáry doprodal proti vydávání komorního platu.[8]) Po té je Balbín asi r. 1562 od Střely vyplatil.[9]) Týž byl mužem velice osvíceným a vzdělaným (viz ČČM. r. 1871) a zemřel r. 1570. Voršila ze Sobince vdova a *Václav* syn majíce sobě všechen statek odkázaný rozdělili se r. 1580 tak, že Voršila dostala do života Třebonín a plat na vsi Sounově, Václav tvrz Ovčáry s dvorem a ves Souňov. Kromě toho jí dal 700 kop, 5 koní, 6 krav, 4 telata, půldruhé kopy ovec, žita, pšenice, ječmene, hrachu, prosa drahně a pravou polovici všech šatů a svršků.[10]) Roku 1592 prodal Václav Ovčáry se vším příslušenstvím *Kašparovi Melicharovi z Žerotína*[11]) a od té doby patřily k Novým Dvorům. Až do r. 1639 se na zdejší tvrzi nebydlelo, když však tehda zámek Novodvorský pobořen, tuť vrchnost na Ovčářích bydlívala. Když pak pivovár v Ovčářích založen, tvrz k němu připojena.[12])

HLÍZOV.

Ves Hlízov (prvotně Gliuzov řečená) patří k nejstarším osadám v okolí, neboť připomíná se již r. 1142, když darována od pana Miroslava novému *klášteru Sedleckému*.[13]) Klášter byl v držení Hlízova až do r. 1421, ale druhdy jej zastavoval aneb pronajímal. Jedno také pronajetí stalo se Jakubovi Vilmanovi horníku.[14]) Podobným držitelem byl *Jan ze Stuhařova* seděním na Hlízově r. 1407.[15]) Roku 1417 pronajal klášter zdejší dvůr *Janovi z Malešova* pod plat a na 6 let.[16]) Císař Zikmund zapsal ves Hlízov a čtyři vesnice kláštera Želivského (r. 1436) *Petrovi z Bydlína*, jenž před r. 1444 zemřel.[17]) Statek Hlízovský dědil po něm Zdeněk Bydlin a r. 1454 práva svá k němu dokazoval. Zápis přešel pak na *Jana Hrabani z Přerubenic*, a král Jiří nejen toho potvrdil, nýbrž i Janovi 300 kop připsal a dal životy čtyřem synům jeho. Také král Vladislav jemu toho statku potvrdil. *Mikuláš* a *Jaroslav*, synové jeho, zastavili dvůr a ves Hlízov Řehoři, sukna kraječi na Horách Kutných. Po smrti Řehořově zdědila Hlízov Alžběta, manželka jeho, ale postoupila ho r. 1510 *Janovi Hrabaňovi z Vlkanova*, sukna kraječi v Starém městě Pražském, druhému manželu svému, pokud by ji živobytím přečkal,[1]) ale protože Jan již r. 1511 zemřel, obrátila týž statek na milosrdné skutky a zřídila poručníky. V tom si Václav Litevský ze Svinař také to poručenství na králi Vladislavovi vyprosil a kromě toho (r. 1514) majestát obdržel, aby od nikoho jiného splacován nebyl leč jen od opata Sedleckého,[2]) ale v držení Hlízova nikdy nevešel. Ten totiž zůstal v držení poručníků, zejména Zacha Chrudimského a asi od r. 1539 syna jeho Jiříka.[3]) Když tento v ty časy zemřel, dědily Hlízov sestry jeho *Mandaléna*, *Anna* a *Salomena z Újezda*. Ty se rozdělily r. 1547 tak, že každá z nich dostala díl vsi a jistých dědin.[4]) Do té doby tu stála tvrz, ale poněvadž držitelé tu nebydlívali, pustla ještě více než dříve. Po tomto rozdělení měly sestry všelijaké těžkosti, protože na ně nastupovali, jakoby se byly v Hlízov nepořádně uvázaly.[5]) Z těch vybředly tak, že (r. 1561) Mandaléna a Anna s *Jiříkem Ursinem z Vladoře* (tuším manželem Salomeniným) ves Hlízov dědičně dokoupily.[6]) Mandaléna a Anna vdány byly do rodu *Šatných z Olivetu*. Anna postoupila své právo r. 1575 *Izaiášovi* neb *Zachovi*, synu svému, a po Jiřím Ursinovi následoval syn jeho *Jan*. Tento zemřel na Hlízově r. 1582 a vdova po něm Johanka Ursinova z Bukovna prodala r. 1584 díl Janův, totiž 6 kop záhonů rolí, třetinu Kačinských luk, plat, dvůr Kočovský *Johance Šatné z Podivic*.[7]) Tato byla manželkou *Jiříka Šatného z Olivetu*, úředníka Horské mince, jenž s bratrem svým *Janem starším* ostatní díly Hlízova držel. Ti dva pořád se mezi sebou nebratrsky přeli; jednou se i na tvrzišti poprali.[8]) Konečně se asi r. 1586 podělili.[9]) Ale i potom pokoje nedošli a jedné doby (r. 1592) zemřeli Jan dětí neměl, ale Jiřík zůstavil syny *Jana*, *Václava* a *Mikuláše*. Aléna z Drasova vdova Jana staršího měla na díle jeho věno, kteréž dětí nemajíc Jiřímu Hášovi z Újezda odkázala (r. 1593). Tento uvázal se v díl ten, ale shledav, že věřitelé zaplacení žádostivě očekávají, způsobil, že byl díl ten prodán Janovi Šatnému a Zuzaně z Kosmačova, manželce jeho.[10]) Roku 1596 zemřela Zuzana a Jan pojav r. 1597 Elišku Mírkovnu ze Solopisk, věnoval jí na dvoru poplužném v Hlízově, „kdež i stavení k bytu připraveno jest“ a 13 poddaných.[11]) Po smrti Mikulášově rozdělil se Jan s Václavem o Hlízov, ale Václav mu r. 1601 svůj díl prodal, totiž dva dvory poplužné, lidi ve vsi s krčmou a starým tvrzištěm.[12]) Jan zemřel r. 1604, zůstaviv děti Jetřicha, Alžbětu a Johanku nezletilé. Václav, strýc jich neženatý, spravoval Hlízov jako poručník, ale také r. 1611 zemřel. Jetřich došed let svých ujal Hlízov a oženil se r. 1619 s Esterou Skalskou z Dubu,[13]) ale padl v bitvě Bělohorské. Protože se o účastenství jeho v rebelii nevědělo, podržela Hlízov vdova Estera vdaná potom za Jana Ludvíka Pogaje a pak po třetí za Filipa Jakuba Engelmaiera. Tento prozradil po smrti Esteřině provinění Jetřichovo, pročež Hlízov r. 1636 v pokutě ujat, ale ponechán dědicům pro jich velká práva.[14]) Dědičné právo patřilo Alžbětě Křižanovské, sestře n. Jetřichově, a Alžběta Pogajovna měla na Hlízově velké peníze po mateři Esteře. Tedy této statek r. 1653 skrze komisaře nařízené prodán, ale

[1]) Arch. č. II. 460. [2]) Arch. č. I. 528. [3]) Rkps. Strahovský. [4]) Viz Ledrovy Dějiny Nových Dvorů na str. 34. [5]) Arch. Kolínský. [6]) Staré knihy Čáslav. [7]) Vávra, Děje Kolína, reg. kom. soudu. [8]) DZ. 14. G 19. [9]) DZ. 55. R 29. [10]) DZ. 64. O 4. [11]) DZ. 168. K 29. [12]) Viz Ledrovy Děje Nových Dvorů. [13]) Reg. I. 103. [14]) Arch. č. II. 463. [15]) Lib. conf. [16]) Dějiny kláštera Sedleckého (rkps. musejní). [17]) Arch. č. I. 514, arch. Želivský.

[1]) Arch. Orlický. [2]) Arch. gub. [3]) Rel. tab. I. 389. [4]) DZ. 49. H 15—16, reg. kom. soudu. [5]) DD. 17, f. 460. [6]) DZK. XII. B 10. [7]) DZ. 22. G 24. [8]) Reg. kom. soudu. [9]) DZ. 168. E 24. [10]) DZ. 170. E 1. [11]) DZ. 128. A 5. [12]) DZ. 178. E 14. [13]) Viz Dačického Paměti. [14]) Bílkovy Děje konf.

protože ty, kterým Křižanovská svých práv postoupila, splatiti nemohla, přišel Hlízov k odhadu. Nabyl ho r. 1657 přední věřitel *Adam Jaroslav Šofman z Hemrlesu*. Od něho připojen Hlízov ke Konařovicům a zůstal při nich do r. 1736.[1]

TŘEBEŠICE.

Mezi Čáslaví a Kutnou Horou leží ves Třebešice, kdež od starodávna tvrz bývala. Držitelem jejím od r. 1309 byl *Kunrát Kutner*, jemuž král Jan dovolil, aby ýž statek odkázati mohl *klášteru Sedleckému*. To se také nedlouho po r. 1327 stalo. Roku 1330 sice vystoupil Mikuláš Kudip, měštěnín Čáslavský, tvrdě, že Oldřich Kutner jeho dětem tvrz, dvůr a dědiny v Třebešicích odkázal, ale upokojil se, když mu zaplaceno.[2] V držení kláštera zůstaly Třebešice asi až do konce téhož století. Roku 1415 držel je *Václav* jakýsi, jenž stížný list spečetil,[3] r. 1418 patřily *Hanušovi Fískovi*,[4] jenž je od Kunráta Náza koupil. Za následujících válek opanoval je Petr z Adršpachu, ale odsouzen r. 1437, aby tvrz, dvůr a ves vydal, stavení ve dvoře a tvrzi neboře.[5] Hanušek žil ještě r. 1440.[6] Po něm následoval *Zikmund Písek z Radenína*, jenž měl r. 1459 nějaké jednání.[7] Roku 1485 držel Třebešice *Mikeš z Libodršic*,[8] jenž zemřel r. 1496 a pohřben v Klucích, kdež se ozdobný jeho náhrobek posud spatřuje.[9] Jeho synem, tuším, byl *Jan Klucký z Libodršic*, jenž Třebešice prodal. Roku 1513 prodali *Jan* a *Bernart* bratří *z Valdšteina* tvrz a dvůr Třebešice *Hynkovi Baderskému z Újezda*. Ten držel Třebešice ještě r. 1514,[10] ale potom je prodal. Držel je pak *Všeslav Vyšehněvský z Solče* a prodal je *Václavovi Okrouhlickému z Kněnic*. Avšak asi r. 1527 panna *Lidmila z Libodršic* Třebešice nálezem soudu zemského obdržela, bezpochyby proto, že jí držitelé nějaké povinné penize neplatili.[1] Lidmila vdala se za *Zikmunda Maternu z Květnice* a jemu r. 1530 tvrz Třebešice ve dsky zemské vložila.[2] Zikmund seděl na tvrzi zdejší ještě r. 1559,[3] ale nedržel celou ves, jejíž část náležela ke Klukám. Roku 1579 Zikmund jsa věku v hojných letech umřel. Po něm následoval *Adam starší Materna*, jenž r. 1588 zemřel. Dačický o něm píše, že byl sobě i všem jiným neužitečným jsa starým mládencem.[4] Nástupcem jeho byl *Zikmund mladší Materna*, jenž se od r. 1598 jako pán na Třebešicích připomíná.[5] Roku 1608 oženil se s Alénou Berkovou roz. Lažanskou z Bukové. Zemřel r. 1616 a pohřben v klášteře Sedleckém. Nad hrobem jeho pohřební praporec malovaný, štít, přilbice s peřím, rapír a ostruhy, vše pozlacené, jest pověšeno.[6] Statek jeho se dostal synům Albrechtovi Bernartovi a Adamovi Karlovi, ale že byl zadlužen, prodal jej Jindřich Materna z Květnice, poručník jejich, *Petrovi Lukaveckému z Lukavce* a na Klucích.[7] Od tohoto Johanka roz. z Dobřenic, manželka jeho, týž statek r. 1620 koupila,[8] avšak když se pro náboženství vystěhovati chtěla, odevzdala Třebešice r. 1627 *Eufemii Lehndrové z Dobřenic*.[9] Tato zemřela r. 1642 odkázavši všechen svůj statek dceři Evě Marii,[10] ale nedlouho potom dostal se v držení *Václava Rudolfa Věžníka z Věžník*, jenž r. 1644 také díl Třebešic posud ke Klukám náležející a r. 1653 statek Lochy přikoupil. Syn jeho *Bernart František* koupil r. 1679 Nové Dvory a k nim Třebešice připojil.[11]

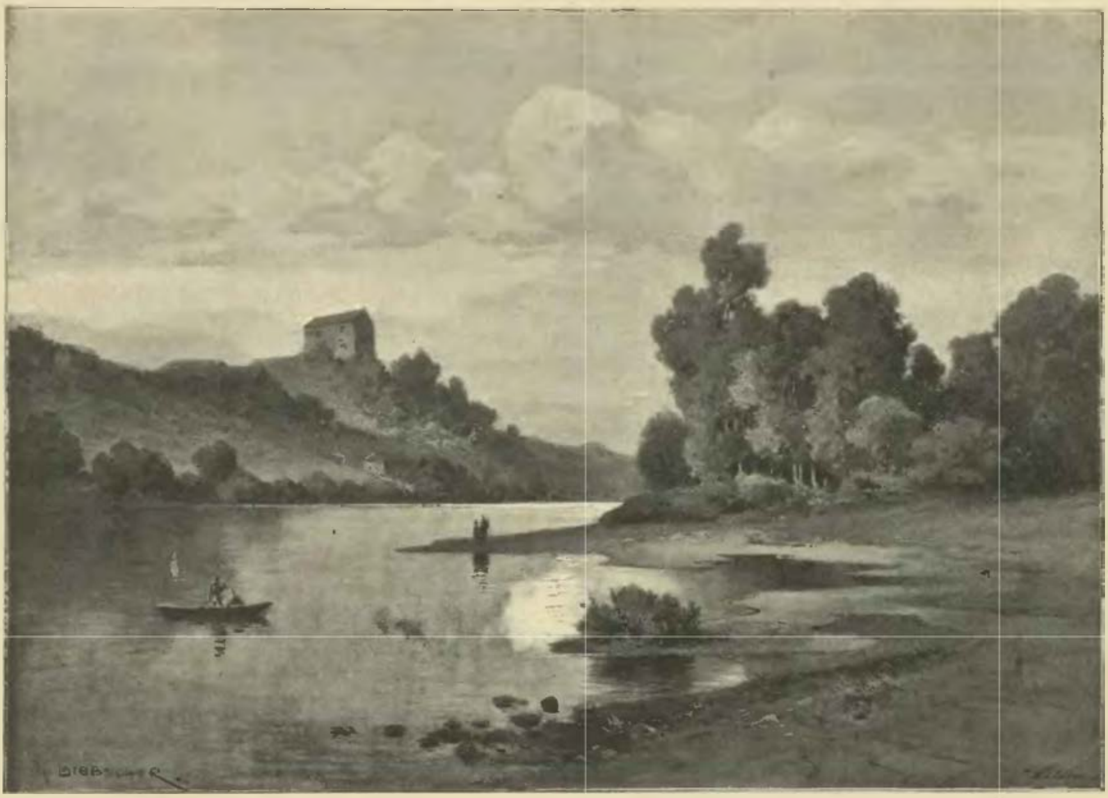
V staré knize r. 1660 připomínají se ve vsi u sv. Jakuba pustá tvrz Adama Lukaveckého z Lukavce a v Kobylnicích pustá tvrz Lukaveckých z Lukavce. Avšak to nebyly tvrze, jako se rozumělo tomu slovu v starších dobách, nýbrž prostá panská obydlí, jimž se v 17. století tvrze říkalo.

[1]) Podrobně v Ledrových Dějích Nových Dvorů na str. 157—160. [2]) Reg. II. a III., arch. gub. [3]) Arch. č. III 189. [4]) Arch. č. II. 478. [5]) Arch. č. II. 382 [6]) Tamže I. 256. [7]) Arch. gub. [8]) Arch Kutnohorský. [9]) Na zdi venkovské hřbitova. [10]) DZ. 84 A 30, arch. mus.

[1]) Reg. kom. soudu [2]) DZ. 1. H 26. [3]) DZ. 59. C 18. [4]) Dačický II. 4, 26. [5]) Reg. kom. soudu. [6]) Dačický. [7]) DZ. 192. G 16. [8]) DZ. 254 A 13. [9]) DZ. 299. Q 16. [10]) DZ. 147. N 14. [11]) Viz Ledrovy Dějiny Nových Dvorů.

Zbytky hradeb a bašt nad rybníkem v Čáslavi.

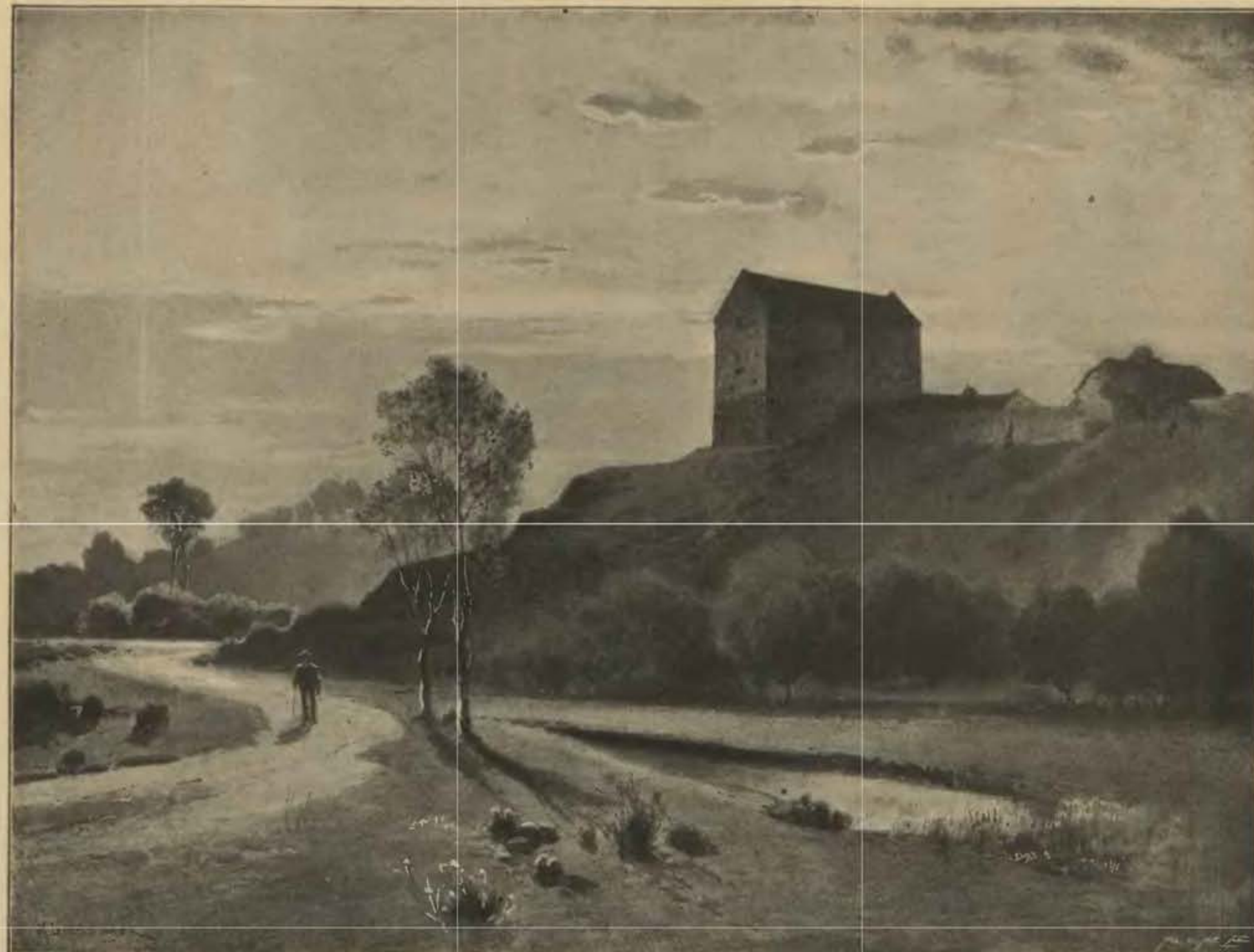

Týnec nad Labem (pohled od Záboře).

TÝNEC NAD LABEM TVRZ.[1]

Jedouce drahou z Kolína do Přelouče zrakem svým minouti nemůžeme městečka Týnce nad Labem (jak se správně nazývá) aneb Týnice Labské (jak se nyní říká). Na hřbetu i svahu vysoké stráně rozeseta jsou bílá stavení městečka, jež ranní záře v jasnosti utěšené pozlacuje jako domečky na jesličkách, a dávají místu tomuto tvářnosť veselou. Na konci městečka jest osamotnělé hospodářství, jehož jedno stavení šedé hned na první pohled prozrazuje, že tu stojí již od dávných let a málo změn přetrpělo. Jest to bývalá tvrz, jejížto bývalou úpravu posud rozeznati lze. Stojí jako mnohé jiné tvrze na skalnatém výběžku, který se na třech stranách příkře skláněl a jen na čtvrté straně se hřbetem, na němž jest hlavní část městečka, souvisel. Na této straně jest posud dvůr Hrad řečený. Dříve se jezdilo tímto dvorem, jenž zastupoval předhradí za ním nacházel se příkop, přes nějž se (arci po mostě zvoditém) přešlo do tvrze. Tato vypadala jako mnohé jiné větší tvrze, skládajíc se ze tří částí, hradeb, parkánův s nádvořím a stavení. V přízemí věžnatého stavení dříve šedého a nyní nově upraveného jsou tři místnosti sklenuté, v nichž nacházely se studně, sklep suchý, špižírna a snad také vězení, jestli nedával pán raději provinilce do šatlavy městské. V prvním ponebí bývala snad kuchyně a bydlila čeládka; za tou příčinou bývaly v tlustých zdech takových tvrzí výklenky dveřmi zavřené, v nichž se nacházely postele pro děvečky. V druhém ponebí bylo obydlí pánovo a jeho rodiny. Byl zde komín aneb v pozdějších dobách kamna, také výklenky všelijaké ve zdi, v nichž se schovávaly všelijaké potřeby domácí. Ve světnici stávalo lože manželské, zastíněné nebesy, při němž byly kolébka aneb lůžko pro děti; kde bylo dosti prostranství, měla také paní svou

[1]) Pomůckou: Heber's Burgen sc. VI, 253.

Týnec nad Labem.

Čáslav (okrouhlá věž).

zvláštní komnatu (později „fraucimor"), kdež s dětmi bydlila, jiná pak místnost zřízena za síň, kdež přijímáni jsou hosté a také páni jídali. Dávno již přestalo stavení toto býti sídlem panským byvši na sýpku přeměněno, a kam někdy konšelé Týnští s pokornou tváří přicházeli, stoupají nyní oráči z blízkého dvora, nesouce na zádech pytle s obilím, jež tu zdvihají a skládají.

Týnec býval od dávných dob jměním *kláštera Sedleckého* a tvrze neměl[1]) před svým zapsáním osobám světským. Když totiž r. 1421 klášter zbořen jest, zboží jeho rozebrána jsou od osob světských. Komu Týnec tehda připadl, výslovně se nikde nepovídá, možná však, že to byl proslulý hejtman obce Orebské Diviš Bořek z Miletínka. Teprve roku 1436 zapsal král Zikmund Týnec městečko, vsi Vinařice, Bělušice, Kojice, Selmice, Chrčice, Krakovany a Lhotku v 1000 kop grošů *Vaňkovi z Miletínka.* Tento Vaněk, bratr dotčeného Diviše mladší, měl účastenství v tehdejších hnutích náboženských a výpravách válečných a přistoupiv r. 1440 k lantfridu čtyř krajů byl přidán k radě hejtmanu Chrudimska. Od strýce svého Soběslava obdržel dobrou volí zápis na Stradouň a živ jsa ještě r. 1454 ukazoval oba zápisy jemu svědčící před komisí k tomu zřízenou.[2])

Následující držitelé zápisní nejsou nám známi, nevíme ani, jak dlouho páni z Miletínka v držení Týnce zůstali. Soudíme však, že majitelé k svému obydlí tvrz blíže města stojící vystavěli; možná, že

[1]) Báječná jest zpráva, že stála tvrz již za knížat Českých, že tu Vršovci bydlili a že po zavraždění Božeje Libického (r. 1108) Týnec na komoru knížecí spadl. Roku 1110 v Týnci jednáno mezi Vladislavem I. a Otou Černým knížetem Olomouckým o staré nechuti mezi nimi; Ota byv pozván napřed ke svátkům velkonočním (10. dubna), nepřišel, po druhé volán byv, přišel s velkým komonstvem (1. května). Knížata tu přátelsky rokovavše, po třech dnech rozešli se dokonale (jak se zdá) smířeni. V listě, jímž kníže Jindřich r. 1194 v únoru milost učinil rytířům Melitským, podepsán jest *Jaroslav s Týnce;* není však zjištěno, ze kterého Týnce pocházel. (Palack. děj. I., 2. díl, str. 455.) Na počátku 14. století přebýval v Týnci *Jaroslav s Choltic* s chotí svou a dcerou; r. 1306 prodal listem na Týnci daným oba břehy Labe pod Týncem a dva ostrovy Hodkovi kmeti či poplatníku v Týnci. (Reg. II. 907.) Příbuzný jeho Milota z Choltic byl klášteru Sedleckému velmi přízniv, r. 1306 dal klášteru ves Veletov, r. 1309 prodal mu ves Pfaffendorf. V ty časy se již snad *klášter Sedlecký* nacházel v držení Týnce, a měl tu od r. 1330 zboží Kojické. Roku 1339 obdržel opat moc od krále Jana, aby na obojím břehu Labe u Týnce mohl bez překážky k pohodlí svému a k dobrému kláštera svého mlýny stavěti, a to aby se zde u přívozů časté obírání kupcův a horníkův zamezilo. (Devoty, historie Sedlecká str. 96, 106, 108.) Konečně se zachovala ještě o Týnci paměť k r. 1423. Když byl Žižka v Čáslavi obléhán, táhl mu Matěj Lupák, hejtman Táborský, na pomoc do Čáslavě; a 22. srpna oděnci Haškovi z Valdšteina meškající v Kolíně udeřili na ně u Týnce nad přívozem i přemohli je; jedny zbili, druhé zjímali, a Matěj Lupák tu v konopích zabit. (Staří letop. str. 57.) [2]) Arch. č. II. 180—181.

zakladatelem jejím byl řečený již Vaněk. Za krále Vladislava (asi r. 1472) zastaveno bylo zboží Týnecké v témž objemu, v jakémž se r. 1436 vyskytuje, *Václavovi Hrůzovi (z Chelčic?)* v 2400 kopách a připsáno k tomu 1111 fl. uherských.[1]) Konečně dal král Vladislav r. 1502 dne 27. února *Vilémovi* z *Pernšteina* a synům jeho „výplatu na tvrzi a městečku Taynce nad Labem", aby toho mohl pro sebe od kohokoliv vyplatiti.[2]) Jiným listem na tuto výplatu roku 1510, 31. ledna daným učinil mu král milosť, což by on neb synové jeho na opravování rybníkův starých aneb dělání nových na tom zboží naložili, že se jim to má i s hlavní sumou zápisnou vrátiti.[3]) Týnec vyplacen jest tehda a držen s jinými zápisnými statky ke Kunětické hoře, ačkoliv vždy počítán jest k panství Pardubskému. Poslední zmínku o zboží Týnce nacházíme r. 1553 kdež *Jaroslav* a *Vratislav* bratří z *Pernšteina* zapisovali dluh na městečko Týnec nad Labem, vsi Kojice, Krakovany, Selmice, Chrčice, Vinařice, se clem u mostu, mlýny, Labem a t. d.[4])

Tvrz Týnecká v pozdějších dobách i s dvorem u ní ležícím prodána jest nějakému měštěnínu a patřívala soukromým osobám, jako nějaká sedlská živnosť. V předešlém století držel ji c. k. generál Melas, jenž 31. května r. 1806 v Týnci zemřel a v zdejším kostele pochován jest.

[1]) Devoty, historie Sedlecká str. 216 a Kodex Strahovský. [2]) Kopiář Pernšteinský str. 308, arch. č. IV. 205; VI. 540. [3]) Arch. český IV. 215. [4]) DZ. 86. E 16.

Týnec nad Labem.

HOSTAČOV ZÁMEK.

Nedaleko Golčova Jeníkova stojí zámek Hostačovský. Ač okolí jeho tak jest upraveno, jak toho moderní pohodlí a vkus vyžadují, přece neklamné známky svědčí o tom, že stojí na místě starého zámku, ano, že v hlavních zdech ještě se v něm starý zámek udržel. Skalnatý ostroh, na němž stál a jenž uměle býval oddělován od ostatní výšiny, pokud již příroda sama se o to nestarala, viditelný jest ještě na severní a západní straně, kdežto na jiných stranách rokle a příkopy, které jej oddělovaly, jsou zasypány. Na straně západní byl před samým zámkem příkop, jenž teprve v 19. století zasypán, a zvoditý most tam se nacházející zrušen. Celkem zachoval zámek rozlohu svou tak, jak byl založen; jest to čtverhranaté stavení, na všech stranách dvůr též čtverhranatý zavírající. Místnosti v přízemí, vesměs klenuté, mají na vnitřní straně, ke dvoru obrácené, obvyklou kolonádu. V horních místnostech, ač pěkně upravených, neobjevuje se nic starožitného. To lze říci i o zevnější úpravě veškerého zámku. V rohu zámku našel se před nějakým časem zazděný kostlivec. (Viz I. díl na str. 77.)

Roku 1318 připomíná se *Bohuslav z Hostačova*,[1]) a r. 1360 patřil *Jaroslavovi z Lacemboku*, jemuž tehda od krále dovoleno, aby tu zřídil krčmu a pivovár.[2]) V pamětech roku 1384 připomíná se *Hašek z Hostačova*.[3]) Když r. 1404 dědiny v Hostačově po Buzkovi Bervíkovi provolávány, dokázal *Beneš z Labouně*, že koupil Hostačov od Zbynky z Hostačova.[4]) Okolo r. 1460 držel Hostačov *Zíga z Petrovic*, jehož potomci zvali se *Hostačovskými z Petrovic*.[5]) Nástupcem jeho byl r. 1510 Jiřík a od r. 1519 Zikmund z téhož rodu.[6]) Když tento po r. 1523 zemřel, stal se Adam z Říčan poručníkem sirotkův nezletilých a prodal tvrz a dvůr Hostačov *Václavovi Tuněchodskému z Poběžovic*.[7]) Tento držel Hostačov dlouhá léta a prodal jej r. 1557 *Heřmanovi mladšímu Bohdaneckému z Hodkova*.[8]) Týž na místě prvotní tvrze vystavěl zámek a zemřel r. 1583 zůstaviv vdovu Lukrecii z Nečtin a dva syny.[9]) Před svou smrtí zastavil Hostačov, jak lze se domnívati, sice bychom si nevyložili zprávu, že Šťastný Novohradský z Kolovrat r. 1581 zámek Hostačov Bořkovi Salavovi z Lípy prodal.[10]) Asi okolo r. 1585 *Jindřich Chotouchovský z Nebovid* nabyl Hostačova a na něm téhož roku manželce Marjaně z Dobřenic věnoval.[11]) Po něm držel Hostačov napřed syn Václav r. 1597, tedy ještě za živobytí otcova († r. 1599), ale na svůj díl ujal jej potom druhý syn *Jan*, jenž r. 1616 zemřel[12]) zůstaviv sirotky. Poručníkem jejich byl napřed Václav, bratr zemřelého, jenž se také s Lidmilou z Lipan vdovou smluvil. Protože si pokládala 4000 kop věna a 500 kop nad věno a některé klénoty a svršky, dal jí dvůr v Pardubicích a jistotu na 4000 kop. Klénoty a hotové peníze rozděleny na tři díly, tak že zůstal jeden díl mateři, druhý dceři Kateřině a třetí synu *Jindřichovi*. Dítky tyto byly až do r. 1624 pod poručenstvím; tu teprve Kateřina, která let dosáhla, statku a správy jeho se ujala.[13])

---

[1]) Reg. III. 188. [2]) Glafey, Anecdota I. 197. [3]) Rel. tab. I. 498. [4]) DD. 14, f. 205. [5]) Rel tab. II. 295. [6]) Knihy Kutnohorské, Lumír r. 1859 str. 688, arch. Hradecký. [7]) DZ. 1. E 7. Tento již v titul. r. 1534. [8]) DZ. 86. N 24. [9]) DZ. 21. R 3. [10]) DZm. 160. Q 22. [11]) DZ. 23. B 10. [12]) Dačický, Method XI, 17. [13]) DZm. 61. E 31.

Po Chotouchovských dostal se Hostačov v držení *Johanky Gerštorfové z Nemyšle*, a ta jej prodala r. 1641 *Marii Majdaléně Golčové z Opsiniku*.[1]) Odtud patřil Hostačov přes 40 let k Jeníkovu. Vrchnosť Jeníkovská vystavěla tu nový zámek, v němž bylo v hořejší části 11 pokojův a kaple, a při zemi 8 pokojův, komora, kuchyně, špižírna, vše klenuté, a pod zemí sklepy ve skále vytesané a lednice.[2]) Při rozbytování panství Jeníkovského v letech 1685 a 1686 dostal se několika věřitelům Hostačov se Zvěstovicemi a několika vesnicemi.[3]) Dostal se pak Janovi Jiřímu von Funken, královskému prokurátoru, který r. 1691 zemřel zůstaviv nezletilého syna Jana Františka.[4]) Asi až do polovice 18. století byl Hostačov samostatným statkem, ale potom patřil skorem století k Jeníkovskému panství.

[1]) DZ. 302. A 25. [2]) Arch. Třeboňský. [3]) DZ. 509. M 13 – N 28. [4]) DZ. 117. E 20.

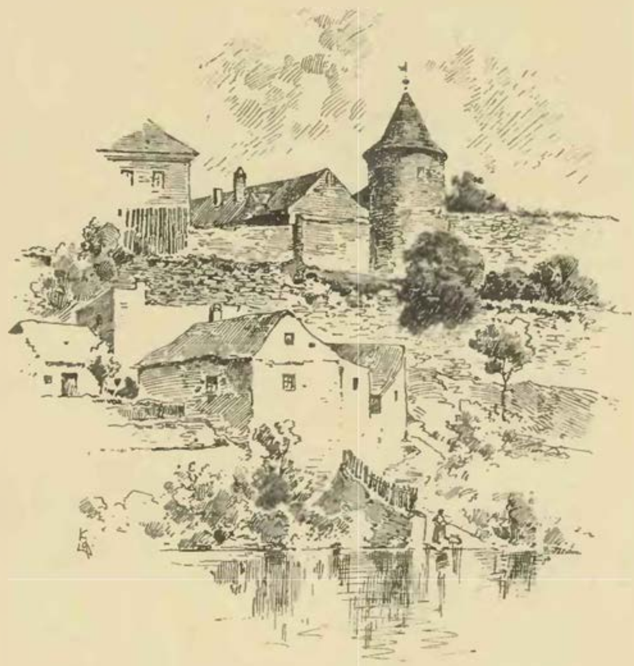
Náhrobek Mikše z Libodržic. (Viz str. 323.)

RADIM TVRZ.

Na místě starodávné tvrze, v Radimi někdy se nacházející, vystavěn jest nový zámek od Karla Záruby z Hustiřan r. 1610, kterýžto letopočet posud na zdi se spatřuje. Stavení to v renesančním slohu vystavěné stojí podnes. Je to mohutná čtverhranatá budova o dvou poschodích, k východu obrácená, v jejímž severovýchodním rohu stojí úhledná osmihranatá věž. V druhém poschodí zachovaly se dva starodávné dřevěné stropy uměle vykládané. V zámku jsou kanceláře a byty knížecích úředníků. Bývala tu kaple sv. Janu Křtiteli zasvěcená, avšak r. 1840 zrušena. Na západní straně přiléhá k zámku, zavírajíc s ním dvůr, nízké polookrouhlé stavení, jako nějaké předhradí.

Radim připomíná se poprvé r. 1320, jsouc statkem jakéhosi *Bedřicha*. O nějaký rok později seděl tu *Mikuláš Klaryc*.[2]) Roku 1388 odumřel tu nějaký statek po *Hanuši Troparovi* Horníku, a r. 1399 držel Radim jiný Horník, totiž *Vácslav Vundervein*, jenž tehda s panskou jednotou držel. *Ctibor* z *Radimě* odpíral r. 1411 provolání dědin v Sendražicích a Veltrubech. V následujících letech spatřujeme Radim rozdělenou. *Volfart* z *Javora* (v letech 1423—1436) držel tvrz, dvůr a část vsi, Vácslav Trystram a bratří z Radimě drželi druhou část vsi, k níž 8 kmecích dvorů patřilo. Současně žil *Ota z Radimě*, Vunderveinův syn. Volfart zůstavil dcery Kateřinu a Dorotu, které s manžely svými dvůr Skramník po otci zdědily. Matka jejich Maruše, vdova Volfartova, věno své na Radimi zapsané r. 1446 *Matěji Dubeckému* z *Dubče* prodala. S ním drželi Radim zeťové někdy Volfartovi, totiž *Pavel* z *Zaluňova* a *Jan Žák* z *Krchleb*, kteří si roku 1454 odúmrť po Anně vdově Vácslava Vunderveina vyprosili. Roku 1483 držel Radim *Oldřich* z *Kralovic* a seděl tu ještě r. 1487. Dědicem jeho stal se *Jan Vidlák ze Slavkova*, jenž se od r. 1490 připomíná.[3]) Asi od r. 1505 následoval po něm *Vácslav*, buď syn aneb bratr, který tu ještě r. 1520 seděl.[4]) *Jan mladší*, syn Vácslavův, oddělil se r. 1520 od strýce svého Jana staršího vzav za díl tvrz, dvůr a ves Radim, ves Chotutice a dvůr Kotkov, ale prodal tento statek hned potom *Janovi Doubravcovi* z *Doubravan*. Tento bojoval s rozličnými těžkostmi a závadami až do své smrti. Kdysi v letech 1532—1536 zemřel, dcery jeho Voršila, Estera a Markéta prodaly Radim *Petrovi Zárubovi* z *Hustiřan* (asi v letech 1536 až 1541). Tento zemřel r. 1560 a pohřben v kostele Dobřichovském. Protože synův neměl, dostal se statek Radimský bratru jeho Janovi. Víme to odtud, že r. 1567 na něho žalováno, že u Peček jistého zemana suchými ranami zbil.[5]) Po Janovi následovali synové jeho Vácslav, Bohuslav, Zdeněk a *Karel*,[6]) a Karel nejmladší dostal potom Radim za svůj díl. Sotva let svých došel, zavraždil Viléma Hlaváče z Vojenic. Byv proto obeslán do zemského soudu, že to učinil bez příčiny hodné, odpíral tomu pravě, co jest učinil, to učiniti musil, a to že dostatečně, kdyby k tomu přijíti mělo, před soudem ukázati může. Proto příbuzní spokojili se smlouvou, ale Karla to stálo přece 1175 kop grošů českých.[7]) Karel byl dobrý hospodář a skoupil drahně statkův. K Radimi zejména připojil Chvalovice a Pečky. Roku 1610 vystavěl nynější zámek. Zemřel r. 1612 zůstaviv jediného syna *Jana*. Ten sice po r. 1621 trestu ušel, avšak že se pro víru vystěhovati chtěl, odevzdal r. 1628 statek Radim *Adamovi* z *Valdšteina* jen k věrné ruce, pročež mu jej Adam r. 1631 zase vrátil. Postoupil jej potom Adamovi ze Šternberka, švakru svému, ale protože se s Sasy

[1]) Pomůcka: B. Bernau, Plaňany s okolím str. 54 a t. d. [2]) Věstník České Akademie VIII. č. 3. [3]) Kouřimské knihy. [4]) Reg. kom. soudu. [5]) Reg. kom. soudu. [6]) DZ. 60. A 16. [7]) DZ 66. K 25.

Bašta u rybníka v Čáslavi.

vrátil a od nich se potřebovati nechával, odsouzen statků, a proto statek Radimský v pokutě ujat. Prodán r. 1632 *Jakubovi Pertoltovi z Uherčic.*[1]) Nejstarší jeho syn *Jakub Filip* ujal r. 1658 Radim, ale již r 1659 postoupil Radimě *Janovi z Gräfenburka* směnou za statek Merklín. Jan, jenž byl apelačním a české komory radou, a naposled radou při dvorské kanceláři, zemřel r. 1675 odkázav Radim synům *Ondřejovi* a *Janovi Raimundovi.* Ještě téhož roku následovalo vyřízení pozůstalosti, při čemž Ondřej Radim ujal. Ale týž zemřel již v roce, a Radim dostala se příbuzenstvu. Pro snadnější jeho podělení prodána (r. 1679) skrze komisaře k tomu nařízené *Anně Kateřině* vdané *Herbersteinové*, sestře zemřelého, ale ta jí také dlouho nepodržela a prodala ji r. 1685 *Johaně Emerencianě* hraběnce *Gallasové.* Tato držela Radim až do r. 1702. Tehda se dostala v držení Jana Frant. Brahiera a manželky jeho Isabelly Klary Leuxové z Luxensteina. Od nich se dostala v držení Leuxův a Leopolda Josefa hraběte Šlika, ale tento ujal r. 1721 Radim a syn jeho Frant. Jindřich držel ji až k r. 1747, kdež panství pro dluhy věřitelům odhádáno bylo. Koupila je Augusta ovdovělá hraběnka Vchynská, a zůstalo v jejím rodě až do r. 1783. Od té doby patří Radim knížecímu rodu *Lichtenšteinskému.*[2])

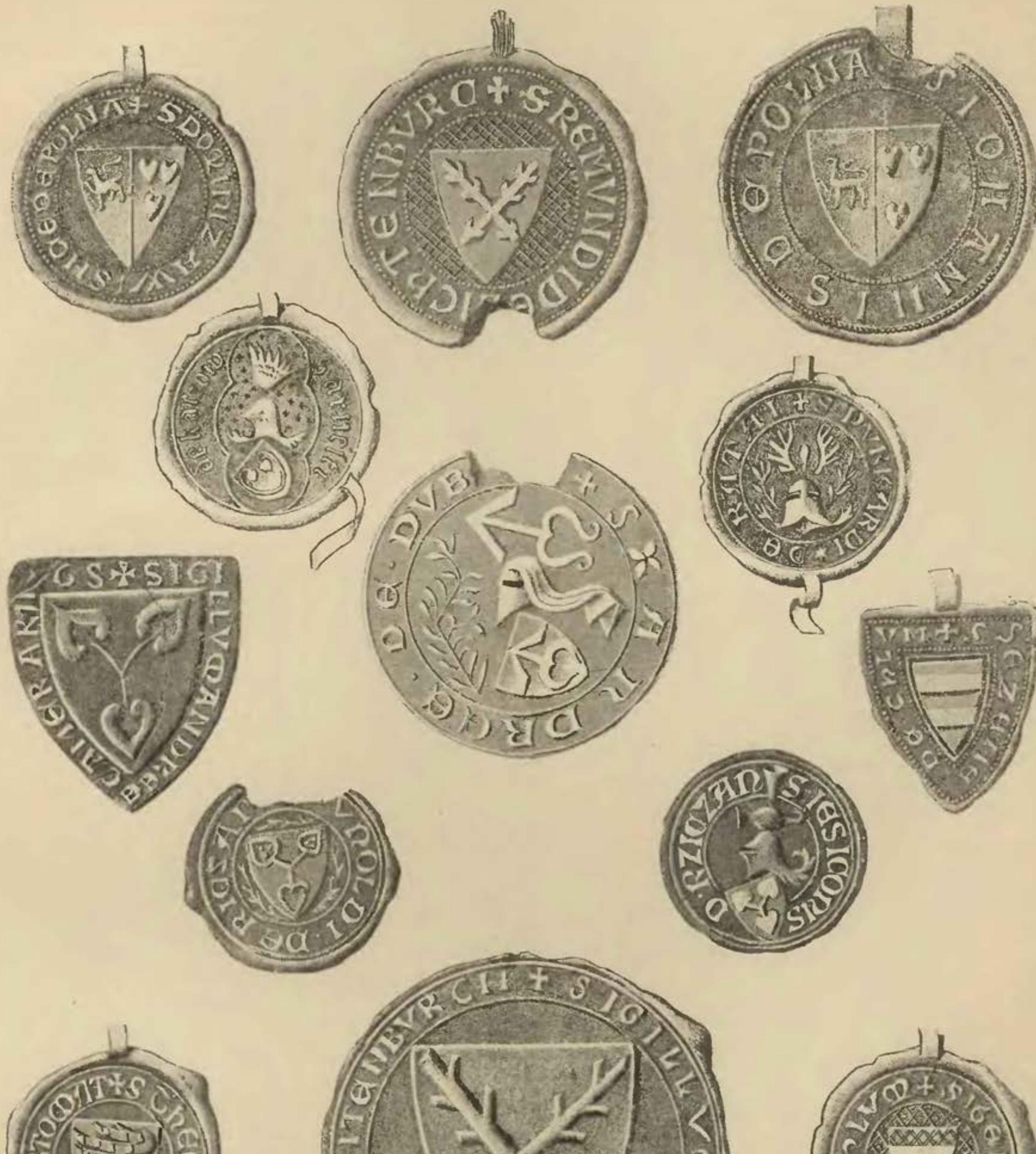
TVRZE NA RADIMSKU.

CHVALOVICE

Nedaleko Radimě ve farnosti Skramnické leží ves Chvalovice, někdy s tvrzí. Roku 1316 patřila část této vsi k Mančicům.[3]) Na tvrzi zdejší seděl v l. 1401—1409 *Markvart Poměn.*[4]) Na počátku 16. století držel je *Mikuláš Krabice z Veitmile* a ten je prodal r. 1520 *Benešovi Mirkovi ze Solopisk.*[5]) Ten je držel jen 6 let a prodal pak tvrz, dvůr a ves Chvalovice *Mikuláši Hlaváči z Vojenic.*[1]) Když pak zemské dsky shořely, obnoven jest vklad téhož zboží *Adamovi* a *Mikuláši* synům jeho (1546). Adam ujal Chvalovice a měl dva syny, *Viléma* a *Jana.* Onen tropil od r. 1569 výtržnosti a ještě za živobytí otcova od Karla Záruby zavražděn. Chvalovice ujal po Adamovi Jan, druhý syn jeho, jenž proděLav bouřlivé a vášnivé živobytí r. 1581 zemřel.[2]) Zůstavil nezletilého syna *Adama*, jemuž byl poručníkem strýc jeho Mikuláš. Tento přikoupil r. 1584 dva dvory kmecí ve Chvalovicích, které

[1]) Úředníkem jeho byl r. 1633 Jan Fogel z Nixdorfu a po něm r. 1642 Jan Vilím Růžovský z Růžova. (Arch. zemský.) [2]) Dopodrobna o tom všem Bernau v monografii Plaňan. [3]) Rel. tab. I. 5. [4]) Lib. erect. V. 27, DD. 14, f. 264. [5]) DZ. 2. H 4.

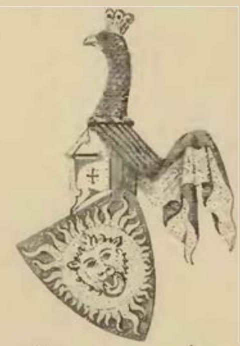
[1]) DZ. 7. K 12, reg. kom. soudu. [2]) DZm. 139 F 10.

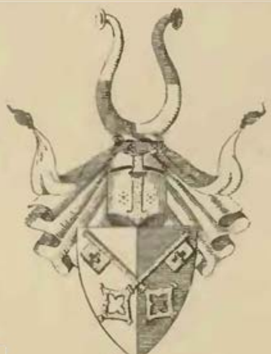
Pečeti rodů českých.

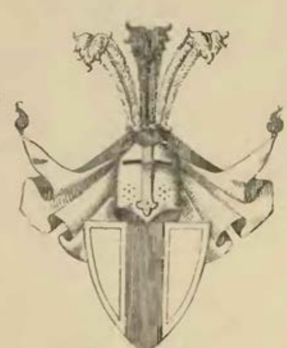

Hostakovsky z Petrovic

Očvoda z Meinsterberka.

Badersky z Újezda.

Zelenský ze Sebuzina

z Ichtryc.

Střela z Rokyc.

Jezberovský z Olive Hory.

Smerovsky z Lidkovic

Humpolecky z Rybenska.

Clanner z Engelshofu.

Lukavecky z Lukavce.

Dašický z Barchova.

Loogdman z Auen.

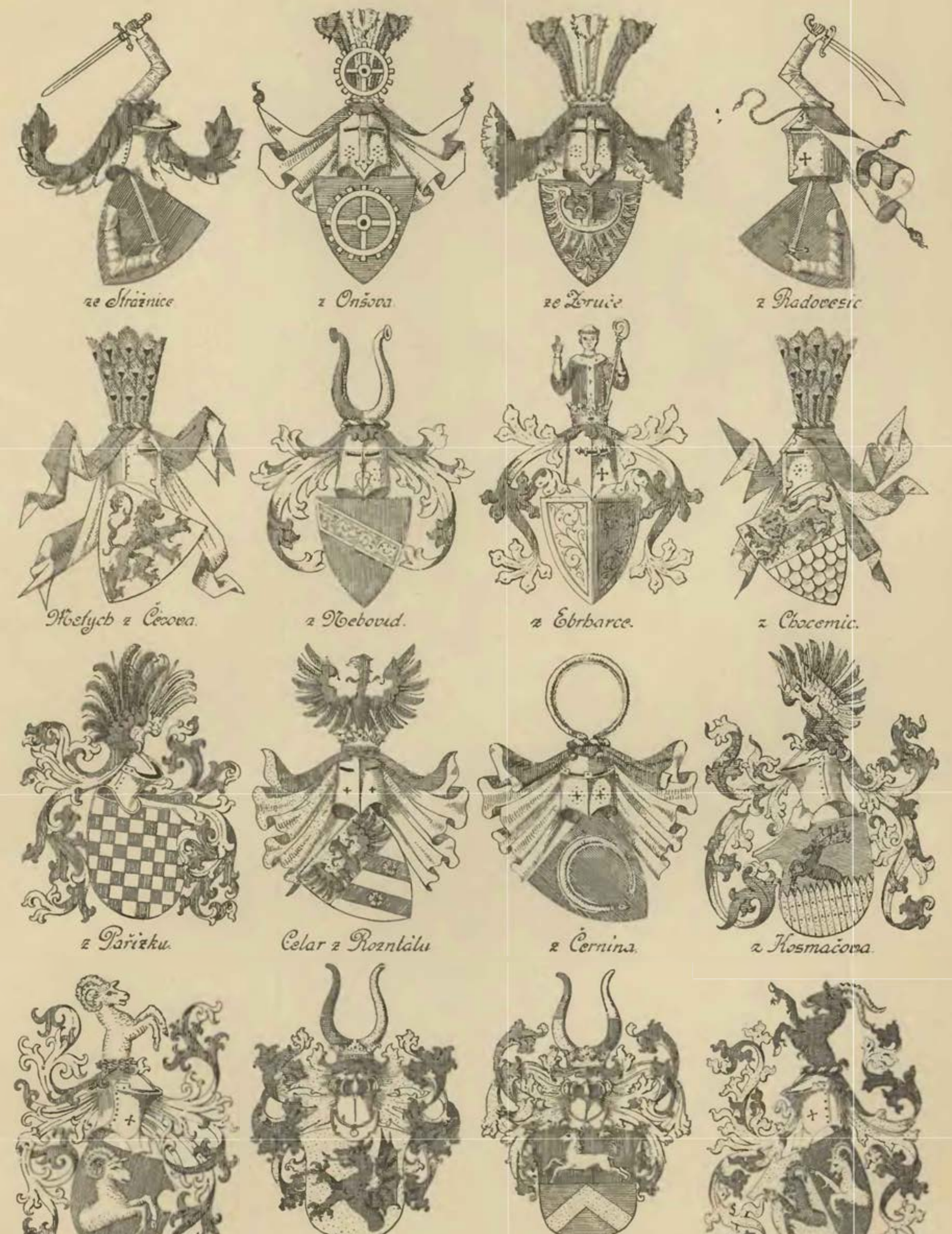

Stirnsky ze Stirnu.

ze Semechova.

Hrady XII

V. Král

Erby rodin v Čáslavsku osedlých.

Erby rodin v Čáslavsku osedlých.

do té doby ke špitálu Českobrodskému patřívaly.[1]) Když pak Adam zemřel, ujal Mikuláš sám Chvalovice. Syn jeho *Karel* prodal r. 1609 tvrz, dvůr a ves Chvalovice *Anně Zárubové z Valdšteina*,[2]) po čemž týž statek k Radimi připojen.

TATCE.

Nedaleko Radimě ve farnosti Skramnické jest ves Tatce, která se asi od r. 1290 jako majetek *Vyšehradské* kapitoly připomíná, avšak klášter Sázavský také tu měl dvorec. Již tehda tu stála tvrz, kterou r. 1317 král Jan dobyl a nepřátelům na ni usazeným odňal.[3]) Za těch dob měl *Štěpán z Tetína* statek ten v zástavě, ale r. 1326 učiněna s ním smlouva, aby Tatce jen do desíti let držel a potom proboštovi vrátil. Při tom zavázal se Štěpán, že tvrz, dvůr a rybníky velice spuštěné na svůj náklad opraví.[4]) Když vítězní Pražané r. 1421 Tatce opanovali, dali je *Vácslavovi Cardovi*, ale císař Zikmund zapsal tvrz Tatce a ves Vrbčany (1436) *Janovi Kralovcovi z Kralovic.*[5]) Tento byl r. 1454 mrtev. Tatce patřily sirotkům, jichž poručníkem byl Jan ze Chvalovic. Jeden z nich jménem *Oldřich* ujal Tatce a postoupil je *Janovi z Vyšehořevic*, otčímu svému, což král Jiří potvrdil. Když pak Jan i s dědici umřel, spadly Tatce na krále a dostaly se r. 1483 *Jindřichovi z Kostelce.*[6]) Okolo r. 1501 vyplatil *Jan ze Šelmberka* Tatce[1]) a držel je odtud ke Přerovu. Tvrz potom zanikla docela. Tatce připojeny r. 1608 ke Konicům[2]) a r. 1616 koupeny k Radimi.[3])

[1]) Arch. Brodský, DZ. 69. B 9. [2]) DZ. 183. H 25. [3]) Reg. II. díl, Palackého Děje IIa. 428. [4]) Reg. III. 273, 482. Že tu byl také skrovný zemanský statek, o tom svědčí doklady v Arch. č. I. 515, III. 537, DD. 16, f. 362 a rel. tab. II. 290. [5]) Arch. č. II. 175. [6]) Arch. gub.

ŽABONOSY.

Ve vsi Žabonosích založena jest tvrz teprve v 16. století uprostřed poplužného dvora. Žabonosy byly ve 14. století farní vsí a příbytkem vladyk, avšak již r. 1409 patřily ke Hradenínu. V 15. století náležely obci Kouřimské a když jí r. 1547 vzaty, dostaly se v držení Skuhrovských.[4]) Roku 1567 prodal Vácslav Skuhrovský z Skuhrova ves Žabonosy *Bohuslavovi Horňateckému z Dobročovic*, jenž držel Zalešany a v letech 1567—1584 v Žabonosích tvrz znova vyzdvihl.[5]) Bohuslav zemřel před r. 1601 zůstaviv tři syny, z nichž *Mikuláš* Žabonosy ujal. Ten tu r. 1613 dluh zapisoval a zemřel okolo r. 1621.[6]) *Jan Všebor*, syn jeho nezletilý, byl po smrti otcově pod poručenstvím strýce svého Ondřeje. Roku 1628 byl již samostatným držitelem Žabonos a mínil se r. 1631 oženiti, ale v tom ho smrt překvapila. Pozůstalý statek prodán r. 1635 *Kašparovi Vinklhofrovi z Englesu* k ruce paní *Johanky Vinklhofrové z Loutkova*. Po smrti těchto manželů našly se velké závady na Žabonoském statku, pro kterouž to věc prodán r. 1652 *Regině Kateřině Pertoltové* z Uherčic a připojen k Radimi. Tvrz potom ještě asi sto let stála a spodek její byl za ratejnu.[7])

[1]) Arch. č. VI. 587. [2]) Trnky Děje Kounic, str. 14. [3]) DZ. 190. B 24. [4]) Viz šíře v Bernauově popise Plaňan na str. 116. [5]) DZ. 16. E 13, reg. kom. soudu. [6]) DZm. 61. A 21. [7]) Viz Bernauovy Plaňany.

SEZNAM ČLÁNKŮV.

SEZNAM VYOBRAZENÍ V TEXTU.

SEZNAM VYOBRAZENÍ MIMO TEXT.

OPRAVY:

Na str. 19. čti: Lidé, kteří *byli* od starodávna.
„ 57. v 3. řádce zdola čti: Podboří
„ 69. čti: Jižní fronta *hradu* Lipnického.
„ 86. „ Jetřich *Krâha* z Borku
„ 118. „ dával Bedřichovi zaň *Boskovice*.
„ 121. „ Metychovi z *Čečova*.
„ 227. „ Bratří *Mojek*, Zdeněk a Mikeš . . . . *Mojek* založil.

REJSTŘÍK MÍST, RODŮV A VĚCÍ.

(Zprávy z tištěných děl, při nichž rejstříkové jsou, sem nepojaty.)

Č.

D.

E.

F.

G.

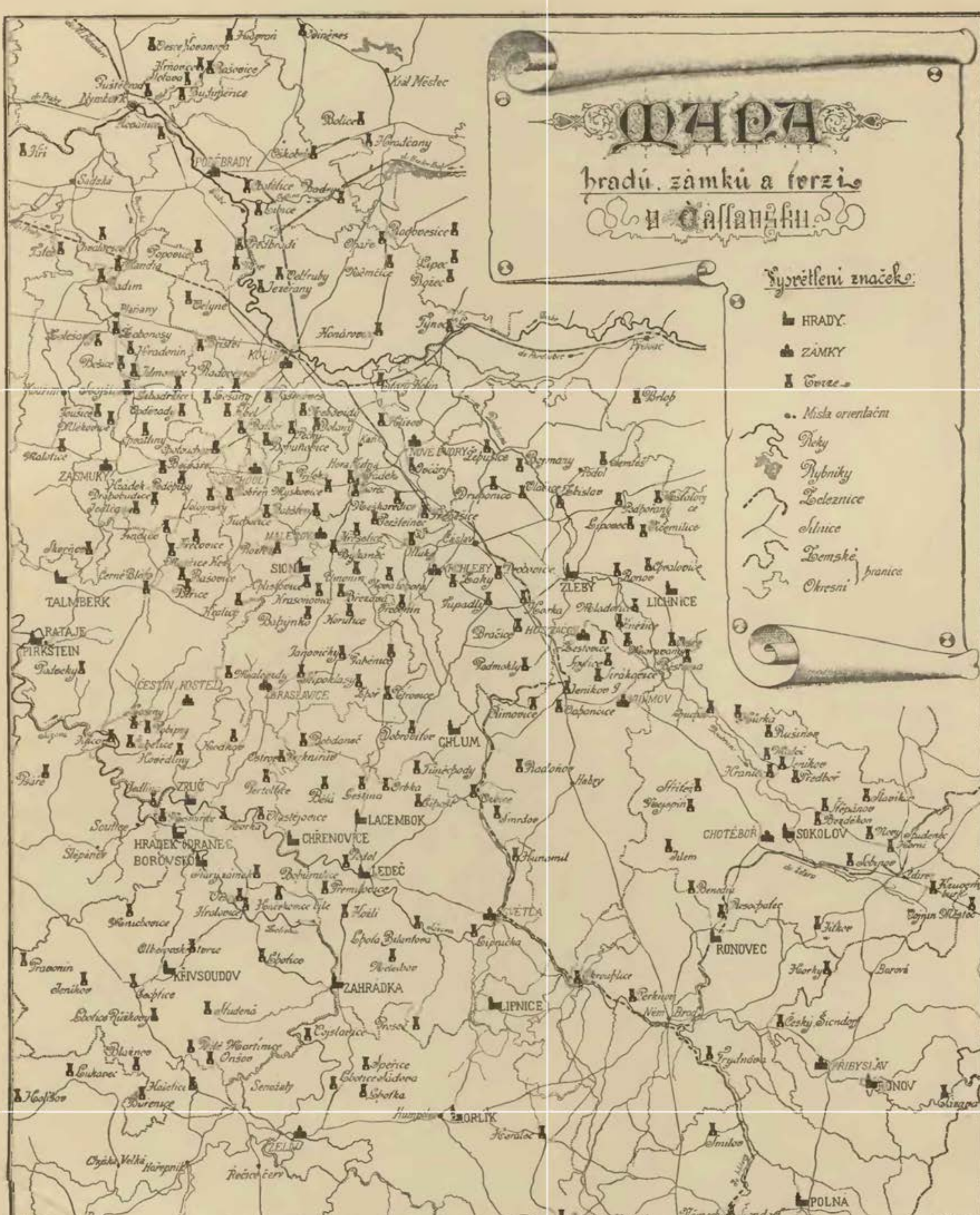
H.

L.

M.

R a Ř.

S.

MAPA
hradů, zámků a tvrzí
v Čáslavsku.
Vysvětlení značek:
HRADY.
ZÁMKY
Tvrze.
Místa orientační
Řeky
Rybníky
Železnice
Silnice
Zemské
Okresní
hranice
PODĚBRADY
KOLÍN
NOVÉ DVORY
ZÁSMUKY
TALMBERK
RATAJE
PIRKSTEIN
SION
MALEŠOV
ČÁSLAV
ŽLEBY
LICHNICE
HORKA
DOHLEBY
CHLUM
ZRUČ
HRÁDEK
ORANEC
BOROVSKO
CHŘENOVICE
LACEMBOK
LEDEČ
SVĚTLÁ
KŘIVSOUDOV
ZAHRÁDKA
LIPNICE
ORLÍK
POLNA
CHOTĚBOŘ
SOKOLOV
RONOVEC
PŘIBYSLAV
TRONOV